PERSONHISTORISK TIDSKRIFT

SJUTTONDE ÅRGÅNGEN

1915 -16

Årg. 17-18

UTGIFVEN AF

PERSONHISTORISKA SAMFUNDET

GENOM

CARL MAGNUS STENBOCK

SAMFUNDETS SEKRETERARE

STOCKHOLM 1916

KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER

150771

INNEHÅLL.

Illustrationer.

Porträtt af Harriet Silfverhielm, Axel Oxenstierna, Johan Oxenstierna, Gustaf II Adolf och Carl Philip, samt i texten Jonas Jonsson, två sidor af Ulrika Eleonoras almanack för 1709 samt 3 st. faks.: Gustaf Baners anteckning i en psaltare, Sigrid Baners anteckning i Gustaf Baners Nya testamente och Gustaf Baners anteckningar i »Maltesholmsboken».

Stockholms Stor-Skola och Upsala Universitet vid 1800-talets början

Anteckningar af en gammal student, som ej studerat ut

Utgifna af Sigrid Brithelli

Vid ordnandet af den stora samling böcker, handskrifter m. m., som af framlidne kamrer K. F. Werner donerats till Stockholms stad, påträffades ett litet handskrifvet häfte som enligt titelbladet innehåller anteckningar om *»Stockholms Stor-Skola och Upsala Universitet för 50 år sedan»*. Kamrer Werner har bifogat den upplysningen att han den 16 maj 1903 köpt manuskriptet i Klemmings antikvariat för ett pris af 5 kronor.

När man genomögnar dessa gamla pappersblad, skrifna med en jämn och tydlig, gammaldags piktur, finner man dem innehålla så mycket af både kultur- och personhistoriskt intresse, att de synas vara väl värda att offentliggöras.

Beträffande tiden för tillkomsten af dessa minnesskildringar kan ju med största sannolikhet antagas att de nedskrefvos i midten af 1800-talet redan af det skälet att den här berörda tidpunkten i början af nämnda sekel af författaren anges ha inträffat »för 50 år sedan», men än närmare kan tiden bestämmas om man lägger märke till att vid omnämnandet af baron Jacob Tersmeden strax efter namnet först skrifvits: »numera general-adjutant och commendör», i hvilken mening ordet *numera* utstrukits och ersatts med ordet *sist*, hvarförutom efter meningen tillagts »dog för en tid sedan». — Denne Tersmeden dog d. 28 nov. 1858 och allt tvifvel rörande tidsfrågan kan sålunda anses vara uteslutet.

Författaren är anonym. De antydningar som manuskriptet lämnar till ledning vid afslöjandet af hvem som här döljer sig, äro ej många. Att ynglingen »de kalla vintermorgnarne» på väg från hemmet till skolan tog genvägen genom slottet, anger att han bodde i hemmet i motsats till några af kamraterna, som han

omtalar såsom inackorderade hos lärare. Att detta hem var beläget inom hufvudstaden, närmare bestämdt norr om strömmen eller på Helgeandsholmen, kan ju ge anledning till den förmodan, att förf. vid ankomsten till universitetet skulle inskrifva sig i Stockholms nation, hvarför jag genomsökt C. Blackstadii: Stockholms i Upsala studerande nations medlemmar 1800—1881. Inskrifningen bör ha skett 1804, då resan till akademien företogs detta år vid pingsttiden. Frånräknar man, bland de år 1804 inskrifne, dem som anges ha dött, innan dessa anteckningar affattades, och dem som f. ö. af författaren omtalas i manuskriptet, återstå endast 4: *Johan Peter Fredenberg* (sist notarie i kommerskollegium), *Claës Möller* (sederm. tjänstem. i Riksbanken och bokhållare vid Tumba pappersbruk), *Z. Gellström* (kanslist i öfverståth. ämb.) samt *Abr. Dahlgren* (anställd i kryddkramhandel). Denne siste tycks alldeles kunna uteslutas redan af det skäl att förutsättningar för att förf:s framtid ej skulle ge honom en så blygsam plats i samhället funnos däri att dennes föräldrar tydligen tillhörde en högre samhällsklass då han omtalar att han »genom en huld och god faders vård, i hemmet blifvit öfvad i franska språket» samt äfven att han företog färden till Upsala i calèche och åtföljd af sina föräldrar, hvilket allt visar på goda ekonomiska förhållanden. — Mot antagandet att Möller eller Gellström vore den efterforskade talar, att rörande dem intet i nationens historia nämnes om någon genomgången akademisk examen. Att författaren aflade en sådan, ehuru han på titelbladet presenterar sig som »en gammal student som ej studerat ut», säger han tydligen då han på sista sidan omtalar att strax efter Linnéfesten — alltså 1807 — »började examen», att han själf deltog däri samt att han därefter »blef till en tjenst rekommenderad, d. v. s. som Extra ordinarie», som slutorden lyda. Alltså skulle man möjligen kunna gissa på Fredenberg, men möjlighet finnes ju också för att vår student, ehuru under skoltiden boende i Stockholm, af ett eller annat skäl kom att vid universitetet tillhöra någon annan nation, och omöjligt vore väl icke att man i Upsala universitetsmatrikel, med stöd af de data manuskriptet lämnar, skulle kunna komma till klarhet om hvem som sammanflätat denna lilla minneskrans.

Vid utgifvandet har en och annan uteslutning ansetts nödvändig då den skildrade epoken ej är så långt aflägsen att ej de omnämnde närstående kunna förmodas ännu existera; dock äro anteckningarna i det mesta af så godlynt och välvillig natur att ytterst få sådana uteslutningar varit behöfliga. I öfrigt är hand-

skriften troget återgifven. Några få af utg. gjorda tillägg äro satta inom klammer.

Ett register har för ökad öfverskådlighet tillagts, upptagande *alla* i uppsatsen omtalade personer med, såvidt möjligt, fullständiga födelse- och dödsår, jämte en kort antydan om hur lifvet gestaltat sig för dessa unge män, som började sin bana för mer än 100 år sedan i Stockholms storskola, liksom ock för de mer eller mindre lysande »akademiska fädren» samt andra, som med dem kommo i beröring under deras fortsatta utbildning vid landets främsta lärdomssäte.

Jag kritar då och då små taflor, se här en! Leopold.

I Stockholm i början af 1800-talet på *Själagårdsgatan*, kallad i dagligt slarfwigt tal Skälgårds eller *Skärgårdsgatan* war *Storskolan*, hwilken uphörde år 1821 då *Gymnasium* blef på Riddarholmen inrättadt. *Själagårdsgatan* har sitt namn af *Själagården*, ett hospital under Catholska tiden. På den tomt där Själagården warit belägen står nu huset N:o 13. Byggnaden bar stämpel af en hög ålder; den hade ett dystert utseende. Mörker och otreflighet herrskade i detta i hjertat af Hufwudstaden trångt belägne hus. Breda men mörka trädtrappor förde till de bägge wåningarne. Skolans classer woro en trappa upp, skiljde från hwarandra genom smutsiga afplankningar, liknande mera bås för boskapens instängning, men ej rum ägnade till människors underwisning. Det hela war omgifwet af de swarta nedrökte murarne. En mephitisk och pestilentialisk lukt, ett måln af snusk, swett, oset af smörgåsar, fläsk-pankakor m. m. stack som sylar i näsan wid första inträdet; ty flere af skolgossarne förde med sig deras frukost. Här i detta otrefliga lärdomsnäste skulle en del af Stockholms ungdom erhålla sin första bildning. Det här rådande qwalmet i förening med den osunda luften tycktes böra hällre förtaga än ingifwa all lust för underwisnings inhämtande. Hwilken skillnad emellan denna mörka kåk och nutidens ljusa, glada och rymliga skolsalar! På Storskolans gård, som gränsade till den för sina Venustempel så namnkunniga Baggensgatan war under husets ena flygel en förfallen källaröpning. Man anförde en sägen, att denna håla ledde till en underjordisk gång fordom begagnad af munkarne för utöfwandet af deras mysterier. Skolpojkarnes nyfikenhet att här intränga war mycket spännd, men ingen wille wåga försöket.

Storskolans Regent var Rector *Höjer*, lärd och sträng i åminnelse. Han blef sedan förflyttad till Upsala. De öfrige lärarne woro werklige originaler på en tid då likwäl seder och klädedrägter woro besynnerlige i jämförelse med nutidens. Magistrarne *Winge* och *Graak* woro utfattige med stora familier, luggade och plaggade pojkarne, men ej ännu »efter Lancaster-Methoden». Husliga omsorger förbittrade deras lynnen. Den fjerde läraren war Magister *Petrus Leufgren* från trakten af Sweriges största järnbruk Leufstad. Han war kanhända begåfwad med bokwett men ej särdeles mycket med — folkwett. Ansigtet war något rödlätt. Håret bar han upkammat fram i pannan, pomaderat och pudradt i synnerhet då han war bortbjuden. I skolan war han alltid i hwardagslag klädd i en mörk, gråflammig surtout med swarta hornknappar, stora som små räkentaflor. Emedan han tillhörde det andeliga ståndet brukade han alltid swarta underkläder, wäst och kortbyxor, gula ullstrumpor, stöflar med nedvikna kragar och slinkande läderstroppor. Då han ej war i classen hade han alltid tobakspipan i munn. Ofta hade han i högra handen en karbas af tjursenor, som spira och till tecken af sin wärdighet. En och annan släng däraf utdelades tillika med handplaggor. Ehuru gift med en mamsell *Mineur* förmögen mjölnardotter från *Upland* måste han som flera andra präster då de ej kunna föda hustru och barn läsa för privatister och i synnerhet fräta på helpensionairer, hwilka waniigtwis och dagligen trakteras med samma däliga kost. Hos denna något för brännwinsflaskan böjde lärare feck tecknaren af dessa rader sin sista underwisning innan han »*skulle bli student och Upsala betrakta*».

Händelsen införde i *Leufgrens* hus som helpensionair en liflig, wacker, wälbildad yngling från West Indiens brännande jord. Han war född på ön *S:t Eustache* och uppfostrad på *S:t Barthelemy* hos sin morbror en *Mr. Ronnels.* Ynglingens namn war *Jacobus Seys.* Som jag genom en öm, god och huld faders wård hema blifwit öfvad i Franska språket och *Seys* ej kunde tala annat än detta språk eller Engelskan som war hans modersmål och ingen annan af skolkamraterne förstod honom, blefvo han och jag snart goda wänner. Hos *Leufgren* war äfven en annan pensionair en ung *Lindblad* från Finland, slägt med Landshöfdingen i *Uleåborg Lange; Lindblad* blef sedan under kriget 1808 officer wid det olyckliga landtwärnet. De bägge pensionairerne bodde tillsammans i ett mörkt otrefligt rum på *Storskolans* wind. *Seys* war mycket frikostig och försedd med några bouteiller starkt

sydligt win, som kallades »*Madera*». Några af hans skolkamrater woro wane att ta en klunk ur bouteillerne då de kommo upp ur classen der wi om förmiddagarne läste. En het sommardag skyndar jag warm och törstig i spetsen för de andre, in uti pensionairernes rum, sätter en bouteille för munnen, men detta fluidum smakade så afskywärdt, så att jag hwarken kunde straxt spotta ut detsamma eller därför warna de öfriga kamraterne. Den ena efter den andre af gossarne tog sig en duktig klunk ur bouteillen; lyckligtvis nedsväljde jag ej den infernaliska drycken. Vi skyndade in i prestens kök för att med watten bortskölja den gemena smaken, men den warade hela dagen. Sluteligen förswann den derigenom att jag på tungan och tandköttet sönderkramade hwita och röda winbär. — Ett högst nödwändigt bohagsting hade om natten blifwit sönderslaget, en tom winbouteille i stället begagnad och denna åter genom ett misstag af pigan ställd ibland de öfrige, som voro fulle med vin.

Seys liflig och glad tyckte om skådespel och gymnastiska öfningar. På skolhusets wind upförde wi sedan han och jag biwistat Kongl. Dramatiska Theaterns representationer, åtskillige scener ur *Johanna Montfaucon* m. fl. Som *Seys* äfwen war mycket wig, dansade han både på styf och slapp lina och hoppade genom tunnband öfwerklistrade med paper. Sluteligen lämnade han det *Leufgrenska* huset och begaf sig till Upsala. Han blef där satt i pension hos dåwarande Academiæ Adjuncten *Olof Kolmodin*.

Uti *Leufgrens* skola geck äfwen *Axel Arwed Raab* en from, glad, treflig och älskwärd gosse med långt, krusigt kastaniebrunt hår. Hans [far] Kapiten wid arméens flotta war död och modren Kammarfru hos de Kongl. barnen. *Raab* blef sluteligen Kapiten vid Fältmätnings-Corpsen samt Riddare af Swärdsorden. Begåf[wad] med en stor och utmärkt mimisk förmåga, hade han äfwen en gång nåden att roa K. *Carl XIV Johan* och för honom sjunga Bellmans visa: »Magistraten uti Telje fiker» m. m. Då *Raab* efter en dylik representation kom ned ifrån slottet, yttrade han till en bekant »se så nu är min lycka gjord, jag har grymtat för kungen». — Denna *Raabs* förmåga att roa andra öfwerhopade honom med en mängd bjudningar och lade honom för tidigt i grafwen. Uti sällskapet *Par Bricole* war han högt upsatt. Där firades en honom wärdig minnesfest, utmärkt af sällskapets sångarchœur och *Baron v. Beskows* wackra tal.

Ibland Gossarne i Quarta bör man äfven ihågkomma en sedan blifwen notabilitet hvilken genom en öm fader »så klassisk, bandet uti

sångens krans» blef testamenterad åt Svenska Academien. Då denna Academie ej wille wälja ur klassiska eller Romantiska skolan måste »den wälja ur Trivial Skolan» som *Tegnér* uttryckte sig om detta wal.[1]

Jag har blott welat nämna de mäst framstående af skolgossarna.

Då jag de kalla wintermornarne geck ifrån hemet till skolan måste jag passera för ginwägens skulld genom slottet. Wid måndagsparaderne på inre borggården kl. 9 f. m. såg jag Konung *Gustaf IV Adolph*, styf och stel i bara uniformsfracken, spända gula skinnbyxor, kragstöflor, kraghandskar och trekantig hatt satt på twären gå igenom lederne. Hwarken befäl eller tropp fingo nyttja öfwerplagg i den strängaste köld. Denna idé hade Kungen troligen hämtat från Kejsar *Paul* under sitt besök hos honom. Kungsträdgården numera Carl XIII:s torg war den tiden omgifwen af murar, prydd med gräsmattor, täta bosquéer, blomsterrabatter och sex stycken stora kastanieträd, hwilka K. Carl XII själf planterat innan han reste ut i kriget. Denna wackra tillflygt för Stockholms innewånare förstördes år 1818 på det att, den här wid Carl XIV:s kröning samlade Armé skulle en tima defilera för Kungen. En arabisk sandöken med dess damm och grus beswärar nu wandraren. Framför den forna orangeribyggnaden, sedan Wauxhall, wärdshus och slutligen Lif Rustkammare, Bruns Inrättning m. m. hade på *Gustaf IV Adolphs* befallning [uppställts] en hop kanoner och mörsare, tagne från Ryssarne af K. Carl XII. En sommarnatt blefwo desse trophéer i tysthet bortförde, troligen på föreställning af Ryske Ministern. Uti denna nu förstörde lustplats promenerade *Gustaf Adolph* stundom om sommaren middagstiden. Kungen war då civilt klädd, bar en mörkmelerad bonjourräck med hwita blanka knappar. Wanligtwis war han åtföljd af en enda äfwen civilt klädd cavalier och en hwit hund af det numera nästan utdödde spetsslägtet. Då man hälsade på Kungen, böjde han något hufwudet och lyfte på hatten. Som pojke war jag mycket road af att gå emot och hälsa på denna styfva raka och stela furste.

Skoltiden uphörde.

»Sen blef jag från föräldrars hus
sänd till Upsala lärdomsljus»

men ej

»på en af wåra munkbroskutor»

---

[1] Enligt Tegnérs bref till v. Brinkman af d. 24/10 1824, tryckt i jubelfestuppl. Bd 5, sid. 398, var denna »notabilitet» Lars Magnus Enberg. Med »en öm fader» åsyftas Nils v. Rosenstein; citatet är hämtadt ur Tegnérs sång vid sv. akad:s 50-åra minneshögtid str. 17 *Utg.*

utan åtföljd af hulda föräldrar skedde resan i calêche Pingstiden 1804.

Comunicationsanstalterne emellan hufwudstaden och lärosätet woro då ej så lätta som nu. — Man omtalade och beredde sig långt förut till denna lilla resa af 7 mil landwäg. Därtill användes mera beswär och omtanka än man nu behöfwer för att resa till Rom. Hwarken Diligencer eller Ångfartyg funnos. För att komma till den lärda staden reste man med skjuts. Om resan blef företagen kl. 7 om morgonen från Stockholm hann man ej fram till Upsala förr än kl. 6 på aftonen ifall man warit nog lycklig att på wägen ej blifwa uppehållen och prejad af hållkarlar och bönder. Då man nu färdas på Ångfartyg kan man helt beqwämt spisa middag i Upsala. Resan på Diligence är ej heller oangenäm ehuru man framkommer sednare på dagen.

På denna »menlösa tid» rådde i Upsala största enkelhet i lefnadssättet. Stockholms luxe blef ej så fort dit transporterad. Studentens rum war försedt med en enkel säng. Ett bord nyttjades till läsning och skrifning. På ett annat som stod wanligtvis wid dörren woro hans klädespersedlar under ett lakan förwarade. Det hände äfwen ibland att under detta bord stodo till råttornes stora glädje brödtunnor, medförde från hemmet. Meubleringen war fullständig med en liten bokhylla samt twå à tre stolar och ett rundt bord. Dubbla fenster, mattor och gardiner woro okännde. Kölden öfwerdrog fensterrutorne med sina isfällar. Den kostsamme fest, som nu firas *1:a maj* war ej upfunnen för att lätta den studerande ungdomens fäders kassor. Walborgsmässoaftonen besöktes källrarne. Derefter promenerade man på Slottsbacken för att se de i kringliggande nejd af allmogen uptände eldar. Baron *Eric af Wetterstedt* war då Landshöfding, men — stadens förskönande war förbehållet Landshöfdingen Baron *Fock* och fortsattes med wanlig drift af Landshöfdingen Baron *von Kræmer*. Intet Schweizeri war här öppnadt. *Östmarkens* och *Flodbergs* källrar samt *Eklundshof* om sommartiden woro då fälten för studenternes libationer. En och annan rökte tobak ur pipa. Cigarrer och glasögon hade ej ännu blifwit kännemärken på den nordiska kraften och manligheten. En och annan bar håret ihopflätat. Flätan upsattes med en liten krokkam i nacken. Wid högtidliga tillfällen stoppade man flätan under halsduken. De fleste af studenterne brukade håret afklippt. Det war först i Stockholm wid inträdet i tjenst, som puder och pommada nyttjades.

Nu willja wi hålla en liten mönstring med de Academiske Fäderne efter Faculteternes ordning: Domprostsysslan bekläddes af Doctor *Lars Johan Palmberg*, en liten gubbe med låckperuk, liknande Kyrkoherden i S:t Clara i Stockholm Dr *Asplund*. *Palmberg* bar till och med swart käpp. Därnäst följer i ordningen Dr *Eric Johan Almqvist* nyttjade dylik peruk som *Palmberg*. Uti examina nyttjade han ofta ordet »*omnino*». Han war gammal, skröplig, enkling efter en fransysk maka. Husets ordning och hushållning lär hon ej mycket haft reda på, ty en gång då Dr *Almqvist* predikade hade hon i brådskan i stället för en hwit näsduk gifvit honom ett barnlinntyg. Då Doctorn i sin theologiska ifwer på predikstolen swängde med barnlinntyget uptäcktes misstaget af församlingen som deraf feck stor upbyggelse.[1] Hans son var den qvicka och djerfwa Theol. Professorn *Eric Abraham Almqvist*, sist Biskop i Hernösand. Han hade ärft sin moders liflighet och war namnkunnig för sina infällen och skarpa swar. Då han kom till sitt Stift första gången råkade han på en middag Lektor *Stridsberg*. Denne hade täflat med *Almqvist* om Biskopsstolen. *Stridsberg* bjöd snus ur en gulddosa och yttrade: »Denna dosa feck jag då jag jordfästade Biskop *Hesselgren;* Jag har äfven en annan som jag feck då jag begrof Biskop *Nordin* och den tredje hoppas jag snart att få.» Biskop *Almqvist* swarade genast: »Jag har äfven en dosa som är af en besynnerlig form, ty den föreställer en hund, men jag tog ej den med mig nu, ty jag trodde ej att då jag första gången hade äran wara tillsammans med mina Consistoriales behöfwa ge dem hundsnus.» — Wid en Riksdag kom han i twist med Grefve v. P—n. De råkades sedan vid ett middagsbord. Grefven satte på sig sina glasögon och sade: »Det var wäl, att jag fådt mina glasögon lagade, så att jag nu kan få se en f—d i ansigtet. — »Är det spegelglas i dem?» frågade Almqvist helt lugnt. Då det blef fråga om hans utnämnande till Biskop i *Hernösand*, blef han upkallad till Kr. Prinsen *Carl Johan*, som gjorde honom några lätta förebråelser för sitt begär till drufwans safter. *Almqvist* swarade: »Jag försäkrar i underdånighet E. K. H. att jag blott warit full en enda gång i hela min lifstid och det war den dag då wi walde E. K. H. till thronföljare, men då war ÄrkeBiskopen fullare än jag.» Landshöfdingen i Hernösand Amiral *Aschling* war

---

[1] Enl. Örnberg: Svenska ättartal. D. 5 var Almqvist icke änkling efter en fransyska, han gifte sig näml. d. 10 sept. 1760 med Hedvig Cecilia Bergman, f. 1741 och dotter till Prosten & Kyrkoherden i Bollnäs Olof Olofsson Bergman. Hon öfverlefde Almqvist i 11 år. *Utg.*

mycket gudlig och Biskop *Almqvist* mycket fri i sina yttrande[n]. Man påstod derföre, att de borde byta tjenster. Wid ett besök i Stockholm war Biskopen bjuden till middag och skulle återwända till samma ställe på aftonen, men geck af misstag in i huset bredwid där man äfven hade främmande. Wärden kände honom ej. Slutligen blef misstaget uptäckt. *Almqvist* kom en gång till den store Philologuen och Häfdaforskaren *Jonas Hallenberg*, som ej heller kännde honom. Biskopen kallade *Hallenberg* genast »bror» Denne yttrar förwånad: »Jag wet ej hwem jag har äran tala med, men jag ser på korset att min Herre är Biskop.» *Almqvist* säger hvem han är och bekantskap sker. — Biskopen besökte i Stockholm fru H . . . . n. Säwäl hon som hennes man älskade med passion kortspel. Frun anmärkte att sidentyget hwarmed Biskopens Theologie Doctorshatt var öfwerklädd hade förlorat sin glans och swärta. Hon erbjöd sig kläda öfwer Doctorshatten med nytt tyg. Biskopen frågade till hwad hon då ärnade anwända det gamla tyget. Hon swarade: »till en reticule.» — »Man kan då säga,» yttrade Biskopen »detta har warit ett bönehus, men är nu förwandladt till en röfwarekula.» — Så strömmade ur honom beständigt infällen. Hans ansigte war något magert med spetsig näsa, mörk skäggbotten, qwicka bruna, eldiga ögon. Han nyttjade calotte på det mörka och stripiga håret.

Doctor *Johan Winbom* war äfven Theologiæ Professor och blef slutligen Domprost. Han war lång och mager, hade i ungdomen warit wacker, men nedra delen af ansigtet war nu infallet sedan han förloradt tänderne. Man kännde igen honom på långt håll inswept i himmelsblå touloube, åkande i ensittsig chaise. På Waksalagatan bodde han i sitt stenhus. Professor Kalsenianus var *Sven Wijkman Caspersson*, en mäktig prelat med stor figur och rödbrusigt ansigte. Han nyttjade äfwen calotte. Det var hans idée att Upsala cathedralskola borde flyttas till Enköping för att betaga ungdomen all förströelse. Ifrån sin lärostol blef han förflyttad till Kyrkoherdebeställningen i det feta *Simtuna* och slutligen Biskop i Westerås.

»Näsans bugt är bygd på hjul som rullar
Och sweket bor under de lingonkullar»

så yttrades om honom uti ett warningsbref till *Thomas Järta* då han blef Lector wid Westerås Gymnasium. — Biskop *Wijkman* war emot Prinsens af *Ponte Corvo* wal till Swensk Thronföljare. Han förebar sedan till sin ursägt, att om han warit för walet, så hade hans ståndsbröder warit deremot. På samma sätt urskuldade sig

äfwen Borgmästaren i Stockholm *Hallqvist*. Öfwer dessa bägge män gjorde man den bekanta wersen:

»O du! som ärfwer Svea thron
I trots af *Wijkman* och af *Hallqvist*
War hälsad af en stor nation.
Wi räcka Dig en fredsam tallqvist.»

Theologiæ Doctorn *Eric Michael Fant* war Historiarum Professor, ifrig forskare med stora förtjenster, ehuru man klandrade hans stil. Hans utseende war wördnadswärdt, men hans ögon woro sjuklige. För öfrigt war han wänlig mot studenterne och lånade dem böcker.

På »den rara *Wermdön*» hade *Samuel Ödman* såsom fattig skolmästare genom en skrift om skådespel wäckt Konung Gustaf III:s upmärksamhet och blifwit förflyttad till Upsala som Professor. Igenom en långwarig, ihärdig frossa hade han för alltid blifvit »malade imaginaire» och fruktade den friska luften. En gång skulle han besöka sitt prebende *Gamla Upsala*. Hans fru stoppade in honom wäl nedbäddad i pälsar och bolstrar, kuddar och täcken i en täckwagn och utförde honom dit en het sommardag. Här måste han blifva qwar öfwer wintern till nästföljande sommar, ty i hans tycke inföll ingen så warm dag förrän då, så att återresan kunde företagas. Dessutom hade han under sitt wistande i *Gamla Upsala* måst taga i kyrka en bondhustru. Enligt bruket tog han henne i hand; den war för kall och strax återfeck han frossan. Uti sin gård på Swartbäcksgatan bebodde han sjelf en trappa upp ett stort hörnrum. Detta rum war wäl ombonadt. Äfwen midt i warmaste sommaren war det försedt med mattor, innanfenster och upeldad kakelugn. Nära derintill i ena hörnet stod *Ödmans* sparlakanssäng. Om dagarne låg han alltid ofwanpå, klädd i swarta duniga kläder. På hufwudet hade han hvit nattmössa. Ett löst täcke war kastadt öfwer honom, hwilket han alltid skyndade att hålla för munnen då någon geck in och ut i dörrarne. Han rökte mycket tobak. På ett litet rundt bord vid hufwudgärden funnos skrifdon, böcker, paper, tobaksask och elddon m. m. Han skref alltid på en portfeuille, som han lade på täcket. Rumet war omgifwet af bokhyllor. Han hade noga reda på hwar hwarje bok war ställd. På wäggen midt emot sangen och framför fenstren stod en sopha på hwilken främande bjödos att sitta. Deröfwer på pelaren hängde hans Theologiæ Doctorshatt inswept i en serviette. Lika lätt och behagligt som hans umgänge war äfven hans stil.

Hos denne högst intressante, lärde, men besynnerlige man kunde man utan ledsnad uppehålla sig flere timmar, hwilka snart förflöto. För samtalet saknades aldrig ämnen. Då man kom och geck feck man alldrig ta honom i hand. Man höllt sig alltid på ett wördnadsfullt afstånd från sängen, ty ehuru frisk fruktade han alltid köld. Så »vegeterade han som en blomma i en burk» uti en mängd af år. Detta uttryck fällde om *Ödman* hans egen systerson, den älskwärde skalden *Georg Gabriel Ingelman*. Då Ödman under conversationen blef ifrig, satte han sig upp i sängen och demonstrerade med tobakspipan och händerne hwilka just ej woro så rena. Han hade ett förträffligt minne, försedt med en mängd anecdoter. Stundom bjöd han främmande till sig om söndagsmiddagarne och deribland äfwen studenter. Då sällskapet war större spisade man uti ett rum utanför hans eget hwartill dörren stängdes. Eljest åt man i wärdens egen kammare. Likwäl åt han ej af de fat som serverades vid gästernes bord. Den mat han förtärde skulle wara kokhet; den bars upp ifrån köket i en mathämtare af tenn, som ställdes på sängen emellan hans knän. Som det tycktes spisade han med god matlust. Serviette, knif, gaffel och sked lågo alltid på kakelugnen för att hållas warme. Dit lades äfwen alla ankomna bref för att wederbörligen stekas innan han öpnade dem. Den student, som ej kunde skära för, feck af honom pikar. Om man besökte honom på eftermiddagarne sommartiden bjöd han swagdricka för att swalka gästen. Pingestdagen 1804 war mycket warm. *Ödman* hade då en hop främmande till middagen. Uti hans rum med innanfenster och upeldad kakelugn war hettan odräglig. Man pinades här af artighet och kunde knapt se hvarandra för den tjocka tobaksröken, som brännde på ögonen. — En mängd Resebeskrifningar äro dels helt och hållet, dels i utdrag af honom öfwersatte. Som han sjelf yttrade hade det skedt för att utestänga Romanläsning, men derpå missräknade han sig i längden. Hans förläggare war dåwarande Redacteuren af tidningen *Dagligt Allehanda*, Assessor *Pheiffer*. Bägge lära häraf haft god förtjenst. Med en mängd lärde stod Ödman i brefwexling. Deribland var den namnkunnige Engelske naturforskaren *Thomas Pennant*. Då *Thorild* skulle resa till *England* hade han af Ödman begärdt recommendationsbref till *Pennant*. Det lämnades. När *Thorild* kom till *Pennant* frågade denne hwarmed *Thorild* ärnade sysselsätta sig. Swaret blef »att skrifwa». *Pennant* bad då att få se hwad *Thorild* skref innan det blef utgifwet på trycket. *Pennant* trodde honom icke wara så stark i Engelska språket, så att han kunde skrifwa det felfritt. Efter

någon tids förlopp infann sig åter *Thorild* hos *Pennant* tillika med sitt *opus*. *Pennant* läste och yttrade »men detta är intet Engelska. Wi Engelsmän skrifwa ej wårt språk på detta sätt». »Men så bör ni skrifwa» inwände den enwise *Thorild*. Han kom ej tillbaka. *Pennant* skref till *Ödman* och bad honom härnäst ej lemna recommendationsbref åt galningar, som wilja lära Engelsmännen skrifwa Engelska, utan åt klokt folk.

Ibland andra anecdoter berättade *Ödman* en gång: »En befälhafware hade under kriget 1788 blifwit anklagad för ordrebrott, pultroneri och en för tidig retrait. Han inwände, att han ej hade haft tillräckligt paper till förladdning. Actor frågade då om ej någon af de andre officerarne hade haft på sig några bref eller andre paper som kunnat tjena till förladdning!»

Då *Ödman* blef utnämnd till Seminarii Director kunde han i anseende till sin inbillade sjuklighet ej infinna sig till den wanliga installeringshögtidligheten på *Academia Gustaviana*. Ärke Biskop *Lindblom* åtföljd af wederbörande måste derföre åka hem till Ödman för att emottaga hans embetsed. Bakpå Ärke Biskopens wagn stodo cursorerne i deras drägt med silfverspirorna. Med sin Fru hade *Ödman* blott en enda dotter. Hon hade ett hyggligt utseende, men var döfstum. Man påstod att hon hade fadrens genie. Slutligen blef hon gift med hans vice pastor *Leufvén*. Efter *Ödmans* död köptes hans gård af Handlanden *M. Ekman*. Han förwandlade *Ödmans* eget rum till sal och upsatte på den wägg där den lärde mannens säng fordom stådt en lithographi, som är tagen efter *Sandbergs* portrait af *Ödman*.

Consistorii Notarie wid denna tid war *Brynolf Hesselgren*, namnkunnig för sina stora fötter.

»Hans fjät war snöplogens.»

På en begrafning hade någon af gästerne först tagit på sig sina egna galocher och sedan af tankspriddhet derutanpå *Brynolfs*. Han blef slutligen Theol. Doctor och Kyrkoherde i Norrland.

Iuris Professoren *Gustaf Flygare* war Rector wårterminen 1804. Hans Magnificence war en lång, stor gubbe med pudrat hår.

Anders Lundström Juris Patr. Professor, en lång mager gubbe med calotte lämnade nu såsom emeritus sin lärostol och flyttade till *Westerås*.

En liten fryntlig, säflig man med rödlätt ansigte, pudrat hår med läckar samt blinkande ögon war *Johan Daniel Drissel*, som nu blef ordinarie Professor i Lagfarenheten. På långt håll igenkännde man honom på Upsala gator der han wintertiden geck i sin

skjubbskinnspäls och swängde med käppen och armen. Ofta såg han studenter hos sig om söndagsmiddagarne tillika med en och annan af Academiens embetsmän och lärare. Sina barn upfostrade *Drissel* och hans fru på ett högst pjäkigt sätt och gjorde allt för att skämma bort dem. På de middagar professorn gaf tracterade han äfwen sina gäster med en mängd anecdoter. Alldrig bjöd någon af de academiske fäderne studenter till sig på aftnarne då man hade mera behof af förströelse. Kortspel och källarsalarne woro då ungdomens tillflygt om man deraf war road. Ett och annat af de bättre husen kunde wäl någon gång om aftonen göra en bjudning. Det war en besynnerlig sed, att straxt man hade spisat middag och druckit kaffe togo alla gästerne till hattarne och rusade bort. En gång blef den *Drisselska* middagen afbruten genom en eldswåda ibland ladorne utom Fjärdingstullen. Studenterne skyndade dit och buro ihärdigt watten. Efter eldswådans slut skyndade man åter till det gästfria husets dukade bord och tog sin skada igen.

En Docens i Juridiska Faculteten *J. Holmbergsson* gaf äfwen underwisning och examinerade i *Jus Publ. Rom. Germanicum*, men som sedan uphörde då *Napoleon* storskiftade Tyska Riket. Uti Upsala blomstrade ej hans lycka ty han hade som fullmägtig i en rättegång yttrat »fast jag ej har några stjernbeprydde förespråkare i denna sak» m. m. Han bodde i *Couragebacken*. Wid den eldswåda som 1809 härjade Upsala stod han och fröjdade sig huru hans hus brann och ropade »jo det war rätt åt er era cannailler, som ha plågat mig i så många år; jo' nu få ni stekas»! En af Holmbergssons bekante frågade honom hwad dylika glädjerop betydde under en sådan fara. »Jo,» swarade Holmbergsson »jag gläder mig åt att mina wägglös brinna upp.» Slutligen blef han Professor i *Lund* och far till en ung konstnär med mycket lofwande talent, men som bortrycktes af en för tidig död.

Med fylligt uttal och redigt framställningssätt, gjorde en annan Docens wid samma facultet sig bemärkt i synnerhet wid de ting som höllos i *Upsala*. Hans namn war *Lars Georg Rabenius*. Likwäl ansåg man ej honom för stor jurist. Man påstod att hans ifrigaste önskan war att bli uptagen i adeliga slägten *Bruncronas* nummer på Riddarhuset. Efter några års förlopp blef han likwäl adlad under egen nummer med bibehållande af sitt förra namn. Han är bekant genom en Lärobok i kameralwettenskapen.

Man påminner sig här äfven *A. E. Afzelius*, en ung Docens och tillförordnad Domare i Ulleråkers Härad. Han lyste med sitt

ljusa hufwud, goda ton och stora skicklighet. Olyckliga penningaffairer twungo honom att fly öfwer till *Finnland*. Oförsigtig i tal och skrifsätt blef han snart där förföljd, rymde, men ertappades på *Åland* där han uttröttad af resans beswärligheter hwilade öfwer natten. Det inre af Ryssland blef hans förwisningsort.

Den store *Linnés* lärjunge *Carl Petter Thunberg* innehade nu hans lärostol, som han intagit efter sonen *Carl von Linné* den yngre — *Thunberg* hade rest mer än sin store mästare. Han har uti trenne delar utgifwit sina Resor i *Africa* m. m. I umgänget war han lätt och angenäm, men hans stil torr och mager. Nästan alltid bar han himmelsblå kläder och mörkblå slängkappa. Hans blick war liflig och wänlig. Sitt gråa hår nyttjade han något långt och bakåt kammat.

Endast

»Wasas ring af gull uti sitt gröna band
Mellan låckars snö kring åldrig skullra hängde.»

Konung Gustaf III hade redan år 1785 där med prydt *Thunberg*. Att wara Wasa Riddare då war en större utmärkelse än Commendeur nu. Slutligen blef *Thunberg* Commendeur af samma orden. På denna tid hade de Kongl. Ordens fyrwerkeri ännu ej kastat Nordstjernan ned på kontoren wid Skepsbron. Denne sistnämnde orden bars af *Linné*, den mäktige ordnaren af naturens riken. *Thunbergs* föreläsningar woro både intressante och lärorike, ehuru framställningssättet ibland föreföll löjligt. En gång började han sålunda: »Mine herrar, bockar» (hostning) »äro nyttige djur» m. m. På tittelbladen till de under Thunbergs presidium utgifne Disputationer får man läsa alla de in- och utländske Academier och lärde samfund hwaraf han war ledamot.

Med flere af sina academiske medbröder war *Thunberg* ej mycket nöjd. Denne hedersman upnådde en hög ålder. Uti Gamla Upsala socken hade han egendomen Thunaberg, där han wistades om somrarne.

Pehr Afzelius, Öfwer Directeur, Medic. Pract. Professor, utmärkt Läkare och Chirurg, men ombytlig till lynnet. Hans stora skicklighet anlitades i synnerhet omkring år 1814 då en hög persons dyrbara hälsa swäfvade i stor fara. Han måste derföre en lång tid wistas i Stockholm. *Afzelius* blef derefter Konungens Förste Archiater, Stor Kors af Wasa Orden, feck adelskap m. m.

En Gottländning *Jacob Åkerman* hade efter *Adolph Murray* blifvit Anatomiæ Professor. Åkerman war en mycket skicklig

läkare, munter, lustig, bröt på födelseöns dialect. Han war kopparrig och bar sitt mörka hår opudradt. Då ÄrkeBiskop *Lindblom* år 1818 drogs med döden war *Åkerman* hans läkare. Sista gången då han geck ifrån patienten följde ÄrkeBiskopinnan med ut i salen. Hon frågade sorgligt »Nå hur går det med far Herr Professor». — »Åh ja, det börjar på att lida med stor swarten» yttrade *Åkerman* helt lugnt, tog på sig kappan och geck sin wäg. Gumman stod qwar helt förundrad.

Wid upräknandet af Medicinska Facultetens ledamöter bör man ej glömma *Carl Zetterström*, Medicinæ Adjunct och sedan ordinarie Professor. Det war en ärans man med stora kunskaper i sitt yrke. Som han hade swagt bröst höll han sig inne wintertiden. Han wisade sina landsmän Jämtländningarne stor wälwillja. De yngre fingo för honom fritt skrifwa latin. Ett bibliothek blef af honom samladt och skänkt till *Frösö skola*. Till upbyggande af Bibliothekshuset derstädes hade han äfwen bidragit med en penningsumma. Men som det numera ej gifwes någon säkerhet för donationer lär detta wackra minne af *Zetterström* ryckas bort från det ställe där det först blef uprättadt. Han war wän och landsman med *Eric Martin Edholm*, hwilken framdeles skall blifwa omnämnd. Då *Edholm* upstigit på lyckans trappa glömde han ej sina förbindelser till *Zetterström*. *Edholm* undanbad sig Nordstjerne Orden på det att den förtjente *Zetterström* därmed skulle prydas. *Zetterström* yttrade sjelf, att denna utmärkelse ej kostat honom något lycksökeri eller några supéer.

På Kongl. Swenska hofwet blef fordom *cour* gifven. Hofwets herrar och damer, stater och corpser samlades då i stora galleriet för att upwagta. De Kongl. personerne gingo då omkring och talte än wid den ena än wid den andra. Således af Franska ordet cour deriveras ordet *cura* eller upwagta. Detta skedde i Upsala Onsdagar och Lördagar hos Herrar Professorer. De togo då emot studenterne. De fleste af de Academiske Fäderne sågo mycket förnäme ut och spelade här en lika hög rôle som Deras Excellencer Rikets Herrar i Stockholm. Man skulle ha skrämt ihjäl de af lärdt högmod intagne gubbarne med det nu förnyade förslaget om Universitetets flyttning till Hufwudstaden där de blifwit bortblandade i hopen. En dylik flyttning hade redan skedt år 1583 i Högstsal. H:s Maj:t Konung Johan III:s tid, glorwyrdig och catholsk i åminnelse. Universitetet måste i Stockholm stanna ända till Konungens död 1592. Men år 1804 tänkte ingen på att bereda detta dunderslag. På de således bestämde dagar skyndade

sig studenterne utstyrde i swarta kläder, att springa ikapp för att — cura. Uti Professorns förstuga stod alltid ett bord hwarpå man i allsköns ödmjukhet lade sina öfwerråckar. Det war ej särdeles behagligt wintertiden då man kom ut från Professorns warma bokkammare, att taga på sig isstycket. Men man war ung och satte sig åter i fullt galoppe till en annan Professor.

Wi skynda nu till den främste i Philosophiske Faculteten.

Eminet *Boëthius, Princeps confusorum* ljuder det i ett studentqwäde från denna tid. *Daniel Boëthius* eller *Bos Ethicus*, som han kallades war också en rigtig »*bos*». På Waksalagatan bodde han i ett mindre stenhus. Då man kom in i den lilla kammaren till höger om salen låg den höglärde Herr Professoren och Teol. Doktorn och wräkte på en sopha med sin tobakspipa. Han war klädd i swarta underkläder och en ljusgrå morgonråck. Hufwudet pryddes af en hwit nattmössa. Han hade hög panna, långt gråagtigt hår, gulagtig hy, böjd näsa, något tjock i spetsen och stora näsborrar samt tjocka negerläppar, den nedre något framstående; han smackade eller smälde med läpparne då han talade. De grå lifliga inmariga ögonen spännde han i den stackars upwagtande studenten, reste på sig litet, skjöt endast på nattmössan då studenten kom och geck. Den dryga Professorn som sjelf bibehöll sin ställning, bjöd alldrig en stol åt den *kurande*, kallade honom »ni». Besök, svar och frågor woro wanligtvis korta. Ingen af Rikets Högsta Embetsmän i en enwäldig och stel konungs tid emottog personer med en sådan ohöflighet. *Boëthii Natur Rätt*, som Professorns bok kallades war ej särdeles begriplig. Han måste förklara den sjelf i sina privata föreläsningar, som han höll i sitt hus i ett rum på nedra botten kl. 3 e. m. »Uti sista lectjon mine herrar, hade jag tillfälle nämna m. m.» så började han wanligtvis, smackande. För att göra denne lärde best bewågen i tentamen och examen besöktes hans privata föreläsningar flitigt af studenterne. Professorn erhöll derigenom goda collegii penningar. Hans förklaringar af sin bok förstod man just ej mycket; de woro högst sömngifwande. Dessutom skulle man läsa ett collegium. Det war en lycka i tentamen om man kunde boken utantill fast man ej begrep ett enda ord. För att ytterligare få det oförklarliga förklarat höll *Boethii* halta Docens *Jacob Borelius* privata föreläsningar kl. 7 på morgonen, hwilka man äfven måste betala. Men mången låg wintertiden hällre qwar i sin säng och betalte likwäl *Borelius*. Han blef slutligen kyrkoherde i *Skinnskatteberg*. — Boëthii fru hade warit wacker.

Man påstod, att hon uptändt en öm, men obelönt låga hos en annan wördnadswärd academisk lärare och wållat derigenom hos honom en djup swårmodighet. Dottren war äfwen wacker och blef gift med Major *v. Nackrey*.

Zacharias Nordmark Physic. Professor war både lärd och artig, skorrade något. »Herrn har hafsatt där» brukade han säga då någon i tentamen räknat orätt på taflan.

Chemiæ Professorn *Johan Afzelius*, *Stenjan* kallad, war ett original likasom de öfrige. Hans boställe och wackra trädgård låg wid *Fyrisån*. Han gycklade mycket. En student anmälte sig till tentamen i slutet af en wårtermin. *Jan* stämde honom till sig kl. 4 om morgonen. Han bjöd studenten kaffé, frukost, middag, att sofwa middag samt åter kaffé. Under loppet af dagen pratade *Jan* med honom om andra saker utan att börja tentamen. Slutigen föreslog *Jan* en promenad i trädgården och sade under wandringen: »Ja wi ska wäl börja tentamen. — Hwad är det för en sten som ligger där? »En gråsten Herr Professor» — Jan yttrade »Det war ett alltför wettenskapligt swar; det finnes ju äfwen andra stenar såsom skärstenar, rännstenar, tegelstenar och takstenar.» — Till slut feck den tenterande blott ett par frågor, blef qwarbjuden till afton och affärdad.

En Medicinæ Candidat, som war mycket skicklig och kunnig i andra stycken, men swag i chemien fruktade att i tentamen blifwa improberad af *Jan Afzelius*. Han yppade sin farhåga för *Jans* broder Öfwer Directeuren *Pehr Afzelius*. Den unge Candidatens kunnskaper i andra ämnen woro af *Pehr* kännde. Han rådde honom derföre, att gå till *Jan* och begära tentamen samt låta Öfwer Directeuren weta hwilken tid *Jan* utsatte. Candidaten blef kallad till *Jan* en eftermiddag kl. 5 och gaf *Pehr* derom genast underrättelse. — Öfwer Directeuren begaf sig till *Jan* något före den utsatte tiden för att prata om ett och annat. Under tiden ankom Candidaten. Öfwer Directeuren fortsatte likafullt samtalet. Slutligen ber *Jan* brodren aflägsna sig emedan han skulle börja tentamen. *Pehr* inwände: »Men hwad fan gör det, att jag är qwar då du i alla fall skall improbera honom?». »Skall jag det.» — »Ja wisst skall du det.» — »Nej det skall jag så fan heller, huru kan du weta det.» — »Jo wisst wet jag det.» — På detta sätt togos bröderne en stund. Ändteligen geck Öfwer Directeuren bort. Tentamen började. Candidaten feck godt betyg.

Wid denna tid wårdades i Gustavianska Academiens hus Universitetets Bibliothek af *Pehr Fabian Aurivilius* Litt. Human.

Professor, kallad för sin gudlighet *Sanctus spiritus*, men det war en ärans man och religieus af öfwertygelse. Han nyttjade ej religionen till täckmantel för knep och intriguer. Hans ansigte war fint med hög panna, pudradt hår med läckar wid öronen. Midt i wintern igenkännde man honom i sin blå slängkappa. Han war mycket artig, men förlägen, folkskygg och tyçktes önska snart slut på de besök man gjorde honom. Med nit och ordning skötte han Bibliotheket.

Samuel Liljeblad Oeconom. Professor Borgströmianus. Han hade sitt hus nära Wettenskaps Societetens, men war likwäl ej ansedd för något ljus. Då han war Decanus gjorde han wid studentexamen mycket afseende derpå att man kännde till hans *Flora*. Han friade till en mamsell *Wennström*, men hon war kall för hans courtise. Wid en middagsmåltid då de woro placerade bredwid hwarandra wid bordet, bad han henne komma ihog, att han hade tak öfwer hufwudet. Hon swarade helt twärt att det wore bättre, att ha hufwud än tak öfwer hufwudet.

En något lång gubbe med magra, sträfwa, trädagtiga anletsdrag, opudrad stupstocksperuk och björnskinnspels war Mathem. Professorn *Nils Landerbeck*. Han war både sträng och confus som alla mathematici och bröt på Gud wet hwad för dialect. »Um jag har en qwadrante m. m.» utlät han sig i föreläsningarne. En student skulle tentera hos *Landerbeck*, men blef wid ankomsten anfallen i trappan af Professorns lilla, men arga hund. Under det *Landerbeck* war sysselsatt att tysta hunden, retirerade studenten i god ordning och kom alldrig mer igen. Wid examen yttrade Professorn, att han ej kunde påminna sig, att studenten warit hos honom och tenterat. Denne inwände »Jo det har jag wisst, minnes ej Herr Professorn, att det war just den gången då Herr Professorns lilla hund war så ond på mig, så att Herr Professorn måste sjelf ut och stilla hans raseri». — Examen geck för sig.

Grec. Linguæ Professorn, *Christopher Dahl*, en lärd, hederlig, sagtmodig och artig man, bekant för sina goda, men något widlyftiga gramatickor. Genom sin familles slösagtiga lefnadssätt war han fördjupad i skulder. Hans fru och döttrar trifdes ej i *Upsala*. Han måste således för någon tid hyra åt dem en wåning i Stockholm i Hästeskos hus på Drottninggatan. Denne arme sjuklige mannen war således twungen att i slutet af hwarje wecka och stundom i ur och skur resa till Hufwudstaden och straxt i början af den påföljande åter till Upsala i anseende till föreläsningarne; han höll dem öfwer Hesiodus eftermiddagarne hema i

sin boning. Om hans famille någon gång wistades i Upsala och döttrarne innan föreläsningens början eller under den »academiska qvarten», passerade genom salen, blef dispute emellan studenterne på hwilken af dem mamsellerne *Dahl* kastadt deras smägtande blickar. En sommar bodde *Dahl* med sin famille på Kongl. Djurgården. Man såg då den bleklagde Professorn ensam göra promenader i täckwagn.

Eric Göthlin, en fin, något fet, glad, fryntlig gubbe med tunnt pudrat hår war Professor i numismatiken. Uti examina war han mycket medgörlig och dessutom gästfri mot studenterne.

Lars Regnér
»beraknade
»himlafärden
»för månans skifwa för planetens ring»

Thunberg hade rätt, att denne Astronomiens Professor »ej kunde gå på Guds gröna jord», ty han war illa bekajad med gikt i föttren och hasade sig fram i bottes fortes. Den då warande Observatorn *Schilling* lärar i Professors ställe fådt sysselsätta sig med tilldragelserne på himlahwalfvet. Således skötte åtminstone Observatorii waktmästare ej tjensten, hwilket man påstår inträffat på ett annat observatorium där Professorn är för mycket sysselsatt med jordens affairer så att han för stjernorne på sitt bröst, stundom glömdt att i årets calender utsätta solståndet. *Regnér* hade en mycket coquette fru som förut lär warit gouvernante.

Den Academiske skatten förwaltades af *Carl Didrich Hierta*, slipad, listig, bleklagd, prydd med det granna hår, hwilket äfven blifwit fortplantadt i dess slägt.

Philos. Theoret. Professorn *Pehr Högmark* med hög panna bodde wid ån på Swartbäckssidan.

Genom *Jacob Fredric Neikters* död hade Skytteanska Professionen nyligen blifwit ledig. Hans föreläsningar woro mycket rolige & interessante i anseende till de anecdoter han förtäljde. Stundom skred han likwäl öfwer gränsorne. Då han beskref och omnämnde Thébusken kom han i delo med herrar Botanici. Genom arf efter Riksmarschalken och Riks-Rådet Grefve *Göran Gyllenstierna* hade Hofmarschalken grefve *Carl Gabriel Mörner* blifwit Patronus för Skytteanska Professionen och därtill utnämndt Academiæ Adjuncten *Olof Kolmodin*. Denne war en lärd, älskwärd, men något förlägen man. Man gillade walet, men klandrade rättigheten därtill, ty patronatet kunde ju tillfalla i tidernas längd någon afsigkommen adelsman, någon skuldsatt fändrick, som

genom mutor kunde förledas att wälja en odåga. Enligt stadgarne skulle Skytteanska Professoren någon tid wistas utrikes. Som *Kolmodin* redan war gift med en fröken *Rehnberg* blef hans resa utomlands något förkortad. Under tiden höllt *Nils Fredric Biberg* föreläsningar. Hans föredrag war mycket höglärdt och knapt begripligt. Slutligen blef han informator för dåwarande Kronprinsen *Gustaf* (nu Prins af *Wasa*). Biberg wistades med hofwet på *Gripsholm*, men syntes ej wara danad för Hofsocieteten. Då den styfwa, stela och raka *Gustaf IV Adolph* tilltalade honom, stod han bara och bockade sig för Konungen utan att just yttra något ord. — Sedan den olyckliga konungafamillen lämnadt Swerige återwände *Biberg* till Upsala och blef då Professor. »Flottig i surtouten» inneslöt han sig slutligen i sin kammare, förderfwade hälsan genom omåttligt förtärande af öl och slutade lifvet i djupaste swårmod.

Sedan *Kolmodin* återkommit, tillträdt sin tjenst och sitt boställe i Skytteanska huset wisade han den studerande ungdomen gästfrihet, men tycktes ändå liksom *Aurivilius* wara generad af besök.

Den wördnadswärde *Johan Adam Tingstadius* hade blifwit utnämnd till Biskop i Strengnäs, men bodde ännu någon tid qwar i Upsala. Studenterne brukade upwagta honom. Han war något fetlagd och bröt mycket på Sörmländska dialecten liksom brodren, den skicklige läkaren. Biskop *Tingstadius* tyckte ej om, att man reste hem öfwer helgerne »till mama» som han yttrade sig. Han war »en af de Aderton i Svenska Academien». På en högtidsdag d. 20 December skulle han upläsa en af dåwarande Protocolls Secreteraren *Gustaf v. Schantz* författad och af Academien prisbelönt skrift: *Tal af Gustaf Ericsson Wase inför Rådet i Lübeck*. *Tingstadius* bröt som sagt war på sin provins dialect, läste, läste illa, swettades, tillsades af *Baron Fleming*, som satt honom närmast, att hoppa öfwer och blef ett offer för allmänhetens åtlöje och sin wälmening.

Efter *Tingstadius* hade *Andreas Swanborg* blifvit Lingv. Orient. Professor. Han war en mycket lang, mager man, med litet hufwud, kort hals, mörkt opudrat hår med hopknuten fläta i nacken, små ögon, örnnäsa, rödblommigt ansigte. Costumen bestod af frac och byxor af ljust chocoladfärgat kläde. Sugtade halfstöflar woro dragna utanpå byxorne och de långa smala benen. Äfwen nyttjade han mörkblå slängkappa.

Pehr Thyselius, Docens förestod Eloqv. Professionen och läste offentligt Virgilii Eccloger på Philosophiska Auditorium.

Som han blef Lector i Strängnäs straxt derpå tog han i en föreläsning ett rörande afsked af studenterne. Slutligen blef han Biskop på sistnämnde ort och prydd med Nordstjerne Ordens stora kors. Då han blef utnämnd till denna höga ridderliga wärdighet och underrättelsen derom anlände till hans Biskopssäte, skyndade Lectorerne med flere att genast upwagta och gratulera honom. Han emottog dem i natträck med »crachat» redan derpå fästad. Biskopen förebar såsom skäl dertill K. M:ts allernådigste befallning, att han genast skulle anlägga och bära denna utmärkelse. O vanitas! — En liten halt magister *Carl Johan Lundwall* intog nu *Thyselii* plats som Docens. Denne gjorde sig mycket till och war mycket sträng i tentamen. Sedan han blifwit Professor bodde han i ett hus på nedra botten. En natt bultade några glade och uprymde studenter på luckorne och upwäckte honom ropande: »Lundwall! Lundwall! Hör du intet Lundwall?» »Wak upp du som sofwer! Nå hwad är det för wäsende? hwad» »will ni? — Hör Lundwall! — Nå, hwad will ni då? Gå hem och» »lägg er! — Hör du Lundwall wi ska hälsa dig från Cicero! — Åh» »hwad är det för spectakel, gå och lägg er! — Wet du hwad han» »sa' om dig Lundwall? — Åh, så tig då! — Jo han sa' att du» »war en stackare». Derpå gingo de sin wäg och öfwerlämnade honom åt sömnen. Han lär ha gifwit någon underwisning åt HofCansleren Baron *v. Schulzenheim* i dess ungdom. Då nu nämnde Baron någon gång besökte Upsala war det glädjande att se huru den lilla *Lundwall* med sin sjuka fot i gathörnen swängde för att låta Baronen få högra sidan. — *Lundwall* blef sedan Kyrkoherde i det feta men fula *Munktorp*. Wi böra ej glömma *Adam Afzelius*, bror till de förutnämnde *Pehr* och *Jan*. Han war Botanices Demonstrator. Botanisten *Georg Wahlenberg* war ännu ung.

Philosophen, Adjuncten *Benjamin Carl Höjer* igenkändes på sina spasmodiska ryckningar med hufwudet. Chemiæ Adjuncten *Gustaf Ekeberg* (slägt med Coopvardie kapiten *Ekeberg*, som förde Ost Indiska skeppet Finland på hwilket *Wallenberg*, författaren till »Min son på galejan», war skeppspräst) utmärkte sig genom sina experimenter. Uti Latinska språkets kännedom stod Östgöthen, Docenten *Tranér*, ganska högt. Han war älskwärd, men sjuklig och denna tid innesluten i sina rum. På en gästgifwaregård kom han en gång och frågade »Finns här hästar och horsar att kunna bestiga».

Gästgifwaren swarar:

»Nej här finnes ej hästar och horsar att kunna bestiga»
Tranér genmälte
»så gack till Ilions borg, att skaffa dem då».

Academiæ Notarie war wid denna tid *Sven Themptander* som sedan blef Juris Professor och sist Justitiæ Råd.

En stor grof figur med skinnharnesk och hjelm gaf underwisning i fäktkonsten, hans namn war *Porath* och kallades Lieutenant.

Herrar Nobiles begagnade i synnerhet på den Academiska Manègen underwisning i den ädla ridkonsten af Stallmästaren *Olof Malmerfelt*, biträdd af dåwarande Corneten wid Lif Regiments Cuirassierer f. nrv. Dragoner, *Lars Trafwenfelt*. På denna »menlösa tid» behandlades eleven med samma plumpa stränghet som hästen. Det war ej så noga om chambrièrens snärt lika kraftigt träffade den förras skinnbyxor i stället för den sednares hud. *Malmerfelt* war mildare i sina lectioner. Men *Trafwenfelt* swor, röt och skrek åt ryttaren i synnerhet om Läraren war wid elakt lynne. Då befallte han helt twärt eleven, att sitta af. Ofta blef lectionen på detta råa sätt afbruten, ty en sagtmodig och timide yngling bragtes snart genom detta rytande och hojtande ur fattning, förwillades af comandoorden och gjorde allt rasande som »Sven Dufva». Lyckligtwis lär numera, åtminstone i hela Tyskland ingen Stallmästare bruka en så plump behandling, som den beskrifne. Läropenningarne woro dessutom dyra. 1 Rdr. rgs i timan då man fick blott sitta upp en qwart. De ynglingar hwilka här förwärfwade sina sporrar, klingade med dem tappert på Upsala gator och i lärosalarne samt ansågo sig alltid förnämare, än alla de andre.

Herr De la Bourdonière underwisade i Franska språket. Man påstod att han warit mycket lierad med familien *v. Rosenstein* och bidragit till den telnings upskjutande hwilken såsom deltagare i 1809 års Revolution slutligen pryddes både med mitran och blå bandet. Offentligen läste och förklarade *De la Bourdonière* Telemaque. Hans öfwersättningar roade: »Calypso ne pouvait se consoler de depart d'Ulysse» öfwersatte han sålunda »Calypso wara rasangde, Ulysse willa resa bort.» *Un Coq*, kallade han en hönseman och *une genisse* en komamsell.

Uti ritning underwisade Academie Ritmästaren Directeur *Alberg*, fordom säckerbagaregesäll och nu klen pastellmålare. Ibland gjorde han exposition af egne arbeten och copior.

Uno v. Troil, en wärdig och högagtad prelat som upburit sin höga andeliga wärdighet och hållet ett öppet och gästfritt hus

war nu död. Kräcklan hade blifwit lämnad i *Jacob Axel Lindbloms* händer, förut Professor Skytteanus och sedan Biskop i Linköping. Han war i alla afseenden en ståtlig Ärke Biskop med imponerande figur och wördnadsbjudande hållning. Han war ännu rask, wisade mycken gästfrihet äfwen åt studenter. Det blef hans lott att kröna och jordfästa *Carl XIII* och hans *Gemål*, jordfästa CronPrinsen *Carl August* och *Sophia Magdalena* samt slutligen på brädden af sin graf med darrande händer sätta kronan på stamfadern för en ny Dynastie, sedan han förut i Helsingör emottagit dess Lutherska trosbekännelse. Så wäl *v. Troil* som *Lindblom* hade bägge såsom lärde och uplyste män hindradt *Gustaf IV:s* tillärnade förföljelse emot den stora häfdeforskaren och Philologuen *Jonas Hallenberg* för dess »*Försök öfwer Uppenbarelseboken*». Den listige och hycklande Biskop *Flodin* ägde stort inflytande på den med oinskränkt magt begåfwade, men till förståndet inskränkte Konungen. De bägge förstnämnde Prelaterne öfwertygade sluteligen *Gustaf IV Adolph* att *Hallenbergs* bok war författad på historisk grund och ej ärnad, att rubba Religionens heliga sanningar.

1804 i början af Juni skedde här i Upsala Medicinæ Doctor Promotion. *Pehr Afzelius* war promotor. Ibland de promoverade war en Finne, wid namn *Rislachi;* han ägde både djerfhet och stor skicklighet i synnerhet i chirurgien. Uplands Regemente hade läger på *Polack backen* och *Rislachi* hade biträdt Regements Läkaren. Genom en lycklig ihopsättning af ett afhuggit ben på en soldat hade Rislachi här förwärfwat sig en stor reputation, så att manskapet hällre wände dig till »*Kandidatorn*» som de kallade honom, än till Doctorn.

På denna tid bodde uti Upsala en fransman wid namn *Changeur* eller *Changeux*, språkmästare. Han war omkring 50 à 60 år med krokig näsa samt mörkt opudrat hår, ihopbundit bak uti nacken. Borgargubbarne med hwilka *Changeux* spelade bräde kallade honom helt simpelt »Sandsjö», liksom de och bönderne kallad en handlande *Bonnivier* för »*Bondgevär*». *Changeux* hade en oöfverwinnerlig afsky för ost. Med en liten bit deraf kunde man jaga honom på dörren. Han war gift och höll ett slags table d' Hôte där middagen betaltes med 5 plåtar eller 1 Rdr. 32 sk. Rgs i weckan för 3:ne rätter mat med swagdricka. Söndagarne wankades dessutom bakelser. Sällskapet utgjordes af omkring 20 personer. Häribland såg man Professor *Swanborg* som mycket politiserade och nyttjade ordet »aparament så tror jag det» m. m. Gustaf IV:s lilla Fälttåg i Pommern war börjat. I hast blefwo

dit beordrade ifrån Upsala flere unge Medicinæ studiosi och deribland *Carl Adolph Opphoff* en ännu lefwande högt agtad och skicklig läkare i Hufwudstaden samt *Carl Roland Martin*, nu Provincial Medicus i Nyköping. Här funnos ibland gästerne flere hemlige anhängare af *Napoleon*, men man wågade ej gifwa luft åt sin glädje öfwer hans segrar. Gubben *Changeux* wågade ej heller som Fransman yppa sin förtjusning. Hans anrättningar woro tämmeligen tarwliga och köttet, som alldrig är godt i Upsala, bjöd han ofta på ehuru det fanns qwar endast benen, att afskrapa. Wid bordet spisade äfwen en lång, blek, mager figur i grå kläder. Det war Magister *Hans Olof Holmström*, då informator för Baronerna *Fock*. Han spisade här tillika med sina diciplar af hwilka den ena blef Kammarherre och någon tid Chargé d'Affaire i Köpenhamn. Magister *Holmströms* utseende war då lika sjukligt som i sednare åren af hans lefnad. Man sjöng om honom wid Magister Promotion 1806:

»Din hy som liljans färg är hwit
Och skulle ofta misstydd blifwit
Om man ej kännt för wäl den flit
Du för att lagern skörda gifwit.»

Man kunde då ej ana att ett halft sekel derefter i honom få skåda Ärkebiskopen och Pro Cansleren, prydd med Rikets högsta Riddarewärdighet.

I sällskapet wid *Changeux*s bord befunno sig dessutom *Carl Ludvig Landin*, som sedan blef Justitiæ Ombudsman och Vice President i Svea HofRätt, *Johan Anders Biörk*, sist Lagman och Borgmästare i Stockholm samt under rabulisttiden 1838 derstädes t. f. Under-Ståthållare, *Johan Wretman*, sedan Lagman och HofRättsRåd, *Gylling* sist ProtokollsSecreterare, Adjuncterne *Fant*, (kallad Fantusculus) och *Holmqvist* m. fl. En dag gästade här en Fransman, hwilken lär åtföljdt till *Lund* den emigrerade namnkunnige Generalen *Dumouriez*.

»Studentens glada lif»

war nu börjat.

Den liflige och glade *Jacobus Seys*, en tid pensionair hos dåwarande Adjuncten *Kolmodin* hade bildat ibland studenterne ett Theatraliskt Sällskap. Han tyckte denna sysselsättning wara ädlare än källarelifwet. De rödblomiga och fint wäxte studenterne fingo Fruntimers rôlerne. Decorationer målades, piecer och rôler skrefvos i hast, dertill anwändes aftnarne och några timar af natten för att ej borttaga tid för studierne. *Fjäsken*, *Talande Taflan*, *Tand Doc-*

torn, *Försonade Fadren*, *Doctor Petit eller Operationen* samt *Jocrice* kommo på repertoiren. *Linnés* fordna Auditorium i den gamla Botaniska trädgården i *Swartbäcken* blef utsedd till skådeplats. Första Spectaklet skulle af underdånigt nit gifwas där den 1 Nov. 1805, den sedan olycklige Konungens höga födelsedag. Ännu war ej Upsala Gille stiftat. En fru *Bång* gaf baler, wanligtwis på Rådstufwan. Där utmärkte sig i dans en Finne wid namn *Pipping* i lång hwit wäst med dugtigt hög krage och swarta kläder. Om honom hade man gjordt en Charade:

»Mitt *första* är ett ljud, mitt *andra* är ett läte
Mitt *hela* går på dans, men borde gå på bete.»

Alla damer i Staden önskade hällre komma på Studenternes Theater hwartill billetter utan betalning utdeltes, men likwäl sparsamt. Ett skådespel i *Upsala* war en owanlig tilldragelse. En sådan hade ej inträffat i synnerhet hade inga studenter deruti deltagit kanhända alltsedan där upfördes »*Det stora Fiskafänget*». För dem af wåre läsare hwilka ej känna till händelsen willja wi nu berätta densamma. I slutet af en termin hade några ynglingar som skulle resa hem, sedan de betalt sina skulder, som wanligt brist på penningar. För att hjelpa sig ur förlägenheten annoncerade eller afficherade de upförandet af en pièce under den ofwananförde titteln. Billetter såldes till stor mängd. Åskådarne samlades på utsatt tid. Rideaun går upp. Twå studenter komma fram yttrande »wi gå att fiska». — »Jag går med er» säger den tredje. Alla aflägsna sig från Scenen, från huset och från staden, ty bondwagn och hästar woro iordning. Åskådarne sitta ännu kanske och wänta på Styckets fortsättning och valuta för sina penningar.

Men wi återkomma till gumman *Bång*. Den stackars frun hade gjordt en mängd omkostnader. Hon blef ängslig ty

»Tåcka baler blef — *hennes* ruin.»

Pehr Afzelius var Rector Magnificus. Fru *Bång*, den hederliga, beskedliga gumman skyndade nu till honom och klagade sin nöd. Hans Magnificence efterskickade en af Theater-Directeurerne och önskade, att det tillämnade Spectaklet för dagen måtte inställas och Fru *Bång* derigenom räddas från hotande undergång. Denna önskan från Hans Magnificence war en befallning för det theatraliska sällskapet. Likwäl war detta »mellankommande hinder» en lycka för de spelande ty Theaterlokalen war kall och hade wisst ådragit truppen starka förkylningar.

Lokalen kom sedan ej mer ifråga. En sal på det Academiska Boktryckeriet hos *Edman* blef sedan erbjuden och som war mer tjenlig, ty man kunde wid bjelklaget i taket fästa coulisserne. Slutligen kom man i bekantskap med en »Spectaklernes Patronessa» Fru *Ahlström* hwars man war Läderhandlare och bodde wid ån; hon tillbjöd nu af kärlek till den ädla konsten sin stora sal till theater med 2:ne kamrar till foyer och klädloger. Hon hade warit i *Stockholm* och sedt med stor förtjusning »*Broderqwisten*» som hon behagade uttrycka sig. Hos Fru *Ahlström* war warmt och beqwämt i alla afseenden. Billetter bortskänktes at Upsala Damerne. Den *Talande Taflan* blef gifwen. Älskaren och älskarinnan framträdde till *Cassanders* portrait utan att weta att gubben, som skurit ansigtet från portraitet och ställt sig sjelf dit i stället. Sedan de druckit hans skål slogo de resten af winet i ansigtet på honom. Swedan blef så stark i ögonen på studenten som spelade gubbens rôle, att han måste sticka upp handen för att torka. Detta åstadkom skratt ibland åskådarne, han hade sjelf begärdt att så blifwa handterad, ty han hade hördt, att det så geck till pa Theatern i Götheborg. Gumman *Ahlström* hade af artighet och förtjusning öfwer tilldragelsen i dess hus tillagadt den läckra soupé som serverades i pièceń. Man feck både fogel, crème och bakelser. Efter piècens slut, så snart rideaun geck ned framrusade flere hungrige studenter hwilka stodo i coulisserne och ej warit med i sista stycket. Alla fat plundrades. En af de spelande trängde sig fram för att taga en bakelse, men han blef knuffad sa att hans hand i stället för att komma till bakelsefatet rännde ned i crèmen. som började rinna ut efter fingrarne. Allt detta wäckte munterhet.

Ibland notabiliteter som biwistade spectaclerne woro Grefwinnan *v. Höpken* eller numera *v. Wright*, en af skönheterne wid *Gustaf III:s* hof och en af de af *Kellgren* besjungna Gracerne. Den sminkade och ytterst coquetta *Lotta Yckenberg* med syster hade äfven fådt sig billetter. De woro döttrar till den för sitt snille namnkunniga Borgmästaren i Upsala *Sven Petter Yckenberg*, han som wid Illuminationen derstädes, d. 12 sept. 1790 i anledning af den med Ryssland slutade fred hade under transparenten på sitt hus satt följande af honom sjelf författade werser.

»*Wor Gustafs kropp så stor, som hieltemod och namn*
Han solens nedergång och uppgång tog i famn.
Dess hiertas godhet knapt några gränsor har,
Att straffa är han sen. Dess nåd ej ända tar.»

Den tidens studenter parodierade dessa werser sålunda:

Wor Yckenberg så lång, som han är tjock och dum
Han mellan solens upp- och nedgång ej feck rum.

För *Lotta Yckenberg*, brann då en Baron *Kaulbars*, son af Generalen Baron *Gustaf Wilhelm Kaulbars*. Den unge *Kaulbars*, war äfwen med på spectaklet. Han war Kapiten vid Helsinge Regimentet för hwilket fadren war chef.

Studenternes Theatraliska föreställningar både började och slutade med Höstttermin 1805, ty de spelande blefwo skingrade eller fingo annat att göra då de måste alwarligen sysselsätta sig med studierne till tillstundande examina. Wi willja likwäl ihogkomma några af de skickligaste bland acteurerne såsom en *Klingenstjerna*, sedan Förste ExpeditionsSecreterare i Finance Expedition, *Samuel Stål*, som först ingeck i Hof Canslers Expeditionen, sedan afskickades till *München* för att underwisa Kron Prinsessan Josephina i Swenska Språket, en *Haswerd* som blef Lieutenant i Topographiska Corpsen m. fl.

Då warande Konungen *Gustaf IV Adolph* hade oagtat han ännu war wän med Ryssland likwäl i Götheborg om wintern 1806 lagdt beslag på Engelske subsidier, som genom Swerige skulle öfwersändas till St. Pettersburg för resterande subsidier 1791 hos Ryssland till en summa af 375,000 Rdr. Ehuru Konungen begagnade detta wiga sätt att korsa sig sjelf, blef det emot all förmodan gillat af Kejsar *Alexander*. Denna transport geck igenom Upsala till Stockholm. Silfwerlårarne inhystes öfwer natten under bewakning på Rådstufwans gård.

Då Magister Promotionen samma år försiggeck, kröntes med lagern flere blifwande notabiliteter. Uti ett skaldestycke, som någon missnöjd (en *Hwasser?*) författat öfwer denna högtidlighet, apostropherades utom *Hans Olof Holmström*, som förut är nämndt alla de bekransade:

En son af Cansli Rådet, sedan Stats Rådet Baron Gudmund Göran

»*Adlerbeth* — en Romare i slägt.»

Jacob Adlerbeth Nobilis Ostrogothus feck då kransen. Man sjöng om honom:

»Då wärdig äran af ditt namn
»Du går på allas hopp, att swara
»Låt ock ditt hjerta, låt din famn
»För wänskapen få öppen wara.

Denne unge *Adlerbeth*, hade stora kunskaper, men war den tiden utmärkt som rumlare liksom nästan alla ledamöter af den hederwärda Östgötha nation. Hans Disputation Pro Gradu war författad på en wacker och lättläst latin. Någon tid efter sedan han tagit graden blef han angripen af sinnesförwirring. Den började dermed att han wid bordet en dag kom i dispute med sin hederlige, gamle, wördnadswärde far, sprang upp och gaf honom en örfil. Lyckligtwis blef han åter frisk, men hans anletsdrag buro likwäl alltid en pregel af swårmodighet. Slutligen blef han Expeditions Secreterare i Ecclesiastique Expeditionen. Han var mycket tillgifwen Nordiska Mythologien. *Stjernstolpe* kallade derföre *Adlerbeths* tjocka hushällerska *Audumbla* efter den dyrkade kon. Wid en Riksdag hade under en debatt i ett plenum på Riddarhuset *Adlerbeth* råkadt i twist med *Lorenzo Hammarsköld* angående nödwändigheten, att införskrifwa Isländare för att läsa och uttolka de på Kongl. Bibliotheket förwarade gamla sagorne. Striden emellan desse höglärde herrar hwarken roade eller intresserade Högloft. Ridderskapet och Adeln. En Herr H. understödde en af desse ofwannämnde Nordiske kämpar, men som H. är liten och har swag röst, så kunde han hwarken höras eller synas. En annan wärd ledamot frågade derföre Öfwerste *Pehr Schönström* »Hwad säger den där? — Åh han talar Isländska swarade *Schönström*.

Med Riks Antiquarien *Liljegren* war den yngre Baron *Adlerbeth* mycket lierad. Sedan *Liljegrens* sinnesswaghet förorsakat hans sorgliga död genom dränkning wid *Sirishof* på Djurgården en sommarnatt år 1837 fann *Adlerbeth* i sin dörr ett visitkort. Troligen hade någon skalk ditstuckit det i nyckelhålet. *Adlerbeth* sjelf omkom äfwen genom wådlig händelse wid ett bad i sjön, emedan han af snålhet ej wille kosta på sig att bada i bassin.

En annan Östgöthe wid namn *Sven Fredric Lidman* tilltalas sålunda:

»Din raskhet, att åt dåren le
Som flitigt sina trälar waktar
Ditt fria ädla wäsende
Jag mer än din chaldeiska aktar.»

Han blef en mycket lärd man, Legationsprest wid Svenska beskickningen i Constantinopel och slutligen Domprost i *Linköping*.

Göthlin, Suderm. Neric., brorson till den förut omnämnde Professorn i Numismatiquen hedras med detta videtur:

»Att på wår frukost kunna supa
Du ensam bordt Magister bli
Gu tår! Bror, du har godt genie
Men du har ändå bättre strupa.»

Han blef sedan Regementspräst vid LifRegiments Grenadierer och har om kriget i Tyskland och Norrige 1813 och 1814 utgifwit mycket interessanta *Anteckningar*.

Af samma nation war en *Walmstedt*. Han berömmes på detta sätt:

»Du icke endast läst din bok
Du är bland de *vidcturrika*
Och likwäl hygglig likwäl klok
Fast något hetlefrad tillika.»

Han blef sedan Chemiæ Professor.

Om en *Fröberg*, Westm. Dalec. som sedan blef Lector i Westerås, Prost, Riksdagman och Oppositionsman yttras i sången:

»Du snäcklik är och dryg förbannat
Nå wäl, Du är ock Physicus
Chemist och Mathematicus.
Platt intet är du folk; allt annat.»

Ibland dem som sedan ifrån bokkammarlifwets instängda luft klef oförmodat upp på en högre lysande bana war — *Samuel Grubbe*, Nobilis Gothemburg. Primus wid denna promotion. Hans utseende war dystert och förläst. Uttrycken om honom i sången tyckes likwäl wara något orättwisa.

»Till dårhusbjon du föddes ju.
Man gärna dig till Docens tubbe
Din lärdom gör dig gammal nu
Men skall förpojka dig som gubbe.
Den femtjonde — kära *Grubbe*
Är mera menniska än du.»

Han blef sedan Philos. Pract. Professor samt i hast derifrån år 1840 kallad till Stats Råd, ehuru han alltid i sina föreläsningar betraktade sakerne på *twå sidor*. Som Statsråd hade han likwäl mycket reda på sig. Owan wid sin första ankomst såwäl wid hofwets etiquette som hufwudstadens seder och bruk upträdde han, sedan han i Storkyrkobrinken skaffat sig *»twå sköna rum»* med någon förlägenhet i den lysande cirkeln och blef der ett föremål för hemligt åtlöje. Som hans famille ej hann wara färdig att genast följa honom till hufwudstaden åtföljdes han dit af sin

beskedliga *Greta*. Då hon begaf sig till Slottet satte han sig bakpå wagnen med sin lanterna. I den yttre salen der betjenterne aftogo sine herrar öfwerplaggen förrättade *Greta* samma tjenst åt Herr Stats Rådet, lämnade honom ordentligt den trekantiga hatten och satte på honom wärjan till de kringstående stora förlustelse. En dag kom Waktmästaren in i StatsRådsberedningen och sade till *Grubbe* »Stats Rådets Greta är här och säger att Stats Rådet *Wingård* ej kan komma upp i Beredningen för fru M. . . är sjuk.»

Wermländningen *Erik Gustaf Geijer* feck lagerkransen och hälsades med dessa ord:

»Din blick är kär, du ser dig kring
Och yppar straxt ditt höga sinne
Ej wänskapen kan bo därinne.
Dock wördad af wår hela ring
Du skref åt oss wår ansökning
Som troligen är någonting
Helt annat än ett äreminne.»[1]

Någon tid efter promotionen ingeck *Geijer* som extra-ordinarie i Riks Archivet, reste straxt derpå till England som Gouverneur (?) för en ung *Schinkel*. Ibland Geijers hypotheser denna tid war att »*Dagligt Allehanda* war den bästa Tidningen emedan den skrefs af allmänheten sjelf».

Olof Dillner ifrån Jemtland, som sedan blef kyrkoherde i Brunflo, Riksdagsman och Ledamot af Wasa Orden hade lämnadt Upsala före Promotionen. Han war en mycket hygglig, kunnig, wälwillig och rättskaffens man. Man ihogkom honom frånwarande på detta sätt:

»Du reste från oss älskade!
Ditt minne skall min wällust göra
Och då jag Dillner ej får se
Jag tröstad dess beröm skall höra.»

Han var Cousin till Kyrkoherden i Öster Wåhla *Johan Dillner*, som d. 30 nov. 1818 wid Secular Festen öfwer Konung Carl XII höll talet i Riddarholmskyrkan. Någon frågade wid detta tillfälle Baron *Jacob Adlerbeth*: »Hvad är det för en figur det där?» — *Adlerbeth* swarade med sitt egna och liksom fadrens besynnerliga uttal: »Det är ingen figur, men Kongl. Hof Predikanten Dillner.» — Hofpredikanten har äfwen öfwersatt Oelenschlägers tragedi *Axel* och *Walborg*.

---

[1] Han hade derföre fådt pris i Swenska Academien.

Kronan för Vermlands nation war den wackra *Morén*, som sedan blef Kyrkoherde i Carlskoga. Författaren till werserne uttrycker sig om honom:

»Med din polure, ditt snilles styrka,
Din wackra kropp, din stolta själ,
Du passat till orator wäl
Uti wår dame-besatta kyrka.»

Ja, de stackars damerne behöfwa wisst någon uplifwande artighet genom ord tillika med confecten och mandelmjölken wid denna långtrådiga ceremonie, ty de äro färdige att somna wid de latinska talen; ehuru de upbjudit alla toilettens hemligheter för att göra sig riktigt fiffiga och älskwärda. Kanske en och annan af dem suckar i tysthet för någon af de bekransade. Evas döttrar wänta sig i sauning mera nöje, än de njuta, ehuru de så gerna willja bivista Magister Promotionen.

En Upländning vid namn *Boivie* war Ultimus vid Promotionen. Hans orlofssedel lyder så här:

»Så långt ifrån, att wara qwick
Som från, att wara dum.
Du likwäl ej förmycke feck
Då du feck hedersrum.»

Femtjo Ynglingar hade således sedan de blifvit förhörda i sine 13 à 14 läxor, hwilka de mer eller mindre wäl kunnat, nu bekommit kransen, ringen, brefwet och skottet, mer eller mindre intagne af sitt lärda högmod. Gifve Gud! att bokwett och folkwett hos dem alla warit förenade. De begåfwo sig nu bort i skiljda wäderstreck. En af dem reste till sin födelseö Gottland. En lång tid blef han i Sandhamn uppehållen af motwind. Provianten på skutan war slut. Det fanns här ej annat att köpa än ströming. För att krydda den, måste han nu, o harm! hör det O efterwerld! sönderpläcka och lägga i strömingsburken sin nyligen dyrt förwärfwade friska, gröna lagerkrans!

Wi ha här betraktat Academiens fäder och wise. Wi ha kastat en flygtig blick på dess Parnass. Wi gå nu att skänka någon upmärksamhet åt de ynglingar hwilka denna tid 1804—08 studerade i Upsala.

»De blefvo män i staten
de fordna pojkarne
och kifwades om maten
och slogs om tittlarne.»

Baron *David Stjerncrona*, sist General Major, som studerat här under ledning af Magister *Forsberg*, far till »den lilla Rectorskan», hade nyligen slutat sina studier och ingådt vid Lif Dragonerne. *Carl Hochschild* öfwergaf äfwen wid samma tid Uniwersitetet. Han blef Baron och swensk minister wid flere utländska hof.

Wi willja här omnämna en wacker yngling: Grefve *Magnus Brahe*, lika älskwärd och hygglig då han blef en stor Konungs gunstling och upsteg till Rikets högsta wärdigheter, som han nu war wid 17 års ålder. Lika artig emot sina samtida i Upsala i sina sista lefnadsår var han, som år 1807, då han ännu war student, handledd af Magister *Passén*, hwilken utnämndes till kyrkoherde i Östra Ryd, men dog innan han tillträdde sitt Pastorat. *Grefve Brahe* war i sin ungdom klen och lungsigtig, men feck frossan i Upsala. Den store Läkaren *Pehr Afzelius* wisste att frossan botade lungsot, och lät honom således frysa. *Afzelius* hade rätt och Grefven blef sedan frisk och stark till dess han år 1844 dukade under för sorgen. Som Gouverneur för Grefven hade *Eric Martin Edholm* intagit den afl. *Passéns* plats emedan han under *Pehr Afzelius* skötte den förnäme patienten. Uti wärdigare händer än *Edholms* kunde ättlingen af Sweriges förnämsta hus alldrig blifwa lämnad. Denne unge, skicklige, hygglige Medicinæ Candidat war född i *Jemtland* der hans far war en gammal hederlig Länsman. Såsom Curator för sin nation var *Edholm* emot landsmän wälwillig och tjenstagtig; ty han liknade ej den curatorn, hwilken ofta sprang på gatorne då han af någon tillfrågades om namnet curator kom af currere löpa, eller curare förwalta? *Edholm* njöt ett *Helmfelts* stipendium. För att, som han sjelf sade, ej wisa något tiggeri, dedicerade han sin Disputation till Fältmarschalkens *maner*. Om sommaren 1807 gjorde *Edholm* med den unga Grefve *Brahe* en resa till S:t Pettersburg, hwilken stad och dess märkwärdigheter af dem blef tagen i ögnasigte. De wistades der i Ambassadeuren Baron von *Stedingks* hus. Som Grefve *Brahe* i anseende till sin ungdom ej ännu blifwit presenterad på Swenska hofvet blef han det ej heller nu på det Ryska. — År 1811 vid Konungens af Rom födelse åtföljde *Edholm* Grefve Brahes fader till Paris såsom Ambassade Läkare. Nu billdades denne unge Läkares wälförtjenta lycka. Slutligen blef han tjenstgörande Lif Medicus hos Kron Prinsen *Carl Johan*, adlades, blef Konungens Förste Archiater m. m. och afled 1856 i hög ålder.

En son af afl. *Fredric Sparre*, Grefve och Riks-Cansler under Hertig Carls regence eller »Ris-Cansler» som han kallades i anseende till den hårda domen öfwer Fröken *Rudenschöld*, wistades i Upsala, handledd af en Fransk abbé, med pudrat hår och kläder af gris de lin färg. Denne war elak emot sin elev. Unge *Gösta Sparre* war ej storwäxt utan af mindre längd med stort tjockt hufwud som fadren, ljust hår, blå ögon, hög, finnig panna. Efter slutade studier geck han in i Konungens Cansli. Han förälskade sig år 1810 i en flicka wid namn *Marie*, som bodde i ett allmänt hus wid Stora Nygatan. Då hon bortreste med den till Gouverneur på *St. Barthelemi* utnämnde Baron *Robert Stackelberg* sköt sig *Gösta Sparre* af förtwiflan i Skogen wid *Hagalund*. I diket inwid wägen påträffades han af någre Riksdagsmän, stadde på resan till Örebro. Införd till Lazarettet i Stockholm afled han där efter någre dagars förlopp.

Grefwe *Claës Horn*, son af den för delagtighet i K. Gustaf III:s mord landsförwiste, blef sist Landshöfding i Stockholms Län. *Grefwe Salomon Cronhjelm* war mycket förläst och tillika sjuklig. *Pehr Afzelius* yttrade en gång till honom, att han såg ut som en hysterisk käring. Han blef HofRätts Råd och sist Vice President i Götha HofRätt. Uti Jönköping bodde han som en student på Tyska Maden. En af hans gamla Upsala kamrater hälsade där på honom. Han emottog den främmande med munnen kolswart af Jacobssons tandpulver. I detta skick och barhufwad följde den ädle Grefven sin gäst af artighet nästan ut på gatan.

General Lieutenanten och Seraphimer Riddaren Grefve *Carl Gustaf Löwenhjelm* njöt underwisning af Magister *Severin Löwenhjelm*. Då han biwistade ett bondbröllop på RiksRådet Baron *Emanuel De Geers* egendom *Frötuna* red han i kull i halkan och afbröt ena benet. Snart blef skadan läkt, men war nära att åter bryta upp strax derpå då den unge Grefwen med samma ben slog i kull ett matbord i sina rum.

Grefwe *David Frölich* har utmärkt sig wid wåra Riksdagar. Studerade då i Upsala.

Baron *Conrad Falkenberg* till Lagmansö, en smärt, wälwäxt, wacker, älskwärd yngling geck in på Svea Gardet, blef Ordonnance Officer hos K. Carl Johan samt Kammarherre; bar ännu wid hög ålder spår af sin manliga skönhet.

För den rike Baron *Nils August Silfwerschöld* till Koberg war den skicklige och utmärkte Läkaren, men sedan genom sinnesrubbning olycklige *Hugo Herman Böcker*, informator.

Lars Herman Gyllenhaal sist Baron, President och Justitiæ-Stats-Minister; Grefve *Carl Gustaf Hård* blef Stats Råd.

Twänne Baroner *Mannerheim* handleddes af Candidaten *Canutius*, en Gottländning. Han war en wacker karl, men störtade sig af swårmodighet från färjan, som då drogs öfwer ån wid Swartbäcken. En student frågade färjkarlen: »Är detta Charons färja?» — »Nej, det är Brobergs» var swaret. Men för *Canutius* war det werkligen Charons färja.

Ifrån Finland woro twänne unga Herrar *von Willebrand*. Den äldre — ingeck till LifGardet, blef gift med den rike Köpmannen *Bengt Magnus Björkmans* musikaliska dotter, men kom på obestånd och måste resa undan sina creditorer. Den yngre *Reinhold* slutade att wara Öfwerste i Uplands Regimente. De woro söner af Landshöfdingen Baron *von Willebrand*. — *Jacob Tersmeden* sist General Adjutant och Commendeur, dog för en tid sedan. För sina söners upfostran hade bosatt sig i Upsala Lagmannen Grefve *Spens*: *Jacob* blef Häradshöfding i Ulleråker m. fl. Härader i Upland och dess broder Öfverste Lieut. wid Topographiska Corpsen. Deras Informator war *El. Christopher Grenander*, sedan Professor Theol. Doctor och Kyrkoherde i *Sköfde*. *David von Schulzenheim* underwisades en tid af Jämtländningen *Edfelt*, blef Baron, Hof Cansler, StatsRåd och sist President i BergsCollegium.

Med det gamla adeliga namnet *Ulfsparre* wistades här twänne cousiner, neml. *Georg*, som ofta warit Föredragande i Kammar Ärenden då Stats Secreteraren war frånwarande, utmärkt öfwad embetsman, hygglig och älskwärd, blef President i Stats Kontoret, men olyckligtwis offer för en obotlig sjuklighet; *Carl Gustaf*: Kammarherre och Förste Expeditions Secreterare wid Inrikes Civil Expeditionen, tjenstgjorde länge som Kammarherre wid Prinsessan *Sophia Albertinas* hof. *Leonhard Fredric Rääf* (*i Småland*) började sin tjenstemannabana i Krigs Expeditionen och fortsatte den en kort tid i Riks Archivet, men drog sig slutligen till det enskilta lifwets lugn och landsbyggdens behag samt sysselsätter sig ännu med historiska forskningar, utmärkte sig wid en och annan Riksdag som conservativ; är Kammarjunkare och Riddare af NordstjerneOrden. *August v. Hartmansdorff*, kämpade länge mot nöden, war äfwen i Krigs Expeditionen, men blef under Fälttåget i Tyskland 1813—1814 mycket anwänd sedan han wid fredens med Dannemarks afslutande i Jönköping 1809 blifwit begåfwad med en dyrbar brillantsring. Genom sitt långa wistande i Tyskland feck han smak för Tyska Philosophien för hwilken han war länge en wurm.

Oagtat den pedantism som alltid widlådde honom, banade likwäl hans arbetsförmåga, skicklighet och ärlighet honom wäg till PresidentsEmbetet i Kammar Rätten. Wid reformuproret i Mars 1848, en svag immitation af det i Paris, war *Hartmannsdorff* på wägen att falla ett oskyldigt offer för folkyran. Med mod afbidade han dess anfall då det hus i Storkyrkbrinken där han bodde war nära att stormas af — Reformwännerne? *Carl Magnus Elgenstjerna* och *Axel Wilhelm Grundelstjerna*, Expeditions Secreterare i Krigs och Ecclesiastique Expeditionerne. Den wid de första Riksdagarne efter det nya Stats-skicket utmärkte Prosten i Sala Grefve *Schwerin* som börjat sin bana som officer och war allt annat utom präst, hade för sina söners upfostran bosatt sig i Upsala. Den ena af dem som ingeck wid artilleriet stupade vid *Lemo*, den andra: *Philip* blef Öfwerste i GeneralStaben. Deras syster war utmärkt för sina behag. Twänne Herrar *Nordenstolpe* af hwilka den yngre, *Georg*, blef Justitiæ Råd. *Gustaf Adolph Lagerheim*, sist Öfwerste i Flottans Mechaniska Corps och mycket nyttjad af Mannen med »Järnwiljan» vid anläggningen af Götha Kanal. Hans Bror *Knut Lagerheim*, Tullinspector vid Furusund. *Sten Engelb. Hallencreutz* namnkunnig för sina latinska werser, Expeditions-Secreterare och wårdare af *von Engeströmska* Bibliotheket. En ung *Cederstedt* studerade Juridiken, kallades för sin fina röst *Cuculus Juridicus*, son af BergsRådet *Cederstedt*. *Steuch*, äfwen en löjlig figur, som blef Kammarherre och Protokolls Secreterare i Kammar Expeditionen. Han kallades i Upsala »*St. Ök*». Beslägtad med Chefen för samma Expedition Stats-Secreteraren Baron *Rosenblad* war *Steuch* af honom mycket framhållen. Baronen brukade säga om honom »Sätt den gossen på bara klippan så foder han sig». Gossen blef gift med den rika *Cristopher Paulis* dotter. Hans affairer råkade likwäl i willerwalla. — *Carl Fredric Hammarhjelm*, Hofmarschalk och en tid tillförordnad Landshöfding i Wermland der han hade betydlige egendomar och för hwilken provins han mycket intresserade sig. — *von Nackrey*, som blef major wid LifRegiments Dragoner och gift med den wackra mamsell *Boëthius*. *Elis Schröderheim*. Stats Secreteraren, så utmärkt och namnkunnig i *Gustaf III:s* tid hade här twänne brorsöner hwaraf den ene: *Jöran Ulric* blef Hof Predikant och sedan Kyrkoherde i Skänella och den andra Actuarie i Banken. — *Lorenzo Hammarsköld*, som blef Amanuens wid Kongl. Bibliotheket och som Phosphorist i stark strid mot sin förman Kongl. Bibliothekarien *Wallmark*. Lyckligtwis war *Hammarsköld* begåfwad med den största phlegma,

så att han war fullkomligt känslolös för allt det owett som i rikt mått wardt öfwer honom utgjutet. Det war ett högtidligt skönt skådespel, att se *Lorenzo*, då han wid Riksdagen år 1809 war härold för Ridderskapet och Adeln, wandra till Riddarhuset i full häroldsskrud ifrån sin boning längst upp på Regeringsgatan i Qwarteret Wätan. Han förde sin Fru under armen med spiran i högra handen och binoclen för ögonen i den wänstra, omgifven och escorterad af alla SnusFabrikör *Dimanders* Tobaksspinnarepojkar. Uti hans skrifter äro ej hans upgifter pålitlige. Han höll föreläsningar i De Fria Konsternes Historia. En dag yttrade han »att Landskapsmålaren *Elias Martin* dog då och då. *Elias Martin* satt likwäl och hörde på föreläsningen och med största förundran, att *Lorenzo* utan nåd tog lifvet af honom. Då målaren *v. Breda* genom intriger bosatt sig i Statue Bildhuggareboställlet wid Rännarebanan gaf han där soiréer; *Lorenzo* war ett orakel på stället. — *Gustaf Stanislaus von Engström*, son af den blifwande Stats Ministern, så ryktbar för sitt snille(?). En vid namn *Törnqvist*, som ännu ibland Utländske Riddare af Wasaorden figurerar i Calendern under benämning af Polsk Secreterare, handledde honom wid lärosätet. *Stanislaus* ingeck som fanjunkare vid Svea Gardet där han började först sin militairiska bana, dog som Öfwerste i Preussisk tjenst. Han lär warit tapper, men hans utseende en caricatyr. Herrar *von Wahrendorff*, till antalet fyra, Bröder och Cousiner. Twänne af dem underwisades af dåwarande HofPredikanten, numera Biskop *Hedrén*. Deras fäder blefwo Österrikiska Baroner. Den unge Baron *Axel von Wahrendorff* blef Chargé d'Affaires i Brüssel och dog därstädes. Baronerne *Anders* och *Robert* dogo tidigt. Hofmarschalken Baron *Martin von Wahrendorff* blef ägare till Åkers StyckeBruk, hwars tillwärkningar han betydligt förbättradt och hwars afkastning han ökat. Han war en far för sine underhafwande. *Erland von Plomgren* FideiCommisarie till det wackra och trefliga Mostena i Södermanland blef Lieutenant wid LifGardet och afled i Finland under kriget 1808. Grefve *Carl Gustaf Hård* blef sedan StatsRåd.

Ibland alla Nobiles som denna tid idkade studier wid Upsala Universitet framstår isynnerhet Baron *Nils Fredric Palmstjerna*. Han aflade om hösten 1806 genom en lysande Cansliexamen stora och owanliga prof på de kunskaper han ägde. Han banade sig härmedels wäg till Furst Metternichs högagtning samt, ehuru ganska ung, Ministerplatserne vid Österrikiska och Ryska hofwen samt äfwen Kejsar *Nicolai* förtroende.

Här bör äfwen nämnas *Carl Fredr. Wilhelm Tuné*, som blef adlad och chef för Westmanlands Regimente; *Carl Georgi* StatsSecretare och Föredragande för Hofärenderne. Då han blef uphöjd i adeligt Stånd hade han särskildt begärdt, att få wapnet förbättradt med Sköldhållare. Som till en dylik prydnad endast Grefwar och Friherrar äro berättigade, lade sig hela StatsRådet emot *Georgis* underdåniga ansökning. *Carl Johan* yttrade: »Mais Messieurs quand on peut faire un heureux avec de supports d'armes?» — och *Georgi* feck sin willja fram. Till samma cathegori hör äfwen en annan som med lysande renoverat Stamträd från *Slaka* socken i Östergöthland blef genom *Nils von Rosensteins* försorg uphöjd på Riddarhusets bänkar. *Hadorph* war länge handsecreterare och kallades derför af Rääf »*Rosensteins Hus och Rese Apothek*.»

Ibland de »*ofrälste*» will man här anteckna Östgöthen *Pehr Westerstrand* hwars Viol man ofta hörde då man passerade Swartbäcksgatan. Han blef sist President i StatsKontoret af gamla rangen med Fältmarskalks wärdighet samt Stormästare i *Par Bricole*, hwilket Sällskap firade efter honom en lysande Åminnelsefest, wärdig denne förtjente och älskwärde man. — *Simon Anders Cronstrand* hwilken tillika med en broder ganska ung erhöll lagern. — *Johan Fabian Hedblad*, som blef HofRättsRåd, klen i åminnelse. Herrar *Palmblad*; af hwilka den halte blef Professor i Upsala och den andre Protokolls Secreterare i en af Stats Expeditionerne; denne hade olyckligtwis dåliga affairer. En morgon feck han besök af »Griphumrarne» försedda med bysättningsutslag. *Palmblad* låg ännu, steg upp, klädde sig ganska långsamt, tog på sig dubbla plagg, geck till sitt chatoulle, stoppade på sig de penningar han ägde qwar, geck flera hwarf fram och åter på golfvet. Emedlertid hade SlottsCanslibetjenterne blifvit bjudne att sitta längst bort i det stora rumet. Sluteligen som en blixt öpnar *Palmblad* den yttre dörren, skyndar ut och läser den i lås, går in till wärden och ber honom ej wara bekymrad eller finna underligt om något buller skedde i hans rum ty där woro blott ett par bekante, som wäntade hans återkomst. Han tar en åkarsläda, reser till *Fittja* och sedan utföre till Östergöthland till sine slägtingar där penningaffairen upgöres. Griphumrarne hade emedlertid sökt bryta upp dörren och fördärfwat låset. Wärden wände sig till dem med ersättningsanspråk. — *James Haarlef Haasum*, som blef Öfverste och Gouverneur på St. Barthelemy.

Commerce Rådet och Wasa Riddaren *Schinkel* hade uti en »moment de force ou de foiblesse» förtagit sig med sin hushål-

lerska. Alstret blef en son, som blef den ofantligt rike fadrens gunstling och arfwinge samt dertill sjelfswåldigt upfostrad. Den unge *Schinkel* studerade nu i Upsala tillika underwisad af en *Sprinchorn*, som sedan blef Legationspräst i Constantinopel. Ynglingen war ett original, både till klädsel och seder. Hans ansigte och utseende woro hygglige nog. Håret war mörkbrunt, Jämnklippt i pannan, ihopflätat baktill, ihopwikt och bundet. Han hade egen hushållning och bodde tillika med sin lärare wid stranden af Fyrisån. *Östmarkens* och *Flodbergs* källare besöktes flitigt af honom. Att göra hans bekantskap war ej swårt. Då man blifwit presenterad för denna mägtiga yngling tog han med sig hela studenthopen. Schinkel geck i spetsen in i Bacchi tempel. Genast requirerade han in en bål. Man satte sig deromkring i en cirkel och han drack brorskål med hela laget, omfamnade och kysste den ena efter den andra. Då han slutat sina studier, kommit till Stockholm och efter fadrens död tillträdt sin stora förmögenhet, tänkte han:

»Jag er ej mera känner
»I kännen icke mig.

Jo, nog kände man igen detta original, fast han ej kändes wid sina fordna Upsalakamrater. Under *Eric Gustaf Geijers* inspection reste denna unga *Schinckel* till England. Han blef där illa sjuk. Rygtet om hans död kringspriddes. En af fadrens slägtingar skyndade genast från Tyskland öfwer till Swerige för att anamma hans rikedommar, men *Schinckel* blef frisk och återkom. Denne slägting blef sedan af honom underhållen. Wid kröningen år 1818 blef *Schinckel* uphöjd i adeligt stånd och sedan Kammarherre. Genom öfwerdådigt lefnadssätt kom han en lång tid under administration. Någon oförsigtighet wid inköp af en del af »Rudbeckens Atlantica» som förkommit ur Wettenskaps Academiens Bibliothek war orsaken att han flere år war utesluten från den i Stats Calendern införde lista på Kammarherrarne, men han återfeck sluteligen sin plats ibland dem genom Kunglig nåd och

»lefde sedan till sin död»

som sal. Dumbom.

En kunnig, älskwärd, hederlig, bildad och wänfast Yngling war *Sven Anders Hedin*, son af Lifmedicus *Hedin*. Han blef sedan Förste Expeditions Secreterare i Kammar-Expeditionen, Cansli Råd och gift med den af skalden Choræus besjungna wackra *Clara Westman*. Tillika med sin Fru rycktes han tidigt bort från en

talrik famille och deribland den omtyckte Skådespelaren *Svante Hedin.*

Då här blifwit uppräknade flere af de 1804—1807 i Upsala studerande böra wi äfwen tillägga *Erik Drake*, Professor wid Musikaliska Academien, *Olof Nordenfelt*, Kammarherre och Chargé d'Affaires, *Magnus Michael Rosbeck*, sist HofrättsRåd i Svea Hofrätt, ärligheten sjelf, en ärans man, men för mycket pratsam; *Gustaf Jacob Dahlström*, som då ärnade inträda i det andeliga ståndet, men genom påföljande årens krigshändelser ingeck i det militaira och blef General Major och Landshöfding på *Gottland*, *Claës Liviin*, som blef General-Directeur öfwer Fängelserne, bekant såsom författare.

En liten ung man i ljus friskappråck med många kragar syntes ofta på Upsala gator, hwem kunde då ana i honom »a kingmaker» en »Earl of Warwick» *i miniature.*[1] Man berättade om honom en anecdote, han kom en gång till en dame af börd, hwars älskare han war. Hon bad då sin lilla dotter gå ut ur rumet. »Hwarföre det mama lilla?» frågade den lilla. — »Jo det är min lilla skräddare», swarade modren. Samma afton woro mor och dotter bjudne på något annat ställe. Då Baronen inträdde i Societeten ropar den lilla flickan: »Ack, se mamas lilla skräddare».

Ibland originaler utom Academien och den studerande Ungdomen war en gammal f. d. BokauktionsNotarie wid namn *Wigelius*, som bodde wid en af twärgränderne i Swartbäcken och sålde gamla böcker för högt pris. Uti sitt rum öfwerallt och äfwen på sängtaket lågo böcker. På hela winden och omkring skorstenspiporne woro högar af böcker uppstaplade och hwaröfver Brandsyn gjorde anmärkningar. *Wigelius* war en *Magliabechi* i miniature.

Stundom företog man en och annan utfart till nejden kring Upsala, men hwilket likwäl sällan inträffade. På landsbygden uptäckte man också praktexemplar af människor. Man will här nämna uti Wänge Socken en EnkeProstinna *Iseus* eller *Isea*, som hon kallades. Det war ej någon fint bildad qwinna utan en elephanthona; en stor, grof, tjock figur, klädd i en mörk klädeskapott. På hufwudet, beklädt med mörkt borstagtigt hår, nyttjade hon en grof, swart karlhatt, som hon tog af då hon kom in i rumen. Hon bodde på Finnsta, men reste omkring i Församlingen för att spela kort. I synnerhet wistades hon på Wänge Prostgård hos Prosten *Sagström*, en lumpen präst, men flitig kort-

---

[1] Friherre Carl Otto Mörner. *Utg.*

spelare. Han satt ibland hela natten emellan Lördagen och Söndagen och spelade kort, ehuru han skulle predika. Ja, stundom fortsattes spelet tills man ringde samman i den nära belägna kyrkan. Hans hustru war hygglig. Hos dem wistades äfwen en hennes bror wid namn *Stenius*. Han kallades Kapiten och hade warit i Fransk tjenst och bar om hälgdagarne en slags Fransk uniform, röd och blå samt hwita byxor med röda brodderier.

Konung *Gustaf III* hade gifwit befallning att den store *von Linnés* bildstod skulle upställas i Upsala. Länge hade grunden för densamma warit utmärkt under cupolen uti det Botaniska auditorium i nya OrangeriByggnaden. D. 24 maij 1707 föddes denne store ordnare af naturens riken, så namnkunnig kring hela wida werlden. Hundrade år woro således nu förflutne. En af hans Lärjungar, Kongl. LifMedicus. Asessorn i Collegio Medico *Sven Hedin*, lifwad af wördnad och tacksamhet för sin store lärare och landsmans minne, hade i Tidningarne offentligen föreslagit, att wid *Wexiö* Gymnasium upställa *von Linnés* bröstbild och der fira en secularfest. Genom en af *Hedin* föranstalltad subscription blef bröstbilden bekostad och färdig till bestämd tid. De Akademiske Fädren i Upsala, wid hwars Universitet *von Linné* warit lärare, kunde ej underlåta att äfwen där fira en Åminnelsefest. Likwäl woro de ej mycket nöjde med det beswär *Hedin* förorsakade och hwilket de ej kunde undwika när Konungen redan lämnat sitt samtycke. *Hedin* war en ärans man, utmärkt för sina skrifter, men något häftig, fin hofman från Gustaf III:s tid och således något förnäm i sitt yttre, liflig och känslofull i hjertat. Han war gift med en mamsell *Hellman*, förut Kammarfru hos drottning *Sophia Magdalena* och under denna tid kallad wid hofvet wanligtwis »*Lisa-Lotta*». I anseende till *Hedins* kunskaper och skicklighet, likväl ej som praktiserande Läkare, hade han många afwundsmän, men hwilka han war wuxen i alla upkomne twister hwaruti han mötte dem med mod och stridbarhet. Efter *Adolph Murray* hade han fast just ej med alfwar sökt en Medicinsk profession. Om hösten 1804 hade han således warit i Upsala och præsiderat för en Disputation om ett barn, som haft wattusot i hufwudet. *Pehr Afzelius* skickade då fram sin adjunct, den hederlige *Zetterström*, till opponent. *Hedin* yttrade sedan om honom att han warit nog pedantisk i sin opposition. Den Medicinska Facultetens owilja war *Hedin* således bekant. Emedlertid hade *Hedin* genom sin werksamhet och sin driftighet utwerkat kongl. befallning att sawäl *Upsala* som *Lunds* Universiteter samt WettenskapsAcademien

skulle inköpa hwar sitt exemplar af *von Linnés* bust. För att nu i anseende till SecularFesten få tala med de Academiska fädren tog *Hedin* på resan till *Wexiö* i början af Maij 1807 wägen genom Upsala och förde sjelf i wagnen med sig ett exemplar i gips af *von Linnés* buste. Den blef sedan gjuten i metall för att i Wexiö upställas, men olyckligtwis hunno ej de subscriberade medlen till, så att detta exemplar blef inköpt till Åbo Academi några år derefter. *Hedin* öfwerenskom nu i Upsala med Gubbarne om anordningarne för den blifwande festen. Den 25 Maij blef den altså firad, men kallades ej på Bjudningskorten »Åminnelsefest till firande af *von Linnés* födelse» utan »Invigningsact Af Nya Orangeribyggnaden», då likwäl alla samlingar redan flere år warit här inhyste. Tal hölls nu här f. m. af *Linnés* Lärjunge *Thunberg*. Wettenskaps-Academien hade hitsändt twänne deputerade. Den ene war *Olof Swartz*. Ibland resande som biwistade festen war Conducteuren wid Kongl. Museum *Angelini*. Hans egenteliga namn war *Angelin*. På tillstyrkan af ÖfverIntendenten *Fredenheim* hade *Angelin* lagdt ett *i* till sitt förra namn, ty *Fredenheim* hade inbilladt honom att han war slägt med den Italienska bildhuggaren *Angelini*, som förfärdigadt den i Upsala Domkyrka upreste minneswård öfwer *Fredenheims* far, Ärke-Biskop *Menander*. *Angelin* är kännd såsom utgifware af »Historisk Handbok för Fruntimmer» samt en Encyclopedie som man kallade »Encykläperi». Samma dag blef en stor middag gifwen ibland Orangeriets Palmer, lagrar och Cypresser, man war bjuden att där »spisa i Sällskap med Consistorii Acad. Ledamöter». Anblicken af det rikt updukade bordet war högst treflig. Denna måltid biwistades äfven af *von Linnés* mågar Kapiten *Duse* och Academie Ombudsman *Duse*. Efter middagen upläste Adjuncten *Sjöbring* på Gustavianska Auditorium det Tal öfwer *Linné* som *Hedin* samma dag höll på Gymnasium i *Wexiö*. Ärke-Biskop *Lindblom* gaf dagen derpå med sin wanliga gästfrihet en stor middag och därmed slutades högtidligheterne. Ingen så prägtig Sångartropp som nu, war då bildad ibland studenterne; Inga werser utdelades, ingen musik annat än den gamla wanliga under *Lejels* anförande, blef gifwen till det egenteliga stora föremålets för festens ära. På en sednare tid har *Linnés* statue af marmor på studenternes bekostnad blifwit satt på sin plats. Länge blef den af den lärde men sträfwe Botanices Professoren *Göran Wahlenberg* med större omsorg inläst än St. Erics ben i deras silfwerskrin i Domkyrkan. Han satte upp ett staket framför statuen och wille att studenterne skulle bekosta detsamma. De medgåf-

wo Professorns fodran med wilkor, att staketet blef borttaget. Då någon resande kom till Upsala och wände sig till honom för att få se statuen, gjorde han tusende inwändningar och upfann tusende swårigheter och förhinder, så att mången aflägsnade sig missnöjd utan att winna sitt ändamål. För en Grefwinna som war mycket enträgen i sin begäran öpnade *Wahlenberg*, denne lärde björn, i wredesmod dörrarne och ropade: «Se så gapa nu». Wid Magister-Promotionen 1830 då Upsala Borgerskap i ett af Orangerirumen gaf en Dejeuné dinatoire åt de Kongl. Personerne, måste han äfwen öpna det förut så hermetiskt tillslutna auditorium. Alla de bjudna tillika med Sångarne rusade då dit in och *Wahlenbergs* oginhet blef tuktad.

Efter den Linnéska Festen började examina.

»Man tog nu sin nattkappa på med förfäran
Och red i kappa och wärja till Consistorii hof
Har den äran.»

Uti twänne runda timar stod man upsträckt i hörnet wid klockstapeln nära Hans Magnificences thron och silfverspiror i det med Sturars och Wasars Portraiter behängda Consistorii Academici Sessionsrum.

Ett lungt och stilla lif war således förflutit i skygd af de Academiske Constitutioner, hwilka *K. Carl X Gustaf* d. 27 Juni 1655 utfärdat och hwilka nu mera blifwit omgjutne i Rysk form.

Jag hade således blifvit
Först plaggad för att bli studerad
Se'n till en tjenst recommenderad

Det will säga som

Extra Ordinarius.

Sparre, Gustaf (Gösta) Adolf, f. 1787, d. 1812. Grefve. Kammarjunkare, kanslist vid kanslistyrelsen. Son till föregående. Död för egen hand. *33*.
Spens, Carl Gustaf, d. ä., f. 1743, d. 1816. Grefve. Lagman, vice landshöfding i Vesterås län. *34*.
Spens, Carl Gustaf, d. y., f. 1792, d. 1844. Grefve. Major och öfverstelöjtnant vid topografiska kåren. Son till föregående. *34*.
Spens, Jacob Melcher, f. 1791, d. 1849. Grefve. Häradshöfding i Upland. Bror till föregående. *34*.
Sprinchorn, Gustaf Ernst, f. 1780, d. 1823. Legationsprest i Konstantinopel. Sedermera kyrkoherde i Sunnersberg, Skara stift. *38*.
Stackelberg, Robert Gustaf, f. 1784, d. 1837. Friherre. 1812 utnämnd till guvernör på St. Barhelemy. Öfverste i armén. Död i Stockholm. *33*.
Stedingk, Kurt Bogislaus Ludvig Christoffer von, f. 1746, d. 1837. Grefve. Fältmarskalk, ambassadör i S:t Petersburg. *32*.
Stenius. Kapten i fransk tjänst. *40*.
Steuch, Johan Henrik, f. 1790, d. 1821. Kammarherre, protokollssekreterare. *35*.
Steuch, Maria Lovisa, född Pauli, f. 1793, d. 1879. Den föregåendes hustru. *35*.
Stjerncrona, David, f. 1786, d. 1845. Friherre. General-löjtnant, öfverhofjägmästare. *32*.
Stiernstolpe, Jonas Magnus, f. 1777, d. 1831. Expeditionssekreterare, skald, öfversättare. *28*.
Stridsberg, Carl, f. 1735, d. 1819. Lektor vid gymnasiet i Hernösand. *8*.
Stål, Axel Samuel, f. 1787, d. 1875. Språklärare med professors titel, lärare i svenska språket för sedermera drottning Josefina. *27*.
Svanborg, Andreas, f. 1770, d. 1812. Professor i orientaliska språk vid Upsala univ. *20*, *23*.
Swartz, Olof, f. 1760, d. 1818. Professor i botanik vid K. Sv. Vetenskapsakad. och Karolinska institutet. *41*.

Tegnér, Esaias, f. 1782, d. 1846. Biskop, skald. Ledamot af Sv. akad. *6*.
Tersmeden, Jacob Johan, f. 1785, d. 1858. Öfverste, general-adjutant, kammarherre. *34*.
Themptander, Sven, f. 1779, d. 1848. Professor i juridik vid Upsala univ., sedermera justitieråd. *22*.
Thorild, Thomas, f. 1759, d. 1808. Filosof, skald, polemiker. *11*, *12*.
Thunberg, Carl Petter, f. 1743, d. 1828. Professor i botanik vid Upsala univ., läkare. *14*, *19*, *41*.
Thyselius, Pehr, f. 1769, d. 1838. Filolog, literaturhistoriker, professors titel, politiker, biskop öfver Strängnäs stift. *20*, *21*.
Tingstadius, Johan Adam, f. 1748, d. 1827. Professor i teologi vid Upsala univ., filolog, biskop öfver Strängnäs stift. Ledamot af Sv. akad. *20*.
Tingstadius, Lars Christian, f. 1750, d. 1832. Professor i anatomi och kirurgi i Stockholm, medicinalråds n. h. o. v. *20*.
Trafvenfelt, Lars Ludvig, f. 1784, d. 1832. Kornett vid livreg:tes kyrassiärer, biträdande ridlärare vid Upsala univ. Sist öfverstelöjtnant och postmästare i Grisslehamn. *22*.
Tranér, Johan Vindician, f. 1770, d. 1835. Filolog, skald, öfversättare, adjunkt i latinska språket med professors titel, kyrkoherde i Söderköping. *21*.
Troil, Uno von, f. 1746, d. 1803. Ärkebiskop. *22*, *23*.
Tuné, Carl Fredrik Vilhelm, f. 1790, d. 1854. Öfverste och chef för Vestmanlands reg:te. *37*.
Törnqvist, Anders Gustaf, f. 1775, d. före 1856. Med. dr. i Greifswald, skall slutl. varit postmästare. Annu i statskalendern för 1870 omnämnes denne bland utländske Vasariddare som »Polsk sekreterare». *36*.

Ulfsparre, Carl Gustaf, f. 1790, d. 1862. Kammarherre, 1:e expeditionssekreterare. *34*.
Ulfsparre, Georg, f. 1790, d. 1866 President i statskontoret, memoarförfattare. Kusin till föregående. *34*.

Wahlenberg, Georg (Göran), f. 1780, d. 1851. Professor i medicin och botanik vid Upsala univ. Rector magnificus 1831. *21*, *41*, *42*.
Wahrendorff, Anders von, f. 1787, d. 1820. Tysk riksfriherre. Kammarjunkare. *36*.
Wahrendorff, Axel von, f. 1790, d. 1851. Tysk riksfriherre. Diplomat, chargé d'affaires i Brüssel, kammarherre. Kusin till föregående. *36*.
Wahrendorff, Martin von, f. 1789, d. 1861. Tysk riksfriherre. Hofmarskalk, bruksägare. Bror till näst föregående. *36*.
Wahrendorff, Nils Robert von, f. 1794, d. 1827. Tysk riksfriherre. 1:e expeditionssekreterares n. h. o. v. Bror till föregående. *36*.

Prinsessan Ulrika Eleonoras dagboksanteckningar för 1709

Meddelade af E. W. Dahlgren

I Skara stiftsbibliotek finnes en almanack, som enligt traditionen skall hafva tillhört Aurora Königsmarck. Med anledning af det ökade intresse, som hennes person ådragit sig genom grefve Birger Mörners nyligen utkomna arbete, begärdes denna almanack till låns för Kungl. biblioteket, en begäran som stiftsbibliotekarien A. V. Lundqvist genast beredvilligt efterkom. Den lilla boken befanns vara ett interfolieradt exemplar af »Samuel Kroks Chronologiske Almanach på Året efter Jesu Christi Födelse 1709», prydligt inbunden i blått siden med guldsnitt. På de hvita bladen finnas en mängd anteckningar, men vid en första blick på dessa igenkändes Ulrika Eleonoras välbekanta handstil, och en närmare undersökning af innehållet bestyrkte till fullo, att skriften härleder sig från denna prinsessa. Någon annan hänsyftning på Aurora Königsmarck, än att hennes syster Amalia två gånger omnämnes, förekommer icke i anteckningarna.

Man kunde vänta, att hvad Carl XII:s syster tecknat sig till minnes under det ödesdigra året 1709 skulle innebära ett icke ringa intresse, men så är knappast fallet. Från tilldragelserna vid Poltava omtalas endast konungens blessyr några dagar före slaget, och underrättelsen om hans ankomst till Bender föranleder ingen reflexion af systern. Häraf må man dock icke sluta till någon likgiltighet för hans öde; motsatsen antydes af de täta bref, ej mindre än 29 på hela året, som till honom affärdades än med finska än med tyska posten, om ock de flesta synas blott hafva varit rekommendationer för personer i hvarjehanda lefnadsställningar. Huruvida alla dessa bref nått sin bestämmelse är icke bekant; af konungens svar tyckes framgå, att detta varit händelsen endast med ett fåtal; i hvarje fall finnes intet af Ulrika Eleonoras bref till Carl XII från 1709 i behåll.

Om upplysningar af allmännare intresse saknas, så synas dock notiserna om hofvets sysselsättningar och de små bidragen till tidens personhistoria kunna förtjäna att uppmärksammas. Prin-

sessans anteckningar meddelas därför här in extenso med några förklarande noter hämtade ur lätt tillgängliga källor; där dessa ej räckt till, har utgifvaren kunnat tillgodogöra sig upplysningar af grefve C. M. Stenbock och förste arkivarien Th. Westrin. Skriften har ej öfverallt varit lätt att tyda, särskildt där anteckningar för ett senare datum blifvit tillfogade mellan de förutgående; i några fall hafva alla tolkningsförsök varit resultatlösa. Den kronologiska följden är ej städse strängt iakttagen i originalet; detta återgifves här i oförändradt skick.

---

p d. 5. Januarij. 1709. skrifwit åt Kungen med finska posten.

p. än den 5. Januarij. 1709. skrifwit till Sundby och swarat Erik Sparre på sitt Ny Åhrs och Condolence bref.[1]

p. än d. 5 Januarij. 1709. swarat Carl Gösta Soop på sitt Ny-Åhrs, och Condolence bref.[2]

p. d. 6 Januarij. 1709. geantwortet die Princesse Marie Elisabeth auff ihren Neu Jahrsbrief.[3]

p. d. 9. Januarij: 1709. gick iag till Gudz bord här i Staden.

p. d. 10. Januarij. 1709. blef Jean Eleonore de la Gardie, Gref Eric Steenboks Grefwinna begrafwen i Sanct Jacobs kiörckia.[4]

p. d. 12. Januarij. 1709. skrifwit åt Kungen med finska posten.

p. d. 13. Januarij. 1709. bekom iag bref af Drottningen Anna utaf Engeland, notification och Condolence på fransöska öfwer hennes herres min morbroders död.[5]

Än d. 16. Januarij. 1709. swarat drottningen af Engeland på dess bref.

p. än d. 13 Januarij. 1709. swarat på fransöska Grefwinnan Emelie von Königsmark på sitt nyåhrsbref.[6]

p. d. 13. Februarij. 1709. skrifwit drottning anna af Engeland till på fransöska, notificerandes min Systers död.[7]

---

[1] Friherre, sedermera grefve Erik Sparre af Sundby, död som fältmarskalk 1726.

[2] Friherre Carl Gustaf Soop, kammarherre hos drottning Hedvig Eleonora, landshöfding i Skaraborgs län, död 1711.

[3] Maria Elisabeth, hertiginna af Holstein-Gottorp, abbedissa i Quedlinburg född 1678, död 1755.

[4] Grefve Erik Gustaf Stenbock, öfverkammarherre hos drottning Hedvig Eleonora; hans maka, Johanna Eleonora De la Gardie, afled i Stockholm den 27 dec. 1708.

[5] Drottning Annas gemål, prins Georg af Danmark, afled d. 28 okt. 1708; han var broder till drottning Ulrika Eleonora d. ä.

[6] Amalia Wilhelmina von Königsmarck var sedan 1703 änka efter generallöjtnanten grefve Carl Gustaf Lewenhaupt.

[7] Hertiginnan af Holstein-Gottorp Hedvig Sofia hade aflidit på Stockholms slott d. 11 dec. 1708.

p. d. 16. dito. geantwortet die Princesse Sophie Eleonore von Lünebourg und Bevern, auff ihren Neu Jahrs brief.[8]
p. d. 16. dito, oder Januarij. 1709. wurd ich kranck.
d. 20. dito. comunicirt ich von Magister Daniel Norlind in mein bette.[9]
d. 19. dito. lät iag mig första gången åder på högra armen.
d. 26. dito. kom Gref Reventlow hjt.[10]
d. 30. dito. hälssade iag på honom.
d. 1. dito. [Februarii] War iag i döden siuck: men tacker Gud, som halp mig åter up igen.
d. 16. dito. skrifwit åt Kungen med finska posten, angåendes Drottning Anne af Engelandh bref till mig.
d. 13. dito. repondue la Rejne de Pologne sur sa lettre de Condolence sur la mort de ma soeur.[11]
p. d. 3. Marttii 1709. geantwortet Princesse Sophie Amalie von Wollffenbüttel auff ihren brief.[12]
d. 23. dito. [Febr.] skrifwit åt Kungen med finska posten för Enkie Drottningens Håff Junckare Palmfeldt.[13]
d. 2. dito [Martii] skrifwit åt Kungen med finska posten.
d. 8. dito. reste Gref Rehventlow bort till Holstein.
d. 9. dito. skar iag mitt håår af.
d. 14. dito. gick iag ut.
d. 16. dito. skrifwit åt Kungen med finska posten.
d. 17. dito. skrifwit swar åt Princesse Marie Elisabeth och åt Gräfwinnan Emelie von Königsmarck.[14]
d. p 19. dito. skrifwit åt Kungen med Tyska posten.
d. 27. dito. geantwortet die Princesse Auguste von Meklenbourg Güstreau.[15]
d. 3. dito. [Aprilis] skrifwit åt Kungen med Tyska posten.
d. 13. dito. skrifwit åt Kungen med finska posten.
d. 15. dito. gick iag här i staden till Guds bord.

---

8 Sofia Eleonora, född 1674, död 1711, dotter af hertig Ferdinand Albert I af Braunschweig-Lüneburg-Bevern.

9 Daniel Nordlindh blef 1701 hofpredikant och dog som biskop i Strängnäs 1728.

10 Grefve Heinrich Reventlow, f. 1679, död 1732, diplomat i gottorpsk tjänst, svåger till Görtz; hans resa till Stockholm var föranledd af hertiginnan Hedvig Sofias död.

11 Konung Stanislaus Leszczynskis gemål Catharina Opolinska.

12 Född prinsessa af Holstein-Gottorp 1670, förmäld 1695 med hertig August Wilhelm af Braunschweig-Wolfenbüttel, död 1710; hon var brorsdotter till drottning Hedvig Eleonora.

13 Gustaf Palmfelt, född 1680, sedermera president i kammarkollegium och riksråd, död 1744; känd såsom vitterhetsidkare.

14 Se ofvan not 3 och 6.

15 Augusta, född 1674, död 1756, dotter af hertig Gustaf Adolf af Mecklenburg-Güstrow och Magdalena Sibylla af Holstein-Gottorp, äldre syster till drottning Hedvig Eleonora.

d. 20. dito. skrifwit åt Kungen med finska posten för Hierners måg och för Stritsberg.[16]
d. 23. dito. skrifwit åt Kungen med post Jackten.
än d. 26. dito. skrifwit åt Kungen med samma postjackt för Gref Carl de la Gardie.[17]
d. 27. dito. döde Håff Cantzlaren Cojette.[18]
d. 28. dito. blef Sophia Wrede begrafwen i Sanct Jacobs kiörckio.[19]
d. 30. dito. War den första böndagen.[20]
d. 24. dito. hade Petrus Dahlborg slutit sin sidsta böönweckan här i slåttet.[21]
d. 4. dito. [Maji] döde Gref Nils Gyldenstolpe.[22]
d. 7. dito. skrifwit åt Kungen med finska posten för Grefwinnan Gyldenstolpe och hennes son.[23]
d. 9. dito. giorde Peter Dahlborg sin valets predickan.[24]
d. 11. dito. skrifwit åt Kungen med finska posten, ordres för den unga Gref Gyldenstolpe Vlric.
än d. 11. dito. beklagade wj Gräfwinnan Gyldenstolpe hennes Sorg.
d. 15. dito. stod iag fadder hoos general Major Hummerhielms dotter Sophie Vlrica, jämpte med drottningen.[25]
p. d. 18. dito. blef Erckie Biskopen begrafwen i Upsala.[26]
d. 21. dito. skrifwit åt Kungen med finska posten för Salig Magister Baschs Son.[27]

---

[16] Flera af Urban Hjärnes döttrar voro vid denna tid gifta; hvilken af hans mågar som åsyftas kan ej afgöras. — Stritsberg möjligen Haqvin Stridsberg, professor i Lund, sedermera domprost därstädes, död 1718.

[17] Grefve Adam Carl De la Gardie, öfverste, slutligen generallöjtnant, död 1721.

[18] Hofkanslern friherre Wilhelm Julius Coyet.

[19] Sophia Wrede, gift med den ofvannämnde grefve Erik Sparre af Sundby, dog den 14 dec. 1708.

[20] Den 30 april var en fredag, på hvilken veckodag böndagarna vid den tiden firades.

[21] Petrus Dahlborg, hofpredikant 1705, utnämnd till kyrkoherde i Stora Tuna i Dalarna 1708, död 1723.

[22] Kanslipresidenten grefve Nils Gyldenstolpe, född 1642.

[23] Den föregående hustru i andra giftet Margaretha Ehrensteen; deras son Ulrik Nils, kammarherre, född 1689, död 1768. Den 17 jan. 1711 skrifver konungen från Bender, att han anbefallt att grefvinnan Gyldenstolpe skulle få pension.

[24] Se ofvan not 21.

[25] Enligt Anrep hade generalmajoren frih. Alexander Hummerhielm och hans fru Catharina Margaretha Hägerflycht en dotter Ulrika, hvars födelseår icke uppgifves och som afled ogift. Uppgiften hos Anrep att deras dotter Hedvig Charlotta föddes d. 13 dec. 1708 kan, jämförd med ofvanstående datum, icke vara riktig.

[26] Ärkebiskopen Erik Benzelius dog d. 17 febr. 1709.

[27] Prinsessan har här först skrifvit Barkius, som hon sedan öfverstrukit och däröfver skrifvit början af ett annat namn, som likaledes öfverstrukits; det sist inskrifna namnet kan ej med säkerhet läsas.

d. 23. dito. giorde Magister Humla sin Introductions Prädickan.[28]
d. 24. dito. blef Magister Norlind introduserat här i Grummekeholms kiörckioherde.[29]
d. 28. dito. skrifwit åt Kungen efter kiörkans Präst, och blef dertil recommenderad Lars Lind Sudermannus för Magister Barkius, och swarat Gref Piper på sitt bref.[30]
p. än d. 28 Maij. bekom iag bref af Kungen, utaf d. 31. Mars i detta åhr, och beklagade med detsamma Sakens Stina Lillie Sorgen.[31]
p. d. 30. dito. besåg wj Gref Horns Jackter.[32]
d. 1. dito. [Juni] än skrifwit åt Kungen med samma postjackt.
d. 2. dito. geantwortet die Erb Printzessin von Wolffenbüttel.[33]
d. 10. dito. skrifwit åt Kungen för Stritzberg med Postjackten.
p. d. 15. Junij 1709. reste wj till Drottningholm. den 14 Junij skrifwit åt Kungen, och feliciteratt honom till sin födelsedag, som war den. 17. denna månaden med postjackten.[34]
p. d. 12. Junij. 1709 swarat Biskopen Sweberg utj Skara.[35]
d. 15 [?] Junij. war Magister Strenngh begrafwen, den samma war Peringschöld[36] .... iag bad.
p. d. 22. Junij. 1709. skrifwit med Post Jackten åt Kungen för Gräfwinnan Torstenson.[37]
än den samma åfwan stående Dito. tog Elfwers afsked. Envoyeen ifrån Mecklenbourg Sverin.[38]
p. d. 29. Junij. 1709. skrifwit åt Kungen med Postjackten för Musicanten Tomson.
d. 1. dito. och skrifwit åt Kungen med Post Jackten.

---

[28] Gustaf Adolf Humble, född 1674, hofpredikant 1709, slutligen biskop i Växjö, död 1741.

[29] Nordlindh (se ofvan not 9) hade i juni 1708 blifvit utnämnd till kyrkoherde i Riddarholmen (Gråmunkeholmen).

[30] Lars Lind, f. i Torshälla, prästvigd 1705, präst vid kungl. gardet, död 1716. — Nicolaus Barckius, född 1676, hofpredikant 1706, domprost i Västerås 1709, död som biskop därsädes 1733. — Kungl. rådet grefve Carl Piper.

[31] Öfverstelöjtnanten Carl Philip Sack, g. m. grefvinnan Christina Beata Lillie, hade dött i Ukraina 1708. I Carl XII:s bref, dat. Budizie 3 mil när till Pultava d. 31 mars 1709, omtalas dock icke detta dödsfall (se: E. Carlson, Karl XII:s egenh. bref, s. 94).

[32] Den bekante Arvid Horn.

[33] Antagligen prinsessan Henrietta Christina, f. 1669, död 1753 som abbedissa af Roermonde.

[34] I almanackan har prinsessan understrukit torsdagen den *17 Botolphus* och därvid skrifvit »Kungens födelsedag».

[35] Jesper Svedberg.

[36] Johan Peringsköld, den kände fornforskaren; två ord därefter oläsliga.

[37] Kungl. rådet och presidenten grefve Anders Torstenson, död 1680, var gift med Christina Catharina Stenbock; hennes dödsår uppgifves icke hos Anrep.

[38] Elfwers obekant. Närvaron af någon mecklenburgsk envoyé i Stockholm 1709 har ej kunnat konstateras i riksarkivets handlingar.

p. d. 26. Junij 1709. war Hertigen, och iag wid Håpman Törnhielms gård Malmwick.[39]

p. d. 4. Julij. 1709. war Drottningen och wj alla wid samma åfwan nemde gård.

p. d. 8. Julij. 1709. reste wj till wårby.[40]

p. d. 9. Julij. 1709. reste wj til Swartsiö och besåge .... [resten oläsligt].

p. d. 10 Julij 1709. swarat Envoyen Robinson på sitt bref.[41]

p. än d. 10. Julij. 1709. reste och tog afsked Rumf Residenten ifrån Holland.[42]

p. d. 11. Julij. 1709. iaga wj här .... uppå Drottningholm.[43]

p. d. 12. Julij. 1709. wore wj till fadder budne hoos Lotta Liwe.[44]

p. d. 13. Julij. 1709. skrifwit åt Kungen med Post Jackten.

d. 8. dito. [Aug.] fiskade iag mestarfisk, som och d. 9. dito.

d. 12. dito. gick iag här wid Drottningholm till Gudz bord för Norlind.

d. 21. dito. skrifwit åt Kungen med Post Jackten.

p. d. 28. Junij. 1709. blef Konungen blesserat för Pultava och fick tidningar om Systers död.[45]

d. 25. dito. [Aug.] reste wi här i från Drottningholm, och till Carlberg.

d. 31. dito. fick tidningar om Konungens bessur [sic].

d. 4. dito. [Sept.] skrifwit åt Kungen.

d. 3. dito. kom wj in i gen till Staden.

d. 5. dito. Predickade docktor Hiser kiörkioherde i Stoora Kiörckian, här uppe på Slotte.[46]

d. 11. dito geantwortet die Erb Printzessin von Wolfenbüttel auff ihren beyden briefwe.[47]

---

[39] Prinsessans systerson hertig Carl Fredrik af Holstein-Gottorp, vid denna tid nio år gammal. — Hedvig Eleonoras hauptman i Drottningholms och Svartsjö län Mårten Törnehjelm bodde på Malmvik i Lofö socken.

[40] Vårby i Huddinge socken ägdes 1709 af majoren Magnus Oliveblads arfvingar.

[41] John Robinson, f. 1650, först kaplan vid engelska beskickningen i Stockholm, sedan envoyé, död som biskop af London 1723.

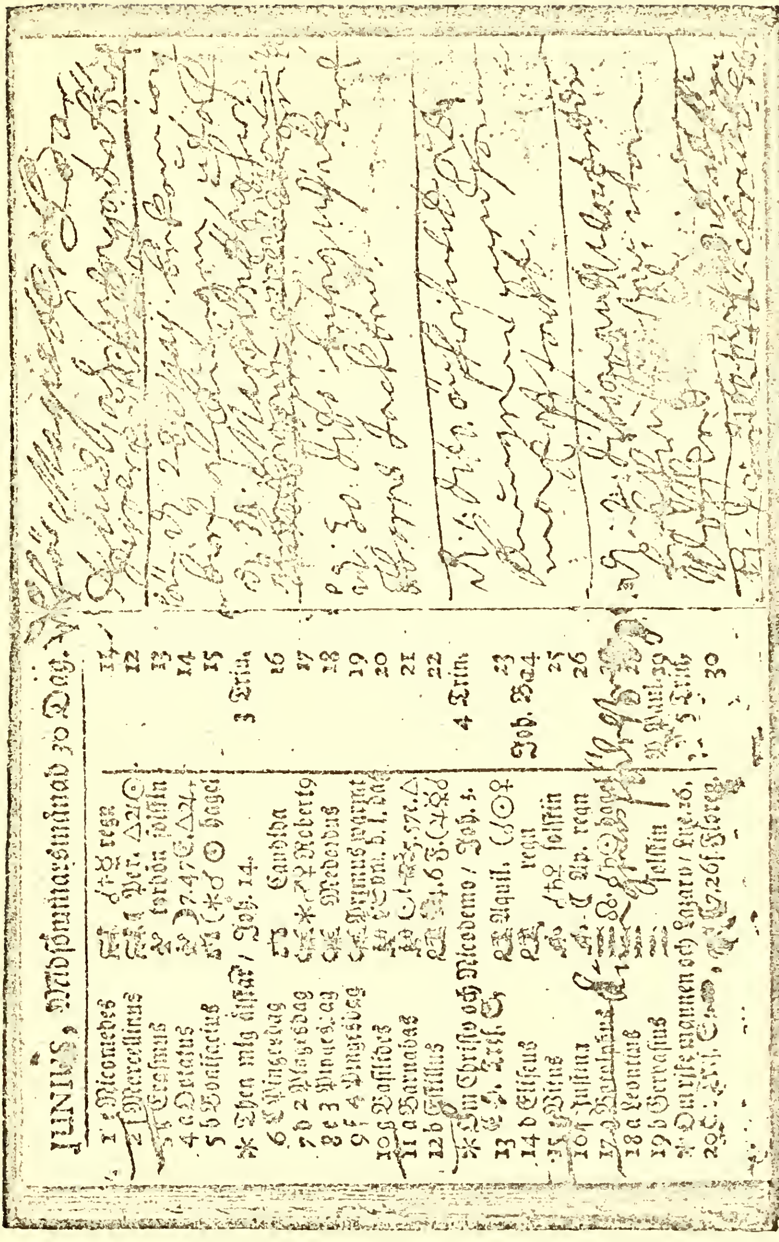
[42] H. Wilhelm Rumpf, holländsk envoyé i Stockholm 1706—1742.

[43] Anteckningen för d. 11 juli, delvis skrifven öfver den för följande dag, är nästan oläslig.

[44] Charlotta Ulrika von Liewen, g. 1708 med kammarherren hos drottning Hedvig Eleonora, sedermera riksrådet grefve Gustaf Bonde af Björnö; deras son Carl föddes d. 9 juli 1709, dog såsom kammarherre och lagman 1740.

[45] Denna anteckning är senare inskrifven, antagligen efter det prinsessan mottagit konungens bref från Bender af d. 9 aug. 1709, där han meddelar att han ryktesvis erfarit Hedvig Sofias död, och där nederlaget vid Poltava och hans egen blessyr i förbigående omtalas. Såsom bekant sårades konungen d. 17 juni, elfva dagar före slaget.

[46] Matthias Iser, f. 1645, pastor primarius i Stockholm, död som biskop i Västerås 1725. [47] Se not 33.

JUNIUS, Midsommarsmånad 30 Dag.

Två sidor i Ulrika Eleonoras almanack.

den. 11. dito [Oct.] skref iag under twå qwartaller för Barcken på hans Löhn.[48]

d. 25. dito. tog wj kläde och håårflor med snibban på drottningens dag så att sorgen effter Syster blef minskad.[49]

d. 26. dito. kom General Major Maijerfeldt hjt med bref från Kungen af d. 9. Augusti utur Bender.[50]

d. 27. dito. swarat kungen på sitt bref, och för de la gardie, och med tyska posten.[51]

encore d. 27. dito. réponduë Monsieur Henri Gustave Müller sur sa lettre.[52]

e. 3. dito. [Nov.] réponduë la Rejne de Pologne sur sa lettre par Monsieur Cronstierna son chambellan.[53]

än d. 3. dito. skrifwit åt Kungen med Högwald med en berend Högwald som reste först d. 11. dito.[54]

d. 4. dito. gaf drottningen mig en Carnariefugel, sedan döde han den 10. dito.

d. 11. dito. än skrifwit åt Kungen B i B[ender].

d. 12. dito. bekom iag en annan Carnariefugel.

le 27. dito. réponduë Mamoiselle la Comtesse Charlotte Oxenstierna à sa lettre.[55]

d. 1 dito. [Dec.] skrifwit åt Kungen för Printzen af Melito.[56]

d. 4. dito. gick iag till Gudz bord här i Staden för Molin, sidsta gången.[57]

d. 23. dito. bekom iag en mercurius af hertigen, och dagen dereffter hans Portrait.

---

[48] Samuel Barck, hofråd hos drottning Hedvig Eleonora, sedermera riksråd och grefve, död 1743.

[49] Hedvig Eleonoras födelsedag var den 23 oktober.

[50] Carl XII:s genom Meijerfeldt hemförda bref är tryckt af Ernst Carlson (Kon. Karl XII:s egenh. bref, s. 96).

[51] Antagligen den ofvan nämnde Adam Carl De la Gardie, se not 17.

[52] Statssekreteraren Gustaf Henrik von Müllern vistades 1709 hos konungen i Bender.

[53] Friherre Mårten Cronstierna, f. 1682, kammarherre hos konung Stanislaus, död som generalmajor i svensk tjänst 1752.

[54] Registratorn vid livländska expeditionen i kanslikollegium Bengt Högwall, död 1714 i Turkiet.

[55] Förmodligen Catharina Charlotta Oxenstierna, f. 1672, död ogift 1727, dotter af kanslipresidenten grefve Bengt Oxenstierna och hans andra hustru Magdalena Stenbock.

[56] Alexander Artsjelovitj, son af en furste af Georgien, kallad prinsen af Meliten, tillfångatagen vid Narva 1700, död i Piteå 1711. I bref från Bender af den 19 dec. 1710 uttalade konungen vissa betänkligheter mot att bifalla änkedrottningens och prinsessans begäran att prinsen af Meliten skulle få hemresa på parole eller utväxlas (Karl XII:s egenh. bref, s. 105).

[57] Laurentius Molin, f. 1657, öfverhofpredikant, teol. professor och domprost i Uppsala, död 1723.

Omkring ett damporträtt af Breda

(C. F. v. Breda: Frih:an Harriet Silfverhielm. Kapten Vilh. Nauckhoffs saml. Stockholm.)

Af S. Sbm.

Vidstående bild återger porträtt af Friherrinnan Harriet Silfverhielm, g. m. svenska sändebudet i London 1795—1807, Baron Göran Ulrik S. Den unga damen är målad i en högst romantisk attityd, hvilken påminner något om en antik Apollo Kitaroedo's och sannolikt åsyftar att framställa henne som Sappho. Ljuset faller blekt och månskensaktigt öfver den hvitklädda, mjuka gestalten, som tecknar sig i luftig silhouett mot fonden, där bruna höstlöf, blå himmelsfläckar och ett violett stycke landskapsvy bryta sig mot hvarandra. Det gyllenröda håret sammanhålles kring hjässan af ett ljusblått band och ligger f. ö. i ostyriga lockar ned öfver panna och skuldror. De oregelbundet vackra dragen skimra af ett inspireradt uttryck. Hon öppnar munnen som i sång och de stora, svärmiska ögonen se ej på den gyllene lyran, som hon håller framför sig. Hela denna bild, där den unga gestalten sväfvar förbi oss mera som ett sällsamt andeväsen än en människa af jordisk materia, där stämningens diffusa lyrik framhäves af konstnärens fria penselföring och af koloritens öfverflöd, allt kommer oss att tro att målningen stammar från någon af 1700-talets engelska porträttromantici, en Reynolds, Gainsborough eller ändå hellre John Hoppner. Porträttet är emellertid signeradt 1795 af en utmärkt lärjunge till dessa, ingen mindre än Carl Fredrik von Breda,[1] som då ännu vistades i London.

Söka vi upp Göran Ulrik i Anreps Sv. Adelns ättartaflor få vi veta att han var gift 1) m. ett Engelskt Fruntimmer, 2) 1807 m. Anna Ch:a Sofia Adelmark. Wasastjärna ger oss, något förvanskadt, den första fruns namn: Harriet Mathen, dotter af en engelsk präst, och datum för vigseln d. 29 maj 1794. En svensk

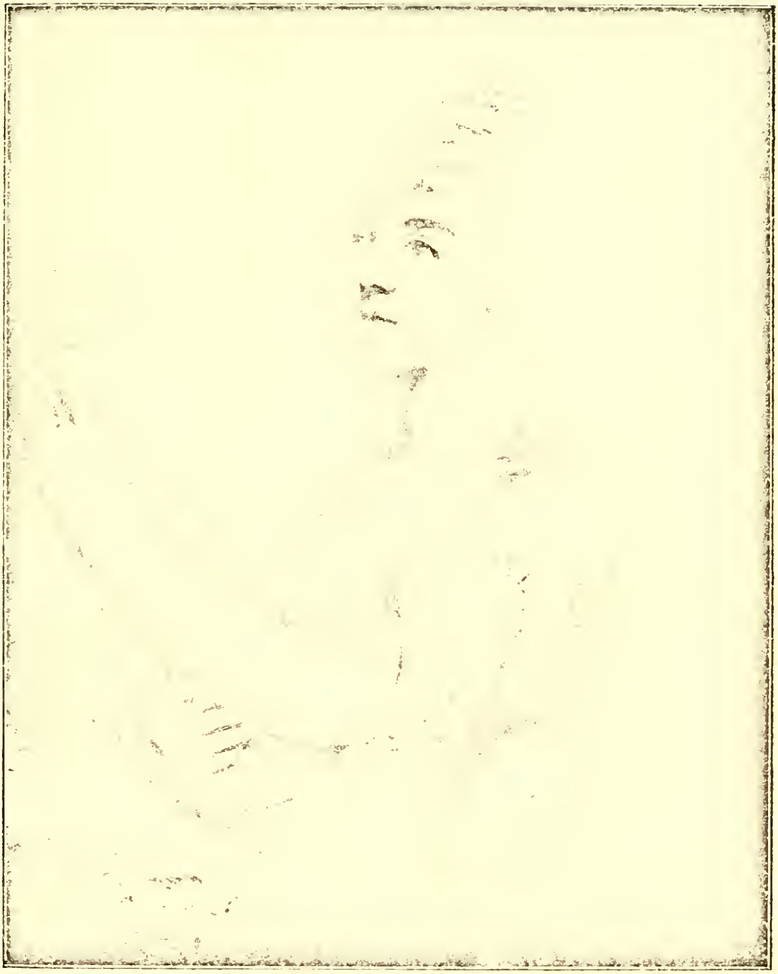
[1] Breda målade också ett porträtt af hennes mor Mrs Mathew, född Shaw, hvilket finnes graverat i en mezzotint af S. W. Reynolds.

diplomat och friherre, som gifter sig på 1700-talet med en engelsk prästdotter — vår fantasi frestas att dra slutsatser om en romantisk kärlekssaga från »det ömma hjärtats» tid. Detta förnekas ej heller af det lilla vi veta om deras historia.

Göran Ulrik Silfverhielm hade en ungdomshistoria med skiftningar af det slag, att vi förstå att hans natur måste varit en mycket känslig ressonansbotten för de romantiska tidsvågor som upprörde och tjusade epokens mänsklighet.

Genom sin mor, som var född Unge och prästdotter, räknade han ganska nära släktskap med Emanuel Svedenborg, till hvars religiösa idéer han blef en svärmisk anhängare. Vi torde få antaga att det starkt känslobetonade i hans lynne öfvervägande var ett arf från mödernet. På fädernet härstammade han från militärer i flera led, och vi se honom först inne på officersbanan, i det han vid unga år blir fänrik vid Östgöta kavalleri. 1787 finna vi honom emellertid som hofpredikant, från hvilken verksamhet han snart nog tycks återgå till militära sysslor för att till sist välja den diplomatiska banan, där han avancerar rätt snart, ej så litet tack vare hertigen-regentens sympatier för hans mysticism. Efter att ha tjänstgjort i kabinettet för de utrikes ärendena och som legationssekreterare i London, blir han 1795 chargé d'affaires, 1802 minister-resident och 1803 envoyé extraordinaire et ministre plénipotentiaire vid engelska hofvet. Härifrån tar han afsked 1807 och reser hem till Sverige för att ägna sig åt inrikes politik och privata sysslor. Han dog d. 10 sept. 1819, 57 år gammal.

Redan tidigt för hans läggning och intressen honom samman med de sentimentala kretsarna af dåtidens litterata Stockholm och vi möta hans namn emellanåt i memoarer och bref från 1790-talet. Han beundrar Sturm-und-Drang-litteraturen, han svärmar för Thorild och skrifver och utger själf, dock mest öfversättningar. 1789 ger han ut »Samlingar för hjertat och snillet», en sorts antologi af mestadels tyska författare med religiös och och känslosam grundton. Han arbetar också för att introducera Kotzebue i Sverige och planerar för egen del stora dramer. Gubben Giörwell skrifver i ett bref till sin »lilla söta Stafva» d. 7 juni 1791: — »Följande måndagen var unge baron Silfverhielm hos oss. Såsom han skall blifva allting, har han nu också blifvit poet, och skrifver på en drame öfver en svensk sujet, eller Engelbrekt, som var för flera hundra år sedan en stor härhöfvidsman, det vill säga general, emot en oduglig konung, nämligen den så kallade Erik från Pommern, och mot andra valdsamma herrar.

Harriet Silfverhielm

Porträtt af C. F. v. Breda. Tillhör kapten Vilh. Nauckhoff

Du bör förstå mig, att han försvarade folket mot dem. En drottning Philippa den tidens dygdemönster, en konung Carl Knutsson, storsint och verksam för sitt rike, men alltid hindrad af sina herrar, Christer Nilsson, en illparig statsman, en très-intriguante hofmästarinna, en aimabel hoffröken eller jungfru, som de då hette, förmodligen också voro — af allt detta och flera behagliga ingredienser skall nu denna nya rikstapet hopväfvas. Blir den till salu, skall du visserligen få en med till att ornera ditt lilla kabinett. — — — Baron Silfverhielm kom åkande i sitt ekipage med sina bägge adonisar bakpå: Ty bevars, att unge herrn skulle i så vackert väder komma, liksom andra gåendes. *Du vet att han skall möta sin engelska fästmö i Italien* — jag må icke tro för att låta viga sig af påven — men i vägen besöker han konungen i Spa.»

Hur det gick med Göran Ulriks italienska kärleksresa få vi inte veta något om hos Giörwell. Nästa gång han åter skymtar förbi i de många epistlarna från Kaptensudden och Stockholm, är i det uppskakande bref, där pappa Giörwell med en svärmisk grymhet, som i sitt utförliga fasthållande af hvarje gräslig detalj tangerar perversion, skildrar den olycklige Johan Jakobs afrättning. Silfverhielm var vid detta tillfälle befälhafvare för eskorten, ett underligt uppdrag för den känslige unge officern, i synnerhet som han varit regementskamrat med Anckarström och sannolikt umgåtts med honom i den Giörwellska kretsen.

Sedan Göran Ulrik flyttat öfver till London förlorar Giörwell kontakten med honom några år. Men vid Silfverhielms besök i Stockholm vid nyåret 1798 träffas de åter: »Baron Silfverhjelm, nyligen hemkommen ifrån London, är ogift, ehuru länge sedan förlofvad med en vacker prästdotter uti England, är sig alldeles lik, glad och språksam, vitter och belevad; renoerande trés ministeriellement den gamla bekantskapen — i anseende till vissa timade händelser — och trifs rätt bra hos oss. I februari 1798 är han ännu kvar i Stockholm och äter en fettisdag semlor och mjölk hos bibliotekariens tillsammans med »vår Almquist», Jonas Loves far, och ett par andra vänner i huset.

Giörwells uppgift om att Silfverhielm ännu 1798 ej gift sig med Harriet Mathew är ägnad att väcka undran och gissningar, så mycket mer som Wasastjerna har det bestämda datum d. 29 maj 1794 att uppgifva för vigseln. — Den unga damen led emellertid av en svårartad struma, hvilken kunde tänkas försena äktenskapet, och som lade henne i grafven någon tid efter porträt-

tets tillkomst. Redan på bilden är tecken på sjukdomen synliga, ehuru konstnären genom skuggan på hakan gjort sitt bästa för att dölja dem.

Änklingssorgen varade dock ej evigt för Göran Ulrik. Omedelbart efter hemflyttningen från London 1807 gifter han om sig med den 23-äriga Anna Ch:a Sofia Adlermark. De senare åren af sitt lif tillbragte han med politiska göromål och vittra sysslor. Bl. a. förenade han sig med Carlander och Geijer för att utge sin beundrade Thorilds samlade skrifter, men dog ifrån det hela, innan han fatt se ens första delen utkomma.

Personhistorisk litteratur.

Östergötlands historia. Del I. Af Anton Ridderstad. *Boken om Tjust.* Del V. af Ada Rydström. Pris 1,75 kr. *Visby* af Johan Österlund och Carl af Ugglas. Pris 5,25 kr.

Det är nu öfver 30 år sedan Anton Ridderstad gaf ut: »Beskrifning öfver Östergötland; Historiskt, Geografiskt och statistiskt lexikon». Att detta arbete oaktadt sin koncentrerade form fått en stor spridning, särskildt inom Östergötland, var nog så glädjande i en tid då hembygdsforskning ej ännu var så uppskattad som nu.

Kom man till någon större herrgård och visade sitt intresse för gårdens forne ägare, fick man oftast de begärda upplysningarna åtföljda af ett förklarande: »Det står i Ridderstad.»

Här är marken tydligen förberedd och säkert kommer allmänheten att med än större ifver studera Ridderstads »Östergötlands historia», när den en gång föreligger afslutad. Utom det nu färdiga inledningsbandet äro ytterligare två band att förvänta 2: Östergötlands beskrifning med dess städer samt landsbygdens socknar och egendomar, samt 3: Historiska sagoberättelser, kulturhistoriska bilder och anteckningar från Östergötland.

Det nyss utkomna bandet »Östergötland från äldsta tider till våra dagar» är ett vidlyftigt arbete, hvars största förtjänst är att ur bästa källor ha sammanfört det för Östergötland väsentliga ur Sveriges historia.

Hvad behandlingen af den äldsta tiden beträffar, så har författarens arbete — som han själf påpekar — underlättats genom de undersökningar, som framstående fornforskare just under de senaste åren företagit i landskapet. Hvilken östgöte gläder sig ej åt upptäckten af den gamla boplatsen vid Broby nära Alvastra, hvars pålbyggnad är den första i Europa anträffade och leder sitt ursprung från tredje tusendet före Kristus. Och dessa stensatta graffält från järnåldern, som nyligen kommit i dagen, ge en klar föreställning om en graftyp, som betydligt afviker från den vanliga brandgrafven.

Man får öfverallt den uppfattningen, att förf. i sitt arbete sökt ur Sveriges historia lösgöra de drag, som ha särskildt afseende på Östergötland. Men detta har sina stora svårigheter. Mycket har för sammanhangets skull fått komma med, som ej har med landskapet att göra, och vid en sådan anordning har ej kunnat undvikas, att landskapets egen förvaltningshistoria, biografierna öfver dess framstående män m. m. fått stå tillbaka för Sveriges regenthistoria.

Af stort värde äro de berättelser, sägner och hembygdsminnen, som förf. meddelat efter gamla traditioner, privata arkiv och egna upplefvelser. Vid skildringen af Dackefejden når förf. stilistiskt en liflighet, som på många andra ställen äfven kunnat vara på sin plats. Det är kanske utrymmesskäl som vid denna beskrifning förklarar utelämnandet af en del uppgifter ur Gustaf I:s registratur angående skärgårdsbefolkningens hållning under Dackefejden. Dessa skärkarlar hade bl. a. till uppgift att förhindra sändandet af lifsmedel från Nyköpings skärgård till de upproriske. Äfven saknar man hvarje häntydning på det ståtliga bröllop, som Gustaf I firade i Vadstena 1552 med Katarina Stenbock, från hvilken högtidlighet ett utförligt förslag till ceremoniel finnes meddelat i G. Upmarks bok »Gustaf Vasas hof».

Det går en röd tråd genom Östergötlands historia under 15- och 1600-talen, Stegeborg, det gamla slottet vid Slätbaken kring hvars murar kämparna stormade och i hvars höga salar krönta hufvuden slogo råd med erfarna män. Därutanför lägrade sig Dackes anhang, där möttes hertig Karl och Sigismund och där lefde hertigarna af Stegeborg, pfaltzgrefvarna från Zweibrücken och där tillbringade drottning Kristina sina första barndomsår under pfalzgrefvinnan Katarinas vård.

Författaren ger en inblick i Östgöta infanteris och Östgöta ryttares historia, skildrar grufverksamheten och Louis De Geers lifsverk, jordbruket, undervisningsväsendet, allt så utförligt som ramen för arbetet tillåter.

Med tillfredsställelse konstaterar man den utförlighet som ges åt berättelsen om ryssarnas härjningar på Östgötakusten 1719.

Särskildt må framhållas utdraget ur på riksarkivet förvarade domstolshandlingar från en rättegång, som hölls med Vikbolandsbönderna i Norrköping 1719 med anledning af deras allt annat än fosterländska hållning under kriget.

En intressant redogörelse lämnas äfven öfver Östergötlands museum, hvars skapare Ridderstad ju i första rummet är.

Att med den nu afslutade första delen af Östergötlands historia föreligger ett arbete som kommer att söka sig väg långt utanför provinsen och väcka slumrande hembygdstankar äfven i andra landskap, borde med säkerhet kunna förutsägas. Hvarje östgöte måste känna uppriktig tacksamhet till den man, som ägnat en stor del af sitt lifs arbete på denna bok om hembygden.

Af helt annat slag än denna stort anlagda landskapsmonografi äro de spridda gårds- och sockenbeskrifningar, som tid efter annan utgifvits af *Ada Rydström* på Segersgärde under den gemensamma titeln »Boken om Tjust». Förut ha vi haft tillfälle att nämna några ord om de fyra första delarna. Nu föreligger den femte: »*Stensnäs och Ukna socken, norra Tjusts härad.*»

Samma hembygdskärlek och förmåga att framleta drag af gamla, flydda tiders tänkesätt kommer till synes äfven i denna del och meddelas åter på detta medryckande sätt som är författarinnan eget. Med aldrig svikande intensitet ha på orten tillgängliga källor anlitats. Bear-

betningen af detta viktiga material har blifvit en fyllig framställning, som dock skulle ha vunnit genom en mera öfverskådlig form.

I skildringen öfver Stensnäs får förf. tillfälle att ge en typisk bild af det religiösa lif, som på 1870-talet under Fjellstedts m. fl. inflytande utvecklades i olika delar af landet. Hos dåvarande ägaren till Stensnäs, grefve Adolf Stackelberg, tycks denna lifsåskådning tagit sig ovanligt sympatiska uttryck. Boken prydes af ett flertal illustrationer, hvaraf märkas många Stackelbergska familjeporträtt ur samlingen på Stensnäs.

Visste man icke förut, att Visby var något helt för sig, något ensamstående i vår historia, så etsar detta sig in i medvetandet vid läsningen af Carl af Ugglas' bok, denna stämningsmättade skildring af »de röda solnedgångarnas stad».

Här omtalas det urgamla hednatemplet Vi, kring hvilket gutar och tyskar samlades att köpslå om sina varor. Här får man se hur denna marknadsplats så småningom lämnar rum åt den mäktiga hansestaden Visby. Vi få bevittna dess öden under själviskt välstånd, under våldsgärningar, härjningar, sekel efter sekel, och se den till sist sofvande under natthimlens stjärnor. Hvarje enskildhet — det vet man, Carl af Ugglas' vetenskapliga anseende borgar för det — är grundad på ingående studier. Det är dock ej forskningens vederhäftighet i denna bok, som främst väcker våra känslor af tacksamhet. Bokens fängslande makt ligger snarare i det diktarsinne, som förmår författaren att tala om de dödas stad, men på samma gång ge lif åt hvarje stupad hjälte, hvarje sägen, hvarje ruin, så att skildringen af gutarnas stad blifvit en sällsynt vinning för vår litteratur.

Sällan ha väl två konstnärer samarbetat såsom John Österlund och Carl af Ugglas. Och bilden af Visby har under deras händer utarbetats till ett helgjutet konstverk.

L. S.

En resa i familjevagn år 1842. Marie-Louise af Forsells Dagboksanteckningar utgifna af Syster Heijkenskjöld.

Nittonårig, söt och förväntansfull möter oss Marie-Louise af Forsell i sina dagboksanteckningar.

En resa i en vagn med Köpenhamn som mål och vackra herrgårdar i Västergötland, Halland, Skåne, Småland, Östergötland och Närke som hviloplatser på vägen, det skulle bli en upplefvelse för en glad familjeflicka på 1840-talet. Alla personer hon kommer i beröring med få också sin lilla karakteristik, ungdomligt och oförskräckt, kryddad af ett medfödt sinne för humor.

Hvem ser ej för sig tante Bettys tapisseriarbeten, som sprida sig till hela möbler i blommiga mönster. Och alla dessa Geijrar, Forsellar, Wennbergar, Hofstenar, hvars ofta framskjutna ställning i samhället ej hindrar, att de för den unga flickan i familjevagnen te sig som idel genomtrefliga människor.

Hufvudpersonen i hennes anteckningar blir dock alltid fadern, öfversten Carl Gustaf af Forsell, han som genomgått koleran i England och sedan blir färdledare med det resultat, att några högadliga familjer på minnesrika slott i Skåne äfven kunna besökas.

När dessa präktiga, äkta svenska herrgårdstyper draga förbi, utöfvande den traditionella gästfriheten med inbjudande sparlakanssängar körsbärskorgar och matsäckspannkakor, känner man sig dock lycklig vid tanken på att allt detta ännu kan tillämpas på våra dagars enkla landtlif.

Besöket i Köpenhamn, som ju var resans mål, tycks ej för Marie-Louise ha utgjort dess glanspunkt. Man får snarare den föreställningen, att de få timmar, som tillbringades hos Tegnér på Östrabo, gjort det djupaste intrycket på dagboksskrifverskan. Att få se Fritiofs skald var ju också något att minnas. På vägen därifrån körde en ung löjtnant för henne. Om denna resa säger dagboken: »Och fastän jag visserligen gärna dött efter att ha skådat en så utmärkt man, tackar jag dock Gud att med lifvet ha undsluppit den vådliga färden.»

Öfver Östergötland och Närke går färden hem till Yxe i Västmanland, där man hamnar lycklig och glad öfver att på resan undsluppit alla vidare äfventyr.

Talrika porträtt och afbildningar af herrgårdar af i texten förekommande personer pryda boken.

Utgifvarinnan har all heder af sitt pietetsfulla arbete. Utom de vid läsandet af boken så nödvändiga, delvis på traditioner grundade anmärkningarna, finnes ett synnerligen noggrant utfördt personregister, hvilket äfven för släktforskare bör vara särdeles välkommet, liksom stamtaflorna öfver släkterna Forsell och Geijer.

L. S.

Svenska folkets underbara öden del II. af C. Grimberg. Pris 3,50 kr.

När första delen af detta arbete utkom, kände hvar och en, som hade intresse för sitt lands och sina förfäders historia en stor glädje. Här fanns ändtligen tillfälle att utan den annars nödiga lärdomsapparaten få en klar uppfattning af vårt folks öden sedan äldsta tider. Stilen måste verka medryckande äfven på den för ämnet främmande. Kunde sådant sägas om skildringen af de mest aflägsna tider, så kan det med ännu mera skäl framhållas när det gäller den andra, likaledes rikt illustrerade delen, där förf. ger en sällsynt lefvande bild af Vasaättens äldre skede. Nära hälften af boken handlar också om Gustaf Vasa, hans underbara ungdomsäfventyr, hans kraftfulla och orädda kungagärning. Sedan följa hufvuddragen ur Sveriges historia fram till Gustaf II Adolf, då och då belysta af ypperliga anekdoter och tidsmålningar ur samtida källor.

Handel, näringar och bergsbruk få också sina kapitel, liksom folklifsskildringar, seder och bruk under 1500-talet. Här har räckts oss en bok, som vi helst skulle vilja se i hvarje stuga, en bok om det

folk som före oss byggt sina hem i Sverige och där upplefvat alla dessa underbara öden.

L. S.

Svenska sjöhjältar VII, Flottan och Ryska Kriget 1788—1790. Otto Henrik Nordenskjöld af Arnold Munthe.

Redan när Munthe år 1899 utgaf sin första del af »Svenska sjöhjältar», omfattande Gustaf von Psilander, mottogs detta arbete, särskildt inom sjöintresserade kretsar, med det allra största förtroende, den största glädje och förhoppning. Ingen tvekan rådde om att här det mest gedigna och grundliga forskningsarbete låg bakom skildringarna af Gustaf von Psilander, och då dessutom framställningssättet var angenämt frigjordt från inverkan af de nog så torra rapporter och bref m. m. som legat till grund för arbetet utan att man dock kan påstå att noggrannheten och verkligheten blifvit lidande af en allt för stor fantasirikedom, är det tydligt, att man med största intresse äfven emotsåg de kommande delarna af detta verk. Hvad sålunda den första delen lofvade, har äfven de därefter utgifna i rikaste mått infriat och nu mer torde intet bibliotek, som gör anspråk på att kunna kallas något så när välsorteradt, sakna »Svenska sjöhjältar» bland sina samlingar.

Den föreliggande delen, »Svenska sjöhjältar VII», är, kan man säga, en direkt fortsättning af den föregående delen, och äfven om den väl kan läsas fristående, vinner den dock betydligt i intresse, om delen. VI förut har studerats. I sitt förord ger oss Munthe några upplysningar om Otto Henrik Nordenskjölds svåra ställning som flaggkapten under hertig Carl som högste befalhafvare, storamiral, under det ryska kriget 1788—1790. Detta förhållande, nogsamt kändt inom kretsar, där sjökrigshistoria, sjöstrategi och sjötaktik icke äro främmande ämnen, torde dock af allt att döma ej vara allmänt bekant. Åtminstone bibringas icke den uppfattningen vid studiet af detta krig i våra skolor — liksom vid så många andra tillfällen därstädes, då den historiska betydelsen af sjövapnets vara eller icke vara går obeaktadt förbi.

På ett ypperligt sätt, klart och medryckande, framställes Gustaf III:s intensiva arbete och planerande för att sluta förbund än med den ena makten och än med den andra, dock ständigt med samma negativa resultat. Och slutligen, då äfven konungen måste anse hoppet om bundsförvanter åt ena eller andra hållet gäckade, uppgör han en plan för ett krig mot Ryssland, som går ut på att svenska flottan omedelbart skall slå den ryska och tillkämpa sig ett obestridigt herravälde i Östersjön, — utan att *någon* målsman från flottan biträder vid planens uppgörande! Af särskildt intresse är öfveramiralens i Karlskrona, grefve Carl August Ehrensvärds, promemoria den 3 mars 1788, där han på det allra allvarligaste afråder från ett krig. Men konungen står icke till att hejda, och kriget blir beslutadt. Därefter följer de intressanta skildringarna om flottans utrustande i Karlskrona och de hart när oöfverstigliga hinder och svårigheter, som dock *måste* undan-

röjas. Det mesta af detta arbete lägges på Nordenskjöld, efter att ha varit i engelsk och fransk krigstjänst under c:a 4 år den mest erfarne och kunnigaste af sjöofficerarne, när det gällde såväl den praktiska som den teoretiska tjänsten. Så, endast några dagar innan flottan skall vara klar att segla, kommer konungens beslut om högste befälhafvaren, och nu börjar svårigheterna för Nordenskjöld på allvar, ty här hjälper ofta nog hvarken kunskaper eller energi. Med säker uppfattning skildras Nordenskjölds förtviflade ansträngningar att leda flottan enligt sjökrigets lagar, men ofta nog förklinga hans framställningar ohörda, ej minst vid viktiga tillfällen. Skildringen af slaget vid Hogland den 17 juli 1788 visar liksom så mycket annat under detta krig, hur gränslöst illa det var förberedt och planlagdt.

Man får vid läsandet af detta verk utom den följdriktiga historiska framställningen af de olika händelserna äfven en klar och måttfull framställning af vissa personer. Med godt samvete kan man säga, att författaren med ärligt uppsåt följt maximen: »Gifve kejsaren hvad kejsaren tillhörer och Gud det Gud tillhör». Att därvid en önskan tydligen framstått att gifva Nordenskjöld den upprättelse han mer än väl är värd, torde icke kunna annat än hälsas med glädje, äfven om detta måste i vissa afseenden ske på bekostnad af den hjältegloria som — åtminstone tidtals — omgifvit hertig Carl.

I sin utstyrsel, med öfverdådiga teckningar af amiral J. Hägg samt en del synnerligen goda porträtt, är arbetet icke blott värdefullt till sitt innehåll utan äfven en prydnad för hvarje boksamling, och som litteratur i hvarje folkbibliotek borde det aldrig saknas — men härför erfordras måhända en förenklad och till följd däraf prisbilligare upplaga.

Hvad som gör »Svenska Sjöhjältar» så värdefull, är icke blott det angenäma framställningssättet, sakrikt, men dock fritt från betungande detaljer, med en underton af kraft och kärlek till fäderneslandet, utan det är äfven vissheten om att det som gifves, utgår från en verkligt sakkunnig person, både noggrann och lycklig forskare samt sjöman.

A. M.

Kavaljer och vagabond. Öfversten i svenska armén Wilhelm von Runges lif och resor skildrade af Folke Rudelius. Stockholm 1914. 303 sid. 8:o.

Vid Personhistoriska samfundets årsmöte den 17 mars 1913 höll löjtnant Folke Rudelius ett föredrag om chevalier de Runge. Sedan dess har författaren fortsatt sina forskningar och meddelar nu resultaten däraf i en elegant volym med ofvanstående titel.

Hvem var chevalier de Runge? Någon förgrundsfigur var han ej, men han hade utan tvifvel en viss förmåga att hålla sig framme, ehuru han genom bristande uthållighet och en viss sinnets ojämnhet aldrig nådde några högre ämbeten. Hans lefnadslopp var skiftande som fås och hans namn hade säkerligen spårlöst försvunnit, om ej författaren vid studier i sitt regementes historia intresserat sig för den ovanlige mannens lefnadsöden.

Wilhelm Rungius föddes den 5 mars 1748 och tillhörde den pommerska släkten Runge. Han började sin bana som militär och avancerade 1779 till major vid hertigliga gardet i Zweibrücken, där han stod i stor gunst hos hertig Karl II och genom dennes tillskyndan upphöjdes han 1783 af kejsar Josef II i romerskt riksadligt stånd. Men snart faller Runge i onåd, fängslas och insättes på slottet Lichtenberg, därifrån han flyr till Wien. Här sammanträffar han med svenske ministern friherre von Nolcken och lyckas genom dennes förmedling erhålla fullmakt som major i svenska armén. Som sällskap åt en rysk grefve Czernichew begifver han sig därpå till Rom och Petersburg, där han blir guvernör för prins Karl Birons söner. Men guvernörskapet afslutas helt hastigt och Runge slår sig ånyo ned i Wien.

Strax efter ankomsten dit aflider hans maka Philippine von Pachelbel, med hvilken han förenades 1778. Hon hade efter katastrofen i Zweibrücken begifvit sig till Stralsund, där hennes syster Caroline var gift med svenske generallöjtnanten Johan Frans Pollet, och där kvarstannat. Någon skilsmässa hade ej ägt rum, men hon följde ej mannen under hans flackande lif. Runge gifter emellertid snart om sig med en engelska, madame Henriette de S:t Albin, och genom den förmögenhet, som hon medförde i boet, beredes honom tillfälle att för en tid bosätta sig i Stockholm, där han förde ett mycket gästfritt hus vintern 1800—1801. Brinckman hör nu till de dagliga gästerna och skildrar i ett bref på 118 sidor sin beundran för fru von Runge.

Nästa vinter finna vi familjen von Runge i Paris, där han uppvaktar förste konsuln och i bref till Brinckman skildrar madame de Staël. Hans korrespondens med hertigparet af Södermanland är nu särdeles liflig och erbjuder mycket af intresse. Troligen är det hertigen som nu skaffade honom placering som öfverstelöjtnant på Kalmar regemente, där han dock aldrig kom att tjänstgöra. Än en gång visar hertig Karl, då konung, Runge sin bevågenhet genom en öfverstefullmakt. Men ej heller i Paris stannar han länge. Efter nya resor och nya motgångar finna vi honom 1805 i Wien, där han dock stannade till sin död 1833. — Hans första hustrus systerdotter grefvinnan Taube, född Pollet erhöll genom testamente hans icke obetydliga förmögenhet och kvarlåtenskap. En korpral vid Kalmar regemente fick 1,000 floriner såsom belöning för den första på regementet under år 1813 utdelade tapperhetsmedaljen.

Källhänvisningar och ett med stor omsorg utarbetadt personregister gifva arbetet, som synes lämna ett beaktansvärdt bidrag till sin tids personhistoria, ett ökadt värde. Författarens sympatiska om grundliga studier vittnande skildring af den gamle chevaliern kan dessutom läsas med nöje.

G. I.

I Solnedgången. *Minnen och bilder från Erik Gustaf Geijers senaste lefnadsår, samlade och meddelade af Anna Hamilton Geete.* Fjärde samlingen 1846—1847. Meddelad af E. G. Lilljebjörn.

Det genom förf:s död afbrutna verket »I solnedgången» har sistlidne jul erhållit en afslutning, icke, som titeln till »fjärde samlingen» låter en förmoda, ett posthumt arbete af samma hand, utan meddeladt af en nära släkting till den bortgångna utgifvarinnan, d:r E. G. Lilljebjörn. Till en person med större förutsättningar att äga en intim kännedom om Geijerska släkt- och familjeförhållanden kunde den grannlaga uppgiften således icke ha lämnats.

Fru Geete hade vid sin död icke hunnit påbörja den planerade slutdelen af sina »Minnen och bilder från Erik Gustaf Geijers senaste lefnadsår», endast ordnat det brefmaterial hon för densamma haft att tillgå. Detta utgörande omkring ett 70-tal bref från Geijers hustru, dotter och blifvande måg, omfattande den tid som närmast föregick och efterföljde Geijers död, har ställts till utg:s förfogande, och dessa bref utgöra grundstommen till skildringen. Af skäl som motiveras i företalet, har utg. följt den af fru Geete begagnade metoden: icke ett bokstafstroget återgifvande eller kronologiskt följdriktigt refererande af brefdokumenten, utan dessa ha inmängts i texten som en ingrediens snarare än som en hufvudbeståndsdel till denna. Äfven om åtskilligt kan sägas och sagts mot en sådan metod, gör den i alla händelser ett arbete lättläst och lämnar större frihet åt berättarens fantasi och skildringskonst. Utan att hemfalla till någon imitation af förebilden har Lilljebjörn konsekvent iakttagit den kvasi- novellistiska stilen, utan tvifvel ett af skälen hvarför »I solnedgångens» slutdel kunnat glädja sig åt en popularitet svarande mot dess föregångare.

Uteslutande har utg. dock icke hållit sig till det här angifna brefmaterialet. Citat ur tryckta uttalanden vid Geijers död förekomma ock. Här kunde man önskat, att ännu fler sådana källor blifvit använda för att komplettera totalbilden af den store tänkarens sista stunder, hvilka för vårt medvetande framstå i en så skön solnedgångsglans.

L. D-n.

Gunnar Wennerberg. *Bref och minnen samlade och sammanbundna af Signe Taube, född Wennerberg.* Första och andra delen. Hugo Gebers förlag. Stockholm. 1913—14.

Till de många populära personhistoriska arbeten, som på senare tid sett dagen hos oss, kan läggas ett af särdeles intresse, det som bär ofvanstående titel. Af de planerade tre delarna har tvenne utkommit, hvarför man redan fått en god öfverblick af hvad verket i sin helhet har att bjuda. Stilen är liflig och målande, den bild som framställes är visserligen uteslutande hållen ljust i ljust, naturligt och oundvikligt då det är en dotters hand som blandat färgerna, men Gunnar Wennerberg är ju en typ af en så sällsynt originalitet, hans personlighet af naturen skuren efter så storstilade mått, att läsaren blott någon enstaka gång känner sig hågad att inlägga en svag reservation mot idealiseringen.

Arbetet är till stor del byggdt på bref, mest familjebref från olika medlemmar af familjen Wennerberg. Mellan dessa har utg. inflickat

biografiska uppgifter och karakteristiska smådrag, hämtade ur personliga erinringar och andra första hands-källor.

Mycket nöjsamma såväl individuellt som tidstypiskt äro de familjedokument som belysa den unge Gunnars barndoms- och första ungdomstid i föräldrahemmet i Lidköpings prostgård. Det är goda gammaldags seder och dygder barnen därifrån tagit i arf. Gunnar är också en god son och äfven såsom välbeställd student i Uppsala, ja när han redan hunnnit ganska långt på den akademiska banan, underlåter han aldrig att samvetsgrant till far och mor aflämna rapport öfver sina studier och öfriga privata förhållanden i Fyrisstaden. Brefven till hemmet, enkla och omedelbara, ge oss mycket mer af Wennerbergs personlighet än t. ex. de som äro ställda till Uppsalakamraterna och vännerna. I dessa senare hemfaller brefskrifvaren gärna till det något uppskrufvadt badinerande maneret som tyckes tillhöra tidens epistolära skrifsätt. Wennerbergs brefstil synes oss därför ej alltid äkta. Lägger han bort detta och är sig själf. blir han både originell och intressant. Brefven i dagboksform till fästmön ifrån Rom (i andra delen), däri han utvecklar sina tankar öfver konstverk och annat som för den skönhetsdyrkande romfararen verkar frappant, förtjäna att framhållas såsom karakteristiska prof på Wennerbergs konstkritiska läggning. Att det är från modern, prostinnan Sara Wennerberg född Klingstedt, Gluntarnas skald har det kvicka och humoristiska påbrråt, visar nogsamt de talrika citaten af hennes bref till sin förstfödde, bref som öfversvämma af en kärnfrisk, om än något drastisk humor.

Boken låter oss, utom barndom och ungdom, följa Wennerbergs studietid i Uppsala, ända tills han eröfrar magisterkransen, hans musikaliska utveckling, tillkomsten af hans kompositioner, hans estetiska och filosofiska studier m. m., vidare, jämte hans familjeförhållanden och vänkrets, hans förlofning och giftermål, verksamhet såsom lektor i Skara, det betydande arbete och de stora förtjänster han som medlem i Nationalmuseets konstnämnd nedlagt på ordnandet af museets konstsamlingar, och till sist hans utnämning 1870 till ecklesiastikminister. Ett brokigt och växlingsrikt lif, öfvervägande utmärkt af lycka och framgångar.

Gunnar Wennerberg var född förare. Han hade icke som så många andra att från obemärkthet arbeta sig fram till en förgrundsställning. Ända från sin första Uppsalatid innehade han en sådan; uppburen och eftersökt af en beundrande vän- och kamratkrets, höjde han sig genom sina framstående, till deis genialiska egenskaper, sina musikaliska gåfvor, charmen och originaliteten af sitt personliga uppträdande, både fysiskt och andligt öfver mängden. En plats han kom att behålla hela sitt lif. Wennerberg hör till de gestalter i vår historia, kring hvars namn det står glans och ljuder ovanskliga harmonier. Påfallande är dock att föreliggande biografiska arbete jämförelsevis litet framhäfver den klangfullaste sidan af hans väsen, särskildt förbigås Gluntarnas skald tämligen flyktigt. Antagligen ha familjepapperen just här varit mindre gifvande.

Den illustrativa delen af boken om Wennerberg med dess talrika porträtt och originalteckningar bidrager ytterligare att förhöja värdet af detta vackra arbete, hvilket redan utgifvits i en andra upplaga.

L. D-n.

Carlstads historia omfattande de femtio åren närmast före stadens brand 1865 af kapten C. E. Nygren. Göteborg 1914. Pris h. kr. 6,50.

Detta arbete torde vara enastående i vår litteratur. Förf. lämnar en högeligen intressant skildring öfver Karlstads utveckling i olika riktningar under den ifrågavarande perioden och ledsagar oss sedan ifrån gård till gård i den gamla staden, lämnar ofta en liten historik eller ock en beskrifning öfver gårdarna, visar oss deras märkvärdigheter samt presenterar deras ägare och hyresgäster med deras egenheter. Ofta få vi en pigg karakteristik af de gamla borgarne, och det enkla patriarkaliska lifvet träder oss till mötes så omedelbart. Här och där inflikar förf. en anekdot, som kommer oss att le. Det gamla hederliga borgerskapet passerar revy, och vi lära känna dess primitiva förhållanden, som förefalla så hemtrefliga.

Från personhistorisk synpunkt har just detta kapten Nygrens arbete en synnerligen stor betydelse icke blott därigenom, att vi i detsamma få göra bekantskap med en stads hela befolkning under ett halft århundrade, hvilket i och för sig är märkligt nog, utan äfven därigenom, att det kan betraktas nästan såsom ett register till Karlstads stadsförsamlings kyrkböcker under tiden 1810—65. Arbetet är nämligen försedt med ett utförligt personregister. Af detta får man lätt reda på, hvarest i boken och sålunda äfven i hvilket husnummer i staden hvarje medtagen person förekommer och då vet man genast, hvarest i husförhörsböckerna man skall söka efter honom. På grund af detta har personhistorikern dubbelt skäl att vara kapten Nygren tacksam för detta hans arbete.

B.

Oscar Levertin. En minnesteckning af Werner Söderhjelm. Förra delen. Lefnad. Stockholm, Albert Bonniers förlag 1914. Pris 10 kr.

Den 22 september 1906 spred sig budet om Oscar Levertins död. Man stod inför något ofattbart. Hans namn var i hvar mans mun i hela landet och bestörtningen var lika allmän som sorgen uppriktig.

Hur ofta hade man ej hört när något nytt skönlitterärt alster kommit ut ett »hvad har Levertin sagt» uttaladt äfven af dem som sannerligen eljest just icke brydde sina hjärnor med litterära spörsmål. Man hade nu en gång vant sig vid att i honom se sin litterära smakdomare och att ej beakta hans ord i dessa frågor hörde snart sagdt ej längre till god ton. Levertin hade dock först så småningom hunnit till denna ställning inför en större allmänhet. Det kunde hända ännu mot slutet af 90-talet att till och med »estetici», hvilka dock alltid hyste beundran för Levertins allsidiga inträngande i rokokon, funno hans föreläsningar tråkiga och föga gifvande, hans versläsning dålig och hans kritiker i Svenska Dagbladet smaka väl mycket »levertran». Men erkännandet kom, och nu torde väl den åsikten vara allmän, att aldrig förr den litterära kritiken stått högre här i landet än när Levertin var tukto-

mästaren. För den okritiska allmänheten har detta vägledande i litterära frågor, detta uppfostrande helt säkert varit mycket betydelsefullt. I skickligare händer hade denna ömtåliga uppgift icke heller kunnat lagts.

Här är naturligtvis ej platsen att tala om Levertins betydelse för den svenska kulturen och om hans vidtomfattande verksamhet, anmälaren har endast velat peka på en sida af hans lifsverk, den, synes det, genom hvilken hans namn blifvit kändt i de vidaste kretsarna.

Knappt ett decennium har förflutit sedan Levertins död, och nu har ett stort anlagdt verk börjat utkomma, hvars förra del föreligger och omfattar hans lefnad. Författaren är Werner Söderhjelm.

I rikt mått finnas hos förf. förutsättningar för en korrekt och fint tecknad bild af Levertin, samt en intressant värdesättning och skarpsinnig analys af hans kulturella insatser. Söderhjelms namn borgar härför och den föreliggande delen bär ojäfvaktigt vittne därom. Författaren har också kunnat åskåda händelsernas gång på afstånd och sålunda personligen kunnat förbli oberörd af striderna — han är professor i Helsingfors — och slutligen har han under de sista viktiga tio åren haft lyckan att ha stått i vänskapsförhållande till Oscar Levertin själf.

Talrika brefutdrag till förf. visa hur öppenhjärtigt Levertin uttalat sig inför honom. Detta ypperliga biografiska material tillika med en mängd bref till vänner — först och allra främst Verner von Heidenstam — bilda jämte muntliga underrättelser från vänner till Levertin och dennes nu också aflidna änka, fru Ebba L., född von Redlich, stommen till Söderhjelms sympatiska minnesteckning, en särdeles rik och fängslande bok. Helt säkert är den af största betydelse för värdesättningen af Levertins skaldskap. Ej ett ögonblick, synes det, har författaren släppt ur tankarna synpunkten att detaljen ej finge skymma helhetsintrycket, att detaljen endast vore berättigad för så vidt den till förklaringen af något alster — låt vara endast ett diktfragment — kunde gifva uppslag. Så förklaras att i denna bok en personhistoriker måhända kommer att sakna ett och annat som för honom hade varit af vikt, men i gengäld finner till synes mindre väsentliga enskildheter. När han fått senare delen i sin hand, skall han, det känner man på sig, utan tvifvel få förklaring därpå. Denna del, som är afsedd att bilda det dokumentariska underlaget för den senare delens analys, är likväl en helhet för sig.

Boken är den första sammanfattande framställningen af Levertins lifsverk. Materialet är väl i det närmaste fullständigt genomgånget och tillgodogjordt i den mån det var görligt och lämpligt. Det tillgängliga materialet nämligen. Hvad som kan rymmas i Levertins deposita i Kungl. Biblioteket vet förmodligen ingen nu lefvande; man får nöja sig med att läsa påskrifterna. Man finner bl. a. »Biografica» som ej få öppnas förr än den 22 juli år 2002, alltså *hundra* år efter depositionens allämnande. Om nu papperet trotsar tidens tand — man får väl hoppas att kvaliteten är den bästa — skall då intresset för Levertin ännu vara så starkt att de nya dokumenten skola ge anledning till en ny Levertinbiografi? Skall då detta nya ändra något i Söderhjelms uppfattning och bringa

väsentliga nyheter? Det man torde kunna förutse är väl endast att bearbetningen af de nya dokumenten kommer att vålla svårigheter, som nu ej skulle ha förelegat om de varit tillgängliga. Måhända skall just det väsentligaste, det mest personliga, som Söderhjelm nu så kort tid efter skaldens död haft förutsättning att uppfatta, endast med svårighet eller rent af icke alls kunna förstås om 100 år. Man kan aldrig komma biografica från länge sedan flydda tider så nära, som till en väns egna uppteckningar, där man i hvarje detalj känner lifvet pulsera. Den obetydligaste småsak — ett datum på ett visitkort — kan ju ge de värdefullaste upplysningar, men därtill fordras hågkomsten. Är den borta, blir visitkortet makulatur.

Boken har fått en vacker utstyrsel. Det var ett godt grepp att afbilda så många af Levertins släktingar, ty man lär aldrig riktigt känna en persons utseende förr än man studerat dragen hos medlemmar af hans fäderne- och möderneslakt, bland hvilka för öfrigt här finnas några ovanligt intressanta porträtt. Man kan följa Oscar Levertins drag från den tvåårige gossen genom alla åldrar, och om konstnärernas uppfattning får man en föreställning genom afbildningar af Carl Larssons, Eva Bonniers och Tegerströms oljedukar samt Milles underbara herme i Nationalmuseum. Till sist se vi Oscar Levertin i kistan. Det är en gripande bild. Det individuella hos honom synes ha trädt i skuggan för rasen, man skulle vilja säga detta universiella som i rikt mått fanns hos honom, och hvarom Heidenstam, han, som kände honom bättre än någon, yttrat oförgätliga ord vid den öppna grafven.

C. M. S.

Skalden Lucidor. Af E. A. Karlfeldt. Med illustrationer från dåtidens Stockholm efter Erik Dahlbergs originalteckningar. Stockholm. P. A. Norstedt & Söner. Pris 3,25 kr.

Af all den tillfällighetspoesi, som under de tre sista århundradena ymnigt utdelats vid familjehögtider, har utan tvifvel en stor del, kanske den största, försvunnit. Men det som finnes i behåll är tillräckligt att gifva en föreställning om den gängse poetiska smaken hos allmänheten under de olika tiderna. Ofta voro verserna gjorda på beställning, och när de ej voro det, fick nog yrkespoeten, för att erhålla slanten, lämpa sina tankar och rimmerier efter mottagarens smak och önskningar, äfven om han till äfventyrs skulle haft lust att uttrycka sig efter eget sinne.

Intresse för dessa tillfällighetsverser i allmänhet hyser litteraturhistorikern endast som alster af tidstypisk massproduktion, och han får nog och öfvernog af dem. Personhistorikern måste däremot lifligt beklaga att så mycket däraf gått förloradt. Dessa verser erbjuda nämligen ett för honom sällsynt rikhaltigt material, mindre för bidrag till en persons karakteristik, ty därtill voro barndop, bröllop och begrafningar, då dylika verser hufvudsakligen utdelades, mindre lämpliga tillfällen att utsäga sanningen i osminkad form. Man kan i stället påträffa data, namn och andra uppgifter, som man eljest söker förgäfves, och hvilka genom sin samtidighet med händelserna väcka förtroende.

Den samling »verser till och öfver enskilda», som förvaras i kungl. biblioteket, den största svenska, har, fördelad i tre serier efter de tre sista seklerna, nyligen katalogiserats (56,414 katalogblad). Med angifvande af tryckalstrens antal ter sig enligt kungl. bibliotekets årsredogörelse för 1913 fördelningen så här:

Serie	A	åren	1600—1700	4,275	tryck.
»	B	»	1700—1799	24,052	»
»	C	»	1800—1899	8,027	»
			Summa	36,354	tryck.

»Att bläddra i de digra portföljer och volymer, säger Karlfeldt sid. 18 i Lucidorboken, som i våra bibliotek innesluta detta tillfällighetstryck från gångna sekel, är som att vandra i ett ofantligt magasin för poesins värsta trasgrannlåt. Det är kvarlefvor från likprocessioner, i hvilka sångmön gick sist som en oundgänglig yrkesgråterska i nött sorglivré; det är återstoder från bröllopsgillen, då hon på slutet, när ruset började stiga, skulle inställa sig i någon löjlig förklädnad, gyckla med sig själf och säga grofva ord till brud och tärnor.»

Där finns dock bland allt mindervärdigt poemer af äkta klang, och bakom allehanda signaturer döljer sig stundom en verklig skald. En sådan är Lars Johansson. Det är om denne, mera känd under masken Lucidor den olycklige, som Karlfeldt skrifvit en monografi, i hvilken en dryg del handlar om storhetstidens tillfällighetsverser. Boken som är af verkligt intresse för vänner af Lucidors skaldskap har tillika, och icke minst, värde för författarens egen skull.

På behagligare sätt kan man ej göra bekantskap med några af storhetstidens mest egenartade kulturföreteelser än genom att ta del af Karlfeldts Lucidorbiografi med sina högadliga bröllopsfester och ty åtföljande rättegångshandlingar, sina slagsmål och krogscener, sina verser i bröllopsgården och verser vid båren.

C. M. S.

Magnus Stenbock och Eva Oxenstierna. En brefväxling. Utg. af Carl Magnus Stenbock. Del 2. Pris 6 kr., inb. 7: 50.

Då första delen af denna brefväxling utkom, var undertecknad i tillfälle att i Personhistorisk Tidskrift framhålla, hur dessa Magnus Stenbocks bref till sin hustru i hög grad voro ägnade att låta oss blicka in i det karolinska tidehvarfvets uppfattning och känslovärld och huru dessa bref i många afseenden fullständigade hisroriens bild af den store fältmarskalken.

Detsamma gäller i lika eller ännu högre grad den nu utkomna senare delen. Här möta oss bref från Östersjöprovinserna, Ryssland och Polen, från åren 1703 till 1707, under det att Magnus Stenbock är outtröttligt verksam i sin herre och konungs tjänst, under skiftande men ständigt betydelsefulla uppdrag. Efter denna samling bref träder en annan med den lakoniskt innehållsrika öfverskriften: »Från Köpen-

hamn och Fredrikshamns kastell», aktstycken ägnade att belysa den tragiska slutepoken af hjältens lysande bana.

Gifvet är, att bref, som växlas mellan tvenne makar — ett antal sådana från Eva Oxenstierna till Magnus Stenbock fullständiga nämligen samlingen — måste röra sig mindre om politiska händelser än om det som rör hemmet, de gemensamma hushållsangelägenheterna och framför allt barnen. Tack vare dessa bref får man emellertid en föreställning om, hvilka svårigheter en svensk storman, sedan Karl XI:s reduktion gjort slut på högadelns förmögenheter, hade att öfvervinna, för att ekonomiskt upprätthålla sitt stånds och sin ställnings värdighet. Här som i den föregående samlingen talas mycket om och skickas många hälsningar till »dom små englana».

Till tjänst för läsaren har utgifvaren beledsagat brefsamlingen med en förteckning å Magnus Stenbocks elfva barn, af hvilka, som så ofta var fallet, under dessa tider, ett stort antal afled i späd ålder. Många intressanta kulturhistoriska notiser kunna framplockas ur brefven. Sålunda finner man i ett af brefven från 1703 ett omnämnande af det byte, Stenbock gjort, och huru enligt hans bestämmelser mässhakar, korkåpor, kalkar, patener och altarstakar skulle fördelas, huru många familjen skulle behålla och huru många skulle utdelas till olika biskopar och kyrkor. Icke mindre än fyra biskopar fingo korkåpor, och ett stort antal kalkar utdelades till hemtraktens och »till andra våra vänners kiörkor, behollande vij 2 de skjönesta i vårth hus till communion för vår familja».

Brefven, framför allt de före fångenskapen, äro genomandade af ett friskt humör och skämtsam älskvärdhet. Stenbock skrifver omväxlande på svenska och franska. Ibland öfvergår han helt tvärt, särskildt då frågan gäller praktiska ting, från den sirliga 1700-talsfranskan till sin enkla och rättframma svenska. Sålunda läser man i ett af brefven: »Ayez la bonté ma chère famme de m'anvoyer trenne sadlar giorda af Kånungens salmakare medh hölster och smorläders schabracke, stigbyglar och betzell, förbyglar och ryggstycke altt medh förgyltt beslag och 3 par raaka betzellstänger, ty här kan sådantt tyg eij giöras. Finge jag Svänskt dricka, lax och strömming vore jag mycket gladh som och litett af min mammas brennevijn.»

I förordet redogör utgifvaren för de principer han följt beträffande brefeditionens utgifvande. Särskilda kommentarier hafva icke bifogats, då de historiska tilldragelser, som omnämnas i brefven, till största delen måste anses vara allmänt kända och då brefven redan till stor del äro kommenterade af Annerstedt, som bland källorna till sitt bekanta stora arbete om Magnus Stenbock äfven haft denna brefväxling. Utgifvaren beledsagar editionen bl. a. med en förteckning öfver porträtt af Magnus Stenbock, hvilka till stor del återgifvas i ypperliga reproduktioner, samt med ett fullständigt personregister. Särdeles intressant är det att finna återgifvet i facsimile ett af Stenbocks bref till sin grefvinna, hopviket i den form, som denna tids små biljetter hade, och meddeladt som en särskild lös bilaga. Den personhistoriska forskningen står, med anledning af det synnerligen vackert utstyrda arbetets nu skedda afslutande, i ökad tacksamhetsskuld till dess utgifvare, som

med nya intima drag fullständigat bilden af den så mångsidigt begåfvade, varmhjärtade och outtröttlige samt under slutet af sin lefnad så hårdt pröfvade, berömde karolinske krigaren.

Oswald Kuylenstierna.

Lydia Wahlström: *Gustavianska studier.* Historiska utkast från tidehvarfvet 1772—1809. Stockholm 1914.

En till illustrationsmaterial (porträtt), tryck och papper elegant och lockande volym, till julen utsänd af Norstedt & Söner, innefattar under titeln Gustavianska studier en samling historiska uppsatser af Lydia Wahlström med ämnen från det slutande 1700-talets och det början 1800-talets svenska historia, ämnen af dels öfvervägande personhistoriskt, dels politiskt innehåll.

Äfven om den i denna bok behandlade tidsperioden gäller det, att vi här i Sverige ingalunda ha öfverflöd på arbeten i fosterländsk historia affattade i litterär form. Det gapande tomrummet mellan fackvetenskapliga publikationer å ena sidan och å den andra dels halfsanna (mycket lindrigt uttryckt) skildringar som Crusenstolpes, dels »läseboken» i äldre stil, detta tomrum börjar blott småningom fyllas. Den ifriga efterfrågan i bokhandeln efter brefsamlingar och memoarverk visar bäst, att det finns publik för detta slags litteratur. Lydia Wahlströms Gustavianska studier äro i den form hvari de i boken föreligga, afsedda icke för historiker ensamt utan för just den krets af allmänbildade, för historien intresserade läsare, som jämte dem är memoarverkens afnämare — den krets, för hvilken ren facklitteratur är något för hårdsmält, men som antingen alls icke eller endast af brist på bättre håller till godo med den utspädande och tillplattande omskrifning i andra och tredje hand, som i våra »folkbildnings»-dagar gärna kallas »populär». Framställningen i Gustavianska studier bär prägeln af självständig uppfattning och personlig stil och är alltigenom grundad på förstahandsundersökning men undviker i allmänhet ett sådant fackmessigt diskuterande af detaljer, som kunde verka tröttsamt och trumfande.

Emellertid är det afgjordt på historiens sida af gränsområdet mellan historia och skönlitterär historisk essay, som Gustavianska studier höra hemma. I fråga om de båda första och i synnerhet den första uppsatsen gäller detta väl icke utan vidare. Ämnet inbjuder till en mera kåserande och psykologiserande skildring, men greppet på ämnet är fastare liksom behandlingssättet stramare, än man vanligen ser använda på sådana ämnen som dessa.

I den första af bokens uppsatser (om och af hertiginnan Charlotte) tycks behandlingssättet mindre väl svara mot uppgiften och materialet än i de följande, trots fängslande detaljer som den friska karakteristiken af den unga hertiginnan. I historikerns handskriftsintresse har förf. jämförelsevis utförligt meddelat detaljer om hertiginnans franska stafning och grammatik, som snarare hörde hemma i inledningen eller kommentaren till en brefupplaga. Vänskapen mellan hertiginnan och

Sofie Piper ställes fram i både sympatisk och humoristisk belysning, men oförmärkt har förf. likväl därvid kommit att väl mycket referera sådant, som ej tar sig ut i refererande förkortning. Dessa små höjningar och sänkningar af vänskaps- eller snarare tillitstermometern — ty vänskapen är het hela tiden — och de baler och spektakler, där växlingarna konstateras, fordra full färgläggning af kulturmiljö eller personlig stämning; som fakta äro de för obetydliga.

Kring Gustaf III röra sig medelbart eller omedelbart flera af uppsatserna, och han karakteriseras äfven i mer än ett sammanhang både genom citat af hans samtida: hertiginnan Charlotte m. fl., och af förf. själf. Nykter realism med ett inslag af visserligen nog sval sympati utmärker Lydia Wahlströms uppfattning af Gustaf III. Hon tar upp i bilden de drag, som för inte länge sedan just på grundvalen af bl. a. hertiginnans vittnesbörd markerades ända till verkningsfull karikatyr af den traditionellt blifna idealgestalten, men vill göra rättvisa åt hans fosterlandskärlek, hans sträfvan att värna Sveriges själfständighet.

Lydia Wahlströms personkarakteristiker äro rakt på sak, träffande, färdlösa, ofta korthuggna och just då vanligen mest pregnanta. Med ett på samma gång raskt och fast, ibland en smula hårdt, någon gång för en mera gammalmodig smak väl familjärt grepp tar hon och ställer fram en historisk personlighet.

Solid, sanningskär forskning utmärker Lydia Wahlströms historiska författarskap. Men dess objektivitet är icke torr och färglös. Äfven där materialet ur populär synpunkt är som torrast, blir det under bearbetningen af hennes spänstiga och lefvande intresse njutbart. Inte sällan genombrytes också objektiviteten af personligt temperament. Det är, såsom framgår af hvad här redan sagts, ingalunda en subjektivitet, som yttrar sig i taskspelarkonster med materialet. Den framträder ärligt okonstlad och öppen — och i och därmed själf underkastande sig kontroll — i en och annan värdering, ett och annat ställningstagande till de fakta, som objektivt fastställts.

De förträffliga uppsatserna om svensk och skandinavisk utrikespolitik och utrikespolitiska förhållanden under den behandlade perioden erbjuda utom sitt rent historiska värde en hög grad af aktualitetsintresse, framför allt den om den väpnade neutraliteten af 1801 och det trångmål, som framkallade den: »då England räknade skeppsvirke, vår förnämsta utförselvara, såsom kontraband och de franska kaparna konfiskerade våra fartyg, om de hade stenkol till eget behof eller skepparen i sina kläder hade metallknappar, som möjligen kunde vara engelskt fabrikat».

Hilma Borelius.

Bref från Samuel Bark till Olof Hermelin 1702—1708. Utgifna af Carl von Rosen. Förra delen 1702—1704. Stockholm, P. A. Norstedt & Söner 1914.

Grefve Carl von Rosen, som på hösten 1913 debuterade som urkundsutgifvare med en edition af Olof Hermelins bref till Samuel Bark, har nyligen publicerat första delen af den senares svarsbref, omfattande

åren 1702—1704. När fortsättningen, som skall gå fram till 1708, blifvit tillgänglig, hoppas anmälaren få tillfälle att återkomma med ett utförligt omnämnande af dessa bref, som i historiskt intresse väl icke kunna mäta sig med Hermelins, men som dock äro ovärderliga för kännedomen om ställningar och förhållanden i hufvudstaden under Karl XII:s frånvaro. Editionen synes vara verkställd med samma stora noggrannhet som utg. nedlagt på sin första publikation.

S. E. B-g.

Unander, W. A., Unander-Smaræus. Genealogi med biografier. Stockholm 1914. 4:o. 93, (1) s. Illustr. Kr. 10.

Ofvanstående släktredogörelse framträder i en präktig utstyrsel, som gör den Lagerströmska officinen, från hvilken den utgått, all heder. Det må emellertid från början sägas, att innehållet alldeles icke svarar mot bokens gedigna yttre. Att upplagan begränsats till 150 »numrerade» exemplar, torde därför varit välbetänkt, eftersom arbetet därigenom åtminstone för samlaren af rariteter kan få ett värde, som står i något förhållande till det dryga priset, och dess spridning i vidare kretsar knappast får anses önskvärd. Detta omdöme kan förefalla strängt, men är icke desto mindre särdeles befogadt. Den som vill skaffa sig tillförlitlig kunskap om den beskrifna släkten och dess ursprung, skall nämligen göra klokt i att begagna denna »källa» med den största försiktighet och bör helst lämna den alldeles åsido.

Utgifvaren upplyser, att ifrågavarande släkt härstammar från en bonde i Smara by i Uppland vid namn *Erik* Olsson, hvars son [*sic*] hette Matthias *Jacobi* och kallade sig Smaræus efter fädernebyn. Om någon till äfventyrs tror, att denna öfverraskande sammanställning beror på en tillfällig lapsus calami, skall han emellertid tagas ur sin villfarelse och till sin förvåning finna, att utgifvaren tror sig vara i sin goda rätt, då han genomgående behandlar patronymika som luft eller rättare sagdt på det otroligaste sätt söker bortförklara desamma. Följande stamtafla torde gifva bevisen:

Eric Olsson.

Mathias Jacobi.	Ericus Danielis.	Mathias Hansson (?)

Efter meddelandet af dessa häpnadsväckande resultat af en frodig fantasi lämnar utg. följande dyrbara kommentarier.

»Stamfadern Erik Olsson . . . hade två söner, en präst en icke präst. Emellertid lefde samtidigt med kyrkoherden Mathias Jacobi Smaræus, nästan enhälligt (!) ansedd härstammande från bonden-stamfadern, ytterligare en Smaræus, Ericus Danielis. Denne senare torde därför (!) sannolikt också vara son till Eric Olsson, hvarom förnamnet Ericus delvis vitnar (!!) I handskriften 'Gefle och dess slakter' af E. Sehlberg, härstammar kyrkoherden Mathias Jacobi Smaræus från en bonde 'Jacob' i Smara by, Ununge socken. Att stamfadern tilldelats (!) detta senare namn torde nämnde författare konstruerat sig till på sonens förnamn (!) Jacobi. Då den tidens prester hade för sed att anlägga bibliska namn efter inträdet i det andliga ståndet (?), är det ej heller

stor anledning att på grund af ofvanstående förmoda stamfaderns fullständiga namn varit t. ex. Erik Jacob Olsson.»

Så oomtvistligt riktig som sist anförda slutledning är tyvärr ej fortsättningen af herr Unanders stamtafla. Som son till den ofvannämnda Matthias Jacobi uppför han ogeneradt kyrkoherden Matthias Laurentii Smaræus, hvars namn han förvanskar till Mathias Laurent*ius*, förmodligen i en som synes något sent påkommen ängslan att låta Matthias' son få förblifva Larsson. Till yttermera visso förser han tabellen med en not, i hvilken han omständligt söker bortförklara detta Laurentius eller Laurentii, som han påstår »ofta taget af prestmän på den tiden efter namnet Lars». Att Sehlberg uppgifvit den senare Matthias Smaræus vara son till en bonde Lars i Smara, finner däremot förf. »vara ett löst antagande». Jag kan försäkra förf., att antagandet är fullt riktigt och jag kan till yttermera visso ur fullt autentiska källor upplysa honom om såväl moderns som syskonens namn, om så skulle behöfvas. Men *de* finnas icke i herr Unanders bok, där helt andra syskon uppräknas, hvilkas släktskap med kyrkoherden åtminstone icke är utredd. Att herdaminnets uppgifter om samme kyrkoherdes barn tagas för goda, är kanske mindre att säga om, men beklagligtvis äro de åtminstone delvis oriktiga. Prosten Olof Smaræus var nämligen icke *son* men väl *måg* till Mathias Laurentii, hvars tillnamn han antog. Värre är, att dennes måg, prosten Törn*bom* i Ed, tydligen med full afsikt, får sitt namn ändradt till Törn*blom*, därför att 1700-talets Törn*boum* synts förf. lämpligen böra så öfversättas.

Det sagda synes göra en fortsatt kritik onödig, då tidskriftens utrymme säkerligen kan användas till bättre ändamål och visserligen skulle hårdt anlitas, om endast en något så när fullständig lista på fel och orimligheter i denna släktbok skulle offentliggöras. Hufvudparten af arbetet är emellertid egnad familjen Unander,[1] som påstås (som jag hoppas med rätta) härstamma från kyrkoherden Matthias Jacobi Smaræus. Att namnet är bildadt efter sockennamnet Ununge är säkerligen också riktigt, ehuru förf:s tolkning af detsamma som en »sammanslagning af ortnamnet Ununge med det grekiska ordet andros (!) ställer förf:s insikter i grekiska språket i en egendomlig belysning. Han påstår för öfrigt, att Smara by »finnes numera icke till» och fantiserar om att den »kanske brändes år 1719, då ryssarne härjade Roslagen och aldrig sedan åter uppbyggts». Smara by, som ej ligger i Ununge socken, men väl i dess annexförsamling Edsbro, blomstrar dock fortfarande och har numera ej mindre än 16 bebyggda brukningsdelar utom fem andra lägenheter. Byn brann verkligen åtminstone en gång på 1680-talet, men så vidt är kändt ej 1719.

»För att forskningen icke enbart skall bilda (?) en torr genealogi», har utg. försedt sitt arbete äfven med delvis vidlyftiga »biografiska upplysningar» om släktmedlemmarne. Innehållet, som företer den sedvanliga blandningen af till synes exakta uppgifter och all sköns petitesser på vers och prosa, undandrager sig gifvetvis närmare granskning. Att

---

[1] Apropos namnet, finner förf. nödigt meddela, att detsamma tidigare skrefs med ett ˘ öfver u, som sedermera »upphört att användas» (!)

försiktighet vid användandet ej skadar, synes framgå däraf, att förf:s egen enda dotters födelseår är angifvet olika på de två ställen det förekommer. Annoteras kan, att släkten t. o. m. kostar på sig en lyckoring, och att bland författarens egna omfattande meriter äfven räknats utgifningen af föreliggande bok. Till sist omtalas några personer, som ej tillhöra denna släkt, men usurperat namnet Unander, och till dem räknas åtskilliga, som dock kalla sig Unandersson, samt oäkta barnet Ernst Gustaf från Estuna församling, om hvilket det likvisst heter, att det är obekant, »huruvida det antog moderns familjenamn eller ens uppnådde fullväxt ålder» (!).

Arbetet vimlar af tryckfel eller sådana former, som kunde gälla för dylika, om de ej användes konsekvent (»asskultant» för auskultant). Mer eller mindre löjliga ordasätt och vändningar möta öfverallt, såsom då om en kvinnlig släktmedlem upplyses, att hon, ehuru född 1744, dog »jungfru i 14:de året 1789 i Uppsala». Den något svårfattliga uppgiften i en meritlista, att vederbörande blifvit «gr. ling. lect. il 1737» skall förmodligen tolkas så, att han blifvit lektor i grekiska språket vid Uppsala gymnasium sagda år (græcæ linguæ lector ibidem). Om en kyrkoherde Thure Mathæi (bör vara Mathiæ) Unander, hvilken står uppförd som son till kyrkoherden Mathias Jacobi Smaræus, heter det, att detta skett, ehuru herdaminnet ingenting vet därom, »då någon annan far ej kunnat anträffas». Och den yngre Unanderska grenen påstås hafva bestått af 5 tabeller . . . .

Det kan i detta fall icke sägas, att det skulle vara oriktigt att strängt nagelfara detaljerna i ett arbete, som ju dock visar ett lofligt intresse för framfarna släkten, hvilket kan tillåtas äfven hos dem, som sakna förmågan att åstadkomma ett förstklassigt resultat. Författaren framträder nämligen med later, som förbjuda granskaren att betrakta hans verk som hans eget lilla privatnöje. I förordet säges visserligen att »om denna genealogi kan utgöra ett tillskott af värde i Sveriges personhistoriska litteratur, är därmed mer vunnit [*sic*] än hvad ursprungligen tänkts med densamma», men då i fortsättningen med nog suffisans försäkras, att »föreliggande arbete under alla omständigheter utgör en fast grund att bygga vidare på» för dem, som vilja fortsätta släktforskningen ur andra synpunkter, må det förlåtas läsaren, om han ej tror det vara alldeles främmande för förf. att hafva tillfört litteraturen det värdefulla tillskott, om hvilket han talat. I så fall måste det emellertid med ledsnad konstateras, att han mycket misstagit sig.

Aqut.

Kungl. Akademiens för De fria konsterna samlingar af målning och skulptur. På Kungl. Akademiens uppdrag utgifna af Ludvig Looström, dess sekreterare. Cederquists grafiska A-B. Stockh. 1913-15. Tolf foliohäften à 5 kronor.

Med det nyligen utkomna dubbelhäftet, det elfte och tolfte i serien, till hvilket alla för orienteringen nödiga register bifogats, föreligger nu det stora praktverket afslutadt: K. Akademiens för de Fria Konsterna samlingar af målningar och skulptur.

Den illustrativa delen utgöres af 122 planscher i stort format med väl 150 bilder, hvaraf det öfvervägande största antalet är porträtt, en hel del textillustrationer, hvaraf flera karrikatyrer, småporträtt etc.

Om boken kan med skäl begagnas det ofta missbrukade ordet praktverk, ty de 122 ljustrycken från Cederquists atelier höra utan tvifvel till de allra yppersta som utförts här i landet. Alltemellan återfinner man välkända porträtt, men tror sig ändå ha fått något nytt hvarje gång detta händer, ty de gamla reproduktionerna förblekna inför dessa nya. Exempelvis kan den ofta återgifna Lundbergska pastellen af Juliana Henck, gift Schröder, som tack vare L. Looströms undersökningar fått sitt gamla namn Fru Schröderheim rättadt, jämföras med — hvarför icke — reproduktionen i vår egen tidskrift för 1900 sid. 23. Skillnaden är frappant. Men så är också Akademiens bok mycket påkostad och dyrbar, hvart häfte betingar ett pris af 5 kronor, och häftenas antal ha blifvit tolf. Deras värde motiverar dock till fullo det höga priset.

I förra årgången af denna tidskrift stod att läsa en uppsats om Pasch d. y:s porträtt af Gustaf III. Ytterligare två Gustafsporträtt af samma konstnär kunna studeras i denna bok. Det ena en pastell, förut föga uppmärksammad, synes vara af största värde och faller genom sin skönhet genast i ögonen äfven i denna samling af ypperliga porträtt. Att framhålla allt det goda och intressanta i denna bok vore att aftrycka hela innehållsförteckningen.

Af alldeles särskildt intresse för oss äro de talrika själfporträtten, ty det är alltid af värde att få en inblick i en persons själfbekännelser. Det var också tydligen med tanke därpå, som öfverintendenten Looström, Akademiens sekreterare, anfört konstnärernas egna ord så ofta det varit möjligt. Därigenom har texten blifvit dubbelt värderik.

Det är en synnerligen kräfvande uppgift att skrifva en katalog. Den föreliggande kan anses ha en katalogs alla goda sidor och besitter dessutom en egenskap, som man icke har rätt att vänta sig i publikationer af detta slag. Författarens sinne för anekdoten, för det rent personliga, och hans humor har nämligen gjort texten till en verkligen underhållande lektyr. Och en mångfald notiser, fångade ur skilda arkiv, mest Akademiens eget, har författaren lyckats binda ihop till små biografier af stort värde, så att det hela blifvit en skildring i bild och ord af konstlifvet från 1700-talets midt till våra dagar, ett viktigt blad i Sveriges konsthistoria. Men därom kan icke ordas i vår tidskrift.

Detta stora praktverk är tillägnadt Akademiens præses grefve Fredrik C:son Wachtmeister.

C. M. S.

Oswald Kuylenstierna: Karl Johan och Napoleon 1797—1814. Pr. 5,75 kr.

Vår svenska litteratur har hittills saknat ett för en större läsekrets afsedt arbete om Carl Johan, allt sedan nidskrifvaren Crusenstolpe och hans andliga barn gjorde sitt bästa att förringa värdet af den första

Bernadottes lifsverk och rent personligt smutskasta honom. Icke ens Crusenstolpes till ett allmänt talesätt vordna lögnaktighet har kunnat förhindra, att hans skrifverier lagts till grund för den stora allmänhetens bedömande af Carl Johan. Detta ofördelaktiga bedömande styrktes af de ur olika synpunkter tendentiösa arbeten om Carl Johan, hvilka under 1800-talet utgåfvos i Frankrike och Tyskland. Det synes ligga i vårt folks karaktär att med begärlighet upptaga kritiker af våra stora konungar, hvilken begärlighet åstadkommit oförmåga att kritiskt granska källmaterialet. Fördenskull har svensken öst sitt vetande eller rättare sagdt ovetande om Carl Johan ur usla brunnar.

Det är hög tid, att en rättelse härutinnan vinnes. Denna synpunkt har förmått kapten Kuylenstierna att vända den karolinska tiden ryggen och låta sin flitiga penna få ett nytt verksamhetsområde. Ingen uppgift kan vara mera tacksam. Få personligheter i vår historia äro mera värda att studeras än Carl Johan, och ingen af våra stormän har blifvit så litet omskrifven som han af svenska författare.

»Karl Johan och Napoleon» gör icke anspråk på annan vetenskaplighet än att vara historiskt sann. Kapten Kuylenstierna vänder sig till den stora allmänheten och har föresatt sig att skapa en sann bild af den franske marskalken och svenske kronprinsen intill 1814. Den bild af Carl Johan, som på detta sätt målats, har en viss likhet med futurismen. Författaren får fram helhetsintrycket genom ett sammanförande af i öfrigt från hvarandra skilda detaljer. Arbetet är icke en sammanhängande biografi intill 1814, lika litet som det endast afhandlar tiden mellan 1797 och nämnda år, hvilket angifves i titeln. Författaren har föredragit att, på bekostnad af fullständigheten i det hela, mera detaljeradt framställa viktiga skeden af Carl Johans lif. Tyvärr hafva äfven dessa detaljframställningar af utrymmesskäl blifvit något rudimentära. Icke desto mindre får läsaren en god bild af Carl Johans personlighet och dessutom en hastig öfversikt af hans skiftesrika lefnad intill 1814.

Författaren har slutat just vid den tidpunkt, där det för svensk kritik mest utsatta skedet af Carl Johans historia börjar. Genom den bild af hans personlighet, som gifvits läsaren i detta arbete har också gifvits en god grund för ett populärt studium af den dåvarande kronprinsens norska politik och sedermera af hans inrikes politik. Detta skede är än mera tacksamt för krönikören att framställa, men också vida svårare än tiden intill 1814. Det är att hoppas, att kapten Kuylenstierna, hvars arbeten just äro afsedda för den stora allmänheten, måtte fortsätta sin framställning af Carl Johan. Här har författaren en verklig uppgift att fylla. Allmänheten vill icke ha ett allt för vetenskapligt verk. Den vill ha en på trefligt sätt gjord sammanställning af den historiska forskningens resultat. Och detta har kapten Kuylenstierna gifvit den i sitt senaste arbete. De anmärkningar, undertecknad tilläfventyrs skulle vilja framställa, äro icke af den art, att de beröra frågor af intresse för den stora allmänheten. Och därmed förfalla anmärkningarna, ty arbetet är icke afsedt att vara en vetenskaplig afhandling.

En stor förtjänst har detta arbete, nämligen att författaren lämnar

en kort öfversikt öfver Carl Johans-litteraturen och dess olika alsters högst olika värde.

»Karl Johan och Napoleon» är liksom öfriga arbeten af kapten Kuylenstierna försedd med en vacker utstyrsel och goda illustrationer. Hvarje vän af Carl Johans-forskning bör, om han ser arbetet i dess rätta belysning, glädjas åt dess tillkomst. Det är att hoppas, att det får en spridning så stor, att det finnes i hvarje hem, där salig Crusenstolpe finnes, om ej på bokhyllan så dock mer eller mindre medvetet i minnet.

W. Kleen.

Af *Svensk Exlibris Tidskrift,* som allt sedan starten utgifvits af konstnären Arthur Sjögren, föreligger nu femte årgångens första häfte. Tidskriften, som tryckes hos Bröderna Lagerström i Stockholm är mycket påkostad hvad utstyrseln beträffar.

Första uppsatsen 'Herr Arend Bengtssons bok' behandlar vårt äldsta daterbara bokägarmärke. Det är Ulf- och Bydelsbakvapnen inristade i en ekpärm från 1470-talet, ett ej oäfvet svenskt arbete, väl reproduceradt i naturlig storlek. Vidare märkes en uppsats 'Universal-exlibris och universal-pärmstämplar 1'; 'Gustaf IV Adolf och Djäfvulen eller när stångpiskan afskaffades i svenska armén' med anteckningar af nog så roande innehåll; 'Äldre svensk bokkonst 1. Något om de svenska reformationstryckens typografiska utstyrsel', ett förberedande meddelande af ett större arbete författadt af Arthur Sjögren; subskribtionsinbjudan å ett nytt arbete 'Svenska exlibris I, Topografiska exlibris' m. m.

Notiser

»Svenska ätter från tsarernas rike»

Genom en slump har jag blifvit uppmärksam på en artikel under ofvanstående titel i Nya Dagligt Allehanda för den 7 juni 1909.

Den är i alla afseenden ovederhäftig. Författaren är illa underrättad om »tsarernas rike», hans jämförelser med utomtsariska ätter föga träffande, hans resonemang om släkten Aminoff en omöjlighet, hans uppgifter om furstehus, som skulle assimilerats i »tredje och fjärde stånden» här i landet en ren fabel. Kuriös förefaller uppgiften att man stundom i slaviska länder påträffar namn som *d'Olson, von Vestervik* etc. och alldeles omotiveradt — från innehållssynpunkt — detta ideliga framhållande af »*Knaserna Sonsof*»!

Om allt detta vore det inte värdt att spilla ett enda ord, om icke under denna besynnerliga artikel stode en för alla personhistorici känd signatur: K. H. K.

Karl Henrik Karlsson afled den 24 maj 1909. Omedelbart efter hans död har hans signatur tagits af en annan. Det är att beklaga att icke förr än nu tillfälle yppat sig att däremot uttala en kraftig gensaga.

C. M. S.

Till redaktionen har till omnämnande ytterligare inkommit Dr Carl Forsstrands '*Konung och Adel*, minnen och anteckningar från Gustaf III:s Stockholm'. Liksom förf:s föregående böcker har äfven denna blifvit populär och utgifvits i flera upplagor. Den förtjänar också denna uppmuntran från allmänhetens sida. Vi torde återkomma.

Frågor

1. »Till komplettering af 4. skvadronens af Kungl. Skånska husarregementet porträttsamling af forna chefer och befälhafvare är undertecknad synnerligen tacksam om upplysningar, hvarifrån porträtt af nedan upptagna personer kunna erhållas.

F. d. Öfverstelöjtnanten vid Norra Skånska kavalleriregementet.

Grefve Gustaf Helmer Lillie . . .	f.	1639	öfverstelöjtn.	1661—1665
Frih. Gabriel Sparre	»	1646	»	1678—1679
Frih. Georg Johan Wrangel af Adinal	»	—	»	1680—1684
Ernst Johan Lode	»	1637	»	1684—1690
Lars Gyllenpamph	»	1623	»	1691—1701
Peter von Giesler	»	1637	»	1701
Johan Galle	»	—	»	1707—1709
Georg Didric Hasenkampff. . . .	»	1670	»	1719—1721
Frih. Johan Fredrick von Kaulbars	»	1689	»	1731—1747
Johan Christoffer von Schwartzes .	»	1729	»	1772—1773
Carl Didrich Svedenheim	»	1721	»	1773—1774
Alexander Ficherström	»	1781	»	1824—1833

F. d befälhafvare och stabsryttmästare vid Öfverstelöjtnantens skvadron

Thomas Drell	f.	—	skv:s-befälhafvare	1658—1668
Håkan Larsson Thilman . . .	»	—	»	1669—1676
Johan De la Vall	»	—	»	1676—1677
Lorentz Schmitt	»	—	»	1678—1679
Johan Rudolph	»	—	»	1679—1686
Carl Fredric Leijonschöld . . .	»	—	»	1686—1694
Johan Giesler	»	—	»	1694—1700
Eric Lybecker	»	—	»	1700—1705
Fredrick Gyllenpamph	»	—	»	1705—1707
Johan Törneqvist	»	—	»	1707—1709
Gotthard Fredrik Baranoff . .	»	—	»	1709—1716
Israel Kragge	»	—	»	1716—1719
Gabriel Christian Bödker . . .	»	—	»	1719—1721
Hans Hedenberg	»	—	»	1721
Robbert Gustaf von Fraser . .	»	—	»	1721—1723
Frih. Claes Ankarsierna . . .	»	—	»	1723—1730
Gustaf Horn af Rantzien . . .	»	1686	»	1731—1741
Petter Lundberg	»	—	»	1741—1745
Frih. Carl August Bennet . . .	»	1716	»	1746—1747

Samuel Wilhelm Gammal Ehrencrona	f. 1704	skv:s-befälhafvare	1752—1754
Abraham Tornerhielm	» 1723	»	1754—1758
Carl Hööke	» —	»	1758
Jöns Ehrenborg	» 1734	»	1764—1768
Eric Ludvig Toll	» 1737	»	1773—1774
Johan Carl Thure von Boltenstern	» 1743	»	1774—1780
Nils Peterson Silfversköld	» 1750	»	1781—1790
Johan Michael af Winklerfeldt	» 1769	»	1798—1804
Johan Lorentz Wagerstein	» 1758	»	1805—1816
Frih. Jacob Wilhelm Bennet	» 1787	»	1819—1831

Hälsingborg den 21 april 1915.

Otto Malte Ramel.
Ryttmästare.

---

2. Finnes porträtt af *Fredrik Tersmeden* (f. 1752, † 1819)? Svar torde benäget lämnas till f. d. öfverståthållaren frih. G. Tamm Stockholm.

---

3. Den som har kännedom om några »bref till *Samuel Ödmann*» torde benäget meddela sig med

Teol. lic. H. Wijkmark
adr. Nya elementarskolan, Stockholm.

---

4. För en under arbete varande monografi öfver målaren *Uno Troili* vore undertecknad synnerligen tacksam att erhålla underrättelse om porträtt och andra konstverk (målningar och teckningar), utförda af densamme, äfvensom om bref från eller om honom.

Helge Kjellin
fil. kand.
Götgatan 99, Sthlm.

---

5. Sällskapet *Redliga Svenskar* bildades 1810 och upphörde i midten af 1850-talet. Hvar finnas dess matrikel och handlingar.

Aug. Kindberg.
f. d. Kammarrättsrevisor
Linköping.

---

6. Undertecknad vore mycket tacksam, om *innehafvare af bref*, växlade emellan *Olof Hermelin* (f. 1658 † 1709) och *Samuel Bark* (f. 1662 † 1743), skulle vilja angående dem meddela sig med honom.

Stockholm den 27 april 1915

Carl von Rosen.
adr. Karlavägen 54. Stockholm.

---

7. *Magnus Gustaf Hasselgren*, f. 1719 $^{6}/_{11}$, död 1778 före den 2 juni på Kalchis gård i Assikala socken i Finland, f. d. premierlöjtnant vid Savolax-ska fotjägarkåren med kaptens afsked, gift 1766 $^{15}/_{3}$ med *Maria Christina Allongren*, f. 1742 $^{16}/_{11}$, död 1824 $^{1}/_{3}$ i Hallola socken.

För upplysningar om event. afkomlingar efter dessa makar vore undertecknad mycket tacksam.

Ingenjör O. Nycander.
Stockholm.

---

8. Med anledning af att en upplaga af Fredrika Bremers samlade bref är under arbete och inom kort utgifves från Norstedt & Söners förlag göres en hemställan, att innehafvare af Fredrika-Bremerbref ville sätta sig i förbindelse med undertecknad.

Ellen Kleman.
59 Valhallavägen, Stockholm.

Personhistoriska samfundet

höll årsmöte å Café Riche den 23 april 1915 under ordförandeskap af riksarkivarien Emil Hildebrand.

Sedan revisionsberättelsen upplästs, beviljades styrelsen ansvarsfrihet. Den afgående styrelsen återvaldes, nämligen: riksarkivarien *E. Hildebrand*, öfverkammarherren *G. Celsing*, bibliotekarien hos H. M. Konungen *Joh. Ax. Almqvist*, sekreteraren hos generalpoststyrelsen friherre *Joh. Rudbeck* samt andra bibliotekarien grefve *C. M. Stenbock*. I redaktionsutskottet återinsattes frih. *Rudbeck*, grefve *Stenbock*, intendenten frih. *R. Cederström* och docenten *H. Almquist*. Till revisorer valdes f. d. kammarrättsrådet *J. A. Wallensteen* och d:r *A. Levertin* med direktör *G. Indebetou* som suppleant.

Föredrag hölls af lic. *Sixten Strömbom* om »*Ett svenskt porträttarkiv*».

Styrelsen utsåg till samfundets ordförande riksarkivarien *E. Hildebrand*, till sekreterare grefve *Stenbock* samt till skattmästare friherre *Rudbeck*.

Efter mötets slut intogs gemensam sexa.

Utdrag ur revisionsberättelsen för år 1914.

Debet:

Behållning från år 1913		4,586: 30
Inkomster år 1914:		
Ledamotsafgifter	3,981: 89	
Lagerförsäljning	317: 89	
Bidrag af grefve R. v. Rosen	300: —	
Räntor	150: —	4,749: 78
	Summa	9,336: 08

Kredit:

Utgifter år 1914:		
Trycknings- och illustrationskostnader	2,736: 88	
Uppbörds- och distributionskostnader	427: 08	
Arvoden	1,182: 90	
Diverse	79: 85	4,426: 71
Behållning till år 1915		4,909: 37
	Summa	9,336: 08

Svenska familjenamn

Af Roland Brieskorn

Afsikten med denna uppsats är att — så vidt möjligt — väcka intresse för ett grundligare studium af de svenska familjenamnen genom att antyda de problem och resultat, som kunna erbjuda sig vid ett dylikt studium. Ämnet är skäligen outforskadt. men det finns intet tvifvel, att en systematisk bearbetning af hithörande material skulle kunna ge intressanta resultat. När det göres upp en plan t. ex. att grundligt uppmäta och undersöka våra landskyrkor, eller att systematiskt samla och studera våra fornminnesmärken, eller undersöka våra landsmål från början till slut, så väntar man sig ju — med all rätt — stora och viktiga resultat häraf. Men det finns ingen som helst anledning att påstå, att inte det material, som representeras af våra familjenamn, också skulle kunna vara värdt något intresse och att således ett studium af detsamma inte skulle kunna vara värdt understöd af ena eller andra slaget. Tvärt om.

Hvad som hittills åstadkommits på detta område, är egentligen inte mycket. TEGNÉRS uppsats, *Om svenska familjenamn* (Nordisk tidskrift 1882), är ju tillräckligt bekant och berömd för att här inte vidare behöfva refereras. Den är ju också både genialisk och glänsande, men den kan inte betraktas som mer än en liten skiss eftersom materialet, som ligger till grund, är ytterligt ringa.[1] Det är »endast ett knapphändigt utkast till våra familjenamns historia», som författaren själf säger. Och de medeltida namnen har han så godt som fullständigt hoppat öfver. Dessa ha i stället först i någon större utsträckning dragits fram af LÄFFLER, hvilket ju för öfrigt är välbekant för denna tidskrifts läsare. Nu har emellertid äfven HELLQUIST skrifvit om *Fornsvenska tillnamn* i Xenia Lideniana, och att döma efter ett yttrande i början af

[1] D. v. s. det material, som på grund af utrymmets knapphet kunnat komma till användning.

uppsatsen tycks han ytterligare vilja genomplöja ämnet. Jag inskränker mig därför till att konstatera uppsatsens stora värde såsom självklart, men att dock grundligheten i ämnets behandling kunde vara större i ett och annat fall. Jag vill nämna ett par exempel. En af de viktigaste källorna, då det gäller fornsvenska öknamn, är Stockholms Skottebok; den citeras endast i andra hand, efter Djurklou. Bland tillnamn upptas äfven »(stående) yrkesbeteckningar», t. ex. *bältare*, *grytomakare*, *kopparslagare*, *skomakare* etc., hvartill anmärkes, att redan under medeltiden började yrkesbeteckningar gå i arf. Man får väl häraf den uppfattningen, att dylikt var ganska vanligt, medan det i självfva verket är ytterst svårt att påvisa några säkra fall — jag hänvisar till min afhandling, Bidrag till den svenska namnhistorien (hvilken väl är senare än prof. Hellquists uppsats?). Bland svenska appellativer, som beteckna naturföremål, anföres *Blankasten:* det är dock ett tyskt ortnamn = *Blankensten*. *Larabo* och *Vendelbo* jämställas med sådana ord som *Dalkarl*, *Finne* o. dyl., men de äro ortnamn, hvilket bevisas af prep. *de*, som föregår dem ibland o. s. v.

Det bör kanske också nämnas ett arbete, som kuriöst nog med ett utrymme af 176 sidor behandlar alla namn, således inte bara dopnamn och familjenamn, utan äfven ortnamnen: P. A. KÖLLERSTRÖM, *Svensk namnbok* (Ulricehamn 1895). Det är, som man kan första, just inga uttömmande undersökningar i något afseende, som här lämnas, äfven om ett och annat kan vara både riktigt och användbart (äfven praktiskt). Som en stor — fastän icke vetenskaplig — förtjänst hos arbetet bör framhållas dess nationella, fosterländska tendens: bort med de myckna onödiga utländska grannlåterna! Men det kan inte nekas, att författaren verkar en smula »yfverboren»: det är alldeles riktigt, att vi inte böra ha t. ex. sådana dopnamn som *Agerbondt*, *Karldix*, *Notarius*, *Yreis* eller *Felaja*, *Gemajona*, *Primodina*, *Tivorlia*, men däremot bör man tydligen enligt författaren med fördel kunna heta r. ex. *Erngisle Pettersson* eller *Oddbjörn Johansson*, *Odalfrid Andersson* eller *Ödegard Svensson*. Han uttalar sig för öfrigt i samma fornväniiga anda äfven på ett annat område: politiken. Sid. 155 ff. bevisar han, att länsindelningen är absolut skadlig för landet, ett »hinder för en kraftig utveckling». Vi måste ha tillbaka de gamla landskapen. Ty då växer fosterlandskärleken också jämte kärleken tll hembygden: de olika landskapen utveckla sig i ädel täflan med hvarandra, och därmed skulle följa en rik utveckling på alla områden, »ty detta kan lika väl ske i Sverike som i Ame-

rikas Förenta Stater». Man kan endast önska att han hade rätt! Likaså vill han återinföra »Sverikes riksråd», som skulle kunna ha en ordentlig öfversikt och ledning af rikets angelägenheter, något som »växlande ministärer och en växlande riksdag med dess partiväsende icke förmå».

Vidare har ju NOREEN skrifvit några populära och välkända uppsatser i ämnet, men allt som allt är ju detta icke mycket, och man måste säga, att ämnet är föga bearbetadt. För att citera min egen afhandling: »Ingen har någonsin besvarat den frågan: *till hvilka resultat kan man komma genom en systematisk undersökning af de svenska familjenamnen?*»

Ämnet i sin helhet — de svenska familjenamnen — är emellertid väl stort; jag har därför begränsat mig till de borgerliga, sammansatta namnen. Det må så vara, att det vore bäst att inte skilja dem åt, men för det första äro ju adelsnamnen helt naturligt redan förut mera belysta, och för det andra äro nog de sammansatta namnen intressantare och mera gifvande än de afledda. Det är också Tegnérs mening, åtminstone år 1882 i hans ofvannämnda uppsats, där han säger, att dessa namn »just utgöra den mest karakteristiska och väsentliga delen af våra nuvarande namn». Då är det ju lämpligt att välja den delen. Och för det tredje upprätthålles nog inte isoleringen så strängt i praktiken.

Den plan, jag har gjort upp för behandlingen af dessa namn, är följande:

I. Namnförteckning.
II. Förlederna.
 1. Historik.
 2. Statistik.
 3. Psykologiska och kulturhistoriska studier.
III. Slutlederna.
 1.
 2. } = II.
 3.
IV. Kombinationen.

Jag skall nu något gå in på hvarje särskild afdelning och därvid antyda, hur jag har tänkt mig arbetet.

I. Hvad namnförteckningen beträffar, har jag gifvit ett prof på den i min afhandling sidd. 20—95, ungefär 1/10 af hela mitt samlade material. Detta är sålunda ganska stort, så stort, att dess tryckande är svårt, för att inte säga omöjligt, men å andra sidan är det också alldeles för litet, nämligen för att utarbeta en

afhandling med. Nu är det emellertid så, att en dylik namnförteckning, så fullständig som möjligt, vore ett önskemål ur flera synpunkter. För det första är den ju ett nödvändigt material och grundlag för ett stort arbete, sadant som mitt ifrågavarande. För det andra kan den till äfventyrs ha intresse i och för sig, och för det tredje bör den utan all fråga kunna bli af betydelse för släktforskningen. Och släktforskningens betydelse i sin tur för historien blir väl klarare och påtagligare för hvarje år, som går. Hur skall man då kunna förverkliga detta önskemål? Frågan är rent praktisk. Först och främst bör man genomsöka tryckt litteratur i ändå större utsträckning, än hvad jag hade tillfälle att göra till min afhandling. Vidare måste man på ett eller annat sätt intressera allmänheten, så att de, som ha något att berätta — och de äro icke så få — verkligen också bry sig om att göra det. Detta är nog inte alltid så lätt, ibland kanske rent af omöjligt, ifall likgiltigheten och misstron äro för stora, och det behöfs i alla händelser starkare medel än det, jag använde: att skicka ut tryckta frågeformulär med svar betaldt. Ty det blef alltför ofta inget svar alls. Men att på detta sätt en mängd verkligt intressanta upplysningar kunna fås, det har jag väl lämnat bevis på i min afhandling och får väl ytterligare tillfälle att visa här i det följande. För det tredje böra efter 1901 tagna namn insamlas hos länsstyrelserna. Och för det fjärde måste man ovillkorligen så mycket som möjligt tillgodogöra sig det värdefulla otryckta materialet: i Riksarkivet, i Kungl. Biblioteket och på andra håll, men först och sist kyrkböckerna o. dyl. på landsarkiven. Det blir ett stort och vidlyftigt arbete, men det blir ju icke outförbart — så framt ett villkor uppfylles: det ekonomiska. Utom tid och arbete fordras ju också penningmedel till att uppehålla sig i respektive landsarkivstäder tillräckligt lång tid. Hur stor summa skulle det dra? 1,500 kronor eller snarare kanske 2,000. Men det är väl inte så mycket i grund och botten. Härtill kommer naturligtvis kostnaderna för tryckning, hvilka gifvetvis bli rätt stora, ehuru fördelade på flera år. Allt som allt är det emellertid tydligt, att detta villkor lätt kunde uppfyllas, om intresset för saken förefunnes.

II: 1. Den historiska öfversikten börjar från början, d. v. s. med den s. k. förlitterära tiden och borde ju helst gå ända in till vår tid. Om nu detta blir för vidlyftigt, så bör den dock sträcka sig öfver 1600-talet och gå in på 1700-talet, d. v. s. de tider, hvarunder våra namn erhöllo sin nuvarande karaktär.

Om den äldsta tiden är inte mycket att säga, enär källorna — hufvudsakligen runinskrifter — äro synnerligen sparsamma. Några familjenamn existerade ännu icke, utan man får nöja sig med att söka efter individuella tillnamn: yrkesnamn, hemortsnamn, öknamn och äfven *son*-namn. Dessa gingo ju aldrig i arf, hvarken nu eller under den följande medeltiden; det är först i senare tider — 1800-talet — som de ha börjat bli ärftliga. Att hemortsnamnen (af typen *Lasse i Ingelshult*) ofta förekomma, är klart, och man kan påvisa åtminstone en anledning till deras förekomst: om två personer med samma namn nämnas i en inskrift, ligger det ju nära till hands att åtskilja dem genom tilläggandet af deras hemorter, t. ex. *Ulf i Borresta* — *Ulf i Skålhamra* (Ryssbyiestenen i Uppland). Att yrkesnamn och öknamn (l. binamn) flitigt användes, framgår tydligt också af det förhållandet, att de ibland rent af öfvergingo till förnamn. Sådana exempel äro *Smed*, *Otvagen*, *Näskonung*, *Huskarl*.

Medeltiden börjar lämpligen, när våra skrifna urkunder börja d. v. s. på 1100-talet, och slutar i och med Gustaf Vasas uppstigande på tronen, då ju genom danskarnas bortdrifvande nya synpunkter och stämningar blefvo härskande. Under denna tid användes naturligtvis tillnamn af många olika slag, och uppgiften blir då att undersöka, i hvilken mån de olika slagen ha börjat öfvergå till att bli ärftliga

***Son*-namnen** — för att nu börja med dem — blefvo visserligen aldrig några familjenamn under denna tid (och inte heller användes de af andra än män: de få exemplen på att kvinnor skulle kallats *-son* bero säkert på felläsningar. *Kadrin marchusson gulsmit* i Stockholms Skottebok 1502 bör hellre läsas och upplösas på annat sätt: *Kadrin Marchusse gulsmitz* = *Markus guldsmeds Karin* o. s. v.), men det är en del saker att påpeka rörande dem, hvarför de ha tagits med. Man har upprepade gånger påstått, att dessa namn endast skulle ha använts af frälsemän. Det är ett misstag lika stort som lätt att pavisa: man behöfver bara se efter i urkunderna och kan då utan svårighet fylla den ena sidan efter den andra med *son*-namn ur alla möjliga samhällsklasser. Ett par Upplandsbönder redan 1296 hette *Johan Ulfson* och *Johan Cristinæson* (Dipl. suec. II 686). Redan 1310 voro *Johan Ingason* och *Öjar Niclasæson* rådmän i Linköping (ib. 607) o. s. v.

Mellan förnamnet och *son*-namnet kunna andra namn eller ord inskjutas. Så t. ex. antecknas personer i Stockholms Skottebok på följande sätt: *Lasse* finne *andersson*, *Mattis* pa trappan

nielsson 1503, *Oleff* finne ibidem *laurensson*, *Per* under gillestuen *philpusson* 1503, *Per* aff Lydingon *andersson* 1506 etc. Detta visar, att förbindelsen mellan de olika namnen var ganska lös. Det gäller för öfrigt om alla arter af namn under medeltiden. Namnskicket var icke stadgadt, och det sammanhänger påtagligen med det faktum, att i dagligt tal användes nog *son*-namnen mindre än yrkesnamn och öknamn o. d. Man kallade nog en person hellre t. ex. *Hans smed* eller *feta Hans* än *Hans Johansson*, det sägs uttryckligen på ett och annat ställe. Så t. ex. när en person skänker gårdar till Nydala kloster 1417, skrifver han sig: *jac pæther nielisson som man kaller swartha pæther*. I Stockholms Jordabok på 1400-talet omtalas t. ex. *Jacob pederssen som her kalles Jacob edby*, *Jacob jönsson vestan mwr som tha kallades kroppotta Jap*, *Jon andersson skredder kallandes Trose Jon* m. fl.

Yrkesnamnen voro flitigt i bruk i dagligt tal — det låg naturligtvis mycket nära till hands att använda sådana benämningar som *Mattis skräddare*, *Gert båtsman* eller bara *skräddarn*, *båtsman* o. s. v. — och därför bör man vänta sig att finna exempel på deras öfvergång till ärftliga namn. Från senare århundraden finnas sådana fall som *Skeppare* (Schepperus — 1500-talet), *Bager*, *Kröger*, härstammande från resp. *bagare* och *krögare* (1600-talet) *Bösseskytt* (1700-talet), *Portman*: kyrkoherden Petrus P. i midten af 1700-talet var son till en *portvakt* i Mariefred. Släkten *Tennmans* stamfar skulle enligt traditionen ha varit *tenngjutare*. *Johan Sjöman*, skolgosse i Örebro 1764, var son till en *sjöman*. Den förste bäraren af namnet *Skogman* var *timmerman* i Finland. Man ser således, att de flesta yrkesnamn från senare tider sluta på *-man*, hvilket ju visar tyskt inflytande. Ett annat så att säga yrkesnamn från senare tider, som är ganska märkligt, bör omnämnas: *Silfvervisare*. Afkomlingarna till lappmannen i Sjockjock Anders Paggeson lära än i dag ha detta tillnamn. Stamfadern *upptäckte silfverstrecket* Kedkevare 1657 och det i Alkavare 1672, och däraf kommer namnet. Lappmarkens herdaminne berättar, att en af ättlingarna »nyligen» tillfrågad, om han visste, när stamfadern upptäckt silfverstrecket, svarade, att han hade hört, att det skett i den konungs tid, som rymde ur fängelset och sam öfver sundet. Denna uppgift är ju onekligen intressant. Simningen öfver sundet kan, såsom herdaminnet framhåller, kanske syfta på Karl Gustafs tåg öfver Bält, under hvars regering just Kedkevare upptäcktes. Men vidare? Det må tillåtas mig en fri gissning utan något som

helst faktiskt underlag. Kan rymningen ur fängelset syfta på Karl XII:s flykt från Turkiet? Jag kommer att tänka på Chansons de geste, där Karl den stores gestalt efter hand sammansmält med de svaga efterträdarna, så att han blifvit en urgammal och skröplig gubbe. Slikt är typiskt för folkdiktning. Nu är det så, att man kan tycka, att våra stora kungar borde väl ha sysselsatt vårt folks fantasi, så att det kunde ha utbildat sig mer eller mindre fantastiska traditioner om deras bragder och deras tidehvarf. Då kunde också här — just bland aflägset boende människor, som inte ha så lätt att få misstagen rättade — en dylik sammansmältning äga rum, så att af två eller flera kungar kunde bli en. Skulle det löna sig att forska efter slikt där uppåt höga Norden? Att äfven senare tiders stora personligheter kunna bli omgestaltade i folkets fantasi, visar t. ex. Fredrik II i Preussen, som har förvandlats till en fullkomlig Fausttrollkarl. Ett oss mera närliggande exempel är ju Bellman. — Det ligger i sakens natur, att det skall vara så godt som omöjligt i allmänhet att bevisa, att ett medeltida namn ärfts: man får nöja sig med sannolikhet eller möjlighet. Bland hithörande namn, som först och främst böra nämnas, märkes det allbekanta *Skytte* samt *Smed* på 1490-talet: i senare fallet finns en faktisk anvisning, enär boktryckaren *Johannes Smed* på latin kallas inte Johannes *Faber* utan *Fabri*, hvilket ju antyder faderns yrke. Andra fall, där öfvergång till ärftlighet åtminstone kan vara möjlig, är t. ex. följande. *Gerhard Skeppare* var fogde vid Kopparberget 1351. *Hans Guldsmed* var kyrkoherde i Södermanland på 1380-talet. *Lafrens Bergsman* var präst i Västerås i slutet af 1300-talet. *Peter Henriksson Vinman* var kyrkoherde i Munktorp i Västmanland i början af 1400-talet. *Knut Pipare* var jordägare i Finland på 1440-talet. Han kallas också Knut *Piparsson*, hvilket ju antyder, att namnet öfvergått från fadern. *Birge Skräddare* var fogde på Öland 1513, etc. Allt som allt äro emellertid de fall, jag har kunnat uppleta, mycket fåtaliga, och det är ju anmärkningsvärdt.

Ortnamnen som tillnamn — hvilkas existens Tegnér nästan förnekar i sin uppsats — utgöra en talrik och viktig del af de medeltida tillnamnen. Det är ortnamn af alla möjliga slag, som upptas som personnamn. Såsom också Läffler påpekat, kunna hela länder och större områden förekomma. *Nils Estland* var borgare i Åbo 1338. Och *Nils Finland*, borgare, blef sedan borgmästare i samma stad vid ungefär samma tid. En *Fredrik*

Finland sålde en gård till abedissan i Klara kloster i Stockholm 1336. *Påvel Gutland* var pungmakare i Stockholm på 1490-talet. och *Nils Gutland* upptas såsom boende där år 1503. Om de voro släkt eller ej, är omöjligt att veta. *Herman Hising* var med vid en affärsuppgörelse i Stockholm 1456. Sockennamn äro vanliga. Så t. ex. kallade sig en medlem af Bjelkeätten, Nils, på 1300-talet *Dannäs*, tydligen efter socknen i Småland. Det förekommer konstant som hans tillnamn. Riddaren hade en bror, som också hette Nils, och det var kanske af denna anledning, som han upptog ortnamnet som ett särskiljande namn. *Brynolf Herliun*[*g*] intygas ha sålt en gård till Skarabiskopen Brynolf år 1300 [= *Herrljunga* sn.]. *Giniutus Hvetcland* var kanik i Linköping i midten af 1300-talet [= *Hvetlanda* sn. i Småland]. »Filius *nicolai Elinæson kepsyo*» skänker gods till Nydala kloster 1341 [= *Käfsjö* sn. i Småland]. *Magnus Noræberg* var torpare eller inhysing i Karbennings socken i Västmanland 1371 [kanske *Norbergs* sn.]. *Olof Tierp* säges år 1338 ha sålt en tomt i Uppsala, och 1438 bodde en *Niclis Tierp* i Stockholm. Den senare var kanske släkt med *Per Tierp*, som vid samma tid var borgare Stockholm; han omtalas död 1468 [= *Tierps* sn. i Uppland]. En »dominus» *Ingevald Vibohærad* var närvarande vid en pantsättning af jord i Uppland 1350 [= *Vidhbohæradh*, n. v. *Vidbo* sn.]. Herr *Erik Widarslæff*, präst, bevittnar en godsförsäljning 1339, väl i Småland [= *Vederslöfs* sn.]. *Johan Värnamo* skänker gods till Nydala kloster 1413, just i *Värnamo* socken. — Stadsnamn äro ej heller alldeles ovanliga. Ett par exempel. *Per Calmarne*, som bodde i Stockholm 1501, var kanske från *Kalmar*, ehuru namnet ju också kan vara af Kalmar socken i Uppland (*Kalmarna*, t. ex. 1390). *Mattis Nordanaa* var rådman i Norrköping på 1410-talet. Ett kvarter i Skeninge kallas *Nordænaa* i midten af 1300-talet; för öfrigt bör ju ett dylikt namn kunna förekomma i hvilken stad som helst, hvars läge passar. *Petrus Thorsarg* omtalas som klosterbroder i Stockholm [året vet jag icke]; han var tydligen, som Läffler redan påpekat, från n. v. *Torshälla*. *Hans Östhammer* sägs år 1487 »för någon tid sedan» ha ägt en gård i Stockholm: det är ju möjligt, att han fått namnet af staden *Östhammar*, fastän också andra ortnamn finnas att välja på. — Det vanligaste är emellertid bynamn och gårdsnamn. Ur mängden af exempel anför jag några stycken. *Olaf Skytte*, i slutet af 1300-talet och de första åren af 1400-talet, förande ett vapen med hjärtformigt blad nedanför en stjärna, kallas också *Olaf Bredhe-*

vik, såsom Läffler påpekat, efter gården *Bredevik*, n. v. *Brevik* i Eksjö socken i Småland. *Laurens Davö* ägde en gård i Stockholm i förra hälften af 1400-talet. I Munktorps socken i Västmanland finns en gammal kungsgård *Davö*, nu *Dåvö* — namnet är väl därifrån. *Jacob Edby* var borgare i Stockholm omkring 1460. *Olaf Fuglasang* omtalas från Dalarna 1400 — det är gifvetvis ett gårdsnamn. En Gertrud, »*Honingsbergs* dotter i Vassunda socken vid Uppsala», omtalas 1488. *Johan Kindaberg* var skaffare hos prosten Vimund i Vists socken i Östergötland i förra hälften af 1300-talet. *Pavel Langastrand* nämnes från Finland 1415. *Arvid Ludingsstad* närvar vid försäljning af jord till ärkedjäknen i Linköping 1349 — tydligen är namnet från gården *Ludingstad*, n. v. *Luestad* i Rystads socken i Östergötland. *Peter Morhult* m. fl. omtalas ha begått våld mot abboten i Nydala 1359. »*Johannes dictus Norsæbæk*» bevittnade en öfverlåtelse af jord i Närke till biskopen i Strängnäs 1307. *Olaf Skarpaker* var med om ett köp i Stockholm 1451. *Nils Vestanbeck* bevittnade en jordförsäljning i Tierp 1413. *Olaf Örstig* var kanik i Strängnäs i början af 1400-talet. *Jacob Östansiö* var borgmästare i Örebro 1415.

Hur uppkommer bruket att använda ortnamnet som personnamn? Genom att låta prepositionen (*i* eller *från* etc.) falla bort. Hur har då förloppet varit? Man kanske kan belysa det genom en modärn jämförelse. Vi göra ju ungefär sak samma med riksdagsbönderna, när vi säga t. ex. *Tällberg* i st. f. *Daniel Persson i Tällberg*, *Påboda* i st. f. *Alfred Petersson i Påboda* etc. Man kan väl ha gjort likadant under medeltiden. I st. f. t. ex. *Jacob i Östansiö* kan man ju ha sagt bara *Östansiö* — det finns många exempel på att personer benämnas enbart på dylikt sätt — hvarvid associationen mellan personen och det isolerade ortnamnet till slut blifvit så stark, att en omedelbar förbindelse mellan detta och förnamnet kunnat ingås. — I många fall vacklar bruket, så att prepositionen än är utsatt, än är borta, t. ex. följande. *Johan Bro* 1334 har i sigillet en stjärna med omskrift: *S. Johannis in Bro; Laurens Gammalby — Laurens i Gammalby*, 1452, likaså 1454: *Laurens Staffansson kalladher Gambelby — Laurens i Gammalby; Rangvaldus Glya — Rangvaldus de Glya* [= *Glia*, väl i Södermanland] i förra hälften af 1300-talet; *Olof Ingevaldsson — Olof i Gräsgård — Olaver Ingevaldsson kallad Græsgardher* på 1380-talet; *Lars i Hamarby — Lasse Hamarby* [= *Hammarby* by och s:n i Södermanland] i slutet af 1300-talet; *Birger Larabo — Bir-*

gerus de Larbo i början af 1400-talet [= n. v. gården *Lårbo* i Ledbergs s:n i Östergötland; jfr Läffler]; *Clemens de Tegnaby* — *Clemens Tegnaby* [= *Tägneby*, gård i Vists s:n, Östergötland] 1286; *Jon i Vadmalsö* — *Jon Törgilsson* — *Jon Törgilsson dictus Vadmalsö* [väl = n. v. södra Djurgården i Stockholm] i midten af 1400-talet.

Bruket att använda ortnamn som tillnamn kunde ju i och för sig tänkas ha uppkommit ur inhemska förutsättningar, men faktiskt har det säkert åtminstone utvecklat sig genom utländskt — framför allt tyskt — inflytande. Det äldsta hithörande fall, jag känner, är namnet *Blikæskog*, som bars af en riddare på 1270-talet, för öfrigt bekant genom sina tvister med Skokloster. Det är då sålunda åtminstone möjligt, att detta slags namnskick började uppstå just vid denna tid, d. v. s. under Folkungatiden, då ju i allmänhet en liflig påverkan af och förbindelse med utlandet gjorde sig gällande. Utländska motsvarigheter till de ovannämnda olika slagen af namn finnas ju också i massor: hela länder, t. ex. *Evert guldsmed* — *Evert guldsmed kallad Brandenborg* — *Evert Brandenborg* var borgare i Stockholm i midten och senare hälften af 1400-talet [dock kan det ju också vara stadsnamn]. *Henrik Brunswik* var borgare i Västerås 1315 och *Henning Brunswik* borgare i Stockholm i midten af 1400-talet [= *Braunschweig*, men det kan ju också vara staden]. *Petrus Jensson dictus Danmark* — dominus *Petrus Danmark* var präst i Skåne på 1390-talet. *Johan Falster* var kanik i Lund 1383 och en *Jens Falster* fogde på Örebro slott omkr. 1500. *Niclus Holland* hette en timmerman, som omtalas i tyska räkenskaper 1404 etc. Vidare stadsnamn: *Johan Dantzeke* omtalas 1370 [= *Danzig*]. *Herman Enbeke* förekommer i handlingar från början af 1400-talet [= *Einbeck*, stad i Hannover]. Magister *Jacob Harlem* studerade vid universitetet i Paris i början af 1400-talet. Magister *Egard Lybeke* omtalas som fullmäktig i en tvistefråga år 1345. En Mektild, *Peder Lybekes* hustru, sålde sin andel i en tomt i Stockholm 1473. »*Tucho Thuronis dictus Malmögh*» var kanik i Lund i midten af 1300-talet [= *Malmö*]. *Jörgen Meideborg* var borgmästare i Stockholm i midten af 1400-talet [= *Magdeburg*]. *Hans Nörenbergs* bror sålde en tomt i Stockholm 1462 [= *Nürnberg*]. *Bernt Osenbrygge* var borgare i Stockholm i midten af 1400-talet, och *Ragvald Osenbrygge* nämnes som munk (svartbroder) i samma stad 1473 [= *Osnabrück*] etc. Det är ju onödigt att fortsätta uppräkningen. Äfven de utländska namnen kunna växla med och utan

preposition; några exempel: *Detlef Bucwolde* — *Detlef van Bocwolde* var meklenburgsk väpnare på 1390-talet. Dominus *Eggardus dictus Bralstorp* — dominus *Eggardus de Bralstorp*, riddare, dog i början af 1300-talet. Magister *Henricus Dinteren* — *Henricus de Dinteren* studerade i Paris i början af 1400-talet. Fromholdus *de Quinque Domibus* var rådman i Lybeck 1285; jfr dominus Johannes *Fifhus*, omnämnd i Matts Kättilmundssons testamente 1326 l. 27. Magister *Jacobus de Harlem* — *Jacobus Harlem* studerade i Paris i början af 1400-talet (jfr ofvan). *Heyne van Näldewik* — *Neyne Nadelwik* var myntmästare hos konung Karl Knutsson. Dominus *Petrus Nim* — *Petrus de Nim* var kanik i Lund 1238 [väl = n. v. *Nims* härad i Nörre-Jylland].

Att det tyska inflytandet på detta liksom på alla andra områden skulle vara starkt, är ju alldeles tydligt. De tyska namnen voro naturligtvis mönster för vår namnbildning. Äfven rent svenska namn kunde man ombilda, så att de fingo ett mera tyskt utseende. Ett sådant fall är kanske följande. »*Siggo dictus Mozenskogh*» utfärdar en skuldförbindelse till riddaren Sigge Magnusson 1346. Namnet har ju onekligen ett svenskt utseende, det är endast infixet *-en-*, som är osvenskt. Jag antar då, att dess ursprungliga form varit *Mosaskog*, men att detta sedan ändrats till en mera tysk typ. I ett annat fall har Läffler velat se ett ändå starkare tyskt inflytande. Fogden i Linköping *Nils Staffansson i Stang* vid midten af 1300-talet kallas omväxlande *Nicholaus in Stang* och *de Stang*, men äfven *Nicholaus Stang*. Hans son *Staffan Nilsson*, som blef häradshöfding, kallas regelbundet *Stangenberg*. Läffler menar nu, att han efter tyska mönster skulle ha direkt omformat faderns tillnamn *Stang* till *Stangenberg*. Det blir ju fullständigt modern namnbildning redan på 1300-talet, ett alldeles enastående fall. Är detta troligt? Det är väl ändå svårt eller omöjligt att tänka sig utvecklingen *Stang* > *Stangenberg* utan ett mellanled, äfven fastän tyskt inflytande tas till hjälp. Det förhåller sig så, att namnets form är mycket växlande, ehuru detta icke antydes i aftrycken (Sv. Riksarkivets pergam. bref). *Stanginberg*, *Stangomberg*, *Stangeberg* och äfven *Stangaberg*. Nu antar jag, att han först bättrat på faderns tillnamn genom att uppta ett annat ortnamn, *Stangaberg*, som sitt tillnamn. Ett dylikt kunde naturligtvis mycket väl finnas i Östergötland — lika bra som i Uppland i Össeby-Garns socken, där n. v. gården *Stångberga* år 1500 hette *Stangaberg*, *Stongaberg*. Sedan har han då gifvit detta namn ett alltigenom tyskt utseende genom att ändra *-a-*

till *-en-*. Ett annat ganska märkligt fall af tysk påverkan är otvifvelaktigt följande. »*Benedictus dictus Notholm*, domini Ægarzsson de Bralsthorp», utfärdar en skrifvelse år 1324. Samme man förekommer många gånger under den följande tiden, men då benämnes han på annat sätt: *Nottolmus* 1331, *Notholm Ægardsson* 1336, *Notholm Eggardsson* 1338, *Notolmus* 1345, *Notolphus Ægardson dictus Bralsthorp* 1349 etc. Hvad är nu detta för slags namn? Från början måste väl *Notholm* vara ett tillnamn, och då kan det ju inte gärna vara annat än ett ortnamn. 1350 talas om »partem nostre silve, qve vocatur *Notholm*» — där förekommer således just samma namn. Så måste tydligen detta ursprungliga tillnamn ha upptagits till förnamn, och det har gifvetvis skett under tyskt inflytande, nämligen från det liklydande tyska namnet *Nothelm*. En *Nothelmus de Goldenesze* var vasall under biskopen af Ratzeburg i förra hälften af 1200-talet, och en *Nodhelmus* [»v. Holstein»], riddare hos Henrik d. y. af Meklenburg, omtalas år 1275 etc. Formen Notol*ph*us är tydligen påverkad af Adol*ph*us, Ludol*ph*us m. fl.

Hur ofta ha nu dessa ganska allmänt använda namn öfvergått till att bli ärftliga familjenamn? Det går ju att påvisa i ett och annat fall, men de äro icke många. Emellertid är det ju som sagdt tydligt, att massor af fall kunna ha inträffat, som det är omöjligt att få någon kunskap om. Om det funnes kyrkböcker från medeltiden, hvem vet, om man inte då skulle kunna få tag i att t. ex. *Herman Hult* (*Holt*), borgare i Stockholm på 1460-talet, hade en son, som kallades *Joan Hult*? Eller att t. ex. *Knut Vestreby* i Linköping i början af 1300-talet kunde vara far till någon *Håkan Vestreby* o. s. v. Det vore ju åtminstone inte omöjligt. Till de påvisbara ärftliga namnen hör först och främst *Boberg*. Denna frälse- och riddarsläkt, som i vapnet förde en lilja mellan två hjorthorn, omtalas första gången 1219, men då med tre släktled på en gång, hvarför man kan spåra den till bortåt midten af 1100-talet. Tillnamnet Boberg uppträder emellertid inte förr än på 1280-talet med »dominus *Laurencius Boberg*», som regelbundet benämnes på detta sätt. Han lefde ännu 1299, men var död 1315. Namnet gick i arf till hans söner *Bengt Boberg*, som lefde 1304 men var död 1315, *Magnus Boberg*, som lefde 1315, och *Erik Boberg*, som lefde ännu 1335. Åtminstone Bengt och Erik voro gifta, hvarför möjligen namnet kan ha burits äfven af senare släktled. Härom vet jag emellertid intet. Ett annat hithörande familjenamn är *Arxö*: *Konrad Arxö* var köpman och borgare i Stockholm i förra hälf-

ten af 1300-talet, och hans son hette *Folqvinus Arxö*. *Arxö* (*Hargsö, Hargön*) var en ö i Stockholms skärgård, skild från Södermanlands fastland genom Harsteket, sedan Baggensstäket. Äfven en *Henrik Arxö* omtalas år 1345, utan att det dock är möjligt att afgöra, om han var släkt med de andra. *Nils Gutland* kanske var son till pungmakaren *Påvel Gutland* (se ofvan) — något som helst bevis för denna gissning kan dock icke anföras. Ett och annat ytterligare exempel kan nog tilläggas, men det hindrar ju inte, att de — alltså äfven i detta fall — äro anmärkningsvärdt fåtaliga.

En annan vanlig grupp af tillnamn är **härstamningsnamnen**. Några exempel: *Johan Danske* beseglar ett gåfvobref år 1342. *Gunnar Alenning* var borgare i Västerås 1390. *Laurens Vestgöte* var fasteman vid ett jordaköp i Östergötland 1386. *Nils Upplänning* beseglar ett köpebref i Arboga 1356. *Anders Finne* omnämnes i ett testamente 1399. *Matts Tyske* satt i en räfstetingsnämnd i Borgå i Finland 1405. *Hans Angerman* var svärdsslipare och borgare i Stockholm i förra hälften af 1400-talet. *Nils Haboe* omtalas i Uppland 1292; han var tydligen från *Habo*, nu *Håbo* härad i detta landskap. *Johan Kilboe* var borgare i Västerås 1291, tydligen från något *Kil* eller *Kila*. *Johan Lenboe* var med vid ett jordabyte i Södermanland 1323 — jfr t. ex. *Lena*, äfven kallad *Lenbo* socken i Uppland. I registret till Dipl. suec. IV upptas en *Inge Brabogh*. I texten — ett bytesbref af år 1340 — står namnet i (latinis.) genitiv: *Ingonis brabogha*. Nu förekommer emellertid *Inge Brabo* vid en egendomsuppgörelse 1344, och det är tydligen samme man. Han var naturligtvis från något *Brabo* (t. ex. häradet i Östergötland, nu *Bråbo*) och kunde då naturligtvis också kallas *Braboe* = Bråbo-bo. Genitiven af detta *Braboe* blir, med sekundär utveckling af *-gh-* mellan *o* och *a*: *Brabogha* — jfr t. ex. *Joan* > *Joghan* o. dyl. Formen *Brabogh* i registret är således oriktig. Ytterligare exempel kunna ges i mängd. Gingo nu dessa namn i arf? Sådana fall böra eller borde väl stundom kunna påvisas, ty som bekant ha härstamningsnamnen en och annan gång åtminstone tenderat till att bli ärftliga adelsnamn. Schlegel—Klingspor upptar några dylika, men det är som sagdt inte just mer än tendenser. *Sten Finne* t. ex. adlades 1536 och fick behålla sitt mödernevapen: ett älghufvud; hans mor var säkerligen en dotter till vice lagmannen Sten Henriksson i Finland. Men hans son kallade sig endast *Lasse Stensson*. Däremot hade *Hans Eriksson Finne* till Brinkkala, befälhafvare på Viborgs och Revals slott,

adlad 1576, en dotter *Kristina Finne*. Men han hade också två söner, och dessa kallas endast *Svante Hansson* till Brinkkala och *Krister Hansson* till Brinkkala. *Lasse Vestgöte*, ståthållare öfver Nyköpings län, adlad troligen 1573, hade två till namnet kända döttrar, af hvilka den ena kallas *Kerstin Vestgöte* men den andra endast *Agneta Larsdotter*. *Jöns Dalekarl* blef frälseman under Svante Stures regering: hans son, *Lasse Dalekarl*, blef fogde i Västerdalarna, och dennes son, *Erik Dalekarl*, blef öfverstebefallningsman på Gripsholm 1568. *Brynniel Smålänning* återigen, adlad 1575, fortplantade väl sin ätt, men ej sitt namn: hans son, amiralen *Jürgen Brynnolfsson*, fick ett nytt tillnamn, *Brunow*, och inleder denna introducerade adliga ätt o. s. v. De spår, som finnas af ärftlighet inom dessa namn, äro således, äfven de, fåtaliga och dessutom — i ofvan uppräknade fall — senare än medeltiden. Från medeltiden kan anföras följande exempel. En grofsmed i Stockholm omkring år 1500 hette *Peder Fiumbo*, han kallas ibland »gambla *Per Fiumbo*» till skillnad från »unge *Per Fiumbo*». Det är ju inte omöjligt, att det var far och son. *Fiumbo* = *Fynbo*, från *Fyn*. *Tröbo* är ett tillnamn, som bars af åtskilliga personer, särskildt på 1400-talet. Åtminstone i ett fall har det faktiskt gått i arf: *Peder Tröbo* var rådman i Stockholm i förra hälften af 1400-talet och gift med »hustru Kristin». Deras son var *Olaf Tröbo*, borgare i samma stad i midten af århundradet. *Tröbo* = *Trögdbo*, från *Trögds* härad i Uppland. Ett annat namn, som förekommer ibland på 1300- och 1400-talen, är *Vestman*. Så t. ex. var *Olaf Vestman* rådman i Västerås 1313. *Hans Vestman* var borgare i Stockholm på 1420-talet, och på 1440-talet fanns *Olaf Vestman* bland hufvudstadens borgerskap. På 1460-, 70- och 80-talen var *Ludvig Vestman* borgmästare där. Det är ju möjligt, att t. ex. dessa tre sistnämnda voro af en och samma släkt. *Vestman* = *västman(länning)*. Inte heller från medeltiden kunna således många fall anföras.

Öknamnen och **binamnen** äro också en synnerligen viktig beståndsdel af de medeltida tillnamnen. De förekomma talrikt under alla århundraden och användes tydligen flitigt i dagligt tal. Några exempel böra äfven här anföras. *Jacobus dictus Jærnhuvud* omtalas i ett testamente på 1270-talet. *Peter Ek* får pengar och en guldring i ett testamente 1334. *Peter Lind* var fogde i Söderköping 1344. *Kersten Palm* var skräddare i Stockholm på 1460-talet — äfven på den tiden var således hufvudstaden lyckliggjord med en »mäster Palm». *Johan Grytofot* var med vid ett jorda-

byte i Östergötland 1377. *Ulf Hvetelef* nämnes bland synemän från Vifolka härad i samma landskap 1399. 1407 omtalas en gård i en by, »som *Blåman* boor wti» [senare afskrift] — *Blåman* = *neger*, *morian*. *Magnus Doblare* var med i en ransakningsnämnd i Ingo socken i Finland 1409. Den rikhaltigaste källan för medeltida binamn och öknamn är Stockholms Skottebok, där de hederliga skattebetalande invånarna stå uppräknade, försedda just med sådana tillnamn, som tydligen voro flitigt begagnade i dagliga lifvet. Det gör ju ett komiskt intryck att se anteckningar som följande: »*Lasse skaansk sil* dedit 7 sol[idos]» 1501; det är kanske densamme, som 1502 kallas *Lasse fiskare*. »*Oleff jonsson swijn* dedit j mark quit» samma år. »*Lasse dyrtkøp* ibidem vj ore quit» samma år, och 1502: »*Lasse dyrth køp* dedit vij ore quit.» 1504 kallas han: »*Lasse fisker brask dyrtkop*.» »*Elin haal i hand*» skattade ingenting det året — *haal* = *hal* (adj.) l. *hald* (ɔ: hållande)? *Ingridh* »*tywffuafinger*» skattade heller ingenting det året — hon var tydligen »långfingrad». Men »*Ingridh tywuafinger* dedit iij ore quit» 1502. Detta år antecknas en invånare i södra kvarteret på följande sätt: »*gambla artich* dedit ij ore quit» [= *örtug*] — men 1503: »*Birgitta gambla artich* dedit 3 ore quit» och en i innanmurkvarteret så: »*lytzla rentan* dedit ij ore quit» — hade hon små inkomster? Likaså 1503: »*lytzla rentan* dedit ij ore quit», men 1504: *Margit lytzla renta*. »*Ragnil vynpipa* dedit ij ore quit» samma år, »*Ragnil vynpipa* dedit ij ore quit» 1503 etc. och 1507: »*Ragnil Hinriks vyn pypan* dedit ij ore quit.» *Vinpipa* väl = *vinrör*; söp hon möjligen vin? »*Anna met inga hender* gratis datur» 1503. »*Ingridh Nielz perssons met hoffwudit* dedit ij ore quit» 1504. »*änkian i lytzla mwren* dedit 4 solidos quit» samma år; jfr 1506: »*Kadrin i lysla mwren* dedit 4 solidos quit.» En annan lakonisk anteckning detta år lyder som följer: »*skytit smør* dedit ij ore quit», och ytterligare en annan: »*langa Per olsson rødnacke* dedit iij mark quit.» »*huita kattan* dedit ij ore quit» 1505. »*halta skomagaren* dedit v artich quit» 1506. Det är öfverflödigt att fortsätta exemplen. Ha dylika namn, öknamn och binamn, i någon mån blifvit ärftliga under vår medeltid? Möjligen skulle kanske ett och annat fall kunna påvisas, ehuru jag icke har lyckats göra det; åtminstone är det bekant, att adliga familjenamn sedermera någon gång uppstått ur dessa tillnamn — sådana äro ju t. ex. *Bagge*, *Puke*, *Sture* m. fl.

För fullständighetens skull upptar jag ytterligare ett par slag af medeltida tillnamn.

Förnamn kunde upptas som tillnamn. Så gjorde väl herr *Mårten Lindorm*, borgmästaren i Stockholm, som dödades år 1464 af en kanonkula, då Karl Knutsson belägrade Stockholms slott. Han kallas en och annan gång *Mårten Lindormsson*, hvilket synes antyda, att *Lindorm* var faderns namn. Han hade väl inga barn, som kunde ta upp hans tillnamn; åtminstone ärfdes han af en bror, som kallas herr *Klaus i Åker* och sålunda tydligen var präst.

Försvenskade namn förekomma ibland. Munch uppger i Det norske folks historie, att en Linköpingsbiskop på 1360-talet hetat *Gottskalk Falkdal*. De svenska krönikorna kalla honom endast »frater Gudscalcus» o. dyl., men om han verkligen hetat Falkdal, så måste det väl vara försvenskat af något tyskt *Falkenthal*. Vid ett fredsfördrag mellan Sverige och Ryssland 1482 var *Gregori Rickelsten* skiljedomare mellan svenska och ryska gränsbor. I en annan fredstraktat 1497 kallas han emellertid *Rucolstomi*. Ärkebiskop Jacob Ulfsson omtalar i bref till Sten Sture d. ä. år 1496 en till Sverige införskrifven tysk höfvitsman vid namn *Jost Lagerber*. Samme man kallas i en tysk krönika *Jost Lorbere*. — En motsvarighet härtill på förnamnens område är det, då en krönika på tal om Magnus Erikssons äldre son Erik omnämner hans gemål Beatrice, »que a parentibus appellata fuit in baptismo *Frøgdelin*.» Skrifvaren har tydligen uppfattat den tyska titeln *fräulein* som ett egennamn (Script. rer. svecic. III 1 : 18).

1500-talet å ena sidan fortsätter det medeltida namnskicket och å andra sidan inleder det moderna. Sålunda finnas fortfarande yrkesnamn, härstamningsnamn, öknamn och binamn samt ortnamn. Exempel äro öfverflödiga, då de äro af samma karaktär som de medeltida. Jag anför endast ett kuriosum af det sistnämnda slaget. Ett af de första åren på 1600-talet blef *Magnus Andreæ Melkorstadindal* kyrkoherde i Sigtuna efter att i 20 år ha varit pastor i Narva. Det något vidunderliga tillnamnet är sammansatt af 3 — eller 2½ — ortnamn: han var född i *Korstads* by i *Indals* socken i Medelpad (»*Mel*-padia»). Å andra sidan börja som sagdt moderna namn uppträda, först och främst hos adeln, men därjämte väl äfven någon gång hos ofrälse. Enligt en tradition — visserligen väl oriktig; se min afhandl. sid. 65 — inom (Schinkel-) Bergmanska släkten skulle stamfadern, en smed i Karlstad på 1500-talet, ha bott på ett berg, således varit »*mannen på berget*» = Bergman. Men namnet är nog af senare datum, ehuru

dess ursprung är riktigt angifvet. Det har också uppgifvits, att *Ekman* skulle varit familjenamn redan i detta århundrade, men det stämmer inte med de faktiska källorna. Emellertid, om så hade varit, hade det icke varit särskildt påfallande: *Ek* fanns ju som tillnamn under medeltiden, och det kunde efter tyskt mönster ha sammansatts med *-man;* jfr *Heine-mann*, *Karl-mann*, *Ull-mann* (af Ulrich) m. fl. Däremot måste väl *Burman* vara ett faktiskt hithörande namn. Örnberg uppger nämligen, att *Karin Olofsdotter Burman*, som lefde 1621, var dotter till lappfogden *Olof Andersson Burman*, hvilken var af *Bure*-ätten. Han måste väl tagit namnet åtminstone i slutet af 1500-talet eller omkring 1600.

Med 1600-talet och följande århundraden äro vi inne på den moderna, säreget svenska namnbildningen med det sammansatta namnets två beståndsdelar fullkomligt osammanhängande. Det har funnits två källor: adelsnamnen och prästnamnen, båda utbildade under loppet af 15- och 1600-talen. De förra utgå som bekant — delvis — från vapensköldarna, så att en *lilja* och en *hök* i var sitt fält i vapnet ger ett *Lilliehöök*, etc. Prästerna åter antogo ju klassiskt formade namn, vanligen med utgångspunkt i hemortsnamnet, t. ex. *Laurentius Andreæ Fahlander* eller *Cuprifalander* född omkr. 1580 på »*Fahlan*» vid Stora *Kopparberget*; *Sveno Endori Isogæus*, född i *Jämtland*, prästvigd i Västerås 1606; *Georgius Georgii Asperus*, född i Lilla *Aspe*boda 1588; *Petrus Andreæ Lexander*, tydligen från *Leksand*, kyrkoherde i Rättvik omkr. 1570 o. s. v. När nu en prästson eller annan studerande yngling skulle ta sig namn, hade han alltså dessa båda mönster och använde dem båda: han formade om prästnamnet (faderns namn) genom att förse det med adlig slutled i stället för den klassiska ändelsen, men behöll dess början, d. v. s. just ortnamnsingrediensen. På så sätt kommo de nu nybildade namnen faktiskt att bestå af (en del af) ett ortnamn + den adliga slutleden. Och så var systemet färdigt att fortsättas.

När var det färdigt? Noreen uppger (i Våra familjenamn och i Något om våra familjenamn, den senare intagen i Spridda studier, tredje samlingen), att på 1600-talet togo prästerna namn efter två olika hufvudprinciper: dels hemortsnamnet, latiniserat eller græciserat, och dels farsnamnet, behandlat på samma sätt. Och så inemot 1700 börjar äfven tredje ståndet mera allmänt anta familjenamn. Nu är det emellertid så, att prästernas antikiserande namn börja redan pa 1500-talet — såsom för öfrigt nyss framhallits. Visserligen gingo de i allmänhet inte i arf, utan det van-

liga förloppet var följande. Ericus Laurentii *Helsingius* blef kyrkoherde i Fläckebo i Västmanland omkr. 1580. Sönerna voro Zacharias Erici *Fleckeboensis* och Jeremias Erici *Fleckeboensis*. — Nicolaus Erici *Lindemontanus*, född 1571, blef kyrkoherde i Möklinta 1623. Hans söner voro Andreas Nicolai *Moklinius*, Jacobus Nicolai *Moklinius*, Abrahamus Nicolai *Moklinius* och Daniel Nicolai *Moklinius*. Den senare var född 1614 och dog 1668; hans barn kallade sig *Kartelin* af byn *Kärtila*. En son blef bergsman, en annan notarie — o. s. v. Men att undantag från regeln finnas, är faktum, och det gäller ju just att uppvisa dessa undantag. Petrus Olai blef kyrkoherde i Nås i Dalarna 1563. Sonen, *Israel Petri Nassenius*, tjänstgjorde redan 1600 i Nås som faderns vikarie. Hans ene son, som blef kyrkoherde i Tillinge i Uppland 1659, kallas *Olaus Israelis Dalecarlus*, och hans barn kallade sig Tillman. Men den andre sonen, *Israel Israelis Nassenius*, född 1619, blef kyrkoherde i Floda 1671. — *Magnus Johannis Westhius* från Hälsingland var kyrkoherde i Badelunda i Västmanland omkr. 1575 och kom till Berg 1584. En son, *Laurentius Magni Westhius*, född 1588, blef kyrkoherde i Hubbo, 1627. En annan son var *Jacobus Magni Westhius*, rektor i Nyköping 1612, och en tredje *Johannes Magni Westhius*, lektor i Strängnäs 1626. — *Sveno Ragvaldi* var komminister i Munktorp 1580, förmodligen död 1593. Sönerna voro *Jonas Svenonis Columbus*, född 1586, *Israel Svenonis Columbus*, född i slutet af 1580-talet. och *Petrus Svenonis Columbus*, prästvigd 1618. Detta namn (af *Duf*åker) är således från omkr. 1600, kanske från något af de sista åren på 1500-talet. — Så bör det naturligtvis vidare framhållas, att prästerna också kunde ha andra slags namn och att äfven dessa kunde bli ärftliga, alltså verkliga familjenamn. Ett par exempel. *Ericus Olai Kaxe* var första lutherska kyrkoherden i Tuna i Uppland omkr. 1554. Sonen, *Salomon Erici Kaxe*, efterträdde sin far 1585. Han hade inga söner, endast en dotter. — *Andreas Johannis Gris* blef prost i Broddetorp i Västergötland 1596. Hans son, *Johannes Andreæ Gris*, efterträdde fadern 1631. Men dennes son ändrade namnet till *Grizelius*. — *Andreas Petri Grubb*, son till »borgmästaren i Västerbotten» (?) *Petrus Andreæ Grubb*, född 1525, blef kyrkoherde i Luleå 1569. Hans bror hette *Magnus Petri Grubb* och var kyrkoherde i Frötuna i Uppland, och hans (Andreas') söner voro *Petrus Andreæ Grubb*, professor i Uppsala, samt *Samuel Andreæ Grubb*, som slutligen blef kyrkoherde i Öster-Våla i Uppland 1621.

Vidare måste jag säga, att jag inte riktigt förstår, hur man kan göra en så skarp skillnad mellan prästerna och »tredje ståndet» i detta afseende, när prästernas barn ju faktiskt kommo att tillhöra just tredje ståndet (nämligen när de inte blefvo präster eller bönder), och sålunda detta tredje stånd mycket ofta inte tog sig namn utan ärfde dem. Några exempel. *Georgius Andreæ Embring*, född 1663, blef kyrkoherde i Furingstad i Östergötland 1696. Sonen Nils blef fogde på Låstad. — *Haraldus Thorstani Askebom*, student 1672, blef kyrkoherde i Östra Husby 1685. Sonen Johan blef tullinspektor i Västerås och Samuel kanslist i kammarrevisionen. — *Benedictus Nicolai Retzius*, född 1625, kyrkoherde i Vånga 1656, hade en son, Israel, som blef hans efterträdare, och en son, Johan, som blef vice president i Svea hofrätt (adl. Rosenstolpe). — *Johannes Haraldi Vallerius*, född 1592, blef kyrkoherde i Vallerstad (där fadern, Haraldus Johannis, förut haft samma syssla) 1627; af sönerna i andra giftet blef en kyrkoherde, en professor i Uppsala och en advokatfiskal i Stockholm. — *Ericus Andreæ Björk*, kyrkoherde i Rytterne i Västmanland 1640, föddes i Björksta 1601, son till Anders Bengtsson. Han hade två söner, Bengt och Per, men de dogo unga. — *Ivar Hilleström*, student 1660, kyrkoherde i Väddö 1680, hade sönerna Anders Hilleström, som blef faderns efterträdare, Elias, mantalskommissarie, Julius och Per, löjtnanter, samt Johan, landssekreterare i Uppsala. — Och därtill komma alla de fall, där tvärtom prästerna ärfde sina namn från »tredje ståndet». Ett par exempel. *Lars Bergh*, kyrkoherde i Kumla i Västmanland 1710, föddes i Linde 1671; namnet hade han af fadern, rådman *Erik Bergh*. — *Petrus Ljungberg*, född 1668, kyrkoherde i Solna 1700, var son till mönsterskrifvaren *Gustaf Ljungberg*. — *Lars Norrman*, född 1651, domprost i Uppsala 1702, var son till kamreraren öfver Axel Oxenstiernas egendomar *Johan Norrman*.

Af det nu sagda framgår också, att tidsbestämningen »inemot 1700» för tredje ståndets namntagning är för sen. Det vore väl egentligen underligt, om inte med det uppsving, som det svenska samhället fick redan under Gustaf II Adolf, också ett behof af ett fastare namnskick skulle ha gjort sig gällande. Det är väl inte uteslutet, att man skulle kunna påvisa direkta praktiska anledningar till, så att säga, obligatorisk namntagning på 1600-talet. Jag påpekar ett fall, med Strindberg som källa. Han säger på tal om Palmstruchska banken,[1] »att hvars och ens avancedeposi-

[1] Svenska folket II 168 (Samlade skrifter).

tion i banken ej fick för främmande yppas, *hvarförutom den, som höll räkning i växelbanken, skulle taga sig ett till- eller binamn.*

Här nedan räknar jag upp (sammansatta) 1600-talsnamn jämte deras härledning, hvilken ju som sagdt mestadels är att söka i ortnamnen. Vi ha våra landskap, städer, sjöar, berg, socknar etc., som lätt igenkännliga beståndsdelar i t. ex. följande namn: Amelgren 1691[1] (*Åmål*), Billinggren senare hälften af 1600-talet (*Billingen*), Blekingdahl s. h. 1600-t. (*Blekinge*), Carlbeck 1700* (*Karstorp*), Carlbeck 1688*, Carlberg 1638 (*Karlstad*), Carlbom mitt. 1600-t. (*Karleby*), Carlgren 1670, Carlgrund 1672, Carlhamn 1690*, Carlholm 1657, Carllund 1685*, Carllöf 1690*, Carlman 1669* (*Karlstad*), Carlman början 1600-t. (Ny *Karleby* i Finl.), Carlmark 1663 (*Karlskoga*), Carlroth 1670*, Carlstedt 1663 (*Karlstad*), Carlsten 1647 (*Karlskoga*), Carlström mitt. 1600-t. (*Karlstad*), Detterberg 1663 (*Dettern*), Fahlbeck 1670-t., Fahlberg mitt. 1600-t., Fahlgren s. h. 1600-t., Fahlsten 1678, Fahlström förra h. af 1600-t., Fahlwall s. h. 1600-t. (»*Fahlun*»), Fernholm 1701*, Fernström 1669 (*Fernebo*), Frykberg 1682*, Frykbom 1681, Frykman 1652, Frykström 1679 (*Fryksdalen*), Reuterborg s. h. 1600-t., Reuterholm mitt. 1600-t. (*Rytterne*), Roxberg sl. 1600-t., Roxman s. h. 1600-t. (*Roxen*), Siljefors 1691, Siljeström 1662 (*Siljan*), Tengberg 1666, Tengblom 1686, Tengbom 1669, Tenggren s. h. 1600-t., Tenglund 1684, Tengman 1663, Tengsten 1666, Tengström 1688 (*Tengened*), Tjörndaal sl. 1600-t. (*Tjörn*), Wennerberg 1674* (*Vänern*), Wennerdahl 1672 (*Wennernäs*), Wennergren 1655 (*Vänern*), Wennerstedt 1650 (*Winnerstad*), Wennersten s. h. 1600-t. (*Vänern*), Wetterhamn omkr. 1650, Wettersten 1669* (*Vättern*).

Andra ortnamn, mer eller mindre igenkännliga eller stympade, ingå t. ex. i följande namn: Agholm f. h. 1600-t. (*Holms* sn., Uppl., på 1300-t. kallad *Aggaholm*), Arbman omkr. 1650 (*Arboga*), Atterbom 1687* (*Attarp*), Drothenberg 1657 (*Drothem*), Embring 1663 (*Embricke*), Ehrensand 1685 (*Hernösand*), Ersberg 1683* (*Erikstorp*), Estenberg s. h. 1600-t. (*Esta*), Froman 1680* (*Frövi*), Greberg 1670 (*Greby*), Grimsten 1676* (*Grimsten*), Hackman mitt. 1600-t. (*Hakarp*), Harkman mitt. 1600-t. (*Haraker*), Hillberg 1673 (*Hille*), Ihrman 1659 (*Ihrsta*), Junholm 1692* (»*Juneköping*»), Jäderholm 1688 (*Jäderbo*), Opman 1663 (*Oppmanna*), Otherdahl 1653 (*Otterhällan*), Slötman f. h. 1600-t. (*Slöta*), Stoberg mitt. 1600-t. (*Stobol*), Stockenström mitt. 1600-t. (*Stockholm*),

[1] Bestämt årtal med stjärna betecknar namnlagarens studentår, utan stjärna hans födelseår.

Synnerberg 1655 (*Synner*by), Tillman mitt. 1600-t. (*Till*inge), Tollsten 1693 (*Toll*säter), Uddman 1688 (*Udd*en), Uhlbrandt s. h. 1600-t. (*Ul*eåborg), Upmark s. h. 1600-t. (*Up*sala), Wexstedt 1677* (*Wex*iö), Willberg 1690* (*Will*ie), Wilskman 1642 (*Wilsk*e), Öjebom 1684 (*Öje*lunda) etc.

Viktigast att reda ut äro naturligtvis de förleder, som utgöra vanliga appelativer, just emedan det appellativa elementet så godt som alltid är endast skenbart. Jag nämner exempelvis några grupper och ordnar dem rent mekaniskt efter den olika appellativa betydelsen, hvarvid just det onaturliga och mekaniska i denna indelning desto klarare framträder. Så godt det låter sig göra, anför jag namnen i kronologisk ordning inom varje grupp.

Adjektiver: Friberg 1618 (ändradt från *Fri*gelius), Djupengren f. h. 1600-t. (*Djupe*dal), Strengberg mitt. 1600-t. (*Sträng*näs), Svartman mitt. 1600-t. (fadern kallades *Svarte* Sven), Nyman mitt. 1600-t. (ändradt från *Neu*man), Blidberg 1639 (*Blid*sberg), Kallström 1642 (*Kall*näs), Grönvall 1649 (ändradt fr. *Grün*wald), Gladhem 1651 (*Glad*ingstad), Sellman 1654 (*Säll*ebräten), Gråberg 1656 (Riddarholmen = *Grå*munkeholmen), Clarstedt s. h. 1600-t. (*Klar*älfven), Råfelt s. h. 1600-t. (*Rå*da), Bredberg 1665 (*Bre*dared), Nyström 1690* (*Ny*köping), Sällroth 1671 (*Säll*eryd), Lettström sl. af 1600-t. (*Let*älfven), Nykyrk s. h. 1600-t. (*Ny*kyrka), Grönvall sl. af 1600-t. (*Grön*vallen).

Olika slags **själstillstånd** o. dyl.: Ångerman 1612 (*Ånger*manland), Roberg 1666 (*Rå*berga), Lugnberg 1668 (*Lugn*ås), Segerstedt 1670 (*Seger*stad), Segeroth 1691* (fadern kallades *Seger* Orre), Fredengren 1683 (Marie*fred*), Fredsberg s. h. 1600-t. (*Freds*berg).

Öfvernaturliga väsen: Engelholm omkr. 1651 (*Engel*holm), Engelstad omkr. 1656 (*Ingel*stad), Engeldahl 1659 (*Engel*holm).

Yrkesnamn och titlar: Herrlund mitt. 1600-t. (*Herr*torp), Smedmark sl. 1600-t. (*Smed*storp).

Kroppsdelar: Örbergh 1693* (*Ör*tomta), Ådervall 1699* (*Udde*valla), Kindmark sl. 1600-t. (*Kind*).

Metaller, råämnen, verktyg, föremål o. dyl.: Blyberg 1601 (*Bly*berga), Cronbäck f. h. 1600-t. (*Krono*by i Finl.), Sparrman 1609 (*Sparr*sätra), Stålberg gymnasist 1644 (*Stål*ared), Tegelsten f. h. 1600-t. (*Tegel*smora), Uhrman 1655* (*Ur*äsa), Tingvall f. h. 1600-t. (*Ting*valla), Ullman 1636 (*Ull*sgärden), Kilman 1639 (Gammal*kil*), Gernman 1660* (*Järn*a), Tingelman mitt. 1600-t. (*Ting*stad), Tingelholm 1644 (*Ting*valla), Kilberg 1666* (*Kil*n), Kilman

1642 (*Kil*a), Kilström 1646 (*Kil*a), Klockhoff 1647 (ändradt från *Klock*hovius, tyskt namn), Ståhlgren omkr. 1650 (af Gren efter mönster af Hammar > *Stål*hammar), Ullbom mitt. 1600-t. (*Ull*evi), Hammardahl mitt. 1600-t. (Lilla *Hamrum*), Ullström mitt. 1600-t. (*Ull*erud), Tegelman mitt. 1600-t. (tyskt namn), Hornschöld 1651 (ändradt fr. *Horn*sched), Ringhem 1651 (*Ring*ome), Chronbergh mitt. 1600-t. (Lands*krona*), Tingberg 1652 (*Ting*valla), Hammarberg 1653 (ändradt fr. *Hammar*inus), Malmberg 1653 (Stora *Malm*), Hammarström 1653 (Bock*hammar*), Tingström 1673* (*Ting*valla), Ullberg 1674* (*Ull*erud), Kilberg 1657 (*Kil*a), Wagnström 1658 (*Vagn*sbron), Hammarvik s. h. 1600-t. (Härads*hammar*), Kilström 1661 (*Kil*a). Wasberg 1682* (*Vas*bro), Billgren 1663 (*Bill*ingen), Tjäresten 1683* (ändradt fr. *Tiern*sten), Malmklyfft 1668 (från Falun, väl af grufvans »*malmklyftor*»), Ramberg 1688* (*Ram*botorpet), Ullholm 1690* (*Ull*erud), Ullstedt 1693* (*Ull*erud), Kilmark 1677 (Rasbo*kil*), Hornstrand 1686 (*Horn*), Saxholm 1688 (*Sax*hyttan).

Vistelseorter af ngt. slag, **byggnader** o. dyl.: Broman 1615 (Öre*bro*), Byström börj. 1600-t. (ändr. fr. *Bie*stroem), Sahlefelt kom till Sverige 1633 (tyskt namn), Grafman 1639 (*Gräf*ve) [af en följande generation ändradt till Graffman], Tornberg 1640 (Öfver-*Torn*e), Sahlström 1649 (*Sal*a), Broberg, Broman mitt. 1600-t. (*Bro*), Sahlberg mitt. 1600-t. (*Sal*a), Gawelström mitt. 1600-t. (Gäfle, *Gafvel*ån), Thunberg mitt. 1600-t. (*Tun*a), Salman 1675* (*Sal*om), Hallman s. h. 1600-t. (Hardemo = »*Hall*me»), Browall s. h. 1600-t. (*Bro*wall), Boberg 1655 (*Bo*berg). Bodberg 1656 (*Bod*arne), Boberg 1656 (*Bo*darne), Broberg 1661 (*Bro*by), Gawelholm 1690* (*Gafvel*ån), Thunman 1672 (*Tun*a), Spongberg omkr. 1673 (*Spång*hult), Broberg gymnasist 1694 (Öre*bro*), Broqvist 1683 (*Bro*by), Tjällman sl. 1600-t. (*Tjäl*sby), Borgvall sl. 1600-t. (Göte*borg*), Murbeck sl. 1600-t. (tyskt namn), Qvarnström 1600-t. (namnets förste bärare skulle varit *mjölnare* l. *mjölnarson*).

Meteorologiska eller **astronomiska** företeelser o. dyl.: Tideman börj. 1600-t. (det gamla förnamnet, upptaget ss. tillnamn), Hagelberg 1625 (*Hagla*berget), Hagelberg f. h. 1600-t. *Hagel*berga), Solberg omkr. 1630 (*Sol*berga), Stiernman mitt. 1600-t. (*Stjärna* rusthåll i Gamla Uppsala), Dimberg mitt. 1600-t. (*Dim*bo), Solberg 1641 (*Sol*berga), Juhlbeck 1667* (*Jul*ita), Winterroos mitt. 1600-t. (*Vintr*osa), Timberg 1663 (*Tim*bergshagen), Brandberg 1666 (*Brand*storp), Solblom 1667 (*Sol*berga), Timvall 1668 (*Tim*melhed), Snöbohm sl. 1600-t. (Lilla *Snö*grinda).

Träd- och växtnamn o. d.: Pilgren 1600-talet (möjligen ättling af en gammal adlig ätt *Pilegren*, som redan på 1600-talet ansågs utdöd), Enefelt början 1600-t. (Västra *Ene*by), Lindberg början 1600-t. (*Lind*esberg), Appelman 1622 (*Appel*berga), Hasselbom 1622 (*Hessle*by), Ekeroth f. h. 1600-t. (*Ek*sjö), Ekermann 1624 (*Ek*sjö), Ekbom f. h. 1600-t. (*Ek*sjö), Rothoff 1624 (ändradt fr. *Rot*hovius af *Rot*sjön), Poppelman kom till Sverige 1627 (tyskt namn), Enequist omkr. 1629 (*Ene*by), Lindblad f. h. 1600-t. (*Lind*esberg), Lindeström f. h. 1600-t. (ändr. fr. *Lind*), Rothman 1654* (*Rott*ne), Ekman 1636 (*Ek*eby), Liungberg 1656* (*Ljung*by), Hasselgren 1656* (*Hassle*), Ekeberg midt. 1600-t. (*Eke*by), Hasselbeck 1639 (*Hassel*bäck), Ekman 1639 (*Ek*eby), Björkman midt. 1600-t. (*Björke*ryd), Aspman 1630-t. (*Asp*eboda), Ahlstedt kom till Sverige på 1630-t. (tyskt namn), Barkman omkr. 1640 (*Bark*sta), Hesselgren 1641 (*Hessel*skog), Hasselbom midt. 1600-t. (*Hassel*bol), Lindgren 1643 (*Lind*berga), Heggegren 1665* (*Hägge*sled), Enman midt. 1600-t. (*En*eby), Eneberg 1667* (*En*torp), Elmberg 1648 (*Elm*eberg), Hasselman 1669* (*Hassela*), Widebeck 1649 (efter *vide*buskarna vid föräldrahemmet), Lindgren midt. 1600-t. (*Lind*råga), Hesselgren 1670* (*Hessel*skog), Lindqvist 1650 (*Linde*hult), Engren midt. 1600-t. (Östra *En*eby), Granhammar midt. 1600-t. (*Gran*hammar), Enmark midt. 1600-t. (*En*köping), Askebom 1672* (*Aska*), Ulmstedt 1653 (*Ölm*stad), Liungbergh 1654 (*Ljung*by), Hallongren 1674* (ändradt fr. *Hallen*gren), Löfman 1676* (Väster *Löf*sta), Almqvist 1657 (efter en *alm* på fädernegården i *Ölm*estads sn.), Eneberg 1657 (*Ene*by), Törnevall s. h. 1600-t. (*Törne*valla), Ahlström 1679* (*Al*strum), Palmroot 1659 (ändr. fr. *Palm*gren), Lagerlöf omkr. 1660 (af *lagerträdet*), Lindvall s. h. 1600-t. (*Lin*köping), Ljungqvist s. h. 1600-t. (*Ljung*by), Cederholm 1680* (af *cederträdet*), Almquist s. h. 1600-t. (*Alm*unge), Espman 1660 (*Esp*ö), Widman 1661 (*Vid*by), Lindberger 1661 (*Lind*esberg), Mosberg 1661 (*Moss*by), Törnedahl 1681* (*Törne*storp), Örtendahl 1663 (*Örten*), Björkegren 1684* (*Björke*näs), Ekerman 1664 (*Ek*sjö), Ulmgren 1685* (*Ölm*estad), Ekman 1685*(*Ek*edal), Dillman 1665 (*Dill*näs), Ahlrot 1666 (*Al*a), Lindewald omkr. 1666 (fadern hette *Linde*vallius), Almgren s. h. 1600-t. (*Alm*esasen), Ahlberg 1668 (*Al*ingsås), Ekendal 1668 (*Eke*dal), Ekman s. h. 1600-t. (*Ek*ebyborna), Lindmark 1688* (*Lin*köping), Almberg 1670 (*Alm*ön), Ahlström omkr. 1670 (*Al*strum), Lindman 1670 (*Lind*rum), Ekberg 1672 (*Ek*enäs), Ekeberg, Ekebrodd 1673 (*Eke*by), Ekbom 1673 (*Eke*berg), Lindmark s. h.

1600-t. (*Lind*om), Ekewaldh 1695* (fadern hette *Eich*wallius), Eneman 1676 (*En*köping), Cederholm 1678 (ändradt från *Ceder*hjelm), Lindevall 1678 (*Linne*röd), Loenbom 1670-t. (*Lön*shult), Ahlström 1680 (Västra *Als*tad), Furugren 1680 (*Fur*bo), Ljungqvist 1700* (*Jung*), Ljungberg 1701* (*Ljung*hem), Ljungdahl 1682 (*Ljung*hem), Alström 1685 (*Al*ingsås), Lindahl 1680-t. (*Lin*neryd), Ekeroth sl. 1600-t. (*Ek*sjö), Hasselström sl. 1600-t. (*Hassel*fors), Ekelöf sl. 1600-t. (*Ek*sjö), Ekvall sl. 1600-t. (*Ek*sjö), Granberg s.h. 1600-t. (Ytter-*Gran*), Palmgren sl. 1600-t. (af »*palmträdet*» = sälljen, Salix), Löfquist s. h. 1600-t. (Väster *Löf*sta), Loenvall sl. 1600-t. (af en *lönn* på fädernegården), Lindman sl. 1600-t. (*Lind*hem), Lindfors sl. 1600-t. (*Lind*fors).

Terrängord: Dalberg börj. 1600-t. (*Dal*sland?), Stenqvist börj. 1600-t. (*Sten*qvista), Dalman börj. 1600-t. (Nåden*dal* i Finland), Kjällman börj. 1600-t. (ändradt fr. *Kjäll*stadius), Lideman f. h. 1600-t. (*Lid*köping), Dahlström omkr. 1610 (In*dal*), Lithman 1612 (*Sten*bro), Bergström 1613 (Sala, Sal*berget*), Lundeblad 1615 (*Lunden*), Edman f. h. 1600-t. (*Ed*), Forsman 1640* (*Fors*näs), Kjellman 1642* (*Käll*äs), Kullberg, Kullenberg f. h. 1600-t. (Kinne*kulle*), Berghusen 1626 (fadern hette *Berg*ius), Kiällman f. h. 1600-t. (Si*källa*), Wallerman 1624 (fadern hette *Waller*ius), Hedman f. h. 1600-t. (*Hed*esunda), Åkerman f. h. 1600-t. (Väster*åker*), Åkerblom f. h. 1600-t. (Med*åker*), Sandberg f. h. 1600-t. (*Sand*a), Norman f. h. 1600-t. (*Nor*berg), Wallenstedt 1631 (fadern hette *Wall*ius), Nohrström midt. 1600-t. (Mora *Nor*et), Rudberg 1632 (*Rud*berga), Hellman 1634 (*Hell*a), Norman midt. 1600-t. (*Nor*a), Åman 1657* (*Å*mot), Kjellman 1658* (*Käll*by), Lundersten gymnas. 1661 (*Lund*by), Wichman 1661* (*Vik*ingstad), Hedman midt. 1600-t. (*Hed*emora), Kullberg midt. 1600-t. (*Kull*torp), Edberg midt. 1600-t. (*Ed*sberg), Swedman midt. 1600-t. (*Sved*vi), Daalhem midt. 1600-t. (*Da*hem), Landtman gymn. 1641 (*Land*vetter), Högman 1661* (*Hög*bo), Bergman 1642 (Görans*berg*), Wallman 1643 (*Vall*by), Bergman 1646 (fadern hette *Berg*), Hedman midt. 1600-t. (*Hed*emora), Lundberg 1666* (*Lund*en), Hellman 1646 (*Hel*ghult), Elfström midt. 1600-t. (*Älf*dalen), Norberg 1647 (*Nor*berg), Bergman 1648 (*Berg*a), Kullman 1648 (Kinne*kulle*), Rudberg 1648 (*Rud*berga), Näsman midt. 1600-t. (af förnamnet *Näs*bo). Flodman 1668* (Finne*flod*), Åkerman, Åkermarck 1649 (öfvers. af *Agricola*), Dahlborg midt. 1600-t. (fadern hette *Dahl*sson), Hedenqvist midt. 1600-t. (*Hede*mora). Bergbom midt. 1600-t. (ändradt fr. *Beer*baum), Lundman 1669* (*Lund* i Gästrikl.), Engvall 1651 (Norr*äng*),

Beckman 1672* (*Bäck*en), Hedenberg midt. 1600-t. (*Hede*mora), Edström 1652 (*Ed*stena), Hagelund 1652 (*Hag*by), Lundberg 1652 (*Lund*by), Elfström 1652 (*Älf*dalen), Svedberg 1653 (*Sved*en), Bergquist 1654 (fadern hette *Berg*), Hagenbeck midt. 1600-t. (*Ha*bo), Hagman 1674* (*Ha*bo), Forslind midt. 1600-t. (Östan*fors*), Hedendal s. h. 1600-t. (*Hede*mora), Sandberg 1654 (*Sand*by), Sjöberg 1675* (Berg*sjö*), Rydbeck 1655 (*Ryd*a), Elfsgraf 1655 (byn *Gröf* vid *älf*ven i Gagnefs sn.), Åkerberg s. h. 1600-t. (*Åker*by), Becklind 1676* (*Bäck*lid), Siöbergh 1677* (*Sjö*anäs), Fjellström 1657 (från Lappland, *fjällen*), Öman 1677* (Hems*ön*), Högvall 1658 (*Hög*by), Fjellman 1678* (*Fjäll*en), Rydhell s. h. 1600-t. (*Ryd*a), Beckman omkr. 1660 (*Bäck*), Öman s. h. 1600-t. (*Ö*kna), Lundgren 1661 (*Lund* i Västergötl.), Norberg 1661 (*Nor*berg), Liedberg s. h. 1600-t. (*Lid*köping), Clefberg 1682* (Kinne *Klef*va), Vadman 1662 (*Vad*sby), Litheim 1663 (*Sten*gardshult), Hedenskog 1663 (*Heden*skoga), Lundbeck 1684* (Bast*lund*a), Ågren 1664 (fr. Karlstad, där *ån grenar* sig), Berghem 1665 (fadern hette *Berg*hemius, från *Berg*), Holmbeck 1665 (*Hölm*inge), Edman omkr. 1665 (*Ed*e), Steenbeck 1666 (*Sten*set), Åkerblom 1667 (Vingå*ker*), Lundberg 1669 (Södra *Lund* i Östergötl.), Lundgren 1669 (*Lunn*agården), Dalman 1669 (*Dal*hem), Sandmann 1669 (Härnö*sand*), Hellstedt s. h. 1600-t. (*Hel*gestad), Höglund 1670 (*Hög*), Wallstén, Wallstedt, Wallström 1672 (*Vall*by), Rydberg 1672 (fadern hette *Ryd*elius, fr. Östra *Ryd*), Rydberg 1672 (*Ryd*a), Öman 1672 (Mörk*ö*), Lidberg s. h. 1600-t. (*Lid*köping), Lundstedt 1673 (*Lund* i Värml.), Lundbeck 1673 (*Lund*täckten), Ruderberg 1673 (fadern hette *Ruder*bergius, fr. *Rud*), Dahlqvist 1694 (*Dal*sland), Norbeck 1674 (*Nor*unga), Lidholm 1674 (*Lid*köping), Fjellman 1674 (*Fjäll*ane), Lidström 1675 (Hjärpås vid *Lid*an), Forsberg omkr. 1675 (Östan*fors*), Kullberg 1676 (Häste*kull*a), Elfsten 1676 (fr. Bjärby vid Sköfde; en *älf* flyter förbi), Hedengrahn 1677 (*Hede*mora), Holmberg 1677 (*Holm*by), Hagström 1677 (*Hag*a), Wallqvist 1697* (*Vall*by), Wallbeck 1697* (*Vall*by), Rudstedt 1678 (*Rud*), Hedensten 1678 (*Hede*mora), Wikman 1678 (*Vik*atorp), Norström 1699* (*Nor*), Sandahl 1680 (*Sand*hem), Dahlstrand 1699* (*Dal*a), Lithberg 1680 (*Sten*storp), Rudberg 1700* (*Rud*), Moberg 1681 (*Mo*), Sjöberg 1681 (*Sjö*n), Sundbeck 1681 (*Sunn*ersberg), Norgren 1682 (*Nor*a), Stenbäck 1682 (af en *sten* i Laihela bäck, Finl.), Berggren 1702* (fadern hette *Berg*ius), Hedman 1684 (*Hed*emora), Lidbeck 1684 (Skarstad vid *Lid*an), Bergmark 1684 (fadern hette *Bergin*), Åstrand 1684 (*Å*by), Engvall 1685 (*Äng*esgården), Nordahl 1691 (*Nor*a),

Nohrborg 1692 (*Nor*berg), Flodstedt sl. 1600-t. (*Floda*), Stenhammar sl. 1600-t. (Västra *Sten*by), Stenman sl. 1600-t. (fadern hette *Sten*ius), Sundberg sl. 1600-t. (ändradt fr. *Sund*ius), Wadsten sl. 1600-t. (*Vad*stena), Åman sl. 1600-t. (*Å*mål), Wickbom sl. 1600-t. (*Vik*bolandet), Högvall sl. 1600-t. (*Hög*valla), Dahlgren sl. 1600-t. (*Dal*en), Lundsberg sl. 1600-t. (*Lunds* på Gottl.), Clewberg sl. 1600-t. (*Klef*).

Djurnamn och delar af djur: Skatelöf 1644* (*Skate*löf), Biberg 1630 (ändradt fr. *Bi*denius, från *By*), Renhorn 1634 (fadern hette *Rehn*), Tärnman 1664* (*Tärn*a), Falkenberg midt. 1600-t. (*Falken*berg), Ternström 1648 (*Tärn*a), Bjurman midt. 1600-t. (*Bjur*sås), Myrman 1649 (Hass*myr*a), Falkman midt. 1600-t. (*Falk*enberg), Hjortzberg 1652 (*Hjorts*berga), Giälman 1653 (ändradt fr. *Igel*man), Fogelberg 1677* (*Fogel*vik), Djurberg 1659 (*Djur*berget), Tranberg 1660 (*Tran*eberga), Bjurberg 1663 (fadern hette *Bjur*), Wahlund 1668 (*Val*unda), Wahlberg 1668 (*Va*ra), Fogelberg 1688* (*Fogel*ås), Renström 1669 (*Ren*sta), Falkenholm 1691 (fadern hette *Falch*ovius), Gielberg 1677 (*Gäll*aryd), Svanström 1697* (*Svan*skog), Djurman 1679 (*Djur*a), Hvalberg 1680 (*Val*stad), Starbeck 1680 (*Star*bäck), Lomberg omkr. 1681 (*Lome*landa), Svalgren s.h. 1600-t. (modern hette *Sval*a), Hægermark 1688 (fadern hette *Häger*man), Hvalström 1690 (*Val*stad), Oxendal sl. 1600-t. (fadern hette *Oxe*).

Väderstrecksnamn: Westerlös omkr. 1624 (*Väster*lösa), Westerman midt. 1600-t. (tyskt namn). Österman 1655* (ändradt fr. *Öst*enius), Westerman 1640-t. (*Väst*manland), Wessman 1668* (*Väst*manland), Westman midt. 1600-t. (fadern hette *West*hius), Söderman midt. 1600-t. (fadern hette *Austrel*ius, fr. *Södra* Täby). Nordberg 1670* (fadern: *Nor*enius), Norrman midt. 1600-t. (*Norr*by), Norrström 1671* (*Norr*by), Östman 1661 (*Öst*erbacka), Nordlind 1662 (fadern hette *Nor*enius), Norrman s. h. 1600-t. (*Nor*unga), Sörström 1670 (*Söre*), Westberg s. h. 1600-t. (*Väst*erås), Westerstrand 1673 (*Väster*vik), Westerdahl 1676 (*Väster*vik), Söderstrand 1700* (*Söder*köping), Södergren 1683 (*Söder*köping), Westbeck s. h. 1600-t. (*Väst*erås), Westerheim s. h. 1600-t. (*Väster*vik), Nordstedt sl. 1600-t. (*Nor*rköping).

Våra borgerliga, sammansatta namn uppträda således fullt färdiga vid midten och slutet af 1600-talet. Det gäller nu att i hvarje särskildt fall konstatera eventuella föregångare och mönster. För att klarlägga uppkomsten af ett namn på *Lind-*, t. ex. *Lindberg* från *Lindesberg* i förra hälften af 1600-talet, måste man

framhålla följande fakta. Det var vid denna tid, som de af ortnamn bildade prästnamnen började omstöpas till tväledade, så att förleden kom att bli en ortnamnsingrediens. Och detta var efter mönster af adelsnamnen, som också utbildades vid denna tid. För det tredje hade det enkla namnet *Lind* funnits långt tidigare. redan under medeltiden. För det fjärde var slutleden *-berg* ingalunda ovanlig under föregående tider, genom att ortnamnen som sådana upptogos till personnamn under medeltiden. För det femte fanns tyska namn, som kunde tjäna som förebilder: *Lindenblatt* t. ex. nämnes ju redan i början af 1500-talet (Script. rer. svec. III 1: 303). Gäller det namn pa *Ros(en)-*, får man komma ihåg adelsnamnet *Rosengren* af år 1534; vidare nämnes en *Hans Rosenbom* (tydl. tysk) ss. varande i Gustaf Vasas tjänst 1547 etc.

II 2. Det vore meningen att med siffrornas hjälp — alltså så exakt som möjligt — besvara åtskilliga viktiga frågor. Jag nämner följande:

a) Vid hvilken ålder har man i allmänhet tagit sig namn? Svaret torde väl bli, att i regeln har det skett i 10 à 20-årsåldern.

b) Hvad har namntagaren haft för olika möjligheter vid namnvalet? Om vi inskränka oss till ortnamnen, af hvilka ju de flesta familjenamn äro bildade, så kan man resonera ungefär på följande sätt. En person från *Pil*sjö i Sjösås socken i Kronobergs län kallar sig *Pihlblad:* i detta fall föredras alltså *pilen* framför de andra möjligheterna *Sjöblad*, *Åsblad*, *Kronblad*. Om man undersöker de förefintliga möjligheterna på detta sätt i ett tillräckligt antal fall, kan man ju se, hvad som verkligen valts och hvad som undvikits, d. v. s. hvilka konkurrenter som besegrat sina medtäflare i denna »kamp för tillvaron», och därmed konstatera de olika smakriktningar, som gjort sig gällande.

I sina allmänna drag äro förhållandena härvidlag sedan länge allbekanta: det är träd- och växtnamn samt väderstrecksnamn och terrängord (berg, dal etc.), som valts framför andra.

c) Har namnvalet varit beroende af namntagarnas härkomst? Ha bondsöner tagit sig annorlunda beskaffade namn än t. ex. borgarsöner eller prästsöner? I allmänhet får väl frågan besvaras med nej. — *Sven Schuberg* blef stud. i Lund 1718; han var son till en »*schu*macher» i Varberg. Här har således faderns yrke, fastän på ett särskildt sätt, varit afgörande för namnet.

d) Har samhällsställningen inverkat på namnvalet, så att t. ex. (blifvande) präster skulle ha tagit sig andra namn än (blifvande) ämbetsmän eller affärsmän o. s. v.? Hvad de sammansatta namnen

beträffar, är det väl i allmänhet ingen olikhet i detta afseende, äfven om ett och annat undantag kan framvisas. En kyrkoherde *Angerberg* hade en son, som tog landtmätarexamen 1750 — han ändrade då namnet till *Angel*berg »för dess närmare öfverensstämmelse med metieen». En *Jernkrook* i midten af 1800-talet var son till en *hammarsmed* (äfv. han för öfr. af sma. namn).

e) Har namnvalet varit olika i olika trakter af Sverige? I stort sedt får väl frågan äfven här besvaras nekande — naturligtvis utom för så vidt de till grund liggande ortnamnen äro olika i olika landsändar. Men ett och annat undantag finns väl. *Birger Wadström* föddes 1790 i Halland. Födelseorten låg vid ett *vad* i Viskan. — *Strandman* togs i slutet af 1800-talet, på förslag af läraren i skolan, af en yngling, som hade sitt hem vid *stranden*. — En skomakare på Styrsö lär heta *Hafstrand* och namnet vara valt med hänsyn till ortens läge.

f) Har namntagningen varit olika under olika tider? Finns det spår af de olika århundradenas olika stämningar i de sammansatta namnen? I allmänhet finns det väl inte. Dylika olikheter äro ju företrädesvis af formell natur och kunna sålunda konstateras hos namn, som kunna ändra form: *Acrelius* t. ex. är ju 1600-tal, *Acrel* 1700-tal. Men de sammansatta namnen kunna ju inte ändra form och torde därför vara ungefär lika under olika tidehvarf (naturligtvis räknadt endast från 1600-talet).

II 3. Här skulle belysas och förklaras de fakta, som förut konstaterats.

Hvarför öfvergingo aldrig yrkesnamnen i större utsträckning under medeltiden till att bli ärftliga? Det kan inte gärna bero på att svenskarna skulle ansett dem för simpla, ty dels ha inte heller norskar och danskar dylika namn, och dels voro de medeltida skråna på sitt sätt förnäma institutioner snarare än simpla. En annan förklaring måste sålunda ges. Jag citerar mina egna ord: »Det är ju faktiskt, att städerna hos oss under medeltiden icke nådde den blomstring och utveckling, som de kontinentala städerna tillkämpade sig. Den rent svenska handeln och industrien måste ju dessutom förkväfvas af det myckna tyska öfverväldet. Man kan säkert påstå, att vi i allmänhet inte fingo några stora myndiga och inflytelserika köpmans- eller handtverkarsläkter, där yrket med stolthet gick i arf från far till son och sonson etc. Men just detta är väl liktydigt med att förutsättningen för yrkesnamnens öfvergång till ärftliga namn saknades.» Emellertid är saken nog inte utredd härmed. Det är ju nämligen samma för-

hållande med de andra slagen af namn. Äfven frånsedt det oförnekliga faktum, att en hel mängd namns ärftlighet på grund af källornas bristfällighet kan vara omöjlig att konstatera, så är det väl i alla fall tydligt, att i någon större utsträckning ha inga slags namn under medeltiden öfvergått till ärftliga familjenamn. Om det också kan vara mindre underligt med öknamnen o. dyl. namn, så är del väl i stället så mycket mera påfallande med t. ex. ortnamnen. Dessa voro ju först och främst ganska vanliga, vidare voro de väl från början af aristokratisk natur — den förste, jag känner, som upptagit ett dylikt namn, var riddare — och slutligen hade de den för svenskarna — liksom för de flesta andra folk — tilltalande egenskapen att vara utländska. Visserligen ha de nog, såsom förut påpekats, förutsättningar gifna i inhemskt namnskick, men de uppträda dock, såvidt jag vet, först under Folkungatiden, då Sverige började dragas in i fastare förbindelser med utlandet och då just hos en frälseman, alltså hos en samhällsklass, som naturligtvis först och främst blef utsatt för utländska inflytelser, och därför får man väl anta, att tysk påverkan varit en hufvudsaklig impuls till deras framträdande. Det är då således tydligt, att förutsättningarna i allmänhet för familjenamns uppkomst saknades i det medeltida Sverige. I England, Frankrike och Tyskland började de redan på 1100-talet. Hvad är skillnaden? Det är väl här samma orsak som vid yrkesnamnen: det saknades i allmänhet — inte bara bland yrkesidkarna — stora, så att säga mäktiga, framstående släkter, som kunde uppbära och ha intresse af ett gemensamt familjenamn. Man hade väl hvarken intresse eller behof af familjenamn: eljest hade de väl ändå uppstått. Man kunde reda sig ändå. Folkmängden var ringa, förbindelsen mellan olika landsändar bristfällig, alltså inbördes isolering,[1] samhällslifvet väl ganska tynande under det utländska förtrycket — under sådana förhållanden kunde knappast familjenamn behöfvas. Och märk också, att i de flesta fall, där familjenamn verkligen kunna påvisas, så är det just hos de stora, mera betydande släkterna. — Detta är tydligen en intressant fråga att undersöka: i hvilken mån familjenamnens utbildning sammanhänger med lifligare ekonomiska och sociala förhållanden i allmänhet.

De moderna namnen torde genomgående vara likformiga och oindividuella under alla tider, i stort sedt fullständigt beroende af ortnamnen. Hvarpå beror detta? Det är väl så, att systemet, när

[1] Hvem kan säga i hvilken grad hela vår historia intill denna dag har lidit af detta faktum?

det en gång var färdigt, fortsatte af sig själft, genom vanans makt. Jag citerar fortfarande mig själf: »Man har hållit sig inom de en gång gifna gränserna utan att egentligen ha anledning att reflektera däröfver. Det är en faktor, som nog härvidlag är ganska viktig, och det är namntagarnas ålder. I allmänhet ha nog namnen tagits vid unga år, då individen just inte haft någon annan uppfattning af saken än den han fått af äldre personer, hvilka förut själfva gjort på samma sätt, eller också har namnet rent af inte tagits utan gifvits, nämligen i skolan af lärarna eller rektorn, alltså åt barn som naturligtvis inte alls reflekterat däröfver — förr än kanske efteråt. Och att dessa namngifvare skulle hålla sig till det traditionella systemet, var ju naturligt. På detta sätt har säkert en massa namn (kanske de flesta?) tillkommit.» Nu kan man dock tycka, att i alla fall »denna vana att uppta ortnamnens beståndsdelar, och hufvudsakligen naturorden, i personnamnen inte skulle ha kunnat uppstå och utveckla sig, om inte det verkligen hade funnits på djupet en gifven bestämd smak och verkligt tycke för dem hos svenska folket — ett svenskt särdrag alltså». Jag vill nu lägga några reflexioner till detta. Namntagningen har väl egentligen i de flesta fall varit så mekanisk, att den knappast åtföljts af andra känslor än belåtenhet med typen — och ofta inte ens det, utan tvärtom (ibland när namnet gifvits af öfverordnade). Om inte tyskar, fransmän och engelsmän hade utbildat sitt namnskick förr än på 1600-talet, hvem vet, om inte de då också blifvit ungefär lika beroende af ortnamn och adelsnamn som vi? Det är vidare en sak, som jag inte har fullt klar: om jag är från en ort *Lundby*, röjer jag mindre naturkänsla, ifall jag som dansk kallar mig *Lundby*, än ifall jag som svensk kallar mig *Lundgren*? Och om en person är från *Sjötorp* eller *Sandbacken* och kallar sig *Sjögren* eller *Sandberg*, så är det väl i första hand knappast någon känsla för *sjön* eller *sanden* som sådan, som leder honom, utan det är just tanken på hemorten med dess minnen, som påverkar honom, alltså hembygdskänsla snarare än naturkänsla. Man kan väl undra, om inte detta är just den form, som den s. k. naturkänslan tar sig hos folk i allmänhet: en dalkarl har nog mindre känsla för berglandskap i allmänhet än för Siljans blåa berg — en norrlänning är nog mera likgiltig för sydligare trakters skogar än för den stora granskogen, i hvars närhet han växte upp — man kan komma i stämning vid tanken på björkarna, som växte vid ens fädernegård, och ändå vara slö för skönheten hos kanske mycket vackrare björkhagar etc. Men liknande »natur-

känsla» ha väl alla folk? Och till sist: om man är från t. ex. *Håldala*, visar man väl lika mycken — ɔ: ungefär lika liten — naturkänsla genom att kalla sig *Cavallius* som genom att kalla sig *Dahlström?* Och hur ofta kan det inte ha händt, att en person kallat sig t. ex. något på *Berg-*, inte det ringaste med tanke på naturen, utan därför att någon viss person, som han känt, hetat på *Berg-?* Det är sålunda inte alls gifvet, att en förled, som blifvit vanlig och omtyckt, blifvit detta bara på grund af sin speciella appellativa betydelse; det kan vara åtskilliga andra orsaker. Och förleder utan någon egentlig betydelse, såsom t. ex. *Carl-*, *Wahl-*, kunna ju ibland bli nästan lika vanliga och omtyckta som de med utpräglad och »tilltalande» betydelse, så att de äfven attrahera namn från annat håll: *Kar*storp ger ett *Carl*beck; *Va*rola *Wahl*berg, *Wahl*stedt, *Wal*strand; *Va*ra ett *Wahl*berg etc. (hvarvid dock det kakuminala uttalet af *l* kan ha förmedlat öfvergången).

Det är alltså icke så lätt att utreda den frågan, i hvilken mån man får sluta sig till en liflig naturkänsla hos svenskarna af det faktum, att våra familjenamn ofta(st) innehålla naturord. Jag för nekar ju ingalunda, att synpunkten kan och bör anläggas ibland, men det är nog jämförelsevis sällan. Och så måste det också betonas, att naturordens förekomst, såsom beroende på ortnamnen, sålunda ytterst går tillbaka på prästernas klassiska hemortsnamn, men där kan säkert ingen naturkänsla förutsättas, utan den har alltså i vissa fall lagts in under den följande utvecklingen. Men hvarför ha nu t. ex. namnen på *Lund-* blifvit så vanliga? Beror det på det poetiska stämningsvärdet hos begreppet »lund»? Hvarför förekommer *Lundberg* så ofta? Det beror förmodligen på »välljudet i klangen», säger en bärare af detta namn, »för det är fasligt många, som heter Lundberg». *Lundmark* härleder sig i ett fall af en asp*dunge*, men en viss bestämd aspdunge, nämligen den, som låg vid fädernegården. Det är således samma förhållande som med *Bokelund*, som togs 1864 »efter en vacker skog (*bokelund*) i närheten af föräldrahemmet». Lat oss se på andra förleder, där man kan förmoda verkligt medvetet stämningsvärde! Man är född i *Lille*hem och kallar sig *Lilljedahl*, i *Lilla* Hyltan och kallar sig *Liljegren*, och *Liljestrand* kan ha följande ursprung: »Min far, som var född 1817, — antog tillnamnet Liljestrand. *Han var älskare af naturen.*» Namnet är taget »från *liljorna eller blommorna på Smålands tallösa sjöstränder*». Liljan är sålunda omtyckt, men märk, att naturälskaren hade öfvertygat ändå mer, om han valt någonting med bara naturstämning och

inte med liljans utpräglade poetiska[1] och heraldiska traditioner! Detsamma gäller »vishetens träd», *lagern*, som ju också är mycket vanlig i namn: man kan kalla sig *Lagerberg* »endast af den tillfälliga anledningen», att man »sedan barndomen känt personer, hvilkas namn innehöllo namnets första del». Man kan välja namnet *Lagerlund* »såsom varande ett vackert, klangfullt och mycket sällsynt familjenamn». Man kan vara född vid Lagan (»*Lageströmmen*») och kalla sig *Lagerström*, i *Laggar*gården och kalla sig *Lagerqvist*, i *Lag*fors eller *La*torp och kalla sig *Lagergren*, eller i *Lor*inga och kalla sig *Lagerbeck*. Men det är naturligtvis »kulturkänsla» mer än naturkänsla, som spelat in härvidlag. Äfvensa med *rosen:* man är från *Rovalls* på Gottland och »flyttar *s*'et», så får man *Rosvall*, men man kan också kalla sig så (Roosvall) af annan anledning. »Som *blomstervän* tog jag det af *rosen*» år 1875. *Rosengren* togs »sannolikt på grund af sin klang i det hela, men första stafvelsen innehåller verkligen en anklang på födelseorten *Ro*rene» o. s. v. Det är dock först och främst den poetiska och heraldiska rosen, som varit namngifvande. *Almqvist* togs en gång (på 1600-talet) efter en ovanligt stor och vacker *alm*, men den växte mycket riktigt på fädernegården, och dessutom hette socknen *Ölm*estad. Likaså *Loenvall* (i början af 1700-talet) efter en *lönn*, också på fädernegården. samt *Lindskog* vid samma tid från gården *Skog*, på hvilken det växte flera vackra *lindar*. Det är sålunda först och främst hemkänslan, som träder fram. Om så *Lönnqvist*, taget 1870, förklaras vara direkt af *lönn*trädet, visar ju detta ingenting annat än att namntagaren efterbildat äldre namn med samma förled och funnit dem tilltalande. Det är en ganska vanlig företeelse, att man i redan förefintliga namn lägger in en betydelse, som varit främmande för föregående bärare af namnet. Säkert kan *Ljungdahl* ha burits af många personer kanske utan annan anledning än ortnamn, men så 1886 nytogs det »på den grund, att jag tyckte det var vackert. Det bars af en person i Nässjö vid namn Lorentz Ljungdahl.» Här kommer således tydligen fram en tanke på vackra dalar med blommande ljung, en synpunkt, som kanske den andre icke vidare beaktat. Andra exempel på detta här nedan! *Enskog* togs 1901, och förleden kommer af »svenska ordet för juniperus communis», men detta visar rakt inte, att just *enen* skulle vara så omtyckt: tvärtom togs namnet utan »speciell anledning», egentligen »därför att det föreföll nytt och på undertecknad gjorde det angenämaste

[1] D. v. s. i det poetiska bildspråket, som ju är ofta lika ofta som natur.

intrycket af alla dylika, som stodo till disposition». Om man är från *Ersk*a socken och kallar sig *Ekström*, så visar detta kanske, att man sätter värde på *eken*; dock är det inte alls säkert. Den som är från *Björ*säters socken och kallar sig *Björklund*, borde väl tycka om *björkar*; men när man får veta, att det var rektorn, som gaf honom namnet vid inträdet i första klassen »tills vidare», och att »det hela var expedierat på 2 minuter, ehuru aldrig till min belåtenhet», så blir ju uppfattningen en annan. Om namnet *Hasselblad* går en släktsägen: på 1600-talet kom till Värmland en västgöte, kallad Träd-Olof, därför att han handlade med trä. Han blef förlofvad med »en mamsell Landberg i Dalarne», och svärfadern önskade att mågen skulle ta ett släktnamn. Han lofvade att ta namn efter det första föremål de mötte, sedan de färdats förbi en grind öfver vägen. Strax efteråt föll ett *löf* ned på fotsacken, hvarvid Olof misslynt utbrast: »Ett hassellöf!» »Å, du kan ju kalla dig *Hasselblad*», genmälte svärfadern, och därvid blef det. Hur som helst så vittnar ju detta just inte om någon kärlek till *hasseln* som sådan. — Den, som är från *Sven*arum, kan kalla sig *Svanborg* eller *Svanstedt*, och *Sval*ehult kan ge ett *Svanberg* hellre än *Sval*berg. Dylikt visar nog, att *svanen* har en viss dragningskraft för fantasin. Men äfven den är ju dessutom både heraldisk och poetisk. Detsamma gäller *örnen*, men man får som sagdt akta sig för att lägga in för mycket »själslif» i namnet. 1879 böt en Eriksson om namn och kallade sig *Örnqvist*; fanns det någon särskild anledning? »Icke egentligen, men då det var många med namnet Eriksson, önskade dåvarande lärarne vid Karlstads Folkskolläraresemiinarium, att vi borde ändra namn, och i hast tog jag detta namn Örnqvist, ty det började med *Ö* såsom min födelseby *Ö*lmbäck.» — Ett verkligt stämningsvärde af religiös art har *palmen* haft, på den tiden folk gick med »palmer» (ɔ: sälgkvistar) i händerna till kyrkan på palmsöndagen. Det är tydligen dessa traditioner, jämte de heraldiska, som gjort, att palmen kommit med bland de namngifvande träden. — En annan förled, som faktiskt ibland tagits for sin egen skull, är *Nord(en)*. Det kan vara särskildt för *Norr*lands skull, t. ex. *Nordström*, väl ung. från omkr. 1700; det kan vara »af *Nord*- i *Norden* eller *Nordiska*», såsom *Nordmark* 1871, och anledningen kan vara, »att jag var född *nordbo*. Namnet mitt motto. Jag valde det på förslag af skolkamrater, bland flera föreslagna.» *Nordsjö* har också ett liknande ursprung. Det togs 1873, och förleden valdes »dels *med hänsyn till vårt lands läge*, dels med afseende på det vanliga namnet på min farfars ställe: '*Norrens*', hvilket förmod-

ligen kallades så på grund af sitt läge i nordliga delen af byn Grödby i Ifvetofta. Andra delen af namnet valdes med hänsyn till den vattensamling, som vid riklig nederbörd brukade finnas i det stora grustaget utanför mina föräldrars hus. En kamrat, som gärna ville att jag skulle byta namn, hittade på det med ledning af de upplysningar, jag gaf honom. Det sätt, hvarpå han uttalade det, klingade, jag menar *lät*, så bra i mina öron, att jag beslöt mig för att antaga det. Någon tanke på *Nordsjön* har sålunda ej legat till grund för valet af mitt namn.» Det är påtagligt, att begreppet Norden för oss fått denna särskilda stämning under den tid, da Sverige framträdde som en ärofull stormakt, och det bör ju också kunna visas ur litteraturen. Öfverhufvudtaget är det i detta sammanhang en intressant uppgift att undersöka dessa begrepps historia, att följa lindens, liljans, rosens traditioner alltsedan folkvisornas tid, att t. ex. undersöka, hvad träd och växter i allmänhet och väderstrecksnamnen och lokalbegreppen: lund, sjö, skog, dal, älf etc. ha spelat för roll under olika tider i litteratur och folklif — och därmed också utreda deras betydelse såsom sådana för namnbildningen. Hvad som är särskildt intressant, är, att man med skäl kan undra, om inte en god del af »naturkänslan» kan härröra från gamla kulttraditioner, så att t. ex. kärleken till *träden* går tillbaka på *vårdträden* eller att *lunden* kan i sista hand ha fått sin stämning och betydelse från *offerlunden*, eller *källan* från *blotkällan* etc. Och vidare: kan djurens förekomst i namnen följas tillbaka — via heraldiken och de gamla hedniska förnamnen, där djurnamn voro vanliga ingredienser: Tor*ulf*, Ör*nulf*, *Arn*grim etc. — till gamla djurkulter, totemism eller dyl.? Gälla här Abels ord (Die deutschen Personennamen sid. 2): »Oder wann sollen wir uns das Zeitalter denken, wo selbst für das weibliche Geschlecht Namen geschaffen wurden wie Wolfkampf (Wulfhilde), Kampfschlange (Wigilint). — — —? Welch wildes Naturleben blickt uns aus solchen Namen entgegen! — — — In welch heiliger geheimnisvoller Scheu und doch wieder vertraulicher Nähe muß der Mensch noch mit den Tieren des Waldes gelebt haben, als er den Ruhm der Stärke und des Mutes nach Ebern und Wölfen maß? Auf welch uralte Periode der Religion weisen uns die zahlreichen mit Asen und Elfen zusammengefügten Namen wie Oswald, Alberich, Alfred?» Sid. 13: »Der Deutsche der Urzeit in Wald und Feld, im unmittelbaren Verkehr mit der Natur, fühlte sich zu den Tieren in einem Verhältnis, von dem wir uns jetzt kaum eine Vorstellung mehr zu machen vermögen.

Die alte Tierfabel von Reinhart Fuchs gibt davon Zeugnis. Ihre Schönheit, Kraft, List bewunderte, beneidete er, wenn er auch als Jäger oder Hirte im Krieg mit ihnen lag. Aber diese Erklärung genügt noch nicht: wir müßen hinaufsteigen in die älteste allen Völkern gemeinsame Periode der Entwicklung der Vielgötterei, überall begegnen wir da Vorstellungen von der Heiligkeit einzelner Tiere, die entweder besonderen Gottheiten eigentümlich angehören oder in deren Gestalt sich gar die Götter selbst hüllen.» — — —

Hur likformigt och oindividuellt vårt namnskick — åtminstone skenbart — är, synes bäst af de fall, där namnen tagits af originella, individuella anledningar. Faktum är, att dylikt i regel aldrig märks — och om det märks, verkar det snarast stötande. Ett namn som *Gottneid* tar sig ju främmande ut. Det togs 1860 af en skräddaregesäll i Växjö. Förebilderna äro sådana namn som *Gotthard*, *Gottfrid* o. dyl., där *Gott-* uppfattades som neutr. af *god*. *Gottfrid* blir då enligt denna tolkning = *det är godt att vara i frid*. Han tyckte nu mycket om Småland: »där är det *godt i nejden*», och så uppstod »fantasinamnet». Andra faktiskt individuella namn, som ju äro både lyckade och intressanta, men utan att det individuella kan märkas, äro t. ex. följande. *Alfheim* togs 1907 ur Viktor Rydbergs Fädernas gudasaga på grund af sin vackra klang. *Alkman* är den gamle doriske körlyrikerns namn; det ser ju mycket riktigt ut som ett modernt svenskt. *Bildman* i början af 1700-talet gafs af rektorn i Nyköping åt en fattig fjärdingsmans son från *Bilsbo*, hvilken skulle studera; det var en profetia, att han skulle bli *en bildad man* med tiden. En yngling, bestämd till präst, men som hellre ville tjäna i Karl XII:s här, kallade sig *Björnståhl*. Det är väl tanken pa björnens och stålets kraft och härdighet, som föresväfvat honom, men adliga förebilder funnos naturligtvis också. *Blomsterwall* antogs af en person, som var skicklig i att *rita blommor*. *Elfsten* i senare hälften af 1600-talet härleder sig af en förbi födelseorten flytande *älf*, i hvilken funnos flera små besynnerligt formade *stenar*. *Forslind* fanns redan på 1600-talet, men omkr. 1840 nytogs det med ganska intressant »innehåll». En soldat Flygt fick troligen sitt namn ändrat till *Lind*, väl i samband med flyttning till nytt soldattorp. Hans söner kommo till Växjö gymnasium och blefvo omhändertagna och uppmuntrade af Tegnér, som förklarade, att knektnamn passa inte för dem, som studera, utan rådde dem att byta namn. Han yttrade, att »det mänskliga lifvet liknar en *fors*, stundom brusande; sätter man en *lind* framför, kan det ju i någon mån dämpa forsen».

Tegnér har alltså föreslagit namnet eller, åtminstone motiverat det, kanske med utgångspunkt från det ofvannämnda *Lind* och *Nissafors* (i Värnamotrakten). Om *Glansholm* berättas följande. En person, som hette Johansson, ville gärna ha ett namn, som var mindre vanligt. »Och han ville om möjligt ha det efter födelsegården. Denna var *Glammunds* i Akebäcks socken af Gottlands län. Men det gick inte bra att hitta på något. En god vän hjälpte honom stafva och lägga ihop, och så hade de slutligen lyckats åstadkomma något så märkvärdigt som Glansholm. Nå, det kunde ju inte göra anspråk på att ha någon rimlig likhet med Glammunds (de 3 första bokstäfverna äro visserligen lika), men det gjorde detsamma; det var åtminstone ovanligt, och det är det utan tvifvel». *Heimdahl* togs omkr. 1830, »och torde anledningen närmast vara att söka i namnet på det ställe, som då af morföräldrarna beboddes. Stället hette *Vallhall.* Den, som gaf namnet, var en domkyrkosyssloman —, hvilken förmodligen tyckte, att namnen passade bra ihop». En släkt *Helleberg* är från Marstrand. Huset låg på en berghäll, »på *hälleberget*». *Ström* hette en soldat på Karl XI:s tid — han var för öfrigt lång och *hög* — hvilken utmärkte sig mycket. En gång sade kungen: »Du skall heta Högström», och så blef det. En professor i Lund yttrade 1677 till en elev: »Du bist mir ein lieber Mann und sollst auch *Liebman* heißen.» Eleven behöll namnet. *Malmklyfft* nämnes från Falun: det är väl af grufvans *malmklyftor*, liksom *Malmstedt* (fru Lenngrens far) tog namnet af en *järngrufva*. Många gånger ha väl *Palmgren* och *Sjöstrand* tagits utan något särskildt djupt motiv, men så har det händt ett par gånger på 1800- och 1900-talen, att verkligen utpräglade känslovärden lagts in i dessa båda namn. »I vårt allvarliga, af gammaldags fromhet präglade föräldrahem — föräldrarna voro bondfolk i Täfvelsås, Kronob. län — hade den märklige prästen L. P. Sellergrens († 1843) namn en sällsam, nästan helig klang. Ett sådant namn ville [han] förvärfva sig. Men han kunde ej taga just det namnet. Då uttänkte han ett namn, som han trodde kunde vara liktydigt med eller i sig hade något af det underbara namnet Sellergren, därvid resonerande sålunda: Namnet S:s första del *Seller-* måste betyda detsamma som *sälg* (i min födelsebygd kallat *Sälle*), men sälg (sälle) benämnes af folk här i orten ofta för *palm*, alltsa *Palmgren* är det namn jag vill ha.» I *Sjöstrand* intolkades år 1904 en vacker och intressant betydelse. »Den, som antog det, bor i ett hus vid hafvet, men då man i dagligt tal ej säger hafvet utan *sjön*, åtminstone i den trakt, där han

bor, så tog han häraf första stafvelsen. Vidare bodde han alldeles vid *stranden*, och häraf den andra stafvelsen *-strand*, och af dessa båda stafvelser fick han namnet Sjöstrand. Det är en orsak. En annan orsak var den, att han var sjöman till yrket och således hade sin håg till hafvet. På *sjön* hade han sitt arbete, och vid *stranden* hade han sitt hem och sin maka. Och då tog han den ena hälften efter sin dagliga boningsplats och den andra efter hemmets och hustruns plats.» En bondpojke från Idensalmi i Finland, född omkr. 1680, kom vid 12 l. 13 års ålder till Uleåborgs skola och fick af rektorn namnet *Snellman* för sin flit och sin begåfning. Släkten *Stenbäck* i Finland härstammar från Laihela, och namnet kommer af en stor *sten*, som låg midt för hemmanet i Laihela *bäck*. Anders *Strömstein*, född 1696, tog namnet af en *kvarn* strax vid Halmstad, som hans far ägde. *Ståhlmarck* togs af en seminarist i Växjö 1909. Han satte ihop det »på fri hand». *Stålet* är det kraft i, och det tyckte han om. Dessutom har han hört namn på *Ståhl-*, som tilltalat honom. Slutleden *-marck* har likaledes alltid tilltalat honom. Henrik *Wallenborg*, född i Raumo 1709, kallade sig så, därför att han *gått vall* i ungdomen. *Widebeck* i senare hälften af 1600-talet togs efter *videbuskarna* vid bräddarna af en *bäck* vid faderns hus. Olof *Willman*, amiralitetskapten på 1600-talet, kallade sig så »av sin *vita erratica*». En borgarson från Karlstad, född 1664, kallade sig *Ågren* efter Klarälfven (»*ån*»), som invid staden delar sig i två *grenar*

III. I hvilken mån denna del af arbetet kan närmare utarbetas, beror naturligtvis på i hvilken utsträckning man kan lyckas påvisa i hvarje särskildt fall anledningen till att just den och ingen annan slutled valdes. Ofta, kanske oftast, är detta omöjligt, men det finns å andra sidan en mängd fall, där det faktiskt later sig göra. Det framgår ju redan af åtskilliga ställen i det föregående, och jag lämnar här några ytterligare exempel.

-ager: Glimager (Glim*åkra* i Skåne, men namntagaren föddes redan 1641, alltså under danska tiden).

-beck: Alsbeck (Als*bäck*), Bjurbäck (Bjur*bäck*), Enbäck (af ty. Ein*bech*), Juhlbeck (fadern: *Beck*ius), Junbäck (June*bäck*), Kolbeck (Kol*bäck*), Lagerbeck (*Bäck*), Laurbeck (*Bäck*), Starbeck (Star*bäck*), Stenbäck (*Bäck*e).

-becker: Enebäcker (Ene*backen*)

-berg: Axberg (Ax*berg*), Billberg (*Berg*), Billberg (Bille*berg*a), Blidberg (Blids*berg*), Blyberg (Bly*berg*a), Boberg (Bo*berg*), Brunberg (Ax*berg*). Cederberg (*Berg*a), Djurberg (Djur*berg*et), Dreberg

(Dre*berg*), Edberg (Eds*berg*), Edsberg (Eds*berg*), Elmberg (Elme*berg*), Elsberg (Els*borg*), Falkenberg (Falken*berg*), Fredsberg (Freds*berg*), Gillberg (Gill*berga*), Hagelberg (Hagel*berga*), Hagelberg (Hagla*berget*), Hedenberg (Eden*berga*), Hemberg (hopsatt af förnamnet *Hem*ming och ett tillnamn på -*berg*), Hjortsberg (Hjorts*berga*), Hofberg (Hof*berga*), Hofverberg (Hofver*berget*), Kilberg (Il*berg*), Klingberg (modern: *Berg*ius), Kullberg (Kulla*berg*), Kullenberg (Kulla*berg*), Lekenberg (Leke*bergen*), Liljemalm (*Malma*), Lindberg (Lindes*berg*), Lindberg (Lind*berg*), Lundeberg (Lunde*berga*), Mannerberg (ändr. af *Berg*man), Möllerberg (Mölle*berga*), Norberg (Nor*berg*), Oldberg (Old*berg*), Onsberg (Ons*berga*), Roberg (Tyst*berga*), Roberg (Rå*berga*), Rogberg (Rog*berga*), Rosenberg (modern: Spong*berg*), Rudberg (Rud*berga*), Råberg (Rå*berga*), Sjöberg (Falken*berg*), Sjöberg (*Berg*sjö), Smedberg (boningshuset låg på ett *berg*), Solberg (Sol*berga*), Stenberg (Sten*berga*), Timberg (Tim*berg*shagen), Tranberg (Tran*berga*), Tångberg (huset låg på ett *berg*), Winberg (Vin*berg*), Österberg (Östan*berg*).

-berger: Gilberger (Gil*berga*), Lindberger (Lindes*berg*).

-björk: Fagerbiörk (Fager*björka*), Skarenbiörk (Skar*björka*).

-björn: Lilljebjörn (fadern: *Björn* Nilsson).

-blad: Wetterblad (huset låg i en trädgård med mycket blommor och *blad*).

-bom: Arnbom (Arn*bo*), Bergbom (af ty. Beer*baum*), Fernbohm (Färne*bo*), Gobom (hustruns namn: Kjäll*bom*), Hasselbom (Hassel*bol*), Högbom (Hög*bo*), Söderbom (vid gatan fanns kanske en tull*bom*), Wickbom (Vik*bo*landet), Winbom (Vin*bo*torpet).

-borg: Dreborg (Dref*berg*), Gyllenborg (Trälle*borg*), Liljeborg (Sölves*borg*), Lundborg (fadern: Lund*berg*), Nohrborg (Nor*berg*).

-born: Ekborn (Ekeby*borna*).

-bring: Embring (Em*bricke*), Gullbring (Gull*bringa*), Hultbring (*Bring*etofta), Sjöbring (*Bring*ebäck), Sjöbring (*King*storp).

-by: Edeby (Ede*by*), Kärrby (Kärra *by*).

-copp: Nycopp (Ny*cop*ensis, af Nyköping).

-dahl: Ekendal (Eke*dal*), Elfvendahl (*dalen* vid Bohus), Elfvendahl (Älf*dal*en), Frisendal (Fris*dal*en = Fryksdalen), Kulldal (nedanför huset låg en *dal*), Landahl (Lan*da*), Lifsdahl (Lifs*dal*), Lindal (*Dal*), Nordal (Nor*dals* härad), Ofvandahl (Ofvan*dal*), Sandahl (San*da*), Windahl (anklang på Wi*dell*).

-dorff: Bodorff (Bo*torp*), Hadorph (Had*dorp*), Landorf (af *L. And*ersson och gårdsnamnet Tås*torp*), Wormsdorff (Orms*torp*).

-eld: Tuneld (ändr. fr. Tun*el*ius)

-falk: Bergfalk (*Falk*enberg).

-felt: Lindfelt (Breit*felt*).

-fjell: Nordfjell (från Lappland; tydl. ha *fjällen* varit namngifvande).

-fors: Lindfors (Lind*fors*). Nohrfors (Brå*fors*), Rydfors (Frände*fors*), Sjöfors (*Fors*erum).

-gard: Neogard (*Garde*)

-gardt: Pihlgardt (ändr. fr. Pil*gård* [af Pile*gården*], därför att stiftets biskop, af Win*gård*, ville »ha sin *gård* i fred»).

-graf: Elfsgraf (byn *Gröf* vid Dalälfven).

-gran: Hedengran (fr. Hedemora, som har en *gran* i vapnet).

-gren: Dettergren (en träd*gren* vid boningshuset hängde ut öfver sjön Dettern), Sjögreen (släkten är skotsk och hette urspr. *Green*), Ståhlgren (släkten hette förut *Gren*).

-gård: Arngård (Arna*gård*), Borggård (Borg*gård*).

-hagen: Lanhagen (Lan*hagen*), Stenhagen (Sten*hagen*).

-hammar: Granhammar (Gran*hammar*), Stenhammar (*Hamra*).

-hamn: Carlhamn (fr. *hamn*staden Karlstad), Lagerhamn (fadern: *Hamn*), Wetterhamn (fr. *hamn*staden Jönköping).

-heim: Gutheim (Gud*hem*), Westerheim (slutleden af tyskt ursprung).

-hem: Daalhem (Dal*hem*), Gladhem (Glad*hem*), Ringhem (Ring*ome*).

-hoff: Klockhoff (tyskt namn: Klock*hov*ius), Lennhoff (Len*hof*da), Rothoff (Rot*hov*ius).

-holm: Agholm (*Holm*), Bastholm (Bass*holm*en), Brennholm (Bränd*ön*). Cederholm (fadern: *Holm*), Edholm (gården låg på en *holme*), Engelholm (Ängel*holm*), Lauholm (La*holm*, men namnet förek. redan under danska tiden), Liedholm (ändr. fr. Lied*hjelm*), Ortholm (Ort*holm*), Renholm (*Holm*berga), Risholm (Ris*holm*), Stenholm (gården låg vid en sjö med en *holme* i), Ullholm (*Hol*erud), Utterholm (Ek*holm*en).

-hörning: Enhörning (En*hörna*).

-ild: Thorild (ändr. fr. Thorén, med tanke på Tors *eld*, blixten; närmaste anledningen till namnbytet var »att förekomma misstag å postkontoren»).

-karl: Morkarl (Mor*karl*a).

-kind: Dedekind (Väst*kind*e).

-kiern: Folkiern (Fol*kärn*a).

-klef: Randklef (Rand*klöf*ven).

-klint: Bergklint (farmodern: *Klint*).

-krantz: Runkrantz (Run*krans*).

-kyrk: Nykyrk (Ny*kyrk*a).

-kål: Forsskål (modern: *Kohl*beckia)

-lein: Ecklein (ändr. fr. Ek*lén*)

-lind: Arfslind (Arfs*lind*a), Becklind (Bäck*lid*), Berglind (*Lind*esberg), Fagerlind (ändr. fr. Fager*lin*), Göthlind (Göt*lund*a).

-lund: Axlund (Ax*lund*a). Eklund (Ek*lund*a), Enlund (Rosen*lund*), Fröslund (Frös*lund*a), Götlund (Göt*lund*a), Söderlund (Snaf*lund*a), Thorslund (Tors*lund*a), Wahlund (Va*lund*a).

-löf: Ewerlöf (Efver*löf*). Skatelöf (Skate*löf*), Åkerlöf (*Löf*sta).

-lös: Westerlös (Väster*lös*a).

-malm: Liljemalm (*Malm*a).

-man: Bergman (»*mannen* på berget»), Brisman (Bris*men*ed), Fröman (modern: Åh*man*), Hedman (ändr. fr. Ed*man*), Nyman (= ty. Neu*mann*), Opman (Opp*man*na), Wessman (Väst*man*land). Wæsman (Väst*man*land), Åkerman (= Agri*cola*), Ångerman (Ånger*man*land).

-mark: Axmark (Ax*mar*), Beckmark (*Mark*ebäck), Kjellmark (Lång*mark*en), Nordmark (Nord*mark*), Uddmark (Gräs*mark*).

-näs: Gunnäs (ändr. af förnamnet Gun*ne*).

-qvist: Bellqvist (*Kvist*bro), Broqvist (*Kvist*bro), Kjederqvist (bildadt af *Kjed*ing och Löf*qvist*), Ordqvist (ändr. fr. Nord*qvist*), Stenqvist (Sten*qvist*a).

-rick: Odenrick (*Rick*eby).

-roos: Winterroos (Vint*ros*a).

-roth: Nolleroth (Nole*röd*), Sällroth (Sälle*ryd*).

-ryd: Almryd (Almunds*ryd*).

-sand: Ehrensand (Härnö*sand*).

-schöld: Hornschöld (fadern: Horn*sched*).

-sjö: Jönssjö (bildadt af *Jöns*son och ett namn på *-sjö*).

-skog: Carlskog (Karl*skog*a), Hedenskog (Heden*skog*a), Svaneskog (Svan*skog*).

-stad: Ingstad (Ingel*stad*).

-stedt: Alstedt (Al*ster*), Annerstedt (Anner*stad*), Bergstedt (Bär*stad*), Bistedt (Bjä*sta*). Bostedt (Kni*stad*), Bärstedt (Bär*stad*), Carlstedt (Karl*stad*), Comstedt (Kom*stad*), Egerstedt (Eger*stad*), Ekstedt (ändr. fr. Ek*stad*ius), Fristedt (Fri*stad*). Gellerstedt (Gäller*sta*), Gistedt (Gi*stad*), Hellstedt (Helge*stad*), Hierstedt (Jär*stad*), Hofstedt (Hof*stad*), Hvalstedt (Hval*stad*), Höckerstedt (Höcker*stad*). Hörstedt (Hör*stad*), Kerfstedt (Kärf*sta*), Kihlstedt (Elge*sta*),

Kiäfstedt (Käfv*esta*), Knidstedt (Knid*sta*), Lundstedt (Hofv*esta*). Nastedt (Na*sta*), Næfstedt (Näfv*esta*), Ramstedt (Ram*sta*), Ranstedt (Ran*stad*), Schöllerstedt (Sköller*sta*), Segerstedt (Seger*stad*), Siugstedt (Sjug*sta*), Sjöstedt (Sjö*stad*), Skyllerstedt (Skyller*stad*), Strömstedt (Ström*stad*), Ulmstedt (Ölm*stad*), Wallstedt (ändr. fr. Wall*stadius*), Wallerstedt (Valler*stad*), Walmstedt (Valme*stad*), Wennerstedt (Winner*stad*), Westerstedt (Väster*slätt*), Winnerstedt (Vinner*stad*), Åkerstedt (Skyller*stad*), Ålstedt (Ål*sta*), Åhrstedt (Åhr*stad*).

-stein: Bennerstein (Benner*stigen*), Wadstein (ändr. fr. Wad*sten*. Ändringen gjordes i Skåne, »troligen på grund af uttalet: sten, stain, *stein*»), Wadstein (ändr. fr. Wad*sten*. I ett flyttningsbetyg skrefs af misstag -stein, och detta misstag accepterades).

-sten: Andersten (fadern: Anders Tor*sten*sson), Carlsten (ändr. fr. Kall*sten*), Fahlsten (fadern: *Sten*), Fryksten (*Sten*sjön), Fægersten (*Sten*källa), Grimsten (Grim*sten*), Hagsten (*Ste*hag), Hansten (fadern: *Sten*ius), Hofsten (Hof*sten*), Karlsten (namntagaren föddes i Karlskoga s:n vid en mycket stor *sten*), Malmsten (»Malmö*stenen*» på Malmö stortorg), Runsten (Run*sten*), Runestén (Run*sten*), Zetterstéen (*Sten*sätter).

-strand: Carlstrand (fr. Karlstad vid Väners *strand*), Cronstrand (ändr. fr. Krön*strand* af sjön Krön, med *strand*), Hjertstrand (»namnets senare del -strand torde härröra af de många *insjöarna* i provinsen Småland»), Hultstrand (namnets andra del togs, »emedan en *sjö* låg intill byn»), Siljestrand (Siljan, med *strand*), Sjöstrand (*Strand*a härad), Tidstrand (Odensåker, vid Tidans *strand*), Tockerstrand (fr. Svälinge, vid Tåkerns *strand*), Westerstrand (fr. Västervik, vid Östersjöns *strand*), Wistrand (Viby s:n i Östergötl. där finns en sjö med *strand*»).

-ström: Ahlström (Al*strum*), Bergström (*Ström*sberg), Collström (fr. Kolbäck, vid Kolbäcksån, »Kol*strömmen*»), Dahlström (»namnet är taget af socknen Indal och *strömmen* eller älfven af samma namn, som går genom orten»), Djupenström (fadern: Magnus Djupedius *Ström*), Fjellström (fr. Lappland, med fjäll*strömmar*), Gawelström (Gafvelan l. »Gafvel*strömmen*»), Junström (Junebäck l. »-*strömmen*»), Lettström (Letälfven l. Let*strömmen*), Lidström (Lidan med »*ström*»), Löwenström (sammansatt af Ankar*ström* och von Löwen), Maijström (Majån l. »-*strömmen*»), Manderström (ändr. fr. *Fors*man > *Fors*mander > Manderström), Norström (fr. Norrköping, vid Motala *ström*), Rönström (Rönneån, med »*ström*»), Sandström (Motala *ström*), Stenström (fr. Stensjön, varest en *ström*

flyter), Stockeström (Stockebäcken, med *»ström»*), Svenström (modern: *Ström*), Åkerström (Åker*ström*).

-stubbe: Ahlstubbe (fadern: *Stubbe*).

-sund: Burensund (fadern: *Sund*ius).

-svärd: Modensvärd (modern: Lillje*svärd*).

-vall: Bergwall (*Vall*), Bergwall (*Vall*by), Bergwall (*Vill*berga), Browall (Bro*vall*), Ekwall (*Vall*by), Grönvall (ändr. fr. ty. Grün*wald*), Grönwall (Grön*vall*en), Högvall (Hög*vall*a), Högvall (Hudiks*vall*), Knidswall (Göks*vall*a), Strömwall (Göks*vall*a), Tingwall (Ting*vall*a), Törnevall (Törne*vall*a), Ådervall (Udde*vall*a), Öhrvall (Ör*vall*a).

-vik: Elfvik (fadern: *Wik*), Elfvik (Älf*vik*en), Elzwik (*Vik*a) Wallwik (*Vik*a).

-å: Lyckå (fr. Lyckeby i Blekinge, där Lyckeby*ån* flyter förbi).

-ö: Hylmö (Malm*ö*), Westöö (Väst*ö*).

Uppgiften i denna afdelning blir så att utreda de olika slutledernas historia. Jag måste här inskränka mig till att hänvisa till de antydningar och skisser, som Tegnér gifvit i sin uppsats.

IV. De båda viktigaste frågorna här äro följande. Hvarför ha namnen endast två och icke flera sammansättningsleder? Och hvarför äro förlederna obegränsat många men slutlederna endast ett fåtal?

Svaret på dessa frågor torde bli, att namn i allmänhet icke ha mer än två leder. Jfr t. ex. ortnamnen. De bestå af en allmänt och en individuellt karakteriserande del. En tredje beståndsdel skulle vara otänkbar. T. ex. *Ekliden* är först och främst en *lid*, men med det individuella särmärket, att *ekar* finnas där påfallande talrikt. Och detsamma gäller personnamnen. Våra äldsta personnamn (förnamn) bildades ju just så. T. ex. *Härjulf* och *Hadhulf*, som väl voro söner af *Hjorulf* — enl. Istabystenen i Blekinge. Här syns också tydligt orsaken till olikheten i de båda ledernas variering. *-ulf* återkommer i alla tre namnen, därför att det anger släktgemenskapen och således blir det allmänna elementet i namnet. Förra sammansättningsleden är däremot olika i alla tre fallen: den anger i hvarje fall olika individ, olika medlem af släkten och utgör alltså namnets individuella element. Och det är tydligt, att de individuella elementen kunna varieras obegränsat, medan de allmänna komma att inskränkas till ett fåtal. Det är samma sak med våra moderna familjenamn: förlederna utgöra här det individuella och slutlederna det allmänna elementet. — Man kan följa detta bildningssätt af personnamnen ända upp till indoeuropeisk tid.

För öfrigt är det här åtskilliga frågor att utreda, hvilka kunna sammanfattas så: hvilka kombinationer af förled och slutled äro omtyckta, och hvilka undvikas? Af formella skäl? Af betydelseskäl? Sådana namn som *Blombom*, *Östström*, *Borgberg*, *Stamskog*, *Strandkrantz* etc. äro ju omöjliga af olika anledningar: lederna rimma, konsonanthopning till svåruttalade ljudkomplex etc. Däremot gör själfva konsonanthopningen ingenting, när ljuden äro tonande och ordnade efter sonoritet i de särskilda stafvelserna, t. ex. *Almgren*, där ju ända till fyra konsonanter stöta ihop, utan att det verkar det ringaste tungt. Att dylika synpunkter äro riktiga, är ju alldeles självklart, liksom också att betydelsen kan vara afgörande ibland: ingen vill väl kalla sig t. ex. *Kråklund* eller *Ormgren*, äfven om man är från Kråkeryd eller Ormesta. Men man får inte öfverdrifva. När Cederschiöld i Välljud och missljud i nutida svenska språkarter (Xenia Lideniana 128 f.) gissar, att den som antog tillnamnet *Askelöf*, undvek kanske af det skälet formen *Asklöf*, att denna kunde af illvilja eller oförstånd utläsas på annat sätt än det åsyftade [alltså = *as-klöf?*], så är väl detta mera skarpsinnigt än öfvertygande. Om han hade varit så känslig, borde han väl ha undvikit att kalla sig alls på *Ask-*, ty bara den associationen är väl tillräckligt obehaglig. Jag kan inte förstå, att det inte skall räcka, att namn på *-e-* haft en finare, adligare klang, och att födelseorten var ett *Aska* eller *Askeby* e. dyl. Inte heller är det väl någon, som tror, att sällsyntheten af namn på *Bok-* beror på ordets dubbeltydighet. Den beror utan tvifvel på att ortnamnen på *Bok-* äro sällsynta. Likasa drifves konsonanthopningens betydelse för långt, när ett namn sådant som det faktiskt förefintliga *Ekstedt* inte kan godkännas. Och egendomligast af allt är omdömet om slutlederna i allmänhet. Först förklaras, att valet af efterled i en mängd fall afgör, om det sammansatta namnet får god klang eller ej. »En granskning af de allmännast brukade efterlederna visar, att dessa till öfvervägande del bestå af klingande (tonande) ljud.» T. ex. *berg*, *blad*, *blom* etc. etc. Det är, som om deras tonalitet varit den enda afgörande orsaken till deras användning i personnamnen, och inte deras heraldiska (och andra adliga) egenskaper. Man får det intrycket, att om inte händelsevis dessa för riddarborgarna och heraldiken etc. viktiga ord öfvervägande bestått af tonande ljud, så skulle vi aldrig här i Sverige brytt oss om att använda dem i våra familjenamn. Men det är väl ända inte troligt.

Axel Oxenstiernas anteckningar om Karl IX:s död

Meddelade af **Nils Ahnlund**

Bland dem, som stodo vid konung Karl IX:s dödsbädd i Nyköping den 30 oktober 1611, var Axel Oxenstierna en. För något visst syfte, om hvars art här icke skall framställas några förmodanden, har han tecknat sig till minnes vissa tilldragelser under månaderna före och efter konungens död. I första bandet af hans *Skrifter och Brefvexling* finnas sålunda tryckta dels några kortfattade almanacksanteckningar af honom från senare delen af år 1611, dels vissa andra uppteckningar om händelserna från kung Karls frånfälle till slutet af januari följande år.[1] De förra, kända från E. Palmschiölds afskrift, gå visserligen från den 2 augusti till den 26 december men med stora luckor: så finnes från oktober endast uppgiften om det kungliga dödsfallet och vid detsamma närvarande. De senare, som vi äga i rikskanslerns egenhändiga original, börja som nyss nämndes först med den 30 oktober och kunna därför lika litet som föregående berätta något om Karl IX:s sjukdomsfall och sista dagar.

Detta är däremot fallet med några hittills icke observerade anteckningar af Axel Oxenstierna af samma natur och från samma tid som de nyss nämnda. De finnas i afskrift af Nicolaus P. Grubb i Linköpings stiftsbibliotek i samlingsbandet *H 62:* en efterföljande anteckning visar att kopian gjorts efter kanslerns eget original, som det af en senare notis synes i sept. 1676. Om händelserna närmast före Karl IX:s död ha dessa anteckningar ett och annat drag att förmäla, som torde erbjuda intresse.

* * *

[1] Axel Oxenstiernas Skrifter och Brefvexling. Afd. I. 1. sid. 46—49. De senare anteckningarna finnas publicerade redan 1781 i Stockholms Magazin, Band III. sid. 145—148.

De Morte p. m. Sereniss. Regis Caroli Noni. Anno 1611 den 22. octobr. Sädan H. K. M:t hade affärdat Jäsper Mattzson til Wästergiöthland, att hafva kriigsfolket i befallning ok försvara grentzerne; såsom ok tilförordnadt Niels Stiärneskiöld uthi Skantzen veed Riisby öfver det folket der skulle bliiva, ok satt Pähr Michellsson til ståthållare på Borkholm ok Öland etc. steeg H. K. M:tt til Bååts i Mynsteråårs, aktandes sig til Nykiöping; ok begynte H. K. M:tt samma dag att känna ok klaga sig ondt.

Den . . . Octobr. ankom H. K. M:tt til Nykiöping mykket svag så två måste leeda Hans K. M:t uthur Båthen ok på Slottet.

Den 27. om aftonen fikk Hennes M:tt Drottningen, som då var samt med de unge Förstar, Hertig Gustav Adolph, Hertig Johan ok Hertig Carl Philip stadd på Bråborg i Östergiötland, Buud om H. K. M:tts svagheet, ok begaf sig fördenskuld med högbe:te Furster strax der ifrån ok vägen åth Nykiöping, diit H:nes M:tt ok Deras F. N:der ankomne dagen efter som var den 28. ok ändock H. K. M:tt ändå väl kunde känna dem alla, så kunde dåg ok förmåtte H. K. M:tt inthet tala.

Den 30. Octobr. om Middags tiid emellan 11 ok 12 afsomnade högstbe:te H. K. M:tt på Nykiöpings Slott, uthi H:ns M:tts Drottningens, Deres F. N:ders samt Boo Bibbings, Nils Anderssons, min A. O.; D. Nilsses ok Messter Philips Bändslämans åsyn ok nährvaru, väl, Christeligen ok sakta, den tiid H. K. M:tt hade upfyllt 61 åhr ok 26 dagar. Gud H. K. M:tts siäl evinnerligen signe ok frögde.

Hæc supraposita manu ipsius Cancell. scripta fuerunt.

Till Gustaf Abraham Silverstolpes biografi

Af Nils Gobom

I årgång XII af denna tidskrift har docenten Brusewitz publicerat ett par i Esplunda arkiv förvarade bref rörande Gustaf Abraham Silverstolpe, hvilka, som meddelaren framhåller, äro ganska belysande för de skiljaktiga omdömen, man inom olika kretsar var benägen att fälla öfver denne på sin tid så uppmärksammade »jakobinske fridstörare. Den ene brefskrifvaren, öfverstekammarjunkaren, f. d. landshöfdingen C. D. Hamilton, högaristokrat och hofman, beskyller här Silverstolpe för systematiskt bedrägligt förfarande gent emot mera välsituerade uppsalavänner och finner ingen som helst anledning till medkänsla, då nu (1808) dennes ekonomiska ställning blifvit ohållbar. A. G. Mörner däremot, författare till det andra brefvet, är väl benägen att tillskrifva sin kamrat från akademiåren både fåfänga, lättsinne och öfverdrifter i politiska ämnen, men han vill också låta dessa egenskaper gälla som tillräcklig förklaring på de olyckor, som drabbat Silverstolpe själf, och på de situationer i hvilka han försatt några vänner: den utstuderade skälm, Hamilton velat göra honom till, vore han däremot icke. Mörner har med ett ord stått den Silverstolpeska kretsen i Uppsala för nära för att icke äfven i detta fall söka draga fram de försonande momenten, och det är tydligt, att han för den omdebatterades person bevarat en viss sympati, som är hans korrespondent fullkomligt främmande. — I de mångfaldiga memoarer och anteckningar, i hvilka Silverstolpes namn figurerar, äro på liknande sätt omdömena om hans karaktär synnerligen växlande allt efter olika ståndpunkter — och helt naturligt om man erinrar sig de omständigheter och förhållanden, under hvilka allmänna uppmärksamheten fästes vid honom. En detaljrik och belysande framställning af hithörande fakta har särskildt K. F. Werner lämnat i sin utförliga biografi öfver G. A. Silverstolpe;[1]

[1] »Några Anteckningar om Slägten Silfverstolpe» utg. af [Carl Silfverstolpe].

senare har B. Liljekrantz i sin afhandling om Höijer[1] skildrat de lärda och politiska stormar, som satte sinnena i svallning i det 1790-talets Uppsala, där Silverstolpe genomlefde sina sturm-und drang-år och vann sin olycksaliga ryktbarhet. Som ett komplement till dessa — och andra — framställningar kunna måhända följande anteckningar ha sitt intresse såsom gifvande ytterligare en del tidsinteriörer men ännu mer såsom bidrag till Gustaf Abraham Silverstolpes egen biografi. Detta torde särskildt gälla några utdrag ur en serie bref från honom till en af hans bröder, den bekante diplomaten, sedermera öfverintendenten Fredrik Samuel S., och speciellt en i denna brefserie ingående självbiografi från år 1802. Författad under resan i Tyskland nyssnämnda år — sålunda efter förvisningen från universitetet genom den celebra musikprocessen — utgör den en resumé af och ett slags uppgörelse med det förflutna och visar, hur Silverstolpe själf vill uppfatta dessa på så olika sätt tolkade händelser och den roll, han däri spelat[2].

Det var på hösten 1790 som Gustaf Abraham Silverstolpe anlände till Uppsala och inskrefs i Östgöta nation. Tio år före hans ankomst till akademien hade hans äldre bror Axel Gabriel, den bekante författaren och politikern, efter två terminers studier därstädes aflagt sin kansliexamen och sedan rest tillbaka till Stockholm för att bli ämbetsman. Det framgår med all önskvärd tydlighet af dennes egna uttalanden, att hans behållning af uppsalavistelsen egentligen blott blef ett examensbetyg: sina grundliga kunskaper i vittra, politiska och språkliga ämnen tillägnade han sig först senare under långvariga och ihärdiga självstudier. Planerna för Gustaf Abrahams framtid synas ha gått i ungefär samma riktning, utan att därmed är sagdt, att han själf skulle ha känt någon lust för ämbetsmannarummet. Han var öfver hufvud taget af en annan naturell än den allvarlige stillsamme brodern, mera receptiv, liflig, rörlig; mindre stadgad och målmedveten. Han hade förutsättningarna för att åtminstone lätt ryckas med af, om också icke att själf skapa och grundligt arbeta sig in i nya tankar, och följden blef den, att den nya tiden tog fatt i honom och gjorde honom till sin man. Ty tiden var på väg att bli en annan äfven vid universitetet. Gustaf III hade visat ett lifligt personligt intresse för akademien särskildt under 1780-talets senare hälft, då

[1] *B. Liljekrantz*, Benjamin Höijer. Lund 1912.
[2] Publiceras här med benäget medgifvande af justitierådet Karl Silverstolpe, som välvilligt låtit mig ta del af denna i hans ägo befintliga familjekorrespondens.

det ej kunde vara honom likgiltigt att ha universitetsmännen på sin sida, men själfva andan i den gustavianska regimen var allt annat än ägnad att befordra någon världsfrånvänd, i detalj gående eller öfver hufvud grundlig lärdom. Disputationsväsendet betraktade konungen närmast ur teatersynpunkt: kvickhet i repliken var det förnämsta i farsen; universitetet borde så långt möjligt vara en skola för belefvenhet — den vikt han lade vid de »adeliga öfningarne» och försöket att upplifva den af honom såsom kronprinskansler stiftade adelsnationen vittna härom. Också iakttog samtiden, huru unga adelsmän i större antal än förut begäfvo sig till akademien: en »Spectator» i Uppsala försäkrar 1792, att den adliga ungdomen inom de sista tre åren nästan blifvit fördubblad. Följden af allt detta var, att en fläkt af den lättare luft, som svepte kring den gustavianska hufvudstaden och hofvet, trängde in äfven till det stillsamma lärosätet: man kunde berätta »den förr ohörda nyheten», att ungdomen i denna »tråkighetens grotta», som Armfelt kallade Uppsala, sysselsatte sig med dans och teater, middagar, slädpartier och teassembléer![1]

I detta gustavianska fin de siècle hade emellertid andra strömningar inträngt, hvilka, uppmärksammade ungefär vid samma tidpunkt, blefvo de som egentligen satte sin prägel på lifvet i Uppsala under 1700-talets sista decennium i dess helhet: »jakobinismen» och den nya tyska, närmast den kantska filosofien. Uppsalajakobinismen var naturligtvis en direkt fortsättning af den kungafientliga opposition, som året 1789 hade drifvit till sin spets, och som särskildt bland de unga adelsmännen hade sina anhängare, men med inslag af de nya tankar, som första anblicken af Frankrikes lyckliga frihet väckt till lif. Den kantska filosofien, som under Dan. Boëthius' och Höijers egid kämpade sig fram vid universitetet, gaf anledning till knappt mindre rörelse i sinnena och räddhåga på högsta ort. Förmyndareregeringen, säger Adlerbeth i sina »Anteckningar», ansåg öfver hufvud taget filosofi »för föga annat än upprorsande», men detta blef i synnerhet fallet med den nya läran. Boëthius' häftigaste motståndare, den temperamentsfulle lockeanen Christiernin, tvekade icke att insinuöst sätta Kant och den franska revolutionen i direkt samband med hvarandra. »Fransmännen», skrifver han i en af sina stridsskrifter[2], »tyckas vid sin

[1] Se härom en ganska underhållande insändare i Stockholms-Posten d. 2/3 1792 n:o 51, undertecknad »Spectator», samt genmäle i n:o 84.

[2] »Försök till en allfvarsam och hufvudsakelig granskning af den Kantiska eller nya så kallade Critiska Philosophien . . .» Ups. 1795.

revolutions eller statshvälfnings anställande närmare följt Kantens än någon annan Philosophie». Stridföringen var perfid men förråder onekligen blick för effektiv polemisk metod: den fruktade jakobinismens skugga fölle på detta sätt öfver Kants svenska förkunnare, och därmed fanns godt hopp om att den filosofiska tvisten skulle lösas på ett resolutare sätt än genom förnuftsskäl och vetenskaplig pröfning. Icke för ty vann den nya läran talrika anhängare och trängde segrande fram i striden.

Det är nu i dessa förhållanden Silverstolpe kommer in: ett gladt kamratlif, ett lifligt politiserande och en början de strömning af revolterande filosofiska och i viss mån äfven litterära idéer. Och slutligen: han kommer i beröring med en personlighet, som, efter hvad han själf säger, blef afgörande för hans följande öden, Benjamin Höijer. Ett intimare umgänge mellan dessa sedermera en tid så oskiljaktiga vänner förmedlades med all sannolikhet af det i april 1790 stiftade »Vitterhetssamfundet», i hvilket Höijer i maj 1792 tog inträde efter att ha blifvit till inval föreslagen af A. G. Mörner.[1] Vitterhetssamfundet var vid konstituerandet närmast ett sällskap unga adelsmän — af de ursprungliga 12 ledamöterna bära 9 adliga namn — som efter programmet »utile dulci» roade sig med att leka akademi. Intresset skulle delas mellan vitterheten och vetenskapen; man hade direktör, kansler och ständig sekreterare — hvilken senare post Gust. Abr. Silverstolpe beklädde; man läste upp och kritiserade insända skrifter, till en början författade endast af sällskapets egna medlemmar senare äfven af utomstående; godkända skrifter belönades med att antagas till förvaring bland sällskapets handlingar, och författaren komplimenterades af direktören; sammankomsterna voro atminstone en tid offentliga. Förebilden var sålunda närmast Gustaf III:s akademi, ej det ett tiotal år förut afsomnade vittra uppsalasällskapet »Apollini Sacra»; de rena ordensceremonier, som hörde till dess stadgar, saknades alldeles. En hyllning åt den gustavianska tiden, om också säkerligen närmast en protest mot den innevarande, blef invalet af landshöfdingen i Uppsala Elis Schröderheim, som höll sitt inträdestal d. 9 maj 1793. — Här finner man nu Silverstolpe i kretsen af hans dåvarande och delvis framtida umgängesvänner: Melcher Falkenberg, Clas Fleming, Ludv. Manderström, Ad. Mörner, Peter Tham, Fredr. och Gustaf Bonde, Carl Knös, Olof Kolmodin, Gustaf Rosén, Johan Sten-

[1] Vitterhetssamfundets »Protoceller» och »Handl. hörande till Witterhets Samf:s Protocoller» finnas å Uppsala Universitetsbibliotek. sign. U. 155, 156.

hammar, adjunkten Regnér m. fl. — och främst Benjamin Höijer. Medlemmar af samfundet voro för öfrigt äfven de äldre bröderna Axel Gabriel och Fredrik Samuel Silverstolpe. Gustaf Abraham var emellertid den utan jämförelse mest produktive medlemmen, och en hel rad af skaldebref, öfversättningar fran latinet, idyller och afhandlingar ur hans penna rönte hedern att vandra ned i den bleckdosa, i hvilken samfundets skrifter förvarades.

Vitterhetssamfundet som sådant var naturligtvis ej särskildt politiskt intresseradt, tvärtom märker man en viss skygghet att beröra alltför brännande frågor. Så t. ex. då ledamoten Gustaf Rosén till kritik framlagt en uppsats *Om Konunga-wälde* (17/1 91), kunde Fleming och Falkenberg »aldeles icke gilla walet af ämne», och Fr. Bonde trodde likaledes ämnet vara illa valdt. — Gust. Abr. Silverstolpe däremot gillade det: »allt hvad som uplyser förtjenar agtning». Och själf gaf han sig in på politiken bl. a. i en afhandling med titel *Utkast til Undersökning om Lagars och Regeringssätts Inflytande på Folkslags Caracterer*, granskad på sammankomsten d. 27/11 91. Utgångspunkten anges genom mottot ur Helvetius' De l'Esprit: »Ce n'est pas de la Nature, mais de la différente Constitution des états, que dépend l'amour ou l'indifférence de certains peuples pour la vertu». Sedan med exempel fastslagits, att lagar och regeringssätt utöfva en dylik inverkan, och Sparta och Lykurgus fått sin entusiastiska hyllning, öfvergår författaren till att framställa de olika regeringssättens olika verkningar i despotien, monarkien, den aristokratiska och den demokratiska republiken: »Stridiga känslor inom mig af vällust och af afsky väcka hos mig tvekan hvilketdera först bör förekomma min upmärksamhet. Men viken, I inbildningens störande irringar. Naturens enfaldiga känsla är tilräcklig: Jag skall först beskrifva Despotismen för att sedan hugna den förskräckta tankekraften med ljufvare åminnelser.» Det blir emellertid alls ingen »undersökning» af de olika regeringssättens inflytande på folkkaraktären: Silverstolpe ger endast en framställning af Montesquieus bekanta doktrin om de tre grundprinciperna, *la crainte* såsom despotismens, *l'honneur* som monarkiens och *la vertu* som republikens princip. Men det är anmärkningsvärdt, att då Montesquieu, alltid främst relativist och skeptiker, delar sina sympatier mellan den aristokratiska republiken och monarkien, dock till förmån för den engelska modifikationen af sistnämnda statsform, så är det knappast tvifvel underkastadt, att det är den ädla demokratiska republiken, som hägrar för hans unge utläggares syn. Och helt naturligt.

Ty Silverstolpe, som också läst Rousseau och uppleft början af franska revolutionen, kastar, bländad af det magiska ordet *vertu*, alla realpolitiska resonemang och söker blott upp den statsform, som bäst stämmer med hvad hans känsla utpekar såsom den heliga grundprincipen i människans natur: friheten — och han är förkunnare af en trossats: endast genom friheten kan dygden komma i världen. »Det är endast åt den billiga Naturliga känslan, jag offrat den skänk af företräde jag gifvit åt Frihetens regering. Länders olika belägenhet, deras olika climater m. m. må genom Physiska verkningar göra Folkslag mer och mindre tjenliga at njuta sin sjelfständighet, och i följe däraf den samma mer och mindre nyttig; jag känner dock inom mig, at menniskan är född til Frihet, och jag skulle tro mig fela emot mina likar, om jag ej uphöjde denna rättighet. Ja, måtte den öfver alt uplifvas, måtte Folkslagen lära känna dess ljufhet, värdera dess ägande, och förstå at nyttja henne: Då skall Frid och enighet allmänt kringsprida sig, och en sällhet hugna jorden, hvars varagtighet ej skall befrukta några skiften».

Denna lilla afhandling från 1791 förtjänar att anföras därför, att den känslofulle unge frihetssvärmare, som möter oss här med blodet ännu i svallning efter skymfen 1789 — teoretisk republikan, för så vidt man nu vill läsa fram någon politisk öfvertygelse — kontrasterar ganska betydligt mot den man, som i de följande anteckningarna yttrar sig om sin politiska ståndpunkt under den egentliga Junta»-tiden. Och det är väl att märka, att de oförbehållsamma brefven till brodern 1796—1800 på intet sätt jäfva den uppfattning, man af självbiografien får, att ganska allvarliga och sansade synpunkter i grund och botten alls icke voro främmande för Juntans män, när man bortser från den jargon, de använde sinsemellan. Silverstolpe hatade hjärtligt förmyndareregeringen sådan denna till slut utvecklade sig; med afseende på Gustaf IV Adolfs regim finner man till en början uttryck för varm tillgifvenhet och goda förhoppningar gent emot den unge konungen, men sedan kan man bref för bre följa, hur stämningen förändras, med ett ord iakttaga samma långsamma omhvälfning i tänkesättet, som försiggick på de flesta andra håll i landet, och äfven den bitterhet desillusionen födde. Men den känslofulla republikanismen är borta. Utan att alls öfverdrifva det fasta och konsekventa i Silverstolpes åsikter öfver hufvud ser man dock, att en utveckling till större stadga i vissa afseende har skett, och denna är naturligtvis till en del årens men säkert icke minst Höijers verk.

I början af 1793 synes »Vitterhetssamfundet» ha afsomnat. Vid ungefär samma tid började nu de revolutionärt-politiska intressena komma i jäsning. Det är här nog att erinra om mera bekanta fakta, som delvis återkomma i det följande: »tryckfrihetens begrafning» med anledning af inskränkningen i tryckfriheten och Thorilds häktning i dec. 1792, studentkonventen, upplösta i april 1793 genom kungligt påbud och skrifvelse från hertigen-kanslern, och så hela raden af små explosioner, som kanske mest visa, hur irriterad man var både å högsta ort och i konsistorium: den tillämnade »andra tryckfrihetens begrafning» mars 98, uppträdet med anledning af kronprinsens födelse november 99 och slutkatastrofen, musikprocessen, med rättegång april—november 1800. Samtidigt pågingo de mera speciellt akademiska fejderna mellan Dan. Boëthius och hans anhängare och Christiernin samt mellan andra partier bland fäderna vid konsistoriebordet.

Musikprocessen slutade med Silverstolpes förvisning från universitetet. Redan under uppsalatiden hade han haft sin blick riktad mot Tyskland. Därifrån mottog han de mest fruktbärande impulserna, och hans trenne journaler[1] äro i mångt och mycket banbrytande och förebådande för en snart kommande generations, nyromantikernas, intressen i denna riktning. Åtminstone från 1796 hade också hans lifligaste önskan varit att själf kunna få resa ut till Tyskland och göra personlig bekantskap med de där lefvande ledande männen. Strax efter broderns resa till Wien skrifver han: »Om bror påminner sig så skref Höijer i Stenhammars album 'Invideo quod sine me ibis', och den tankan har ofta förekommit mig, då jag tänkt på brors resa.»[2] En tid hade han utsikt att med sin discipel, brukspatron J. Schöns son, få resa till Paris, men detta perspektiv tilltalade honom mindre. Efter musikprocessen började han emellertid känna atmosfären i fäderneslandet alltför tryckande och affärerna med de tyska bokhandlarna alltför tilltrasslade: han lånar utan föräldrarnas vetskap 1,500 Rdr af brodern i Wien och reser. I april 1802 är han i Stralsund. Sedan gick färden öfver Greifswald, Berlin, Leipzig, Weimar, Jena, Dresden, Prag, Wien och så öfver Berlin och Hamburg hem. Med sin vanliga förmåga att göra bekantskaper tycks han ha kommit i beröring med nästan allt hvad Tyskland hade af lärdt och vittert folk: i Greifswald med Arndt, i Berlin med Brinkman och Fichte,

---

[1] Litteratur Tidning 1795—97: Journal för Svensk Litteratur 1797—1801 (—1812); Läsning i Ett och Annat 1800—1807.

[2] Stenhammar företog 1789—90 en resa till Tyskland, Frankrike o. England.

i Weimar lefver han »midt i litteraturen och har i dag (1/6 02) besökt de bägge härvarande antipoderna Göthe och Kotzebue», och från Jena skrifver han med tydlig belåtenhet (7/6): »I afton souperar jag med Göthe, Schlegel, Schelling &c hos en bokhandlare härstädes. I Weimar gjorde mig gamla EnkeHertiginnan den artigheten, at komma til mig på en promenad och tala ganska länge med mig. Man undrar på en Svensk, som känner tyska litteraturen i bottn». Här blef han också enligt egen uppgift nära lierad med Schiller, fröken Imhoff m. fl. lärda och poeter.

Silverstolpe ville med sin tyska resa inleda ett nytt skede i sitt lif. Hans plan var tydligen — efter hvad det framgår af brefven — att vid hemkomsten så småningom söka reda upp sina affärer, göra sig af med boktryckeri och eventuellt äfven bokhandel, ägna sig åt pedagogiska uppgifter och inrätta ett undervisningsinstitut. Han hade emellertid sin ställning som persona ingrata så klar för sig, att han ej ens vägade hoppas på att utan vidare få kanslersgillets tillstand till detta institut: därför skulle han nu också under sin resa studera döfstumundervisningen i Berlin — hvilket han äfven gjorde —, vid hemkomsten låta detta komma till vederbörandes kännedom och på så sätt, via en skola för döfstumma, komma fram till sin allmänna uppfostringsanstalt! »Pretexten» såsom sådan visade sig sedermera visserligen obehöflig men är ganska betecknande för situationen och för Silverstolpes uppfinningsrika hjärna.[1] Som ett led i uppgörelsen med det förflutna får man väl nu också betrakta dessa självbiografiska anteckningar, som han sänder brodern, och om hvilka det mycket högtidligt heter i ett bref från Leipzig d. 14/5 02: »Jag har hundra saker at berätta dig, som alla skola uplysa Dig om min närvarande både ställning och bildning, hvarom Du, efter de fragmentariska upgifter Du fått, ej kan rätt döma. Min person och mina öden äro romantiska nog. Adelheim-Borgström och Höjer äro de enda som rätt känna dem, och jag har aldrig velat förtro dem åt posten. Som Du i alla fall ej trånar af nyfikenhet, vill jag lofva Dig at småningom beskrifva

---

[1] Silverstolpe förfrågade sig genom Rosenhane hos kanslersgillet, som hänvisade till Stockholms konsistorium. Af detta fick han tillstånd att anlägga sitt institut i Stockholm efter den plan han själf uppgjort; han måste blott förbinda sig att låta en af stadens präster undervisa i teologi. I hvad mån en undervisningsanstalt i enlighet med dessa planer verkligen kom till stånd framgår ej tydligt af brefven till brodern. Saken torde ha stannat vid en gosspension af blygsammare proportioner. — Jfr A. F. Skjöldebrands elaka berättelse om G. A. S:s misslyckade audiens hos Gust. IV Adolf i »Memoarer» utg. af Schück D. II s. 155 och anm. s. 157.

dem ... Jag beder dig gömma sådana lappar, dels för min egen nyfikenhets skull i framtiden, dels för min justification om jag snart skulle dö. I allmänheten behöfver jag ej justifieras, men hos mina vänner, som ej fått och ej bordt få mitt förtroende, desto mer. Åt Dig kan jag förtro allt, ty Du gör deraf samma bruk som jag: *tål* och *tiger*, *väntar rättvisa* och *hämnas aldrig*.» I ofvannämnda bref från Jena (7/6) kommer första afdelningen åtföljd af denna introduktion: »Här sänder jag Dig början af mina lefnads-Anecdoter. Jag behöfver ej castigera stilen för dig. Jag gör detta för at gifva Dig en idée om hurudan jag verkeligen är: jag skall ej tala tvetydigt, jag skall icke en gång försvara mina fel. Så fort jag hinner, skall Du få fortsättningen, och innan jag öfverger Tyskland, skall Du fullkomligt känna mina öden, min ställning och mina planer.»

Silverstolpe äger så mycket större rätt att själf få oförbehållsamt komma till tals, äfven om hans framställning på vissa punkter tydligen är alltför ensidig, som den allmänt citerade lefnadsteckningen i Biograf. Lexikon flutit ur antagonisten Palmblads penna.

Självbiografi.

»Jag räknar egenteligen början af min lefnad i verlden ifrån den tid jag kom til Academien. Förut voro redan många anlag väckta, men dels hade det stadnat vid blotta anlaget, dels voro dessa anlag missbildade. Endast i musik och teckning hade jag hunnit någon mekanisk färdighet. Jag hade läst alla de franska lätta litteratörernas arbeten, trodde mig dermed hafva genomlupit hela kundskapens fält, och var i grunden okunnig.

Min olyckliga ofärdighet[1] icke mindre än hela upfostringssättet i hufvudstaden hade gjort min eljest starka kropp bräcklig nog: i synnerhet hade den ej fått den härdighet, som hvar menniska bör söka förvärfva. Jag anklagar ej den regelbundenhet, hvari jag hela min barndom lefde, men om den å ena sidan verkade stadga, då jag kom på egen hand, föranledde den å den andra en dum feghet emot allt ovant, som yttrade sig lika mycket i tänkesättens vändning, som i kroppens förmåga. Jag hade starka passioner, men de voro alla riktade till en punkt — politiken — en följd af 89 års riksdag. Ur Barnkammarn och Riddarehuset kom jag til Academien, et ställe der då ännu den obeskränkta

---

[1] Silverstolpe var puckelryggig; »magister Silverpuckel» hette han äfven i kamratkretsen.

anda rådde, som dref til fullkomlighet genom täflan, der striden mellan godt och ondt leder til erfarenhet, til känsla och öfning af krafter, och der wetenskaperne rikta begrep och bemödande til fullkomnande. Detta var mig en alldeles ny verld. Naturligtvis ville jag i början förlika den med min gamla. Nära tu års studerande som dilettant tilbragtes til detta ändamål och medförde den naturliga verkan, et sceptiskt tilstånd, der jag förblef stadig genom vana men vacklande mellan hvad grundsattser jag borde välja. Två händelser bidrogo at uplösa detta ovisshets tilstånd. Min bekantskap med Höjer och mitt deraf följande beslut at bli Academicus och gå den vanliga Informators vägen.

Min bekantskap med Höjer. Han var den första som lärde mig känna, huru jag var i bottn okunnig, som visade mig, huru jag borde studera, som väckte hos mig eller åtmindstone gjorde för mig redigt det sanna nitet för wetenskap. *Mit beslut at bli Academicus och Informator.* Ty nu måste jag på alfvare studera wetenskaper och mig sjelf. Ifrån denna tid räknar jag den vändning min caractere fått at känna et högre interesse än ögnablickets och at anse inga hinder, inga motgångar för giltiga skäl at derifrån afstå. Genom sådana grundsattser bildades tillika min poëtiska imagination. Föreställ Dig detta frö i tilväxt, och jag mognar småningom.

Följande händelser gjorde mig til Bokhandlare. Min politiska bana hade hos mig förorsakat en oöfvervinnerlig afsky för Embetsmannavägen, hvarvid jag skulle sälja borrt min independance. En Academisk syssla ansåg jag ej för sådan: man har lof at bedra sig i Ungdomen, då man tror allt vara så som det borde vara. Mina utsigter vid Academien voro vackra, men långväga. Jag skulle lefva kanske i 20 år, innan jag kunde bli Skyttianus. Ergo måste et medel tilgripas, och behofvet af böcker samt tilfället genom Schön[1] gjorde, at jag började bokhandeln. Härtil kom at jag var dödligt kär i Gustava Schön, och jag trodde ej utan skäl at på denna väg kunna få henne. Schöns beredvillighet hade många grunder. Han hade lurat mig vid contractet om Sonen, ty 220 Rd. i et för alt var mindre än någonsin någon Informator den tiden kostat. Han var mig mycket förbunden och tillika fåfäng: han yfdes at hafva hulpit en Adelsman — och ändteligen, han ville ha mig til mag, om jag kunnat förvärfva en tilräcklig ägendom, ty han visste, at Gustava och jag talde hvar-

[1] Joh. Schön, f. 1755, † 1805, grosshandlare o. brukspatron, fader till G. A. S:s discipel Johan (Janne) Schön.

andra rätt väl. Denna tid arbetade jag sjelf och alt för mig. Jag förkofrade mig i alla afseenden, och jag såg ingen möjlighet til motgång i verlden. Denna möjlighet insåg jag först, när Schön, sedan Lotta refuserat Schwan,[1] för att behålla honom vid contoiret, gaf honom Gustava. At min ringa person och flickans tycke skulle stå efter för handelsinteresset finner den lätt, som känner Schön, och han exponerade sig ej derigenom, då jag ännu aldrig gjort flickan några propositioner. Om Du kan föreställa Dig det ögnablick, då en yngling första gången blir bedragen i et i en häftig passion grundadt hopp, så ser Du mig, då jag inom fyra ögon tog afsked af Gustava, och taflan blir mera plågsam, när hennes oskyldiga bekännelse, at hon ej gifte sig de bon cœur, åtföljd af tårar och starka vänskapsförklaringar til mig, tilkommer. Jag fann mig nödsakad at afbryta scenen och några dagar derefter resa borrt. Detta var 95. Märkte Du ej min dåvarande melancholie? Mina dagar i Schöns hus blefvo efter denna stund ej roliga. Ty dels led jag, dels förändrades Schöns upförande med hans planer. Jag blef för honom en person utan annat än fåfängans interesse, och han började calculera, om han möjligtvis skulle på mig kunna återvinna, hvad han för sin son kostat på mig. Så snart jag skiljts vid Janne, kunde jag ej mer så ofta frequentera hans hus. Jag följde min instinct, jag skydde plågan och teg, jag såg hans förändrade lynne, lät honom gå sin väg, samtyckte til alla hans förslag, gjorde honom reda för intet, ända til dess han sjelf tvang til en explication, der jag lät honom förstå, at jag gerna ville vara den lidande, häldre än i hans ställe. Vår inbördes penningearrangement känner Du, och om allt lyckas är jag honom quitt nästa år. Han har aldrig kunnat hos mig upväcka eller inplanta köpmansandan, och han förlåter mig det ej. Hans mildaste tanka är, at jag är en narr, som ej först och för allting vill förtjena pengar. Jag hör honom och tiger, ty det ligger i min natur at aldrig försvara mig inför den som ej kan förstå mig.

Genom denna misslyckade kärlekshistoria flyttades jag ur fantasiens rike och blef lärd och bokhandlare. Det var samma år som jag beslöt at bli Journalist — det första steget til alla mina olyckor. Jag insåg alltför väl, at jag derigenom skulle exponera antingen min person eller min heder — at jag skulle bli en

---

[1] Hans Nicl. Schwan f. 1764, † 1829. Schöns kompanjon, sedan direktör för ostind. kompaniet, borgarståndets talman, statsråd m. m.

usel Gjörwell[1] eller en hatad hederlig man: men för en ung karl är det lätt at välja det sednare, då han ännu ej hunnit lära, at det goda han verkar ej är för hans lifstid, och at han derföre bör bereda sig til allt möjligt lidande, och då han ännu tror på de personers redlighet och ståndagtighet, hvilka han skänkt sin agtning och sin vänskap. Jag hade orubbad kunnat ställa mig emot hela verlden, då jag förtrodde mig til en inskränkt krets af lärde, hvilka jag ansåg vara lifvade af samma nit som jag. Höjer och Afzelius[2] äro de enda, som ej svikit. Men mera härom längre fram.»

(I bref dat. Berlin den 7 aug. [1802]) — »Jag är nu på en gång Bokhandlare, Journalist och Informator, med framgång, ehuru Bokhandeln skötes ganska illa.[3] I Upsala, der jag bodde, tändes nu redan i hemlighet den eld, som skulle förtära mig. Då jag anmodade flera af dervarande professorer at bli medarbetare i min journal, feck jag afslag af alla utom Boëthius och Afzelius. Jag tog detta för lättja, men jag har sedan måst medge, at Höjer såg rätt, som sökte orsaken i deras förargelse at en ung man understod sig at göra et arbete, som de ej sjelfva proponerat. Dertil kom min tilväxande credit både i hela landet och vid Academien, der jag använde mina ökade penningetilgångar til de fattigas hjelp, och der jag kunde hjelpa ännu flera genom recommendationer, hvartil mina af Dig kända många relationer i den stora verlden gåfvo mig lätthet. Det första prof jag märkte af detta mot mig upväxande hat var, när jag sökte Boktryckeriprivilegium i Upsala, vid hvilket tilfälle hela Consistorium, Boëthius undantagen, declarerade sig emot mig. I min godtrogen-

---

[1] C. Ch. Gjörwell, den bekante publicisten och samlaren. G. A. S:s omdöme är väl närmast föranledt af G:s ställning till Gustaf III:s politik.

[2] Per Afzelius, med. adjunkt i Uppsala.

[3] Brefven från denna tid ge några upplysningar om S:s journalistiska planer: D. 22/10 96 skrifver han: »Bokhandeln går bra. och Litteratur Tidningen stiger i credit. Af vissa häften har jag knapt 50 Exemplar öfriga. Til nästa år begynner jag et nytt dagblad i Stockholm, för at remplacera det afdöda Extraposten. Gud låte min son bli lyckliga[re] än den stackarn.» I mars 97 ha planerna förändrats. »Litteratur Tidningen continuerar ännu i år, och nästa månad begynner jag utgifvandet af en månadsskrift kallad Journal för Svensk Litteratur. Man måste känna tiderna på pulsen, hvad de kunna tåla.» Det är nu Tysklands litterära tidningar S. vill efterlikna; i ett bref d. 19/7 97 heter det triumferande: »Du kan endast föreställa Dig, huru mit anseende på kort tid blifvit förändrat, sedan jag började utgifva min nya journal för svensk litteratur. Kriget är börjat med alla usla författare, och jag är redan rundt omkring öfverfallen med ovett af våra scriblerer. Något godt skall uträttas härmed, och jag ser redan, at klokt folk börjar göra räkning derpå. Detta ökar min frimodighet, och jag smickrar mig med hopp at i Sverige kunna gifva ut en lika frimodig litterär Tidning som de Tyska. Jag vore dermed belönad för all möda, och allmänheten vore mig skylldig tacksamhet.»

het ansåg jag detta ännu vara en följd af professorernas förbindelse med gamle Edman.[1] Det andra profvet var, när jag skulle utnämnas til Docens,[2] då det säkert gått på tok, om ej Christjernin opponerat sig, och de derföre af partianda understödt mig. Under tiden växte de Academiska partierna, och som bägge gjorde orättvisa ömsevis, kunde jag ej höra til någondera. Man antastade mig på bägge sidor, och då jag ej kunde gilla, måste jag af bägge hatas. Jag hade 99 ej några andra vänner quar än Boëthius och Afzelius, sedan ÄrkeBiskopen[3] sett, at han ej kunde i mig vänta en ifrig försvarare, och Wikman[4] förgäfves sökt få mig til sin anhängare. De som voro mindre hätska partianhängare stötte sig på min näsvishet at bo i eget hus och der lefva tämligen väl. Jag bör här medgifva, at min attention til dessa Academiska stridigheter nog mycket drog mig ifrån min handels skötsel, och at mit i Upsala inrättade hushåll föranledde depenser, som äro första grunden til min handels undervigt.[5] Oförstånd var dock dertil egenteliga ordsaken och slurf at ej i tid betänka slöseriet, men deremot ursägtar jag mig dermed. at jag gjorde godt åt många behöfvande studerande, at jag uppehöll och til arbete lifvade personer, som dessutom antingen svultit eller ej kunnat studera, och at jag gaf exempel af den rätta ton, som bör härska bland dugliga studenter. At en samling af quickt och kunnigt folk ej skulle lemna dårskapen och

---

[1] Joh. Edman, akad. boktr. sedan 1767, död 1791. Hans änka hade 1794 öfverlåtit tryckeriet på sonen Joh. Fr. E. — Om boktryckeriplanerna bl. a. i ett bref d. 19/7 97: »... i boktryckeriet interesseras (dock unter uns) Benjamin Höjer för en fjerdedel af vinsten emot förbindelse at vara inspector öfver hela det mechaniska af rörelsen: en sak, hvarigenom han får sin utkomst och blir en mera arbetsam hjelpare än förut ... Nu står det i görningen om jag får privilegium eller ej. Boktryckare Societeten rifver op himmel och jord. och Edman har förmått consistorium at afstyrka saken hos Cantzlicollegium: men mina Stockholms Gubbar äro mig trogne och lofva det bästa. Jag är i dag hemkommen från Stockholm. der jag vigilerat saken. Gubben Sparre var charmant och talte mycket vackra saker om Dig. Rosenstein och Rosenblad stå äfven på min sida.»

[2] S. kallades våren 1797 af Neikter till politices docens.

[3] Uno v. Troil, son till Sam. Troilius och styfson till G. A. S:s faster Brita Elisabet Silverstolpe.

[4] Sven Wijkman, kalseniansk professor

[5] Första underrättelsen om denna celebra «table ronde» träffas i ett bref 22/10 96, i hvilket det heter: »Jag har varit här sedan den 1 October, och finner mig återkommen til mit element. Arbete och godt karl-sällskap gör Upsala för mig til den roligaste ort i Sverge. Wår Société består nu mäst af Höijer, Hans Hjerta, som ligger här och studerar juridique, Netherwood, Tham, Sehman och Adelheim. Vi hålla nu eget hushåll tilsamman. sedan vi förskrifvit oss en hushållerska ifrån Stockholm. Vi må rätt väl och ha mycket roligt.» — J. W. Netherwood var S:s medhjälpare vid bokhandeln och responderade på hans docentafhandling; Tham och Adelheim (Borgström) vunno namnkunnighet vid 1800 års riksdag, då de tillhörde de adelsmän, som afsade sig adelskapet: Sehman var broder till den bl. a. genom Stenhammars »Elegi» bekante Karl S.

okunnigheten i fred var naturligt, men min och de minas oförsigtighet låg deri, at vi ej misstänkte möjligheten af rapportörer, och at vi, under medvetande af rättheten och renheten i våra afsigter, ej sjelfva gjorde hemlighet af våra anmärkningar och tankesätt. Du bör märka, at detta ej rörde politiken utan något, som är långt ömare, *litteratörers odugligket* och *consistorii knep*. Politikens inblandande är ej kommet ifrån mig eller min societet men var lätt, då våra tankesätt ej voro okända. Wetterstedts[1] extravagancer bidrogo dock i synnerhet til at gifva mit upförande i Upsala et politiskt utseende. Så ofta han hemma hos Fadren träffade Kaulbars eller Lewenhaupt, tog han sig tilfälle at uphöja Franska revolutionen i ton af en ägta Jacobin, den enda han förstod, och det enda resultat han drog af våra samtal om detta politiska phænomen. Dessa upretade Fadren, som beskyllde mig för at hos sonen inplanta Jacobinism. Du vet huru poiken lönat, hvad jag för honom lidit: vore han ärlig, borde han öfver allt bekänna, at just under den tiden feck han af Höjer och mig första begrepet om statens helighet och nödvändigheten at bibehålla regeringssätt orubbade: at vi bådo honom lära sig at ej i onödan prata, men förgäfves: at vi sökte hjelpa honom ifrån den förlägenhet, hvari hans upförande inledt honom, och at vi tilstyrkte hans utresa, för at hjelpa hans actier och stadga honom sjelf. Jag hade ej en idée om egen fara, ty jag tänkte på mina vänner.

Fadren Wetterstedt var väl genom sin dumhet anledningen til Kungens första förargelse emot mig. Konungen kom resande til Upsala, och jag mötte honom på landsvägen. Jag hälsade på den grannaste vagnen, men ej på den sista der Konungen åkte. Han frågade Wetterstedt hvilken jag var, och han var nog dum at nämna mig. 8 dagar derefter feck jag det andra afslaget på min tryckeriansökning. Kaulbars, som vid denna scene var på Slottet, kunde ej bärga sin glädje öfver denna händelse utan lät berätta mig den genom Bourdonniere.[2]

Med ErkeBiskopen bröts den skenbara vänskapen genom följande händelse. En Magister Kasteman gaf ut en Disputation, hvilken Theologiska Faculteten ville förfölja men Boëthius beskyddade.[3] Boëthius blef buden til middag til Troil, som mötte ho-

[1] Gustaf af Wetterstedt, son till landshöfdingen i Uppsala Erik af W.

[2] Franc. de la Bourdonniere. fransk språkmästare.

[3] *Nic. Ol. Kasteman*, De Religione Naturali, Moralitate subnixa, Religionis Revelatæ Fulcro. 1797. Om denna afh. jfr förf:s svar i Journal för sv. litt. Bd 2

nom i Förstugan med beskyllningar för kätteri, hvaraf upkom en ordväxling, der B. sade T. många oförsynta sanningar. Jag berättade en gång denna anecdot hos Schön, der Tersmeden[1] fattade fyr och flam emot Troil. Jag gissar, at han scrupensat Troil, åtmindstone åberopade T. sig honom, då han vid en anställd explication oss emellan ville göra mig til lögnare. Boëthius confronterades och nekade factum (ordsaken straxt). Jag förklarade, at jag berättat hvad Boëthius sjelf berättat, och at jag ej kunde hjelpa, om det vore falskt: at Troil ej kunde klaga öfver at jag hos Schön talat derom, hvilket jag ansåg som mit hus, och at jag ej är ansvarig för deras eller Tersmedens indiscretion: at jag ej ville köpa hans vänskap genom en humiliation mot min öfvertygelse, emedan jag ännu ansåg anecdoten sann. Dermed åtskildes vi, och ifrån den stunden har T., styrd af Murray,[2] varit min activa fiende. Faster[3] var i staden — Murray skulle reta henne emot mig, men hon tog mit parti och bad mig vara i ro. Ifrån denna tid feck ej Fru Murray umgås med mig.

Eftermiddagen geck jag til Boëthius och begärde explication på hans upförande. Han bad mig ursägta, at han ej ville gräla för en så obetydlig sak, hälst följderna voro de samma, då jag ej humilierat mig. Jag gaf efter. Han var Rector och hade haft någon obehaglig scene med studenterna, vid tilfälle af en ny tryckfrihetsförfattning,[4] hvilken blifvit mig mycket exagereradt berättad til Stockholm, der jag meddelade honom åt Gubben Rosenstein, som i sin dumma klokhet, då han ville ställa allt til rätta, skämde borrt saken och comprometterade Boëthius. Detta skyllde Boëthius i hemlighet på mig och Höjer, och derföre comprometterade han mig nu hos T., och efter den dagen var han bägges vår hemliga fiende, under ytan af den varmaste vänskap.[5]

Det var vid denna tid som något lyckligt snille påfann den konsten at döpa mit sällskap med et partinamn, *Juntan*, hvari-

---

s. 86 ff. på en anonym rec. i Tidn. för Wäxiö Stift 7/2 98. Rec. börjar med anmärkningen, att »denna Afhandling, hos oss en bland de första, i hvilka man welat anwända den senast antagna Philosophien til Theologiska ämnen, är derigenom märkwärdig».

[1] Förmodl. Lars Gust. T., kapten vid lifgardet och gift med en af Schöns döttrar.

[2] Adolf Murray, anatomie professor.

[3] Jfr s. 74 not 3.

[4] Af d. 26 mars 1798. — Jfr *Werner* a. a. s. 273 ff.; *Liljekrantz* a. a. s. 230 f.

[5] Boëthius' hållning under musikprocessen har synts svårförklarlig, och visst är, att Höijer och Silverstolpe kände sig både öfverraskade och i hög grad smärtsamt berörda. »Mit misstag på B. är det mest smärtande jag i min lefnad gjort», skifver S. 24/10 1800. — Jfr äfven Liljekrantz a. a. s. 290 f.

genom det feck air af klubb m. m.[1] Nu började man at med hätskhet behandla, och anledningen dertil var egenteligen Höjers ansökan efter Christjernin.[2] Om du har et begrep om alla de gemenheter Prester begå vid ansökningscollisioner, så kan Du föreställa Dig detta — eljest icke. Under tiden inföll följande händelse, der jag högst oskyldigt kom at spela en role.

Jag var i Stockholm vid Drottningens första Barnsöl. Några poikar skrefvo hop en scandalös parodi öfver En jungfru födde et barn i dag, och söngo den på sin kammare — *NB. jag kände ingen af dem.* Nordmark[3] var Rector och var nog dum at befria det och at i stället för at hålla sig til personerna gifva hela studentcorpsen en skrapa, hvilken står at läsa i mina Protocoller — Bihanget.[4] Åtta dagar derefter kommer jag til Upsala, der man berättar mig, at professorerna upgäfvo mig såsom Visans Auctor, at Jag och Juntan voro de personer Nordmark menat, och at studentcorpsen ville begära förklaring deröfver hos Nordmark. Vid detta tilfälle togs det steg, at curatorerna aflemnade en skrift til Rector, hvilken, jämte hvad som dervid föreföll, äfven står at läsa i mina Protocoll, i min sista försvarsskrift til Cantzlern. Några dagar derefter kom Kungen til Upsala och gjorde Fersen til Cantzler. Genom Flemingens indiscretion feck jag veta, at om jag ginge up med de öfriga docenterna på præsentationen, skulle jag blifva utvist. Jag fingerade derföre en blessur i min fot och blef borrta. När jag upropades, svarade Konungen — han är icke här. Emedlertid hade jag eviterat det åsyftade sättet at så skymfa mig, at man varit nödsakad at stryka ut mig ur docentlistan. Förargelsen mot mig var under tiden ökad genom boken om Franska Revolution[5], för hvilken jag åtog mig allt ansvar. Jag var den farligaste person i Riket, och man rådslog om medel at undanröja mig. I det följande skall jag säga, huru privat hat äfven deri inblandade sig.»

(I bref dat. Hamburg den 30 aug. 1802.) — »Det var et ögnablick under hertigens Regering som Ordnarna voro nära at få det högsta inflytande både i Politiskt och Religiöst afseende. FribyggareOrden var den första, som ryckte borrt sin masque och

---

[1] Af detta vill det sålunda knappast synas, som om den Höijer-Silverstolpeska kretsen, som Liljekrantz påstår s. 84. »af dem själfva döpts med namnet Juntan».

[2] Christiernin död d. 24 febr. 1799.

[3] Z. Nordmark, physices professor.

[4] S. utgaf 1800 en 259 sidor stark volym innehållande aktstycken från musikprocessen samt 1801 Bihang därtill.

[5] Järtas bekanta satir om återuppättandet af den franska monarkien, som i okt. 1799 utkom anonymt på S:s förlag.

blottade sin afsigt genom Journalen för Uplysning och Seder.[1] Jag ansåg för min pligt at i början quäfva detta tiltag, och medlen jag dertil nyttjade, finner Du i min Journal. Om Du anser anfallet strängt, så kom ihåg, at faran var stor: at denna Orden var nära at slå under sig Rikets upfostringsverk och var understödd af Regeringen och de förnäma. Anfallet lyckades — Ordens inflytande föll, och jag blef malet för de slagnas enskillda hämnd. Stenbockarne, Baron Bonde, Fleming &c kunde ej mätta sin galla. Några mindre ljus, såsom Manderström, Kölmark, Eurén &c voro i sina kretsar mycket verksamma, i synnerhet Eurén,[2] hvilken, som jag sedan fått höra, legat under hela upsalaaffären. Rosenblad var i Guds namn ond på mig. När nu en tidepunkt nalkades, då en politisk crise skulle förefalla, så kunde jag förutse, at jag skulle bli offret. Nu kommer ordningen til händelser, dem Du känner: huru man vägrade mig at resa til Norrköping[3], anställde Processen emot mig, och huru den utföll. Innan Domen af Konungen var stadfästad, hotade mig en större fara. Jag hade fått in Massons Mémoires de Russie[4] 30 Ex., hvilka inom några timar såldes samma dag de annonCerades. — Ulrich hade redan länge haft dem i sin catalog, och i anledning deraf hade Ryska Ambass. ingifvit sin Note. Samma dag stod min annonce i Tidningarna, och man beslöt at straffa mig. Hos Ulrich fann man exemplar, men han undgick all näpst. Jag blef snäst af RiksDrotsen, och när jag til mit försvar anförde, at ingen lag funnes, som förböde mig at sälja denna bok, blef jag utkörd. Han gjorde mig sedan reparation genom PoliceMästaren, och jag tror, at bägge tilsammans afvände, hvad man tilämnat, at skicka mig ur Riket. Jag feck då Malmström til censor, hvarigenom jag väl i lugn drifver mina affärer, men ocksa under et tvång, som numera gör dem mindre profitabla.

Skakad af så många motgångar kunde jag ej vara lika lätt som vanligt til mit lynne: men i synnerhet plågade mig, at min Far aftynade af sorg och af en inre strid mellan hans böjelse at urskulda mig och hans scrupler öfver min oförsigtighet. Jag måste lida och tiga. Nu inföll den kärlekshändelse, som utgör en af de

---

[1] Fribyggarorden, stiftad 1787, utgaf 1796-98 Journal för allmänna uplysningen och sederne, och 1799 Skrifter upläste i sällskapet F. B. Silverstolpes recensioner återfinnas i Journal för sv. litt. Bd. I s. 24 ff och s. 264 ff samt Bd. III s. 641 ff.

[2] G. Eurén, kanslerssekreterare vid Ups. univ.: bekant som Kotzebueöfversättare.

[3] Till riksdagen 1800.

[4] Charles François Philibert Masson de Blamon, lägre militär i rysk tjänst, förvisad 1797 af Paul I. Jfr Werner a. a. s. 329.

förnämsta epoquer i min lefnad, och som öfvertygat mig, at jag är i högsta grad capabel af oegennytta.

Du känner, huru jag blef bekant med Wikmanson:[1] huru han testamenterade mig upsigten öfver hans hus m. m. Allt detta uträttade jag, så godt jag förmådde, med Ziervogels[2] tilhjelp, och jag vann husets agtning och kärlek. När jag om sommaren kom til Stockholm, företog jag mig at undervisa Mlle Wikmanson[3] och en hennes vän Mlle Edman i Moral, Historia, Konsttheori &c. Detta gaf mig tilfälle at se hennes anlag, och mit hjerta, då så lätt retadt, kunde ej emotstå henne. Jag måste älska, och allt bidrog til at jag måste önska mig henne til hustru. Jag behöfde lugn och trodde at kunna finna det under en högst inskränkt lefnad med en hustru, som var van dervid, och hvars bildning kunde i inre lycksalighet ersätta, hvad som kunde felas oss i yttre: jag trodde äfven at derigenom fullkoml. upfylla min pligt mot Wikmansons älskade skugga. Jag friade — och fick Nej. Flickan ville ej yppa sina skäl, och Modren, som älskade mig och önskade vårt giftermål och dertil fruktade för et annat, blef i högsta grad upbragt emot sin dotter. Nu blef jag nödsakad at taga dottrens försvar emot mig sjelf. Jag kan ej beskrifva, hvad möda detta upförande under nära tre månaders tid kostade mig, då min passion genom et dagligt umgänge och en hos flickan ökad tilgifvenhet växte, då jag såg flickan förtäras genom sin svåra belägenhet mellan mig, mot hvilken hon hade tacksamhet, Modren, som aldrig lemnade henne i fred, och fästmannen, som ständigt sökte upreta henne emot mig och genom en suckande overksamhet ständigt aflägsnade den stund, då denna tvetydiga belägenhet kunde brytas. Genom en hazard uptäckte Modren flickans förening med Modeer, flickan föll i convulsioner, och jag måste nu igen trösta. Korrt derefter dog Modren, och man flydde til mig. Jag var nu mästare öfver mig, man gjorde mig rättvisa, och jag plågades blott af tomheten efter et bedraget hopp.

Derefter följde min liaison med Fröken Linroth den Du känner.[4] Jag lefde med henne förtroligt, aldrig i afsigt at söka hennes kärlek, utan blott för at genom vänskap ersätta tomheten efter kärlek. Du vet, hvad detta förtroliga umgänge verkade på flickan, och

---

[1] Joh. Wikmansson, den bekante musikern, d. 1800.

[2] Sam. Fr. Ziervogel, rådman i Sthlm och ledamot af Musik. Akad.

[3] Kristina Maria W., gift 1815 med P. Westerstrand.

[4] Brefven till Fr. Sam. S. meddela intet om denna »liaison». G. A. S. hade emellertid, trots de svårigheter som uppstått därigenom, att konungen bestämdt vägrat underteckna hans pass, personligen sammanträffat med sin bror i Wien.

huru jag af skyldighet tvangs til et steg, på hvars lyckliga utgang jag alltid tviflade. At jag i den saken upförde mig som jag borde, säger mig mit samvete.

Sedan jag flyttade ifrån Upsala, kom jag närmare til skötseln af mina affärer och fann dem i största oordning och största fara. Landets œconomiska ställning och litteraturens förfall under en hård censur voro inga tröstande utsigter. Jag fattade mod af följande skäl: at den som arbetar bör kunna reda sig, at om jag ägde många fiender har jag ock många vänner, at jag genom cession skulle öka mina motståndares seger och sätta mig ur stånd at vidare gagna. Jag kan också ej löpa fara at bedraga någon, om jag får lefva, och om ej tidens olyckor tilstänger för mig som för alla alla tilgångar. Men för at vara fullkomligt säker bör jag ej räkna blott på min bokhandel: jag bör åtmindstone kunna föda mig genom en bisak. — Nu återstår af min Biographie blott at beskrifva Dig min närvarande bildning och alla mina planer. Du känner redan det mesta deraf, men det bör interessera Dig at se allt i sit sammanhang. Jag smickrar mig at det finnes et sammanhang i hela min lefnad, och jag skall söka at i framtiden bibehålla det[1].»

* * *

Silverstolpes självbiografi är en kortfattad »bildningsroman», i hvilken han velat skildra sina läroar: rik på förvärfvade erfarenheter skulle han sedan börja ett nytt skede af sitt lif. Hans lyckliga förmåga att »fatta mod» skulle komma honom väl till pass och bli satt på hårda prof under dessa kommande år. Uppfinningsrik och mottaglig för nya intryck som han var, älskade han att ständigt planera för framtiden, men bristen på ihärdigt allvar samt den förlamande och distraherande inverkan af en derangerad ekonomi hindrade honom oftast att bringa till utförande äfven sådana planer, som icke från början voro blott lösa projekt födda af stundens ingifvelser. Om det sålunda icke alltid är så lätt att upptäcka detta »sammanhang», som han själf tror sig ha funnit och utfäster sig att söka bibehålla i sin lefnad, och om hans arbete af inre och yttre anledningar i mycket får splittringens karaktär, så förefaller det ändock, som

---

[1] G. A. S:s mening var, som framgår af hithörande bref, att sända fortsättningen efter hemkomsten till Sverige: »Slutmeningen sänder jag från Sverige, dit jag nu alfvarligen längtar. Du kan sjelf göra den conclusion, at min lefnad varit interessant, både genom motgångar och njutningar. Jag är lycklig i mit medvetande och i mit hopp — kan man begära mera?» Någon direkt fortsättning blef dock veterligen aldrig författad.

om en viss enande synpunkt funnes, ut ifrån hvilken man kan betrakta hans sträfvanden under dessa senare år. Redan förut är nämndt, huru han genom sina tidskrifter sökt rikta uppmärksamheten på Tyskland och de nya strömningar inom filosofien, vitterheten och konsten, som där utvecklats under 1700-talets sista decennier. Han hade därvid särskildt visat sig påverkad af den tyska nyklassiciteten eller nyhumanismen, den sträfvan till ett djupare inträngande i och förstående af antikens kulturlif och anda, som — framträdande i de flesta europeiska länder under århundradets sista hälft — på tysk botten afspeglar sig främst i Winckelmanns konsthistoriska arbeten och i Schillers och Goethes senare verk, — den riktning, som i Sverige hade en stor och originell teoretiker i Karl August Ehrensvärd, sin störste praktiske utöfvare på den bildande konstens område i Sergel, och som starkt tryckte sin prägel på den tegnérska versen och prosan. Man kan nu säga, att under det Silverstolpes främste f. d. medarbetare Höijer, ständigt i kontakt med den tyska forskningens framsteg på det filosofiskt-estetiska området, alltjämt gick vidare, genom nyromantikerna fram mot Hegel, håller Silverstolpe själf i stort sedt fast vid de lärdomar han mottagit från Kant och Schiller, i den mån han förmått genomtränga dem, inspirerar sig än ytterligare af Ehrensvärd och Winckelmann och älskar i sin dubbla verksamhet som pedagog och konstintresserad att tänka sig ett mål i öfverensstämmelse med det, som hägrade för de tyska nyhumanisterna: en harmonisk mänsklighet med den grekiska antiken som förebild, resultatet af en allsidig uppfostran vid hvilken det estetiska sinnets utveckling måste tillerkännas den största betydelse.

Af större intresse än att i enskildheter dröja vid Silverstolpes föga märkliga lefnadsöden under denna senare period af hans lif synes det mig därför vara att från ofvan antydda synpunkt, hans ställning inom den svenska nyklassicismen — hvilken väl berörts men icke närmare utvecklats af hans biografer — söka följa några af de tankar, han kommer in på. En sammanställning af hans under denna tid publicerade uppsatser och några bref kommer då också att klarare än dessa förstnämnda enbart visa, hvilken betydelse sysslandet med estetiska spörsmål fick för honom som tillflykt i olyckan efter skeppsbrottet på den lärda banan, och huru hans planer även här i många afseenden sträckte sig vida utöfver hvad han lyckades uträtta.[1]

[1] För S:s politiska och pedagogiska verksamhet hänvisas till Werners ofvan anförda arbete.

Musikalisk begåfning hade bröderna Silverstolpe ärft af modern, Eleonora Leijonhufvud, som särskildt var en känslig och varm beundrarinna af Haydn. Om musiken på sätt och vis blifvit Gustaf Abrahams olycka i Uppsala, blef den efter förvisningen från universitetet också hans tröst under de trista dagarna i Stockholm. »Jag lefver här i Stockholm,» skrifver han (25/11 1800), »så väl som den kan lefva, som mot sin vilja flyttat ifrån et ställe han älskat ... Mycket arbete och musik trösta mig.» Han finner, att i dessa tider, då all frimodig verksamhet för det allmänna betraktas med misstroende, erbjuda konstens förädlande njutningar den enda värdiga tillflykten. Då han i februari 1801 i Musikaliska Akademien håller ett åminnelsetal öfver vännen Wikmansson, tränga sig hans egna olyckor på honom, och han frågar sina åhörare, om någon säkrare eller öfver hufvud någon annan tröst finnes mot lifvets bekymmer än konsterna: nedslagen vid åtanken af det stora afståndet mellan inbillningens värld och den verkliga finner människan här ett medel att återförflytta sig till det rike, där harmonien härskar. Och han utbrister: »Tyngd af missöden, ser jag den förföljda, den förskutna eller den bedragna älskaren, hopplös, med döfvade sinnen längta efter det åskeslag, som till intet skulle förvandla hans varelse: men en ren harmoni väcker honom ur dvalan, hans känslokrafter återlifvas, och lif återkommer i den för hans inbildning döda naturen, och hoppets gnista tändes, och hans hjerta öpnas för lugnet och glädjen, och snart med ungdomens styrka söker han verksamhet, söker ädla upoffringar och svåra segrar.» Hvem som närmast åsyftas med denne förföljde och förskjutne älskare är ej svårt att ana, om man erinrar sig bekännelserna i självbiografien, och föremålet för hans svikna förhoppningar satt antagligen bland åhörarne i salen. Tydligen är det emellertid icke blott af böjelse utan äfven på grund af en teoretiskt vunnen öfvertygelse om konstens förmåga att befria det nedtryckta sinnet som Silverstolpe för egen del vill taga sin tillflykt till dess njutningar och rekommendera detsamma åt andra. Man kan utan svårighet också ur de nyss anförda subjektiva raderna utläsa de lärdomar, han mottagit från Schillers teorier om konstens allmänna verkningsförmåga: huru den af materien och sinnligheten behärskade och tyngda anden genom den harmoniska skönheten löses ur sitt tvång, åter uppnår ett tillstånd af frihet, genomgår liksom en ny skapelse och sålunda på nytt står med möjligheter till verksamhet, med »Vermögen zur Menschheit».

Förläggare af Kraus' arbeten, lierad med Hæffner, Frigel och Wikmansson, utgifvare af den sistnämndes trenne Haydn tillägnade kvartetter och själf god violinist hade Silverstolpe kommit in på speciellt musikens teori. I ett långt musikbref af d. 12 maj 1801 finnas några ganska anmärkningsvärda uttalanden i hithörande frågor. Han skrifver: »Om någonsin en min ännu hemliga plan at flytta på landet går i verkställighet, skall jag studera musikens theori. Genom blott öfning läser jag äfven med någorlunda säkerhet Partiturer och ärnar nu lära mig så mycket claver, at jag dermed kan roa mig sjelf. Musikens Æsthetik har redan länge sysselsatt mig och har kanske gjort mig til en stor kättare i Musiken. Mina undersökningar i denna väg hafva uptäckt för mig, at Musiken ännu blott har en lutning til hvad den kan bli; och til denna dess tilkommande fullkomlighet finner jag blott en aning, följd af et djupt och rikt hufvud, hos Haydn, en känsla hos Glück och en öfverlagd plan hos Kraus, som communicerat den med Wikmansson och Frigel. Jag har uttryckt mig korrt och kanske mörkt och besparar til et annat tilfälle at göra mig tydlig.» Förutsättningarna för att denna nya musik skall kunna framträda antydas längre fram i brefvet i samband med omdömen om den unge österrikiske kompositören Struck, en Haydns lärjunge, som på Fr. Sam. Silverstolpes rekommendation medverkat vid det första uppförandet af »Skapelsen» på Riddarhuset långfredagen 1801. »Struck har visserligen geni», heter det, »men hans fåfänga torde snart sätta et mål för hans perfectibilité. Förakt för Æsthetisk odling, grundadt deri at Haydn är den förutan, och i den öfvertygelsen, at man ej kan hinna förvärfva den, om man rätt skall studera musikens handverk, torde lätt komma at förvandla honom til Not och Harmoniskrifvare i stället för duglig compositör . . . Om han återkommer til Wien, så drif honom at läsa konsternas allmänna theori, dels hos Sulzer, dels hos Rousseau, Blair och Eschenburg, ja, om han det kunde, sjelfva Kants Kritik der Urtheilskraft, och sedan måste han läsa allt hvad Poëter han kommer öfver för at förfina sin smak och genom en noga kännedom af känslorna i sin détail förstå at uttrycka dem i det hela. Endast på detta sätt kan en compositör bildas, som vill hoppas at arbeta med framgång för det förestående tidehvarfvet.» I talet öfver Wikmansson hade han utvecklat samma tankar: musiken, liksom alla andra konster, fordrar för att nå fullkomligheten ett samstämmigt biträde af flera vetenskaper. Iakttagandet af vissa matematiska regler är ej nog, ty musiken står i närmaste sam-

band med »den så kallade Æsthetiken, hvarifrån den lånar sina kundskaper om sättet, huru människans inbildningskraft sättes i rörelse, huru den lämpligast ledes ifrån et föremål til et annat.»

Hvad som är af intresse i dessa uttalanden är att se, hur Silverstolpe visar sig angelägen att betona nödvändigheten för konstnären att underkasta sig en nästan vetenskapligt sträng utbildning: snillet skall visserligen vara självständigt men kan finna de riktiga medlen att nå sitt mål blott genom en noggrann kunskap om det mänskliga själslifvet. Det romantiskt frigjorda eller naturgeniets obetingade öfverlägsenhet tror han föga på. Han säger om Wikmansson, att naturen såtillvida hade bildat honom till konstnär, att »hon hade gifvit honom snille och känslor och öfverlämnade honom lik en rå massa begåfvad med anlag at vidare fullbordas och emottaga regelbunden form.» Liksom här detta motsättande af det råa naturstoffet mot formen är ett lån från Kants och Schillers terminologi, så framgår indirekt af det föregående, att det är dessa båda mästares sats om smakomdömets allmängiltighet, Silverstolpe är angelägen att fastslå: att i följd af den i det stora hela likformiga organisationen af själskrafterna den estetiska verkan måste bli ungefär likartad hos alla, som uppnått tillräcklig grad af andlig odling. Denna sats blir ju i viss mån grundvalen för nyklassicitetens fordran på allmänt erkännande af antikens uteslutande rätt att stå som mönster för all efterbildning i konsten, och däri framträder också det bildningsaristokratiska drag, som utmärker hela denna riktning.[1] Att smak till en viss grad alltid är kunskap, hade äfven Ehrensvärd betonat: »Smak är», säger han, »känsla af [= kännedom om] naturens aldra hemligaste sanningar.» — Detta är synpunkter, som Silverstolpe gång på gång kommer tillbaka till i sina konstteoretiska uppsatser.

När Silverstolpe efter hemkomsten från Tyskland fått sin gosspension i ordning, sörjde han med ifver för den musikaliska underhållningen i denna ungdomliga krets; särskildt nämner han musikstunder tillsammans med A. F. Skjöldebrand och Frigel, och, tillägger han, »Glück glömmes ej vid sådana tilfällen». Denna ofta uttalade beundran för den store reformatorn inom operan står fullt i öfverensstämmelse med Silverstolpes sympatier för allt antikiserande. Uppförandet af »Iphigénie en Aulide» vid

[1] Med afseende på kvantiteten definierar ju Kant smakomdömet såsom *allmängiltigt utan att grunda sig på begrepp.* Utan vidare gäller dock detta blott om hvad K. kallar den »rena» skönheten. Med afseende på den i realiteten viktigaste klassen af det sköna, »die anhängende Schönheit», tillkommer också hos honom en fordran på öfverensstämmelse mellan form och innehåll, ett intellektuellt element.

Glucks ankomst till Paris 1774 hade på den förstående delen af den franska publiken verkat som en ren uppenbarelse från den grekiska klassiciteten och har framhållits såsom kanske den viktigaste företeelsen inom den rörelse tillbaka mot antiken, som gjorde sig gällande i Frankrike under 1700-talets senare hälft. Självfva valet af stoff, ofta taget direkt från de grekiska tragöderna, körens aktiva roll, recitativens utveckling, ansatserna till lokalfärg, den religiöst högtidliga tonen, den innerliga föreningen af en enkel uttrycksfull musik och en poetiskt värdefull text, allt detta gjorde, att man i den gluckska operan trodde sig ha återfunnit den grekiska tragedien i hela dess lyriskt-patetiska storhet. — Kellgrens beundran för Gluck är bekant, och Silverstolpe finner i Glucks idéer det enda sanna direktivet för en fortsatt utveckling af operan. Redan hos Sulzer — för att taga en af dessa konstteoretici, som han rekommenderar åt unga kompositörer — kunde han finna uppfattningen om den gamla italienska operans värdelöshet utvecklad. I sin »Allgemeine Theorie der schönen Künste», som hos oss kanske studerats flitigare och haft större betydelse, än man i allmänhet framhållit, hade Sulzer med indignation vändt sig mot den italienska operans onatur, poetiska undermålighet och musikaliska förkonstling; han hade hänvisat till Glucks företal till »Alceste» och till den grekiska tragedien, »die im Grund eine würkliche Oper war», och han hade föreslagit som lämpliga moderna operatexter Klopstocks »Hermannsschlacht» och Ossians »Fingal» och »Temora», härvid sålunda förordande ett försök till ännu intimare förening af »nordiska» ämnen och antik form än hvad Klopstock redan åstadkommit.[1] Silverstolpe finner den äldre operan misslyckad och förhatlig af samma anledningar. I en uppsats »Tankar om Operan»,[2] en öfversättning ur »Variétés Littéraires» utg. i Paris 1769, framhåller han i noterna, att den anonyme författarens uppfattning närmar sig Glucks, ehuru han skrifvit före »den omskapning det Franska lyriska skådespelet fått af Glucks mägtiga snille». I en längre slutanmärkning talar han om »den nya och stora operastil, som Gluck införde», och betonar, att »närmare fullkomligheten har operan aldrig varit, än vid Glucks tid». Men den senare utvecklingen hade tyvärr ej följt hans linjer: moderaseriet och den olyckan, att den kalla franska nationen bestämt moderna, hade ledt ifrån den rätta vägen. »Mozart, hvars snille alltid upphöjer honom bland stora originalför-

[1] Citat efter 2:dra uppl. 1778—79.
[2] I Strödda Afhandl. i Ämnen rörande de Fria Konsterna. II. 3. 1809.

fattare, saknade utan tvifvel konstbildning i allmänhet för att fatta det sublima hela af denna slags konstproduct», och hans inflytande hade haft olyckliga följder. Genom att han slösat sitt snille på »så osmakliga skaldestycken» som »Trollflöjten» och »så omusikaliska ämnen» som »Don Juan» hade han gifvit farliga exempel till efterföljd inom en fallen eller alldeles förskämd smak. Man ser, hvarthän Silverstolpe syftar. Med dessa verk hade ju Mozart på sätt och vis utplånat gränslinjen mellan opera seria och opera buffa. Och detta är just hvad Silverstolpe icke gillar. Musiken kan rätt användas »blott vid antingen tragiska ämnen eller farcen (den Italienska buffan). I dramen, i den fina infallsrika comedien kan den ej användas annorlunda än som en zirat. Hvardagskänslor, smått joller, conversationsspråk, sedemålningar, allt detta som är opera comiquens föremål hör ej til musiquen». Det är bevis på skämd smak och konstsinnets aftynande, när publiken vill spegla sig själf på teatern i detta slags dramer och tar illa upp, »om man önskar at theatern endast föreställde idealiserade känslor». Med andra ord: i musiken liksom i öfriga konster skall råda hvad Ehrensvärd kallar *den stora smaken*, icke den lilla, »som väljer det hvardagsvackra, det medelmåttiga».

Det uppfattningssätt, som är genomgående i dessa uttalanden, framträder blott ännu tydligare, då Silverstolpe kommer in på den egentliga konsthistoriens område. Och man återfinner här samma synpunkter på konstens höga värde för mänskligheten och individen, lärdomarna från Kant och Schiller. Människan — säger han — som tror sig vara länken mellan den sinnliga och den osinnliga världen, påminnes af dagligdags erfarenheter alltför ofta om huru mycket hon är beroende af den sinnliga men sträfvar dock ständigt att höja sig till den öfversinnliga. Hon söker inrätta allt det, som omger henne, efter lagar, dem hon anser evigt gällande bland varelser af högre natur. »När hon sålunda tror sig begripa regeln för det sanna och det goda och därvid hafva uphunnit förnuftets och förståndets yttersta gräns, bjuder hennes känsla och inbildningskraft henne at med dessa begrep förena en aning om det sköna, på en gång både resultatet af och natur hos det sanna och det goda; och genom denna känsla återflyttar sig menniskan til den sinliga verlden, men til denna verlden förskönad och värdig at omgifva varelser af en högre natur: Konsten har hos henne frambragt en ny skapelse, hvars alla delar, förut stridiga, nu vunnit enhet och harmoni.» Detta är, som man ser, ett försök att resumera hufvudtankarna i den kant-schillerska este-

tiken. Och Silverstolpe vill nu göra gällande och intala sig själf, att han för egen del pröfvat sanningen af dessa satser och sålunda funnit en position öfver alladen sinnliga världens låga bekymmer och vedermödor: »Den som erfarit verldens olycka och någon gång funnit sig ensam med hoppet och sin inbildning lärde först at rätt känna den Gudakraft, hvarmed konsten lindrat hans lidande, skingrat hans mörka föreställningar, och infört honom i en verld, der han ej hinnes af bekymren, och gifvit honom styrka at fördraga et nödvändigt ondt, genom ersättningen i inbildningens njutningar. — Ur en sådan synpunkt betragtar jag konst, och de vackra konsterna. Jag nalkas dem sjelf, liksom Greken den Olympiska Jupiter: tacksamt vördar jag på afstånd den magiska kraft, som uppehåller mig, som ännu ger mig hopp och styrka. Hvarföre är jag icke sjelf konstnär? — Kanske Parnassens Gud, då han nekade mig et rum bland sina tjenare, frälsade mig ifrån at blifva fuskare. Det skulle vara min tröst, om jag i min inskränkta krets kunde gifva en anledning åt något enda sannt snille, at bekänna hans dyrkan». — Dessa citat äro hämtade ur inledningen till en öfversättning af Goethes Winckelmann-karaktäristik, utgifven i maj 1806, det för allmänheten närmast synliga vittnesbördet om de studier, som denna tid sysselsatte Silverstolpe. Men betydligt vidsträcktare planer hvälfde han i sitt sinne. I nyssnämnda inledning hade han också yttrat något om att en undersökning sådan som denna Goethes analys af Winckelmanns utveckling och bildningshistoria »kan icke annat än återverka på hvar och en tänkande läsare och leda honom at granska och pröfva sin egen kallelse, sina anlag, den luft och jordmån hvari de växa, och huruvida han under sådana vilkor kan hoppas fullkomlighet, eller til dess ernående bör söka at ändra sin belägenhet». Innebörden af dessa litet mystiska ord framgår af ett bref ($^{20}/_{5}$ 1806), i hvilket han omtalar, att han nyss utgifvit sin Winckelmann-broschyr. Hans affärer vålla honom så många ledsamheter och förargelser, att han har svårt att hålla humöret uppe: »Det som nu muntrar mig är min imagination om en möjlig resa til Italien. (NB. härom vet min Far och Br[or] Carl ännu intet.) Den är ej calculerad på Sergell, hvilken grace à Mlle Löwen alldeles kallnat för mig, och nu är höflig i stället för cordial. [1] Deremot hoppas jag at inom 4 à 5

[1] Brefven från de närmast föregående åren vittna om att Silverstolpe flitigt umgåtts med Sergel, som skickat sin son Gustaf i Silverstolpes pension. Detta år (1806) hade emellertid den store skulptören bosatt sig på Djurgården tillsammans med »sin Thalia», aktrisen Fredrika Löwen, och ryktet visste t. o. m. att berätta om

år vara förlossad för de skulder, som oroa mig, och endast häfta hos Borgström och Adolf Mörner för summor, som de lätt kunna förlora, och min död infölle hastigare än jag calculerat: och då vill jag ut, til fots eller krypande, för att söka fortsätta Winkelmans uptäckter, hvartil jag beväpnar mig enligt en uttänkt studieplan, som jag nu följer. Själ och Snille hoppas jag sålunda skola kunna få tilfredsställelse, och min upmärksamhet bli borttryckt från individuella bekymmer för at helt och hållet få öfverlemna sig åt konstens förädlade njutningar.» För realiserandet af dessa projekt synes han ha fästat vissa förhoppningar vid sin vän från Vitterhetssamfundet, Gustaf Bonde, som nu började göra sig känd för sitt konst- och samlarintresse; ett inval, eventuellt någon anställning i Målareakademien ingår också i hans planer. »Jag vill bli ansedd hädanefter blott som konstnär och edukationråd», heter det i samma bref!

»De individuella bekymren» ville emellertid lika litet nu som förut och under den kommande tiden låta borteliminera sig: ett »Försök at besvara den frågan: Hvarföre bör Antiken vara de nyares mönster i bildande konst» i femte häftet af »Läsning i Et och Annat» (1807), ett »Fragment af Lessings Laokoon» (1808) samt några »Strödda Afhandlingar i Ämnen rörande de fria konsterna» (1808—09), till större delen utgörande öfversättningar från Winckelmann, Schiller och Goethe, ådagalägga dock tydligt nog riktningen af hans konstintresse, och hvad han åsyftar med sitt arbete för det fåtal landsmän, som förstår konstens rätta värde, dessa få, som utgöra »en slags liten kyrka, der det sanna Gudomliga dyrkas, renadt och obemängt ifrån alla folksmeningar.»

Bland originaluppsatserna i »Strödda Afhandlingar» bär den märkligaste titeln »Anmärkningar i anledning af Kongl. Målare- och Bildhuggare-Academiens exposition 1809». Dess inledande parti utgör öfver hufvud taget ett af våra första försök i svensk konsthistoria, med betraktelsesättet helt utgående från nyklassicitetens idéer, och förtjänar af denna anledning trots sin fragmentariska karaktär närmare uppmärksamhet.

giftermålsplaner. Sonen hade han på våren följt till Uppsala. Jfr *G. Göthe* i Nord. Tidskr. 1898 s. 88 och densammes »Sergelska bref» ss. 15. 18. — Ett par brefcitat må ställas mot hvarandra. Sergel skrifver i sept. 1806 till sin vän Abildgaard och ber om ett råd för sonens studier: »Jag har försökt alla slag af uppfostran: informator, guvernör, d. v. s. helpension hos en man, som personligen eger förtjenst men det oaktadt saknar talanger för att leda ungdomen.» — Silverstolpe skrifver i juni 1804 från Munkforsen i Värmland, där han vistades med sina elever hos vännen Borgström (Adelheim): »Alla gifva mig godt hopp Sergell undantagen. Jag tror at jag härifran afsäger mig honom til hösten, ty jag kan ej behalla honom, efter hvad jag nu kan döma, utan risque för de andra gåssarna.»

I ingressen framhåller Silverstolpe klimatets betydelse för konstodlingen med direkt anslutning till Ehrensvärd, ofta med användande af dennes karaktäristiska uttryckssätt. De gamles beskrifning af de nordiska länderna såsom sänkta i djup hvila »med hämmade krafter både att alstra och njuta» är i hufvudsak sann. Klimaternas ytterligheter förslöa sinnena. I de heta klimaten kommer produkten hastigt till sin högsta »mognad», men utvecklingsgränsen nås därigenom också snart. I de kalla gå produkterna med ett nästan omärkligt framskridande till sin fullkomning; de flesta kväfvas innan de upphinna den, »och för alla är mognaden sen». I ett måttligt luftstreck däremot utvecklas krafterna obehindradt, och fullkomligheten ernås snart. »Sådant var det Södra Europas lyckliga lott; sådant förhållandet mellan dess länder och Nordens, i alla afseenden, men i inga så märkbart som i afseende på inbyggarenas konstodling.» — Alla våra begrepp om konst höra till en nyare tid och ha icke framgått ur vår egen natur utan äro lån från mera odlade nationer. Våra förfäder voro för mycket sysselsatta med att handla, att besegra naturhindren för att hinna reflektera öfver handlingar eller fatta och frambringa det sköna. De barbariska folkvandringsnationerna väcktes till »en ädlare sinnlighet» först genom kristendomen, men »i samma mån som Grekernas organisation, deras hedendom och de gamla folkslagens statsförfattningar voro fördelagtigare för konsterna än de barbariska nationernas organisation, deras christendom och statsförfattningar, i samma mån var den gamla konsten förträffligare än den nya. Den rena poësien kunde ej tjusa missbildade naturer, hos hvilka konsten nu för at behaga, behöfde pryda sig med sentimentalism». Detta är den nyare konstens karaktär och tecken på förfall, att den ej längre är »fullkomligen ren och skiljd ifrån sentimentalism». I de katolska länderna fattades dock konsten i allmänhet högre och riktigare än i de protestantiska; »den Italienska konsten sträfvade sålunda til idealet: den nordiska härmade, gjorde konstigheter, uppehöll sig i den tillfälliga naturen». Konstodlingen har gjort så obetydliga framsteg i den nyare tiden därför, att allmänna tänkesättet ej värderat densamma sasom en hufvudsaklig beståndsdel i nationalbildningen: den moderna världen är fängslad under rent materiella och politiska intressen. »Men dygdiga menniskor, sanna snillen, konstnärer med en rätt insigt af Edert kall! skåden med lugn förvillelsen. Atticus, när han ej ville deltaga i Roms medborgerliga strider (emedan han visste at aldrig något parti håller sig strängt vid rättvisan), reste ifrån verldens til kons-

ternas hufvudstad, der han var en fri menniska i en bättre verld, och hans namn har utan fläck gått til efterkommande jämte deras, som med upoffring af de heligaste grundsattser för den synbara storheten, vunnit beundran såsom verldens beherrskare. — I hela detta resonemang är blandningen af kanske ej alltid fullt klart fattade idéer från Ehrensvärd, Winckelmann och Schiller karaktäristisk, likaså apostrofen till konstälskaren och den dygdiga människan, där 1700-talets vanliga stoiska dygdeideal fått ingå en egendomlig förening med en Goethes förnäma bortvändande från samtidens strider till den antika skönhetsvärldens harmoni. Att denne medborgare, denne Atticus, som trött på partitvister och politik vill fly till konsternas hufvudstad, närmast är Silverstolpe själf, är mot bakgrunden af hans ofvan citerade bref ganska tydligt.

Om sålunda Sverige icke äger någon »nationalkonstbildning», så har det dock en konsthistoria. Katolicismen införde genom sina kyrkor och kloster med deras prydnader konsterna i vårt land, och ehuru fåkunnigt protestantiskt nit förstört mycket, finnas dock tillräckligt många minnesmärken kvar för att vittna om »den Göthiska storheten i massor och osmaken i former och detailler». Inhemska konstnärer fick Sverige egentligen först under Karl XI. Nicod. Tessin var den, som först lärde oss en ren och ädel stil inom arkitekturen, men Karl Gust. Tessins patronat bragte de sköna konsterna i slafveri under franskt manér. Hårleman och Cronstedt sökte mera prål än smak. Adelcrantz först ställde sina mål högre. Bouchardon och Larchevêque voro de enda mera framstående bildhuggarne i Sverige före Sergel, »bägge Fransoser, med all sin Scholas torrhet och affectation». En ny epok i Sveriges konsthistoria började, »då Sergell uppstod, såsom mästare i den odlade verlden, såsom et mönster i sit land, då Masrelier, med en fulländad egen konstbildning, rigtade de upväxande snillenas gång, då Després[1] med sit snilles volcaniska kraft antände alla brännbara ämnen, då Ehrensvärd, ehuru blott dilettant, ledde det allmänna omdömet efter den sanna konstens reglor», denne Ehrensvärd, säger Silverstolpe längre fram, som var »begåfvad med en organisation och en bildning bättre än den som passade för det tidehvarf, hvari han lefde. Man kunde på honom använda det bekanta uttrycket: indocilis pati» — han kunde »ej finna sig i uselheten». Men ehuru sålunda svenska konsthistorien äger stora namn, har likväl konsten ännu ej hunnit bli en verkande kraft på vår nationalbildning. »Endast Hörberg har

[1] S. hade själf utbildat sig i teckning under Desprez' ledning.

genom sit personliga läge, genom tilfälliga omständigheter och slutligen genom hufvudcaracteren i sina arbeten: sanning och natur mycket kunnat verka på allmänheten, ej til fattande af en sann ansigt af konst, men til väckande af agtning och tycke för konst.»

Denna sista punkt, genom hvilken Hörberg ställes upp nästan vid sidan af de mera aristokratiska nyantika snillena, är värd att uppmärksammas och att sammanställas med en minnesteckning, som Silverstolpe skref i Stockholms-Posten öfver denne sin gamle vän, den originelle bondemålaren.[1] Det framgår då, att Hörberg enligt Silverstolpes mening har en eminent betydelse i det afseendet, att vår konsthistoria i honom först har fått en verkligt inhemsk, trots studier dock i grund och botten opåverkad konstnär, främmande för den kosmopolitism, hvaraf visserligen all »högre konst» har sitt lif. »Hörberg har gjort konsten inhemsk hos oss på det sätt den får och kan blifva det, och hans tillwarelse är utur dessa synpunkter lika wigtig i wår Konsthistoria, som det phenomen i werlden är sällsamt, att utur jordbrukarenas krets en sådan konstnär framträdt, utbildat sig och der qwarstannat.» Genom denna särställning, genom denna direkta kontakt med det folkliga var också Hörberg, anser Silverstolpe, ägnad att hos den stora massan, hos dem som icke ännu ägde den högre smaken, bli förmedlare af ett slags preliminär estetisk uppfostran. Hans arbeten äro tillgängliga för mängden i kyrkorna, och åskådaren går ej bort utan »någon genom konstens framställning förädlad känsla». Om Atterbom ville göra Hörberg till en uppenbarelse i enlighet med nyromantisk konstfilosofi och därigenom ådrog sig Silverstolpes häftiga vrede,[2] så förefaller det, som om denne å sin sida i Hörberg trott sig finna, hvad Schiller kallade det naiva geniet: konstnären som står det enkla, sanna lifvet så nära, att han *är* natur, icke *söker* natur och därför skapar så självklart, utan otillfredsställd längtan. »Huru få dödelige hafwa så lyckligt njutit den bana naturen för dem utstakat? Hans fantasi war tillfredsställd så mycket som i menskligheten war möjligt, och mätt att lefwa, öfwergick han hoppfullt till odödlighetens werld.» Detta att Hörberg var »naiv», sålunda obesmittad af den »sentimentalism», som ju var den nyare konstens karaktäristikum och tecken på förfall, tillförsäkrade honom i Silverstolpes tanke en plats vid sidan af dem, som med klar insikt återgingo till den stora naiva tidsåldern: antiken.

---

[1] Stockholms-Posten 1817 n:r 199, 202, 204.

[2] Jfr nedan s. 93

Detta konsthistoriska utkast, hvars innehåll här antydts det intressantaste partiet i uppsatsen om Konstakademiens utställning — kan emellertid betraktas som en förstudie till ett längre fram planeradt vidlyftigare arbete af samma art. I augusti 1817 skrifver nämligen Gustaf Abraham Silverstolpe, då lektor i Linköping, till sin bror Fredrik Samuel, som alltsedan 1813 var chef för Öfverintendentsämbetet och preses i Konstakademien: »Det har fallit mig in at göra några konstartiklar i Stockholms-Posten, men det är ej möjligt utan Dit biträde. Jag ville börja med de inkomna slottsbyggarena och Decorateurerna: caracteristiker öfver Nicodemus Tessin, Ehrenstrahl, L'archeveque, Taraval m. fl., hvilkas namn jag icke ens känner. Architectur historien kunde Du utarbeta, göra rättvisa åt Adelcrantz, visa konstens hopp genom Desprèz, den skatt vi äga i Sundvall m. m. En dylik period i målning och bildhuggeri börjar genom de snillen, som af Slottsdecorateurerne först väcktes. Man finge då caracterisera Sergell, Masreliez, Desprèz i sin jättelikhet etc. Ehrensvärd midt ibland dem: man finge visa, huru en Academie af sådana snillen skulle frambringa hoppfulla sujetter: man finge måla Åkerström: man finge utstaka, hvad man af de nuvarande har at förvänta och granskaren af dem at fordra: man finge utbreda sig öfver den rätta methoden at vinna konstbildning. Utan at säga et stickord eller ens en critik skulle man kunna stadga konstens sanna ståndpunkt hos Oss, mörda filosofs sattserna, och reducera Bredaisterna til okunniga intrigeurer. Du förstår mig, at jag ej vill anfalla någon person, blott utreda saken. Samla mig härtil materialier: jag vill sedan redigera dem: jag vill sända dem til dig at öfverses och rättas: jag skall genom frågor lätta materialiesamlingen i den mån jag finner mig sakna uplysningar.» Med dessa konsthistoriska planer förbinder han planerna på en svensk musikhistoria: »Med Frigel kunde Du på samma sätt smida hop en samling för Musik historien: caracteristiker öfver Uttini, Vogler, Kraus. Wår Operas utveckling til sin högd, då vi rätt upförde Gluck: den andeliga stilens caracteristik: instrumentalmusikens, sedan den skiljdes från sången, den nya Operan, Operetten, Solo executionen m. m. Kan Gubben ej förmås at skrifva, så samla hans omdömen, och drif honom at granska hvad jag skrifver. Jag vill gerna drifva fram något dugligt, som ej egenteligen är stridskrift. Gökarne hafva alltid något på sin sida, då man blott piskar dem men ej sprider bättre läror.»

Hvad Silverstolpe här ville åstadkomma var tydligen en utförligare exposé af den svenska konstens utveckling, sedd från hans nyklassiska ståndpunkt, men på samma gång skulle ett kraftigt slag slås i den pågående striden mot nyromantiska »filosofer» och göter. Ling föreläste 1814—17 öfver de nordiska myternas användande i skön konst, Hammarsköld hade 1814—15 hållit konsthistoriska föreläsningar, hvilka utkommo af trycket 1817, Atterbom utgaf samma år Per Hörbergs själfbiografi, försedd med en oproportionerligt lång, svulstig och »filosofisk» inledning, slutligen hade Götiska förbundet detta år annonserat sin täfling för konstverk med motiv ur den nordiska myten — allt ägnadt att oroa antikens målsmän och en nagel i ögat på fienderna till den nyromantiska konstfilosofien. — Som vanligt fullföljde Silverstolpe icke sitt uppslag: däremot finner man i Stockholms-Posten för 1817—18 en skarp och ironisk recension af Hammarskölds arbete, en anmälan af Hörbergs själfbiografi med fullständigt negligerande af Atterboms företal och efterskrift samt den redan förut berörda minnesteckningen.[1]

---

[1] Af brefven från denna tid framgår, att de bägge bröderna Silverstolpe samarbetade i striden mot romantiker och göter, särskildt på sådant sätt att Fr. S. S., som i egenskap af Konstakademiens preses hade att utstå åtskilliga obehagligheter från opponenternas sida, gärna begagnade sig af G. A. S:s kvicka och spetsiga penna. Denne å sin sida lämnade beredvilligt sitt biträde, af öfvertygelse och därför att han ansåg brodern genom sin ställning förpliktigad att ingripa mot fördärfliga och falska smakriktningar. Man finner sålunda, att minnesteckningen öfver Hörberg, skrifven »i contrast mot Atterboms smörja», granskades och rättades af Fr. S. S. Till kritiken af Hammarskölds föreläsningar hade G. A. S. tydligen fått mottaga en del användbara annotationer af Grandel, Konstakademiens dåvarande direktör, och konfererade sedan vidare om saken med brodern: man borde bl. a. ordna det så, att kritiken utkomme lagom till riksdagen, »så at Riksens Ständer genast vid sin ankomst dermed finge muntra sig» ($^{13}/_{11}$ 1817). Af samma bref framgår, att den parodi på Götiska förbundets täflingsinbjudan i Linköpingsbladet 1817 n:r 90, som *Ljunggren*, Sv. Vitterh:s Häfder V s. 213, anger »möjligen» vara af G. A. S., mycket riktigt är dennes verk. Han skickar en packe af detta tidningsnummer upp till Stockholm för att gratis utdelas af Fr. S. S.: »Vill Du ej synas sjelf, så har Du alltid indirekta utvägar.» (Detta »Program» aftryckt af *R. Hjärne* i »Götiska Förbundet och dess hufvudmän» s. 149 ff. utan uppgift om författare.) Riktigheten af det redan samtida antagandet, att bröderna S. voro upphofvet till den mot Göt. förb:s konstutställning kritiska, mycket uppmärksammade artikelserien i Stockholms-Posten juni 1818, bekräftas likaledes af dessa bref: det måste nämligen vara på denna kritik G. A. S. syftar, då han 5 juli skrifver: »Huru har Göthiska Förbundet uptagit anmärkningarna? Hvad säga Grandel och Hasselgren derom? Vet Du något, så underrätta mig. Om något vidare behöfs, så gif mig materialier. De skola ej stoppa min mun.» Han hade under riksdagen själf varit uppe i Stockholm och då sammanträffat med sina meningsfränder. Jfr *Ljunggren*, Sv. Vitterh:s Häfder V s. 221 f. — I nyssnämnda bref uppmanar han också brodern att »fortsätta med Din Winkelman» — förmodligen en öfversättning, som denne påbörjat — och tillägger: »För Dig vore det en sann relief at såsom konsternas chef i landet hafva utgifvit et så vigtigt verk . . . Låt oss standaktigt arbeta för en högre cultur, så gagna vi mera i verlden, än genom det tilfälliga sträfvandet i afseende på ögonblickets upträden. Genom et

Här finner man sålunda Silverstolpe och nyromantikerna i konflikt med hvarandra, och de senare glömde icke heller pedagogen, »Paidax», då »Markalls sömnlösa nätter» kastades ut i striden mot gamla skolans män. Men liksom i allmänhet nyhumanismen och romantiken från viss synpunkt ingalunda äro några hvarandra motsatta strömningar — såsom oppositionsföreteelser mot franskklassicismen kan t. o. m. det förra begreppet inrymmas i det senare — så hade också Silverstolpe och de svenska nyromantikerna många beröringspunkter: sympatier för Tyskland, beundran för grekerna, missnöje med den »kalla» franska smaken.[1] Därför hade också Silverstolpe och Hammarsköld kunnat mötas bl. a. vid Stiernhielms namn i gemensam opposition mot dem, som öfverlägset ville göra gällande, att Sverige icke ägde någon vitterhet före Dalin. För Silverstolpes vidkommande är detta endast ännu ett — och fullt konsekvent — uttryck för hans antikbeundran, då han sålunda vill återföra uppmärksamheten på den period, under hvilken antiken först blef impulsgifvande i nyare tid: renässansen, och han står äfven därvid helt i öfverensstämmelse med allmäneuropeiska tendenser. År 1808 utgaf han Stiernhielms »Hercules» jämte en visserligen mindre lyckad och af Hammarsköld behörigen nedkritiserad omarbetning på modernt språk. I ett inledande företal, som närmast är en polemik mot Leopold, framhåller han hela öfverlägsenheten i den anda, som behärskade den svenska renässanstiden. Då studerade man för sakens skull, nu för biända-

---

sådant arbete vinner äfven Du kraft at stå ut med alla wedervärdigheter, ty Du ser då et aflägsnare och säkert mal.» Detta skulle sålunda bli ett arbete af samma art som den planerade svenska konsthistorien, icke direkt polemiskt men ägnadt att utsprida bättre läror bland »gökarne». — I detta sammanhang bör äfven nämnas, att G. A. S. var utomordentligt intresserad af Byströms konstnärliga utveckling. Han vill tilldela sig rollen af dennes specielle beskyddare och vägledare. Då Byström 1817 åter skulle resa utrikes, är S. mycket angelägen, att han skall taga vägen öfver Linköping, ty »det är för honom vigtigt, at jag rigtigt känner hans både kropps och själs författning, innan han reser härifrån: och dertil har jag rättighet, ty då han har at tacka sig sjelf för sin storhet, har han mycket at tacka mig för det den blifvit väckt, vårdad i sin början och rätt rigtad. Hans första läromästare Graveurn Martin och Forsslund hafva deri ingen del. Jag förde honom til Sergell, jag ledde honom til konststudier, jag körde ut honom, da starka band här ville quarhålla honom. Gud ske lof, at allt hittils lyckats.» (Linköping 24/8 1817.)

[1] Mycket betecknande äro sålunda några rader i ett bref från nov. 1812, hvilka också ha sitt intresse genom sitt samband med tvenne celebra romantiska koryféers besök i Sverige detta år. G. A. S. skrifver till brodern: »Om Du kan, så reta Fru Staël och A. W. Schlegel at handtera den usla Wallmark (NB. vid hofvet) efter förtjenst för sit utfall om Tyska litteraturen. Hon kan styra modet, om hon rätt vill. Leopold kan bringas at som Bo Jonson gå til henne på knä och göra bot och bättring, och fuskarn i professionen Wallmark at ta sina ord tillbaka. Det sednare är dock mindre vigtigt än at knäcka den hofton, som dömer om hvad den ej känner, så vidrig mot all wetenskaps tilwäxt och så dödande för all konst.»

mål. »Man trodde förr at skönheten i sin enkelhet var kraftig nog at intaga och förtjusa, nu ger man henne lånade prydnader i tanka at vara så mycket säkrare om hennes framgång. Man var förr djup, grundlig, ren och stark i känslan, regelbunden: nu söker man at vara lätt, ytlig, qvick och sjelfsvåldig, under förevändning af frihet .... Man prålar nu alltid, men med gipser och stuccaturer; förr lyste man endast sällan, men med marmor.» I »Hercules» finner han ett konstverk utmärkt af hög moralisk syftning, anda och kraft, ordning, manlighet, klarhet i uttrycket, rikedom i målningar, ett sant skämt, ett rent språk och en lätt och behaglig versifikation. Han vänder sig mot den förkonstlade smak, som icke tål ett drastiskt uttryck — samma smak, som funnit Homeros' naiva realism shocking. Och slutligen försvarar han hexametern och i allmänhet den orimmade versen med en värme, som ställer honom i linje med den nya öfversättarskola — — i Sverige Regnér, Adlerbeth, Tranér m. fl. — hvilken gent emot 1700-talets vanliga parafraserande rimmade öfversättningar uppställde krafvet på en trognare anslutning till de antika mönstren äfven i versbyggnaden. Man har dessutom glömt, anser Silverstolpe, att svenskan är närmare släkt med tyskan än med franskan, och genom de klingande rimmen har man förledts att vanvårda den distinkta accenten, nerven och märgen i svenska språket, hvilken kommer till sin rätt först i den metriska versen.[1]

En gång hade Silverstolpe skrifvit, att han ville bli ansedd blott som »konstnär och educationråd». Kombinationen är karaktäristisk i dubbel bemärkelse. Om konststudierna närmast voro ett medel att undfly och glömma den trista verkligheten, borde däremot sysslandet med pedagogiska uppgifter — i öfverensstämmelse med den tankegång, som låg under tysklandsresan — kunna innebära den största möjligheten för honom att åter komma på

[1] S:s »omarbetning» af »Hercules» är, trots sina grofva missuppfattningar, ett ganska intressant dokument ur den synpunkten, att den bl. a. visar, hvad man ungefär vågade anta, att publiken skulle kunna tåla af Stiernhielms realistiska språk vid denna tid — på samma gång som de bifogade anmärkningarna äro betecknande för S:s egen ståndpunkt genom sin karaktär af fortlöpande reservation mot dessa eftergifter åt samtidens »fina, men kanske tillika mindre oskyldiga öron». — Såsom ett à-propos kan också nämnas, att den bekanta bokkatalogen i »Hercules», förteckningen öfver den litteratur en mondän adelsman på Stiernhielms tid hade till sitt förfogande vid studier i »Flättiones ymnoge Bibliothec», i denna omarbetning får ett visst förnyadt kulturhistoriskt värde därigenom, att S. utbytt Stiernhielms böcker mot »sådana som nu läsas» i samma afsikt. Bland dessa »dåliga och oanständiga» böcker återfinner man sålunda dels dessa mest tyska sentimentala och röfvarromaner, som gifvit upphof åt en blomstrande öfversättningsindustri i Sverige och energiskt afrättats i S:s tidskrifter på 90-talet, dels dessa »de franska lätta litteratörernas arbeten», som S. enligt själfbiografien var förtrogen med från sin ungdom.

mindre spänd fot med rådande system. Ty Gustaf IV Adolf som i sitt land icke hade någon plats för oppositionella politi eller för kvicka och vittra pennor, hyste dock intresse för skolfrågor och undervisningsväsende; det var ju under hans regering som pedagogiken började göra anspråk på att betraktas som en vetenskap och t. o. m. fick plats vid universiteten.[1] Men äfven så till vida är sammanställningen konstnär och uppfostrare karaktäristisk, som den står fullständigt i samklang med nyhumanismens uppfattning och anda, ty för utbildandet af dess harmoniska människotyp var ju konsten, »die ästhetische Erziehung», ett viktigt moment, och Silverstolpe har, som vi funnit, gång på gång refererat till denna synpunkt. — Till slut må blott också erinras om att 1820 års skolordning, för hvars tillkomst Silverstolpe kunde tillräkna sig stor förtjänst både som initiativtagare (1809) och nitisk befrämjare, gent emot ett äldre system betecknar ett afgjort steg i nyhumanistisk riktning.

Af föregående sidor torde åtminstone ha framgått så mycket, att man vid en pröfning af Gust. Abr. Silverstolpes ställning till tidens olika strömningar ledes in på och kommer i närmare beröring med de flesta områden för hans verksamhet genom att konfrontera honom med nyklassiska och nyhumanistiska tankegångar, och att man sålunda här verkligen har den teoretiska position, som han i största utsträckning gjort till sin. Dock får man naturligtvis lika litet i detta som i andra afseenden öfverdrifva hans konsekvens. Ty han var en alltför impulsiv natur och i besittning af ett alltför lättretligt temperament för att genomgående låta sig ledas af teorier, i all synnerhet som man nog måste göra också den restriktionen, att dessa, äfven då de framträda såsom i större utsträckning bestämmande, icke äro alltför djupt tillägnade.

* * *

---

[1] Beteeknande just för aktualiteten af problemet »uppfostringsläran handterad såsom vetenskap» och på samma gång ett godt uttryck för uppfattningen i denna fråga hos Lunds universitets blifvande kansler är ett bref från L. v. Engeström (Lund 13/10 1808) till Schering Rosenhane d. y., en vän i Silverstolpeska familjen, i hvilket mag. C. A. Agardt rekommenderas till erhallande af ett stipendium, ehuru en mag. Lindfors kommit på ett bättre förslagsrum. Man hade, säger v. E., uppgifvit som skäl dennes kunskaper i »pædagogiken, som är blifwen en Wettenskap. Gud wet huru och på hwad grunder. Dageligen blifwer werlden olärdare och dageligen få wi nya wettenskaper. Men wore nu ock detta en wettenskap, som emot allt hwad sannolikt är skulle öfwerträffa Natural historien, så har Agardt arbetat uti detta ämne.» U. B. sign. G. 231 c. — A. O. Lindfors var Lunds förste docent i pedagogik (1803—05). Äfven Höijer föreläste enskildt *uppfostringsvetenskapen* vårterm. 1803 i Uppsala.

De yttre lefnadsöden, som omsluta dessa planer och försök på skilda områden, äro, som sagdt, ej märkvärdiga. I maj 1810 upphäfdes domen i musikprocessen, genom hvilken Silverstolpe för alltid blifvit förvisad från universitetet; samma år tillträdde han platsen som rektor i Norrköping.[1] 1815 utnämndes han till lektor i Linköping, och 1821 tog han, den inbitne prästhataren, själf kragen och inflyttade i Söderköpings förfallna prästgård. Det var Karl XIV som gaf honom detta pastorat, men samtidigt fråntogs honom den pension, som åtföljt uppdraget att författa en historia öfver förhållandet emellan Sverige och Norge från äldsta tider fram till den nya unionen. Titeln rikshistoriograf och kansliråd erhöll han 1816. Gift sedan 1813 med en svägerska till brodern Axel Gabriel sökte han med hågkomst af egna barndomserfarenheter från »upfostringssättet i hufvudstaden» på sin uppväxande barnaskara tillämpa moderna pedagogiska metoder. »Jag hör at Din gåsse växer, är rask och fundersam», skrifver han till Fredrik Samuel. »Brådska ej med hans studier: vårt slappa tidehvarf ger Oss en varning at ej framdraga drifhusväxter. Jag har ej rätt förstått politikens uselheter, förr än jag vid mina befattningar med upfostringsverket närmare sett, hvarifrån svagheten tar sin början. Vår generation behöfver physisk förbättring. Mina barn, i synnerhet min pojke, lofva godt. Han har en björns kropp, och jag skall göra mit bästa at varsamt härda honom, framför allt genom at ej låta själen förtidigt förstöra kroppskrafterna .... Mit vistande på landet är beräknadt för hela min slägts hälsa, men mest för mina barns.» — Den praktiska tillämpningen af Rousseaus idéer — hvilka öfverallt upptogos i det nyhumanistiska pedagogiska systemet — har börjat i vårt land, i syftning mot samma mål som Lings närmast från »götiska» ideal utgående men äfven antikinspirerade skapelse, den nya gymnastiken.

Med tiden börjar ändock en viss bitter resignation falla öfver den gamle entusiasten. Missräkningar i många afseenden, personliga men icke minst sådana, som smärtsamt berörde hans alltid och alltjämt vakna intresse för det allmänna, medverkade härtill. Uppsalaårens förhoppningar och optimismen från 1809 hade lidit betänkliga afbräck. Min nyfikenhet börjar svalna at sjelf se det goda jag önskar», skrifver han i missmod vid hemkomsten från

[1] Från ett besök i Lund 1812 berättar S., att han där »njöt en högst smickrande acceuil af dervarande dugliga Professorer, Norberg, Holmbergson, Florman, Tegner, och det smakade min fåfänga at af dessa behandlas med en ärlig förtrolighet. De önskade mig til camrat men tilstyrkte mig ej at affectera det, så länge lärdomen skrifves i chiffre».

1818 års riksdag. »Sådant är väl alltid blott ungdoms yra! Man måste en gång uphöra at vilja vara hjelte och nöja sig med det lugn, man får i sit eget medvetande at aldrig hafva afstått från en god sak. Kanske den lyckas, som får gå i de spår vi trampat.» Och han sätter sig att läsa Ciceros Officia, De Senectute och De Amicitia, »som gå mycket in i mitt sinne, emedan de af den stora mannen skrefvos, då han var nästan i samma sinnesförfattning, som jag nu är.» (5/7 1818). De evinnerliga ekonomiska svårigheterna och isoleringen från gamla vänner tryckte ned honom. Söderköping var ett ringa pastorat och uppvägde knappt förlusten af pensionen: »allt vore bra och drägligt», klagar han,» om jag allenast kunde komma i ordning med mina affärer. En daglig nöd är en svår kräfta at uthärda och tynger mycket min själ, då alla försök misslyckas.» Men det gamla goda humöret och den humoristiska blicken sviker honom ej alldeles. Midt under det han i ett bref suckar öfver huru besvärligt det är att rangera pastoralier och sköta prästgårdens jordbruk, erinrar han sig återigen »göterna» och deras nordiska mytologi och skrifver: »Jag har nu kommit mig til et par hästar, en ko, 3 grisar, höns och gäss. För at visa mig en rätt ärlig svensk har jag gifvit dessa mina underhafvande forngöthiska namn. Hästarna heta Eigil och Asmund och äro fosterbröder sedan Norrköpings marknad, kon heter Audumbla, den äldsta ko i den Göthiska verlden, svinen heta Svia-Gris, Gullborst och Nasse, tuppen Aurvaki, hönorna Snottra, Gefion med flera förnäma namn. Åt gässen ger jag sannolikt namn efter Ludvig den 14:des maitresser. Sålunda tänker jag med heder kunna presentera mit hof.» Och som ett retsamt skämt framkastadt i pipröken kring »Juntans» *table ronde* verkar hans lilla förslag att få bort den hatade prosten Schwerin ur Riddarhuset (1822): »Stiftet borde göra honom den förargelsen at välja honom til Riksdagsman inom Preste-Ståndet, der han ej trifs och med sin bångstyrighet föga kunde uträtta . . . Det blefve roligt at få se, huru herr Prosten då skulle vända sin Grefve, häldst han ej finge afsäga sig förtroendet, och alramindst, om han det gjorde, kunde upträda på Riddarehuset utan at blottställa sig åtmindstone för ridicule. Meddela Adolf Mörner denna idée.»[1]

Silverstolpes sista bref, skrifvet på dödsbädden få timmar före hans död (2/9 1824), visar dock till slut, kanske mest genom de fåfänga försöken att undandölja resignationen och tröttheten, till

[1] G. A. S. var förbittrad på Schwerin särskildt med anledning af dennes motstånd mot Uppfostringskommitténs arbete.

hvilken grad bekymmer och känslan af isolering verkligen undergräft hans lefnadsmod. Han omtalar, att vid flyttningen till Söderköping konsistorium betäckt de pressantaste utgifterna, och att han sedan endast uppburit sin lön »i afräkning på en amortissementsplan af skulderna»; ändock hade lagsökningarna varit täta, och föregående dag hade auktion öfvergått hans lilla bo, fastän några vänner ordnat så, att det ej behöft skingras. »Själen är stark ännu», skrifver han, »men suckar vid at ofta finna sig ensam, men det går väl det också til slutet. Tro ej, at jag arbetar på min borrtgång härifrån, tvärtom behöfver jag lefva några år för at få allt i ordning efter mig. Derefter sträfvar min plan . . . Sälla äro the som lefva lugnt.» Hans förtrogne korrespondent och broder har på detta sista bref antecknat: »Han afled *stilla* samma dag om aftonen kl. $^1/_2$ 9.»

Till Carl Bernhard Wadströms biografi

af **Ellen Hagen**, f. Wadström

Om öfverdirektören Carl Bernhard Wadström (1746—1799) meddelas här några anteckningar rörande den tidigare delen af hans lif samt ett bref, hvars målande framställning af en situation ger prof på forna tiders brefkonst. Wadström är mest känd genom det uppoffrande och outtröttliga arbete mot *slafhandeln*, hvaråt han ägnade senare delen at sitt skiftesrika lif. Resor i Afrika gafvo honom erfarenhet i dithörande frågor. Sin flammande indignation öfver slafhandeln och sina praktiska förslag till dess förekommande framlade han i »Observations of the slave Trade» (London 1789), »Essay on Colonization» (London 1794) och »Précis sur l'établissement des Colonies» (Paris 1798) m. fl.

Hans samtida — och närmast efterkommande — landsmäns tacksamhet och stolthet öfver en *svensk* mans kamp mot den för civilisation och kristenhet vanhedrande slaftrafiken funno varma och högstämda uttryck i Nicanders diktverk och B. v. Beskows minnestal i Sv. Akademien 1861, då Akademiens medalj öfver Wadström präglades.[1]

* * *

År 1776 företog Wadström sin tredje utländska resa. Det blef honom af det gamle hedervärde Grillska handelshuset — heter det i en gammal minnesteckning bland Gjörwells papper — »updragit och anförtrodt at beledsaga en ung ättling däraf, Adolph Ulric Grill, på utrikes resor till Holland, England, Frankriket, Preussen m. fl. orter. Detta förtroende uppfyllde han ej mindre

---

1 Förteckning öfver arbeten af och om Wadström se: *Carl Bernhard Wadström.* Bibliografisk sammanställning af E. W. Dahlgren. Nordisk Tidskrift för Bok- och Biblioteksväsen 1915.

till sin följeslagares tillfredsställande nytta och nöje, än sin egen utmärkta fördel å den grundliga lärdomens bana.

Hur grundligt Wadströms snabba uppfattning och för fosterlandets förkofran ständigt nitiska sinne tillgodogjorde sig allt, som inom vetenskap, industri, litteratur, konst och i naturen mötte de båda resenärerna, därom vittna de många och utförliga bref, som under den två år långa resan af Wadström sändes hem till släktingar, till läraren och vännen Sven Rinman, till Torbern Bergman, J. H. Lidén m. fl.

Ett minnesalbum, som tillhört Wadström, finnes i behåll. Det var kanske en gåfva af de vänner, som en vacker dag i maj 1776 följde Wadström och hans discipel och reskamrat ett stycke till vägs utom Stockholms tull. Vi vända de nötta bladen i den en gång så prydliga lilla boken och tycka oss se sällskapet göra halt vid »Lillieholmens» värdshus, där vännerna och bland dem Bellman med sin luta under ett festligt samkväm med skämt och glam, förljufva tillvaron, innan det definitiva uppbrottet sker och det sista handslaget skall växlas.

Minnesboken går laget rundt bland dessa unga kavaljerer i knäbyxor och brokiga sidenvästar, med hvita krås och pudradt hår. En och en eller flera tillsammans skrifva de vänskapens lof och önskan om lycka. På första sidan kommer (med en sirlig blyertsteckning omkring):

»På denna Utrikes Resan önskas bibehållande af Hälsan och Kärleken af

Adolf von Engeström.»

Därnäst har flertalet enat sig om en strof, af stilen att döma författad af dess förste undertecknare:

»Lycklig resa bort
I främmande Land jag Eder önskar
Wår Fägnad hemma då mest grönskar,
Ju mera resan blifver kort.

Liljeholmen d. 30 Maij 1776. Bengt Z. Andersson. J. L. Wretman. F. W. Wadström. El. Pasch. C. H. Wertmüller. Fredrik Wretman. F. L. Dævel. J. Forslund. G. B. Westerberg. Gustaf Wertmüller. A. F. Westerberg. Johan Carl Bruun. A. F. Nauckhoff.»

Tidens lifliga guldmakareintresse talar tydligt ur följande förhoppning:

»May the Travelers Convert all the Rooks in Sweden in to Gold.

Lewis.»

Till sist fattar skalden pennan:

»Till Herr C. B. Wadström.

Att en dygdig wänskap öfwa
Med en känd och ärad wän
Är det nöijet wi behöfwa
Ack hur lycklig är ej den.

Men at den försigtigt leda
eij om wägen fara will
Skall en Wadströms låf bereda
af en Adolph Ulric Grill.

Lillieholmen d. 30 Maij 1776. C. M. Bellman.»

Unge Grill fick äfven en strof:

»Till Herr A. U. Grill.

At med stadgad dygd och lycka
och med guldet i sin hand
wett och insigt mer besmycka
uti andra makters land,
det är ädelt, det är wärdigt.
Swenska ungdom, om du will,
Låt ditt tåford snart bli fardigt
att berömma denne Grill.

Lillieholmen d. 30 Maij 1776. C. M. Bellman.»

Af de till afskedssamkvämet församlade vännerna känner man de flesta till vitæ genus. Westerbergarna och Elias Pasch voro brukspatroner och grosshandlare i Norrköping, Wretmännerna i Stockholm. v. Engeström var assessor i samma ämbetsverk som Wadström, näml. Bergskollegium. Död såsom bergsråd 1825. Fredrik Wilhelm Wadström var en något yngre broder till Carl Bernhard, gift med Beata Lov. Hård af Segerstad och död som kammarrevisionsråd 1812. Nauckhoff, vid tillfället protokollssekreterare i Just. Revisionen, död som häradshöfding 1830. Dævel, kapten vid fortifikationen, var gift med en syster till bröderna Wertmüller. Den ene af dessa, Gustaf, var löjtnant vid artilleriet, den andre, Carl Henrik, innehafvare af apoteket Lejonet, med. d:r i Göttingen 1779, asserssors n. h. o. v. Ledamot af Sv. läkaresällskapet, död 1829. (Den tredje brodern, målaren och professorn Adolf Ulrik Wertmüller, var ej med vid detta tillfälle men hörde eljest till vänkretsen.) J. Forslund är säkerligen målaren, seder-

mera professorn, Jonas F., hvilken Levertin nämner såsom en af Lundbergs mera framstående elever. Wadström, som själf tecknade synnerligen väl, hade många vänner bland samtidens konstnärer. I ett bref talar han om sin samvaro med Roslin i Paris.

Den unge reskamraten Adolf Ulrik Grill var född 1752 och son af den framstående, bruksidkaren finansmannen och mecenaten Klas Grill och den för sin skönhet ryktbara Anna Johanna Grill. Adolf Ulrik hade utom det af Bellman i minnesversen ihågkomna »guldet» — ack, hur nära liggande för den som så sällan hade »guldet i sin hand» — äfven ärft stort intresse för konst och vetenskap. Wadström omnämner i bref, att Grill vid deras besök hos utländska konstnärer beställer »landskaper och ansigten». I England studerades noggrant samtliga järnverk i Wales — Grill blef sedermera nydanare af det stora Söderforsbruket. Det intryck han fick af engelska trädgårds- och parkanläggningar kom starkt i dagen, då han sedermera vid sitt vackra hem pa det besjungna Söderfors anlade en dyrbar och vidsträckt, ännu i viss mån bibehållen park i engelsk stil. På sina resor hopbragte han, dels själf och dels genom vänner och ombud, de betydande naturvetenskapliga samlingar, som sedermera ordnades till det namnkunniga »Grillska muséet». Dessa samlingar skänkte hans arfvingar 1828 till Vetenskapsakademien.

* * *

Wadström synes ha ägt icke blott lyckan genom sitt älskvärda väsen och sin rika begåfning draga människor till sig, utan äfven den vida sällsyntare förmånen att få vänskapsband att hålla trots år och afstånd och skiftande meningars påfrestning. Som ett exempel, hvilket djupt intryck han gjorde på dem, som kommo i beröring med honom, och i hvilket godt minne han bevarades, återgifves här ett bref, skrifvet 28 år efter Wadströms död af kyrkoherden, doktor M. Sundevall till utgifvaren af Stockholmstidningen »Journalen», P. A. Wallmark.

Skenninge o. Örsnäs d. 11 Febr. 1827.

S. H. T.

Min högt ärade käre broder.

Ett bref från mig är dig oväntadt. Det är föranlett af din Tidning. Jag läser den med nöje, dels för det att den anses såsom halfofficiel; dels för det däri stundom äro stycken, som, me judice, äro ganska goda. Poemerne läser jag aldrig, men det

med titel: *Minne af Carl Bernhard Wadström*, blef ett undantag. Jag läste det och såg med grämelse af de 3:ne sista stroferna, att hans enda barn (det är en dotter)[1] ej är i den financiella ställning, som ett barn af den ädle mannen borde vara. Om så är, haf då godheten att säga mig, hvarest hon är? Förmodligen vet du det, eller kan få veta. En subscription för henne, kanske bäst utan stoj, skulle jag önska och af hjertat gerna dertill med allt möjligt bidraga. Öfver detta företal undrar Du? Jag är ej slägt med mannen, men jag kände honom personligen och glömer honom aldrig. Se här motivet.

Jag var en fattig, ganska fattig student, ung och oerfaren. Jag hade åt min mor, för lånta pengar, köpt några lisp:d Lin i Upsala och medförde dem. Vid passagen sent om afton genom Norrköpings tull, borttogos de af publicanen, under rubrik, att jag ej anmält dem. Du kan känna min känsla härvid. Glädjen att få öfverraska min mor med gåfvan, som var henne af stort värde. förstörd, och penningeförlusten, stor för mig den tiden och ofantlig för min inbillning — allt förkrossande. Och — ingen bekant i Norrköping. Jag tog nattkvarter på gästgifvargården vid Saltängstorget, men kunde ej sofva en minut. Morgonen var vacker (Midsommartiden): Jag går ut på torget kring kl. 4, der timmerkarlar redan arbetade. Jag såg en välklädd man inspectera dem, men reflekterade ej på honom. Sorgsen lärer jag sett ut. Denne man nalkas mig efter en kort stund, med frågan: »Hvarför ser han så ledsen ut, min Unge Vän? I den åldern plägar man vara glad.» Efter en och annan upmuntran (detta var 1782 eller 83) yppade jag anledningen; Och med en ängels blick och åtbörd sade han: »Det skall han icke bekymra sig öfver. Det blir väl någon hjelp dermed; kom och följ mig hem! Jag bor strax här bredvid.» Också låg hans hus vid samma torg. Der frågade han mitt namn och ställning, sade sitt namn och efter vidpass $^1/_2$ times samtal, som oförmärkt gick ut på att efterforska så moralité som kunskaper, det jag dock icke förrän flere år efter besinnade, lemnade han mig sin resebok, med yttrande: »Han ser här Gynnare och Vänner, som tecknat sina namn: teckna äfven sitt däri, och

[1] Dottern Karolina *Augusta* föddes i London 1794 och fick bl. a. Wilberforce till fadder. Modern, Ulrika Westerberg, dog 1800 i Paris, ett år efter maken, hvilkens »i människokärlekens häfder odödliga namn var det enda arf han efterlemnade» (B. v. B.). Men moderns släkt på Gusums bruk tog den ömmaste vård om den fader- och moderlösa. (Nicanders ädelsinnade och varmhjärtade uppmaning kan möjligen ge anledning till missförstånd.) Sedermera anslog rikets ständer såsom ett uttryck för »fädernelandets erkänsla för Wadströms stora förtjänster» åt hans dotter en årlig pension. Hon dog i Stockholm 1858.

här ett litet handbibliotek: roa sig dermed, jag måste gå ut en stund i affärer.» Jag fann i reseboken[1] Egenhändiga namnteckningar af Voltaire, Diderot etc. etc., en mängd i synnerhet franska och ängelska, såväl Litteratörer som i staten uphöjde män; Och huru förskräckt blef jag icke för ditsättandet af mitt. Jag fann det obehörigt och verkställde det icke.

Efter någon stund återkom han, och strax efter: caffé. Under det vi drucko, inträdde en publican, — just Linroffaren — med mitt Lin, bedjande Hr. Öfver Direktören, att icke hos Tull Inspectoren upgöra hans affärer alltför svårt. Efter en verkl:n rörande, men kraftfull föreställning, befalltes han att lägga linet i yttre rummet och gå. Du, min Bror, som sjelf har ett känsligt hjerta kan första, hvilka känslor af lycksalighet och tacksamhet som genomilade mig.

Tiden var framskriden och Wadström sade: »Nu skola vi taga litet frukost. Min hustru är nu uppe.» Men innan vi lemnade rummet ville han se min namnteckning i boken. Ny embarras. Jag måste skrifva mitt namn, och Gud vet hvad sentence jag dertill fick fatt ur Horatius, vill jag minnas. Vi passerade flere präktiga rum, jag fick träffa hans aktningsvärda Fru, fick en förträfflig frukost och, vid afskedet, mig ålagdt, att alldrig fara honom förbi.

Kort efter (åter) flyttade han till Stockholm och bodde, om jag minnes rätt, vid Stora Nygatan. Der var jag några gånger hos honom till middag i sällskap med den tidens mest utmärkte Litteratörer och Vetenskapsmän (Bellman var der äfven en gång) och flere i allo instructiva morgnar och aftnar tillbragte jag äfven hos honom.

Men snart reste han öfver till Ängland och Franckrike och jag såg honom alldrig mer.

För 2:ne år sedan hade jag en stor njutning, då jag uti Himmelstalunds Brunns Salong såg hans mycket väl träffade porträtt.

Förlåt, min bäste Bror, denna långa excursion. Det har varit omöjligt att, då omständigheterna föranledt, hålla tillbaka anledningen för min individuella tacksamhet till denne ädle man, hvarat känslan följer mig till grafven lika stark som vid första intrycket.

Herr Nicander, som jag förmodar vara författare till »Minnet», har hos mig en evig förtjenst derföre, och Bladets Utgifvare föga mindre.

---

[1] Ej densamma som förut nämnts. Denna resebok n:r 2 har troligen liksom så mycket annat af Wadströms efterlämnade papper blifvit lågornas rof vid en eldsvåda, som härjade hans dotters hem vid Gusums bruk och vid hvilken hon själf med knapp nöd räddades.

Vördnad för din respectabla famille ber jag anmäla och har äran med utmärkt högaktning och varm vänskap vara min K:ste Broders

tro-ödmjuke tjenare

M. Sundewall.[1]

Den i detta bref skildrade händelsen, som så troget bevarats i ett känsligt och tacksamt hjärta, ger en träffande bild af den hjälpsamhet, som var ett framträdande drag i Wadströms karaktär. Så som han här blef ett skydd för en försvarslös, så kände han sig framdeles kallad att i högre och betydelsefullare mening blifva de af alla mest förorättades försvarare. En okänd man från ett litet aflägset land, höjde han midt i världshandelns brännpunkt modigt sin röst mot de under officiellt beskydd af de stora nationernas handelsintresse arbetande »publikaner och syndare», som vid gränser och kuster »roffade» icke endast ägodelar utan *människor* i hundratusental.

---

[1] Doktor Matthias Sundewall, f. 1763 i Vadstena, där fadern var borgmästare. Student i Uppsala 1780. Kyrkoherde i Skenninge 1807. Riksdagsman 1800 och 1812. Gift med Charl. Eleon. Wrangel. D. 1847.

Stockholms-släkter

af Gustaf Elgenstierna

I

Nils Nilssons adliga ätt (Holmström)

I våra större historiska arbeten förekommer ofta vid skildringen af Sveriges inrepolitiska förhållanden under de senare åren af drottning Kristinas regering namnet på Stockholms dåvarande handelsborgmästare Nils Nilsson, borgarståndets talman samt en af ledarne för de ofrälse stånden under riksdagarna 1649 och 1650 vid deras yrkanden på reduktion. Denne märklige mans lefnads- och familjeförhållanden, i synnerhet de senare,[1] hafva hittills varit föga kända. Nedanstående uppgifter härom, hvilka, med undantag af dem som röra Nils Nilssons politiska bana samt återfinnas spridda i diverse historiska arbeten och uppslagsböcker, samtliga äro hämtade ur Stockholms magistrats protokoll och andra handlingar i Rådhusarkivet samt Storkyrkans, Jakobs och Maria Magdalena församlingars kyrkoarkiv, torde därför kunna påräkna intresse, så mycket mera som af desamma framgår, att Nils Nilsson var fader till tvenne, hvar på sitt område högt skattade män, nämligen Gustaf Holmström, en af Stockholms dugligaste justitieborgmästare, och Israel Holmström, den kände skalden, generalauditör och slutligen krigsråd.

Tab. I.

Nils Nilssons härkomst och tidigare öden äro icke kända. Visserligen nämnes han på flera ställen i Svea hofrätts protokoll med namnet Silenius, men själf skref han sig endast Nils Nilsson och med något annat namn förekommer han icke i de handlingar,

[1] Härom lämnas i Schlegel-Klingspor, Den ointroducerade adelns ättartaflor allenast den upplysningen, att «hans barn skall hafva kallat sig Holmström».

som jag genomgått i ofvan nämnda arkiv. Att han studerat vid akademi framgår af det för honom utfärdade adelsbrefvet, och om man får antaga att studierna ägt rum i Uppsala, så må den förmodan uttalas, att han är identisk med den »Nicol. Nicol. Angerm.», som inskrefs därstädes i oktober 1624.[1] Hvad man säkert vet är emellertid att han genom studier, främmande språks inhämtande och utrikes resor förvärfvat sig stora kunskaper, da han valdes till rådman i Stockholm. Härom förmäler magistratens enskilda protokoll[2] för år 1643, den äldsta handling, i hvilken jag funnit honom omnämnd, följande. Öfverståthållaren (Clas Fleming) föreslog vid sammanträde med rådet den 10 april att flera rådmän skulle väljas, emedan en ständigt »måste vara närvarande vid kämnärsstugan på malmen (Norrmalm) och en behöfde borgmästaren Trost till assistent». Härtill samtyckte borgmästare och råd »emedan åtskilliga (rådman) affalne äre», men man måste se till »att man kan få sådana personer som qualificerade äre till att vara rådmän» och hvilka kunde brukas i de kollegier, där de bäst behöfdes. Doktor Gavelius (borgmästare) föreslog då »en benemdt Nicolaus Nicolai» medan öfverståthållaren föreslog »en heter Simon Depken». Vid följande sammanträde den 18 i samma månad »befans ock af allom af rådet god den föreslagne personen Nils Nilsson att blifva antagen till rådman så framt H. N:de så godt finner», och öfverståthållaren, som förklarade »sig ingen annan intention hafva än stadens bästa förfordra» gaf härtill sitt samtycke. Den 6 maj inkallades de nyvalde rådmännen däribland Nils Nilsson och »tilltalades af H. N:de om det val, som på deras personer af Rådet fallit var, att de uti Stadsregementet skulle göra dem förrigom hielp och bistånd och sades dem derhos till hvad collegium hvardera sig hålla skulle, nemligen ... Nils Nilsson till handtverkscollegium». Därpå tillönskades dem af öfverståthållaren och hela rätten »lycka och god fortgång uti sitt embete», hvarefter de aflade sin rådmansed. — Den 10 augusti 1648 erhöll Nils Nilsson k. fullmakt som handelsborgmästare samt »antogs till borgmästareembetet» och aflade sin ed den 1 september s. å. Därefter valdes han af magistraten den 20 därpå föl-

[1] Mindre troligt är att han varit någon af de två Nicolaus Nicolai Smolandus eller den Nicolaus Nicolai Copingensis, som inskrefvos där resp. 1625 $^{6}/_{5}$, 1625 $^{14}/_{9}$ och 1625 $^{2}/_{11}$.

[2] Dessa intressanta och för stadens inre historia värdefulla handlingar hafva för åren 1637—1643 nyligen återfunnits bland de lösa handlingarna i Rådhusarkivet vid det ordnande af dessa, som för närvarande äger rum därstädes. Förut hafva endast de enskilda protokollen för åren 1673—1678 varit kända.

jande december till herredagsman vid den i januari följande år sammanträdande riksdagen och utsågs vid denna till borgarståndets talman, samt inträdde härmed i det politiska lifvet.

De ofrälse ståndens klagomål hos drottningen öfver adeln och yrkanden om reduktion af kronogodsen hade under de senare åren af 1640-talet alltmera tilltagit. Riksdagen 1649 förflöt väl jämförelsevis lugnt, och ehuru borgarståndet med sin talman i spetsen framförde klagomål öfver att adeln genom landsköp och genom fria handtverkare skadade städernas handel och näring, synes dock Nils Nilsson icke vid denna riksdag hafva framstått såsom utpräglad oppositionsman. Men till den följande märkliga riksdagen, som öppnades i slutet af juni 1650, hade missnöjet med styrelsen, särdeles inom ofrälseständen hopat sig och utbröt redan i riksdagens början, då den kungliga propositionen med begäran om nya utskrifningar och de gamla skatternas fortfarande upplästes. Därjämte voro de ofrälse stånden af flera skäl fientligt sinnade mot adeln. Såsom den egentlige och förnämste ledaren af de ofrälse stånden framträdde nu borgmästaren Nils Nilsson, äfven vid denna riksdag borgarståndets talman, understödd af sin ämbetsbroder, stadssekreteraren i Stockholm Nils Persson Skunck. Det skulle föra för långt att skildra de häftiga strider, som ägde rum vid detta oroliga riksmöte och den betydande del som Nils Nilsson däri tog. Här må endast erinras om, att de tre ofrälsestånden redan två veckor efter riksdagens början anhöllo, att drottningen måtte nedsätta skatterna och återkalla kronogodsen, samt att stridens vågor gingo så höga, att ett formligt upplopp utbröt bland borgerskapet i Stockholm, äfvensom om ofrälseståndens bekanta skrifvelse, uppsatt af stadssekreteraren Skunck och riksrådets svar härå.[1]

Efter riksdagens slut synas de styrande hafva blifvit betänkta på att få den för dem obekväma Stockholmsborgmästaren, hvars anseende blifvit befäst genom det politiska inflytande som hans ämbetsställning gaf honom vid riksdagarna, aflägsnad från hufvudstaden. Han förordnades »i kort förvekne tider» till vice president i Åbo hofrätt och blef i denna beställning adlad den 5 september 1651. Men det honom tillärnade ämbetet tillträdde han tydligen aldrig, och äfven adelskapet vägrade han mottaga, såsom det uppgifves, för att icke därigenom blifva bunden i sitt handlingssätt emot de dåvarande maktinnehafvarne. Vi finna honom ock vid

[1] Se härom Handlingar rörande Skandinaviens historia del. XXI—XXV.

utskottsmötet i Stockholm i slutet af år 1651 föra borgerskapets talan ännu i början af december månad.[1] Men kort därefter blef han inveckladi den ryktbara Messeniska rättegången.[2] Han insattes härunder i fängsligt förvar, hvarvid man på grund af den oro, som förspordes bland hufvudstadens borgerskap med anledning af den populäre borgmästarens fängslande (den 14 december 1651), ansåg nödigt att fördubbla vakterna. Af den äldre Messenius anklagades han att hafva haft förgripliga samtal om det politiska tillståndet i landet samt att hafva önskat uppror och regementsförändring till förmån för Karl Gustaf. Därjämte förebråddes honom att han vägrat mottaga det erbjudna adelskapet. Flera gånger uppkallad till förhör, nekade han enständigt till de af Messenius gjorda beskyllningarna och kunde ej heller öfverbevisas om några straffbara förseelser, hvarför han snart nog lössläpptes mot skriftligt löfte att ej rymma.

Härmed var Nils Nilssons politiska bana slut. Uppgiften att han efter rättegången blifvit afsatt från borgmästareämbetet synes visserligen vara oriktig, men det förhållandet, att så väl han som hans ämbetsbroder och synnerlige vän, stadssekreteraren Skunck båda inom ett halft år efter rättegångens slut försvinna från Stockholms magistrat, tyder dock på att de maktägande förmått att aflägsna de båda för dem misshagliga personerna från de platser, där de på grund af sin ställning till det dem tillgifna borgerskapet i hufvudstaden ägde stort inflytande. Skunck tillkännagaf för magistraten redan den 8 mars 1652 att »Kongl. Maj:t genom sin nådiga skrifvelse hafver kallat honom ifrån sekreterareembetet .... och till assessor i den kongl. hofrätten i Åbo,»[3] och den 3 juni samma år afträdde borgmästaren Nils Nilsson från sitt embete. Tyvärr saknas magistratens protokoll för denna dag, som skulle hafva kunnat lämna upplysning om anledningen till detta steg, men det ligger ju nära till hands att antaga, att han förflyttats på liknande sätt som Skunck. Flera skäl tala ock för att han under de följande tre åren icke varit bosatt i Stockholm.

---

[1] Ett ständernas utskott för behandling af vissa ärenden var samladt i Stockholm under tiden 1 oktober—20 december 1651. I detta sutto för borgerskapet i städerna Nils Nilsson och Nils Skunck samt borgmästarne i Göteborg, Norrköping, Uppsala och Kalmar. Utskottets beslut af den 15 december 1651 är dock icke undertecknadt af Nils Nilsson, som då redan blifvit fängslad.

[2] Om förhören med Nils Nilsson, se Adlersparre, Historiska Handlingar I. samt Fryxells Berättelser, del. 9.

[3] Skunck hade s. å. 10/2 utnämnts till assessor i Åbo hofrätt, men detta ändrades redan i juli s. å., då han i stället blef assessor i kommersekollegium.

Den 2 juli 1655 utnämndes Nils Nilsson till assessor i Svea hofrätt. Härom skrifver hans vän Nils Skunck i sin Lefvernesbeskrifning:[1] »Anno 1654, när då Kongl. Majt afträdde, monde hon om mig och Borgmästaren Nils Nilsson draga en nådig försorg, derföre hon oss till nu Wår Nådige konung både muntel. igenom Doctor Johan Matthiæ Episc. Strengnens. och sit nådiga bref på det flitigaste recommenderade. Hvarföre ock Kongl Majt monde oss bägge Anno 1655 in junio när konung Carl Gustaf reste till Pålen till Assessores i kongl. Swea Hofrätt förordna.» I denna beställning kvarstod Nils Nilsson till sin död som inträffade 1664 sannolikt den 21 maj. Själaringning efter honom ägde rum i Storkyrkan den 22 maj och han begrofs den 11 därpåföljande juni i Jakobs kyrka.

Vid rådstugan 1644 $^{16}/_{9}$ beviljades dåvarande rådmannen Nils Nilsson en tomt »under Brunkeberg gijnt emoot Cammereraren Erich Johansson widh dråttninge gatun»,[2] och tillsades byggnadskollegium att tillmäta och tilldela honom densamma. Den 24 november 1646 utfärdades fastebref för honom, sedan han »afköpt staden ofvanbemelte tompt till fri och egen grund» för 75 Dlr Smt. Huruvida densamma af honom bebyggdes och han sedermera bodde därstädes, har jag icke utrönt. Enligt 1652 års mantalslängd för Öster Malm (den öster om Malmskilnadsgatan belägna delen af Norrmalm) var han då boende i borgaren Thomas Johanssons hus (n:r 9) därstädes och han synes under hela sin Stockholmstid hafva bott i Jakobs församling. Om hans förmögenhetsförhållanden kan ingen uppgift nu lämnas. Bouppteckning förrättades efter honom 1664 $^{24}/_{5}$, men bouppteckningshandlingen har icke kunnat återfinnas bland de lösa handlingarna i rådhusarkivet.[3] Enligt bouppteckningen efter andra hustrun har han dock varit ägare af ett hus i staden. För öfrigt har jag rörande hans ekonomi endast funnit en anteckning, att han var en af de 25 participanterna i det år 1653 stiftade men snart upplösta »Ryska Kompaniet».

Nils Nilssons adliga vapen beskrifves i konceptsköldebrefvet sålunda: »En blå sköld, deruti ett halft uppstående gyllene lejon, fattande med högra ramen en palmqvist; på skölden en öppen tornerhjelm, kransen och hjelmtäcket med blått, rödt och gult

[1] Uppsatt 1668 och tryckt i Uppsala tidningar för år 1777, p. 33—39 och 65.
[2] I hörnet af Jakobs- och Regeringsgatorna.
[3] En stor mängd bouppteckningshandlingar före år 1667 har återfunnits bland dessa lösa handlingar. Från och med år 1667 finnas som bekant bouppteckningshandlingarna för Stockholms stad samlade i Förmyndarekammarens arkiv.

fördelt; på hjelmen en oppräckt lejonfot, som fattar med klon en grön lagerbärskrans mellan tvänne örnvingar, af hvilka den högra är röd och den vänstra blå.» Vid adlandet »skulle han taga sig ett annat namn» och är i konceptet till sköldebrefvet tomrum lämnadt för det nya namnet, som enligt en anteckning i Palmsköldska samlingarna skulle hafva blifvit Cedercrona. Detta namn kom dock aldrig till användning. Däremot antogo de i Uppsala studerande sönerna troligen redan före 1665 namnet Holmström — äfven den äldsta redan sistnämnda år aflidna systern benämnes med detta tillnamn på riddarhusgenealogien för adliga ätten Törnehjelm — hvilket äfven senare upptogs af den yngre halfbrodern Israel.

Nils Nilsson gifte sig: 1:o den 7 januari 1644 i Nikolai förs. med *Margareta Gudmunsdotter*, hvilken afled i december 1655 i barnsäng, tillika med barnet, och begrofs den 6 januari följande år. — 2:o den 10 oktober 1656, likaledes i Nikolai förs. med *Catharina Israelsdotter Skute* eller *Skuut*, f. omkr. 1636, † 1672, dotter af Israel Pedersson Skute och Elisabet Larsdotter (föräldrarna gifte sig i Nicolai 1634 $^{24}/_{2}$, modern lefde ännu 1671). Catharina Israelsdotter blef i slutet af år 1670 (hon afvittrade sina barn med Nils Nilsson den 11 november sistnämnda år) omgift med dåvarande sekreteraren *Johan Svan*, sedermera häradshöfding och *adlad Svanehjelm*, i hans 1:a gifte.[1]

Barn (alla döpta i Jakobs församling):

1. *Magdalena Holmström* (enl. dopboken Malin), f. 1645 dp. $^{25}/_{7}$, † 1665 $^{12}/_{11}$ i barnsäng. G. 1665 $^{14}/_{2}$ m. hofkassören hos riksänkedrottningen Hedvig Eleonora *Knut Pedersson Törnschiær*, sedermera lagman i Värmland och *adlad Törnehjelm*, i hans 2:a gifte, f. 1636, † 1699.

1. *Nils Holmström*, f. 1647 dp. $^{7}/_{2}$. Han blef student i Uppsala 1662 $^{3}/_{12}$ och nämnes i arfsfördelningen efter styfmodern 1673 $^{11\ o.\ 16}/_{1}$, då han kallas Nils Nilsson Holmström och hade sin andel i huset efter fadern hypotiserad i stärbhuset. Hans vidare öden äro okända.

1. *Gustaf Holmström* (i dopboken Gösta). f. 1648, † 1705, justitieborgmästare i Stockholm. Se tab. 2.

1. *Margareta*, f. 1650 dp. $^{5}/_{9}$. G. senast 1670 m. S:r *Tobias Henning* i Stockholm, om hvilken icke är vidare kändt än att

[1] Detta gifte finnes icke antecknadt på riddarhusgenealogien för ätten Svanehjelm.

han tillika med f. d. stadssekreteraren i Stockholm, dåvarande landsdomaren (lagmannen) Nils Skunck var förmyndare för Nils Nilssons barn i andra giftet.

1. *Anders*, f. 1652 dp. 11/2, ej vidare känd.

1. *Anna*, f. 1655 dp. 8/12, »mortua fuit» (enl. dopboken).

2. *Elisabet*, f. 1659 dp. 4/3.

2. *Israel Holmström*. Han har icke kunnat återfinnas i Jakobs församlings dopbok, men då i arfsinstrumentet efter modern uppgifves hennes »efterlemnade barn med fordom assessorn i Svea hofrätt sal. Hr Nils Nilsson näml. Jungfru Elisabet Nilsdotter om 12 års ålder och Israel Nilsson om 10 år» och åldersskillnaden syskonen emellan således varit två år, torde Israel hafva varit född i början af år 1661. Att skalden Israel Holmström är identisk med denne Nils Nilssons son, synes mig otvifvelaktigt, så väl af namnet Israel Nicolai Holmström Holmensis, under hvilket han inskrefs vid Uppsala akademi 1675 14/9, som af tillägget *Nobil.* efter namnet i den med honom samtida von der Hardts Holmia literata (1701). Han är den bekanta karolinska skalden, generalauditör och sist krigsråd. Död i Smorgoni i Litauen den 24 februari 1708, slöt han troligen »Nils Nilssons adliga ätt» på svärdsidan.[1] Om honom se Nordisk Familjebok, nya uppl. m. fl. arbeten.

Tab. 2.

Gustaf Holmström (son af Nils Nilsson, tab. 1) döptes den 22 oktober 1648 i Jakobs förs. i Stockholm. Han inskrefs tillsammans med brodern Nils såsom student i Uppsala 1662 3/12, antog under studietiden namnet Holmström och hade tjänstgjort åtskilliga år vid rådhus- och kämnärsrätterna i sin födelsestad, då han blef stadsfiskal därstädes i början af år 1674. Han valdes på rådstugan den 14 februari 1681 till stadssekreterare och erhöll k. fullmakt på denna beställning den 16 i samma månad. Redan följande år utsågs han till riksdagsman, hvilket uppdrag förnyades vid riksdagarna 1686, 1689, 1693 och 1697. Den 9 april 1694 utnämndes han till justitieborgmästare i Stockholm och samma år åtnjöt han förtroendet att utses till bankofullmäktig, hvilket han förblef till sin död. Han afled den 31 januari 1705, och begrofs i egen inköpt graf i Maria kyrka. Justitieborgmästaren Holmström var en dugande och kunnig man, som atnjöt

[1] I texten till Klingspors vapenbok står för Nils Nilssons adl. ätt »(Holmström?), † 1708. Febr. 24?».

stort anseende. Bouppteckningen efter honom utvisar en för den tiden ansenlig förmögenhet, däribland i fast egendom ett hus vid Götgatan och fyra hemman i Brännkyrka socken. Han var under de första åren af sitt äktenskap bosatt i Nikolai församling, men synes från år 1680 hafva varit bosatt i Maria Magdalena församling.

G. 1677 $^{28}/_{6}$ i Nikolai förs. med *Barbro Bunge* f. 1660, † 1732 $^{24}/_{4}$, dotter af handelsborgmästaren i Stockholm Mårten Bunge och hans första hustru Margareta Jernstedt.

Barn:

Anna Margareta, f. 1678 dp. $^{26}/_{3}$ i Nicolai förs., † före fadern.

Nils, f. 1679 dp. $^{2}/_{8}$ i Nikolai förs., † 1689 (Sj. R.[1] $^{5}/_{8}$ i Storkyrkan).

Gustaf, f. 1682 dp. $^{11}/_{1}$ i Maria Magdalena förs., † 1699 (Sj. R. $^{26}/_{4}$ i Storkyrkan).

Mårten, f. 1682 dp. $^{28}/_{12}$ i Maria Magdalena förs., † 1687 (Sj. R. $^{28}/_{2}$ i Storkyrkan).

Maria Charlotta, f. 1683 dp. $^{15}/_{12}$ i Maria Magdalena förs., G. 1:o 1702 m. advokatfiskalen *Joackim Westerling*, sedermera kammarråd och *adlad Cronfelt*, f. 1669 $^{30}/_{5}$, † 1723; 2:o 1725 $^{14}/_{2}$ m. öfverstelöjtnanten *Julius Günther* f. 1691, † 1778 $^{8}/_{9}$.

Anna Lisken, f. 168., † 1699 (Sj. R. $^{14}/_{11}$ i Storkyrkan).

Maria Magdalena, f. 168.,[2] † 1739 $^{6}/_{2}$. G. 1706 $^{2}/_{4}$ m. registratorn i riksarkivet *Abraham Bergmark*, sedermera kammarrevisionsråd och *adlad Adelhjelm*, f. 1681 $^{3}/_{5}$, † 1737 $^{25}/_{4}$.

Christina, f. 169., † 1727. G. 1712 $^{9}/_{1}$ m. kommendören vid amiralitetet *Magnus Palmgren*, i hans 2:a gifte, f. 1671, † 1724.

II

Alexander Roslins fädernesläkt

I Personhist. Tidskrift för år 1913 h. 3. redogör direktör G. A. Granström för den store målaren Alexander Roslins möderneslläkt

---

[1] Att själaringning (= Sj. R.) ägt rum i Storkyrkan för de aflidna barnen äfven sedan familjen flyttat från församlingen torde hafva sin grund däri, att magistatspersonerna och deras familjemedlemmar af gammalt hade rätt till afgiftsfri ringning med Storkyrkans klockor.

[2] Otvifvelaktigt voro Anna Lisken och Maria Magdalena födda på 1680-talet, men hafva icke kunnat återfinnas i Maria Magdalena församlings dopbok. Måhända voro de födda i Brännkyrka församling? Dop-, vigsel- och dödböcker för Maria Magdalena församling saknas för åren 1691—1714.

Wertmüller. Härnedan meddelas några anteckningar om hans fädernesläkt under dennas Stockholmstid. Uppgifterna äro hämtade ur Storkyrkans arkiv, magistratens protokoll m. fl. handlingar i Rådhusarkivet samt Klercker-Mattonska samlingen i K. biblioteket.

Tab. 1.

Bengt Mattsson f. i senare hälften af 1500-talet, blef först kansliskrifvare i k. kansliet, sedermera translator i ryska språket. Han kallas i handlingarna merändels Bengt Ryssetolk och Bengt Mattsson ryssetolk samt synes för sina tjänster hafva erhållit förläningar i Ingermanland. Död 1653 efter d. $^{15}/_{8}$ samt begr. s. å. $^{30}/_{10}$ i Storkyrkan, hvarest han ägde graf. Sönerna upptogo namnet Roselin, sedermera förkortadt till Roslin.

G. 1:o 1616 $^{7}/_{7}$ i Nikolai förs. m. *Margareta*, Hans Kellarhals dotter, † 162.; 2:o 1626 $^{26}/_{1}$ likaledes i Nikolai förs. m. *Elisabet Tomasdotter*, † 1676 $^{13}/_{12}$, begr. 1677 $^{4}/_{1}$ i mannens graf i Storkyrkan. Enligt bouppteckningen, som ägde rum efter båda makarna 1679 $^{12}/_{9}$ fanns bland den fasta egendomen ett stenhus vid Stortorget.

Barn:

1. *Johan Roselin*, k. translator i ryska språket, envoyé till Polen, adlad 1650 med namnet *Rosenlindt*,[1] † 1657 enligt bouppteckningen efter fadern och styfmodern och kallas då sekreterare. G. 1648 $^{24}/_{4}$ i Nikolai församl. m. *Maria Philipsdotter Wulfsmidt*. Se vidare Anrep, Adelns Ättartaflor.

2. *Henrik*, f. 1627 dp. $^{28}/_{10}$ i Nikolai förs., begr. s. å. $^{9}/_{11}$.

2. *Elisabeth*, f. 1628 dp. $^{18}/_{10}$ i Nikolai förs., troligen † ung.

2. *Karin*, f. 1632 dp. $^{27}/_{9}$ i Nikolai förs. G. 1:o 1658 $^{21}/_{10}$ i Nikolai förs. med perukmakaren *Philip Eliæsson*, † 1664, begr. $^{11}/_{5}$ i sin svärfaders graf i Storkyrkan; 2:o 1673 $^{22}/_{4}$ i Nikolai förs. m. kaplanen vid Storkyrkan *Johan Petri Kellingius* (båda lefde 1679).

2. En dotter, begr. 1639 $^{19}/_{10}$ i Storkyrkan.

2. Ett barn, begr. 1639 $^{25}/_{10}$ i Storkyrkan.

2. Två barn, begr. 1639 $^{12}/_{11}$ i Storkyrkan.

2. *Thomas Roslin*, kallas vid ofvannämnda bouppteckning 1679 löjtnant.

2. *Hans Roslin*, f. 164., † 1707, rådman. Se tab. 2.

---

[1] Sju år senare adlades kaptenen Johan Roselin (ej introducerad) med samma namn och erhöll lika vapen med ofvanstående. Tydligen stodo de i släktskapsförhållande till hvarandra, men hvilket är ej kändt.

Tab. 2.

Hans Roslin (son af Bengt Mattsson, tab. 1), född på 1640-talet, lärde perukmakareyrket och förestod från svågern Eliæssons död under 9 år sin systers verkstad till 1673, då han med understöd af modern företog en utrikes resa. Efter hemkomsten vann han inträde i stadens tjänst, antogs till assistent i förmyndarkammaren och aflade sin ed som sådan 1676 $^{22}/_{5}$, samt förordnades af K. Maj:t till rådman 1683 $^{13}/_{2}$. Han installerades i rådet och aflade sin ed s. å. $^{2}/_{3}$. Enligt k. bref s. å. $^{19}/_{12}$ erhöll han ordinarie rådmanslön räknadt från företrädarens (Joel Hörner) dödsdag (d. $^{5}/_{8}$). Han dog 1707 $^{16}/_{2}$ och begrofs i Storkyrkan. Vid sin död var han en burgen man, som i fast egendom efterlämnade förutom det efter fadern ärfda stenhuset vid Stortorget två mindre stenhus där bredvid i Solgränden, det ena i hörnet af Prestgatan.

G. 1673 $^{11}/_{11}$ i Nikolai förs. m. *Dorothea Geting*, f. 1651, dp. $^{25}/_{4}$, † 1691 (Sj. R. $^{6}/_{11}$), begr. s. å. $^{6}/_{12}$ i familjegrafven i Storkyrkan.

Barn:

Christina, f. 167., † före fadern. G. m. kyrkoherden i Värmdö pastorat *Johan Sondel*, † 1706.

Olof, f. 1678 dp. $^{30}/_{6}$ i Nikolai förs., † 1688, begr. $^{30}/_{4}$ i Storkyrkan.

Ett barn, f. 1681 dp. $^{26}/_{5}$ i Nikolai förs., † s. å., begr. $^{26}/_{7}$ i Storkyrkan.

Hans, f. 1682 dp. $^{22}/_{8}$ i Nikolai förs., † barn.

Elisabet, f. 168(3), lefde vid faderns död, ogift.

Hans, f. 1684 (ej 1689) dp. $^{25}/_{7}$ i Nikolai förs., guvernements- och amiralitetsmedikus i Karlskrona, † 1737. G. 1716 $^{12}/_{4}$ i Riddarholmsförs. m. *Catharina Wertmüller*. Dessa makar voro föräldrar till målaren *Alexander Roslin*.

Carl, f. 1688 dp. $^{24}/_{7}$ i Nikolai förs., † 1706 (Sj. R. $^{27}/_{2}$ i Storkyrkan).

Astrachan's Lutherska Församlings Kyrkobok 1713—1746

af H. Södersteen

Genom Grefve C. M. Stenbock har jag blifvit satt i tillfälle att taga del af en kopia af den äldsta förvarade kyrkoboken i Astrachans Lutherska församling. Kopian tillhör Kyrkoherden i Botkyrka församling, Södermanland, J. W. Hedberg, som erhållit densamma af nuvarande svenske konsuln i Petersburg Karl Widerström. Denne, som under åtskilliga år varit anställd som ingeniör vid ett svenskt skeppsvarv i Astrachan, var tillika kyrkovärd i därvarande luterska församling, som till öfvervägande delen bestod af tyskar. Intresserad forskare och i tanke att finna uppgifter om de fångna karolinerna genomgick han kyrkoarkivet och tog tvenne kopior af den äldsta kyrkoboken. Församlingen hade efter hårda förföljelser från det ortodoxa ryska prästerskapets sida bildats samma år som kyrkoboken begynner.

Kyrkoboken omfattar tiden, december 1713 till och med år 1746 med en lucka 1723—26 och innehåller 49 foliosidor på tunt gult engelskt kopieringspapper. Skriften, som är på tyska med blandad tysk och latinsk stil, är i allmänhet redig och läslig, ehuru vid kopieringen bokstäfverna stundom blifvit grofva och suddiga.

Bokens egentliga intresse för oss ligger däri, att i densamma förekomma några sparsamma omnämnanden af de fångna svenskarne. Jag har till mitt förfogande endast haft Ennes: »Carl XII:s Krigare» och har där ej kunnat finna några, som under fångenskapen vistades i Astrachan. Tydligen var det dock en icke så ringa afdelning fångna svenska soldater, som här voro förlagda, men knappast några officerare. Jag återgifver här i ordningsföljd hvarje omnämnande af de fångna svenskarne äfvensom alla svenska namn och en del tyska, som möjligen kunna vara af intresse.

Sacro Foederi Initiali

1714

April 7. Erich Schipper Söhnlein Christianus, Gefattern von denen Schwedischen Gefangenen.

— 15. Von Salitern. Anna. Schwedische Gefattern. (Den kortfattade uppgiften skall tydligen angifva, att barnets fader tillhörde regementet Salitern. Dylika förkortningar förekomma ofta.)

Juli 2. Jacob Ehehorn (kan icke läsas Ekehorn). Soldat. Töchterlein Maria. Gefattern vom Schwedischen Volk.

Nov. 4. Sergeant Johan Osterman Söhnlein, Gabriel, Gefattern H:n Obersten Sohn und welche andere Schwedischen.

— 25. Jurgen Jansen Söhnlein Nicolas, Gefattern vom Schwedischen.

— 29. Eines Weinpressers David Roffers Töchterlein Eva Rosina, Gefattern Weinpressers und Schwedische.

1715

Jan. 20. eines Schwedischen Weibes von Ridders Regiment Söhnlein Johannes, Gefattern Schwedische.

Juli 17. Corporal Sass (nämnes 1717 Sergeant Caspar Sass) Töchterlein Dorotea, Gefattern — Meine Frau und die andren von den Gefangenen.

Sept. 18. Teschel Dragoners Töchterlein Anna Catharina Gefattern Mogo, Sasse und andere Schwedische.

Nov. 9. Georg Sladerbachs Söhnlein Nicolaus, Gefattern von den Schwedischen.

Anno 1716

Juni 5. Jurgen Janson Söhnlein Johannes. Gefattern von den Schwedischen.

— 28. *Olohf* Flieger Töchterlein Helena Gefattern von den Soldaten.

Juli 12. Martin Forquart Söhnlein Martinus, Gefattern von den Schwedischen.

— 29. Jurgen Harrig Töchterlein Anna Maria, Gefattern Schwedische.

Octob. 28. Eines Lieuten. Peter Peterson Söhnlein Johannes. (Inga faddrar nämnas. Hos Ennes finnes en Petter Pettersson, Löjtnant vid Generalmajor Mejerfelts värfvade Dragonregemente; hemkom från Tobolsk 1722

Ryttmästares caraktär med löjtnants indelning vid Vestgöta Cavalleri. En löjtnant Peter Petersson, född i Askersunds landsförsamling 1692 13/12, gift med Elisabet Undenia, bodde på Kullängen i samma förs. 1725.)

1717

Jan. 20. Sergeant Söhnlein Heinrich Jansen. Schwedische Gefattern.

— 20. Eines Soldaten von Cruschowa (Regem.) Söhnlein Johan Christoffer. Schwedische Gefattern.

Martij — Eines Corporal *Lars Fresck* Söhnlein Johannes und Töchterlein Maria von Cruschowa Regiment.

— 8. H:r Lietn. Arias? Söhnlein *Alexander Gustaff*, Gefattern H:r Capit. Westman.

Junij 21. Eines Gefangenen bey Tarroschen 2 Kinder Johan & Maria. Gefattern von Ihren Leuten.

Julij 14. *Oloff* Flieger Söhnlein Elias.

Novemb. 10. Eines Dragoners von Frankenbergs (Regem.) Söhnlein *Ericus*.

Decemb. 22. Eines Dragoners Söhnlein Gustaff Jacob.

1718

Jan. 27. Fendrich Griboffskij Söhnlein *Carl Johan*.

Aug. 2. Corporal (Oloff) Fliegers Töchterlein Anna, Gefattern Ein Schwedischer von des H:r Envoje Walinskins Leuten.

Anno 1719

Febr. 23. Gered Tambour Söhnlein Ericus.

— 28. H:r Lieuten. Rilsch Töchterlein Gerdruta. Gefattern H:r Carolus Johansen Brigadier.

Maij 17. Christoffer Gebaur Söhnlein Michael Gefattern Schwedische.

— 21. Dragoner Söhnlein Gustavus.

— 22. H:r Capit Schoning Söhnlein Carl Gustaff, Gefattern H:r Brigadier (Carolus Johansen),

Juni 1. Ein Söhnlein von Soliterna (Regem.) Michael, von dem Weibe die(!) Simon aus Waronitze gehabt. Gefattern Schwedische.

Sept. 27. Botsmann Johann Jansen Töchterlein Regina Elisabeth.

Nov. 12. H:r Lieuten. Gran Söhnlein Carl Martin, Gefattern Brigadier (Carolus Johansen).

Nov. 15. Jegerman Söhnlein Carl Friedrich Gefattern H:r Lieuten Gran.

Decemb. 8. Corporal Thiel Söhnlein Carolus Gefattern H:r Lieuten Lützen.

1720

Jan. 17. Matros Söhnlein Carolus.

Mart. 10. Dragoner Jurgen Ericks Söhnlein Johan David.

— 24. Schipper Töchterlein Catharina. Gefattern Sergeant Stuart.

Sept. 1. Eines Soldaten von Smolenskischen Regiment Christina Dorothea. Gefattern Schwedischer Wachtmeister Fuchs.

Octob. 13. Eines Dragoners During Söhnlein Johannes.

1721

Jan. 6. Führer Oloff Flieger Töchterlein Catharina. Gefattern Frau Jegermans, Bossman, Lars.

— 19. Soldat Weijtzels von Smolenskischen Regiment Gustaff Heinrich, Gefattern Gustaff Blum.

Febr. 6. H:r Lieuten. Gran Söhnlein Johan Alexander.

— 16. Capit. Armas Larsen? Töchterlein Regina Catharina. Gefattern Fliegers (Oloff) Frau.

Maj 7. H:r Wachtmeister Fuchs Söhnlein Peter Johann. Gefattern Cornett Witt.

Juni 4. Eines Gefangenen Töchterlein von Saliterna (Regem.) Regina Catharina.

— 30. H:r Capit. Rentels Söhnlein Nicolaus. Gefattern Der Salv. Tit, H:r Gubernator Wollinske, H:r Bruder an Stelle.

Juli 23. — — — Gefatter Stürman Johan Menloss.

Decemb. 24. Dragoner Jegerman Söhnlein Johann Gefattern Matros Gustaff Frau.

1722

Jan. 21. Soldat Sternack Söhnlein Georg Gustaff. Gefattern Matros Gustaf Frau.

Febr. 14. Botzmans Johan Jansen Söhnlein Johannes.

Mart 18. Hünnerman Söhnlein Carolus. Gefattern H:r Treffenhielm, Fr.(au) Gustaffs Lange. (Om Treffenhielm se Anrep: Sv. Ad. Ättartafl. IV s. 414 Tab. 3. Carl Treffenhielm f. 1688 $^{1}/_{11}$ Kornett vid Östgöta Cavalleri

† 1742 15/4. Han var år 1722 tvänne gånger med Ryska Ambassadören Wolinsky till Persien. G. m. Brita Catharina Retzell, dotter af en Kapten och Öfverjägmästare Retzell.)

Maj 22. Georg Sillers zwei Kindergens Maria & Johan Gottlieb. Gefattern H:r Treffenhielm.

— 23. H:r Capit. Piepers Söhnlein Andreas Samuel. Gefattern Oberster Lützken, H:r Capit Gartman.

Juni 14. Sergeant (Oloff) Flieger Töchterlein Juditha. Gefattern Mea Juditha (Pastorns dotter) Rektors Frau Gustaff Lange.

(1723—1726 fattas.)

Under åren 1727—1731 finnas inga svenska namn. Pastor David Burmester företager därunder vidsträckta resor i de kringliggande provinserna till de orter, där lutherska trosförvanter finnas. En mängd hedniska ynglingar och flickor döpas.

1730 — Aug. 10 Ist der Adjutant von Vitinghoff schleunig ohne Communion gestorben und den folgenden Tag begraben. Selbiger war geschickt von H:r Gen. Major von Venediger alhier wegen einige Sachen zu expedieren.

1731 — Martij 17 hat es den höchsten gefallen den wohlerwürdigen Herrn Magister Laurentius Hartwig Vogelius von dieser Zeitlichkeit abzufordern und ist sanft und selig in den Herrn entschlafen in der Destawentschen Festung auch selbigen Tages der Erde einverleibet worden, welches ich attestire.

David Burmester.

Anno 1735.

Am S:t Johannis Tage bin ich P. F. Weise auf den an mich zum hiesigen Pastorat ergangenen Beruf unter göttl. gnädigen Geleit zu Wasser hier ankommen (hustruns namn var Maria Christina Sprintzel) und habe folgende zur Evangelischen Gemeine Gehörige hier vorgefunden. Af den här följande förteckningen må anföras

Herr Brigadier Oberstlieuten. Andreas von Jounger cum uxore.
H:r Obrister Albrecht Piel, in Simbirski.
» Obrister Stackert † 1738.
» Capit. Gibson † 1737.

Chirurgus Bundt, ab. d. 15 Apr. 1736.
» Saltzer, abiit Juli 1735.
» Otto cum ux. ab. d. 3 Sept. 1736.
» Rost cum ux.
» Fuchs cum ux.

Von der Flotte

der Herr Capit Westing, abiit 1736.
Capit Lieut. Engelhard cum ux. abiit.
» Byberg, ab. 1735 †.
» Esseen cum ux. nata Jounger ab. mens. April 1737.
Chirurgus Bremer, abiit.
Jörgen Berg.

Der Herr Apotheker le Feburet † 1737 cum ux. nata Neidhart.

Botanicus (sedan Apotheker) Joh. Schwartz; ux. Ruthena.

Der Haushalter bey dem Herrn Baron Brigadier Jounger *Erich Lustrim*, Svec. aus Sonnenwald in Schweden † 1739 Mittwoch den 29 August, unglücklicher Weise in Wasser ohne Gef. 30 Jahr alt, uxor Elisabeth Peterstochter Nisula aus Kaleoski in Finnland.

(Barn: Margareta † 1736, Catharina † 1736, Erich Elias † 1738, Elisabet † 1739. Antagligen var faderns namn *Erik Lundström* född i en förs: *Solberga* i Sverige.)

1736 — Aug. 9 † Die Frau Stabs Feldscher Müller so viel man Nachricht haben kann ins 59 Jahr ihres Alters just am ihren Geburtstag. Sie ist eine gebohr. *Paulsohn* und hat drei Männer gehabt, Neukirch, ein gewesener Kaufmann, Ritter, gewesener Chirurg und Müller, Stabschirurg; von dem ersten Mann ist Herr Goldarbeiter Neukirch und eine Tochter Kinder am Leben.

1735 — Octob. 14. Copul.: Sponsus der Herr Capit. Lieuten. in Divertium von der Flotte Johann Byberg, ein Steuermann, Sponsa die Frau Capit. Lieutenantin Sophia Catharina, vidu. Falckenberg, nata Peens.

— Novbr. 3. Confirm.: Maritus d. H:r Obr. Lieut. Ernst Ludwig Hartung aus Berlin, ux. Anna Maria, nata Mellin (som fadder skrifves hon Mettin) haben sich 173? d. 3 Juni Nysanog(?) von einem Armenischen Pater copulieren lassen.

1736 — April 8. Copul.: Spons Joh. Cph. Besem, die ejus abitus in Castra, Sponsa Anna, vidu. Bentling, nat. *Knorring*.

1742 — Sept. 4. ist gebohren dem Herrn Capit. *Heinrich Johann Wedemann* ein Töchterlein Nahmens Ulrica Eleonora v. Wedemann († s. å. 19/9) Jmfr Personhist. Tidskr. 1913, s. 127 — Wedeman — Weman af Jully Ramsay.

— Sept. 26 ist dem Herrn Capit *Carl Gustaff Wallenstern* ein Söhnlein gebohren Nahmens Heinrich Johann († s. å. 10/10).

1744 — Jan. 2 ist dem Herrn Capit. Tandefeldt ein Söhnlein gebohren, Nahmens Adam Johann. Test. Herr Capit. Bilang.

— Juni 26 ist den Herr Capit. *v. Bilang* ein Töchterlein gebohren Nahmens Anna Margareta.

Ofta återkommande tyska namn i Astrachan under åren 1713—1722 äro:

Oberst Johan Ridder,

Major Arend Ridder,

Oberstlieuten. Jacob Hackert.

Slutligen må nämnas:

Oberstlieuten. *de Brun*, 1730 in, Resch, Provins Gilar nebst Frau, 2 Söhne, 1 Tochter. Major Friedr. Wilh. Udam † 1731 22/2 in Astara.

Oberster von Schwan, in Resch 1730, Capit. Michelsen, Capit. Brunsted, in Resch, Fendrich von Brunow in Schilski Kreport 1731, † 1735 Novbr. 12 der weyl. Hochwohlgeborene Herr Obr. Lieut. Joh. Jacob de Puy Laurens hinterlassenes Söhnl. u. nachmaliges Stief Söhnl. des Herrn D.(octor) Lerchens, nat. Astrachan den 19 Jul. 173—?

Sein Gross Herr Vater ist gewesen Jaques de Puy Laurens Dexet Paire von Frankreich.

Som faddrar förekomma år 1740 Guvernören Furst Galizin och General Apraxin.

Två märkliga porträtt från vår storhetstid

Axel Oxenstierna målad af Daniel Dumonstier 1635

I sin bok »Axel Oxenstiernas resa till och i Frankrike» har grefve F. U. Wrangel hänvisat till ett i Vitterhets- Historie- och Antikvitetsakademien befintligt porträtt af den store rikskansleren, måladt under hans uppehåll i Frankrike 1635. Han har dock ej afbildat originalet, utan en kopia däraf tillhörig grefve Axel Ridderstolpe på Fiholm i Västmanland.

Det värdefulla originalet återgifves nu här i ljustryck.

Det är utfördt i krita (röd, hvit och svart) å på väf spänt papper. I öfre högra hörnet läses följande signatur med silfverstift:

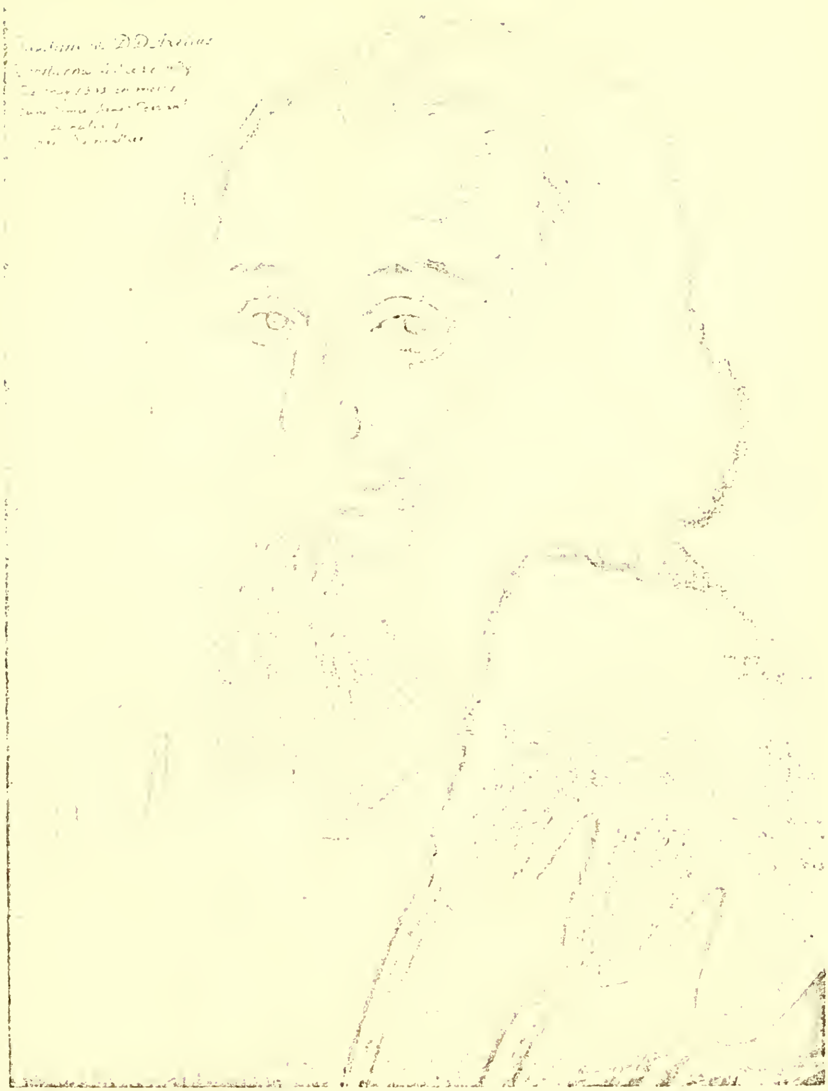
Illustrissimus D. D. Axelius
Oxenstierna fait ce vendredy
4 de may 1635 en moins
dune demie heure devant
le naturel
par Dumonstier

Denna inskrift har senare ifyllts med bläck hvarvid årtalet misstolkats såsom »1633» och konstnärens namn blifvit »Dumouttier». Ifyllningen täcker dock ej fullständigt den undre skriften så är t. ex. »femman» i årtalet fullt synlig.

På dukens baksida är skrifvet med bläck:

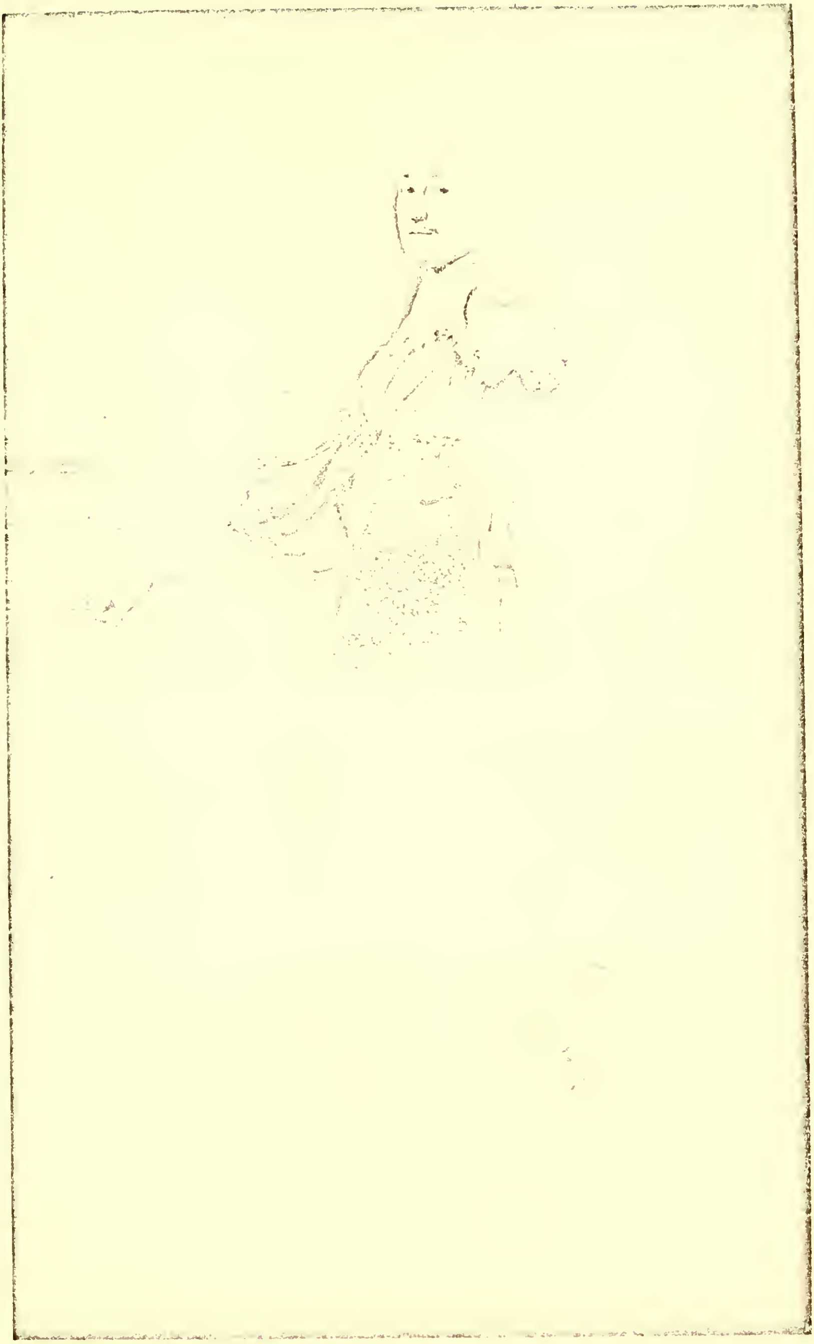
maladt vid en
conference med
cardinal Richelieu

Porträttet är enligt påskrift (med riksantikvarien B. E. Hildebrands stil) »Skänkt till Kgl. Vitterhets, Hist. och Antiquitets Akademien af Öfverste kammarjunkaren Hr Grefve C. E. Gyldenstolpe 1842». I statens historiska museum har det »Inv. nr 990», med äldre stil står därtill på en vid ramen fäst lapp »U. T. m. K. ST : T : K». (betydelsen okänd)

Axel Oxenstierna

Målad af Daniel Dumonstier 1635. (Statens Hist. Museum)

Johan Oxenstierna

Målad af Anton van Dyck (1634.) (Johannesburg i Br. Sydafrika)

GUSTAF II ADOLF

GUST[avus] Ad[olfus] D[ei] G[ratia] S[vecorum] G[otorum] W[andalorumque] De[signatus] R[ex] M[agnus] D[ux] F[inlandiæ] E[stoniæ] W[estmanniæ] P[rinceps]

CARL PHILIP

CAR[olus] PHIL[ippus] D[ei] G[ratia] S[vecorum] G[otorum] W[andalorumque] P[rinceps] H[ereditarius] Su[dermanniæ] Ne[riciæ] We[rmlandiæ] D[ux]

Guldmedalj i Myntkabinettet. Gjuten. (10 storl.)

[»*Designatus Rex*», »*utkorad konung*» är Gustaf Adolfs titel före 1617 $^{12}/_{10}$, kröningsdagen, men efter dec. 1611, då han af ständerna hyllades som konung. Medaljen som visar konungen och hans närmaste tronarfvinge göts måhända just för att hugfästa detta minne. Att döma af brödernas ungdomliga utseende kan medaljen i alla händelser icke vara af mycket senare datum]

Fransmannen Daniel Dumonstier f. 1574 d. 1646, är en af såväl samtid som nutid synnerligen högt skattad porträttmålare.

Johan Oxenstierna målad af Anton van Dyck (1634)

Att i svensk samling kunna uppvisa ett porträtt af en svensk ädling måladt af van Dyck skulle tydligare och lättfattligare än något annat kunna markera Sveriges stormaktsställning under 1600-talet. Men det vackra porträtt af Johan Oxenstierna, den store rikskanslerens son, som afbildas å närstående ljustryck, finnes icke i vårt nationalmuseum, utan i Johannesburg i södra Afrika. Och dock fanns det ännu 1913 i London och därförut, innan det ännu blifvit rengjort och dyrt, hade det setts af en svensk konstkännare som redan då uppfattade det såsom en van Dyck. Men vi sälja bort våra goda konstverk ur landet och passa icke på, när vi skulle kunna förvärfva andra i utlandet.

Att porträttet verkligen föreställer Johan Oxenstierna framgår, utom af dragens likhet, af det på pelarens plint målade Oxenstiernevapnet. Dessutom antyder den namnform »Jan Oxenstern» hvarmed porträttet angafs i den engelska pressen, att äfven en påskrift med namnet torde finnas.

Porträttet är antagligen målat 1634 under den då 23-årige Johan Oxenstiernas beskickningsresa till Nederländerna och London som sin faders utomordentliga sändebud.

Hur svagt än den lilla afbildningen förmår återge det konstnärliga värdet av detta historiskt enastående porträtt, borde den dock kunna visa så mycket, att den väckte en stark och allmän saknad af att porträttet icke finnes i landet. Och blefve blott vilja och opinion tillräckligt stark, nog skulle den väl kunna förflytta detta porträtt.

R. Cm.

Jonas Jonsson

Sannolikt var det på Erik Dahlberghs råd som Konung Karl XI beslöt att de fanor och standar Sveriges segerrika härar vunnit i kamp mot rikets fiender, skulle afmålas för att kunna bättre bevaras i efterVärldens hågkomst. Denna uppgift anförtroddes åt målaren Olof Hoffman. Inemot tjugofem år, tillfälliga uppehåll inräknade, var Hoffman sysselsatt med troféernas afmålning, och när han, trött af mödor, nära sjuttioårig 1709 för alltid nedlade sin pensel, hade han icke hunnit att afbilda dem alla. Hans död inträffade samtidigt med att ödet vände för oss historiens blad från segrar till nederlag, och så blef arbetet afbrutet. Nära 200 år skulle förgå, innan detsamma upptogs på nytt. När så skedde, blef det Jonas Jonsson, som fick i uppdrag att fullfölja och afsluta detsamma, och det skulle snart visa sig, att valet fallit på den rätte mannen. Sedan några veckor hvilar nu hans stoft ute på Nya kyrkogården. Må det då tillåtas vänner till honom att här nedlägga en enkel minneskrans.

Jonas Jonsson, son till den kände riksdagsmannen Bankofullmäktigen Olof Jonsson, var född den 20 september 1875 i Hof i Arbrå socken (Helsingland). I barndomen var han tillbakadragen med ett vekt lynne, hvilket dock stundom kunde slå om till den yraste lek. Sina studier började han tämligen sent, i det att han först vid 15 års ålder inskrefs vid Högre realläroverket å Norrmalm, där han genomgick 4 och 5 klasserna, hvarefter han öfvergick till Tekniska skolan i Stockholm, där han under åren 1892—1894 med framgång genomgick de högre allmänna kurserna och därpå under följande tre år tecknings-lärare- och mönsterritarekurs. Det var sålunda en grundlig utbildning, som hans framstående anlag erhöllo. Hans håg lär vid denna tid hafva

legat åt att utbilda sig till målare. Om så varit, uppgaf han emellertid snart sin dröm och tog såsom mönsterritare anställning hos Leja, för hvilken han lär hafva komponerat en del armaturföremål, särskildt lampor. Han trifdes dock ej härmed, utan lämnade platsen efter ett halft år och erhöll 1898 anställning vid generalstabens litografiska anstalt, vid hvilken han sedan var fäst i sjutton år ända till sitt frånfälle. Hans verksamhet där var af mycket omväxlande art. Hans specialitet var att komponera konstnärliga diplom och adresser men äfven att uppgöra teckningar till talrika bokomslag, pärmstämplar och bokägaremärken m. m. På grund af sin starka stilkänsla sökte han alltid det enkla och på samma gång storslagna samtidigt med att han icke förbisåg de enskilda detaljernas noggranna återgifvande. Denna sin medfödda stilkänsla sökte han alltjämt ytterligare utveckla och fördjupa genom studier.

Hans chef, Hofintendenten Lagrelius, som under en följd af år lärt känna och uppskatta Jonssons förmåga, var därföre icke ett ögonblick tveksam om sitt svar, då man 1904 vände sig till honom för att erhålla anvisning på lämplig person att börja afbildningsarbetet i trofésamlingen. Ett bättre val kunde icke hafva skett. De gamla ståtliga, men ofta så illa medfarna troféerna grepo Jonssons konstnärssinne med en förunderlig makt. Han blef deras man helt och hållet. Intresset för dem gick snart före allt annat i hans arbete, och det var rörande att se med hvilken tyst men samvetsgrann och outtröttlig hängifvenhet han ägnade sig åt dem. Arbetet var mödosamt. Stundom måste den i trasor söderfallna duken först likt en puzzeltafla hopplockas och med nålar uppfästas på ett underlag, innan man kunde få en föreställning om dess forna utseende. Och därvid gällde det att noga undersöka dukens väfnadssätt och damastens mönster för att förvissa sig om, att icke någon främmande klut medkom. Stundom måste duken på det noggrannaste studeras för att kunna uppspåra och dechiffrera inskrifter, som en gång i förgyllning strålat på densamma, men hvars guld längesedan bortfallit och blott lämnat kvar efter sig svaga antydningar, ett arbete så mycket svårare, som inskrifterna stundom varit affattade på språk, som Jonsson ej läst. Men hans intresse och tålamod, båda lika stora, släppte ej taget och hemburo ofta beundransvärd seger. En god hjälp fick han stundom vid dessa undersökningar af föreståndaren för Lifrustkammaren Friherre R. Cederström. Lika säkert som hans öga var för formen, lika känsligt var hans färgsinne. Han kunde mästerligt återgifva stoffet och det roade honom återgifva föremålen som de syntes med målningens sprickor och metallens anlöpning. Självfva det tekniska arbetet tycktes nämligen för honom vara blott en lek, så lätt gick det, och han utförde det med de enklaste medel. Ett rutnät af trådar var hans vanliga hjälp. I svårare fall användes dock fotografisk afbildning såsom grund. I bortåt tio år var han sysselsatt med dylika afbildningar, ehuru ej ständigt utan med längre eller kortare afbrott, beroende på andra omständigheter. På senare tider var han under uppehållen sysselsatt med en kopiering af den öfver 15 meter långa målning, som föreställande konung Sigismund II:s högtidliga intåg i Krakau förvaras i K. Lifrustkammaren.

Såsom personlighet var Jonas Jonsson en utpräglad karaktär med stark självkritik. Barndomens lynnesdrag bibehöllo sig. Han förblef en tillbakadragen och tystlåten för att icke säga ordkarg natur. Men hans trumpna sätt var blott en yta. Den som lärde känna honom närmare, fann till sin förvåning där bakom en känslig, godhjärtad och välvillig natur. Kunde han göra en tjänst, gjorde han det gärna, fastän under korta former. I förtroligare lag kunde han för en stund tina upp och hjärtligt deltaga i glädjen. Han samtalade nästan aldrig med sin omgifning om hvad han hade för händer, eller hvad som sysselsatte hans tankar och ytterst få torde hafva fått del af de konstnärliga planer han hade vid sidan af sin verksamhet. En bland de få, för hvilka han yppat dessa, var den geniala tecknaren Oskar Andersson, hvilken i flere år var hans bäste vän. Då Andersson 1906 gick bort för egen hand i ett anfall af svår sinnesförvirring, grep detta den öfverlefvande vännen mycket hårdt. En utrikes resa till England och Skottland tycktes emellertid haft ett afledande och välgörande inflytande, men han synes aldrig förmått glömma vännens olycksöde.

För sin person hade han mycket små behof och ringa anspråk på lifvet. Böcker voro hans bästa vänner. Naturen älskade han och det ej blott i dess fägring under årets skilda tider utan äfven i dess allvarsamma majestät. Ett starkt åskväder, för mången något fruktansvärdt, var för honom upplyftande och tilldragande. En väldig öfversvämning uppe i Norrland kunde förmå den eljest såsom ett bi flitige arbetaren att lägga penslar och ritstift till sido och skynda dit upp. Men vare sig det gällde en utfärd i omgifningarna eller en längre resa för att skåda något naturens eller konstens verk inom eller utom landet, alltid färdades han ensam, och behöfde resan förut anmälas, skedde det i kortaste ord omedelbart före dess anträde.

På sista tiden hörde man stundom honom klaga öfver starka smärtor i hufvudet. Hvad som vållat hans sorgliga beslut, känner emellertid ingen bland hans vänner. Förtegen som vanligt beredde han sig till den sista resan. Hans död den 28 april innevarande år kom som en smärtsam öfverraskning för alla.

P. U.

Personhistorisk litteratur

S. E. Bring: Carl von Roland. Kungl. Boktryckeriet P. A. Norstedt & Söner, Stockholm 1914. Pris 3 kronor 50 öre.

Bland de många dagböcker från den karolinska tiden, som under senare år genom trycket kommit till offentlig kännedom är det ytterst få, som för en större allmänhet kunna påräkna något vidare intresse. De flesta innehålla mest torra data och förteckningar å orter, som antecknaren passerat under arméns marscher. Föreliggande dagbok är af en helt annan typ. Den är underhållande, ibland skrifven på ett synnerligt ledigt manér; man läser den från början till slut med spändt intresse. Detta beror delvis på att Roland visar sig vara en man med ungdomligt blod i ådrorna, en man på hvilken ryssarnas många trakasserier under hans fångenskap knappast inverkade. Ständigt förslagen, med ständigt godt humör, kämpade han sig fram genom farorna eller överlistade sina ryska vaktare. Ja, han lade ibland i dagen en oförskämdhet, som till och med överträffade hvad ryssarna i den vägen själfva kunde prestera.

Att en och annan oväsentlig detalj af Rolands skildring är mer eller mindre felaktig är ju helt naturligt, då anteckningarna nedskrefvos många år efter de händelser som de skildra. Härmed vare dock långt ifrån sagdt, att författaren skulle vara mindre trovärdig. Man får genom hans anteckningar en hel del underrättelser af värde för forskningen. I synnerhet gäller detta de biografiska uppgifterna som litet hvarstädes förekomma hos Roland och hvilka ofta beröra personer, om hvilka öfriga kända dagböcker från denna tid intet eller föga hafva att förmäla.

Roland började sin militära bana under år 1704 och torde i början af följande år hafva börjat sin verkliga tjänstgöring i Elbing, dit hans regemente, Stenbocks dragoner, var förlagdt. Sin första officersfullmakt fick han i mars 1707 och deltog därefter i fälttåget mot Ryssland, hvarunder han vid Perevolotjna blef fången. Först från denna tid börja hans anteckningar, hvilka fortfara till hösten 1716, då han hemkom till Sverige efter en ytterligt djärf flykt ur fångenskapen. Vägen gick öfver Moskva och senare flodledes under många äfventyr till Arkangelsk och Livorno till Stralsund, där han sommaren 1715 hade lyckan att för sin öfverste krigsherre få redogöra för sina äventyr.

Man torde knappast kunna förneka att det låg en god portion af äfventyrare hos Roland, men denne äfventyrare var af en mycket tilldragande typ. Att han hemma i Sverige under fredsåren icke skulle finna sig i sitt esse som kommendant på Skenäs kan man väl förstå. Det var under denna tid han vid läsningen af Göran Nordbergs arbete om Carl XII fick ingifvelsen att skrifva sina minnen på grund af de felaktigheter han fann vid läsningen af det nämnda arbetet. Vi må vara tacksamma öfver att han så gjort; det är en typisk karolinsk krigare som framträder mellan raderna.

Utgifningen har skett efter de vanliga principerna ifråga om interpunktion och bruket af stora bokstäfver. Till volymen har lagts 121 anmärkningar, som förklara ett och annat uttryck eller någon händelse som är i behof af förklaring för en modern läsare. Arbetet åtföljes af ett personregister och är dessutom försedt med en del väl valda illustrationer, föreställande orter som framträda i Rolands berättelse. Offentliggörandet har skett efter en i Engeströmska samlingen i Kungl. Biblioteket befintlig, tyvärr ej väl gjord afskrift. Originalet är okändt.

F. R. A.

Frågor

1. Porträtt sökes af:
   1) *Zakarias Nordmark*, f. 1751, professor i Uppsala, d. 1828.
   2) *Erik Bergström*, f. 1775, professor i Uppsala, domprost, d. 1833.
   3) *Fredrik Gabriel Crælius*, f. 1770, akademiräntmästare i Uppsala, d. 1818.
   4) *Anders Nensén*, f. 1770, borgmästare i Uppsala, d. 1842.

   Upplysningar emottagas tacksamt af

Samuel E. Bring
Förste Bibliotekarie.

Uppsala.

---

2. Finnes möjligen ett porträtt af kommerserådet Olof Zenius, född den 16 februari 1772 och död den 12 januari 1836?

Knut von Matern
v. Häradshöfding.

Adress: Lidingö villastad.

---

3. Under nästa år kommer *Svenska Vitterhetssamfundet* att utgifva en kritisk upplaga af *Anna Maria Lenngrens* skrifter. För vinnande af önskvärd fullständighet anhålles att de, som möjligen innehafva dikter eller bref af fru Lenngren i autograf eller afskrift, benäget ville därom meddela sig med samfundets sekreterare, Bibliotekarien *C. Grönblad*, adr. Nobelbiblioteket, Stockholm.

Insända böcker

Malmö stads kyrkor. Af A. U. Isberg. I. Malmö stads kyrko- och grafdonationer. Malmö 1915. Pris 15 kr.

Carl Akrells samling af Stockholmiana. Af Nils Östman. 175 numr. ex. (Med lefnadsteckning öfver Carl Akrell.) Stockholm 1913.

Kommerskollegium och Riksens Ständers manufakturkontor samt konsulsstaten. Administrativa och biografiska anteckningar af Joh. Ax. Almquist. H. 3. Tjänsteförteckningar. Arkivförteckningar. Register. Stockholm 1915.

Till Nerikes-stacken. Några strån från Viby af Ivan Jäderlund. Del 1. Örebro 1914. Pris 2 kr.

Wasa Hofrätts presidenter, ledamöter och tjänstemän samt Hofrätten underlydande lagmän och häradshöfdingar 1776—1914. Biografiska anteckningar samlade af H. J. Boström. Helsingfors 1915. Pris 8 mark.

Karolinska förbundets årsbok. 1914.

Anteckningar om Johan Adler-Salvius' släktförhållanden och studier

Af B. Boëthius

Från personalierna[1] och den bekanta anonyma smädeskriften i Meierns Acta pacis Westphalicæ[2] härstammar den traditionella bilden af Salvius' ungdom, den fattige studiebegåfvade ynglingens vanliga mödosamma och försakelserika. Det finnes ingen anledning att rubba helhetsintrycket, men i ett och annat afseende göra nog de sparsamma samtida källorna bilden fullständigare och mera lefvande.

Rörande Salvius' hittills föga bekanta släktförhållanden äga vi en värderik källa i handlingarna i en den 17 juli 1661 genom förlikning inför K. M:t slutligen afgjord arfsprocess emellan Salvius' änka och hennes arfvingar å ena sidan samt hans släktingar å den andra.[3]

---

[1] Christeligh lijkpredikan, som . . . tå . . . Her Johan Adler Salvius . . . jordades bleff hållen aff Erico Gab. Emporagrio. Sthm u. å.

[2] I s. 11, omtryck efter Deutsche acta eruditorum 1712, s. 487 ff.

[3] Svea hofrätts liber causarum 105 pars 7 N:o 15 (RA.) samt justitierevisionsakter, afgjorda 1661; rådsprotokollet 1661 pars III: K. M:ts stadfästelse å den parterna emellan ingångna förlikningen, Stockholm 17 juli 1661, riksreg. — Ett kort referat af målet må här lämnas. I testamente 16 april 1628 (kopia, JRakten fol. 29 v.) förordnade Salvius, att hans hustru Margareta Pedersdotter, om hon ej gifte om sig, skulle behålla förmögenheten odelad i sin lifstid, samt att den efter hennes död skulle fördelas mellan hennes arfvingar och hans egen släkt så, att denna sistnämnda skulle i ett för allt erhålla lika stor lott som hvart och ett af Margareta Pedersdotters barn i hennes föregående gifte med guldsmeden Lorens Hartman. Genom föreställningar, att hon kunde lefva länge samt att det stode henne fritt att bortskänka eller förtära förmögenheten, så att den mannens släktingar enligt testamentet tillkommande arfslotten reducerades eller försvunne, öfvertalade fru Margareta efter mannens död dessa att åtnöja sig med 10,000 daler kopparmynt i ett för allt, hvaraf fädernesläktingarne erhöllo 6,000 och mödernesläktingarne 4,000 (akten fol. 25, fädernesläktens kvitto och arfsrättsafsägelse, dat. Botea prästgård 21 dec. 1652 samt mödernesläktens d:o, dat. Strängnäs d. 28 febr. 1653 ib. fol. 19—21). Icke desto mindre stämde en af Salvius' släktingar, Bengt Bengtsson, år 1655 å egna och öfriga intressenters vägnar, fru Margareta i Svea hofrätt med begäran, att hon måtte äläggas framte ett senare testamente, som skulle ha ersatt det vid 1652—53

Fädernesläkten var en ångermanländsk bondsläkt. Tionde-registerna för Ångermanland i kammararkivet upptaga till och med år 1579 bonden Hans Pålsson i Kalknäs by af Boteå socken. År 1580 inträder i dennes ställe Pål Hansson och något senare förekommer äfven en Erik Hansson som bonde i Kalknäs. Av nyssnämnda processhandlingar framgår, att dessa Pål och Erik Hanssöner jämte deras systrar Elin och Marit — hvilka alla ägde efterkommande i hemsocknen och dess omnejd — voro syskon till Johan Adler-Salvius' far, stadsskrifvaren i Strängnäs Peder Hansson.[1]

Vida mindre klar än fädernesläkten är *mödernesläkten*. Till och med om moderns namn kan tvekan råda. Personalierna kalla henne Anna Pedersdotter, men det uppges äfven, att hon har hetat Karin och hennes far Klemet.[2] Flera personer, afkomlingar af moderns fastrar och en hennes fars kusin kunna med ledning af arfsprocessakterna namnges. Större intresse äger emellertid hvad man kan sluta till om möderneslaktingarnas sociala ställning. Det framgår otvetydigt, att det varit personer i ringa villkor, småborgare, kanske äfven några bönder; flera ha ej varit skrifkunniga utan undertecknat med bomärken.

I processakterna framskymtar äfven en broder till Johan Adler-Salvius, Olof Persson. Till en början sökte Salvius hjälpa fram denne. Redan 1628 hade han kostat på honom flera hundra daler,[3] men snart fann han, att all på honom använd omkostnad varit förgäfves. Det dröjde ej länge, innan en häftig tvist utbrutit bröderna emellan. Salvius klagar, att Olof flera gånger med berådt mod öfverfallit honom med draget svärd, då han låg »på sin nattsäng», och ofelbart skulle ha bragt honom om lifvet, om ej andra kommit emellan. Och icke mindre »skammeligen» trakterade han hans hustru, i det han, särskildt under Salvius' bortovaro i Ham-

års uppgörelse förctedda af år 1628. Hofrätten stadfäste emellertid nyssnämnda uppgörelse (dom den 4 mars 1661). Då saken fullföljdes hos K. M:t, bemedlades ofvan omtalade förlikning, enligt hvilken Salvius' släktingar erhöllo ytterligare 10,000 daler kopparmynt till fördelning och Bengt Bengtsson särskildt för sitt omak med processen 2,000 daler kopparmynt. Därjämte utfäste sig den under tiden (1657) aflidna fru Margaretas arfvingar, att till S:t Katarina kyrka lämna en gåfva af tre tusen dukater; köpmannen Jochim Strokirck (bror till Mikael Strokarch, Anrep, Adl. ätten von Strokirch N:o 1059, tab. 1, Biogr. S. 87 b., RA.), hvilken köpt sig till delaktighet i Salvius' släktingars arfsanspråk och en lång tid »fomenterat» tvisten och besvärat K. M:t och domstolarna, dömdes att böta 200 daler smt till samma kyrka samt att vara alla anspråk förlustig. — De norrländska släktingarna processade sedan sinsemellan om fördelningen af de Salviska penningarna (Handlingar rörande svenska adeln, Westinska saml. i Uppsala universitetsbibliotek).

[1] Bevis, utfärdadt af kyrkoherden i Boteå Olaus Anthelius 25 sept. 1652, och bestyrkt af underlagmannen Karl Burman, original i liber causarum fol. 53.

[2] Liber causarum fol. 44.

[3] Testamentet, revisionsakten fol. 29 v, konceptartad anteckning.

burg 1636, öfverföll henne med »ohöfviske och hårda ord, så ock åtskilliga parlementer». Till slut hotade han äfven att sätta eld på Salvius' hus och landtgods, och då man sökte tala förstånd med honom, bröt han ut, så att Salvius »för vanheder skuld» fann bäst att förtiga hvad han sagt. Förbittrad öfver allt sådant vägrade Salvius till slut att erkänna honom som sin broder. Sedan 1637 såg han honom ej mer; inom kort försvann han i Spanien.[1]

* * *

Johan Adler-Salvius var alltså af ringa härkomst. Han föddes, enligt uppgift år 1590, i ett helt visst typiskt småborgerligt hem. Strängnäs var på denna tid liksom de andra uppstäderna för att tala med Axel Oxenstierna föga mer än en bondby. Handeln nådde blott den närmaste omnejden och handtverkarne arbetade endast för denna och ståndspersonerna i staden. Minst lika viktig för borgarnes utkomst var stadsjorden, och all sannolikhet talar för, att äfven Peder Hansson haft sina åkertegar och gått i jordbruket mellan skrifvarsysslorna; egen häst synes han emellertid ej haft råd att hålla.[2] Också fisket, bl. a. efter strömming i åländska skärgården, spelade en roll i stadsbornas hushållning. Stadens handlingar visa, hur snäft begränsade synpunkter och intressen voro: allt rör sig kring skattebörder, åkerlappar och tvister med bönhasare eller präster och lärare, som utan att dela borgarnes skatt och tunga gjorde intrång på deras näring eller deras stadsjord. Vidare horisont och rikare möjligheter öppnade väl endast kyrkan och den lärda skolan, som vuxit upp i dess hägn i den gamla biskopsstaden. Peder Hansson satte tidigt sin lofvande son i skolan och skaffade honom jämväl trots sina säkerligen knappa omständigheter enskild undervisning i hemmet.[3] Emellertid blef Salvius tidigt föräldralös och det lilla arfvet — knappt

[1] Tilläggstestamente 20 febr. 1649, hvarigenom brodern göres arfslös, afskrift, JRakten fol. 115 v.

[2] »Strängnäs stadz tenckiebook, schriffuin aff Pär Hansson stadzscriffuarenom åhr etc. 90» [—1598], Strängnäs stads arkiv, 23 juni 1597, mål emellan Peder Hansson och en borgare, af hvilken han fått låna häst till kvarnen i ersättning för hjälp med ett bref. Stadsskrifvaren körde själf till kvarnen. Hästen tröttnade och störtade sedan i stallet och Peder Hansson dömdes att ersätta halfva dess värde. — Näst föregående bevarade tänkebok slutar 1580, den följande börjar 1609; i båda andra handstilar. I en annan 1500-talstänkebok (—1578) förekomma strödda anteckningar med Peder Hanssons hand, alla dock samtidiga med den först anf. tänkeboken.

[3] Personalierna.

hundra daler[1] — räckte långt ifrån till att hjälpa honom igenom skolan och till akademien. Det berättas, att han liksom andra fattiga djäknar måst taga sin tillflykt till socknegången.[2] Understöd af biskopen Petrus Jonæ, som lagt märke till hans goda anlag, tryggade emellertid snart hans studier. Den 28 mars 1609 inskrefs Johannes Petri Stregnensis[3] som student vid Uppsala universitetet. Om hans vistelse där är föga bekant. Man vill gärna tro personaliernas uppgift, att hans anlag ådrogo sig uppmärksamhet och förskaffade honom hans lärares ynnest och ett kungligt stipendium. Den filosofiska magistervärdigheten var i enlighet med tidens vanliga studieplan helt visst hans närmaste examensmål och syftet att grundlägga den allmänna bildning och den formella träning, som kräfdes så väl för fortsatta studier i någon af de »högre» fakulteterna som för hans senare bana. De klassiska auktorerna och den efter deras mönster skolade vältaligheten samt därpå den tankeöfvande logiken voro de viktigaste elementen i denna förberedande utbildning; om klassisk-retoriska studier vittnar äfven arten af det första lärdomsprof, som omtalas, den numera tyvärr förlorade »Carmen gratulatorium novi anni ad Carolum Christophori», tryckt i Stockholm 1611.[4] — I Uppsala förvärfvade Salvius inflytelserika gynnare, den bekante Erik Jörensson Tegel[5] och framför allt landshöfdingen på Uppsala slott Kristoffer von Wernstedt, en på sin tid betydande man af mecklenburgsk adel, hvilken inkommit i riket år 1580 och gift sig med hertig Magnus' dotter Lucretia. En af deras söner, Magnus von Wernstedt, inskrefs som student vid Uppsala universitet 1 febr. 1610. Efter ett par års studier[6] fick denne med kungligt stipendium anträda den för unga adelsmän sedvanliga utländska resan och därvid medföljde efter all sannolikhet Salvius som præceptor; åtminstone återfinnes han något senare

---

[1] Anf. testamente 1628.

[2] Meiern.

[3] »postea R. R. Sen. Adler-Salvius.», Uppsala universitets matrikel; personaliernas år (1610) är oriktigt.

[4] Scheffer, Suecia literata s. 88. Skriften är förgäfves efterfrågad i K. biblioteket i Stockholm och Uppsala universitetsbibliotek. — Hvem den Karl Kristoffersson, hvilken dikten är tillägnad, varit, har jag ej kunnat fastställa. Kristoffer von Wernstedt hade en son Karl, men denne lär ha aflidit redan år 1607.

[5] »Syn-thessaurarius Ericus Georgius»; Tegel erhöll 12 febr. 1610 jämte Peder Andersson kammarråds fullmakt med uppgift att »sampt medh vårt cammerrad och cammererare» upptaga alla räkningar (riksreg.; Edén, Centralregeringens utveckling 1602—1634 s. 65. Se vidare nedan.

[6] Magnus von Wernstedt till Axel Oxenstierna, Helmstedt d. 24 april 1620, på nionde året af sin utomlandsvistelse.

vid den unge ädlingens sida.[1] Säkert är, att han alltjämt understödd genom det kungliga stipendiet år 1612 — i augusti enligt personalierna — lämnade Sverige närmast med Rostock som mål. Peregrinationen skulle skänka de svenska studenterna ej blott gynnsamma studietillfällen under ledning af tidens berömdaste lärde, utan äfven och kanske framförallt en prägel af de mera framskridna ländernas formella kultur och förfinade umgängesvett, som högt skattades. I Rostock ledde den berömde Johannes Simonius,[2] sedermera (1625—1627) den förste innehafvaren af den skytteanska professuren i Uppsala, ett kollegium i retorik, i hvars öfningar Salvius deltagit. Där höll han ett tal om vältaligheten, som utgafs af trycket med en versifierad latinsk tillägnan till hans båda svenska gynnare Kristoffer von Wernstedt och Erik Jörensson.[3] Det lilla häftet är naturligtvis en skolprodukt utan egentlig själfständighet. För samtiden låg talets största värde säkerligen i det herravälde öfver formen och den klassiska litteraturen, det röjer. Oss intresserar det kanske mest som en framställning af tidens studieprogram. Vältaligheten blir här inbegreppet af alla de färdigheter och egenskaper, som känneteckna en verklig, human bildning, vunnen framförallt genom studiet af den oupphinneliga kultur, som först skapat en dylik. Sedan hvarje försök att sammanblanda en sådan vältalighet med sofisteri lätt nog tillbakavisats, framlägges dess betydelse för studiet inom de olika fakulteterna och för lifvet. Slutet af talet formar sig till en hyllning åt vältaligheten, lifvets ledsagarinna, alla dygders försvar, alla lasters förföljare. Den gör oss nyttiga i kyrkan, vältaliga i domsalen, rådsnara i brydsamma ögonblick, prisvärda vid beskickningar, belefvade i det enskilda umgänget. Ja, genom en af studier adlad vältalighet bli vi en prydnad för oss och de våra, för fäderneslandet ett skydd och beskärm samt visa Gud en behaglig lydnad. — Redan 1613 lämnade Salvius Rostock och besökte, nu bevisligen i Magnus von Wernstedts sällskap, ett flertal högskolor. Snart satte dock penningbrist en gräns för kringflackandet. De båda studenterna nödgades stanna vid det 1576 grundlagda s. k.

[1] Den ofta förekommande uppgiften, att Salvius 1612 medföljt Lorens Hartman som pæceptor, är alltså oriktig. Se nedan. — Uppgifterna rörande Salvius' utländska studier i de här aftryckta brefven till Oxenstierna äro förut använda af E. Hildebrand i uppsatsen »Den svenska diplomatiens organisation i Tyskland under 1600-talet» (Hist. tidskr. 1884).

[2] f. 1565, † 1627, professor i Rostock i poesi 1594, i vältalighet 1599.

[3] Oratio de eloquentia, in Collegio oratorio ... Dn. M. Johannis Simonis, eloquentiæ in celebri ad Varnum academia professoris publici conscripta et pronunciata a Johanne Salvio Sveco. Rostock 1613.

Juliska universitetet i den lilla Braunschweigska staden Helmstedt. Lärosätet hörde ej till de mest berömda — det framgår redan af de halft ursäktande ord, hvarmed beslutet omtalas i Salvius' och Wernstedts här nedan aftryckta bref till Oxenstierna (N:o 1) — och av sedernas förfining fanns väl knappast mer i den nordtyska provinsstaden än i Uppsala. Universitetet räknade bland sina lärare den i Strängnäs födde Nicolaus Andreæ Granius (Gran. Graan),[1] med hvilken Salvius väl trädt i förbindelse, ehuru han ej omnämnes i källorna. Stort anseende åtnjöt antwerparen Cornelius Martini, professor i logik, en representant för melanchtonsk humanitet i ortodoxiens tidehvarf, af sin berömde lärjunge Georg Calixtus skildrad med den varmaste sympati, en man af stor och rik begåfning och universell läggning, till sin filosofiska åskådning ifrig aristoteliker.[2] Logiken räknades liksom retoriken för en oundgänglig del af den förberedande utbildningen för studier och lif. Den som kunde logik, lär Cornelius Martini ha sagt om sitt ämne, han förstode genast Bibeln och kunde lätt bli läkare och jurist, ja en halfgud. För denne Cornelius Martini synes Salvius nu ha studerat — såvida man ej bör förstå personaliernas något oklara uttryck så, att han blott varit hans promotor — och väl då efter de föregående språkligt-retoriska studierna nu ägnat logiken hufvuduppmärksamheten. Några lärdomsprof från denna tid ha ej blifvit bekanta, men utan tvifvel har Salvius disputerat i Helmstedt. Den 7 juli 1614 promoverades han till filosofie magister.[3] — Om det var de knappa ekonomiska villkoren, som nödgat Salvius och hans reskamrat att åtnöja sig med det anspråkslösa Braunschweigska universitetet, så ville dylika bekymmer trots extra understöd hemifrån[4] ej heller i framtiden släppa dem. Personalierna berätta, att Salvius i augusti 1614 begifvit sig till Marburg, men om så varit, har uppehållet där denna gång ej blifvit långvarigt. Följande år skildes han för en tid från Magnus von Wernstedt och drog omkring för att läsa privat och så förstärka sin kassa. Det var eljest meningen att de båda kamraterna skulle studera i Strass-

[1] Professor i fysik i Helmstedt 1613—31, Koldewey, Gesch. d. klassischen Filologie a. d. Universität Helmstedt, Braunschweig 1895, s. 70 anm. 1. Se äfven bref till Axel Oxenstierna, RA., och Annerstedt, Upsala universitets historia I s. 261—262.

[2] f. 1568, † 1621, professor i Helmstedt 1592, Henke, Calixtus I s. 62.

[3] Disputationen är förgäfves eftersökt i K. biblioteket och Uppsala universitetsbibliotek. Magisterdiplomet, dat. »Helmstedii in Academia Julia VII Julij Anno 1614», förvaras enligt benäget meddelande af Dr A. B. Carlsson i sistnämnda biblioteks pergamentsbrefsamling.

[4] Kristoffer von Wernstedt till Axel Oxenstierna, dat d. 15 maj 1614, ang:de tillstånd att utföra koppar för att kunna bispringa sonen Magnus och hans consort. Om resultatet af framställningarna till Oxenstierna i bil. N:o 1 är intet kändt.

burg[1] och inom kort (juni 1615) återfinna vi dem förenade där. Strassburgs högskola var talrikt besökt af den högre adelns söner. Lefnadsomkostnaderna voro också mycket dryga, och Salvius och hans kamrat klagade öfver att endast utgifterna för maten slukade nästan hela deras stipendium. I sitt bekymmer vände de sig till Oxenstierna med en utförlig skrifvelse (N:o 2), som lämnar en del upplysningar af värde om de »peregrinerande» studenternas förhållanden, äfven om det sakliga innehållet här liksom i det förut omnämnda brefvet har att täfla om utrymmet med en rikt utbildad retorik i tidens stil. Helt visst har mycken omsorg nedlagts på dylika skrifvelser för att ge de mäktiga gynnarne där hemma öfvertygande bevis om att de på studierna nedlagda kostnaderna ej varit bortkastade; äfven vår tids intresse kunna, synes det, dessa vittnesbörd om latinitetens ståndpunkt och smakens riktning i någon mån förtjäna. Salvius synes vid denna tid lifligt ha åstundat att komma till Frankrike eller Italien för att för sin utbildning draga fördel af den romanska kulturen och förfiningen, men då Oxenstierna icke fann de bevekande framställningarna om ökadt understöd af någon »importans», måste antagligen planen förfalla. Vid denna tid försvinner Magnus von Wernstedt ur källorna rörande Salvius' peregrination, antingen på grund af dessas knapphändighet eller emedan deras vägar verkligen skilts.[2] Salvius begaf sig nu till Marburg; han inskrefs som student vid universitetet där d. 14 nov. 1615.[3] Sedan han afslutat den grundläggande utbildningen, hade han utvalt medicinen till sitt specialstudium. Såsom hans lärare omnämna personalierna professorerna Hartmann[4] och Petræus,[5] båda lärda af anseende och förtjänst.

---

[1] Magnus von Wernstedt till Kristoffer von Wernstedt, Altorff d. 29 maj 1615, Biografica W. 25, RA. Någon uppgift om att Salvius eller Wernstedt bedrifvit studier i Altdorff (vid Nürnberg) lämna ej källorna. Där fanns eljest en högre läroanstalt, berömd bl. a. på grund af Wallensteins oroliga studieår där. — Brefvet innehåller äfven en varm rekommendation för Salvius.

[2] Wernstedt öfversände 24 april 1620 till Oxenstierna en i Helmstedt hållen disputation, tydligtvis den i K. biblioteket befintliga »Politica Schemata», Helmstedt 1620, som han ventilerade under den ofvannämnde professorn Nicolaus Andreæ Granius. Samtidigt anhöll han om understöd för att resa till Frankrike. Hans senare bana blef äfventyrlig. Han öfvergick till katolicismen eller ådrog sig i hvarje fall misstanken därför. Från och med 1625 började han emellertid ifrigt söka få komma hem, i det han vände sig än till Oxenstierna, än till sin far. Han uppehöll sig i Rostock, som det synes i stor fattigdom, och tyckes äfven ha aflidit där (se hans skrifvelser till Oxenstierna samt div. handlingar, Biografica W. 25, RA.).

[3] Cæsar, Catalogus studiosorum Scholæ Marpurgensis.

[4] † 1631, professor i matematik, sedermera (1609) i kemi samt lifmedicus hos landtgrefven af Hessen-Kassel.

[5] f. 1589, † 1620, professor i anatomi, kirurgi och botanik 1610.

I Marburg försvarade han 1616 såsom respondent första delen af Petræus' Nosologia harmonica, dogmatica et hermatica. Efter Marburgvistelsen följde enligt personalierna en rundresa, som öfver Prag, Wien, Strassburg, Augsburg, Nürnberg, Leipzig, Wittenberg, Magdeburg och Lybeck m. fl. städer förde Salvius hem till Stockholm år 1616. Där stannade han emellertid ej länge. Redan samma år lär han ha anträdt sin andra utrikes resa, denna gång som lärare för den rike guldsmeden Lorens Hartmans son Johan.[1] Hvad resans tidigare del beträffar, äro vi inskränkta till personaliernas uppgifter, att den sträckt sig till Hamburg, Westfalen, Köln, Leyden och andra universitetsstäder. För fortsättningen åter äga vi en källa af större värde i Salvius' här nedan aftryckta bref till Oxenstierna d. 15 juli 1619. Senast hösten 1618 skilde han sig från sin lärjunge. Då skyndade han, understödd af Oxenstierna, från Holland till franska Medelhafskusten till det där belägna universitetet i Montpellier, hvars vida berömda medicinska fakultet leder sitt ursprung tillbaka till en redan på 1100-talet högt ansedd medicinsk skola.[2] Det var tydligen Salvius' afsikt att nu afsluta sina studier och sin praktiska utbildning för att som färdig läkare återvända till Sverige. Besöket vid den ryktbara medicinska läroanstalten blef emellertid en missräkning, som starkt framträder i brefvet till Oxenstierna och föranledde planer på att förlägga studierna till annan ort. Det stannade emellertid ej härvid, utan Salvius öfvergick jämväl från den medicinska till den juridiska fakulteten utan att ha uppnått medicine doktorsvärdigheten.[3] En inbjudan från en berömd jurist, Julius Pacius, samt egen och andras öfvertygelse om den svenska förvaltningens behof af personer med juridisk-politisk utbildning anges som skäl. I själfva verket tycker man sig trots de obligatoriska anspråkslösa fraserna spåra djärfva förhoppningar i brefvet till Oxenstierna, och längre fram (1623; se N:o 4) vidgår Salvius också öppet sin ungdomliga ärelystnad. En karriär inom administrationen måste ha synts öppna helt andra utsikter än läkarens anspråkslösa kall. De lågättade kanslitjänstemännens ställning i Sverige var visserligen enligt Salvius icke afundsvärd vare sig i ekonomiskt eller socialt hänseende — hans

[1] Anrep, genealogien Adlerhjelm, tab. 1. Jmfr ofvan.

[2] »Ad hæc Iberi et Mediterranei maris confluenta». Att Medelhafskusten i allmänhet och ej Katalonien afses med uttrycket ifråga, framgår af hela brefvet till Oxenstierna, där det väl utförligt redogöres för medicinska studier i Montpellier men aldrig göres en antydan om dylika i Spanien. Personalierna låta Salvius vid denna tid drifva studier i Montpellier och — oriktigt — där vinna juris utriusque doktorsvärdigheten.

[3] Supplement till Biographiskt lexikon öfver namnkunniga svenska män s. 152.

skildring af deras villkor i N:o 3 är värd beaktande — men säkerligen förutsåg han, att en utveckling af ämbetsförvaltningen skulle komma att fordra skolad kraft i stor utsträckning. Särskildt var Salvius öfvertygad om den romerska rättens nödvändighet för en rätt styrelse af land och rike, ett ämne, som han ånyo med tillämpning på feodalrätten upptar i det intressanta förordet till sin doktorsafhandling. I detta kallar han äfven Frankrike »regnum, optimis institutis gubernatum». Dylika uttalanden liksom de blifvande förvaltningstjänstemännens studier i allmänhet förtjäna beaktande därför att de i sin mån visa hän på det allmäneuropeiska sammanhang, i hvilket den stora organisationsperioden i den svenska förvaltningens historia med alla sina nationella förutsättningar dock hör hemma, ett sammanhang, hvari Salvius direkt inordnade den svenska hofrätten genom att sammanställa den med de tyska och franska öfverdomstolarna.[1] — Salvius juridiska studier erhöllo ej någon djupgående karaktär; därtill var den anslagna tiden alltför knapp. Målmedvetet inskränkte han sig till det som direkt hade betydelse för hans syfte: privaträtten — »tvister om takdropp och ollonskörd» — sköts så vidt möjligt åt sidan till förmån för den offentliga. Den lärare, hvars undervisning han sökte i Valence, Julius Pacius,[2] räknas bland tidens anseddare vetenskapsmän. Som filolog var han mera framstående än som jurist, men de filologiska studierna hade befruktat äfven hans juridiska åskådning. Han var anhängare af en modernare, mera sakligt än formalistiskt intresserad rättsvetenskap.

Hvad Salvius i brefvet till Oxenstierna har att berätta om sitt dagliga lif i Valence, sin fortsatta medicinska praktik och sina öfriga studier saknar ej intresse. Hastigt nog, innan 1619 års slut, nådde han målet, den juridiska doktorsvärdigheten. Hans afhandling, Sciagraphia universis juris feodalis, trycktes i Paris år 1620. Den utgör en klar och redig om än ganska kortfattad öfversikt öfver feodalrätten i dess helhet — ett ämnesval, lämpadt för den, hvars viktigaste insats en gång skulle komma att ägnas det Romerska rikets förhållanden. Under trenne dagar, så väl försom eftermiddag, hade han att försvara den offentligen. Därjämte undergick han äfven tvenne andra lärdomsprof, en tentamen d.

---

[1] »ad similitudinem Cameræ Imperialis et Calliæ Parlamentorum.» Jmfr Hj. Haralds, Hofrätten »parlament» (Hist. tidskr. 1914).

[2] f. 9 apr. 1550 i Vicenza, † 1635, professor i Genève, Heidelberg, Valence, Padua och åter i Valence. P. lär ha varit en egennyttig och stridslysten man; han växlade äfven religion. Se Jœcher-Adelung samt R. Stintzing, Gesch. d. deutschen Rechtswissenschaft, I s. 390.

20 nov. 1619 och en examen rigorosum d. 5 dec., båda med skriftliga svar, hvilka aftryckts i afhandlingen; de röra privaträttsliga rättsfall och behandla dem så väl efter romersk som efter kanonisk rätt. Då det sistnämnda profvet beståtts, utfärdades doktorsbrefvet, d. 5 dec. 1619.[1]

Efter afslutade studier anträdde Salvius hemresan, enligt personaliernas uppgift öfver Italien[2] och Tyskland. Icke utan själfmedveten stolthet blickade han tillbaka på sin långa studiebana och sina litterära förbindelser;[3] han kände sig väl förberedd för läkarens kall, en plats i förvaltningen eller en akademisk lärarësyssla. Den närmaste framtiden blef dock ej lysande. Väl skall Gustaf Adolf ha intresserat sig för den vidtbereste och högt bildade mannen och gärna ha samtalat med honom, men han hade till en början ej annat än tillfälliga uppdrag att bjuda honom, och äfven sedan han d. 27 juni 1621 förordnats till assessor i Svea hofrätt,[4] kvarstod ett missförhållande mellan hans ställning och hans förhoppningar och väl äfven hans långa utbildningstid, som han gaf uttryck åt i det sista här aftryckta brefvet till Oxenstierna.

---

[1] Se den Fredenheimska kronologiska förteckningen öfver Salvius' samling, RA. Originalet saknas numera i samlingen.

[2] Jmfr dock N:o 3, där han beklagar, att han ej utverkat Oxenstiernas tillåtelse att utsträcka sin studieresa till Italien.

[3] Ett vittnesbörd om hans litterära förbindelser och intressen äga vi i J. Hunterus' viktiga bref till honom om de filosofiska striderna i Uppsala: 1620 (Jacobi Hunteri Epistolæ miscelaneæ, Wien 1631 s. 7). Hunterus hade själf som student i Uppsala år 1615 varit inblandad i striden (Annerstedt, anf. arbete, I s. 172).

[4] Svea hofrätts protokoll inför K. M:t 6 sept. 1620 — Salvius uppföres på assessorsförslag men förbigås — och 27 juni 1621. De flesta framställningarna låta Salvius hemkomma 1619, förlägga hans giftermål till detta år — det ägde rum 19 sept. 1620 (Johannes Botvidi, Brudpredikan) — samt inskjuta en anställning i kansliet före anställningen i hofrätten.

Bilagor.[1]

N:o 1.

Magnus von Wernstedt och Johannes Salvius till Axel Oxenstierna. Helmstedt d. 10 oktober 1613.

Original i Oxenstiernska samlingen, RA.

Generoso Dno Baroni, Mecœnati nostro benignissimo, felicem rerum successum P.

Studii stadium qui ingrediuntur, Illustrissime Baro, næ illi impetuosum mare ingrediuntur, præclarum facinus aggrediuntur. Mare quidem ingrediuntur, sivè spectemus præsentaneum periculum, quod manet nautas improvidos, sivè amplitudinem immensam consideremus: præclarum verò facinus moliuntur, dùm suam navem bonis animi donis vacuam, velut in exteram regionem propellunt ad afferendum merces animi approbas, eruditionem putà et virtutem. Duûm verò generum nautas in hoc oceano est reperire: felices unos, quibus omnia ex animi sententiâ suppetunt abundè, ad studiorum iter conficiendum necessaria; quosque æquus ille tantoperè amavit Jupiter, ut summam eruditionis apicem contingere possint; infelices contrà qui studiorum pelago se quidem animosè committunt: verùm ingruente parùm tempestate,

---

Öfversättning.

Ädle Herr Baron, vår gunstige välgörare, med lyckosam framgångs tillönskan!

De, som beträda studiebanan, de ge sig förvisso ut på ett stormigt haf, gå till en lysande bragd. Det är ett haf, de ge sig ut på, vare sig man ser på den bråda fara, som väntar oerfarna sjömän, eller på arbetsfältets omätliga vidd. Det är en lysande bragd, de gripa sig an med, då de styra sitt skepp, ännu ej lastadt med andens håfvor, så att säga till främmande land för att hämta andens dyrbara varor, lärdom och dygd. På detta haf kan man emellertid finna två slags sjömän: de lyckliga, hvilka så mycket de kunna önska och i öfverflöd få allt, som är nödvändigt för att tillryggalägga studiebanan, och hvilka en god Gud älskar så, att de kunna uppnå lärdomens höjder; de olyckliga, som väl modigt förtro sig åt studiernas haf, men då

---

[1] I de följande aftrycken är bruket af stor bokstaf normaliseradt samt vokaliskt i-ljud alltid betecknadt med bokstafven i, oberoende af att originalen stundom använda bokstafven j: konventionella förkortningstecken ha upplösts. Brefvet N:o 1 är citeradt af Annerstedt, anf. arb., I s. 262, efter en numera i RA. befintlig och där såsom professor Lars Normans' identifierad kopiebok.

coguntur regredi, ob id nimirùm quòd non possint progredi. Impingunt autem illi et navem suam ad unum præcipuè scopulum allidunt, paupertatem nempè Charybdin illam studiòrum et studiosorum longè infensissimam; de cujus alumnis verum illud Poëtæ: non facilè emergunt quorum virtutibus obstat res angùsta domi. Horrendum scilicet monstrum, quod plurima ingenia attrahit, attracta retinet, retenta non solùm ingenia, verùm ingeniorum etiàm fructûs optimam rerum omnium administrationem exitio devovit. Quantum enim detrimenti capiant res cùm privatæ tùm publicæ, ex impedito in studijs studiosorum curriculo, facilè politico digna consideratu, decantatissima illa divini Platonis contestatur sententia, quâ tùm demùm fore beatas respub. inquit, si philosophi illas regerent, aut qui regerent philosopharentur. Non est quòd exemplis hæc longè petitis probemus, moderna celeberrimi Regni Suecani moderatio ad oculum sanè commonstrat verè sophos esse qui ad illius gubernacula sedent. At quos illos? celebre est, illustris et generose D. Cancellarie Tuæ famosissimæ Amplitudinis per omnes Germaniæ tractûs encomium; quòd enim patria charissima excusso duro Mavortis jugo pristinæ sit restituta tranquillitati: quòd eadem regimine sit cœpta gubernari tàm saluberrimo: quòd academia illa unica privilegiis sit munita: cum multis aliis T. G. acceptum ferunt quotquot patriam, illiusque felicitatem exoptant; quæ profectò heroica verè facinora, dùm admirabundi, nobiscùm patriæ gratulantes, suscipimus, non possumus quin T. G. et nos inter illos multos et magnos minimè magni venerabundi sollicitemus summâ cum fiduciâ id obtinendi quod abs illustri T. G. impetrare, mirifica in literas et literatos nobis promiserit

---

stormen växer för mycket, tvingas tillbaka, emedan de ej kunna gå framåt. De lida skeppsbrott och törna särskildt på en klippa, fattigdomen, denna studiernas och de studerandes fördärfbringande Charybdis, fattigdomen, om hvars fosterbarn skalden sant säger: Ej höja de sig lätt, hvilkas goda anlag hämmas af torftigheten i hemmet. Den är ett fruktansvärdt odjur, som drar till sig de flesta begåfvade män, håller kvar dem och, då den fått dem i sitt våld, åt undergången viger ej blott deras begåfning utan äfven begåfningens frukt, en god förvaltning af alla angelägenheter. Ty hvilken skada så väl enskilda som allmänna angelägenheter lida, då de studerandes framsteg i studierna hejdas, ett ämne värdigt att af statsmannen öfvervägas, det häfdas i den gudomlige Platos ofta upprepade sats, att staterna bli lyckliga först när filosofer styra eller de, som styra, tänka som filosofer. Vi behöfva ej bevisa detta med exempel, hämtade fjärran ifrån, ty det ryktbara svenska rikets nuvarande styrelse visar ögonskenligen, att de äro sant visa, som där sitta vid rodret. Men hvilka då? Edert lof, ryktbare och ädle herr kansler, är spridt över alla Tysklands trakter; att vårt älskade fädernesland afkastat Mars' hårda ok och åter kommit till sin förra ro, att det börjat styras efter så hälsosamma råd, att dess enastående universitet tryggats genom privilegier, allt detta och mycket annat uppföres på Eders Nådes debet af alla dem, som intressera sig för fäderneslandet och dess välgång. Då vi, beundrande, lyckönskande oss och fäderneslandet, tillägna oss dessa i sanning heroiska verk, kunna vi ej underlåta att äfven

humanitas. Sed quid humanitatem interpretamur divinum profectò beneficium, quod T. G. sub illustri S. G. patrocinio susceptos, ad transmarinas nationes pro scientiâ et prudentiâ quibus respub. civitates et regna augentur, retinentur et conservantur, hauriundis, benignissimè promoverit? Sumus hîc per varias universitates, nescimus quo fato, ad illustrem Iuliam perventi, quæ quidem etsi doctissimos alat philosophos, propter rigidam tamen morum simplicitatem nobis minimè arridet; celebriora equidem Musarum lycæa invisere gestientes, nî rerum ille gerendarum nervus pecunia remoram nobis injecisset. T. proindè G. quâ par est animi rever[enti]â compellamus, ut inspectâ amplissimæ dignitatis et eminentiæ, munerisque S. G. divinitùs concessi tesserâ; inspectâ quoque hodiernâ apud exteros conditione, salario nostro, quamvis liberalissimo aliquantulo saltem augmento subvenire dignetur pro clementiâ quæ S. G:tis est in omnes benignissimâ. Peteremus hoc ipsum prolixiori verborum circumductu, nè flagitare magis quàm humilimè rogare; G:ti T. diffidere plùs, quam confidere velle videremur: pollicemur autem vicissim tanto id-ipsum T. G. futurum aliquandò ornamento, quanto nobis nunc adjumento, perpetuam gratitudinem cum subjectissimâ servitutis declaratione iugiter præstituri. Deus ter maximus faxit, ut T. G. illustre ecclesiæ, cujus bono T. G. natum arbitrantur omnes, lumen, et firmissimum literarum, quibus hodiè non habetur honos, columen evadat, patriæ denique solamen, et subditorum

---

själfva, ringa bland många stora, med vördnadsfulla böner vända oss till Edeıs Nåde, i fast förtröstan att erhålla det, som Eders Nådes stora liberalitet mot lärdomen och dess idkare ger oss förhoppning att kunna utverka. Men hvarför kalla vi blott för liberalitet den i sanning gudomliga välgärning, att Eders Nåde välvilligt förhjälpt sina skyddslingar till länderna på andra sidan hafvet för att där inhämta vetande och erfarenhet, hvarigenom stater, städer och riken tillväxa, upprätthållas, bevaras? Vi hafva här genom någon ödets skickelse öfver olika universitet framkommit till det berömda Juliska universitetet, hvilket väl äger de lärdaste filosofer men dock ej alls tilltalar oss på grund af det stela, oförfinade umgängessättet. Vi skulle därför åstunda att besöka äfven ryktbarare Musernas boningar, om ej penningen, medlet för alla företag, nödgade oss att dröja. Eders Nåde bedja vi alltså med tillborlig vördnad, att Eders Nåde ville känna sig manad af sin lysande värdighet och höghet och sitt af försynen anförtrodda ämbete liksom äfven taga hänsyn till lefnadsvillkoren i utlandet nu för tiden, och af den godhet och mildhet, Eders Nåde visar alla, något litet öka vårt understöd, ehuru det är frikostigt tillmätt. Vi borde bedja om detta med långt flera ord, på det att vi ej måtte synas vilja fordra snarare än ödmjukt bedja, misstro Eders Nåde snarare än lita på Eder, men vi lofva blott i gengäld, att detta en gång skall lända Eders Nåde lika mycket till heder som oss nu till hjälp, och att vi skola bevisa evig tacksamhet och utfästa oss till ödmjukaste tjänstvillighet. Den store Guden gifve, att Eders Nåde måtte blifva ett klart ljus för kyrkan, till hvars bästa alla tro Eders Nåde född, ett fast stöd för vetenskaperna, hvilka nu ej hållas i ära, for fäderneslandet en befriare, för undersåtarne en lycklig, kärleksfull fosterfar. Så

nutritius felix pius. Ita demissè vovemus, benignum expectantes responsum. Ex illustri Juliâ, quæ est Helmstadii, 6 iduum Octob. anni 1613.
G. T. subiectiss. deditissimi

Magnus von Warnstedt.
Johannes Salvius Stregnens.
Alumni Regii.

Utanskrift: Illustriss:mo et Generosissimo Domino, D. Axelio Oxenstiern L. Baroni in Fijholm et Tydöö, Regni Sueciæ Senatori amplissimo nec non Archi-Cancellario prudentissimo, Musarum patrono summâ cum veneratione suspiciendo humilimè et subjectissimè.

önska vi ödmjukt, väntande ett gynnsamt svar. Vid det berömda Juliska universitetet, som är i Helmstedt, d. 10 oktober år 1613.
Eders Nådes ödmjukaste och hängifnaste tjänare

Magnus von Warnstedt.
Johannes Salvius Stregnens.
Kungliga stipendiater.

N:o 2.

Magnus von Wernstedt och Johannes Salvius till Axel Oxenstierna, Strassburg d. 4 juni 1615.

Original i Oxenstiernska samlingen, RA.

Numerosa meritorum erga nos tuorum congeries, Illustris et Generose Dn. Cancellarie quá nos ad nationes transmarinas, acquirendæ eruditionis et experientiæ gratiâ, iam ante triennium expedi[re] benignè voluetis, cùm certum nobis benignitatis vestræ faciat argumentum, tùm verò ipsius sensu quasi obstupefaci[t] ac metu quodam curaque solicitat. Veremur enim ac pertimescimus, nè in tantâ vel beneficij tui amplitudine, vel tenuitatis nostræ conditione, T. G:is beneficentiæ ullo satis amplo honestoque encomio deprædicandæ pares reperiamur. Et

---

Öfversättning.

Den långa rad af välgärningar, hvarigenom Ni, lysande och ädle herr kansler, redan för tre år sedan täcktes affärda oss till länderna på andra sidan Östersjön för att förväfva lärdom och erfarenhet, utgör väl för oss ett säkert bevis på Eder godhet men förstummar oss ock genom känslan däraf och fyller oss med fruktan och oro. Ty vi frukta och rädas att på grund af Eder välgärnings storlek och vår egen ringhet ej befinnas vuxna att med nog lysande och ädelt loftal prisa Eders Nådes välgörenhet. Och särskildt måste vi frukta, att eftersom Eders

hoc sanè nobis magnoperè metuendum est, ut quoniam G. T. singulari ac propè incredibili favor[e] studii nostri profectum ac decursum confirmarit, nos non perindè expediti, vel in agnoscendâ, vel in referend[â] fuisse videamur gratiâ. Proindè tot tantisque G. T. beneficiis obstrictis necessariò nobis petenda est venia, ut si ei parum cumulatè gratias egerimus nè nostræ naturæ potiùs, quàm sui beneficii magnitudini id tribuendum existimet. Quæ nobis præcipua fuit caussa, G. T. adhuc literis notris humilimé compellandi, quos et singularis T. G. humanitas, et alterâ ex parte pestis ea studiorum egestas ad id faciendum velut impulerunt. Humanitatem tuam nullo umqvam, quantumvis ubere, dicendi genere, satis extollere valemus; occurret fortassis aliàs commodius id exequendi tempus et occasio. Quàm tenuis verò nostra sit hic condicio quamque miserè vivamus, verbis haud facilè popularibus nostris persuaserimus. Celeberrimus profectò locus est Argentorati, ubi pro tempore duo principes, quinque comites, l. barones quindecim student: sed annonæ charitate omnes Germaniæ universitates longè superat. Tubingæ solvitur unius septidui victus joachimico, hîc verò $2^1/_2$ florenis: neque potest viliori precio mensa parari, nisi quis velit cum famulis studiosorum commercium habere, qui quidem duobus tantum florenis vivunt: id quod et nos libenter quoque faceremus, et possemus aliquo modo, quanqvam valdè tenuiter, si illa sive sordities sive ignominia in nobis solis resideret: sed cùm redundet in totam gentem Suecicam, adeò ut quem Germani modò sordidum ex studiosis significare voluerint, veluti proverbio Suecum appellent, satius arbitrati fuimus interdùm etiàm mortem oppetere, qvàm ejusmodi eorum oppro-

---

Nåde med enastående och nästan otrolig ynnest understödt våra studiers början och fortsatta lopp, det sedan skall se ut som om vi ej beredvilligt erkänna eller afbörda oss vår tacksamhetsskuld. Förpliktade genom Eders Nådes många och stora välgärningar nödgas vi alltså utbedja oss, att om vi alltför litet frambära tacksägelser, Ni ville tillskrifva detta ej så mycket vår natur som Edra välgärningars storlek. Denna är också nu för oss hufvudanledningen att ödmjukt tillskrifva Eders Nåde. Ty Eders Nådes enastående frikostighet och å andra sidan studiernas fördärf, fattigdomen, liksom drifver därtill. Eder frikostighet kunna vi aldrig nog prisa genom någon art af vältalighet, hur kraftig den än må vara; kanske vi också en annan gång få ett lämpligare tillfälle därtill. Huru knappa våra tillgångar här äro och hur torftigt vi lefva, det skulle vi ej lätt med ord kunna öfvertyga våra landsmän om. Strassburg är förvisso en lysande ort, där nu två furstar, fem grefvar, femton friherrar studera, men det öfverträffar också vida alla Tysklands universitet ifråga om lefnadskostnader. I Tübingen kostar maten för en vecka en Joakimsthaler, här åter $2^1/_2$ floriner; och man kan ej skaffa sig födan billigare, om man ej vill slå sig ihop med studenternas lakejer, hvilka lefva för blott 2 floriner. Det skulle vi också gärna göra och kunde det också, fastän det blefve magert nog, om knussligheten eller skymfen stannade blott på oss. Men emedan sådant faller tillbaka på hela svenska folket, så att när tyskarna vilja beteckna någon bland studenterna som en riktig gnidare, de liksom

briis expositos esse. Itaque quandò pro mensâ ex nostro salario, qvanqvam liberalissimo, solverimus singulis annis, nihil ampliùs nobis restat, pro libris et vestitu, aliisque innumeris vitæ necessariis coemendis, qvam 14 imperiales. Quanti vivant Tubingæ tàm ignobiles qvàm nobiles nostri etsi fortè non ultra necessitatem, notius arbitramur, qvàm ut relatione indigere videatur. Quantulo nos hîc, et in totâ peregrinatione nostrâ (perlustravimus n. ferè totam Germaniam) vixerimus, referremus, nisi vereremur nè sordidè vivendo inclutæ Svecorum nationi dedecori esse videamur. Dedit nobis G. T. stipendium liberalissimum ex merâ benevolentiâ, cui uunam pro meritô unqvam grati esse possimus, id quod magno quidem nobis est adjumento, quàm miserè tamen ex eo vivamus, longum foret recensere, rece[n]suimus id aliàs Dn. Christophoro von Warnstedt. Hoc saltem nobis reliqvum est; si posset adhu[c] aliqvid, humilis coram T. G. Amplitudine provolutio, nescimus quo nos pacto submitteremus, ut aliqvantulum saltem subsidii adhuc ultra impetraremus, certò promittentes tantam nos diligentiam, in omnibus qvæ patriæ utilia et successu temporis proficua esse poterint, adhibituros, qvantam ab ullo alio requiri possibile sit. Quamprimùm verò aliqvid, qvantulumcunque illud sit, impetraverimus, statim discedimus vel in Gallias vel in Italias, ubi precio fermè eodem quo hîc, tàm quoad studia, qvàm mores multò commodius vivitur.

Velle T. G. tanto beneficio adhuc humilimè petentibus subvenire, iàm sæpius erga nos declarata dubitare non patitur humanitas: posse a. ea nobis muneris ad quod tua te præclara tàm mentis qvàm gentis

---

ordspråksvis kalla honom svensk, tro vi oss stundom hellre vilja möta döden än utsätta oss för dylika skymford af dem. När vi alltså af vårt stipendium, huru frikostigt det än är tillmätt, betalat vår mat för året, återstår oss ej mer än 14 riksdaler till kläder och böcker och lifvets andra oräkneliga nödtorfter. Hur dyrt det är för så väl frälse som ofrälse landsmän att lefva i Tübingen och dock kanske blott nödtorftigt, tro vi vara allt för bekant. för att vi skulle behöfva säga något därom. Hur billigt vi left här och under hela vår resa (och vi ha genomvandrat nästan hela Tyskland) skulle vi berätta, om vi ej fruktade att synas vanära det svenska namnet genom knusslighet. Eders Nåde har endast af välvilja gifvit oss ett frikostigt stipendium, blott vi nu kunde vara nog tacksamma därför. Det är oss till stor hjälp, men hur torftigt det är att lefva däraf skulle vara för långt att berätta, och det ha vi för öfrigt redan gjort för herr Kristoffer von Wernstedt. Detta är det enda som återstår oss: om det nu kunde gagna att ödmjukt taga vår tillflykt till Eders Nåde, veta vi ej, hur vi skulle ödmjuka oss för att nu utverka ett aldrig så litet understöd; vi kunna säkert lofva att använda så stor flit, som kan begäras af någon, på allt det som kan vara fäderneslandet gagneligt och med tiden komma det till nytta. Så snart vi fått något ytterligare understöd, hur litet det än må bli, skola vi genast resa till Frankrike eller Italien, där man med ungefär samma kostnad som har har mycket större gagn af sin vistelse så väl för studierna som för belefvenheten.

facinora erexerunt indubiè promittit amplitudo. Quam ut diu feliciterque regnare faciat Præpotentissimus, devote optamus: cui G. T. cum totâ illustri familiâ humiles commendamus, tibique nos. Argentorato 4 junii, anni 1615.

G. T. Clientes addictis:mi

Magnus von Warnstedt.

M. Johannes Salvius.

Utanskrift: Illustri et Generoso Domino, Dn. Axelio Oxenstierna, L. Baroni in Fiiholm et Tiidöö, Regni Sueciæ Senatori, nec non ArchiCancellario amplissimo, prudentiss:mo Mecœnati nostro reverenter suspiciendo humilim.

Under utanskriften är med Axel Oxenstiernas hand antecknadt: Aff ingen importantz.

Att Eders Nåde på våra ödmjuka böner vill komma oss till hjälp med en så stor välgärning, det tillåter Eder oss så ofta bevisade frikostighet oss ej att betvifla; att Eders Nåde kan det, därom förvissar oss det höga ämbete, till hvilket vishet och härkomst upphöjt Eder. Vi bedja andäktigt, att den Allsmäktige ville låta Eders Nåde länge och lyckligt få förvalta detta ämbete, och befalla ödmjukt i hans beskydd Eders Nåde med hela dess höga familj liksom oss i Edert. Strassburg d. 4 juni 1615.

Eders Nådes hängifnaste tjänare

Magnus von Warnstedt.

M. Johannes Salvius.

A tergo med Axel Oxenstiernas egen hand: Aff ingen importantz.

N:o 3.

Johannes Salvius till Axel Oxenstierna. Valence d. 15 juli 1619.

Original i Oxenstiernska samlingen. RA. Brefvets kant är skadad: luckorna ha utfyllts efter Lars Norrmans ofvannämnda kopiebok.

Illustrissime Dn. Cancellarie.

Tametsi dignitatis et officii tui splendorem, ad quem tua te virtus et rara provexit eruditio, incomptis literis s[alutare obscura] tenuitatis meæ conscientia quodammodò pertimescat: attamen et Auctoritatis tuæ mandato

---

Öfversättning.

Högädle Herr Kansler!

Medvetandet om min ringhet afskräcker mig i viss mån från att med mitt ovårdade bref hylla den glänsande värdighet och det lysande ämbete, hvartill Edra gåfvor och Eder sällsynta lärdom lyft Eder. Men

quo mihi nil sanct[ius, et officii] mei religione adducor, ut non omnino nihil ad te scribendum putem. Atque id quidem eó confidentiùs, quód non [ignorem te] vitæ et studiorum rationes alumni tui subiectissimi non illibenter cogniturum; quem in eum finem tuis et [regni sum]ptibus in Gallias expediuisti, ut eruditione, virtute, et rerum usu instructior, dignus aliquandó habeatur qui [rei]publicæ inserviat. Cui quidem præclaræ expectationi de me vestræ ut ego quoque pro virili meâ responderem, [quâ] animi contentione præterlapso autumno per Belgium et Galliam feré universam ad hæc Iberi et Mediterr[anei maris] confluenta, itinere, ut eo tempore esse potuit, difficilimo, et mihi plané soli satis periculoso, properaui; eo san[e studio] et ardore, quæ ad institutum meum perficiendum spectarent, perquisiui, ut ingenué ausim dicere neminem M[onspelii] fuisse, doctiorum quidem ordine numeratum, quin á me sæpenumerò tam prece quàm pretio sollicitatus f[uerit] Sed reverà adeò præsentia famam minuit, ut cùm putarem me ipsum Hippocratem visurum, nescio quos [minutæ] eruditionis doctores, quales in Gallijs plerique, invenerim. Ex magnâ igitur eorum copiâ, quorum maxima pars [animi] tantùm gratiâ jucundis Hygejæ sacris litarunt, unicum suffragio omnium in praxi solertissimum elegi, q[uocum] per hyemem et ver elapsum ægrotos quotidié visitaui, et, si quandò haberentur, consultationes audiui. Quâ q[uidem] consultandi ratione exceptâ, non video quid ampliús ab eis præclarum expectari possit, utplurimúm unius ta[ntum] anni doctoribus. Quod cùm ità esset, nec mons-iste-pijlius, olim fortè Apollini sacratior, opinioni meæ [satis] faceret, cùm omnia eorum decreta me iam pervidisse

---

såväl Edra uppmaningar, hvilka för mig äro heliga, som känslan af min plikt komma mig dock att tro, att jag ej alldeles bör underlåta att skrifva till Eder. Och det med så mycket större förtröstan, som jag vet, att Ni gärna lär känna Eder ödmjuke stipendiats lefnadssätt och studieförhållanden, sedan Ni på egen och statens bekostnad sändt honom till Frankrike för att förvärfva lärdom, duglighet och erfarenhet och en gång bli värdig att tjäna staten. Jag skyndade förra hösten för att efter förmåga motsvara denna Eder goda tanke om mig med största ansträngning genom Nederländerna och nästan hela Frankrike ned till Ebros utflöde i Medelhafvet, en under dåvarande förhållanden mycket svår och för mig, som var alldeles ensam, nog farlig resa. Och allt som kunde lända till genomförandet af min plan har jag med samma ifver sökt, så att jag fritt vågar säga, att det ej finnes någon i Montpellier, åtminstone bland de mera lärda, hos hvilken jag ej flera gånger sökt råd såväl med böner som för betalning. Men i verkligheten minskade hvad man såg med egna ögon till den grad ryktet, att då jag trodde mig skola få se Hippocrates själf, jag blott fann några doktorer af ringa lärdom, sådana som flerstädes i Frankrike. Bland den stora hopen af dylika, af hvilka de flesta blott för ro skull offrat bekväma offer åt Hygiea, utvalde jag en särskild, som enligt allas omdöme var synnerligen erfaren i praktik; under hela den förflutna vintern och våren besökte jag med honom dagligen de sjuka och åhörde alla (offentliga?) konsultationer, när dylika någon gång höllos. Med undantag just af konsultationsmetoden ser jag ej något mera af värde att förvänta af dem,

patarem, cœpi de alio pro medicinâ excercendâ commod[iori] loco cogitare. Sed profectó nihil animo molestiùs tuli, quàm à G:te T:â me facultatem non petijsse. optimâ h[ac com]moditate, Massiliâ per Genuam vel Romam, visendi Patavium. Ideoque literis ad Cl. JCtum Julium P[acium] præmissis, dum ab eo omnem suæ universitatis et urbis conditionem exquiro, præter spem et opinionem ab eo [Va]lentiam invitor, promissione hac singulari fore ut me huius consilij nunquam pœniteret. Quocircà cùm i[ntel]ligerem nuper é patriâ discedens, omnes me prudentiæ ciuili operam impendere maluisse, ceu professioni reip[ublicæ et] patriæ hoc tempore majoris usûs futuræ: né in eâ quidem parte passus sum industriam meam qualemcunque à v[obis] desiderari. Cum eo itaque iam itá convêni, ut in se receperit universam Juris Romani scie[ntiam] annuo spacio se mihi non superficiotenús et leuiter sed perfecté omnibusque numeris absoluté traditurum. Quod q[uidem] ut facerem, nulla me honorum æstimatio, nec cupido diuitiarum induxit: cúm sit id vitæ genus in patria nostra [non] modo contemptui superiorum, sed et inferiorum túm odio túm invidiæ, et æmulationi æqualium summoperé exposi[tum,] iique qui in Romanis legibus ediscendis se torserunt, tantùm abest ut ditentur, ut nè quidem sufficienti vitæ alimo[niâ] sustineri possint: sed solus amor et studium utilitati patriæ inserviendi, quam ego quidem arbitror sine qualicunque juris Romani cognitione non satis feliciter gubernari. Ità igitur hoc studium moderabor, ut ex infinitis JCtorum scriptis tantúm utiliora nobis excerpam: et præcipué

---

mestadels blott ett års doktorer. Under sådana förhållanden och då detta berg,[1] som fordom kanske varit mera helgadt åt Apollo än nu, ej motsvarade mina förväntningar, när jag nu ansåg mig ha vunnit inblick i alla deras föreskrifter, började jag tänka på någon annan plats, som bättre lämpade sig för läkekonstens öfning. Jag beklagade då i högsta grad, att jag ej af Eders Nåde utbedt mig tillstånd att vid detta utmärkta tillfälle från Marseille öfver Genua eller Rom bege mig till Padua. Emellertid skref jag till den berömde rättsläraren Julius Pacius och begärde upplysningar om alla förhållanden vid hans universitet och i hans stad. Mot all förmodan och hvad jag vågat hoppas inbjöd han mig då till Valence, med särskildt löfte, att jag aldrig skulle komma att ångra det. Därföre, då jag nyligen vid min afresa från fäderneslandet förstod, att alla hellre sett, att jag ägnat mig åt juridisk-politiska studier, hvilka under nuvarande förhållanden skulle vara staten och fäderneslandet till större gagn, så ville jag icke heller i detta stycke låta Eder sakna något i mina bemödanden. Jag kom alltså nu öfverens med honom, att han på ett år skulle lära mig hela den romerska rätten, ej ytligt och flyktigt utan fullständigt i alla dess delar. Härtill förmådde mig ej ärelystnad eller begär efter rikedomar, då denna lefnadsbana i vårt fädernesland är utsatt för de öfverordnades förakt lika väl som för de underordnades än hat än afund och de jämställdas rivalitet. Och det är så långt ifrån att de bli rika, som underkasta sig mödan att lära romersk rätt, att de ej

[1] »Mons-iste-pijlius», oöfversättbar ordlek (?) på Montpellier.

in Rerumpub.' notitiam, quam proprié Politicam vocamus, incumbam Medicum verò studium, quod jamdudum ob graues, ut opinor, caussas doctissimorum virorum consilio elegi, adeò propterea non negligo, ut simul cum seniore huius urbis medico singulis diebus tam exercitij, quam recreationis et linguæ excol[en]d[æ] gratiâ quamplurimos ægros invisam; neque n. præter praxin in eo quidquam desidero. Oppidó igitur perquàm op[ortune] Valentiæ excellent:mi huius viri hospitio et mensâ exceptus itá dego, ut præter ordinariam victûs pensionem in[super] quatuor coronatos singulis mensibus pro excercitiorum communione solvam; sumptus, ut spero, non inutiliter collocatos. Quâ in re à vulgari popularium nostrorum instituto sum longé alienus, qui, ut fastuosam quandam eruditionis persuasionem apud communem plebeculam sibi concilient, multos satagunt suæ extrá patriam moræ annos recensere, solido eruditionis succo de-cæterò leviter tantùm imbuti. Quin potiùs in id sumptus à Regno destinatos passim liberaliter erogavi, ut in quolibet disciplinarum genere vera ipsius fundamenta solidé mihi ab excellentissimo quouqé detegerentur, diuturnâ et plerumque frustraneâ operâ supersedendum ratus, in quo leviusculus labor omnem paginam absolvere posset. Quod si alius studiorum meorum fructus expectandus non fuerit, hic saltem, ut spero, in patriæ emolumentum cumulaté redundabit, sî, quod longâ et difficili viâ sine fructu multi, id ego breui et facili methodo, majori tamen cum utilitate in plerisque scientiarum generibus, citra arrogantiam, simplicem patriæ juventutem docere potero. Quoniam ergò beneficentiæ tuæ favore in eo jam sum ut

---

ens kunna ernå ett tillräckligt lefvebröd. Blott önskan och sträfvan att gagna fäderneslandet har bestämt mig, i synnerhet som jag icke tror, att detta kan styras väl utan någon kunskap i romersk rätt. Jag skall ordna mina studier så, att jag af de rättslärdes oräkneliga skrifter endast söker ut det, som har betydelse för oss, och särskildt ägnar mig åt statskunskapen eller den politiska vetenskapen i egentlig mening. De medicinska studierna, hvilka jag förut, som jag tror af vägande skäl, valde på inrådan af flera lärda män, skall jag ej därför försumma utan tillsammans med den äldste läkaren här i staden hvarje dag besöka så många sjuka som möjligt både för min utbildnings skull och för att rekreera mig och öfva mig i språket; ty i medicinen tror jag mig ej behöfva något annat än praktik nu mera. Här i staden Valence har jag upptagits i denne utmärkte mans hus och vid hans bord; jag lefver här förträffligt på så sätt, att jag utom det vanliga inackorderingspriset betalar fyra »coronati» i månaden för undervisningen, en ej onyttig utgift, som jag hoppas. Ty i detta stycke skiljer jag mig mycket från våra landsmäns vanliga plägsed. För att få ett anseende för lärdom att stoltsera med hos den gemena hopen bruka dessa fjäska med att orda om sin mångåriga utomlandsvistelse, medan de i själfva verket blott ytligt färgats af lärdomens äkta saft. Jag åter har gärna och frikostigt öfverallt gifvit ut de medel, som af staten härför bestämts, för att den främste i hvarje vetenskapsgren skulle klarlägga dess verkliga grundvalar för mig, öfvertygad, att man bör undvika en långvarig och ofta lönlös möda, då man kan blifva färdig med ett ringa arbete. Och

extremum studijs meis colophonem imponam, ut post annum in patriam reversus uel medici vel alterius politici ordinis officium pro prudentiâ vestrâ mihi committendum obsequenter subeam; ideircó eandem adhuc humilimé obtestor, dignetur solitâ beneuolentiæ suæ dexterâ aliquantulum, superpondij loco, his meis honoribus additamenti facere. Non dubito quin vidua Laurentij Hartmanni aurifabri, prout ab eâ discedens stipulabar, id ad me commodissimé perferendum curet; modó né ipsa de solutione vel ex regno vel à me ipso aliquandó obtinendâ desperet. Obstrictus ero vicissim G:ti T memoriâ beneficij sempiternâ: et ob officium in publicam utilitatem collatum, ut ob alia infinita, universa Svecia pro diutarnâ fortunarum tuarum omnium incolumitate Deo æternùm supplicabit; cujus divinæ protectioni Ill:man G:tem T:m cum totâ illustriss:ma familiâ devoté commendo. Datæ Valentiæ Cavarum ipsis idib. Jul 1619.

Illustriss:mæ T. A. humilimus et obsequentissimus alumnus

Johannes Salvius D.

Utanskrift: Illustrissimo et Genorosiss:mo Domino, D. Axelio Oxenstiern E. A. et L. B. de Fyholm et Tijdö, Regni Sveciæ Senatori et Archicancellario amplissimo magnificentissimo, Patrono meo summè venerando

reuerenter.

---

om man ej kan vänta någon annan frukt af mina studier, så skall dylik åtminstone i ett afseende, som jag hoppas, till fäderneslandets gagn i rikt mått vara för handen, om jag i flera vetenskapsgrenar, utan skryt, efter en snabb och enkel metod men med större gagn kommer att kunna lära fäderneslandets obildade ungdom detsamma, som många undervisa i på ett långsamt och besvärligt sätt utan nytta. Tack vare Eder välgärning och ynnest har jag kommit därhän, att jag håller på att uppnå mina studiers afslutning, så att jag om ett år kan komma hem och åtaga mig läkaretjänst eller något annat, politiskt uppdrag, som Ni finner lämpligen böra åläggas mig. Jag besvär Eder därför ödmjukt, att med vanlig ynnest såsom råga ytterligare ge något litet bidrag till min heder.[1] Jag tviflar ej, att guldsmeden Lorens Hartmans änka, såsom jag kom öfverens med henne vid min afresa, skall bekvämast befordra det till mig, blott hon ej misströstar om att en gång utfå betalning af staten eller af mig. I gengäld blir jag Eders Nåde förbunden genom det outplånliga minnet af Eder välgärning; och hela Sverige skall städse såväl för det ämbete, som till statens bästa pålagts Eder, som för andra oändliga välgärningar om långvarig och oförkränkt lycka för Eder anropa Gud, i hvars allsmäktiga beskydd jag ödmjukt anbefaller Eders Höghet jämte hela den höga familjen. Valence d. 15 juli 1619.

Eders Höghets ödmjuke och lydige stipendiat

Johannes Salvius D.

---

[1] Promotion (?).

N:o 4.

Johannes Salvius till Axel Oxenstierna. Kopparberget d. 23 maj 1623.

Original i Oxenstiernska samlingen, RA.

Illustrissime Domine.

Quas I. G. V. mihi ad montanos abeunti commendavit literas, earum unam Petro Kruse, statim post I. G. V. discessum ad Tijdöön, Arosiæ extradidi; sperans eum responso se jam exsolvisse: alteram adhuc penes me habeo, usquedum expræfectus Matz Jöransson a Dno Philippo Schedingk ex Arnöön redeat; (quotidié autem expectatur) qvandó, quid apud eum effecero, statim ad I. G. V. perscribam. Interim, etsi rei familiaris angustia charioris huius loci mutationem urgeat: tamen utcunque hîc me libenter contineo, donec ulteriora S. R. M:is mandata resciscam; ad nutum S. R. M:tis adhuc paratus, quicquid ea clementer jusserit, obsequiosé exequi. Caussam quidem haberem inutilis obsequij diuturnitatem jam tandem quocunque modo declinare; qui videam, non solum omni juveniliter conceptâ promotionis spe vacuam; verùm etiam cum maximâ rei privatæ jacturâ conjunctam, esse. Sed quoniam ante annos complures sponté vendita libertas, huic (ut spero) ingenuæ servituti me destinauit, par est ad tempus eam patienter sustineri, quæ tam anxiâ imprudentiâ iam-tùm prensabatur. Olim quidem, quos ad literas aut arma, præcipua duo rerump. fulcra, excitare voluerunt sui provida principum ingenia, iis vel honores, vel opes, ceu binos votorum humanorúm apices, proposuêre. Sed si quis horum inani spe ad summam

---

Öfversättning.

Högädle Herre.

Af de bref, som Eders Nåde anförtrodde mig vid min affärd till Kopparberget, lämnade jag det ena till Peder Kruse strax efter Eders Nådes afresa till Tidön och hoppas att han svarat; det andra har jag kvar, tills för detta fogden Mats Jöransson återvänder från herr Filip Scheding på Arnön — han väntas hvar dag — då jag genast skall skrifva till Ers Nåde, hvad jag uträttar hos honom. Ehuru mina knappa omständigheter göra det trängande nödvändigt för mig att lämna denna dyra ort, så stannar jag dock gärna här, tills jag får ytterligare befallningar från K. M:t, alltid beredd att på K. M:ts vink lydigt utföra, hvad han täckes befalla. Jag kunde visserligen ha skäl att afböja en förlängd gagnlös lydnad, då jag ser, att den ej medför den befordran, som jag i ungdomligt oförstånd hoppades på, utan tvärtom är förbunden med det största fördärf för mina enskilda angelägenheter. Men eftersom jag för flera år sedan af egen vilja sålde min frihet och därigenom band mig vid denna, som jag åtminstone hoppas, ärorika träldom, så är det tillbörligt att nu med tålamod bära, hvad jag då med så oförnuftig ifver grep efter. Fordom brukade beräknande furstar, då de ville egga någon att utmärka sig i vetenskaper eller krigskonst, staternas båda viktigaste stöd, förespegla honom äreställen eller rikedomar såsom

sive artis sive militiæ laudem pervenisset, quem tandem publicorum officiorum impatientia, aut ærarij defectus fefellit, ut simul huic suam quoque sortem commendarent, heroicum animum persuasère, qui eó usque fastigij conscenderit, solius virtutis pulchritudine contentus. Etsi igitur necessaria ista hominum ludibria ex ijsdem carceribus me quoque evocarunt; et postremi illius generis heroes optari plures, quàm sperari, cautiora hæc tempora monent; in quibus tantó se quisque prudentiorem æstimat, quantó magis gloriæ et habendi cupiditate movetur: tamen hac ipsa pulchritudine qualicunque ego potiùs imposterum saturari malo, quàm fallacium cogitationùm phantasmata ampliùs consectari. Atque id quidem faciam, non fiduciâ ullâ consequendi amplioris alicujus aulici simulachri; cujus caussas, ut ego jam procul habere disco, ita alij forté sollicitiùs ambiunt: sed in certam spem eó citiùs secuturæ liberationis. Videor enim mihi comprehendere, quàm parum in recessu habeat aula: imò quàm multum servitutis et miseriarum. Certé, si dixero triennalem meam servitutem, non solùm dimidij anni necessarium victum ex publico non promeruisse, sed insuper etiam, per privilegium adempto aulicis omni medio ex agriculturâ, opificijs aut mercaturâ vivendi, magnam partem propriorum bonorum consumsisse; vereor ne videar, vel merita mea, quæ nulla sunt, reipub. exprobrare; vel aliquid tanqvam debitum ab eâ exigere. Quorum utrumque, ut valdé immodestum, extremé fugio; qui expertus sciam ejusmodi importunis et odiosis relationibus, non modó nullius auxilij et promotionis spem, sed etiam incurrendæ offensionis indignationisque metum subesse. Ideó

---

två de begärligaste mål för mänskliga sträfvanden. Om emellertid någon då i en dylik tom förhoppning arbetade sig upp till vetandets eller krigskonstens höjdpunkt men blef besviken i sin otåliga längtan efter offentliga ämbeten eller gäckad genom skattkammarens oförmåga, öfvertalade de ett heroiskt sinne, som, nöjdt endast med ärans glans, sträfvat så högt, att åt skattkammaren offra äfven sina tillgångar. Ehuru alltså dessa nödvändiga människornas gyckelspel lockade ut äfven mig ur samma trånga villkor, och ehuru våra mera beräknande tider göra det rådligast att snarare önska än hoppas på hjältar af sistnämnda slag, dessa tider, då man anser sig klokare, ju mer man drifves af begär efter ära och ägodelar, så vill jag dock för framtiden hellre finna min tillfredsställelse i en dylik ädelhet, hurudan den nu är, än längre jaga efter bedrägliga förhoppningars gyckelspel. Och det gör jag icke af förhoppning att uppnå något mer af hofvets sken, hvars lockbeten jag lär mig hålla fjärran, medan andra kanske ifrigt jaga därefter, utan i säker förtröstan att så mycket förr ernå befrielse. Ty nu tycker jag mig förstå hur litet — nej, huru mycket träldom och elände hofvet har att bjuda. Om jag skulle säga, att jag med mitt treåriga slafveri icke af staten förtjänat nödtorftigt uppehälle för ett halft år utan tvärtom, då privilegierna betaga hoftjänarna hvarje möjlighet att lefva af åkerbruk, handtverk eller handel, förtärt en stor del af min egendom, så fruktar jag, att det skulle se ut som om jag ville förehålla staten mina förtjänster, som äro inga, eller kräfva något af den såsom dess skyldighet. Bägge delarna undflyr jag såsom

veró tam confidenter ad I. G. V. hæc scribo, quòd ea rectissimé omnium considerare solet, quàm languida sit contendentium ad virtutem animorum æmulatio, ubi reipub. incommoditas vel nulla vel indistincta laborum præmia proponit: si modó laboriosa sint literarum studia et peregrinationes; ac non potiùs, ut nunc aulici quidam Musarum osores et paternæ barbariei propugnacula dicunt, ociosorum hominum deliciæ. Sed quicquid id sit, hoc ego solúm humilimé peto, né mihi vel inconstantiæ vel ingratitudini vertatur, si aliter quomodocunque inposterùm fortunis meis prospicere cogar. Neque enim illius onerosi honoris ambitione jam amplius ardebo; et exiguâ meâ sorte contentus desinam miserrimi splendoris opes admirari. Quod si I. G. V. dignetur hoc meum institutum solito favore promovere et vicissim operas meas gratitudinis vicem privatis suis usibus dedicare; efficiam ut reipsa potiùs quàm verbis obsequij mei ardorem cognoscat. Atque his interim I. G. V:m cum universâ familia divinæ protectioni deuotissimé commendo: cujus quidem familiæ observandissimum clientem, quoad vixero, me profitebor. Ex Cupri-montanis, 23. Maij, anni 1623.

I. G. V:ræ ad omnia servitia paratissimus

Johan. Salvius P. et J. U. D.
Judicij Regij assessor.

Utanskrift: Illustri, Generoso et Magnifico Domino, Dno Axelio Ochsenstierna, Libero Baroni in Kimitho, Domino in Fijholm et Tijdöön, Equiti Aurato, regni Sveciæ Senatori et Archi-Cancellario, Domino meo benignissimo reverenter.

---

högst oförsynt, då jag ju af erfarenhet vet, att i en dylik obekväm och förhatlig relation ej ges någon förhoppning om hjälp och befordran utan endast fara att ådraga sig förbittring och ovilja. Men jag skrifver detta så förtroendefullt till Eders Nåde, emedan Eders Nåde rättvist plägar betrakta, huru tröttsam kampen är för dem, som sträfva efter utmärkelser, då statens bekymmersamma läge ej lofvar dem någon belöning eller blott en obetydlig sådan för deras vedermödor — om nu studier och utländska resor äro vedermödor och ej snarare ett nöje för lättingar, som några hofmän påstå, hvilka hata muserna och träda i bräschen för det fäderneärfda barbariet. Men därmed vare hur som helst, så ber jag blott ödmjukt, att det ej måtte förvändas till obeständighet eller otacksamhet, om jag i framtiden nödgas söka min lycka på annat håll. Ty jag brinner nu icke längre af någon längtan efter denna dyrköpta ära utan skall, nöjd med min ringa lott, upphöra att beundra det lysande eländets prakt. Men om Eders Nåde med vanlig ynnest värdigas befordra denna min föresats och i stället såsom en tacksamhetsgärd taga mitt arbete i anspråk för sitt enskilda behof, så skall jag visa min tacksamhet i handling mer än i ord. Och härmed anbefaller jag under tiden i Guds beskydd Eders Nåde jämte hela dess familj och förklarar mig för samma familjs lydige klient så länge jag lefver. Af Kopparberget 23 maj 1623.

Eders Nådes till all tjänst beredvillige

Johan. Salvius P. et J. U. D.
Assessor i Kungl. hofrätten.

»En klagelig dag»

Af C. M. Stenbock

»Torsdagen om morgonen när han war upstånden och klädd, befalte han lägga in sitt tyg, fick min Syster Margareta Nyckelen till sitt skrin, och såg jag inga andra åthäfwor uppå honom, än som förr när han skulle skicka sig at resa. När han hade det bestält, föll han på sina knä, och bad en stund, sedan kom han till oss båda och hade sin Psaltare i sin hand, och sade till oss, Kära Barn, det är så handlat med mig, att jag intet arf lemnar eder, men jag beder eder, at när I höra mitt namn nämnas, så skolen I för min skull aldrig slå neder edra ögon, och därföre will jag inte taga hela werldenes goda. Sa gaf han min Syster Margareta sin Psaltare och sade, Denna skall du hafwa för min skull, och där i skref han samma stund sitt rim och namn, och det är till at se af denna dagen d. 20 Martii en klagelig dag . . . Och så gingo de ifrån oss med helbregda lemmar, och sågos aldrig mehr i thetta lifwet. Och följde dem ett stort ogudaktigt följe, och sa slogs Slotts-porten strax till.»

Vi följa honom icke, Gustaf Baner, på hans väg till stupstocken. Det är hans dotter, den begåfvade Sigrid,[1] som så har

[1] Det är Sigrid och icke Christina, som alltid uppges. Som stöd för detta påstående må tjäna följande. Någon dotter till Gustaf Baner måste ha skrifvit det kända brefvet, hvarur ofvan några rader hämtats. Där talas om »vår far» och »vår mor», och det är äfven af andra skäl säkert och obestridt. Brefvet är skrifvet till Anna, och Margareta omtalas i brefvet. Återstå Sigrid och Märta, födda 1592, resp. 1593. Att någon äldre syster till dem vid den tiden skulle ha varit vid lifvet är otänkbart af det skälet, att en sådan ej omnämnes någonstädes. Systrarna Anna och Sigrid ha nämligen fört anteckningar om sin släkt, men någon Christina är okänd. Att någon jämte annat namn skulle haft namnet Christina är likaledes en omöjlig hypotes, då vid den tiden dubbelnamn ej voro brukliga i Sverige. Det är endast genom släktskap med och genom direkt påverkan från utländska furstehus, som dubbelnamn uppsta i Sverige. Den första kvinnliga är Beata Margareta Brahe f. 1583, hvars mor var en hertiginna af Braunschweig-Lüneburg samt den första manlige Johan Casimir (Lewenhaupt) född s. å., hvars mor var Sidonia von Daun, grefvinna zu Falkenstein. Nästa fall torde vara hertig Gustaf Adolf, född 1594. Barn af svenska föräldrar hade den tiden *ett* namn.

Sigrid har efterlämnat en hel del anteckningar, som vittna om håg för dylika ting, hvarom brefvet handlar. Att identifiera Christina med Sigrid, så befängdt det först kan se ut, är emellertid lätt nog, eller rättare sagdt, att förvandla Sigrid till Christina. Originalet saknas nu, brefvet föreligger i afskrifter och i Bengt Bergii

berättat[1] för sin äldre syster Anna, hvad som sig tilldragit i Linköping den minnesvärda hemska dagen 1/3 mars år 1600, då dödsdomen gick i fullbordan öfver Erik Sparre, Ture Bielke, Gustaf och Sten Baner samt Bengt Falk. Flera berättelser därom finnas, hemska och gripande, men vi nöja oss med dessa små utdrag och fästa oss nu endast vid den psaltare, som Gustaf Baner gaf sin äldsta dotter Margareta. Den finnes nämligen ännu i behåll i sitt ursprungliga, vackra band och fullkomligt oskadd.[2] En beskrifning kan naturligtvis endast ge en svag föreställning om denna dyrbara relik.

Anna Baner, herr Gustafs dotter, har i frampärmen antecknat: »Dene bock hafuer jagh Erfft Efter min salige K[äre] h[järtans] s[yster] jånfru Margaretta banner och gaf häne uar salige Härr dena dän dagh han gick till sin döödh och skref Mädh Eien handh sitt nampen här. Anna banner»

Därunder står längst ner »Margretta Banner», egenhändigt skrifvet af riksrådets äldsta dotter, som dog den 20 januari 1618.

Sigrid Baner omtalar i sin berättelse, hur hennes far skref sitt rim och namn i psaltaren. Det synes af faksimilet:

1600
X GIMH X
Gustaf Banner
den 20 martij
Een klalig dagh.[3]

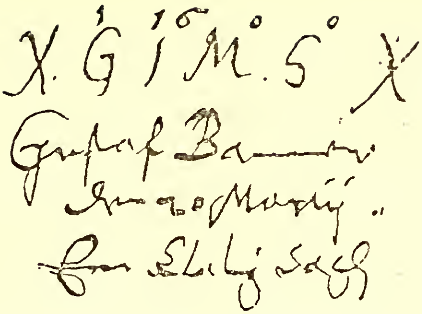
---

tryck 1759, efter en »collationerad afskrift». Jag hänvisar till Sigrids namnteckning i faksimilet. Man läser ju utan svårighet Sirid. Nu har S-et en form, som kunde tas för X, en vanlig förkortning för Christus eller i namn Christ etc. (Drottning Kristina skref sig ofta Xine.) Resten — *irid* har lika många staplar som *ina* och första bokstafven är identisk i dem båda. Den egendomligt formade slutbokstafven, helst när den göres som i en del af hennes namnteckningar jag haft tillfälle att se, något plattare, kan ge anledning till läsningen *a*. Dessutom, *i*-punkten i *rid* kan ha kommit för nära *d*-slängen eller på annat sätt blifvit otydlig och uppfattats af kopisten som hörande till föregående stapel. Så får man *n*. Af Sigrid har blifvit Christina.

[1] Hon omnämner sin syster Margareta som död och modern som lefvande. Dateringen blir alltså mellan deras dödsdagar 1618 20/1 och 1619 14/1.

[2] På Skokloster. Genom friherre R. Cederström har jag blifvit uppmärksam på denna bok, hvilken jag tack vare grefve M. Brahes välvilliga tillmötesgående fått låna. Det är 1536 års psaltare.

[3] X på båda sidorna får här snarare betraktas som omramning, hvars ursprungliga betydelse väl är X = Kristus. »Rimmet» kunde mahända tolkas *Gott ist mein Heil*. Dylika »rim» äro vanliga den tiden: så äger Kungl. biblioteket en bok med 5 dylika på pärmens insida. [Det är f. ö. slaktarbänkens förf. Göran Nilsson Posse, som ägt den boken, och han, hans far och 3 andra ha inskrifvit liknande »rim».] Formen *klalig* för *klagelig* torde ha motsvarat Gustaf Baners uttal och kan ej betraktas som skriffel.

Faks. 1. Gustaf Banérs anteckning i psaltaren.

Det var sista gången herr Gustaf fört pennan. Hans stil är redig, okonstlad, och sitt namn har han skrifvit så som han brukat underteckna sina bref. Han hade mist lusten att pränta. Skillnaden är härvid påfallande vid jämförelsen exempelvis med faks. 3.

Anna Banérs dotter med Gabriel Oxenstierna, Sigrid, har inskrifvit följande:

»1637 denn 1 Januari gaf min H[järtans] kär Moder den välbårna fruu Anna banner migh denna bock på Rosersbärgh och har hörtt Min H[järtans] k[äre] saligä Morfader till och har han hafft denn I sitt fängelse Gudh minn Tröst-Siredh Oxenstiärna.

På bakpärmens insida stå dessa rader ur Davids psaltare:

Jagh uill siunge af h[an]s milldhett
Euinderllige och förkune hanns trohett
minom munde i från sllegte tell
sllekte
siungen medh frögd gudi tän uår
starkhett är frögdänns iakobs gudi.
latt däm icke tell bllygd uarda såm
digh förbide Herre Herre Cebaoth
Ty du Est min tellflygt h[erre] herre
mitt h[å]p af minom ungdom.

Därunder ett intyg af Sigrid Oxenstierna:

»Deta förskrefnä är min H[järtans] K[äre] Mormoder fru Christina stures egen håndh.

På samma sida, där riksrådet skrifvit sitt namn, har en skrifvare präntat följande:

»Denna Psaltaren har jag fådt af Magister Gumér i Stockholm 1744. salig Herr Göstaf Baner har tröstat sig med denna

boken i sitt fängelse på Linköpings slott och däruti läsit til des han geck til Execution pa Linköpings torg 1600»

Detta åter är undertecknadt af *C. G. Bielke*. På motsidan återfinnes dennes grefliga exlibris. Sedan har boken förvarats på Salsta och gått i arf.

Här och där äro några rader särskildt utmärkta med streck eller NB, ställen till hvilka läsaren gärna återvändt. Huruvida dessa härröra från Gustaf Baners hand, kan ej med bestämdhet afgöras, ehuru man vore frestad att tro det. Jach wil tagha salighetenes calk och akalla herrans nampn» (CXVI) eller »Herren skaffar rettferdigheet och dom, allom them som orett lijdha» (CIII) kunna väl ha tjänat den dödsdömde till tröst. Man vet också att Gustaf Baner hade för vana att i sina böcker särmärka vissa för hans sinnesstämning lämpliga ställen. Så har han gjort i sitt nya testamente.[1] Sigrid skrifver på försättsbladet till denna bok (se faksimilet):

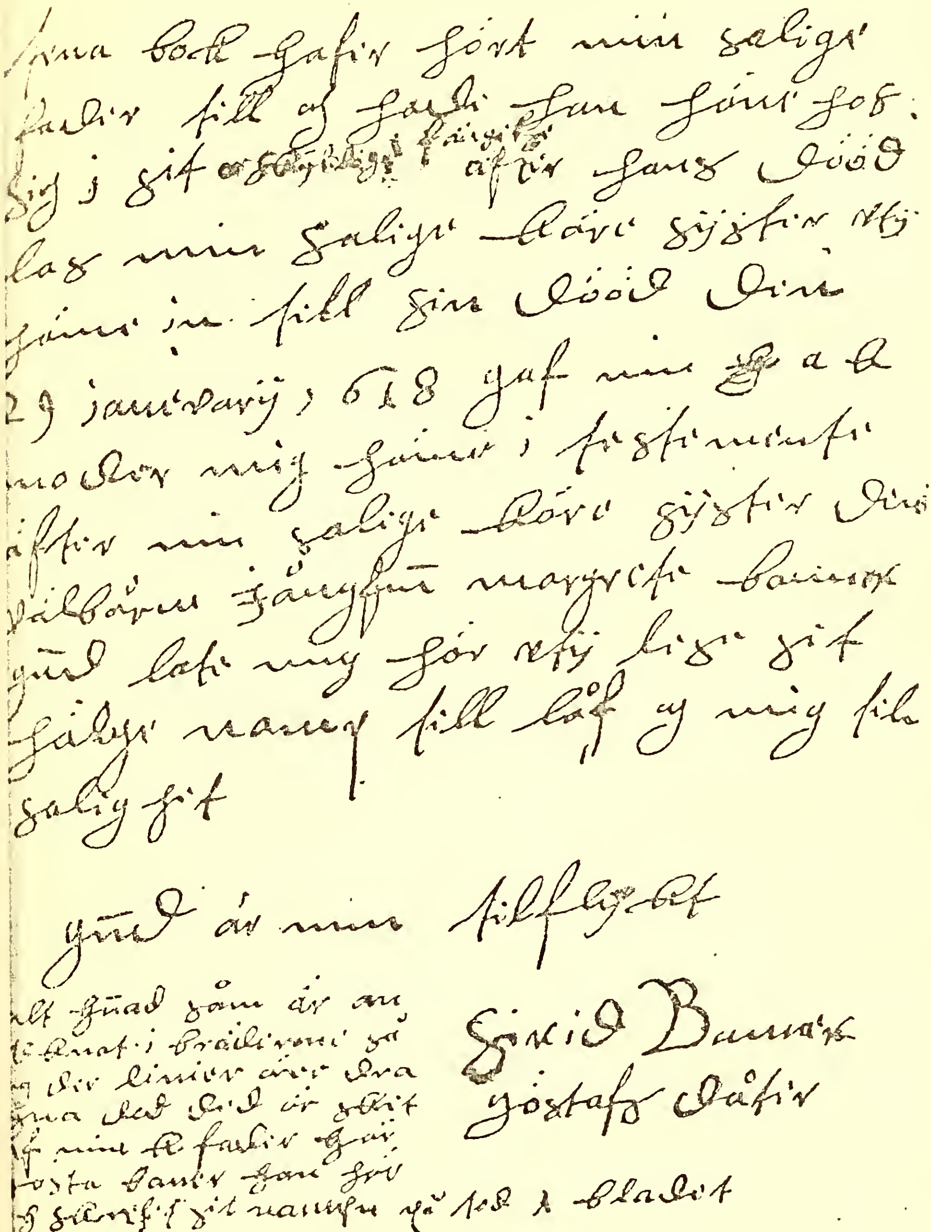
tena bock hafir hört min salige
fader till och hade han häne hos
sig j sit oskylelige fängelse äfter hans dööd
las min salige käre syster vtij
hänne in till sin dööd den
29 janevarij 1618 gaf min h[järtans] a[ller] K[äraste]
moder mig hänne j testemente
äfter min salige käre syster den
välbårne Jångfru margrete banner
gud late mig här vtij lese sit
hälge namp till låf och mig till
salighet

Gud är min tilflykt
Sirid Banner
Göstafs dåter

Hon intygar på samma sida att

Alt huad sam är an
teknat j bräderne så
och der linior äre dra
gna ded ded är sket
af min k[äre] fader här
gösta baner han har
och skrifit sit nampn på ted 1 bladet.

[1] Thet nyia Testamentet (Stockholm 1550) i Rålambska saml. i Kungl. biblioteket.

[De]nna bock hafvr hört min salige
fadir till och hadhe han hon hos
sig i sit [illegible] efftir hans dödh
lag min salige käre systir [illegible]
hänne in till sin dödh dhen
29 januarij 1618 gaf min sal[illegible]
moder mig hänne i testamente
efftir min salige käre systir dhen
välbårne Jungfru margrete banner
gudh late mig hör [illegible] sit
hälige namn till låf y mig till
salighit

gudh är min tillflycht

Sigrid Banner
göstafs dåtir

Faks. 2. Sigrid Baners anteckning i Gustaf Baners Nya testamente.

Detta återfinnes på titelbladet nertill med prydlig präntstil:

Gustaff Banner till Diursholm. Ekenes
werder och warpell Ridder m m p. 1599.

En tid hade boken hört Botwed Nilson til klockare vidh Tingstada kyrkio. Den kom sedan till Rålambska biblioteket och förvaras nu med denna värderika boksamling på Kungl. biblioteket.

Det är med rörelse man bläddrar i Gustaf Baners nya testamente och låter ögat hvila vid de talrika ställen som han utmärkt på ett eller annat sätt.[1]

Man läser i Lukas ev., kap. 18: »... at man altijd skal bidhia och icke förtröttas». Stället är understruket och därtill har riksrådet fogat: *Om idheligen att Bidia.* Eller i Pauli epistlar till the Romare; där har han satt *N B Huruledes man for Gud bliffuer Rættfedig och salig.* Vidare läser man: *Thet heter söker så finna j* eller *Testimonio ex re propter falsos fratres, Gudh Faders wilie. N B Christus ær Liffsens Brödh. Christus opwechte Lazarum aff Döda.*

Ännu en bok må här komma på tal. Det är det enda kända exemplaret af 1567 års psalmbok, hvilken, hopbunden med 1560 års psaltare,[2] hvaraf utom detta exemplar endast *ett* är kändt (i Kungl. biblioteket) och Laurentii Petri ytterst sällsynta[3] »predikan emoot mandrap (1562)», bildar en volym af allra största intresse äfven från personhistorisk synpunkt.

Äldste ägaren har i almanackan, som föregår psalmbokstexten, antecknat följande: För den 24 maj: 67 *skede ij opssalle:* den 15 augusti: *anno 18 er min fodelse:* den 29 september: *afled rex gu:* den 7 oktober: *stod mitt brolopp 48 ij storholm.*

Anteckningarna härröra tydligen från Sten Eriksson (Leijonhufvud), han som med nöd undgick Sturemorden 1567, då kung Erik gifvit befallning att skona »herr Sten». Det är väl i en stund af saknad efter sin svåger konung Gustaf och under trycket af Eriks regering som Sten Eriksson sju år efter tilldragelsen noterar den sorgliga dödsdagen. Om sig själf tecknar han sig till minnes de för hans lif viktiga dagarna af hans födelse och bröllop.

[1] Det ligger en öfverdrift i Sigrid Baners påstående att alla anteckningarna äro af fadern. Pikturen i en del är en annan än riksrådets och torde härröra från någon lärd teolog. (En del åter röja en senare 1600-talsstil.)

[2] Bladen 6, 7, 8, 28, 29 saknas (jfr not 1 s. 00).

[3] I Kungl. bibliotekets exemplar har Klemming antecknat »Petrar».

Försättsbladet har en anteckning, som visar att boken har varit i Sten Erikssons dotters ägo och efter henne öfvergått till Ebba Brahe, Gustaf Adolfs ungdomsbrud, därefter antecknarinnan Sophia Juliana Forbus, gift med Ebba Brahes och Jakob De la Gardies son Axel Julius. Boken har sedan alltjämt tillhört den släkt som än i dag äger den. Nu förvaras den på Maltesholm.[1]

Denna bocken hawer min salige kere swerfrumors frumor hafft den höchwälborne grewina Fru Brita Leiionhuwu hafft Hwilcken bock iagh feck effter min saliga kerre swerfrumor den höchwelborne Grewina och Fru Ebba Brahe samma dag gudh kalla henne som war den 5 Januari Anno 1674 :

På motsidan:

Sophia Juliana bin ich gena[n]th
mein glück stehett in gottess handh
Forbus ist mein geschlecht
Christi blut macht mich gerecht
Er gibt mich mein teglig brott
und hilfft mich aus aller noth
Jesum lieb haben ist besser den alless wissen.

På några för anteckningar afsedda blad mot slutet af boken står:

1567
Alles nach gottes wijll ist mein bogeren

Die Hoffnung macht
Das ich Denn tott nicht achtt

Forliertt man hijr das ziettlich leben
Das Ewich kann ma*n* nichtt wehren

Der menisch hatt einn kurtz lebenn
muss sterbenn wey*l* (?)
andre fre*en* (?)

Till sist på tredje eftersättsbladet står följande, som också facksimilet 3 utvisar:

Ach godt wenth mein Elend[2]
Vnd verlye mir ein salig End[2]

[1] Genom grefve Axel Wachtmeisters på Kulla Gunnarstorp vänliga förmedling har grefve Jakob De la Gardie på Maltesholm välvilligt utlånat denna dyrbarhet.
[2] Bladet beskuret, hvarför *d* icke längre synes i hela sin form.

Initium sapientiae timor Dom[ini]

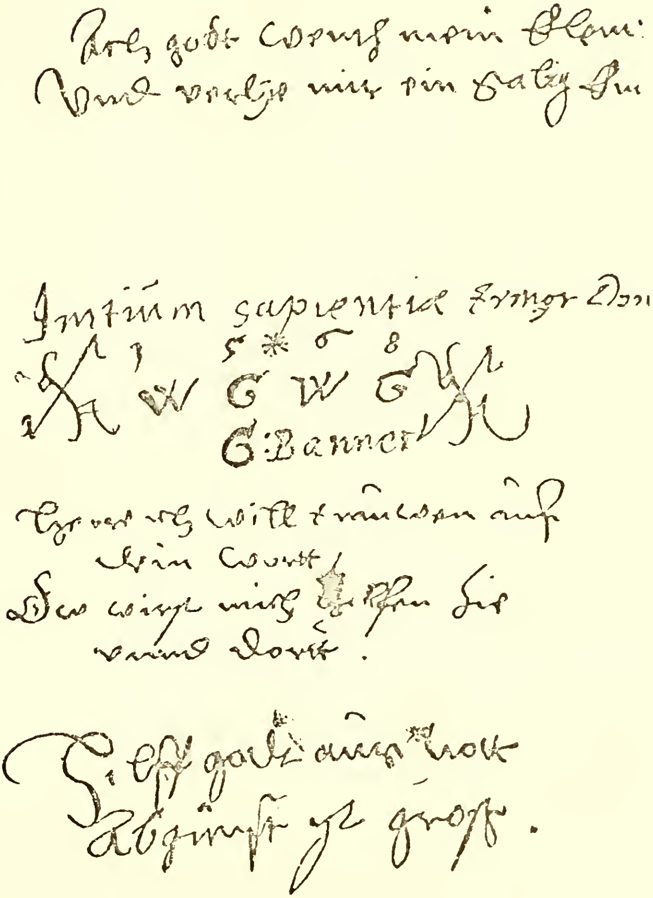
1568

X W G W G X

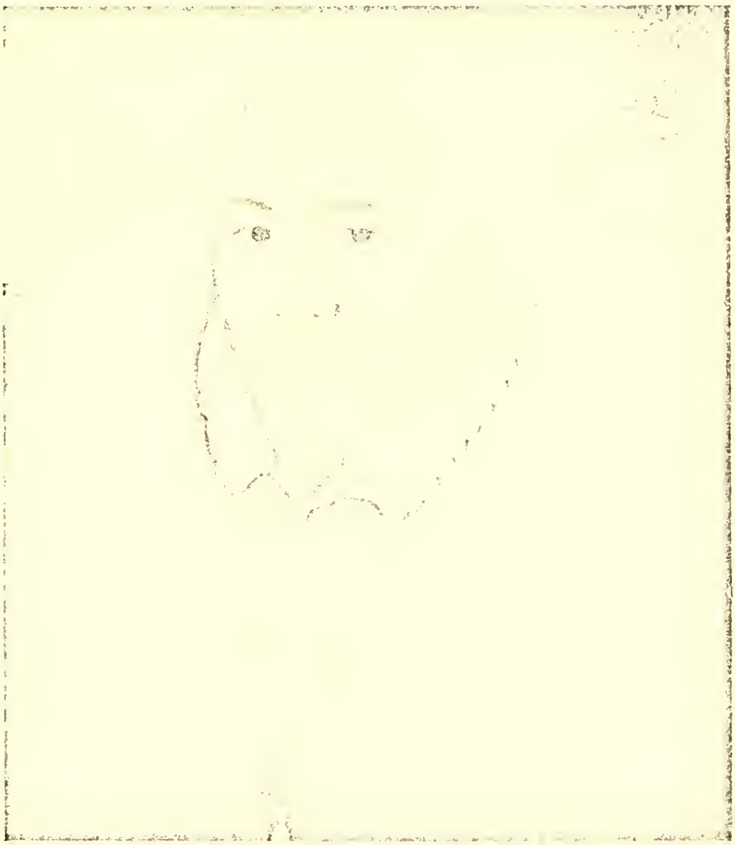
G. Banner

Herre ich will truwen auf
dein wortt.
Dw wirst mich hilfen hie
vnnd dortt

Hilff godt aus nott
abgunst ist gross.

Faks. 5. Gustaf Banérs anteckningar i »Maltesholmsboken».

GUSTAF BANER

Okänd mästare. 1570-talet. Uppsala universitet.

Man kommer lätt på tanken att detta blad innehåller stamboksanteckningar, skrifna som de äro i slutet af volymen. Hela anordningen tyder snarare på det. Men ett och annat talar dock för att Gustaf Baner varit ägare af boken. Först årtalet 1568. Samma år dog herr Sten, bokens äldste ägare, till följd af de sår kung Eriks drabant tilldelat honom bakifrån, när konungen räckte honom sin hand till försoning på Stockholms borggård vid det tillfälle, då konungen togs till fånga, på dagen åtta år efter kung Gustafs död. Vid upproret mot Erik hade Gustaf Baner varit Johan behjälplig och stod antagligen Sten Eriksson nära. Han kan ha fått boken efter honom. Man ser också att stilen i de första och sista raderna skiljer sig rätt mycket från anteckningarna i midten på sidan. Alla härröra dock otvifvelaktigt från Gustaf Baner. Det är ej otänkbart att just dessa, de första och sista raderna, som också antagits,[1] härröra från hans sista tid. Åtminstone synas de ej vara skrifna på samma gång som anteck-

[1] Wieselgren i De la Gardieska arkivet 4, s. 161. Här säges också att »psalmboken är öfverdragen med sorgkladt pärlband, troligen för att medföra i en sådan stund». Öfverdraget är emellertid minst 200 år yngre än de ursprungliga träpärmarna med sitt skära sidenöfverdrag. De tre böckerna ha tvifvelsutan hopbundits år 1567. Anordningen är denna: först 4 blad gröft papper, så 3 något tunnare, samt i slutet af volymen först 3 tunnare af samma kvalitet som nyssnämnda, och så åter 5 af den gröfre sorten. På de första bladen stå hänvisningar till bönepsalmer i Davids psalsare med samma stil som de tyska citaten i slutet af volymen från år 1567. (Man kan därvid iakttaga att de psalmer, till hvilka dessa hänvisningar syfta, bära spår af flitig läsning och att psalmerna 3, 4 samt 25, till hvilken senare Sten Eriksson fogat *Om synderncs forlatelsse*, saknas alldeles i det att just dessa 5 blad äro utrifna.) Nu är som förut nämndt Davids psaltare den andra i ordningen af volymens trenne böcker. Det är däraf klart att boken bundits år 1567. Pärlöfverdraget skyddar det gamla sidenet och visar med hvilken pietet volymen omvårdats af dess ägare. För fullständighetens skull kan nämnas, att i boken följande siffror finnas inskrifna, tydliga vittnesbörd om bokvård: 3—9, 5—9 (utstrukna). 124—201. 13—160 samt att den i nyare tid blifvit lagad, hvarvid ett par felaktigt bundna blad i psalmboken blifvit flyttade till sin rätta plats. Det är antagligen vid detta tillfälle som bladet med Gustaf Baners anteckningar blifvit beskuret i högra kanten. Äfven detta visar intresse och omvårdnad. Bladet hade lästs och åter lästs så att lagning blifvit nödvändig. Af antalet blad i början och slutet af volymen att döma har detta fått stanna på sin ursprungliga plats.

I Malteholmspsaltaren finnas några ställen utpekade medelst ett förfärligt illa ritadt finger. Hvem som så märkt dessa ställen är vanskligt att säga. Ps 68: *Han som är the fadherlösas Fadher och änkiers domare, Han är Gud i sijn helga boning* kunde godt tänkas tilltala Gustaf Baner vid tanken på makan, men kan också ha varit till tröst för exempelvis Ebba Brahe, som sedan år 1652 var änka; *öffuergiff migh och icke Gud j min ålderdoom tå iagh grånar* (Ps. 71) är afgjordt lämpligare för den åldriga fältherrinnan än riksrådet, som skulle skördas i sin lifs sommar. Dock var det just denna psalmen, som han enligt dotterns utsago ofta läst i sitt fängelse, ehuru företrädesvis ett annat ställe än detta (se följande not). Ps. 59: *Låt them åter om afftonen tiuta såsom hundar och lopa kring j stadhen* eller Ps. 57: *Jach ligger med minne siäl mitt i bland leyon, menniskiors barn äro celdz loghar, theras tender äro spiudt och pijlar, och theras tunger skarpt swerd* synas bättre passa för den på sin ålderdom trätolystna och processande Ebba Brahe.

ningarna från 1568, och innehållet är i samklang med den dystra omgifningen i ett fängelse som skulle sluta med döden.

Dessa böcker äro nu ej längre förenade, utan förvaras på vidt skilda håll. Två af dem ha det gemensamt, att de en tid gått okända öden till mötes för att åter tagas upp bland herrgårdsbiblioteken; psaltaren på Skokloster, nya testamentet på Stro, för att öfvergå till Kungl. biblioteket. Den tredje volymen har, om den nu ej skulle ha ägts af Gustaf Baner mellan åren 1568—1600, gått i arf alltifrån Sten Erikssons tid till våra dagar.

Det hvilar en säregen stämning öfver dessa böcker. Tanken föres tillbaka till Gustaf Baners sista dagar. Man ser honom trösta sin förgråtna maka, le och skämta med de stojande små barnen, åt hvilka han låtit skära käppar »at de fingo rida der inne, at tiden intet skulle blifwa dem lång». Man ser honom öppna sin psaltare, läsa i den 71[1] psalmen och med hög röst upprepa dessa orden: *Jagh är mongom för itt wijdunder, men tu äst mijn starcka tröst.*[2]

Natten till den 20 mars hade man från Linköpings horisont varseblifvit midt igenom månen ett blodrödt kors.[3]

På morgonen »tog han sin kedia af sin hals som min moders namn hängde på och gaf åt min syster Margareta och sade, Then skall tu gifwa åt tin broder Swante, och bed honom ingen gifwa then utan then han unnar så godt som jag hafwer unt then som jag hafwer then gifwit, och watnades så i sina ögon»[4], och man ser Gustaf Baner försvinna bakom slottsporten, på denna »klageliga dag».

---

[1] I Sigrid Baners relation uppges att det var den 73 psalmen: »Jag är för mångom ett wijdunder worden, etc. I 1536 års psaltare, Skoklosterboken, lyder stället (ps. 71): »Jach är itt wijdunder for mōgom» etc., men i 1560 års psaltare. Maltesholmsboken, som ofvan. Att Sigrid Baner uppgifvit psalmen n:r 73 i stället för 71 kunde möjligen, om nu afskriften är att lita på, bero därpå att i stället för siffran LXXI står LXXVI, hvarpå V i Maltesholmsboken utraderats. Därigenom har siffran fått ett utseende som vid en flyktig blick kan tolkas LXXIII. Har Sigrid hämtat sin uppgift från detta exemplar? Det skulle i så fall snarast tyda på att hennes far ägt denna volym.

[2] Uppgifterna äro ur Sigrid Baners relation.

[3] Axel Leijonhufvuds relation.

[4] Detta smycke finnes ännu i dag i Banérska släkten. Nu enligt frih. R. Cederström hos amiralinnan Elsa von Cotzhausen, född Banér (Kiel). På det kända Uppsalaporträttet af Gustaf Baner, här återgifvet, finnes smycket. Det har formen af ett C efter Christina Sture, riksrådets maka.

En hyllning till Braheätten från 1600-talets midt

Af C. M. S.

Att exemplar af den lärde Rittershusii[1] berömda genealogiska arbete blifvit dedicerade grefvarna Per och Nils Brahe, därom finnes icke minsta tvifvel, ehuru själfva exemplaren ej anträffats.[2] Två bref, som Kungl. biblioteket för några är sedan införlifvade med sina samlingar,[3] beröra denna fråga, och en föreställning om dessas utseende ger ett exemplar af boken, som sedan gammalt tillhört nämnda bibliotek.

Det ena af dessa bref är underteeknadt på Visingsborg den 22 juli 1658 af »Johannes Stephani Schäder, Natione Fenno, Regni Sv. Drotzeti Secretarius» samt adresseradt till Johannes[4] Rittershusius, professor i Altdorf. Å grefvens vägnar framför han ett tack till Rittershusius för ett grefven tillägnadt exemplar af dennes genealogiska verk. Nära ett år därefter förnyar Schäder sin tacksägelse,[3] denna gang utbyter han latinet mot svenskan, med det tillägget, att Hans Nåde redan sändt Rittershusius ett hundra Rdr, men af fruktan, då han ännu ej fatt svar, att penningesändningen ej kommit fram till adressaten »widh warande osäkerheet, som passagen till min högtäh:de herre har giort temmelighen äfwentyrligh» sändes ånyo ett hundra Rdr som ytterligare erkänsla.

---

[1] Nicolaus Rittershusius, rättslärd och genealog, född 1597 i Altdorf, professor därstädes, † 1670. Han åtnjöt stort anseende bland sin tids genealoger. Af särskild vikt är hans arbete: Genealogiæ Imperatorum, Regum, Ducum, Comitum, Procerum ab a. 1400—1653. Af denna bok utkommo 3 upplagor under hans uppsikt, och nya upplagor ha tryckts äfven efter hans död.

[2] Af bokens andra upplaga, som här närmast intresserar, förvaras i Skoklosters bibliotek endast två *normal*exemplar. Icke heller återfinnes något af de eftersökta dedikationsexemplaren bland Ulrika Juliana Brahes kvarlatenskap på Esplunda, dit en del af Per Brahes böcker kommit. Lika litet finnas exemplaren i något af våra offentliga bibliotek.

[3] Biografica, Brahe.

[4] Bör vara Nicolaus, hvilket namn också står tryckt på bokens titelblad.

Kungl. biblioteket äger af detta Rittershusii arbete endast tredje upplagan, tryckt i Tübingen 1664.[1] Detta exemplar är dedicceradt till den då nioårige Carl XI, prydligt bundet i grön plysch med guldsnitt och tryckt dedikation omedelbart efter titelbladet. Bokens blad visa äfvenledes en för konungens speciella bruk afsedd ordning. Främst bland genealogierna står nämligen dubbelbladet »Sveciæ reges», som i normalexemplaren är numreradt 33 bland bokens 211 nummer. Carl XI:s bok har dessutom, tvärtemot den vanliga ordningen, midt i, ett nytt titelblad med tillägget »pars secunda» samt en tryckt dedikation till grefvarna Per och Nils Brahe, omedelbart åtföljd af grefve Pers 32 anor på en sida, hvars motsida och följande rektosida innehålla ätten Brahes genealogi.[2] På versosidan är tryckt grefve Nils 32 anor. Det hela, som sålunda utgör ett dubbelblad, har i normalexemplaren fått platsen n:r 198. Af detta Carl XI:s exemplar kan man få en föreställning om dedikationsexemplaren till grefvarna Brahe.

Det är tydligt att Rittershusius iordningställt dedikationsexemplar för hvar och en potentat, som han velat uppvakta, genom att trycka särskilda dedikationer och låta hithörande genealogier omedelbart åtfölja hyllningarna. Genealogierna äro också anordnade på ett för sådant ändamål lämpligt sätt. Hvarje genealogi bildar ett helt för sig, tryckt som den är på dubbelblad, det ena bladets verso- och det andras rektosida. Upptill äro dessa dubbelblad försedda med tryckta siffror, som ange ordningsföljden bladen emellan. Bokbindaren har dock af författaren fått anvisning att han kunde »die Zahlen, so oben angetrückt und nichts zur sache dienen . . . hinweg schneiden».[4]

---

[1] Detta exemplar återfinnes i katalogen öfver Kungl. biblioteket från 1695, band 2, »Miscellanei in folio n:r 120» och efter slottsbranden i Jachesii inventarielista under rubriken: »Specification derer dedizirten und mit kostbaren und extraordinairen banden auss der feuersbrunst geretteten bücher in folio nr 6: Nicolai Ritterhusii Genealogiæ Imperatorum» etc. »in plües» Båda numren 120 och 6 återfinnas på bokens rygg.

[2] Till denna genealogi hoppas jag återkomma i annat sammanhang.

[3] I ett exemplar af tredje upplagan med påskrift i försättsbladet: *Sahlestad 1705* (nu på Skokloster) kan ses en särskild innehallsförteckning med hänvisning till bladens inbördes ordning i normalexemplaren. Där återfinnas också anvisningar till bokbindaren både på tyska och latin. Bladet saknas i Carl XI:s exemplar, som i stället har ett blad med samma alfabetiska förteckning, dock med den skillnaden, att ordningsnumren utbytts mot det intetsägande angifvandet af antalet blad för hvarje genealogi. Bladet i detta skick är sålunda afsedt för dedikationsexemplaren, där det var angeläget att icke förråda normalordningen.

[4] Kungl. bibliotekets exemplar är dock ej tillräckligt hårdt skuret för att helt dölja det från början en annan ordning varit afsedd, ty här och där synas fragment af siffror, till och med hela sådana.

Det är ett nytt vittnesbörd om Brahcättens anseende äfven utanför fäderneslandets gränser, att professor Rittershusius lämnat plats åt grefve Pers och grefve Nils' ätt bland Europas omkring 200[1] förnämsta ätter, hvilkas genealogier han aftryckt i sitt verk. Rittershusii sätt att iordningställa dedikationsexemplar ger tillika prof på, hur en författare i midten af 1600-talet förstod att förtjäna på sitt arbete. Kunde väl någon, som hugnats med dedikationsexemplar, tro annat än att hela upplagan var tryckt enkom för att glorifiera hans namn. Och belöningen torde sällan ha uteblifvit. Af alla tacksamhetsskrifvelser som Rittershusius tvifvelsutan fått mottaga intressera oss närmast grefve Pers.

[1] Bladens antal är som nämndt 211, men en del genealogier upptaga flera blad.

Ett porträttgravyrens hjälpmedel

af H. Fröding

Genom W. Chalmers' i förlidet års sista häfte af Personhistorisk tidskrift reproducerade porträtt, hoppades jag vinna någon upplysning rörande den svårlästa konstnärssignaturens betydelse. Tack vare tidskriften, dess välvillige redaktör och dess sakkunniga läsare, har jag inte allenast fått denna min förhoppning uppfylld, utan äfven uppslaget till kännedomen om ett, under kort tid i Frankrike användt *hjälpmedel* vid graverade porträtts utförande. Såväl kanslisekreteraren Gustaf Zethelius som herr Emil Beijnoff hafva nämligen identifierat signaturen *Chr:n* med *Chretien — inventeur du physionotrace*, såsom han å flera porträtt skrifver sig. Och att intet misstag härutinnan begåtts, kan hvar och en lätteligen vid behörig jämförelse finna. En skillnad ligger emellertid däri, att det Chalmersska porträttet betecknas såsom blott ritadt och graveradt, under det att de andra angifvas såsom ritade med *physionotrace* eller ritade och graverade af Chretien, *samma apparats uppfinnare*. Huruvida det sagda instrumentet medverkat eller ej vid den svenska donatorns afkonterfejande, må emellertid förblifva en öppen fråga, från hvilken jag nu öfvergår till en forskning efter artisten och hans merbemälta hjälpmedel.

Efter något letande i äldre upplagsböcker, där denne Chretien ej upptagits, har jag blivit hänvisad till Thiemes under utgifning varande konstnärslexikon, däri följande hufvudsakliga upplysningar meddelas.

Gilles Louis Chretien, musiker, tecknare och kopparstickare »au lavis», född i Versailles den 5 februari 1754, död i Paris den 4 mars 1811, kom såsom yrkesmusiker först jämförelsevis sent att ägna sig åt den grafiska konsten. Efter att år 1786 hafva uppfunnit ett instrument kalladt *physionotrace*, utförde han, med tillhjälp af detta, i Versailles till billigt pris ett stort antal fint graverade profilporträtt. År 1788 flyttade han till Paris, där han på den inslagna vägen till en början arbetade tillsammans med teck-

naren *Queneday*, därpå med miniatyrmålaren *Fouquet*, hvarvid han äfven någorlunda följdes af framgången. Ofta utställde han i salongen sina med physionotracens tillhjälp graverade porträtt, af hvilka flera nu skattas såsom sällsynta dokument. (Bland dessa kunna nämnas självporträttet efter Fouquets teckning, Malesherbes, Marat, »l'incorruptible» Robespierre och Madame Roland.) Särskildt prisar konsthistorikern Renouvier kvinnoporträtten för deras psykologiska finhet. Chretien har äfven lämnat bokillustrationer m. m.

Enligt ett engelskt konsthistoriskt arbete, Short history of engraving and painting, var physionotracen en mekanism, afsedd för transportering på papper af profilen, såsom grundval för den sedermera delvis i aquatinta utförda gravyren. I samma verk anföres äfven en fjärde medarbetare, vid namn *de S:t Mernin*.

I viss mån tycks massproduktion af dylika porträtt hafva ägt rum, då enligt uppgift Quenedays hela verk, utgörande 2,673 stycken, å Vignières' auktion såldes för 1,710 francs. På stark produktion tyder äfven den omständighet, att artisten vanligen ej gifvit sig tid att utsätta den porträtterades namn, hvarför äfven i detta afseende stor osäkerhet råder.

I Kungl. bibliotekets porträttsamling har jag påträffat några svenska; på detta sätt utförda porträtt — de flesta endast med skriftlig anteckning om den behöriga personen — nämligen öfverste Anders Fredrik Reutersvärds, envoyén, friherre Silfverhielms två olika, det ena på samma papper som en dams, (hvilkendera af de båda hustrurnas?), samtliga af Fournier tecknade och af Chretien graverade. Vidare finnas här af Queneday afbildade baron N. A. Silfverschöld, sångaren C. Karsten och konungamördaren Anckarström med sitt fängelseskägg, det senare porträttet helt säkert endast en kopia. Utom envoyén Silfverhielm och öfverste Reutersvärd, omnämnas af herr Beijnoff såsom på samma sätt porträtterade Karl Göran Bonde, fru von Engeström, Nils Bonde, fru Silfverstolpe, ärkebiskop J. O. Wallin. (Den sistnämndes porträtt måste dock äfven hafva varit en kopia, då han som bekant aldrig varit utomlands.) Likaledes bör bland de genom physionotrace porträtterade äfven inregistreras kanslisekreteraren Zethelius' mormors far, André Pochet, som, född i Paris 1766, afled i Nyköping på 1850-talet.

Såsom illustrationer bifogas här de tvenne, enligt uppgift af envoyén Silfverhielm tagna porträtten, hvilka dessutom i viss mån illustrera S. Strömboms i Personhistorisk Tidskrift (1:a häftet

af innevarande år) införda uppsats: Omkring ett damporträtt af Breda — ehuru visserligen ej båda bestämdt angifvande den vackra engelskans man.

Ty man behöfver ej med någon större uppmärksamhet betrakta de båda porträtten — det ena påtecknadt, *Friherre Göran Silfverhielm, Envoyé*, det andra, *Envoyén Frih. Silfverhielm* — för att finna, att dessa ej kunna föreställa en och samma man, trots dräktens, örats och de korta polissongernas absoluta likhet. Möjligen ser man också här tvenne olika Silfverhielmar, som samtidigt i slutet af 1780-talet uppehållit sig i Paris, tvenne kusiner, den ene, sedermera *öfversten Karl Johan Georg*, den andre, sedermera *envoyén Georg* (*Göran*) *Ulrik*. Och att antecknaren i kungl. biblioteket ej kunnat skilja på dessa, är så mycket förlåtligare, som jämväl biograferna förblandat dem med hvarandra. I Nordisk familjebok uppgifves sålunda, att den förre varit magnetisör och utgifvit en Inledning till kunskapen om den animala magnetismen, under det att den senare, ifrig anhängare af Swedenborg och Thorild, utgifvit Samlingar för hjärtat och snillet. Nu har emellertid Bygdén dels styrkt, att Göran Ulrik utgifvit den nämnda »inledningen», dels förklarat, att en annan skrift, Kortt anledning till den enda tillfredsställande förklaringen öfver den animala magnetismens och somnambalismens verkningar, är författad af samme man.

Ser man nu här båda kusinerna, återstår frågan, hvem som är öfversten och hvem envoyén. Denna öfverlåter jag äfven denna gång till läsaren i förhoppning om en lika benägen hjälp som sist. För min del anser jag det dock tills vidare själfklart, att mannen med den framkammade peruken, med den fina, ingående munnen är filosofen, liksom att den andre med det tillbakastrukna håret, de framskjutna läpparna, den oreflekterande uppsynen, måste hafva hört till hvardagsmänniskornas hedervärda kategori.

Tvenne af Fournier tecknade och af Chretien, med *physionotracens* tillhjälp, graverade porträtt i Kungl. bibliotekets samlingar.

Biskop Eric Wallers härstamning

af H. Söderstéen

I Svensk Släktkalender för år 1886 angifves äldste kände stamfadern för släkten Waller vara Per Valeriansson, kornett vid Lifregementet, hvilken för mandom i Polska kriget år 1655 erhöll rusthållet Attersta i Sevalla socken i Västmanland. Hans son Per, som kallade sig Waller, var rusthållare på Attersta, hvilket han dock vid Reduktionen nödgades lämna. Dennes son Per Waller, kyrkoherde i Kärrbo, var gift med Anna Svedelius och fader till biskopen i Västerås Eric Waller, hvars ättlingar ännu fortlefva.

I Munktell: Westerås Stifts Herdaminne säges släktnamnet vara taget »af stamfadrens namn Wallerian, hvilkens son Pehr var Cornett i Carl XII:s tid, blef blesserad och på slagfältet begåfvad med ett rusthåll i Sewalla. Dennes son Pehr red själf för rusthållet, som icke kunde bibehållas, och var fader till kyrkoherden». Andra källor uppgifva, att kornetten Per Walleriansson erhållit ofvanskrifna hemman af Konung Carl X Gustaf »på slagfältet vid Thorn», antingen sårad eller vid sitt afsked.

Släktens äldste till namnet kände stamfader, Wallerian, var tydligen född på 1500-talet. Troligen har han varit bosatt i Sevalla eller någon af närliggande socknar och haft sönerna Anders och Isak. Ryttaren för Staf i Simtuna socken i Västmanland Isak Valriansson vid samma kompani som Anders Valriansson dog vid Graudenz i Polen i juli 1656. En Brita Valriansdotter, kanske sondotter till Wallerian, var fadder i Sevalla och boende i Attersta 1679, »hastigt död i Tortuna socken 1680 och begrafven i Sevalla. Dom quinquages.»

Uppgifterna om en kornett Per Walleriansson äro felaktiga. Hans namn var *Anders.* Enligt rullor och listor i K. Lifreg:s till häst arkiv om kronohemmanet Attersta i Sevalla socken.

Ytter Tjurbo härad i Västmanlands kompani af sagda regemente, sedermera n:o 34 vid Lifregementets grenadjärkår 2:a kompani[1] »rider Anders Walleri*an*sson för Attersta» 1632 i september. I nov. 1639 nämnes han Anders Walleri*an*sson »rider för Attersta». Attersta bestod på 1600-talet af två hemman, det ena tillhörigt fru Sigrid Horn, som ett Norrköpings beslutsgods, det andra enligt 1645 års jordebok »förlänt en ryttare». År 1640—1650 profoss för Attersta hemförlofvades Anders *Walleriansson* i oktober 1643 till Sverige och blef 1650 korporal, fortfarande för Attersta, enligt jordeboken »under Regementskvartermästaren Bengt Anderssons Compani». År 1655 29/3 är han korporal vid samma kompani, men för Elleby i Tortuna socken och Sticklinge i Himmeta. Samma år den 5 juni finnes antecknadt, att han »*varit fången och nu igenkommen*». Polska fälttåget började egentligen först i juli 1655. Af Upplands ryttare, som regementet då kallades, funnos redan i början af året 160 man i Pommern; de öfriga utskeppades från Sverige och landsattes i Wolgast i maj 1655.[2]

Anders Wallerianssons tillfångatagande hade möjligen skett vid någon skärsmytsling under april—maj; den 5:te juni var han i allt fall »*igenkommen*». Hvad angår traditionen, att han erhållit Attersta af Carl X Gustaf 1655 »på slagfältet vid Thorn», må anmärkas, att något verkligt *slag* vid Thorn, då konungen varit närvarande, ej förekommit. Staden lockades genom list att gifva sig till Carl X Gustaf och svenskarna den 24:de nov. 1655. Upplands ryttare synas då hafva varit med konungen. Några år därefter belägrades Thorn af polacker och österrikare, och den 2 000 man starka svenska besättningen afslog upprepade stormningar och försvarade staden ärorikt ända till slutet af december 1658, da den, decimerad till knappa 500 man, på mycket fördelaktiga villkor uppgaf fästningen och aftågade. Konungen var under tiden sysselsatt mot Danmark. Vid denna tid synes Anders Walleriansson varit fången.

I mars 1656 beordrades Upplands ryttare jämte andra att stanna mellan Nowodwor och Warschau för att hålla trakten däromkring fri från fiender, och den 27 april deltog regementet i den blodiga drabbningen vid Gnesen.[3] Samtidigt (april 1656) finnes antecknadt, att Anders Walleriansson var »*efterblifven i marschen*», och den 2 sept. s. å. var han fången. Troligen räck-

[1] Tacksamt erkännande bekomna uppgifter från K. Krigsarkivet. *Förf.*
[2] A. Braunerhjelm: Kungl. Lifregem:ts till häst historia.
[3] Braunerhjelm: K. Lifregem:ts till häst historia.

te denna fångenskap ett par år. Attersta innehafves år 1656 af »Hr Johan Ersson», och 1657 i maj var Erik Bertillsson korporal för Attersta och ryttmästare Mårten Johansson Gyllenpatrons kompani. Från år 1659 synes Anders Walleriansson vara innehafvare af Attersta kronorusthåll. Året förut den 21:sta augusti var han kornett vid 5:e kompaniet och den 13 sept. s. å. vid ryttmästaren Johan Thewiz' kompani. (Hos Braunerhjelm: Kungl. Lifregem:ts till häst hist. nämnes han Anders Welliamsson.) År 1660 5/6 var han kornett vid »Jörgen Krafferts kompani» (Göran Crafoords) och hade varit kommenderad till Jämtland. Samma år tog han afsked efter en nära 30-årig tjänst och hade till sventjänare Peder Larsson, som red för rusthållet. Vid mönstringen år 1669 var kornett Anders Wallerianssons sventjänare Per Hansson sjuk, och »*kornettens son Anders Andersson kommer nu för sventjänare istället*» under major Gyllenpatrons kompani, likaså 1671—1676. Under åren 1677—1680 nämnas andra sventjänare; troligen hade sonen Anders stupat i danska kriget. Han förekommer icke i Sevalla kyrkoböcker. Hustrun Anna Månsdotter, — »Anders Sahl änkia» afled i Attersta 1720, begr. 6/3 »mot 79 år gammal», alltså född omkr. år 1641. Anders Walleriansson har antagligen dött 1680, ty de båda följande åren innehafves Attersta af »*Cornetens änkia*» med *Petter Wall* som sventjänare, och året därpå är denne under namnet *Petter Waller* innehafvare af rusthållet. »*Cornetens änkia*» är tydligen den i Sevalla begrafningsbok antecknade änkan Anna Andersdotter i Attersta, hvilken sommaren 1683 afled »af Kall Feber som henne tvingade två eller tre gånger om dagen, begr. Dom. secund. post. Trinit». Hon var då 69 år gammal, alltså född omkr. 1614.

Petter Wall — sedan Waller — hvilken som sventjänare red för rusthållet 1681—1682 och sedan efter kornettänkans död blef innehafvare af Attersta, var tydligen Anders Wallerianssons son. Det kunde visserligen tänkas, att han varit dennes sonson och son till Anders Andersson. Han var själf född i början af år 1655. och hans far skulle kunnat vara född 1633 och son till Anders Walleriansson, som red för Attersta 1632, men Anders Anderssons hustru, Anna Månsdotter, var född omkr. 1641 och alltså 14 år, när Petter Waller föddes. Man får alltså antaga, att denne varit son till Anders Walleriansson och broder till Anders Andersson. Petter Waller i Attersta nämnes i Sevalla kyrkoböcker första gången 1677 som fadder och var då mjölnare. Innehafvare af rusthållet 1683 rider han själf och brukar kronohemmanet 1684—

1687. År 1688 27/7 finnes antecknadt i rullorna: »Petter Waller förlofvad på denna Gen. münstringh stijga af hästen och halla swentjenare för sin värk skull i knäät, men der han blif:r godh måste han sittia up på hästen igen.» Hade sventjänaren Anders Flygare. År 1691 15/7 var Petter Waller åter till häst likaså 1692—1697; 1704—1705: »gambla ryttaren Petter Wallers tjänare Anders Saxarn». År 1707 nämnes *aflidne* ryttaren Petter Wallers tjänare Anders Saxare, och 1710 9/9 var Johan Andersson innehafvare af Attersta med sventjänaren Erik Waller, »född i Kila socken och Sala län 34 år gammal». Om denne Johan Andersson var son till Anders Andersson och brorson till Petter Waller, kan icke afgöras. År 1701 kallas Petter Waller i kyrkoboken rusthållaren. Han gifte sig, ej i Sevalla, med Elisabet Hansdotter, f. 1655 † i Attersta 1706, begr. 11/11 (g. 2:a g. 1704 20/5 med Boråshandelsmannen Johan Andersson Holmström, — Dos 50 Rdr. Spec. — som bodde i Attersta ännu 1725. Hela Attersta by brann af vådeld 1711 29/12).

Barn:

1) en dotter, ej född i Sevalla, men död där 1689, begr. 8/2 (till kyrkan gafs då 6 daler; i vanliga fall lämnades blott några öre.)

2) Anna döpt 1685 5/8, g. 1708 23/11 (Dos 25 Rdr. Spec.) med Olof Wielke, student, sedan landtbrukare i Tillberga (son till kyrkoherden i Sevalla Anton Wielke).

3) Elisabet döpt 1690 14/3.

4) Catharina döpt 1692 2/3, g. 1713 15/11 med Pär Olofsson från Orresta i Björksta socken. (Dos 30 Rdr. och en hedersklädning.)

5) Chierstin f. 1695 15/3 † s. å, 3/4.

6) Petrus f. 1696 12/12 kyrkoherde.

7) Johannes, f. 1701 13/2 † 1731 begr. 25/7, ryttare, kallade sig Atterstedt; ogift.

Med Johan Holmström hade Petter Wallers änka barnen Andreas f. 1704 7/9 och Jonas f. 1706 24/9.

(Namnet Waller bars i Sevalla förutom af förutnämnde ryttaren Erik Waller † 1736 begr. 28/11, 68 år gammal, af tremänningssoldaten Anders Waller, hvars son Anders f. 1718 † 1724.)

Kyrkoherde Per Waller f. 1696 12/12 i Sevalla † 1755 17/12 i Kärrbo, var 1730—1743 kollega i Västerås, sedan kyrkoherde i Kärrbo. »Trägen Docens, nitfull Pastor» g. 1731 22/12 m. Anna

Svedelius f. 1704 $^{22}/_{4}$ † 1790 $^{6}/_{2}$ i Örebro, dotter af kyrkoherden i Älfdalen Daniel Svedelius och Margareta Thermoenius.

Deras barn voro:

Eric Waller f. 1732 $^{27}/_{10}$ † 1811 $^{30}/_{5}$, biskop i Västerås, och Margareta Elisabet f. 1734 $^{31}/_{7}$ † 1736 $^{2}/_{6}$.

Personer med namnet Waller,

som ej höra till ofvanskrifna släkt:

1) Anders Waller f. 1678 i Uppl., komminister i Litslena i Uppsala stift, regem.pastor vid Nerikes och Wärml. regem. 1703; fången vid Pultava 1709 och förd till Tobolsk i Sibirien. Återkom 1722. Kyrkoherde i Karlskoga 1726 † 1739 $^{4}/_{11}$; g. m. Göril Jung, frälseinspektorsdotter från Upland.

2) Petter Waller, aflade Tygvaktareexamen 1688 $^{24}/_{3}$; var 1697 bokhållare vid artilleriet.

3) Nils Waller † 1690, rådman i Sthlm.; g. m. Beata Johansdotter † 1723 $^{29}/_{8}$.

Barn:

A) Josef Waller, kommissarie i Kammar Revisionen † i april 1715, g. m. Maria Skutenhjelm, dotter av Sekreteraren Johan Skutenhjelm. Deras dotter Christina Beata var 1723 på 16:de året.

B) Erik Waller, Borgmästare i Halmstad † 1741, 70 år gammal, g. m. Christina Brinck † 1767 i Skredsviks prästgärd. Deras son Lars Niklas Waller f. i Varberg 1705 † 1772 i Skredsvik, kyrkoherde där sedan 1744, g. m. Anna Greiff, f. 1706 † 1770, änka efter komministern i Skredsvik Carl Charisius f. 1696 † 1734.

C) Maria Waller, g. m. Casper Brinck † före 1723, Tygvaktare vid artilleriet i Halmstad.

D) Brita Waller † 1731 $^{1}/_{2}$, 26 år.

E) Anna Waller g. m. Kamrer Lars Korsberg.

4) Carl Waller f. 1791 $^{26}/_{7}$ i Vallby i Uppland, fadern bonde, † 1871 $^{9}/_{11}$. g. m. Jeanette Saxenberg, f. 1802 † 1831.

Barn:

Christina Mathilda Rosalie f. 1823, Carl August f. 1826 † 1884, landtbrukare i Spånga, Edla Viktoria f. 1828.

5) Grosshandlaren J. A. Waller m. fl. i Göteborg.

Biskop Wallers moder, Anna Svedelius var befryndad med släkterna Sernsköld, Terserus och Helmfeldt, och på grund däraf hafva åtskilliga hennes ättlingar sökt och innehaft släktstipendierna med dessa namn vid Uppsala universitet, bl. a. fader och tvenne bröder tiil Öfverläkaren vid Hålahults sanatorium, Med. Doktor Carl Erik Waller. Då denne själf sökte stipendierna, förklarades emellertid släktskapen oriktig. Hvad beträffar släkterna *Helmfeldt och Terserus kan släkten Waller ej heller räkna någon härstamning från dessa.* Frändskapen dem emellan bestod däri, att Biskop Wallers mormors mor Margareta Güthræus, var gift första gången med Prosten Samuel Troilius i Leksand. *Deras barn* hade gemensam härstamning både med Margareta Helmfeldt f. von Pfarr. som stiftade Helmfeldtska stipendiet, och med Margareta Terserus, som stiftade det Terseriska. Men Eric Wallers mormor, Margareta Thermoenius, var dotter till ofvannämnda Margareta Güthræus *i hennes 2:a gifte* med Prosten i Mora, Anders Thermoenius. En annan frändskap mellan släkterna Svedelius och Troilius hade uppstått därigenom, att en syster till förutnämnde Prosten Samuel Troilius, Emfred, var gift med Prosten i Rättvik Olaus Andræ Dalecarlius, (Svedelius) kallad »dalbispen», broder till Biskop Wallers moders, Anna Svedelius' farfars far. En dotterdotter till »dalbispen», Clara Elvius, var moder till Landshöfding Samuel Sernsköld. *Med denne, som stiftade Sernsköldska stipendiet, räknade Biskop Wallers mor verklig släktskap* (*syssling*), som synes af följande stamtaflla:

Andreas Holgeri Gestricus. Kapellan i Ohre 1607 † 1612.

Israel Andreæ Dalander, kyrkoherde i Ohre 1629 † 1666 $^{30}/_{9}$ g. m. Margareta Andersdotter † 1664.

1.	2.
Margareta Israelsdotter Dalander f. 1626 † 1697, g. 1646 m. Ericus Michaelis Wallenius f. i V. Våla i febr. 1620 † 1680 $^{28}/_{6}$, kyrkoherde i Särna 1651. Barnen kallade sig Sernander.	Elisabet Israelsdotter Dalander f. 1628 † 1704 i sept. g. 1652 $^{13}/_{6}$ m. Andreas Danielis Rättvicensis f. 1618 $^{15}/_{10}$ † 1684 $^{16}/_{6}$. Kyrkoherde i Älfdalen. Barnen kallade sig Svedelius.
Samuel Sernander f. 1671 $^{3}/_{2}$ † 1740 $^{11}/_{4}$. Kyrkoherde och Prost i Svärdsjö, g. 1710 $^{2}/_{2}$ m. Clara Elfvius f. 1679 † 1761, dotter af Prosten Gustaf Elfvius och Elisabet Dalekarlia, (som var kusin med Andreas Danielis Rättvic.)	Daniel Andreæ Svedelius f. 1653 $^{28}/_{3}$ † 1713 $^{8}/_{8}$, kyrkoherde i Älfdalen 1684, g. 1688 $^{30}/_{12}$ m. Margareta Thermoenius † 1739, dotter af Lektorn, sederm. kyrkoh. i Mora Andreas Thermoenius och Margareta Güthræus.
Samuel Sernsköld f. 1713 tit. landshöfding † 1797 $^{24}/_{5}$.	Anna Svedelius f. 1704 $^{22}/_{4}$ † 1790 [illegible] g. 1731 $^{22}/_{12}$ m. Petrus Waller f. 1696 $^{12}/_{12}$ † 1755 $^{17}/_{12}$. Kyrkoherde i Kärrbo.
	Eric Waller f. 1732 $^{27}/_{10}$, † 1811 [illegible] 5, biskop.

När föddes Johan Gustaf Liljegren

Af Severin Bergh

I Biografiskt lexikon, band 7 (ny uppl. Sthlm 1876), sid. 396 lämnas följande uppgifter rörande riksantikvarien, riksarkivarien och kansliradet Johan Gustaf Liljegrens födelse: »Född d. 29 Febr. 1791 (enligt en annan uppgift d. 25 April 1789) i Lilla Hyltan i Fryele socken, Jönköpings län. Fadren bonde.» I en not anmärkes, att den första uppgiften måste förfalla, emedan februari månad 1791 icke hade mer än 28 dagar, och vidare påpekas, dels att i en nekrolog öfver Liljegren i tidningen Freja 1837 n:r 47 uppgifves d. 27 febr. 1791, men med erinran att i hofförsamlingens kyrkobok står d. 5 febr. 1789, dels att i Hofbergs Biogr. handlexikon uppgifves d. 29 jan. 1791. »Således», säger förf. slutligen, »föreligga fem olika uppgifter, af hvilka ingendera öfverensstämmer med dödsannonsen i Statstidningen 1837 n:r 136, där det heter, att L. vid sin död d. 2 juni s. å. var 47 år.»

Emellertid kunna dessa stridiga uppgifter genast reduceras till två, nämligen *den 25 april 1789* och *den 27 februari 1791*. Men båda dessa data äro styrkta genom prästbetyg bland Liljegrens efterlämnade papper och finnas omväxlande angifna i olika af honom själf skrifna meritförteckningar.

Genom en närmare granskning af uppgifterna i Fryele församlings kyrkobok för ifrågavarande tid har nu följande kunnat konstateras.

Under »Födde och döpte år 1789» upptages:[1]

Namn	Föräldrar	Född	Döpt
Jon Lilla Hyltan	Jonas Joh:son Chatharina Nilsdot.	4/25	4/3

Det är till en början tydligt, att ett skriffel här på ett eller annat sätt insmugit sig; ifall gossen var född den 25 april, kan

[1] Faddrarna uteslutas här.

han icke ha blifvit döpt den 3 i samma månad. Antingen är någon siffra oriktig — om t. ex. datum för födelsen är rätt, kan dopet ha skett den 3 maj, d. v. s. att 4/3 skulle vara skrifvet i stället för 5/3 — eller också har en förväxling af kolumner ägt rum, så att 4/3 borde stå i första kolumnen och 4/25 i den andra. I namnkolumnen är på senare tid tillskrifvet: »Kansliradet J. G. Liljegren», hvilket dock gifvetvis ingenting bevisar.

Under motsvarande rubrik för 1791 upptages:

Namn	Föräldrar	Född	Döpt
Jon	Jonas Jonsson[s] Catharina Nilsdotters barn i Lilla Hyltan.	27/2	4/3

Samma föräldrar hafva således både den 25 april eller event. 3 april 1789 och den 27 februari 1791 fått en son, som erhållit namnet *Jon*. Men det torde vara uppenbart, att de icke kunnat kalla den 1791 födde sonen *Jon*, om deras äldre son med samma namn då lefvat.

Slår man nu upp den i samma kyrkobok befintliga längden öfver »Döde och begrafne 1790», som äro införda i nummerordning, finner man följande uppgift under n:r 9:

	Månad	Dag	Sjukdom	År	Månad	Dag.
9. John Jonasson i Lilla Hyltan	apr.	16	okiänd	1	—	12

Förmodligen afses här Jonas Johanssons (eller Jonssons) och Catharina Nilsdotters son, som föddes i april 1789. Den angifna åldern (1 år och 12 dagar) stämmer, om man antager, att han var född den 3 april 1789. I hvarje fall finnes i längden öfver födda 1789 ingen annan, som passar in på den gosse, som afled den 16 april 1790.

Under sådana förhållanden torde med en till visshet gränsande sannolikhet kunna sägas, att Johan Gustaf Liljegren var född *den 27 februari 1791*. Namnet *Gustaf* förekommer icke i kyrkoboken, men lärer väl hafva antagits senare liksom tillnamnet.

Personhistorisk Litteratur

Kommerskollegium och Riksens ständers manufakturkontor samt konsulstaten. Administrativa och biografiska anteckningar af *Joh. Ax. Almquist.* Stockholm 1912—1915. 688 sid. 8:o.

Den förhoppning om fortsättning, som 1910 uttalades vid anmälan af samma författares arbete om bergskollegium, har förr än man kunnat vänta gått i fullbordan med afslutandet af ofvanstående arbete. Efter i hufvudsak samma plan som förut behandlas i första häftet organisation 1651—1809. Det andra meddelar organisation efter 1809 och personalförteckningar och tredje häftet innehåller tjänsteförteckningar, arkivförteckningar och register. Med detta arbete liksom med dess föregångare har en verklig lucka i den personhistoriska litteraturen blifvit fylld och författarens namn borgar för att det skett på ett sätt, som lämnar intet öfrigt att önska och som för arbeten om statsförvaltningen och dess ämbetsmän måste betecknas som mönstergilla. Man må hoppas, att författaren måtte finna tid att fortsätta på den inslagna vägen till forskningens gagn.

Samtidigt med detta arbete fullbordade författaren *Södermanlands läns kungl. hushållningssällskap 1814—1914,* som utkom på sommaren 1914 i 2 delar om tillsammans 406 + 427 sidor.

I likhet med flera andra hushållningssällskap högtidlighöll äfven detta sin 100-åriga tillvaro med en utställning och en minnesskrift, som torde få anses som en af de förnämsta, som hittills utkommit icke endast rent historiskt utan äfven personhistoriskt genom den mängd porträtt med biografiska data af sällskapets bemärkta män, som här återgifvas. För respektive provinsers odlingshistoria komma gifvetvis dessa arbeten att blifva af stort värde och torde därför förtjäna att här framhållas.

Ett annat liknande arbete är *Västernorrlands läns kungl. hushållningssällskap 1805—1904,* hvaraf första delen omfattande tiden 1805—1854 utkom 1905 och den andra delen 1855—1904 genom mellankommande hinder först 1915 blifvit färdig.

Äfven här meddelas en mängd porträtt af sällskapets styrande män och förvaltningsutskottsmedlemmar och författaren fil. doktor Hjalmar Heden beledsagar desamma af åtskilliga biografiska notiser

och kortare lefnadsteckningar. Särskildt torde författarens teckningar af landshöfdingarna C. F. Aschling och C. Treffenberg bjuda ett visst intresse.

Af stadsarkivarien *A. U. Isbergs* stort anlagda arbete ***Malmö stads kyrkor*** har första delen, Malmö stads kyrko- och grafdonationer, utkommit 1914 i en volym om 555 sidor.

Den goda medborgaranda, som besjälat Malmö stads borgare och öfriga innevånare, framträder här på nästan hvarje sida, och ådagalägger, att om någon svensk stad kan framvisa några patricier, så är det Malmö med sina många sedan århundranden betydande borgaresläkter och handelshus. Arbetet är till öfvervägande del en urkundssamling, men författaren har kommenterat dessa urkunder med en mångfald biografiska uppgifter och, där så kunnat ske, meddelat donatorernas porträtt. Påpekas bör den å sid. 382—422 intagna rikt illustrerade stamtaflan öfver släkten *Silow*, uppgifterna om »Lundakvinnan» Elna Hansson och sångläraren kantor J. A. Rosén.

Intresset för den svenska odlingen i Finland synes fortfarande vara mycket stort. Vi kunna här nämna del 1 af Ekenäs-samfundets skrifter ***Ekenäs stads dombok 1623—1660*** utgifven av fru *Emmy Hultman* och ***Wasa Hofrätts presidenter, ledamöter och tjänstemän samt hofrätten underlydande lagmän och häradshöfdingar 1776—1914. Biografiska anteckningar*** samlade af *H. J. Boström*. Helsingfors 1915. 354 sid.

Vasa hofrätt instiftades af Gustaf III den 28 juni 1776 och tillhörde sålunda en lång tid den svenska statsförvaltningen. Vicehäradshöfding Boströms anteckningar kunna därför påräkna att jämställas med liknande arbeten öfver Svea, Göta och skånska hofrätten. Särskildt är detta fallet som den svenska litteraturen ännu företer många luckor för äldre tider i juridisk personhistoria. Arbetet synes vara omsorgsfullt utarbetadt och särdeles rikt på porträtt. Den smakfulla utstyrseln bidrager äfven att förhöja det goda intrycket af arbetet, som synes uppfylla de fordringar man kan ställa på ett sådant verk.

Tal i S:t Knuts gille i Lund 1903—1915 af *Nils Flensburg* och *Carl Martin Collin*. Lund 1915. 197 s. 8:o. Tryckt i 500 ex.

Förestående arbete utgafs på uppdrag af styrelsen för S:t Knuts gille i Lund den 22 april 1915 som en hyllningsgärd till dess ålderman professor Nils Flensburg på dennes 60-årsdag. Det utgör en värdig efterföljare till den litteratur om gillet som förut utgifvits af Gustaf Ljunggren och Carl Sjöström.

Knutsgillena uppstodo i Danmark under medeltiden och sådana finnas ännu i Lund, Malmö och Ystad, fastän i mera än ett afseende reformerade. De utgöra numera en icke oviktig del i respektive städers officiella sällskapslif, som den 13 januari tager sig uttryck i lysande Knutsfester. Minnestal ägnas då de sedan senaste Knutsdagen bortgångna systrarna och bröderna, om hvilkas sista färd Knutsklockan i Lundadomens torn forut erinrat.

Minnestalen röja en ovanlig tillgifvenhet för den skånska hembygden, och i synnerhet dess andliga metropol Lund, hvars innevånares lif skildras i sympatiska drag. Man fängslas särskildt af författarens fina teckning af skillnaden mellan förr och nu, af den stora omhvälfning som särskildt de senaste femtio åren medfört i det borgerliga stadslifvet.

Till arbetet har utgifvaren auditör Torsten Uggla fogat ett personregister med biografiska anteckningar, ett värdefullt tillägg till förutvarande matriklar.

Kontraksprosten och Kyrkoherden Filosofie Magister *Benedictus Jonæ Carlsons släkttafla* sammanställd och utgifven af *Josef Carlson*, Filosofie Licentiat, Läroverksadj. Skara 1915. 28 sid. Pris 75 öre + porto.

Kyrkoherden i Slöta, prosten i Vartofta kontrakt B. J. Carlson föddes 1768 och afled 1833. I sitt gifte med Christina Billberg af den skånska prästsläkten hade han 8 barn, hvilkas ättlingar här finnas sammanställda med kortare biografiska notiser. Det rör sig om inalles 209 personer, hvaraf i första generationen 8, i den andra 40, i den tredje 84, i den fjärde 74 och i den femte 3. Af här behandlade släkter eller släktgrenar kunna nämnas Bendz, Engström, Kleberg, Torelius, Sylvén, Sandzén, Wahlstedt, Ekströmer, Franck, Jolin m. fl. Uppgifterna synas sammanförda med omsorg och noggrannhet, men uppställningen är något oklar, då släktnamn ej upprepas för hvarje person, hvilket i ett stamträd torde vara nödvändigt, och generationsbeteckning saknas. Ett register hade äfven varit önskvärdt.

G. I.

Tal och skrifter af konung Gustaf II Adolf. Ett urval af *Carl Hallendorff.* Kungl. Boktryckeriet P. A. Norstedt och Söners förlag, Stockholm 1915. Pris 2 kronor 90 öre.

Arckenholtz samlade i »Recueil des sentiments et des propos de Gustave Adolphe» (1769) ett antal yttranden af den store konungen. Det lilla häftet, som väl nu är ganska bortglömdt, har på sin tid spelat en viss roll trots den anekdotmässiga läggningen och den främmande omklädnaden: många af konungens mest kända ord ha därifrån funnit sin väg in i litteraturen. Närmare konungens personlighet kom man genom bibliotekarien Styffes för sin tid rikhaltiga urval af dennes skrifter (1861). Sedan detta arbete längesedan utgått ur bokhandeln och därjämte åtskilligt nytt genom senare urkundspublikationer kommit till, har professor Hallendorff nu ånyo i en förträfflig upplaga framlagt en rikhaltig samling af konungens tal och skrifter för en större allmänhet. Urvalet är, såsom redan utgifvarens namn borgar för, representativt för Gustaf Adolfs personlighet såväl som för hans historia. Orienterande inledningar, förklarande anmärkningar och en lista på nu obrukliga ord göra texten lätt tillgänglig.

* * *

Gustaf Adolf tvekade lika litet att sätta in hela sin personlighet i tal och skrift som i slagfältets vimmel, och därför ligger det ännu hans ord kvar något af den kraft, som oemotståndligt ryckte betänksamma rådsherrar, betungade ständer och hårdt pressade soldater med sig genom alla svårigheter. Friskast och omedelbarast möter man det otvungna samtalet konungens starka, rika temperament med dess impulsivitet och dess skiftningar från vinnande varm hjärtlighet till snar, het vrede, från lugn, klok öfverläggning till än otålig och pådrifvande, än tändande och smittande ifver. Planen för professor Hallendorffs publikation har tyvärr ej tillåtit att taga med någon af de berättelser, vi äga om samtal med konungen, men äfven i det offentliga talets och skriftens mera bundna form röjer sig hans starka personlighet.

Gustaf Adolfs tal och skrifter vittna öfverallt om en bildning, som står på sin tids höjdpunkt. Bibeln och de klassiska auktorerna hade ställt honom exempel för ögonen att beskåda och taga sig lofliga efterdömen af. De hade också gifvit honom liksom hans samtida en fond af vishetsregler, utmyntade i sentenser och maximer, som flitigt inlärts under studieåren för att sedan vara till hands under alla lifvets förhållanden — ofta nog i förtroligt grannskap med mustigare kraft-uttryck från den folkliga ordspråksskatten eller lägereldarna. Icke minst däri framträder Gustaf Adolfs egenart, att han gett en med åren växande personlig särprägel åt uttrycksvanor och talesätt, som hade sin grund i en sträfvan att söka anknytning till en allmänt erkänd auktoritet.

Personligt är allt hvad Gustaf Adolf talat och skrifvit men minst af allt självbespeglande bikt. I en tidsålder, då lyriken mindre sökte ge känslan själf än fånga bilder, som kunde väcka den till lif, hade handlingens män ej tid att grubbla öfver sin personlighets gåtor. Däraf kom något helt och sundt öfver deras känslolif, som äfven om det ej får förväxlas med obruten harmoni, ger deras väsen en egendomlig friskhet.

Det ligger i tidens och konungens egen art, att religionen spelar en stor roll i hans skrifter. Hos Gustaf Adolf som hos hans samtida möter oss främst en fast och viss förtröstan, som ej synes ha anfäktats af andra tvifvel än syndkänslans och samvetets. Lutherdomens sunda, kraftfulla syn på stat och människolif, som adlade mänsklig verksamhet i ett rätt sinne till rätt Gudstjänst och äfven ifråga om arbetets frukter var fri från asketism, kunde ej vara annat än en god jordmån för en natur sådan som Gustaf Adolfs. Något protestantiskt helgon var han ej därtill hade han för mycket af Luther men äfven för att tala med Geijer, för mycket af Cæsar och Alexander. Cæsar och Alexander — med dessa båda män och deras verk, tolkade af renässansens lärdom, hade under hans ungdoms studier i de klassiska texterna mött honom en annan värld och en annan lifssyn än den lutherska fromhetens och den germanska pliktkänslans. Viljan till makt och ära, personlighetens och den skapande, ordnande maktens kraf på utrymme att verka intill sina yttersta gränser, sådant kunde ej spårlöst gå en ung, ärekär furste förbi, om han än läste om det i »hedningarnes» skrifter. För Gustaf Adolf och många bland hans samtida ha

säkerligen Machiavellis läror om statsmaktens självständighet i mycket betydt en frigörelse, äfven om man stundom funnit »italienska consilier subtiler än de sig här in septentrione vele bruka låta». Det ligger en omisskänlig fläkt af renässans öfver hela Gustaf Adolfs inledning till sin egen historia, vare sig han sträfvar att tillvarataga sitt rykte hos eftervärlden eller med fördomsfri blick pröfvar betydelsen af Stockholms blodbad för lugnet under Gustaf I:s regering och det politiskt förkastliga i Erik XIV:s ångerfyllda svaghet efter Sturemorden.

Till en början ha säkerligen inlärda, väl afvägda kompromissformler slagit en brygga mellan de olika elementen i Gustaf Adolfs bildning och låtit honom utan tvekan tillägna sig allt, som fann genklang i hans egen natur, i dess djupa pliktmedvetande och starka idealitet eller i dess sunda, stolta längtan till verksamhet och makt och ära. Men visst är, att denna yttre harmoni blott genom inre strider förvandlats till hans personliga egendom. Den motsägelse, man velat finna i hans största verk mellan religiositetens inre, personliga väsen och de yttre, statliga maktmedel han brukade, har säkerligen aldrig bekymrat honom. På sitt lands rätt och sin plikt att häfda denna har han aldrig tviflat, och lika litet som det kunde falla honom in, att någon yttre auktoritet skulle kunna träda emellan den enskilda och hans Gud, lika klart måste han se, hvad fara till evig och timlig välfärd de påfviskas framfart innebar för en protestantism, som saknade skyddet af en stark statsmakt. Konflikten låg på ett helt annat plan. Det var när han pröfvade de yttre frukter, hans konungagärning lofvade honom själf och kanske ännu mera när han lyssnade till röster i sitt inre, som han måste fråga sig om hans verk evrkligen var en sann Gudstjänst och ej bottnade i längtan efter makt och ära. Det slutliga svaret kan ingen människa ge; sitt eget har han gifvit flera gånger med ett tonfall, som vittnar både om den genomkämpade stridens allvar och den vunna förtröstans frimodighet.

* *
*

Den föreliggande samlingen kunde ge anledning att dröja vid många särskilda frågor, i synnerhet kanske de utrikespolitiska problemen, förhållandet till grannarna och till den framträngande katolska reaktionen. Här skola emellertid blott Gustaf Adolfs åsikter om konungadömet upptagas till diskussion. Problemet har lifligt sysselsatt honom under hans tidigare år. Anledningen härtill låg naturligtvis i Sigismunds anspråk: hans intresse dref honom att vederlägga dessa, hans rättskänsla gjorde det tydligtvis för honom liksom för fadern till ett behof att vinna en tillfredsställande lösning af rättsfrågan. Efter flera ansatser i talen till ständerna nå hans tankar klarhet och mognad i de ofta citerade klassiska orden i personalierna öfver Karl Filip och i den bredare skildringen af revolutionerna mot Erik XIV och Sigismund i inledningen till hans egen historia — ett ytterligare skäl, synes det, för professor Hallendorffs antagande, att denna affattats under tiden närmast efter Karl Filips död.

För rent legitimistiska eller absolutistiska deduktioner erbjöd Gustaf Adolfs ställning inga utgångspunkter. Tanken, att arfriket skulle vara oförenligt med ett rättsförhållande mellan konung och folk, »att ett arfrike hade inga privilegia», tillbakavisar han »som ett påfund af jesuiterna, som allt subtilt som intet doger, uppfinna». Om man vid en apologi för Karl IX:s revolution ville söka ett stöd i den samtida publicistiken, hade man att tillgripa en fördragslära i stil med monarkomackernas eller med dem besläktade författares: i 1626 års universitetsstatuter föreskrefs det, att politiken skulle föreläsas efter Althusius; och ännu under det tyska kriget tvekade Gustaf Adolf ej att i offentliga fördrag beteckna kränkandet af de tyska ständernas privilegier och lagfästa rättigheter, brytandet af rikets fundamentallagar och kejsarens därpå grundade kapitulation som rättmätig orsak till resning. Att dylika uttalanden nu betingades af särskilda diplomatiska syften ligger i öppen dag, men det äger i alla fall sitt intresse att fastslå, att den svenska publicistiken under den stora tyska krisen ej afskurit traditionerna från den egna revolutionsperioden. Det föll emellertid aldrig Gustaf Adolf in att förenkla de stora brytningarna i folkens lif till endast en dylik privaträttslig kontraktstvist. Hos honom lefde jämte sådana tankegångar andra åskådningar, djupt rotade i hans lands historia och hans ätts traditioner. Ej endast som privilegier och förmåner, jämväl som mödosam plikt hade i Sverige rätts- och statsordningen mött hvarje man ända från den gamla tings- och polispliktens dagar. Så hade den mött farfadern, då han »ändock han en privatperson var, likväl understod sig att fria och frälsa sitt fädernesland», så äfven fadern och hans samtida bland råd och ständer, när samma rätts- och statsordnings väsentligaste innehåll, fäderneslandets af Gustaf I återupprättade frihet och evangelii förbund, äfventyrades genom Sigismunds papistiska tyranni. Och var det ej på samma sätt, då han själf kallades att mottaga riket, omhvärfdt af yttre fiender och söndradt inom sig självt? Från denna synpunkt af fäderneslandets rättskraf på »konung och ständer, högre och lägre» kunde väl det särskilda rättsförhållandet dem emellan synas mindre väsentligt och i hvarje fall en organisation däraf otillbörlig, som hindrade en fri personlig insats i statens tjänst där den rätta förmågan fanns. Men i Gustaf Adolfs statskonst ha de båda systemen ej uteslutit hvarandra och därför ej heller i hans teori.

B. B—s.

Ett 300-årigt Vasaminne. Brefväxlingen mellan Gustaf II Adolf och Ebba Brahe. Utgifven af *Carl Magnus Stenbock.*

Gustaf Adolfs och Ebba Brahes kärlekssaga har många gånger behandlats både i historien och i dikten, och få episoder i den svenske konungens lif torde stå så klara och lefvande för folkfantasien som just denna. Den uppfattning, som allmänheten i detta fall fått, är emellertid af rätt sent datum och hvilar dessutom ej på så alldeles fast grund. Den är egentligen ett verk af Fryxell. Det, som den stora allmänheten på hans tid visste om Gustaf Adolf och Ebba Brahe, torde

den vanligen ha fått från en både i tryck och handskrift mycket spridd roman Konung Gustaf Adolfs och Fröken Ebba Brahes kärlekshändelser. En trängre krets kände dessutom till de originalbref, som bland andra Hallenberg i sin historia omnämnt. Med hjälp av sin rika fantasi lyckades nu Fryxell till en lefvande och åskådlig bild sammanfoga de sägenartade elementen från romanen och de historiska från brefven. Huru tilltalande den Fryxellska berättelsen än må vara, får den dock ej utan vidare tagas för god. Sägnens och historiens uppgifter ha nämligen här ansetts fullt likvärdiga, och någon kritisk granskning av de förra har ej företagits. Ej heller senare har någon sådan skett. — Det måste därför bli en framtida uppgift att revidera den Fryxellska uppfattningen bland annat genom att med stöd af samtida källor utmönstra de delar i traditionen som direkt strida mot dessa. Därvid bli naturligtvis de bevarade brefven av stort värde.

Redan förut har en del af dessa varit tryckt i Styffes upplaga af Gustaf Adolfs skrifter och i Sondéns edition af Gustaf Adolfs bref till Ebba Brahe. De två originalbref som nyligen återfunnits, det ena från Gustaf Adolf, det andra — och enda kända — från Ebba Brahe, och som publicerats i denna tidskrift, gjorde emellertid en ny fullständig upplaga af brefven i hög grad önskvärd. Detta önskemål har nu blifvit uppfyllt.

Denna nya upplaga måste sägas stå vida öfver sina föregångare. Utgifvaren har nämligen icke blott eftersträfvat fullständighet och ett riktigare återgifvande af originaltexten, utan äfven — och detta har förut ej skett — efter inre grunder sökt placera de odaterade eller i fråga om dateringen omtvistade brefven i sin rätta ordningsföljd. Så är t. ex. fallet med det bekanta brefvet dateradt Väsby den 19 januari, hvilket endast finnes bevaradt i kopia och där har årtalet 1613. Att detta varit felaktigt, ha visserligen förut både Styffe och Levertin misstänkt, men först nu har det konstaterats att årtalet måste vara 1615. Härigenom framflyttas händelserna ett år. — Slutligen bör ihågkommas den förut i denna tidskrift publicerade synnerligen intressanta historik öfver brefven som nu fått inflyta i upplagan.

Den bild af de handlande personerna, som man får vid läsningen af brefven och en del andra af utgifvaren i inledningen citerade aktstycken, skiljer sig i mycket från den, som Fryxell gifvit. Änkedrottning Kristina framstår ej längre såsom den sagans elaka styfmor, som Fryxell i anslutning till romanen velat göra henne till. Hon synes snarare vara den litet karlavulna sextonhundratalshusmodern, som vill, att sonen skall göra ett godt parti, helst inom släkten. Det är väl ur denna synpunkt, som man måste se hennes arbete på ett hessiskt giftermål. De statsskäl, som talade för ett sådant, hade hon kanske ej så mycket sinne för. De voro däremot säkerligen starkt vägande för den hessiske landtgrefven, som ju vid denna tid arbetade på Sveriges anslutning till den evangeliska unionen, en anslutning, som kunde göras fastare genom ifrågavarande giftermål.

Om den hårda kamp, som förts mellan konungen och hans moder, får man en aning bland annat i de af utgifvaren citerade brefven från Chesnecopherus till Axel Oxenstierna. Af dessa framgår också att den senare ännu vid början af år 1615 icke motverkat, utan i stället

velat medverka till ett giftermål mellan Gustaf Adolf och Ebba Bra[illegible] Om de närmare orsakerna till att detta gck om intet, lämna bref[illegible] ingen upplysning. Man vet sålunda ej, huruvida änkedrottningen [illegible] sin hand med vid De la Gardies frieri, ja, man känner ej ens [illegible] Ebba Brahes egen ställning till detta. Det enda från henne bevara[illegible] brefvet är nämligen från ett tidigare skede. Förmodligen hade h[illegible] hellre velat bli Sveriges drottning än De la Gardies gemål. Att döm[illegible] af vissa ställen i konungens bref till henne synes hon emellertid [illegible] resignerat tidigare än han. Att det ej var med lätt hjärta, som Gustaf Adolf såg skilsmässan, torde däremot vara höjdt öfver allt tvifvel. Härför talar den starka lidelse, som framlyser i hans bref till Ebba Brahe och som gör dessa kärleksbref till de kanske vackraste och djupast kända i sextonhundratalets Sverige.

Orsakerna till skilsmässan kunna således på grund af bristande material ej närmare angifvas. Ej heller är det bekant, hvarför det hessiska giftermålet, på hvilket det dock arbetades långt in på hösten 1615, måst uppgifvas, och hvarför blickarna i stället kommo att vändas mot Brandenburg. Kanske kunna arkiven i Marburg, Cassel och Berlin gifva närmare upplysningar om allt detta.

Ofvanstående korta redogörelse kan naturligtvis endast gifva en svag föreställning om Gustaf Adolf och Ebba Brahe sådana de framträda vid läsningen af brefven. Den personliga bekantskap som man därvid stiftar, underlättas väsentligen genom de båda förträffliga porträtt, som utgifvaren lyckats anskaffa. Särskildt den lilla på Skokloster förvarade miniatyren öfver Ebba Brahe ger vida mer än det publicerade brefvet en föreställning om hennes stora personliga tjuskraft. Slutligen bör påpekas bokens utomordentligt vackra och stiltrogna utstyrsel.

Tor Berg.

Ätten Hammarskjöld. Personhistoria och tidsbilder från tre hundra år, berättade för släkten af *Nina Hammarskjöld.* 590 sidor i stor oktav. Ett färgtryck och 26 ljustrycksplanscher. Stockholm 1915. Cederquists grafiska aktiebolag. Pris 15 kr.

Det ges många sätt att skrifva släkthistoria. Anmälaren kommer ihåg en äldre man, numera död, hvilken ansåg sig ha skrifvit sin ätts historia när han hade ritat upp ett stamträd som räckte från golf till tak, upptog en oändlig massa namn och slutade med Adam och Eva. Öfver detta sväfvade det allseende ögat i triangeln. Hans egen släkt hade adlats i midten af 1700-talet, förut hade fäderna i några släktled tillhört prästeståndet och den äldste kände var en hedersman vid plogen. Icke ens den frodigaste fantasi kunde namnge dennes fäder. Det tillfredsställde honom icke. Då tog han sin tillflykt till kvinnolinijen och liksom så många andra svenskar kom han på sa sätt upp ända till Karl den store samt ifyllde resten ur kronikor och sagor. För hans behof var detta stamträd tillfyllest, och släkten var belåten. Tryckningsfrågan kom beklagligtvis aldrig öfver diskussionsstadiet hufvudsakligen, enligt hvad som uppgafs, därför att det ansågs svårt att få

så många namn öfverskadligt ordnade i bokform! — Genealoger göra sig alltjämt rent otrolig möda att gifva sken af sannolikhet åt orimliga traditioner, och bläck och papper ha spillts i oändlighet för att visa härstamning från kungar och sagohjältar, helst med Oden i spetsen för allihop. Det är än så länge icke regel att släkthistorici endast konstatera det som kan bevisas. Till dessa undantag hör emellertid föreliggande arbetes författarinna.

Ett särdeles vederhäftigt intryck gör redan första kapitlets början; det första man där möter är nämligen rätt och slätt ett utdrag ur Smålands rytteriregementes arkiv för år 1579. Därigenom ställes man genast på fast mark och, det kan gärna sägas först som sist, man kommer sedan under fortsättningen aldrig på gungfly.

Nu skall ingen tro att den digra bokens innehåll utgöres af nakna utdrag ur regementsarkiv, ministerialböcker, domböcker o. s. v. Det material som förf. under många år hopsamlat och som sannolikt närmar sig gränsen till fullständighet, återges icke det ena dokumentet efter det andra som bilagor till små biografiska skelett. Detta hade visserligen också varit ett sätt, och ett förtjänstfullt till, att skrifva släkthistoria. Men författarinnan tillfredsställde det icke. Af hennes tunga apparat märkes föga, hon afväger noga dokumentens värde, diskuterar svårhandterligare material och bearbetar sina stora samlingar till utförliga lefnadsteckningar för hvar och en af ättens något mera bemärkta medlemmar allt från ättefadern Peder Michelson Hammarskiöld. Efter personernas betydenhet och väl också materialets omfång ha dessa behandlats med större eller mindre utförlighet i särdeles läsvärda uppsatser, bland hvilka många äga värde äfven som roande tidsbilder af alltmänt intresse.

På de ännu i lifvet varande släktmedlemmarna har tillämpats en helt annan princip. Diskret afhåller förf. sig ifrån hvarje omdöme, hon anför alla viktiga data och ingenting annat. Att för några af dessa medlemmar de sammanförda data uppta mer än en sida behöfver ej tilläggas.

Bokens undertitel: »*Personhistoria och tidsbilder från tre hundra år*» är väl motiverad af innehållet. Det är just hvad arbetet ger. Icke härledningsfrågor, statistiska utredningar, heraldiska spörsmål, gårdshistoria, utan historiska bilder och familjeinteriörer, »*berättade för släkten.*» Detta lilla tillägg »*för släkten*» förefaller åtminstone anmälaren som ytterligare en förtjänst till de andra. Boken bär dedikationen »*Till min Far*», det är ättens hufvudman, förutvarande statsrådet Hugo Hammarskjöld. Hela arbetet verkar så att säga släktmöte, där någon medlem berättar om gamla tider, om goda och onda år där ingenting döljes — ingenting behöfver den släkten blygas öfver — och allt blir så enkelt och trovärdigt. Man märker att berätterskan är väl förfaren i familjekrönikan och hennes skildringar fängsla och väcka sympati. Man lefver med släkten och helt naturligt finner man att som öfverskrifter till en del biografier få se t. ex. Lorenzo, Agaton, medan den äldste af dem alla, *Peder Michilsson Hammarskiöld*, presenteras på detta sätt med alla sina namn, och att exempelvis som kapitelrubrik till den synnerligen väl skrifna biografien öfver en för snart

20 år sedan bortgången märklig ättemedlem satts: »*Justitierådet C. G. Hammarskjöld*». Man talar om Lorenzo och Agaton, men om C. G. Hammarskjöld heter det justitierådet H., och förf. anser sig behöfva upplysa om att hans dopnamn egentligen var Carl. Det ligger stämning redan i dessa rubriker. Samma intima skildringskonst förebådar för öfrigt i flera andra kapitelöfverskrifter: *Fru Wendela* exempelvis eller *Gamle kammarjunkaren*, och förf. håller hvad hon lofvar. Det är med den uppriktigaste glädje man konstaterar, att denna bok hittat vägen utanför den krets, för hvilken den egentligen varit afsedd.

Ätten i sin helhet äger så många medlemmar, som tillhöra svenska historien, att en släktmonografi redan från den synpunkten sedt var berättigad att framträda. Nu har också ätten fått en historia, som innehåller så utförliga biografier. att anmälaren åtminstone icke kan påminna sig ha sett att någon släkt äger sådana. Undertecknad har gjort några randanmärkningar vid läsningen af boken, men mest har innehållet fängslat så att granskaren glömt sig. De obetydliga anmärkningarna ha sedan hamnat i papperskorgen.

Till den goda verkan som arbetet gör, bidrar också illustrationsmaterialet från Cederquists atelier, ett färgtryck och icke mindre än 26 hufvudsakligen porträttreproduktioner i ljustryck af ypperlig beskaffenhet. Som afslutning återfinnas grupper från släktmötet år 1910 då 300-årsdagen af ättens bestånd firades på det gamla Småländska stamgodset Tuna, samt de varma och sympatiska ord som ättens hufvudman yttrade vid detta tillfälle och hvilka så väl stå i samklang med denna gedigna skildring af ätten Hammarskiölds historia.

C. M. S.

Svenska kungliga och furstliga bokägaremärken inklusive dedikations- och donationsexlibris med öfver 900 afbildningar samlade och beskrifna af *Arthur Sjögren.* Med ett förord af *Johannes Rudbeck.* Stockholm 1915. Bröderna Lagerström. Pris 75 kr.

Efter flerårigt arbete har Arthur Sjögrens arbete om kungliga exlibris utkommit från »Bröderna Lagerströms» officin. Man hade berättigad anledning till stora förhoppningar om ett ståtligt och gediget arbete, det var ju den kände bokälskarens och konstnärens stora verk som bebådats, och firmans namn var ytterligare en säker borgen. Resultatet, det kan sägas först som sist, öfversteg hvarje förväntning.

Här skall ej ordas om bokens bidrag till bibliotekshistorien. Därom skall tvifvelsutan en sakkunnig artikel inflyta i »Nordisk Tidskrift för bok- och biblioteksväsen», hvilkens utgifvare dr. I. Collijn redan i Stockholms Dagblad för d. 5 dec. skisserat riktlinjer för bedömandet af arbetet från den synpunkten. Lika litet kan här vara platsen att gå in på det rent dekorativa, hur rika än bidragen må vara i detta afseende. Sannolikt kommer väl någon konstkritiker att finna studiet däraf både lockande och lönande. Han skall väl också ägna en tanke åt de här åter-

gifna porträttmedaljongerna, hvilkas ikonografiska värde ej är att förakta. Dessa ha hittills knappast blifva uppskattade till sitt rätta värde, nu äro de samlade till forskningens tjänst. Skulle man framhålla något porträtt ur den rätt talrika samlingen — med kännedomen om förf:s skarpa blick och flit vore man frestad att säga att den är fullständig — vore det väl Carl XII:s miniatyr, infattad i silfverram på framsidan af en Carl XII:s bibel (Kungl. biblioteket). Den boken har dessutom sin historia för sig, och förf:s uttalanden om densamma synas fullt berättigade. Detta för oss direkt till det personhistoriskt-heraldiska i detta arbete. Hvilket värde kan Sjögrens Kungl. exlibris tillerkännas i detta hänseende?

Af lätt begripliga skäl gäller det här mindre den heraldiska synpunkten. Det är ju fråga om bokägaremärken för kungliga personer, och för kännedomen om dessas hedraldiska emblem söker man väl icke bokbindarnas vapenafbildningar, då ju därtill på annat håll finnas rikhaltiga källor af auktoritativ karaktär, och utomlands tillverkade vapenband och inhemska varianter ha konsthistoriskt intresse snarare än heraldiskt.

Ymnigare flöda bidragen till personhistorien. Nyss nämndes Carl XII:s bibel och häntyddes på, att dess historia refererats, och de notiser, som förf. bifogat en hel rad citerade böcker, äro ofta roande och värderika äfven för personhistorien.

Förf:s afsikt har varit att behandla »Svenska kungliga och furstliga bokägaremärken inklusive dedikations- och donationsexlibris». Man förstår att han i främsta rummet sysslat med *typen*, vare sig denna uppträder i 100-tals exemplar eller är sällsynt, men att individerna, enskilda böcker, som kunnat ge anledning till anteckningar utöfver det fackmässiga, endast ha kunnat behandlas undantagsvis, hvilket naturligtvis från *personhistorisk* synpunkt är beklagligt. Ett exempel skall åskådliggöra detta. När Augustin Ehrensvärd år 1747 var förordnad att leda »fästningsarbetet» i Finland, beskref han under en resa till Stockholm i 2 små oktavvolymer med de vackraste teckningar sina intryck. Han komponerade tillika utsökt delikata dedikationsblad och präntade på finska till den 1 1/2 årige prins Gustaf: »Meiden Nouren Printz Giöstan muistö» (liknande i den andra volymen) och därunder satte han datum Helsingfors den 9 sept 1747. Dessa böcker ha bundits omkring 40 år senare, som det vill synas, af Ch. Schneidler. Det är, hvad exlibriset beträffar, af samma typ som Sjögrens intressanta färgplansch nr. 160 a. Ej ett ord omnämnes om Ehrensvärds dedikation: exlibristypen är vanlig, förf. har ej haft anledning att dröja vid detta exemplar. Ett exempel till. Ulrika Eleonora d. y:s stämpel (Sjögren nr. 113) är också vanlig, beskrifningen saknar följaktligen hänvisning till en handskrift, försedd med denna pärmstämpel, hvars innehåll är af stort intresse och har sin egen historia. Det är: »Åtskillige orationer öfver Carl XII, Ulrika Eleonora, Fredrik I etc.», till drottningen dedicerade af Bror Rålamb Stockh. den 23 jan. 1729. Den rikt illustrerade boken har drottningen »läsit den 23 januarij om torssdagen».

När nu förf. icke anser sig kunna framhålla fall af dylikt slag, kan man ännu mindre vänta sig att han omnämner exempelvis judarnas högst intressanta förbön om helgdagar och sabbater för sin beskyddare

Gustaf den III och med dedikation till honom, hvilkens namn prunkar i guldbokstäfver på både svenska och hebreiska, ett kulturhistoriskt värderikt dokument; eller Schering Rosenhanes' Hortus Regius med dedikation till drottning Kristina och hennes porträtt, genealogi etc; eller Jonas Petri Bases krönika på svensk knittelvers år 1588 dedicerad Katarina, Gustaf Vasas efterlefverska, med titelbladet siradt med figurer samt röd, grön och svart skrift. Hos dessa volymer saknar man nämligen tyvärr den minsta lilla antydan om något bokägaremärke ditsatt af ägarna själfva, hvarför de ej ha kunnat räddas för detta verk. Om nu motsatsen hade varit fallet, skulle dessa böcker omnämnts af förf. lika väl som konung Eriks. Af hans böcker ha nämligen 4 tagits upp med sina af konungen inskrifna namn eller initialer. Därvid är dock att märka, att de två första årtalen 1550, som förf. satt i kanten, ej kunna syfta på »bokägaremärkets» tillkomst utan på bandets, ty Erik kunde tidigast 1560 skrifva sig Ericus 14 (ej Ericus R. som förf. med frågetecken uppger) och Ericus R. Det är en lätt förklarlig lapsus då ju ett band och det därtill hörande pärmexlibris äro samtidiga och förf. af gammal vana satt bandets årtal i kanten. På tal om kung Erik uppger förf., att af de böcker som denne haft i sitt mångåriga fängelse endast 5 äro i behåll. Hvilka skäl förf. haft för sin tro att konungens dagböcker för 1566 och 1567 följt honom hela lifvet igenom, får man ej veta. Af större intresse i detta sammanhang än ett uppräknande af under fängelsetiden begagnade böcker hade varit ett omnämnande af de rester af hans bibliotek, som finnas i behåll. En volym i denna samling, nyssnämnda dagbok för 1567, har gått de allra egendomligaste öden till mötes, för hvilka, relaterade i all korthet, utan tvifvel kunnat beredas plats i detta åt kungl. böcker ägnade verk, helst som förf. för omväxlingens skull på sina ställen, och särskildt hvad kung Erik beträffar onödigtvis mycket, afvikit från ämnet. Men boken omnämnes icke en gång i andra afdelningen därför tydligen, att konungens namn ej står isoleradt, utan ägarebeteckningen är formulerad så här: »Annus 67 infælicissimus Erico Regi.» Jag ser ingen principiell skillnad mellan denna beteckning och den af förf. sid. LXVIII o. f. beskrifna och afbildade sidan: »Anno 1696 den 15 Julii war Doctor Johan (läs Jahan) Friederik Maijer uppe (läs vppe) hos migh här vthi Stockholm (läs Stocholm), och förärdhe migh denna (läs dhenna) Boken. Carolus.» I båda fallen ha dock ägarna inskrifvit sina namn i boken, i ena fallet annoterar kung Carl XI att han fått boken vid ett visst tillfälle, och i andra fallet konung Erik att detta är hans dagbok för det för honom så olyckliga året 1567.

På tal om förf:s uppfattning af bokägaremärken, vill jag endast framhålla ett par fall till. Hertig Adolf Johan är ej representerad och förekommer ingenstädes i boken. Ett omnämnande af förf:s letande efter dennes exlibris hade varit af värde, exempelvis i en öfverskådlig sammanfattning af de vunna resultaten öfver hufvud, hvilken man tyvärr saknar. Han kunde därvid exempelvis ha pekat på en volym i Kungl. biblioteket, säkerligen bunden i närmaste landsortsstaden, i hvilken hertigen satt sitt namn och sigill. Men i försättsbladet, där saknas hans ägarebeteckning. Vidare en julklapp till dåvarande kronprinsessan, sedermera drottning

Lovisa Ulrika, år 1747. Dedikationsbladet till praktboken är magnifikt, måladt som det är af G. Taraval; prinsessans porträtt, i den utsöktaste omfattning, af Nic. Lafrensen d. ä. måladt på pergament, pryder den textade tillägnan på fransk vers, författad och undertecknad af C. G. Tessin. Denna enastående vackra handskrift hade väl kunnat omnämnas i den kungliga exlibrisboken, i hvilken en afbildning af drottningens porträtt hade varit af yppersta verkan. Boken har bevisligen tillhört drottningen och porträttet kan väl betraktas som något bokägaremärke lika väl som Carl XII:s porträtt på dennes bibel, hvilken dessutom enligt förf:s egen mening knappast varit i konungens privata bruk. Nu kan man invända, att bokpärmen till bibeln har ett vapen, men drottningens bok är också praktfullt bundet med kungliga motiv (3 kronor i 2 storlekar), till hvilket jag tyvärr icke kan hänvisa, då bandet ej är afbildadt hos Sjögren (f. ö. ej heller hos Rudbeck). Sannolikt därför att detta band icke var karakteristiskt för Lovisa Ulrika, men *ett* sådant har dock tillhört henne. Förf. har annars upptagit stämplar sådana som exempelvis de 2 första under Adolf Fredrik, hvilka förekomma »mest å statsportföljer, sköldebref m. m.».

Fullständighet har den samvetsgranne förf. säkerligen eftersträfvat, men af naturliga skäl ej kunnat nå, hvilket han är den förste att erkänna. Samlingen kunde kompletteras exempelvis med en stämpel, 3 kronor öfver tvenne palmblad, från 1700-talets midt (känd från en handskrift i K. B.) eller ett *C* under hertiglig krona, rätt likt fig. 231 med den skillnaden att ett litet lagerblad är medtaget (känd från en rulla för 'amiralitetscorpsen år 1793,' tillägnad hertig Carl af L. Fornell. Lagerbladet alluderar på versen i dedikationen 'Wid Hogland blef Din Lager wriden' etc); eller *CLE* för Karl XV som prins, snarlikt fig. 395, under hertiglig krona (känd från en rulla 1844).

Under kapitlet Vasaätten säger förf., att å psaltaren af år 1560 (exemplar unicum?)[1] finnes riksvapnet med vildmän och därjämte Margareta GVLDESTERN (läs GVLDĒSTERĒ eller med iakttagande af upplösningen GVLDENSTERNE) med årtalet (15)77 på bakpärmen. Han anser tvifvelsutan med rätta att här afses Göran Eriksson (Gyllenstiernas) dotter. »Hennes nära ställning till hofvet kunde ju, i detta fall och om det ursprungligen var bundet för henne, motivera detta bands prydande med riksvapnet.» Jag har här ej tillfälle att gå in på frågan om riksvapenstämpeln icke var bokbindarens enskilda egendom och följaktligen kunde stämplas på böcker åt profanum vulgus lika väl. Förf. synes snarare tro att riksvapnet var förbehållet åt de kungliga. Men detta fall borde ej ha behöft rubba förf:s tilltalande teori, ty bandet är icke förfärdigadt åt Margareta Gyllenstierna och icke heller år 1577. Vid undersökningen af bandet anmodade jag bokbindaren Arvid Hedberg om hjälp och råd. Han förklarade då, att bakpärmen med årtalet visar annat skinn och helt annan verkstad än frampärmen och att sålunda dessa ej hörde ihop, hvarför årtalet för dateringen af bandet är utan värde. Bakom de båda

[1] Ett exemplar, ehuru något defekt, finnes på Malteholm.

namnen skymta åtskilliga bokstäfver, ehuru man ej med större säkerhet kan konstatera hvilka. Jag vill här afhålla mig från gissningar, det skulle föra mig för långt, då jag i alla fall anser konstateradt, att bandet ej är förfärdigadt för Margareta Gyllenstierna år 1577. På försättsbandet kunna iakttagas några svaga märken efter något utsuddadt. Till en del kunna dessa ha åvägabragts genom aftryck från motsidan, men icke alla märken kunna förklaras så, ty just där dessa synas, saknas upphöjningar i bandet eller annat, som kunnat vålla märken på ifrågavarande blad. Eget är att dessa märken likna E och möjligen R af samma form som kung Erik brukade använda och märka sina böcker med. Sedan Hedberg friskat upp stället, framträda dessa lämningar skarpare, utan att dock lösa gåtan. Man kan ingalunda vara säker på tolkningen, men det finnes ett och annat som talar för den, i alla händelser ingenting som motsäger den, ty det ursprungliga bandet *kan* enligt Hedberg vara från 1560-talet.

Denna anmälan har blifvit lång, och ändå ha de centrala delarna i den rika öfver 600 sidor digra boken såsom ovidkommande vår tidskrifts uppgifter icke varit på tal. Det personhistoriska har i boken naturligtvis icke kunnat framträda i förgrunden utan att rubba enheten, men med nöje konstateras att förf. lämnat talrika roande bidrag äfven i det hänseendet. Detta bör sägas för att man icke af denna anmälan skall få den föreställningen, att förf. gjort sig skyldig till svårare underlåtenhetssynder. Afsikten har endast varit att belysa förf:s uppfattning af bokägaremärken. Man får tacksamt erkänna att förf:s afvikelser från ämnet, de må nu någon gång verka störande på enhetsintrycket, varit nästan lika många vinster för personhistorien. Hvilka dessa äro, öfverlåtes åt läsarna själfva att efterse.

Den hittills utkomna litteraturen rörande kungliga exlibris, till hvilken genomgående noggranna hänvisningar blifvit gjorda, har varit föga gifvande, och förebilder till detta arbete ha saknats. Det blef förbehållet åt Arthur Sjögren att skrifva de kungliga bokägaremärkenas historia. Samlaren har under många år med otrolig ihärdighet fått hopleta stora massor af böcker, på hvilka exlibriskännaren med utomordentligt skarpt öga upptäckt typer och varianter, och konstnären har sedan fogat ihop sitt material till ett praktverk af första rang. Omsorgsfullt och smakfullt ända in i minsta detalj är också trycket. De kostnader som firman »Bröderna Lagerström» nedlagt på detta arbete om kungliga exlibris, hvars make intet land äger, äro, af utstyrseln att döma, så stora, att priset 75 kronor förefaller moderat. Det vore äfven för firmans skull önskvärdt, om boken vunne den spridning den ärligen förtjänar. Detta skulle också möjliggöra en fortsättning, nämligen en liknande behandling af enskilda personers exlibris från de äldsta till de yngsta. Att äfven där, i ett kommande band, den personhistoriska synpunkten blir tillgodosedd, därom kan man vara viss; man behöfver blott bläddra igenom någon årgång af Exlibristidskriften, som Arthur Sjögren redigerar, för att lära känna hans uppfattning i den frågan.

Som förord har friherre Johannes Rudbeck skrifvit några sidor af allmännare karaktär. Efter nådigt tillstånd är verket tillägnadt Konungen.

C. M. S.

Släkten Samzelius. Anteckningar af *Hugo Samzelius.* Stockholm 1915. 90 sid. 8:o. Tryckt i 199 numrerade exemplar. Pris kr. 7: 50.

Att söka fastslå en normaltyp för släktmonografier torde vara en omöjlighet, då under olika tider helt säkert olika fordringar kunna ställas på en väl utarbetad monografi. Dessa fordringar ökas naturligt nog i den mån våra arkivförhållanden hinna ordnas och källorna blifva lättare tillgängliga. Man kan ej undgå att tänka härpå vid jämförelse mellan nu föreliggande arbete och samme författares »anteckningar om släkten», som utkommo 1901 och finnas omnämnda i tidskriften för samma år. Genom fortsatt forskning kan utgifvaren nu framlägga en stamtafla på icke mindre än 107 tabeller af hufvudstammen och 12 tabeller af en närstående släkt, hvaraf ättlingar äfven brukat namnet Samzelius. »En släkt af den svenska jorden, känd sedan 1500-talets slut. Till en början vapensmeder i hembygden under det af Gustaf II Adolf inrättade Örebro faktori, sedermera dels vapensmeder . . . i Örebro stad . . . dels präster, tjänstemän inom civilförvaltningen, borgare och bönder», så karakteriserar utgifvaren på ett förträffligt sätt sin från Samsala by i Hallsbergs socken utgångna släkt. Att densamma här följts i hela mansstammen oberoende af tillnamnet bör särskildt framhållas, ty därigenom erhålles en riktigare bild af släkten än om endast sådana, som burit familjenamnet, medtagits. Det är visserligen mödosamt att så göra, men det är nödvändigt, om uppgifterna skola blifva till gagn för ärftlighetsforskningen.

Genealogien och biografierna åtföljas i en särskild afdelning af anteckningar ur jordeböcker, domböcker m. fl. handlingar, hvilka bidraga att lämna en fylligare bild af många ättemedlemmar och de tidsförhållanden, hvarunder de lefvat.

Det vore önskligt om flera svenska allmogestammar kunde ägnas en lika utförlig utredning som här är fallet. Man skulle då antagligen få ett betydligt mindre antal släkter än nu, men i stället så mycket större släkter och en klarare bild af ståndscirkulationen inom svenska nationen än hvad som nu finnes.

G. I.

Kjærulfske studier af *C. Klitgaard.* Aalborg 1914—1915. I kommission hos Magnus A. Schultz, Aalborg. 1—3 h. Pris 3 kr. pr häfte.

Det är ej ofta som ett danskt arbete så direkt berör den svenska personhistorien som här är fallet, men den från Nordjylland utgående släkten Kjærulf har spridt sig vida omkring och ej endast i Danmark utan äfven i Sverige och Norge kommit att intaga en bemärkt ställning. Den kan därför kallas en *nordisk* släkt, hvilket eget nog torde kunna sägas om högst få släkter.

Författaren postekspedient C. Klitgaard i Aalborg har ägnat mångåriga studier åt sitt arbete, som tack vare en sammanslutning af släkt-

medlemmar och ättlingar af släkten inom de tre nordiska länderna nu kunnat börja häftesvis utkomma från trycket.

Redan 1911 hade undertecknad anledning att i Personhistorisk Tidskrift (s. 80) påpeka vissa tvifvelaktiga uppgifter i den svenska litteraturen om släkten Kjerrulfs äldre historia. Och att en ingående granskning af släktens genealogi för äldre tider varit behöflig, ådagalägger författaren till fullo.

I första häftet behandlas de äldsta leden af släkten samt Kornumgaard- och Glinvadlinjerna. Det andra häftet är ägnadt åt den svenska eller som den här kallas Hallandslinjen och Norholmslinjen. I tredje häftet redogöres för den danska adliga linjen, Aslundslinjen, Vestbjerglinjen, Aalborglinjen och Kertemindelinjen.

Det är att hoppas, att det måtte lyckas författaren att fullborda det stort anlagda verket inom rimlig tid och efter allt att döma grundliga sätt som hittills skett.

G. I.

Göteborgs och Bohus Läns Sparbank 1864—²/₁—1914. Minnesskrift utgifven på sparbankens femtioårsdag enligt styrelsens uppdrag af bankens kamrerare *Axel G. Dahlander.* Göteborg 1913. 157 sid.

Af de numera allt oftare utkommande jubileumskrifterna torde ofvanstående från personhistorisk synpunkt förtjäna att särskildt framhållas på grund af den rikhaltiga porträttsamlingen med därtill hörande omsorgsfullt utarbetade biografiska notiser. Det är dock en olägenhet med flera af dessa arbeten, att personregister saknas. Uppgifterna blifva därigenom mången gång svåra att finna och lämna ej det gagn man annars skulle kunna hafva af desamma.

Sveriges ointroducerade adels kalender 1916 af Tage von Gerber. 3dje årg. Lund 1915. 112 sid.

Herr von Gerber synes vara en modig man, då han efter den kritik, som ägnats hans föregående kalendrar ännu en gång velat rikta den genealogiska litteraturen med en ny upplaga af sin adelskalender. Och att han ingenting lärt af denna kritik är tydligt. Samma ofullständighet som förut är äfven nu tillfinnandes, samma ovederhäftighet med afseende på historikerna och samma inkompetens som tillförne om kunskap i den personhistoriska litteraturen får man här bevittna. I förordet lämnar utgifvaren dessutom indirekt en förklaring, hvarför kalendern minskat i omfång. Han säger nämligen:

»Denna årgångs förelöpare hafva utgifvits på försök och afsiktligt redigerats ofullständiga. Med detta sistnämnda har afsetts att åt kalendern skaffa medarbetare inom ätterna och för dessa göra tydligt, att ett utgifvande är möjligt endast under förutsättning af ett sådant samarbete; denna afsikt har äfven vunnits».

Hvad skall man nu säga om en utgifvare, som afsiktligt redigerar sitt arbete ofullständigt? Att det lyckligtvis ej är vedertagen sed är sant, men principen förtjänar ändå att antecknas androm till varnagel.

»Enär i årg. 1912 i enstaka fall förfarits med mindre noggranhet vid pröfning af adelsförhållanden hafva i den nu föreliggande årgången uteslutningar måst göras också bland sådana släkter, hvilka kalenderns delvisa omläggning eljest ej berört.» Detta uttalande i förordet hindrar dock ej utgifvaren att äfven nu medtaga släkter, hvilka bevisligen ej åtnjuta adelskap eller hvilkas adelskap är minst sagdt tvifvelaktigt. Till de förra kunna räknas *von Gerber* och *de Ron*, till de senare *von Horn* (II). Däremot säges om ätten *Granath*, som upptages i årg. 1913, att dess adelsförhållande är under utredning, ehuru någon anledning att draga detta i tvifvelsmål hittills, så vidt anmälaren har sig bekant, ej framkommit.

Vidare anför utgifvaren: »Såsom af kalenderns bilaga framgår lefver i Sverige ett betydande antal släkter med anspråk på adel», och så meddelas i en bilaga förteckning på i Sverige lefvande släkter, som föra adelstecknen 'von' eller 'de', utan att ännu hafva bevisat sig uppfylla fordringarna för upptagning i denna kalender». Det är förvånande, att utgifvaren ännu lefver i den tron att »von» och »de» äro adelstecken. Det är visserligen sant, att de kunna vara det, men de behöfva ej vara det, och torde oftast icke vara det. Författaren hade då kunnat bespara sig mödan att här upptaga en del namn, som bevisligen ej hafva med adel att göra, men väl äro af utländsk extraktion. Flera af dessa tillhöra den så betydande vallonska invandringen på 1600-talet af hufvudsakligen smeder till de svenska bruken, t. ex. *de Faire*, *de Flon*, *de Frumerie*, *de Jounge* och *de Try*. Jämför namnlängd i »De till Sverige inflyttade vallonernas religiösa förhållanden» af Per Pehrsson och samme författares »Ur Österby bruks och vallonernas krönika» i Upplands fornminnesförenings tidskrift h. XX. Af nederländsk icke adlig extraktion äro *de Broen*, *de Brun* och *In de Betou*. De från Tyskland härstammande släkterna *von Aken* och *von Melen* synas äfven vara borgerliga släkter. Huru det förhåller sig med *von Betzen* är svårare att afgöra, då uppgifterna om denna släkts adelskap äro hvarandra ganska motsägande. Enligt Mariefreds kyrkoböcker afled 1795 19/5 välborne herr Baltatsar *von Betzen*, född af *Livlands adel* 1728, slutligen kronoinspektor vid bränneriet vid Gripsholm. I dagspressen 1908 angafs släkten vara »af *tysk* men ej här i landet introducerad adel» och A. Noreen i »Anteckningar om Kungl. Hallands regemente (f. d. Västgötadals) åren 1625—1910» meddelar, att kapten Johan Henrik von Beetzen f. 1695, † 1759, adlades 1734 jämte sin fader ryttmästaren vid pommerska regementet till häst Christopher Beetz och broder Carl Joachim med

namnet Beez von Beezen, men då jag ej kunnat finna dessa uppgifter bekräftade i någon för mig tillgänglig tysk litteratur, synes mig uppgifterna vara i behof af bestyrkande eller vederläggning.

Å andra sidan upptagas i förteckningen *von Heideman*, som återfinnes i Sveriges adelskalender, och ett rådfrågande af Finlands adelskalender hade kunnat upplysa, att ätterna *von Born*, *von Rettig* och (von) *Tesleff* tillhöra finska adeln. Svenska släktkalendern borde ej heller af utgifvaren lämnats obeaktad. Ätten *de Wendel* angives däri såsom portugisisk baronlig. Att bland öfriga namn i förteckningen finnas många borgerliga är tydligt, ehuru tillfälle nu ej gifves att granska samtliga.

I samband med denna kalender torde det ej vara ur vägen att påpeka förekomsten af en uppsats i »Arte et Marte årsskrift 1915 för ridderskapet och adeln» betitlad Adelskalendern, ett ändringsförslag, af — e —. De synpunkter, som däri göras gällande äro nämligen sådana, att de icke få stå oemotsagda. Att dylika uttalanden på allvar kunna göras anno 1915 är förvånande. Samtidigt som adeln afstår från sina sista privilegier vill författaren — att det icke är en för sina rättigheter och jämställighet med mannen kämpande modern kvinna som är ansvarig för förslaget vågar jag påstå — proklamera en ensidighet och trångbrösthet, som måste förvåna vid början av det tjugonde seklet. Hör här!

»Först borde då rätten att utgifva denna bok mera begränsas. Det borde ej stå hvar och en fritt att utgifva en adelskalender; — — — Den borde vara en verklig *adels*kalender, d. v. s. endast upptaga medlemmar af adeln. Alla personer, som inte tillhöra adeln — själfva eller genom gifte — borde därifrån utgå. Vi hänsyfta nu på alla sådana, som härstamma från de enl. 37 § adlade, men som ej själfva äro adelsmän. — — — Vi medgifva gärna att härigenom en hel del prydnader för adeln komma att förloras, men kalendern är väl ej ett illustrationsverk utan en *adelskalender*.

Sedan har man tänkt sig, att ifråga om adelsmännens yrken och lefnadsförhållanden vissa förenklingar kunde åstadkommas. Till att börja med kunde alla enskilda, mera tillfälliga uppdrag — — — strykas. Alla fruntimmers sysselsättningar likaså. De ha ju endast ett tillfälligt, rent privat intresse. För fruntimmer borde endast upptagas hof- eller statstjänst samt lärdomsmeriter.

Hvad de manliga yrkena vidkommer, så kunde de ju i möjligaste mån kategoriseras. Så t. ex. upptagas naturligtvis:

alla hofcharger och statsämbeten;

alla militära ämbeten fr. o. m. underlöjtnants grad;

alla ämbeten vid statens högre ämbetsverk, hvars innehafvare hafva fr. o. m. underlöjtnants rang.»

Vidare föreslås titlar såsom järnvägtjänsteman, posttjänsteman, affärsman, godsägare och jordbrukare.

»I allmänhet skulle man kunna tänka sig att man följde den principen, att för dem, som hade en ställning, som någorlunda motsvarade en underlöjtnants och högre, utsattes hans yrke och för alla andra endast namn och födelseår.

På detta sätt skulle boken få mera likformighet med dylika publikationer i de större länderna hvilket ej är utan vikt för oss såsom nation. Den skulle komma att verka mindre kälkborgerlig — om uttrycket tillåtes!»

Om förslagsställaren tror sig på detta sätt kunna gagna den personhistoriska forskningen, tar han nog miste. Det finnes ändå tillräckligt många, som ännu äro oförstående för våra sträfvanden, men skulle vi få en kalender efter detta förslag, tror jag deras antal skulle blifva

större än nu, och tillfället att förlöjliga en sådan till skada för hela forskningen, skulle nog ej lämnas obegagnadt. Den svenska kalendertyp, som grundlagts af Anrep samt fullföljts af Lewenhaupt och Elgenstierna, tror jag visserligen kan utvecklas, *men ej* i den riktning förslagsställaren tänkt sig. Och ett förbud för andra än Riddarhuset att utgifva en svensk adelskalender tillhör nog de sälla önskningar, som dess bättre ej torde gå i uppfyllelse.

G. I.

Notiser

Hvem var författaren till »Stockholms Stor-Skola och Upsala Universitet vid 1800-talets början?»

Denna i tidskriftens första häfte för 1915 meddelade intressanta skildring säges af utgifvarinnan med största sannolikhet vara författad i midten af 1800-talet och slutförd till åtminstone någon dag efter den 28 nov. 1858.

Vid granskning af författarskapet nämnas 4 namn såsom tänkbara nämligen *Johan Peter Fredenberg*, *Claës Möller*, *Z. Gellström* och *Abr. Dahlgren*. Men af dessa synes Fredenberg vara den, som utgifvarinnan möjligen anser sig kunna gissa på, för så vida ej författaren får sökas utom Stockholms nation i Uppsala.

Hvad nu först Fredenberg angår, kan han ej vara författaren, då han afled i Stockholm redan den 29 maj 1824 såsom kanslist i kommerskollegium.

Claës Möller var född den 31 mars 1791 och son till kamreraren Jacob Möller och Maria Rosina Kessler. Den 17 nov. 1808 blef han e. o. i riksbanken och den 25 maj 1817 bokhållare vid Tumba pappersbruk, där han enligt Blackstadius blef kamrerare 1830 och erhöll afsked 1838. Dödsåret är ej angifvet. Möller kan tänkas hafva varit uppe i examen 1807 och kan möjligen hafva lefvat 1858.

Zacharias Gellström var född 1787 och broder till revisorn vid arméns flotta fältkamreraren Nils Gustaf Gellström, f. 1780 $^{16}/_{11}$, student af Södermanlands nation i Uppsala 1805, † 1824 $^{4}/_{12}$ i Stockholm. Zacharias var åtminstone åren 1825—1834 kanslist i öfverståthållarämbetet i Stockholm. Att han under sin studietid bodde norr om Strömmen är väl antagligt, då fadern var klockare i Adolf Fredriks församling. Han upptages såsom kanslist i statskalendern senast 1834, men hans senare lefnadsöden äro obekanta.

Då den 7 år äldre brodern var student i Södermanlands nation måste man antaga, att familjen haft några förbindelser därstädes. Eget nog synes äfven författaren känna detta landskap ganska väl, ty annars hade han knappast skrifvit om Erland von Plomgren, att denne var fideikommissarie till »det vackra och trefliga Mostena».

Abraham Dahlgren var född 1788 och blef kryddkramhandlare i Stockholm, där han enligt Svenska Ättartal 13: 106 lefde ännu $^{24}/_{2}$ 1835. Han synes hafva tillhört en ekonomiskt väl situerad familj, där sönerna fingo studera.

Visserligen kan man af förestående uppgifter ingalunda fastslå författarenamnet, men jag har velat meddela desamma som ett bidrag till frågans utredande.

28 nov. 1915. *Govert Indebetou.*

Frågor och svar

1. Undertecknad, som intresserar sig för samlandet af biografica rörande framlidne skriftställaren *Alfred Hedenstierna* (»Sigurd»), vore mycket tacksam för lån af bref från honom i och för kopiering eller för styrkta afskrifter af dylika bref.

H. Hyltén-Cavallius.
Växjö.

---

2. I anseende till besluten komplettering af *Kejserlige Åbo hofrätts* porträttgalleri anhålles förbindligast om upplysningar rörande porträtt af nedanuppräknade af dess forna *presidenter:*
friherre Erik Larsson *Sparre* d. y. (1624—73);
friherre Ernst Johan *Creutz* d. ä. (1619—84);
Petter *Silfverskjöld* (1691—1758);
friherre Johan *Lagerflycht* (1701—74);
friherre Germund Carl *Cederhjelm* (1717—89);
Fredrik *von Post* (1726—1805).

G. Granfelt.
Jur.d:r, hofrättsråd i Åbo hofrätt.
Åbo.

---

3. *Henrik Sohlberg*, född i Småland eller Blekinge 1737, död 25/3 1792 i Gamla Karleby, Finland. Blockmakare. Inflyttad från Karlskrona till Sveaborgs varf och därifrån till Gamla Karleby. Gift med *Ingrid Olai Hagman*, född i Sverige 1734, död i Kalajoki 1822.

För upplysningar om föräldrarna till ofvannämnda personer eller ytterligare detaljer om dem själfva blir undertecknad synnerligen tacksam.

Carl A. Salmonson.
Löjtnant.
Stora Bältgatan 29. Stockholm.

---

4. *Porträtt sökes af:*
1. Ryttmästare Gabriel Vult, nobil. Lillieswärd, f. 1654, d. 1695.
2. Hans hustru Catharina Silfverström.
3. Öfverstlöjtnant Elias Julius Lillieswärd, f. 1685, d. 1769.
4. Hans hustru Renata Catharina Fitinghoff, f. 1704, d. 1767.
5. Ryttmästare Carl Julius Lillieswärd, f. 1732, d. 1801.
6. Hans hustru (Baronessan) Dorothea Albertina Nieroth, f. 1733, d.?

7. Löjtnant Magnus Gabriel Lilliesvärd, f. 1737, d.?
8. Hustru i 1:a giftet Anna Elisabeth Kammecker, död 1763.
9. » » 2:a giftet Maria Catharina Tornerefelt, f. 1735, d.?
10. Kapten Carl Gustaf Lilliesvärd, f. 1686, d. 1752.
11. Hans hustru Gustafviana Maria Planting-Gyllenbåga, död 1758.
12. Hofjägmästare Gustaf Magnus Lilliesvärd, f. 1720, d.?
13. Hustru i 1:a giftet Magdalena Catharina Bång.
14. » » 2:a giftet Margaretha Charlotta Sölfverberg, f. 1735, d.?
15. Ryttmästare Göran Fredrik Lilliesvärd, f. 1724, d. 1810.
16. Hans hustru Brita Christina Behm, död 1804.
17. Löjtnant Jonas Fredrik Lilliesvärd, f. 1752, d. 1829.
18. Hans hustru Christina Fredrika Taube, f. 1759, d. 1837.
19. Friherrinnan Anna Eleonora Lilliesvärd, f. Fabritius, f. 1691, d. 1722.
20. Friherrinnan Anna Sophia Lilliesvärd, f. Lampa, f. 1707, d. 1772.
21. Öfversten, Friherre Johan Magnus Lilliesvärd, f. 1739, d. 1794.
22. Hustru i 1:a giftet Friherrinnan Elisabeth Catharina Margaretha Hummerhielm, f. 1743, d. 1782.
23. Hustru i 2:a giftet Friherrinnan Maria Elisabeth Rosir, f. 1756, d. 1820.

Alla upplysningar om porträtt af dessa härofvan uppräknade personer mottagas med största tacksamhet af

Friherre *C. E. Vult von Steijern.*
Jönköping.

---

5. I den Wadströmska porträttkatalogens tryckta del (St:m 1894) finnas under n:ris 3543 och 3544 upptagna 1 silhuett af öfverstlöjtnanten Carl Bernhard von Born (d. 1790) och 1 gravyr af landshöfdingen S. F. von Born (d. 1850), hvilka porträtt emellertid ur nämnda samling senare förkommit. Upplysningar om dessa porträtts vidare öden emottagas tacksamt af

V. M. von Born.
Friherre, godsägare;
adress: Finland, Lovisa & Sarvlaks.

---

6. Sysselsatt med person- och lokalhistoriskt arkivarbete, anhåller jag förbindl. att de personer, som till äfventyrs innehafva bref af eller om manliga eller kvinnliga medlemmar af ätterna *von Morian* och *von Born* — den nu lefvande generationen undantagen — ville benäget därom underrätta pr adress

Friherre *V. M. von Born.*
Finland, Lovisa & Sarvlaks.

Insända böcker

Johan Ekeblads bref utgifna af N. Sjöberg. Med anmärkningar, rättelser och tillägg samt register utarbetade efter utgifvarens död. II. Från Karl X:s fälttåg samt lifvet i hufvudstaden. Stockholm 1915. Pr. 6,75.

Karl XII i Ukraina. En karolins berättelse. Utgifven af Carl Hallendorff. Stockholm 1915. Pr. 4,50.

Bref från *Samuel Bark till Olof Hermelin* 1702—1708. Utgifna af C. von Rosen. Senare delen 1705—1708. Stockholm 1915. Pr. 7,00.

(Anm. utlofvad af bibliotekarien S. E. Bring.)

Amiral *Carl Tersmedens* memoarer. I främmande land. I sammandrag utgifna af Nils Erdman. Stockholm 1915. Pr. 5,00.

(Denna volym, som bildar fortsättning till den 1913 utkomna delen: Från kadettåren, är lika roande som den.)

Carl Gustaf Tessins dagbok 1748—1752. Utgifven af Sigrid Leijonhufvud. Stockholm 1915. Pr. 28,00.

Fredrika Bremers bref, samlade och utgivna av Klara Johanson och Ellen Kleman. Del. I, 1821—1838. Stockholm 1915. Pr. 12,00.

Geijers minnen, utgivna av Fredrik Böök. Stockh. 1915.

(Anm. utlofvad af doc. S. Castrén.)

Lars Hierta. Riksdagsmotioner och anföranden. Tredje delen. Riksdagarna 1856—60. Med understöd af stiftelsen Lars Hiertas Minne utgifna af Gustaf A. Aldén. Stockholm 1915. Pr. 6,50.

Anteckningar och bref från Carl Johanstiden. Ur landshöfdingen grefve *Hans Wachtmeisters* den äldre papper. Af Hugo Wachtmeister. Stockholm 1915. Pr. 5,00.

(Anm. utlofvad af kapten O. Kuylenstierna.)

Ur *Fritz von Dardels* album. Bilder ur sällskaps- och militärlifvet från adertonhundratalets midt. Utg. af N. v. D. Stockh. 1915. Pr. 10,00.

(Detta roande album kompletterar på ett utmärkt sätt de af N. v. Dardels förut utgifna volymerna Fritz von Dardels minnen.)

Gustaf Cederström, Ströftåg och Funderingar. Stockholm 1915. Pr. 6,00.

Stormän som jag mött jämte annat. Minnen och intryck af kammarherre *Magnus Lagerberg.* I. Stockholm 1915. Pr. 4,00.

(Den som läst förf:s »Göteborgare», del 1 och 2 vet att man i hans sällskap aldrig har tråkigt, han må nu tala om besök hos Garribaldi, om »Gubben Sveds» inträde i Svenska akademien eller ett möte med Richard Wagner.)

Lorens Pasch d. y. Hans liv och konst. Av Sixten Strömbom. Stockholm 1915. Pr. 30,00.

Svenska släktkalendern 1915—16, utgifven af *Gustaf Elgenstierna*. Fjärde årgången. Stockholm 1915.

(Efter ett års uppehåll framträder släktkalendern ånyo. Samma förträffliga egenskaper äro utmärkande för den äfven denna gången. 105 nya släkter af hvilka 65 icke varit tryckta i någon släktbok.)

Svenska släkter. Utgifna af Vilhelm Ljungfors. H. 4. Lund 1915. (För subskribenter 2,75, i bokhandeln 4,00.)

Frälsesläkter i Finland intill Stora ofreden. Af *Jully Ramsay*. Helsingfors 1915. Pr. 10,00.

(Tredje häftet. Från Möller-Möllerswärd till Spåre.)

Kungl. Svenska *Vetenskapsakademien. Personförteckningar 1739—1915* utgifna af E. W. Dahlgren. Stockholm 1915.

Jägeristaten. Anteckningar om svenska väldets skogs- och jaktväsen af Hugo Samzelius. Stockholm 1915. Pr. 25,00.

(Anmälan utlofvad af Gustaf Elgenstierna.)

Östgöta nation i Lund 1668—1913. Biografiska och genealogiska anteckningar jämte historik. Af Au. Setterdahl. Linköping 1913. Pr. 15,00.

Götiska förbundet 1815—1915. Göteborg 1915.

Vem är det? 1916. Uppslags- och handbok över samtida kända svenska män och kvinnor, utgiven av Erik Thyselius. Stockholm 1915. Pr. 5,25.

Sveriges kyrkor. Konsthistoriskt inventarium med stöd af K. Vitt.-, Hist- och Ant.-Akad. utgifvet af Sigurd Curman och Johnny Roosval. Stockholms kyrkor, utgifna med bidrag af Samf. St. Erik. Band III. H. I. *Kungsholms kyrka*, bearbetad af Martin Olsson. Stockholm 1915. Pr. 4,50.

Anton Ridderstad, Östergötland II. Östergötlands beskrifning med dess städer samt landsbygdens socknar och alla egendomar. H. 1.

Stockholms Rådhus och Råd. Festskrift innehållande magistratens och rådhusrättens samt de äldre rådhusbyggnadernas historia. Beskrifning af det nya rådhuset i kvarteret Fruktkorgen jämte byggets historia. Förteckning öfver borgmästare och rådmän samt stads- och magistratssekreterare från äldsta till nuvarande tid. Utgifven till minne af nya rådhusets invigning hösten MCMXV. Stockholm 1915. Första delen. Pris

K. Lifrustkammaren. Märkligare nytt. Utgifvare Rudolf Cederström. Stockholm.

(Denna särdeles smakfulla, rikt illustrerade tidskrift i almanacksformat har redan gifvit mer än den lofvat och har enstämmigt hälsats välkommen af alla Lifrustkammarens vänner. För 8 små häften är priset 1,25.)

Språk och Stil. Årg. 1915.

(Bland tidskriftens talrika bidrag märkes sid. 111 o. f. »Om namnet *Oxenstierna*» af W. Wigert.)

Tidskrift för Stockholms stads tjänstemäns förening. Årg. 1 (1911)—årg. 5.

(Denna af C. R. Alfheim, sedan Henning Karlsson samt nu Nils Östman utgifna tidskrift innehåller en del värdefulla personhistoriska uppsaster.)

Hemming Gadh. En statsman och prelat från Sturetiden. Biografisk studie af Gottfrid Carlsson. Upsala 1915. Pr. 5,50.

Lydia Wahlström. Svenskar från förra seklet. Biografiska studier. I. Benjamin Höijer. Hans Järta. Stockholm 1915. Pr. 3,50.

(Anm. utlofvad af docenten H. Borelius).

Minnesord öfver prosten *Johan Ernst Rietz*, född den 6 sept. 1815, och hans broder, kyrkoherden *Fredrik Rudolf Rietz*, född den 6 sept. 1825, samlade af Maria Kallenberg, född Rietz. Sundsvall 1915.

Svenska folkets underbara öden. Av *Carl Grimberg*. Del. III. Gustav II Adolf, Kristinas och Karl X Gustavs tid. Stockholm 1915.

Sveriges deltagande i grefvefejden. Af *L. G. Tidander*. Gefle 1915. Pr. 1,00.

Ståndsstridens uppkomst. Ett bidrag till Sveriges inre politiska historia under drottning Kristina. Av *Birger Lövgren*. Upsala 1915.

Skrifter utgifna af Hamiltonska släktföreningen. I. Generalfälttygmästaren *Hugo Hamilton*, en karolinsk krigare och landshöfding af Per Sörensson. Stockh. 1915. Pr. 3,75.

Frihetstidens Riddarhus. Några bidrag till dess karakteristik af *Hugo Valentin*. Stockh. 1915.

Svenska sjöhjältar. VII. Flottan och ryska kriget 1788—1790. Otto Henrik Nordenskjöld af *Arnold Munthe*. Senare delen. Stockh. 1915.

Berättelser ur Göteborgs historia under envåldstiden. Af *H. Fröding*. Göteborg 1915. Pr. 5,75.

Linné i Stockholm. Af Carl Forsstrand. Stockholm 1915. Pr. 4,50.

(Grefve Birger Mörner har utlofvat anmäla boken.)

Sveriges deltagande i sjuåriga kriget åren 1757—1762 af *Teofron Säve*. Stockholm 1915. Pr. 10,00.

(En anmälan utlofvad af generallöjtnanten G. Björlin.)

Kultur- och personhistoriska anteckningar af kapten *Oscar Fredrik Strokirk*. Örebro 1915. Pr. 4,00 (genom förf.)

(Förf. har haft tillgång till familjepapper och räddat en hel del traditioner. Det finnes åtskilliga sidor i denna bok som äro värda att beaktas.)

Kungl. Södermanlands regementes historia 1771—1915. Af Karl K:son Leijonhufvud. Del. 2. 1816—1915.

(Sista delen, den biografiska torde enligt förordet låta vänta på sig.)

Sveriges krig åren 1808—1809. Utgifvet af generalstabens krigshistoriska afdelning. Del. 6. Kriget i Norge 1808. I: Text. II: Bilagor. III: Kartor. Pr. 10,00.

Program utgifna vid Lunds universitet 1667—1867. Bibliografi af Pontus Sjöbeck. Lund 1915. Pr. 3,00.

Göteborgs Stadsbibliotek 1890—1915. Minnesskrift af L. Wåhlin.
Meddelanden från Svenska *Riksarkivet.* Ny följd. I: 36—38.

36. Riksarkivariens årsberättelse för 1914.
37. Handlingar rörande arkivväsendet.
38. Smärre utredningar: Utredning ang. flottans station i Stockholms arkiv, af Severin Bergh.

Norske arkivregistratur. Bind. I. *Fortegnelse over Kirkebøker i Stiftsarkiverne i Kristiania.* Utgit av Riksarkivet ved S. H. Finne-Grønn. Kristiania 1915.

Tyska härförare under världskriget af *H. Stålhane.* Stockholm 1915. Pr. 2,00.

Männen för dagen. *Mackenzen* af major H. Stålhane. Stockholm 1915. Pr. 0,50 öre.

Männen för dagen. Två balkankungar. *Konstantin av Grekland* och *Ferdinand av Bulgarien.* Av Fil. dr Olof Örström. Stockholm 1915. Pr. 0,50 öre.

PERSON-REGISTER.[1]

(Registret upptager icke de namn som förekomma i uppsatserna Stockholms Stor-Skola och Upsala Universitet vid 1800-talets början, s. 1—50, och Svenska familjenamn, s. 89—131.)

[1]) Utarbetadt af G. E.

PERSONHISTORISK TIDSKRIFT

ADERTONDE ÅRGÅNGEN

1916

UTGIFVEN AF

PERSONHISTORISKA SAMFUNDET

GENOM

CARL MAGNUS STENBOCK

SAMFUNDETS SEKRETERARE

STOCKHOLM 1916
KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER
160576

INNEHÅLL.

Illustrationer.

Porträtt af A. A. v. Stiernman, H. J. Sievers, två af Magnus Stenbock samt (i texten) af O. Kugelberg. Karta till 'Omkring Sigurdsstenarna', v. Stiernmans exlibris, infanteriofficer i uniform, Gustaf Vasas begrafningskrona, hans svärd och spira, drottning Margaretas krona och spira.

NAMNLISTOR

ÖVER

OFFICERSKÅRERNA

VID SVENSKA S. K. MÄNNINGSREGEMENTEN TILL HÄST OCH STÅNDSDRAGONER

UNDER STORA NORDISKA KRIGET

AV

V. HAMILTON, C. H. KREÜGER
OCH E. LEIJONHUFVUD

STOCKHOLM 1915
KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER
150771

Föreliggande namnlistor grunda sig huvudsakligen på handlingar i K. Krigsarkivet. Visserligen skulle de kunnat fullständigas genom undersökning av även riks- och kammararkivens samlingar, men utg., som i regel ej haft tid därtill, ha ej velat uppskjuta med denna komplettering till oviss framtid utan föredragit att utgiva listorna redan nu såsom en ram till bruk vid ytterligare forskning i det karolinska tidevarvets personhistoria, därmed fullföljande major E. Linds av Hageby uppslag i Personhistorisk tidskrift 1906 och 1908.

Upplands tremänningsregemente till häst

(C. b. N. 12 i K. Krigsarkivet)

Av

C. H. Kreüger.

Regementet uppsattes av rusthållare vid Livreg:tet till häst (501 man) och Östgöta kavalleriregte (333 man) första gången 1700. Blev med sin huvuddel fånget vid Poltava—Perevolotjna 1709 och med en mindre del vid Rigas dagtingan 1710. 1712 uppsattes detsamma för andra gången. Hösten 1719 blev det upplöst, varvid en del av manskapet blev understucket under Upplands Ståndsdrag.-reg:te. (8 kompanier.)

Regementschefer.

Kruse av Kajbala, Karl Gustaf: frih. överste och chef 18/7 1700; gen.maj. 12/6 1706; fången vid Perevolotjna 1/7 1709; vistades under fångenskapen i Moskva; hemkom 1722.

von Köhler, Fredrik: frih.; från överste och chef för Västgöta tremän. t. fot chef här sen. fm. 5/2 1712; kon. fm. 30/4 s. å.; gen.maj. 5/7 1712; avsked 1716.

Bjelke, Karl Gustaf: greve; från öv.löjtn. vid Smalands kav.reg överste och chef här 6/12 1716—30/9 1719 då reg:tet upplöstes; sedermera gen.major och landshövding.

Sekundöverste.

Koskull, Otto Johan: frih.; generaladj.; sekundöverste här kon. fm. 5/1 1713; chef för Östgöta kav.reg:te 6/12 1716.

Överstelöjtnanter.

Bildt, Daniel: gen.adj., öv.löjtn. här kon. fm. 30/4 1712; sekundöverste vid Skanska ståndsdrag.reg:tet 24/3 1713.

Posse av Säby, Maurits: från ryttm. vid Livreg. t. h.: öv.löjtn. här 5/2 1712; transp. Västg. ståndsdrag. 6/10 s. å.

Reuter, *Gustaf Henrik:* från ryttm. vid Östgöta kav.reg:te; major här kon. fm. 6/9 1700; öv.löjtn. kon. fm. 1/6 1703.

Riddergroll (före adl. 1715 *Groll*). *Petter:* från drabanterna öv.-löjtn. här kon. fm. 2/3 1714; avsked med överstes rang 30/9 1719.

Sack, *Karl Filip;* från Livreg. t. h. öv.löjtn. här 14/3 1705; begrovs i staden Kusemin 5/2 1709.

Spens, *Axel:* greve; drabant; major här kon. fm. 4/7 1703; öv.löjtn. 25/2 1709; fången vid Pultava 28/6 (1/7) 1709; överstes karaktär 1720.

Tschammer, *Hiob Henrik:* från korp. vid drabanterna öv.löjtn. här kon. fm. 20/10 1713; sekundöv. vid Nylands och Tavastehus reg:te t. häst; kon. fullm. 23/11 1713.

Wennerstedt, *Anders;* öv.löjtn. här 18/7 1700; överste och chef för Upplands ståndsdrag.reg:te 3/4 1703.

Majorer.

Bock, *Otto Magnus:* major efter Storckenfelt för 3 komp. rekryter.

Hamilton, *Johan Henrik;* frih.; från sek.ryttm. vid Västgöta kav.reg:te major här sen. fm. febr. 1712, kon. fm. 30/4 1712; kvarstod på extra stat efter sept. 1719, då reg:tet blivit understucket under Upplands ståndsdrag.; avsked 16/3 1721.

Reuter, *Gustaf Henrik:* se överstelöjtnanter.

Sack, *Axel;* se överstelöjtnanter.

Storckenfelt, *Johan Claudius;* major och chef för 3 komp. 280 man beridna rekryter, som på sommaren 1708 voro i Livland för att marschera till konungens armé, men hindrades därifrån av fienden.

Strijk, *Gotthard;* från kapt. vid Dückers drag.reg:te major här 25/2 1709; fången vid Poltava 28/6 1709.

Regementskvartermästare.

Borgstedt, *Johan;* föreslagen till regkvm. efter Schröder 5/6 1713 (se löjtn.).

Bröms, *Karl:* löjtn. vid Östgöta kavalleris fördubbling; regkvm. här med kon. fm. 28/9 1700; transp. till Upplands ståndsdragoner före 22/6 1703.

Le Clair, Colling: föreslagen till regkvm. här 1713; antagen till regkvm. efter Willemsens 16/5 1715; var regkvm. till 22/6 1717 (se ryttm.).

Löfberg, Jakob: regkvm. 1/7 1703, ryttm. 21/6 1704 (se ryttm.).

Follin, Nils: regkvm. 21/6 1704, ryttm. 6/3 1705 (se ryttm.).

Gyllenax, Petter: regkvm. kon. fm. 11/12 1705 (se ryttm.).

Hack, Michael: regkvm. kon. fm. 17/8 1706 (se ryttm.).

Hummerhielm, Nils: frih.; tjänstgjorde som regkvm. här från 6/1 1719, föreslagen till regkvm. 3/9 1719 (se löjtn.).

Lillia, Jakob: tjänstgjorde som regkvm. 22/2 1713 (?) till 8/7 1713 (se kornetter).

Ridderborg, Jakob: regkvm. i april (?) 1709 (se löjtn.).

Schröder, Erik: från Livreg:tet; föreslagen till regkvm. här i aug. 1712; var regkvm. här 24/1 1713; hade (före) 3/6 1713 avgått som sek.kapt. till Skaraborgs reg:te.

Sjöberg, Jonas: föreslagen till regkvm. här 22/12 1714 (se löjtn.).

Stumberg, Klas: regkvm. kon. fm. 6/3 1705 (se löjtn.).

Wennerberg, Håkan; från löjtn. vid Smålands kav.reg:te; föreslagen till regkvm. här 20/12 1717 och 17/3 1718, regkvm. här, död 6/1 1719.

Willemsens, Magnus: regkvm. 18/7 1713 (se ryttm.).

Regementsadjutanter.

Agrell, Johan: var regadj. vid den del av reg:tet, som var i Riga, i januari 1710.

Delin, Karl: regadj. (22/6?) 21/7 1704; kornett kon. fm. 11/12 1705 (se löjtn.).

Furuträ, Petter; föreslagen till regadj. 1713, 1715 och 1716; tjänat som regadj. sedan 14/11 1714 (se kornetter).

Hack, Michael: regadj. 19/7 1702; löjtn. 21/6 1704 (se ryttm.).

Heland, Martin: var regadj. 1706; föreslagen till kornett 14/3 1706 (se kornetter).

Hellerstedt, Karl: reg.kommissarie här; tjänstgjort en tid som regadj.; regadj. kon. fm. 25/10 1717; avsked 30/9 1719.

Lenander, Jean: regadj. 1706; kornett 12/3 1708 (se kornetter).

Ling, Erik: regadj., kornett 22/1 1703 (se kornetter).

Lundgren, Anders: regadj. 16/2 1716; konfirm. fm. 11/3 1716 (se kornetter).

Raberg, Erik: var regadj. 1709; fången vid Poltava (se kornetter).

Ryttmästare.

Appelbom, Anders: löjtn. vid Livreg:tet 1679; lämnade reg:tet s. å.; ryttm. här kon. fm. 28/9 1700 död före 22/1 1703.

Barck, Johan (Jean): ryttare; korpr.; kvarterm. här 1706; fången vid Poltava 1709; rymde 1714; som löjtn. här åter trätt i tjänstgöring 14/11 1714; hos K. M:t föreslagen till löjtn. 23 (26 ?) 11 1714; deltagit i fälttåget i Norge 1716; konfirm. fm. 11/8 1716: föreslagen till förste ryttm. 25/7 1716 och 17/3 1718; var ryttm. 1719; transp. till Västgöta tremänn.reg:te till häst i sept. 1719: avsked 11/10 1721.

Bergh, Karl: adl. *Leijonadler;* fältväbel vid Dückers reg:te; fången vid Poltava; rymde från ryssarna i okt. 1709; kornett 1709, löjtn. 1710, ryttm. senat. fm. 1712 allt vid Smålands kav.reg:te, med vilket han deltog i slaget vid Helsingborg; transp. hit till ryttm. kon. fm. 25/10 1717; avsked med majors rang 30/9 1719.

[*Brandtberg, Arved:* sergeant vid Upplands rekryter, som gingo till Riga 1708; regadj. vid Livreg:tet till häst (12?) 18/3 1710; löjtn. 19/6 1711; anhölls om fm. till ryttm. för honom här i aug. 1712; avsked från Livreg:tet som otjänlig 8/10 1716; ryttm.]

Bratt, Edvard: kornett vid Västgöta tre- och femmänn.reg:te till häst 6/9 1700; löjtn. 23/7 1701; åtföljde rekryter till armén 1704; var löjtn. här 1705; ryttm. med kon. fm. 17/8 1706; var i Sverige och rekryterade 1707.

de Brefort, Simon August: född i Hannover; tjänat i Frankrike vid greve de la Marcks reg:te i fyra år; löjtn. vid Sachsiska reg:tet; vid överste Clausens kommando vid grenadjärbat.; föreslagen till ryttm. här 4/10 1717; andre ryttm. här kon. fm. 25/10 1717; avsked 30/9 1719.

von Brömsen, Adolf Fredrik: från Livland; underofficer vid major Schulenburgs tyska bataljon; fänrik kon. fm.; fången vid Weroria 17/10 1708; rymde och återkom till Sverige i slutet av år 1716; andre ryttm. här med kon. fm. 22/6 1717; föreslagen till förste ryttm. 5/9 1719; avsked 30/9 1719.

Bäfverfeldt, Petter Gustaf: volontär vid Närke-Värmlands reg:te 1698; korpr. i juni 1699; rustmästare i nov. 1699; korpr. vid

Skånska ståndsdrag. 15/12 1700; rustmästare 1701; kornett kon. fm. 1/6 1703; löjtn. 1/9 1705; tre gånger sårad: efter slaget vid Poltava på grund av sina sår permitterad att följa konungen över Dnjepr till Turkiet; ryttm. vid Smålands kav.reg:te 3/9 1714 kon. fm.; ryttm. här kon. fm. 22 (26?)/6 1717; begärde avsked 1719; reg:chefen föreslog 3/9 1719 att han blir major och får avsked»; avsked med majors rang 30/9 1719.

Bahr, Johan: tjänade sig från menig upp till fänrik i holländsk tjänst; fänrik vid Närke-Värmlands reg., kvarstod som sådan i fem år; föreslagen till kapten vid fördubblingen av Närke-Värmlands inf., föreslagen till ryttm. här 21/9 1700; nämnes som ryttm. vid reg. samma år, men lämnade denna beställning före 10/7 1701, major vid Närke-Värmlands reg. 5/2 1706.

Cedervall, Adolf: från 2. löjtn. vid Livreg:tet; ryttm. här kon. fm. 11/12 1705; stupade vid staden Stari Senschari 15/6 1709.

le Clair, Colling: volontär vid Livgardet 1703; förare vid överste Beckers värvade inf.reg:te 1704; fältväbel 1708; fänrik vid Björneborgs läns inf.reg:te 1710; löjtn. vid generalen greve C. Nieroths frikomp. 1712; deltagit i striderna i Lithauen och Kurland, belägringen av Riga och striderna där samt vid Pelkene; två gånger sårad; kapten vid Österbottens femmänn.inf.reg:te 1714; som reg:tet i slaget vid Storkyro blev alldeles skingrat, antogs han här som regkvm. 16/5 1715; föreslagen till ryttm. 25/7 1716; ryttm. kon. fm. 22/6 1717; avsked 30/9 1719.

Dijntz: ryttm. här; hade ett komp. i Riga 1710.

Drakenhielm, Johan Kristoffer: från löjtn. under Adelsfanan; ryttm. här med kon. fm. 28/9 1700.

Een: ryttm. här; hade ett komp. i Riga(?) 1710.

Elfberg, Jakob: född i Västmanland; korpr. vid svenska Adelsfanan; kornett här med kon. fm. 4/3 1701; löjtn. kon. fm. 8/10 1701; regkvm. 1/7 1703; ryttm. med Rehnskölds fm. 21/6 1704; konfirm. fm. 9/9 1704; hade med 100 ryttare en strid mot 3,200 polacker i närheten av staden Kowal från kl. 7 fm. till 4 em. då fienden drog sig tillbaka 4/3 1705; vid Weichsel tre mil från Karczew fången av sachsarna 20/7 1705; återkom; utsedd att värva i Sverige 21/12 1706; fången vid Perevolotjna 1/7 1709; kom till Tobolsk 15/9 1711; hemkom 1722.

de Feir: kapten här; hade ett komp. i Riga 1710.

Flanck, M. Johan, (Mårtenson): musketerare vid Gardet 1686; var drabant (vid början av kriget) i fyra år; deltagit i slaget vid Narva; fången vid Perevolotjna; rymde; kornett vid greve Strömbergs reg:te; sek.kornett vid Södra skånska kav.reg:tet $^{25}/_{5}$ 1703; sek.löjtn. senat. fm. $^{22}/_{10}$ 1710; transp. hit senat. fm. $^{13}/_{7}$ 1712; kapt.löjtn. $^{24}/_{1}$ 1713; senat. fm. $^{8}/_{7}$ 1713; kon. fm. $^{16}/_{3}$ 1714; antagen till ryttm. $^{26}/_{3}$ 1714; senat fm. $^{12}/_{7}$ 1714; konfirm. fm. $^{11}/_{8}$ 1716; anhöll om avsked 1717; reg.chefen anhöll $^{3}/_{9}$ 1719 att han måtte avskedas, och erhålla under sin livstid hemmanen Vij och Tveta i Västermo socken av Eskilstuna län; avsked med livstidspension $^{30}/_{9}$ 1719.

Follin, Nils H.: kvarterm. här; kornett med kon. fm. $^{22}/_{1}$ 1703; löjtn. kon. fm. $^{16}/_{6}$ 1703; regkvm. $^{21}/_{6}$ 1704; konfirm. fm. $^{9}/_{9}$ 1704; ryttm. kon. fm. $^{6}/_{3}$ 1705; åtföljde konungen till Turkiet; kapten vid öv.löjtn. Koskulls skvadron 1712; stupade i kalabaliken vid Bender $^{1}/_{2}$ 1713.

Gotzell, Ragvald: varit korpr. och kvarterm. vid konungens av Polen drabantkår; kapten $^{17}/_{3}$ 1712; senat. fm. vid Upplands ståndsdrag. $^{3}/_{7}$ 1712; föreslagen till ryttm. här i slutet av 1716; var ryttm. och kompanichef här $^{1}/_{2}$ 1717.

Gyllenax, Peter; korpr. vid Livreg:tet $^{12}/_{6}$ 1701; andre kornett $^{29}/_{12}$ 1703; förste kornett $^{14}/_{12}$ 1704; regkvm. här med kon. fm. $^{11}/_{12}$ 1705; ryttm. kon. fm. $^{17}/_{8}$ 1706; stupade vid Poltava $^{28}/_{6}$ 1709.

Gyllentrost, Mathias; tjänat vid Östgöta inf.reg:te i 15 år och blivit löjtn. under belägringen av Thorn; kapt.löjtn. här $^{21}/_{6}$ 1704; konfirm.fullm. $^{9}/_{9}$ 1704; föreslagen till ryttm. $^{1}/_{2}$ 1705; död på parti vid Rawicz före $^{16}/_{5}$ 1705.

Hack, (Hake) Michael; var korpr. här 1701; reg.adj. $^{19}/_{7}$ 1702; löjtn. $^{21}/_{6}$ 1704; konfirm. fullm. $^{9}/_{9}$ 1704; regkvm. med kon. fm. $^{17}/_{8}$ 1706; ryttm. (i april ?) före slaget vid Poltava 1709; åtföljde konungen till Turkiet, död där i juli 1713.

[*Hammerberg, Henrik:* sek.kapt. vid Jönköpings läns reg:te; föreslagen till ryttm. här $^{24}/_{3}$ 1712; anhölls om fm. för honom här i aug. 1712.]

Hertzberg, (Hirschberg) Niklas (Nils): född i Mariestad; underofficer i Frankrike vid överste E. Sparres reg:te; föreslagen till kornett här $^{7}/_{3}$ 1701; tjänte här som underofficer; åter föreslagen $^{18}/_{9}$ 1701; kornett; löjtn. kon. fm. $^{22}/_{1}$ 1703; ryttm. kon. fm. $^{6}/_{3}$ 1705; sarad; fången vid Perevolotjna $^{1}/_{7}$ 1709;

vistades i Moskva till mars 1711; kom till Tobolsk $^{15}/_{9}$ 1711; hemkom $^{3}/_{7}$ 1722; avsked med underhåll i hela hans lifstid $^{13}/_{7}$ 1722, majors rang $^{24}/_{10}$ 1723; död $^{28}/_{5}$ 1728.

Hiep, Jakob Thomson: kvarterm. vid Adelsfanan; föreslagen till löjtn. här $^{8}/_{2}$ 1701; löjtn. (vid Skyttes reg:te ?) kon. fm. $^{18}/_{2}$ 1701; kapt.löjtn. här kon. fm. $^{16}/_{6}$ 1703; ryttm. $^{21}/_{6}$ 1704; konfirm. fm. $^{9}/_{9}$ 1704; stupade vid Punitz $^{28}/_{10}$ 1704.

Horleman: adlad *Hårleman, Paco (J.):* fältväb. vid Uppl. inf. reg:te 1711; fänrik senat. fm. $^{18}/_{9}$ 1711; konfirm. fm. $^{8}/_{3}$ 1713; föreslagen till löjtn. här $^{24}/_{1}$, $^{6}/_{6}$ och $^{24}/_{9}$ 1713; var löjtn. 1713; löjtn. vid Upplands inf.reg:te kon. fm. $^{16}/_{8}$ 1716; föreslagen till ryttm. här $^{17}/_{3}$ 1718, andre ryttm. här med fm. $^{7}/_{4}$ 1718.

von Köhler, Johan Didrik: frih.; volontär vid Västgöta tremänn. inf.reg:te (1700) 1702; fänrik kon. fm. 1707; löjtn. senat. fm. $^{6}/_{8}$ 1709; kapt. senat. fm. $^{30}/_{8}$ 1710; konfirm. fm. $^{11}/_{8}$ 1716; deltagit i sjökommenderingar på örlogsflottan och strider till lands; ryttm. här senat. fm. $^{18}/_{7}$ 1712; konfirm. fm. $^{11}/_{8}$ 1716; föreslagen till andre major $^{25}/_{7}$ 1716; avsked $^{30}/_{9}$ 1719; major vid kav. $^{25}/_{2}$ 1721.

von Köhler, Magnus Gabriel: frih.; volontär vid Västgöta tremänn.inf.reg:te 1701; förare 1702; sergeant; fänrik kon. fm. $^{11}/_{8}$ 1704; transp. till Nils Posses inf.reg:te $^{29}/_{3}$ 1706; löjtn. vid Änkedrottningens reg:te till fot 1709; bevistade åtskilliga partier 1710; föreslagen till ryttm. här $^{24}/_{3}$ 1712; ryttm. här senat. fm. $^{18}/_{7}$ 1712; ryttm. kon. fm. ^{23} (^{27}?)$/_{9}$ 1717; avsked $^{30}/_{9}$ 1719; död 1745 eller 1746 i Frankrike eller Holland.

Lovisin, Nils: föreslagen till löjtn. här $^{21}/_{9}$ 1700; löjtn. här kon. fm. $^{28}/_{9}$ 1700; föreslagen till kapt.löjtn. $^{3}/_{5}$ 1701; kapt.löjtn.; ryttm. kon. fm. $^{18}/_{6}$ 1703; utsänd på parti i närheten av Bodzechow $^{6}/_{6}$ 1704; stupade därunder vid Heilige Kreutz (Krzczonowice ?) $^{8}/_{6}$ 1704.

[*Löwen, Johan:* frih.; född i Stockholm; volontär vid Livgardet 1709; fänrik kon. fm. $^{13}/_{11}$ 1713; föreslagen till ryttm. här $^{7}/_{6}$ 1717; hemställan göres till K. M:t $^{17}/_{3}$ 1718 om han skall vara ryttm. här eller löjtn. vid Gardet; ånyo föreslagen $^{7}/_{5}$ 1718; kammarherre; deltagit i belägringen av Fredrikshall.]

Marcks von Würtemberg, Karl Gustaf: volontär vid överste M. W. Nieroths värvade reg:te 1706; förare; sergeant, adj. vid Fortifikationsstaten i fästningen Pernau 1708; fänrik vid

Nieroths reg:te 1710; fången med garnisonen i Pernau; rymde 1712; löjtn. vid Nylands och Tavastehus läns kav.reg:te kon. fm. 1715; ryttm. här kon. fm. 26/6 1718.

de Maré, Jakob: adlad *Ridderborg* 1704; kapt.löjtn. vid Östgöta reg:te 5/6 1678; ryttm. här kon. fm. 25/12 1700; drabant före 1/12 1703.

Memsen, Klas: kornett; löjtn. vid Änkedrottningens livreg:te till häst; därifrån ryttm. här senat. fm. 2/10 1712; begärde avsked för medellöshet; avsked 3/6 1713.

[*Memsen, Henrik:* tjänat som korpr. och löjtnant vid generalmajor Aschebergs reg:te i 16 år, deltagit i slaget vid Hälsingborg; anhölls om fm. till ryttm. för honom här i aug. 1712.]

Möller, Johan: kvarterm. vid Lifreg:tet till häst 26/2 1703; antagen till löjtn. här 29/4 1704; löjtn. kon. fm. 6/3 1705; var ryttm. 1709; fången i striden vid Stari Senschari 15/6 1709.

Mörner; ryttm. här; hade ett komp. i Riga(?) 1710.

[*Pijhl;* adlad *Pihlhjelm, Johan:* volontär vid överste Zeedtz bataljon 1707; fänrik 1708; löjtn. senat. fm. 1709; löjtn. vid Lifdrag. senat. fm. 1712; avsked 1712; följde med till Pommern 1712; efter slaget vid Gadebusch föreslagen till kapt. vid 1. Bremiska drag.reg. 1713; av Stenbock sänd med brev från Tönningen till Hamburg, blev då tillfångatagen; rymde; föreslagen till ryttm. här 7/6 1717; ryttm. vid Smålands kav.reg:te 25/11 1718.]

Ribbing, Lennart: löjtn. vid generallöjtn. Wellingks reg:te; ryttm. här kon. fm. 4/3 1701; mottog kompani här; fullm. kasserades emedan han avancerat vid Östgöta kav.reg:te; avsked där 17/6 1706.

Ridderborg, Jakob: se de Maré.

Ridderstad, Petter: se Soldan.

Rode, Kristoffer Wilhelm: överstallm. med kapt. rang vid art. kon. fm. 2/6 1700; kapt.löjtn. här kon. fm. 25/12 1700 föreslagen till ryttm. 1/5 1701; var ryttm. här 1701—1704 (5?); död före 16/5 1705.

Rosenhane, Schering: korpr. här 13/9 1704; kornett kon. fm. 6/3 1705; sek. kornett kon. fm. vid Livreg:tet till häst 30/5 1706; indelt kornett kon. fm. 7/4 1708; sek. löjtn. kon. fm. 5/12 1708; ryttm. här kon. fm. 17/4 1709; fången vid Poltava; vistades under fångenskapen i Moskva; erhöll tillstånd att resa hem ur fångenskapen i juni 1714. Generalmajor.

Ägde Vändelsö i Västerhaninge samt hus i Stockholm på Södermalm, som 1/5 1723 brann upp.

Rothkirch, Karl Karlsson: född i Södermanland; löjtn. vid Västmanlands reg:te 30/1 1701; löjtn. vid Livreg:tet 4/6 1701; antagen till ryttm. i aug. 1702; ryttm. här kon. fm. 22/1 1703; kapt. vid Livdrag. 30/11 1704.

Roupe, Jakob Mauritz: född 1685, från Westphalen; gjort fem fälttag i Brabant; löjtn. fången vid Hälsingborg 1709; utväxlad 1712; återkom till Sverige 1713; ryttm. vid Smålands kav. reg:te 1714; var kvar till slutet av år 1715; föreslagen till ryttm. här 3/3 1717; anhölls om fm. för honom 7/6 1717; ryttm. här kon. fm. 1718; avsked 1719; på expektans stat vid Smålands kav.reg:te 1723.

Rutenschöld, Bengt: ryttare vid överste F. Wachtmeisters reg:te; korpr.; kvarterm.; livdrabant; därifrån kornett vid Västgöta reg:te 24/1 1684; permitterad ut till armén 1701; ryttm. här kon. fm. 8/10 1701; fången vid Szawle 1702.

[*von Schwartzer, Johan:* föreslagen till ryttm. här 24/1 1713; ryttm. här?]

Sjöberg, Karl Gustaf: volontär vid överste Faltzburgs reg:te 1702; till Livdrag. 1705; underofficer 1707; kom efter Poltavaslaget över Dnjepr men tillfångatogs av kalmuckerna; sald till kosackerna; rymde 1710; togs därpå av ryssarna; undkom 1712; återkom till Sverige i februari 1713; löjtn. vid Västgöta ståndsdrag. reg:te med senat. fm. 18/8 1713; interimsregkvm. vid Adelsfanan kon. fm. 25/10 1717; ryttm. här kon. fm. 26/6 1718; avsked 30/9 1719.

Skepsgård, Magnus: volontär under kommendör Gustaf Psilanders konvojresa till Frankrike 1704; hemkom till Sverige 1706; antagen vid art. 1707; regkvm. vid Närke-Värmlands reg:te 1709; avsked på grund av sjukdom 1714; andre ryttm. här kon. fm. 25/10 1717; avsked 30/9 1719; uppförd i placeringsavskedslistan 1723.

[*Skoug, Michel:* ryttare vid generalmajor Aschebergs kav.reg:te i ett år; korpr. i två år; kornett i två år; deltagit i slaget vid Hälsingborg; löjtn. 1710(?); föreslagen till ryttm. här 24/3 1712; anhölls om fm. för honom i aug. 1712.]

Soldan, Petter; adlad *Ridderstad:* ryttare vid generalmajoren J. A. von der Pahlens reg:te 1685; friryttare i Livland 1689; korpr. 1690; löjtn. vid livländska lantmilisen 1707; kapt., av fienden förjagad från Livland 1708; kom till Stockholm 1709; föreslagen till ryttm. här 24/1 1711 och 3/6 1713; ryttm. här senat. fm. 8/7 1713; anhöll om avsked 14/5 1717; reg.chefen

tillstyrkte hans ansökan 7/6 1717; konfirm. fm. och samma dag konungens avsked på grund av ålderdom 26/6 1717.

Stael (Ståhl): ryttm. här; hade ett komp. i Riga 1710.

Stumberg, Anders: född 1643; trumpetare vid Livreg:tet. kvarterm.; löjtn. här kon. fm. 28/9 1700; ryttm. här kon. fm. 8/10 1701; avsked 3/11 1705.

de Thenus, Johan Henrik: från Nylands reg:te andre löjtn. vid Östgöta kav. 1702; förste löjtn. 1703; föreslagen till ryttm. här 16/5 1705; ryttm. här 27/5 1705.

[*Uggla, Bengt:* volontär vid Ekeblads inf. reg:te 10/6 1710; förare 1/4 år; fänrik med general en chefs M. Wellingks fm.: kon. fm. 11/12 1711; löjtn. vid Jönköpings reg:te med general en chefs M. Stenbocks fm. 18/7 1712; tjänstgjort här sedan 10/7 1713; föreslagen till ryttm. här 23/12 1714; hade icke fått kon. fm. 1716; frånvarande sedan 11/3 1716; åter föreslagen till ryttm. i slutet av 1716.]

von Unge, Petter Otto: drabant: korpr. vid Livreg:tet till häst. kvarterm. 12/6 1701; andre löjtn. 29/12 1703; ryttm. här med kon. fm. 27/5 1705; åtföljde konungen till Turkiet: följde med konungens svit från Bender; var kompanichef 1715; föreslagen till andre major i slutet av 1716; avsked med överstelöjtn. rang 30/9 1719.

[*Wennerstedt, Karl Gustaf:* frih.; född 1693; anställd som menig vid gardet 1709; underofficer 1710; avsked; kornett vid Östgöta kav.reg:te 13/11 1710; sek. löjtn. 21/8 1711; förste löjtn. 16/2 1712; kon. fm. 10/11 1716; följde med till Pommern 1712; föreslagen till ryttm. här 1713 och 7/1 1716; hade icke gjort tjänst ännu vid reg:tet 9/3 1716; hade icke fått fm. 17/10 1716; ryttm. vid Östgöta kav.reg:te med kon. fm. 8/8 1717; andre kapt. vid Livdrag.reg:tet med kon. fm. 26/6 1718.]

Wijnblad, Olof: löjtn. vid Livreg:tet 18/7 1676; föreslagen till ryttm. här 21/9 1700; ryttm. här kon. fm. 28/9 1700; avsked 25/12 1700; fm. återsändes till konungen 8/2 1701; död 28/9 1700.

Willemsens, Magnus: korpr. vid Livreg:tet till häst i två år; sek.kornett senat. fm. 11/9 1711; löjtn. här senat. fm. 18/7 1712; regkvm. senat. fm. 8/7 1713; tjänstgjorde som ryttm. från 22/12 1714; ryttm. med senat. fm. i slutet av 1715; avsked på grund av Svea hovrätts utslag för kriminellt brott 18/3 1718; restituerad till äran 4/6 1735 och 10/12 1736.

[Kaptenlöjtnant.]

[*Aschenberg*, *Karl:* ryttare vid generalmajor Aschebergs reg:te i ett år; korpr. i två år; deltagit i slaget vid Hälsingborg; anhölls om fm. till kapt.löjtn. för honom här i aug. 1712.]

Löjtnanter.

Aurell, *Jonas;* ryttare vid Västgöta kav.reg:te 1709 och under fälttåget i Skåne 1710; kvarterm. 1711; kvarterm. här $^{4}/_{7}$ 1712; föreslagen till kornett $^{24}/_{1}$ och $^{6}/_{6}$ 1713; kornett senat. fm. $^{8}/_{7}$ 1713 ($^{12}/_{7}$ 1714); antagen till löjtn. $^{26}/_{4}$ 1715; föreslagen till löjtn. hos K. M:t $^{21}/_{6}$ 1715, $^{7}/_{1}$ 1716 och i slutet av 1716; löjtn. med kon. fm. $^{25}/_{10}$ 1717; avsked $^{30}/_{9}$ 1719.

Baselier, (*Baslier*) *Joachim:* var kvarterm. här 1702; kornett kon. fm. $^{16}/_{6}$ 1703; löjtn. kon. fm. $^{6}/_{3}$ 1705; stupade vid Varszava $^{21}/_{7}$ 1705.

Berg, *Erik:* var ryttare vid Livreg:tet 1700; andra korpr. $^{28}/_{7}$ 1702; förste korpr. $^{8}/_{4}$ 1703; kornett här kon. fm. $^{6}/_{3}$ 1705; löjtn. med kon. fm. $^{17}/_{8}$ 1706; stupade i striden vid Stari Senschari $^{15}/_{6}$ 1709.

Bergman, *Bengt;* var kvarterm. här 1703; kornett kon. fm. $^{16}/_{6}$ 1703; löjtn. kon. fm. $^{6}/_{3}$ 1705; stupade på fältvakt vid staden Kusemin $^{7}/_{2}$ 1709.

von Beus, (*Böös*); *Johan:* förare vid Gardet löjtn. här med kon. fm. $^{17}/_{8}$ 1706; död $^{29}/_{6}$ 1709 av i slaget vid Poltava erhållna sår.

Borgstedt, *Johan:* tjänte som volontär vid generalmajoren N. Strömbergs reg:te 1699; rustm. 1700; avsked; furir vid överste Ramsvärds reg:te 1704; deltagit i striderna i Polen; kvarterm. vid Livreg:tet 1709; sek.kornett; förste kornett; löjtn. här senat. fm. $^{18}/_{7}$ 1712; föreslagen till andre ryttm. $^{25}/_{7}$ 1716; var kvar 1719.

Cromberg, (*Kronberg*) *Karl:* tjänat här från början av 1701; var kvarterm. här 1701; kornett kon. fm. $^{16}/_{6}$ 1703; löjtn. kon. fm. $^{6}/_{3}$ 1705; fangen vid Perevolotjna $^{1}/_{7}$ 1709; var i Moskva till mars 1711; kom till Tobolsk $^{15}/_{9}$ 1711; död i fångenskapen i staden Tjumen i Sibirien i juni 1719.

Delin, (*Dellin*) *Karl;* född i Lapperud på Torsön i Vänern; korpr. här; kvarterm; adj. ($^{22}/_{6}$?) $^{21}/_{7}$ 1704; kornett kon. fm. $^{11}/_{12}$ 1705; löjtn. i maj 1709; fången vid Dnjepr $^{1}/_{7}$ 1709; var i

Moskva till mars 1711; kom till Tobolsk 15/9 1711; död där (21?) 22/9 1717.

Ehrenreuter, Fredrik: var löjtn. här i januari 1710; fången vid Riga i juli 1710; död i fångenskapen i mars 1720.

Ekehielm, Erik Axel: kornett här kon. fm. 28/9 1700: löjtn. 1701; sårad och fången på ett parti i Posen (före) 22/5 1704; återkom 1704 och befordrades till ryttm. vid Östgöta kav.reg:te 12/12 1704.

[*Falk, Johan:* fältväbel vid Livdrag.: föreslagen till löjtn. här 25/7 1716.]

Gierdeman (Hjertman) Salomon; var kvarterm. här 1701; kornett kon. fm. 16/6 1703; löjtn. 21/6 1704; konfirm. fm. 9/9 1704: andre löjtn. vid Smålands kav. reg:te 14/3 1706.

Grubbenhielm, Clemens Cornelius: ryttare här 1700; korpr., kornett kon. fm. 6/3 1705; var löjtn. 1709; åtföljde konungen till Turkiet; kapt. vid överstelöjtn. A. Koskulls skvadron 1712; placerad vid Södra skånska kav.reg:tet; erhöll K. M:ts remiss för pension 1/3 1721.

Gyldenbring, Erik: född i Stockholm; sergeant vid Gardet; löjtn. här kon. fm. 17/8 1706; fången vid Perevolotjna 1/7 1709; var i Moskva åtminstone till mars 1711; kom till Tobolsk 15/9 1711; hemkom 7/3 1723; majors namn, heder och rang 25/7 1726.

Gålberg, Jonas: korpr. vid Livreg:tet; kvarterm. här; föreslagen till kornett 1/12 1700; kornett; löjtn. kon. fm. 18/6 1703; avsked 13/2 1707; hans anhållan om understöd avslogs oaktat lång tjänst och medellöshet 20/4 1707.

Holmdorff, (Holmendorff) Johan: mönsterskrivare vid Björneborgs läns inf.reg:te 1710; sergeant vid Livdrag. reg:tet 18/9 1712; löjtn. kon. fm. här 12/7 1715; konfirm fm. 11/8 1716; deltagit i fälttåget i Norge; föreslagen till ryttm. 25/7 1716; ryttm. vid Änkedrottningens livreg:te med kon. fm. 25/10 1717; anhållan att han skall få kvarstanna här som ryttm. 17/3 1718.

Hummerhielm, Nils, frih.; volontär vid Livgardet 1712; underoff. kornett här (18/6?) 1715, konfirm. fm. 11/8 1716; antagen till löjtn. 17/7 1715(?); löjtn. kon. fm. 22/6 1717; föreslagen till regkvm. 3/9 1717; avsked med ryttm. rang 30/9 1719.

Hälgesson, Johan: korpr. vid Östgöta reg:te; löjtn. här kon. fm. 25/12 1700.

Hård av Segerstad, Johan Adolf: volontär vid Gardet 1702; sergeant 1702; bevistat belägringen av Thorn; löjtn. här kon. fm. 17/8 1706; fången vid Poltava; lyckades rymma 1716; kapt. vid Livdrag. reg:tet kon. fm. 10/1 1718; överstelöjtn. avsked.

Hård av Segerstad, Olof: född i Östergötland: sek. fänrik kon. fm. vid Kronobergs inf. reg:te 17/4 1705; löjtn. här kon. fm. 14/3 1708; fången i Ukraina (21/?) 17/11 1708; var i Moskva till mars 1711; kom till Tobolsk 15/5 1712; hemkom 25/5 1722; avsked med ryttm. karaktär 31/5 1722.

[*Häger, Anders:* volontär vid Västgöta kav. 1707; korp. 1709; i slaget vid Hälsingborg illa sårad; kvarterm. 1710; kornett; anhölls om fm. till löjtn. för honom här i aug. 1712; löjtn. vid Västgöta kav. 15/10 1712; närvarit vid Gadebusch; fången vid Tönningen; rymde ur danska fångenskapen.]

[*Jansson, Johan Anders:* kom till greve von der Noths reg:te 1713; fänrik vid Grenadjärbat.; föreslagen till löjtn. här 7/5 1718.]

Klingspor, Johan: korpr. vid Livreg:tet; löjtn. här kon. fm. 4/3 1701; fången vid Kovno 1702.

Knoop, Lars: menig, förare; kornett här kon. fm. 25/12 1700; löjtn. kon. fm. 22/1 1703; stupade på parti i byn Dobrinski [Dobrzyn?] en mil från slottet Wolmroth [?] 8/5 1703.

Königsfelt, Karl: född i Karlshamn; var kornett här 1707; löjtn. 1708; var med tre kompanier rekryter av reg:tet, som under major Storkenfelt voro i Livland och Kurland 1708 och 1709, men hindrades av fienden marschera till konungens armé utan tvingades till Riga; fången vid Riga i juli 1710; hemkom 30/6 1722; avsked med kapt. karaktär 23/10 1723.

Lang, Levin Ludvig: volontär vid öv. Müllers reg:te i sept. 1706; deltagit i striden vid Kalisz, där han blev fången; undkom; korpr. vid samma reg:te i aug. 1709; deltog under generallöjtn. Krassow i striderna i Polen; kornett vid Mardefelts drag. 23/8 1713; erhållit kon. fm. 27. aug./7. sept. 1715; deltagit i Stralsunds belägring; löjtn. här med kon. fm. 22/6 1717; avsked med ryttmästares karaktär och rang 30/9 1719.

[*Leffler, Klas:* volontär vid Livgardet 1/2 år; fältväbel vid öv. Böcklers Hälsinge och Gästrike tre- och femmän.bat. 1710; kornett med fm. 2/6 1711; löjtn. 16/4 1712; anhölls om fm. till löjtn. för honom här i aug. 1712.]

Leijell, Jakob: var korpr. här 1701; kvarterm.; kornett kon. fm. 6/3 1705; löjtn. i början av år 1709; fången vid Poltava 28/6 1709; var i Moskva åtminstone till mars 1711; kom till Tobolsk 15/9 1711; ihjälslagen vid upplopp i Tobolsk 29/4 1712.

[*Leijonhielm, Karl:* fänrik vid Östgöta inf.reg:te; föreslagen till andre löjtn. här i sept. 1716.]

Leijonmark, Lydert: löjtn. här kon. fm. 3/5 1707; stupade vid Poltava 28/6 1709.

de Maré, Jakob; se Ridderborg.

[*Nebet, Petter:* sek.kornett vid Östgöta kav.-reg:te; anhölls om fm. till löjtn. för honom här i aug. 1712.]

Norling, Olof; kvarterm. här 1701; kornett kon. fm. 22/1 1703; löjtn. 21/6 1704; konfirm. fm. 9/9 1704; stupade vid Warszava 21/7 1705.

Nöring, Paul. underoff. och fänrik vid Bohusläns drag.; avsked; var löjtn. här 24/1 1713; föreslagen till löjtn. 6/6 1713; senat. fm. 8/7 1713; föreslagen till förste löjtn. i sept. 1716; kapt. löjtn. vid Skånska ständsdrag.reg:tet före 12/9 1716.

Perl, Fredrik Niklas; född i Bremen 1676; kornett vid Pommerska drag.reg:tet; löjtn. 29/4 1711; fången vid Tönningen i maj 1713; hemkom i aug. 1719 och placerades här; avsked 30/9 1719.

[*Pyttner, Johan;* kornett vid Upplands ständsdrag.; föreslagen till andre löjtn. här i sept. 1716.]

Ridderborg (de Maré) Jakob; korpr. här; kornett 21/6 1704; konfirm. fm. 9/9 1704; löjtn. kon. fm. 11/12 1705; värvade i Sverige 1707; regkvm. i april 1709; fången vid Perevolotjna (Poltava) 1709; var i Moskva åtminstone till mars 1711; kom till Tobolsk 15/9 1711; hemkom 16/2 1722; majors namn, heder och rang 26/8 1726.

Ridderschiöld, Kristian Fredrik: var korpr. vid Södra skånska kav.reg:tet 1707; löjtn. fm. här i juni 1708 vid de i Livland stående trenne kompanierna; transp. till Södra skånska kav.reg:tet med defensionskommissionens fm. 11/10 1709; reste till Sverige i nov. 1709; ryttm. där 1/8 1710; major 1731.

Roland, Gustaf: volontär vid öv. Hielms drag.; sergeant 1709; bevistat två huvudbataljer förutom partier; fången vid Perevolotjna; rymde 1713; antagen till löjtn. här (12) 14/11 1714; föreslagen hos K. M:t till löjtn. 23 (26)/12 1714; hade begärt avsked före 25/7 1716; konfirm. fm. 11/8 1716; var kvar 1719.

Rosel, Anders: kvarterm. här; kornett kon. fm. 22/1 1703; löjtn. (före?) 16/6 1703.

Rosenstråle, Jöns: var fänrik vid greve T. Oxenstiernas reg:te; löjtn. här med kon. fm. 4/3 1701; ihjälslagen i Lithauen före 22/1 1703.

Rothenberg, Johan Rohan: var sek.korpr. vid öv. H. J. Burghausens karelska kav.reg:te 1706; bevistat slaget vid Gemäuerthof; sårad; korpr. 1708: var med vid Rigas belägring 1709; förd till Ryssland; rymde till Stockholm 1712; kvarterm. här 13/8 1712; föreslagen till kornett 1713: kornett 17/12 1714: konfirm. fm. 28/11 1715; antagen till löjtn. 12/9 1716; kon. fm. 26/6 1717; avsked 30/9 1719; anhöll att få underhåll för livstiden bestående i avkastningen av två halvhemman i Närpes socken i Österbotten 1729.

Rothkirch, Johan Fredrik: född i Östergötland; kom i tjänst 1700; var vid Livdrag. 1701; furir; föreslagen till kornett här 15/6 1704; kornett 21(22)/6 1704; konfirm. fm. 9/9 1704; löjtn. kon. fm. 11/12 1705; fången vid Perevolotjna 1/7 1709; var i Moskva åtminstone till mars 1711; kom till Tobolsk 15/9 1711; hemkom 8/5 1722; ryttm. vid Västgöta kav. 26/8 1723.

Sahlstedt, Anders: antagen vid generalen Nieroths drag. i Finland 1710; furir 1712: förare 1712; sergeant i januari 1713; fältväbel 1713; fältväbel vid Livdrag.reg:tet 1717; andre löjtn. här kon. fm. 26/6 1718; transp. till Västgöta 3 männ.reg:te t. h. 30/10 1719; transp. till Björneborgs reg:te 30/9 1721; avsked 1723.

Samson, Johan Anders: från fänrik vid Grenadjärbat.; löjtn. här kon. fm. 26/6 1718.

Silfversparre, Johan: löjtn. här; fången i Litauen före 18/6 1703 enligt kon. fm. till Gålberg.

Sjöberg, Jonas: furir vid Upplands reg:te 1709; förrättade fältväbels tjänst; korpr. vid Livreg:tet 1710; sek.kvarterm.; löjtn. vid öv. Sparres drag.reg:te; löjtn. här senat. fm. 18/7 1712; föreslagen till regkvm. 22/12 1714; avsked (26/8?) 30/9 1719.

Skruf, Jakob; löjtn. här; stupade vid Dombrowa i Polen 29/4 1703.

Skruf, Johan; länge varit korpr. vid Livreg:tet; löjtn. här kon. fm. 28/9 1700; stupade vid Kovno 1702.

Soop, Erik; föreslagen till kornett här 15/5 1701; tjänte som underoff. här; åter föreslagen 18/9 1701; kornett här; löjtn. med kon. fm. 22/1 1703; transp. till Livreg:tet 29/12 1703: stupade vid staden Kleck tre mil från Lachowicze 20/4 1706.

Stumberg, Klas; korpr. här; föreslagen till kornett här 18/9 1701; kornett kon. fm. 22/1 1703; löjtn. med kon. fm. 16/6 1703; regkvm. kon. fm. 6/3 1705; stupade på parti som indrev proviant vid staden Warka vid Warszawa strax före 27/11 1705.

Thorström, Johan Holgersson: var löjtn. här 1701; död för $^{22}/_{1}$ 1703.

Tiberg, Lars (Johan): ryttare vid Västgöta kav. i 7 år; korpr. vid Västg. tremän.reg:te t. h. $^{6}/_{7}$ 1701; kvarterm. 1709; kvarterm. här; kornett senat. fm. ^{8} $(^{18})/_{7}$ 1713; antagen till löjtn. $^{8}/_{11}$ 1715 ($^{28}/_{11}$ 1716?); löjtn. $^{22}/_{6}$ 1717; avsked $^{30}/_{9}$ 1719.

Tisenstén, Adolf: sergeant vid Livgardet $^{8}/_{10}$ 1714; löjtn. här kon. fm. $^{22}/_{6}$ 1717; avsked $^{30}/_{9}$ 1719.

[*Tollsonius, Johan:* menig vid generalmajor Aschebergs reg:te i ett år; korpr. vid marschen till Skåne; anhölls om fm. för honom till löjtn. här i aug. 1712.]

Wrangel av Lindeberg, Axel Per: frih.; volontär vid Västmanlands reg:te $^{20}/_{11}$ 1710; förare $^{20}/_{12}$ 1710; fänrik med senat. fm. ^{4} 1711; förste fänrik $^{20}/_{12}$ 1711; deltagit i slaget vid Gadebusch och försvaret av Tönningen: där fången; rymt; löjtn. här kon. fm. $^{25}/_{10}$ 1717; enligt K. M:ts resolution förste löjtn. $^{5}/_{4}$ 1718; avsked med ryttm. rang $^{30}/_{9}$ 1719.

Zelow, Maurits Georg: född i Sverige; volontär vid generalmajor Köhlers inf.reg:te 1710; korpr. vid Västgöta kav.; var vice korpr. vid drabanterna 1712; kornett här med senat. fm. $^{18}/_{7}$ 1712; löjtn. här med senat. fm. $^{8}/_{7}$ 1713; förbliev här som löjtn. enligt förslag $^{16}/_{4}$ 1714; tjänstgjorde vid Västgöta kav.reg:te $^{15}/_{9}$ 1715; konfirm. $^{26}/_{3}$ 1716; samma dag äldste löjtn. med kon. fm. vid Västgöta kav.reg:te; transp. till Livdrag. $^{6}/_{10}$ 1716; avsked $^{26}/_{1}$ 1720.

Kornetter.

Amnell, Olof Johan: korpr. här $^{1}/_{6}$ 1715; var kvarterm. $^{1}/_{2}$ 1717; andre kornett kon. fm. $^{22}/_{6}(_{7})$ 1717; kommenderad till generalmajor Fersens reg:te med det manskap, som dit transporterats $^{30}/_{9}$ 1719; major Hamilton anhöll om hans avsked $^{1}/_{2}$ 1720.

Appelbom, Karl Samuel: född i Västmanland 1686; var korpr. här 1701; kvarterm. $^{28}/_{6}$ 1704; kornett kon. fm. $^{11}/_{12}$ 1705; fången vid Poltava $^{28}/_{6}$ 1709; var i Moskva åtminstone till mars 1711; kom till Tobolsk $^{15}/_{9}$ 1711; hemkom $^{30}/_{6}$ 1722; erhöll $^{8}/_{8}$ 1723 ryttm. karaktär, heder och rang fr. o. m. $^{26}/_{6}$ 1722.

Appelman, Anders: var kvarterm. här; var kornett här $^{3}/_{6}$ 1713; hade kvarterm. avlöning 1717.

Bergman: var kornett här 1709, åtföljde konungen till Turkiet.

Bergman. Erik: var kornett här 1709: fången $^{28}/_{6}$ 1709; avsked $^{8}/_{9}$ 1714.

Björckman, Johan: tjänt vid svenska Adelsfanan $^{20}/_{5}$ 1691—$^{28}/_{4}$ 1709: blivit kvarterm. i Ukraina; fången vid Perevolotjna: rymde ur fångenskapen 1713; återinträtt som kvarterm. vid Adelsfanan; föreslagen till kornett här $^{17}/_{3}$ 1718.]

Boman: kornett här; stupade i striden vid Stari Senschari $^{15}/_{6}$ 1709.

Boman, Magnus: född i Västmanland 1684; kvarterm. här $^{27}/_{1}$ 1707; kornett med kon. fm. $^{14}/_{3}$ 1708; fången vid Poltava $^{28}/_{6}$ 1709; var i Moskva åtminstone till mars 1711; kom till Tobolsk $^{15}/_{9}$ 1711; hemkom i juli 1722.

Borg. Petter: kornett här $^{17}/_{4}$ 1709: fången vid Perevolotjna $^{1}/_{7}$ 1709: var i Moskva åtminstone till mars 1711: kom till Tobolsk $^{15}/_{9}$ 1711; död i fångenskapen $^{26}/_{10}$ 1716.

Broman, Anders: från ryttare vid Livreg:tet: andre korpr. här $^{4}/_{5}$ 1702; kornett här kon. fm. $^{11}/_{12}$ 1705.

[*Carpelan, Maximilian:* född 1695: korpr. vid Adelsfanan; föreslagen till kornett här i nov. 1713 och $^{21}/_{6}$ 1715; återgått till Adelsfanan före $^{15}/_{9}$ 1715; kornett 1717.]

Dahlpihl, Anders: volontär vid svenska Adelsfanan 1709; korpr.; kvarterm.; kornett här kon. fm. $^{26}/_{6}$ 1718; föreslagen till förste kornett $^{3}/_{9}$ 1719; avsked $^{30}/_{9}$ 1719.

Dames, Klas A.: rest ut till armén 1704; tjänat vid Dückers drag.; fången vid Poltava; »ransonerat» sig och återkommit till Sverige 1709; korpr. vid Smålands kav.reg:te; kvarterm.; sek.kornett senat. fm. $^{22}/_{7}$ 1712; konfirm. fm. $^{26}/_{3}$ 1713; sökt sitt avsked 1717; föreslagen till kornett här $^{7}/_{5}$ 1718; andre kornett här kon. fm. $^{26}/_{6}$ 1718; avsked $^{30}/_{9}$ 1719.

[*Ehrenmarck, Karl:* volontär vid Kalmar inf.reg:te; varit korpr. här i två år 1716; föreslagen till kornett här $^{25}/_{7}$ 1716.]

von Essen, Gustaf Johan: korpr. här 1714: gjorde kornetts tjänst sedan $^{8}/_{11}$ 1715; förste kornett kon. fm. $^{22}/_{6}$(7?) 1717; avsked $^{30}/_{9}$ 1719.

Falck. Karl Magnus: kornett här kon. fm. $^{3}/_{5}$ 1707; arkebuserad i juli 1708, emedan han ihjälstuckit överstlöjtn. Evert Joachim von Jordan.

Falkenberg av Balby, Henrik: född i Jönköping: volontär vid Livgardet 1700 (1701?): kvarterm. här 1702: kornett kon. fm. $^{22}/_{1}$ 1703; förste kornett vid Livreg:tet till häst $^{14}/_{12}$ 1704.

Feltman, *Petter:* antagen till sergeant vid Smålands femmann. inf.reg:te 1710; kvarterm. här 16/4 1712: föreslagen till kornett 25/7 1716 och 4/10 1717: andre kornett kon. fm. 25/10 1717: förste kornett kon. fm. 26/6 1718; avsked 30/9 1719.

Flacksell, *Johan:* kornett här kon. fm. 4/3 1701.

Flemming, *Adam:* var kornett här 1709; åtföljde konungen till Turkiet.

Fraxell, *Mathias;* kornett här; död före 22/1 1703.

Frisk, *Anders:* född i Västergötland 1683; volontär här; korpr. 18/9 1704; kornett kon. fm. 17/4 1709; fången vid Poltava 28/6 1709; var i Moskva åtminstone till mars 1711; kom till Tobolsk 15/9 1711; hemkom i juli 1722.

Furuträ, *Petter:* hemkom från Turkiet 1714; gjort tjänst vid reg:tet sedan 14/11 1714; föreslagen till kornett här 2/3 1716; var kornett här 1716.

[*Gardemein*, *Math.:* föreslagen till kornett här 24/1 1713.]

von Gertten, *Berendt Konrad:* var kornett här 1719; kommenderad till Upplands ståndsdragonreg:te med det manskap, som dit transporterats 30/9 1719; major Hamilton begärde hans avsked 1/2 1720.

[*von Gertten*, *Magnus:* sek.korpr. vid Smålands kav.reg:te 1/4 1716; deltagit i fälttåget i Norge; förste korpr.: föreslagen till förste kornett här 17/3 1718.]

von Giesler, *Petter:* korpr. här 22/10 1713: föreslagen till kornett 12/9 1716 och 7/6 1717; kornett här med kon. fm. 22/6 1717; avsked och transp. till Adelsfanan 30/9 1719.

[*Göritz*, *Henrik:* sergeant vid Upplands ståndsdrag.: föreslagen till kornett här 25/7 1716.]

Hasselgréen, *Karl Gustaf:* f. 1693 i Örebro; vid akad. i Uppsala 1704—1710; landskanslist i Örebro 1710; föreslagen till kornett här 1713; regementskrivare 23/8 1714; auditör här senat. fm. 6/9 1714; antagen till kornett i maj (17/7?) 1715; sårad i Norge 1716, av generalkrigsrätten i Norge dömd från tjänsten före 25/7 1716: anhöll att bliva andre kornett här i slutet av 1716: hade gått från tjänsten före 1/2 1717; löjtn. vid Uppl. ståndsdrag. 23/6 1720.

Heland, *Martin*, (*Mårten*)*:* född i Södermanland; var adj. här 1706; kornett kon. fm. 17/8 1706; fången vid Perevolotjna 1/7 1709; var i Moskva åtminstone till mars 1711; kom till Tobolsk 15/9 1711; hemkom i juli 1722; placerad vid Bohusläns drag.; avsked 28/3 1723.

Hellberg, Jonas: kvarterm. här; kornett före slaget vid Poltava men fullmakten hann ej bliva underskriven: hemkom i maj 1722: kon. fm. på löjtn. karaktär och rang 1722; blivit vid placering förbigången 1722, enär han räknats som underofficer.

Hager, Lars Lorens: var korpr. här 1712; kvarterm. 1714; föreslagen till kornett 25/7 1716; antagen till kornett 12/9 1716; förste kornett kon. fm. 22/6 1717; avsked 30/9 1719; antogs på expektans stat 1722; död 22/4 1759.

[*Insenstierna, Anders;* volontär här; gjorde kornetts tjänst; föreslagen till andre löjtn. 25/7 1716; kornett vid Livreg:tet 1716.]

[*Kafle, Bengt:* föreslagen till kornett här 11/12 1700.]

Kollberg (Kållberg) Johan (Jonas): född i Södermanland 1672: korpr. vid Livreg:tet till häst; kornett här 12(14?)/3 1708; sårad; fången vid Perevolotjna 1/7 1709; var i Moskva åtminstone till mars 1711; kom till Tobolsk 15/9 1711; hemkom 30/6 1722; avsked med underhåll för livstiden med löjtn. namn och heder 19/7 1722.

Kruse, Karl: föreslagen till kornett här 28/2 1701; tjänte som underoff. här; åter föreslagen 18/9 1701; kornett här: drunknade i Memelströmmen vid Jurburg före 22/1 1703.

Lenander (Linander), Johan (Jean): korpr. här; regadj. i Sachsen 1706; kornett 12/3 1708; stupade i striden vid Stari Senschari 15/6 1709.

Lillia, Jakob J.; volontär vid Livgardet 1711; underoff.(korpr.) vid Hälsinge och Gästriklands femmänn. (öv. Böcklers) bat.; var kvarterm. här: kornett här senat. fm. (18/7 1712) 8/7 1713; tjänstgjorde som reg. kv. m. till 8/7 1713; avsked 30/9 1719.

Lillielund, Jakob; kvarterm. vid Adelsfanan; avsked; var kornett här 3/6 1713; föreslagen till kornett här 6/6 1713.

Ling, Erik; adj. här; kornett kon. fm. 22/1 1703; stupade vid Warszava 21/7 1705.

Lundberg; var kornett här 1709; åtföljde konungen till Turkiet.

[*Lundberg, And.:* kvarterm. här; föreslagen till kornett 25/7 1716.]

Lundgren, Anders (Andreas); korpr. här 1711; kvarterm.; gjort tjänst som regadj. från 16/2 1716; kon. fm. 11/3 1716; förste kornett med kon. fm. 22/6 1717; transp. till Västgöta tre- och femmänn.reg:te till häst i okt. 1719; fänrik vid Björneborgs reg:te 1721.

Nor(e)n, Erik: ryttare vid Änkedrottningens livreg:te till häst i febr. 1677; sårad och fången i slaget vid Landskrona; tjänt som ryttare 10 år, som mönsterskrivare 13 år; korpr. 28/6

1699; kvarterm. 4/10 1702: deltagit i fälttåget i Skåne och slaget vid Hälsingborg 1710; erhållit generalmajor Aschebergs avsked som kvarterm. 30/6 1711; föreslagen till kornett här och tjänstgjort som kornett från 17/9 1713; om fm. anhölls 16/4 1714; kornett 12/6 1714; föreslagen hos K. M:t 23/12 1714; andre kornett kon. fm 22/6 1717; begärt avsked 29/3 1718; hade tjänat i 42 år; reg.chefen anhöll 7/5 1718 hos konungen om någon hjälp på hans ålderdom till hans och hans familjs underhåll; konungens avsked med löjtn. karaktär i juni 1718; fått underhåll från krigsmanshuset.

Qveckfelt, Erik Gustaf: var kvarterm. 1708; kornett här 1709; åtföljde konungen till Turkiet.

Reuter, Mauritz Gustaf, (Göran); underoff. vid Uppl. ståndsdrag. reg:te 1714; korpr. här 1715; föreslagen till kornett 12/9 1716 och 7/6 1717; antagen till kornett 24/9 1716; kornett kon. fm. 22/6 1717; avsked 30/9 1719.

Reuterdahl, Petter; förridare vid Västgöta tremänn. inf. reg:te i två år; sergeant i ett år; fältväbel i två år; föreslagen till kornett här 24/3 1712; anhölls om fm. för honom till kornett här aug. 1712; var tjänstgörande kornett här 24/1 1713; anhölls om fm. för honom 16/4 1714; hade kvarterm. avlöning 1717.

Reuterhusen, Nils; kvarterm. här; kornett före slaget vid Poltava; fullm. hann ej bliva underskriven; fången vid Poltava 28/6 1709; hemkom i maj 1722; kon. fm. på löjtn. karaktär och rang 1722.

Ridderborg, Karl; var kornett här 1709; åtföljde konungen till Turkiet.

Ridderborg, Adolf Lorens; mönsterskrivare här; korpr. 30/6 1704; kornett 17/8 1706; åtföljde konungen till Turkiet; löjtn. kon. fm. vid ö.l. Silfverhielms skvadron och kapt. J. Fribergs tropp 18/1 1712.

Råberg, Erik; född i Västergötland 1683; var kornett här 1709; adj.; fången vid Poltava; var i Moskva åtminstone till mars 1711; kom till Tobolsk 15/9 1711; hemkom 30/6 1722; död ogift 1724.

Siberg, Lars; kornett här kon. fm. 22/6 1717.

Silfverbrand, Jonas (Jöns): korpr. här 1712; deltagit i norska fälttåget; föreslagen till kornett 25/7 1716; antagen till kornett 24/9 1716; kvarterm. vid de s. k. frivilliga 1718; föreslagen till kornett 3/9 1719.

Srue, Isbrand: förare vid Upplands inf. reg:te; kornett här kon. fm. $^{4}/_{3}$ 1701: avsked för en duell före $^{3}/_{5}$ 1707; som kornett följde han efter Poltava konungen till Turkiet; konungens avsked med ryttm. rang $^{30}/_{9}$ 1719; död $^{9}/_{7}$ 1726 och begraven i Harbo kyrka.

Sparrschiöld, Niklas (Nils): född i Västergötland; sergeant vid Västgöta tremänn:inf. reg:te; rustm. i ett år; anhölls om fullm. till kornett för honom här i aug. 1712; var kornett här $^{24}/_{1}$ 1713; begärde och fick avsked (före?) $^{6}/_{6}$ 1713; ryttm. vid Västgöta kav. $^{14}/_{5}$ 1716; kon. fm. $^{31}/_{3}$ 1721.

Soldan, Gustaf; tjänat två år vid Fortifikationen; antagen till kornett här $^{29}/_{12}$ 1712; föreslagen till kornett i november 1713; kornett senat. fm. ($^{12}/_{11}$?) $^{26}/_{12}$ 1714; föreslagen hos K. M:t ^{23}? $^{26}/_{12}$ 1714; föreslagen till förste löjtn. $^{25}/_{7}$ 1716; lämnat reg:tet på sin faders åstundan, emedan han icke kunde mundera sig, före $^{12}/_{9}$ 1716.

Straus, var kornett 1709; stupade i striden vid Stari Senschari $^{15}/_{6}$ 1709.

[*Tegner, Nikolaus:* mönsterskrivare vid generalmajor Aschebergs reg:te; kvarterm.; anhålles om fullm. för honom till kornett här i aug. 1712.]

Udde, Abraham (Petter): kom i tjänst i apr. 1711; korpr. här $^{13}/_{11}$ 1712; kvarterm.; antagen till kornett $^{12}/_{9}$ 1716; avsked $^{30}/_{9}$ 1719.

Warnmarck, Jonas: volontär vid Västgöta kav.; föreslagen till kornett här $^{24}/_{2}$ 1713; antagen till kornett här 1713; tjänstgjorde från $^{12}/_{2}$ 1714; anhölls om fullm. för honom $^{16}/_{4}$ 1714; kornett $^{26}/_{8}$ 1714; föreslagen hos K. M:t $^{23}/_{12}$ 1714; erhöll icke kon. fm.; anhållit om avsked före $^{25}/_{7}$ 1716; frånvarande sedan $^{11}/_{8}$ 1716.

Zorn, Johan Anders: från Pommern; rymt från Ryssland: ater ryttare vid Pommerska reg:tet till häst 1710; fången vid Gadebusch: rymde: korpr.; fången vid Tönningen: rymt från ryssarna vid Stettin; volontär vid Västgöta reg:te till häst; kornett $^{17}/_{9}$ 1713; senat. fm. $^{1}/_{6}$ 1714; avgått: föreslagen till kornett här $^{3}/_{3}$ 1717 och gjort kornetts tjänst sedan $^{25}/_{3}$ 1717; ater föreslagen till kornett $^{7}/_{6}$ 1717; förste kornett här med kon. fm. $^{22}/_{6}$ 1717: löjtn. vid Änkedrott. Livreg:te t. h. $^{16}/_{6}$ 1718.

Åkerman, Axel: född i Stockholm: kornett här $^{14}/_{3}$ 1708: fången vid Perevolotjna $^{1}/_{7}$ 1709; kom till Tobolsk $^{15}/_{9}$ 1711: kvar i Ryssland $^{3}/_{2}$ 1724: hemkom till Stockholm $^{5}/_{9}$ 1725; ko-

nungens avsked 10/12 1726; fått krigsmanshus underhall [illegible] 1727.

Regements- och skvadronspräster.

Agorelius (*Aurell[ius]*), *Johan*; född i Dalarna 1680; antagen till skvadronspredikant här 1/5 1707 (Kruses attest); fången vid Perevolotjna 1/7 1709; var i Moskva i mars 1711; kom till Tobolsk 15/9 1711; hemkom 20/6 1722; kyrkoherde i Fläckebo i Västmanland.

Bergin, *Johan*: avlagt examen vid konsistoriet i Skara; prästvigd av biskop Svedberg; tjänstgjort här som skvadronspredikant sedan 9/3 1716; föreslagen hos konungen 28/11 1716 och 7/[illegible] 1717; reg. präst kon. fm. 22/6 1717; avsked 30/9 1719.

Eck, *Nils*: rekommendation av konsistorium i Strängnäs, som insändes till kansliet 5/12 1712; tjänstgjorde som reg. präst här 24/1 1713; föreslagen till reg. präst här 6/6 1713; hade avsked 15/9 1715.

[*Emenius*, *Mårten*: adjunkt i Köping; föreslagen till skvadronspredikant 7/1 1716; erhållit en annan tjänst strax före 9/3 1716.]

Kullberg, (*Kuhlberg*) *Olof Bengt*: student; föreslagen till skvadronspräst här 24/3 1712; skvadronspräst här senat. fm. 18/7 1712; antagen till reg. präst 21/9 1715; konfir. fm. 11/8 1716; avsked (30/9 1719?); kyrkoherde i Segerstad i Skaraborgs län.

Lindblom, *Laurent* (*Lars*): själasörjare vid Östgöta inf. rekryter; bataljonspastor här med riksrådet Strömbergs fm. 9/11 1709; fången i Riga i juli 1710; hemkom i aug. 1711; kyrkoherde i Norra Vi i Östergötland 12/7 1712.

Lundqvist, *Nikolaus*: i Stockholm antagen till reg. predikant här 29/9 1700; död i Littauen 1702.

Lutteman, *Georg* (*Nils*, *Nikolaus*): var reg. pastor här 1709; följde konungen till Turkiet; hemkom 1715(?).

Simming, *Olaus*: i Stockholm antagen till skvadronspredikant här 8/8 1700; reg. predikant kon. fm. 1/7 1703.

Sondell, *Petrus*: magister; son till prosten Nicolaus Sondelius i Håtuna och Tibble; i Stockholm antagen till skvadronspredikant här 1/12 1700; föreslagen att efter sin faders död få efterträda honom 10/5 1704.

Tengbom, *Torsten*: student; skvadronspredikant här senat. fm 18/7 1712; var kvar 30/9 1717.

Regementsauditörer och regementsskrivare.

Hasselgréen, Karl Gustaf: reg. auditör senat. fm. 6/9 1714 (se kornetter).
Kock, Isak: var reg. skrivare här 24/1 1713.
[*Stiernstedt, Lars:* provincialfiskal i Älvsborgs län; föreslagen till reg. auditör här 24/3 1712.]
Thengner (Tegner), Gabriel: född i Stockholm 1676, auditör; antagen här 31/10 1703; kon. fm. 6/3 1706; fången vid Perevolotjna 1/7 1709; var i Moskva åtminstone till mars 1711; hemkom 15/6 1722; var död 1727.
Timell, Olof K.: auditör och reg. skrivare här med krigskollegii fm. 11/3 1713 (1712); transp. till Västgöta kav. reg:te 27/7 1714; avsked sannolikt(?) 1722; död 12/10 1740.
Tranæus, Johan: studerat vid akademien i Åbo; auskultant tre år vid hovrätten i Åbo; därunder tjänstgjort som notarie vid ting i Karelen enligt Åbo hovrätts intyg 7/7 1715; föreslagen till reg. auditör 1713 och 21/6 1715; tjänstgjort som reg. auditör och reg. skrivare här från 16/5 1715—1719; anhölls om konungens fm. 7/6 1717; auditör kon. fm. 26/6 1717; avsked 30/9 1719.

Regementsfältskärer.

Büttner, Johan Benjamin: född i Sachsen-Gotha 1680; var fältskärsgesäll 18/8 1702; förordnad till reg. fältskär 1/1 1704; konfirm. fm. 29/3 1706; fången vid Poltava 28/6 1709; var i Moskva åtminstone till mars 1711; kom till Tobolsk 15/9 1711; hemkom 17/9(11?) 1722.
Schmidt, Michael (Niklas): tjänt som fältskärsgesäll ute vid armén i två år, sedan i Sverige i tre år; reg. fältskär här senat. fm. 18/7 1712; konfirm. fm. 11/8 1716; avsked 30/9 1719.

Fältskärsgesäller.

Freundt, Jan: fältskärsgesäll; fången i Ryssland, kvar i fångenskap i Moskva 2/3 1711.
Helbing, Gottfrid: var fältskärsgesäll 1702—1704.
[*Broaker, Fredrik:* fältskär; biträdde ryttm. Petter Unge och löjtn. Jakob Ridderborg med mönstringen, då de voro i Sverige och värvade rekryter i febr.—aug. 1707.]

Klafke; fältskärsgesäll; fången i Ryssland; kvar i fångenskap i Moskva $^2/_3$ 1711.

Kock, Karl: var fältskärsgesäll $^1/_1$ 1717 och 1719.

Kremmert; fältskärsgesäll; fången i Ryssland; kvar i fångenskap i Moskva $^2/_3$ 1711.

Küster, Daniel: var fältskärsgesäll 1719.

Schultz, Johan: var fältskärsgesäll $^1/_1$ 1717 och 1719.

Vick, Kristoffer; var fältskärsgesäll 1719.

Regementskommissarier.

Cronander, Jakob Abraham; var reg. kommissarie 1719.

Nybohm, Lars Eriksson: var reg. kommissarie under 1717 och 1718.

Hellerstedt, Karl: var reg. kommissarie $^1/_1$ 1717; reg. adj. kon. fm. $^{25}/_{10}$ 1717 (se reg. adj.).

Hwalström, Jonas; var reg. kommissarie i mars 1703.

Upplands femmänningsregemente till häst.

(C. b. N. 13 i K. Krigsarkivet)

Av

C. H. Kreüger.

Regementet uppsattes 1703 av rusthållare vid Livreg:tet till häst och Östgöta kavallerireg:te med femmänningar (resp. 301 och 200 man), varjämte dit överflyttades av rusthållare vid Smålands kavallerireg:te uppsatta tremänningar (333 man), vilka till en början ingått i Skånska trem. reg:tet till häst, men som nu ej längre där behövdes, sedan man i Skåne uppsatt även femmänningar. Reg:tet kallades med anled. härav en tid Uppl. tre- och femmän. r. t. h. Kom 1714 på »värvad fot». Från den 10 januari 1716 kallades detsamma Upplands femmänningsreg:te till häst. 1721 i okt. reducerades det och underlstacks under Livreg:tet till häst och Nylands och Tavastehus dragonreg:te.

(8 kompanier.)

Regementschefer.

Hjerta, Lars Persson: överstlöjtn. vid Västgöta kav. reg:te; överste och chef här kon. fm. 12/3 1703; transp. till Västgöta kav. reg. 20/3 1708.

Meijendorff von Yxkull, Lago: frih.; ö. l. här 8/2 1706; chef 20/3 1708—28/9 1709; till Livreg. t. h. 28/9 1709.

Lenck, Jacob: överste och chef här 28/9 1709; inställde sig icke vid reg.; avgick före 1/8 1710.

Bennet, Wilhelm, frih.; född i Livland; kom i tjänst 1693; var kapten vid Meijerfeltska drag. reg. 1707; deltog i slaget vid Poltava 28/6 1709; medföljde konungen till Turkiet; beordrad hemresa med Meijerfeldt från Bender i aug. 1709; överstlöjtn. här senat. fm. 2/12 1709; överste senat. fm. 1/8 1710; konfirm. fm. 30/12 1710; generalmajor av kav. 25/12 1717; var kvar 27/10 1721; generalmajor; landshövding.

Sekundöverste.

Segersköld, Olof: född i Sverige; sek. överste här 25/12 1717; var kvar 17/10 1721; generalmajors avsked, då reg. gick till Finland 1721.

Överstlöjtnanter.

Breitholtz, Magnus: ö. l. 1703, lämnade snart reg:tet.

Dellwick, Berndt; ö. l. här 23/11 1713; hade lämnat reg:tet 1/4 1714.

Lundeblad, Lars (Lorens): född i Sverige 1677; kornett 1704; löjtn. 1705 och kapt. 1709 allt vid Taubes drag.; fången vid Poltava; rymde ur rysk fångenskap; kom till Sverige 1710; major här med Stenbocks fm. 26/2 1710; deltog i slaget vid Hälsingborg; ö. l. senat. fm. 26/9 1710; avsked med överstes grad vid reg:tets indragning 4/11 1721.

Marschalk, Frans Baltzar: ö. l. vid Verdiska drag. reg:tet 1715; fången i dec. 1715; hemkom sept. 1717; placerad här 1717; avsked.

Sparre, Axel; frih.; ö. l. kon. fm. 11/4 1711 men kom aldrig till reg:tet; chef för Västg. ståndsdrag. kon. fm. 30/4 1712.

Majorer.

von Bildsten (Bildstein), Karl Gustaf: var major vid ett tyskt reg:te; placerad här (i okt.?) 1717.

de Laval, Johan (Jean): från ryttm. vid Västgöta kav. reg:te major här 27/6 1703; konfirm. fm. 24/9 1703; död 23/4 1709.

von Köhler, Valentin Johan; kom i tjänst 1676; från löjtn. vid Änkedrott. livr. t. h. ryttm. här 27/6 1703; konfirm. fm. 24/9 1703, major 28/9 1709; förde befälet över reg:tet från 28/9 1709 till dess Bennet utnämndes; anhöll om avsked på grund av »svag hälsa»: avsked 30/1 1711; stupade vid Storkyro 1714.

Neigenfindt, Johan Kristoffer; kom i tjänst 1703; tjänat vid Meijerfeldts drag. reg:te 1707—1709; regkvm. här i dec. 1709; föreslagen till ryttm. 1709: ryttm. (20?)21/1 1710; major 25/3 1716; avsked mellan 6/7—2/11 1717; vistades i Tyskland 1739.

von Saltza, Jakob Ludvig: frih.; född i Livland; kom i tjänst 1700; fänrik vid ö. l. G. G. Wrangels lantmilisbat. 27/11 1702; löjtn. vid öv. B. J. Melins reg:te i mars 1703; kapt. löjtn. vid Upplands inf. reg:te 5/11 1709; kapt. 2[illegible]/8 1710: förste ryttm.

har senat. fm. 26/9 1710; konfirm. fm. 25/3 1715; major 2/4 1719; var kvar 17/10 1721.

v. *Tholin, Petter;* löjtn. 1699; ryttm. vid Åbo och Björneborgs läns reg:te 8/5 1706; ryttm. här 2/12 1709; major 31/1 1711; avsked 23/8 1716? överstlöjtn. rang 9/6 1719.

v. *Wachenfelt, Johan Fredrik;* major vid 1. Bremiska drag. reg:tet; placerad här 16/11 1717; anlände till reg:tet i dec. 1717.

Willemsens, Magnus Gabriel; major här 2/3 1703, lämnade reg:tet snart.

Regementskvartermästare.

Griesinger, Otto; regkvm. vid 1. Bremiska drag. reg:tet; placerad här 22/10 1717; var kvar 1718.

Lundersteen (Rosensten), Anders; regkvm. senat. fm. 26/9 1710; ryttm. 6/11 1711; (se ryttm.).

von Nandelstadh, Ernst Vilhelm; regkvm. vid ett tyskt reg:te; placerad här 2/10 1716; var icke kvar vid reg:tet i nov. 1717.

Neigenfindt, Johan Kristoffer; regkvm. här i dec. 1709; ryttm. 20/1 1710; (se majorer).

von Rehausen, Gotthard Georg; född i Livland; löjtn. vid Västra Skånska inf. reg:tet; regkvm. här efter Stiernmarck 23/8 1716; konfirm. fm. 25/10 1717; var kvar 17/10 1721.

Salmoon, Abraham; regkvm. här senat. fm. 6/11 1711; ryttm. 4/5 1714; (se ryttm.).

Stjernmarck, Nils; regkvm. här 13/11 1714; konfirm. fm. 25/5 1715; andre ryttm. 23/8 1716; (se ryttm.).

Sundell, Petter; regkvm. här 20/2 1710; ryttm. 26/9 1710; (se ryttm.).

Regementsadjutanter.

Berg, (Johan) Adolf (Daniel); född i Pommern, fältväbel vid Bremiska drag. reg:tet; placerad här 28/5 1717; regadj. här kon. fm. 26/6 1718; avsked i okt. 1721.

Drossel, Wilhelm Johan; regadj. här senat. fm. 6/11 1711; förste löjtn. med kon. fm. 26/6 1718; (se löjtn.).

Hoffman, Johan Georg; regadj. vid Bremiska drag. reg:tet; placerad här 9/3 1717; förste kornett senat. fm. 26/6 1718; (se kornetter).

Lembke (Lemcke), Johan Kristian; regadj. vid Holsteinska drag. reg:tet, placerad här 3/10 1717; andre kornett kon. fm. 26/6 1718; (se kornetter).

Schultz, Wiedich Danielsson; regadj. här 30/12 1709; andre löjtn. 11/3 1710: (se löjtn.).

Strand, Lars; volontär här: regadj. senat. fm. 11/3 1711: död 1711.

Ryttmästare.

Afwerdich, Johan Gottfrid (Fredrik); född i Pommern: löjtn. vid Meijerfelts inf. reg:te 28/4 1713; konfirm. fm. 10/8 1713: fången i Stralsund i dec. 1715; kom till Norge 16/5 1716; ryttm. här med kon. fm. 25/10 1717; avsked 30/9 1719.

Barck, Lars; kom i tjänst 1700: kvarterm. vid Skånska tremänn. kav. reg:tet; kvarterm. här 1703; kornett kon. fm. 7/1 1704; förste löjtn. 16/12 1709: ryttm. 20/2 1710: senat. fm. 26/9 1710: avsked 7/7 1711.

Bergencrona, Gabriel: kornett vid Skånska tremänn. reg:tet t. h. 21/1 1702; kornett här mars 1703; löjtn. kon. fm. 7/1 1704: ryttm. 16/12 1709; konfirm. fm. 25/3 1715; avsked 30/9 1719.

Bergencrona, Johan; ryttm. vid Skånska tremänn. kav. reg:tet 26/9 1700: ryttm. här (2?)/3 1703; fm. 27/6 1703; avsked 1/7 1703.

Boderus, Johan J(oh)ansson; adlad *Segercrona* 1719: född i Småland; korpral vid Skånska tremänn. kav. reg:tet; korpral här 1703; kvarterm. 1/2 1704: löjtn. 16/12 1709; senat. fm. 10/2 1710; förste löjtn. 11/3 1711: förste ryttm. med senat. fm. 7/7 1711, avsked 4/11 1721.

Brehmer, (Karl?): ryttm. vid Bremiska kav.: placerad här 13/6 1718.

Creutz, Pontus, frih.; född i Åbo 10/1 1692; ryttm. här 7/1 1710; till Livreg:tet som löjtn. 20/1 1710: död i febr. 1710.

von Dargitz (Datjetz), Karl Wilhelm: född 28/1 1677; sek. kapt. vid 1. Bremiska drag. reg:tet 1/4 1707: förste kapt. 14/11 1712: konfirm. fm. 12/1 1715; fången vid Tönningen i maj 1713; hemkom 15/7 1715: fången på Rügen 17/11 1715: hemkom 15/1 1717: placerad här 9/3 1717; avsked 30/9 1719.

Dolech, Johan Fredrik: kapt. vid Verdiska drag. reg:tet; avsked 25/2 1708; vid 1. Bremiska drag. reg:tet; placerad här i okt. 1717.

Drake, Gustaf: ryttm. här 2/3 1703: avsked i mars 1703?

Duwall, Gustaf; frih.; född i Dalarne; kornett; förste ryttm. här med kon. fm. 25/10 1717; avsked i sept. 1719.

Ehrlich, Johan Kristoffer: löjtn. vid Stackelbergs reg:te 1707; förste löjtn. här 16(30)/12 1709; senat. fm. 30/12 1709; ryttm. m. senat. fm. 26/9 1710; konfirm. fm. 25/3 1715; avsked 25/10 1717.

Glasenapp, Magnus (Johan) Kasimir; kornett vid Lewenhaupts armé; löjtn. 1701: ryttm. här 12(17)/2 1710; död 18/4 1710.

de la Grange, Frans Josef: född i Frankrike: tjänat i Frankrike till 1710: andre ryttm. här 10/8 1714; konfirm. fm. 25/5 1715: avsked 19(?)/11 1719; antogs på expektans 1722; ryttm. expektans vid Norra skånska kav. reg:tet 1726; gick i fransk tjänst.

Grotenhjelm, Magnus (Karl) Gustaf: född i Pommern; kom i tjänst 1703; fältväbel vid konungens armé; fången i Ryssland; rymde därifrån: kornett här 11/3 1710: senat. fm. 16/9 1710; andre löjtn. senat. fm. 26/9 1710; konfirm. fm. 25/3 1715; förste löjtn. 5/4 1716: tredje ryttm. med kon. fm. 26/6 1718: var förste ryttmästare 1719; avsked 17/10? 1721.

Gyldenhoff, Baltzar Gottfrid: frih.; kom i tjänst 1706; korpral här 29/5 1707: kvarterm. 30/12 1707; löjtn. 16/12 1709; andre ryttm. med senat. fm. 6/11 1711; död 6/6 1713.

Gyllenhaal, Hans; kornett vid Västgöta kav. reg:te; löjtn. här 27/6 1703; konfirm. fm. 24/9 1703; kapt. löjtn. 1703; ryttm. kon. fm. 7/1 1704: transport till Livreg:tet 5/11 1709; stupade vid Hälsingborg 28/2 1710.

Hoffberg, Jonas; från skeppslöjtn. löjtn. här 26/9 1710; andre ryttm. senat. fm. 19/2 1711; avsked 10/8 1714; förste ryttm. här? 19/2 1715; avsked i mars 1715?

Hoof, Otto Wilhelm: född i Västergötland; mönsterskrivare här 30/9 1703: korpr. 28/4 1706; kvarterm. 16/12 1708; kornett 12/3 1710; senat. fm. 26/9 1710; andre löjtn. senat. fm. 26/9 1710; konfirm. fm. 25/5 1715; avsked med ryttm. karaktär 18/10 1721.

von Jonston, Johan Fredrik Rikard; löjtn. vid Meijerfelts reg:te fången i Ryssland: rymde därifrån ryttm. senat. fm. 26/9 1710; avsked 9/1 1713 (4/5 1714?).

Klingenstjerna, Karl: andre ryttm. här 22/7 1712; konfirm. fm. 25/3 1715; död 20/4 1715.

Kluge, Anton; född i Schlesien: kornett vid 1. Bremiska drag. reg:tet 1707; löjtn. 22/9 1710; förste löjtn. 6/3 1713; fången vid Tönningen i maj 1713: kom till Wismar i slutet av aug. 1714: kapt. vid 1. Bremiska drag. reg:tet 10/11 1714; konfirm. fm. 24/1 1715; fången vid Stalsund i dec. 1715; hemkom i sept. 1717;

placerad här 22/10 1717; andre ryttm. med kon. fm. 26/6 1718; avsked i sept. 1719.

Kruse av Verchou, Henning, frih.; kornett; andre ryttm. här 25/10 1717; död före april 1718.

Ladow, Otto Reinhold adlad *Ladau;* tjänat sig upp till löjtn. i Frankrike: vid hemkomsten ryttm. här 15/2 1711: transp. till Livreg:tet t. h. 1716.

Latrée, Johan: kapt., vid 1. Bremiska drag. reg:tet 22/9 1710: konfirm. fm. 13/1 1715; fången vid Tönningen i maj 1713: hemkom i juni(?) 1714, fången vid Stralsund 23/12 1715, hemkom i januari 1717; placerad som ryttm. här 1717: avsked 30/9 1719.

Lundstedt, Anders: kvarterm. här 21/3 1703; kornett kon. fm. 7/1 1704; förste löjtn. vid Livreg:tet till häst 18/10 1709; regkvm. 18/3 1710; andre ryttm. 11/9 1711; förste ryttm. 7/7 1713; förste ryttm. här kon. fm. 10/10 1716; avsked på grund av sjuklighet 26/6 1718.

Lundersteen (Rosensten), Anders; volontär här 1710(?); regkvm. 26/9 1710; andre ryttm. senat. fm. 6/11 1711; förste ryttm. 14/5 1712; konfirm. fm. 25/3 (4/5?) 1715; avsked 26/6 1718.

Maclean (Maclair), Johan Adolf, frih.; löjtn. vid Västgöta femmän. t. f.; andre ryttm. här kon. fm. 25/10 1717; förste ryttm. 26/6 1718; kapt. vid Gardet i nov. 1718.

Nedell, Frans Henrik: född i Pommern: vid Pomm. drag. reg. från 1703: var adj. 1707; andre löjtn. vid Müller von der Lühnens drag. reg:te 22/9 1710: tillfångatagen vid Tönningen i maj 1713: kom till Stralsund 10/11 1713; konfirm. fm. 27/3 1715; tillfångatagen av brandenburgarna i Stralsund i dec. 1715: placerad här 16/11 1717: andre ryttm. här med kon. fm. 26/6 1718: var förste ryttm. i nov. 1718; avsked då reg:tet embarkerade till Finland i okt. 1721.

Nedell, Johan Karl: född i Pommern: var korpr. vid 1. Bremiska drag. reg:tet 1709 och 1710; kornett 7/5 1711; löjtn. 24/6 (9/7?) 1714: konfirm. fm. 13/1 1715: fången vid Stralsund i dec. 1715; hemkom i april 1717: placerad här 18/4 1717; andre ryttm. med kon. fm. 26/6 1718; avsked 30/9 1719.

Pauli, Johan; korpr. vid Pommerska kav. reg:tet 1/9 1711; underofficer; kornett vid Holsteinska drag. reg:tet 1/2 1715; löjtn. 1/12 1715; fången vid Stralsund i dec. 1715: hemkom i sept. 1717; placerad här 5/10 1717; andre ryttm. kon. fm. 26/6 1718; avsked 2/4 1719.

von *Persson, Kristian Rudolf;* löjtn. vid Bremiska drag. reg:tet [illegible]/1 1712; fången vid Tönningen i maj 1713; återkom 1714; kapt. 22/3 1714; konfirm. fm. 13/2 1715; fången på Rügen i okt. 1715; återkom i nov. 1717; placerad som ryttm. här 16/11 1717; andre ryttm. här kon. fm. 26/6 1718; avsked 2/4 1719.

Reenstråle, se Siréen.

Reutersvärd, Anders; löjtn. vid Västgöta kav. reg:te; ryttm. här 27/6 1703; konfirm. fm. 24/9 1703; till Västgöta kav. reg:te 27/6 1708.

Roland, Abraham; fänr. vid Meijerfelts lantmilis inf. 1/8 1711; löjtn. vid Franska drag. reg:tet i Stettin 1/8 1712; konfirm. fm. 15/11 1712; kapt. 1/9 1713; konfirm. fm. 23/8 1715; fången vid Stralsund 23/12 1715; hemkom 1717; placerad här 28/5 1717; avsked 30/9 1719; tillstånd att lämna riket.

Rosensten, se Lundersteen.

Rösch, Johan (Fredrik) Henrik; född i Holstein; adj. vid Bremiska kav.; kornett 30/7 1711: fången vid Tönningen i maj 1713; återkom i mars 1714; konfirm. fm. 15/1 1715; löjtn. 20/12 1715; tillfångatagen av sachsarna vid Stralsund 23/12 1715; hemkom i januari 1717; konfirm. fm. 1/2 1717; placerad här i okt. 1717; tredje ryttm. med kon. fm. 26/6 1718; avsked 30/9 1719.

Salmoon, Abraham, adlad *Tornerhjelm* 1719; kvarterm. vid Livreg:tet; kornett 19/6 1711; regkvm. här senat. fm. 6/11 1711; ryttm. med Ulrika Eleonoras fullm. 4/5 1714; konfirm. fm. 25/3 (5/4) 1715; kvar 18/10 1721; död »i största fattigdom» 1730.

Schaffe, Daniel; född 1650(?); löjtn. vid Skånska tremänn. reg. t. h. 26/9 1700; löjtn. här 2/3 1703; fm. 27/6 1703; ryttm. med kon. fm. 7/1 1704; begärde och erhöll för ålder avsked 26/9 1710; tjänt utomlands 23 år, i svensk tjänst 15 år.

Segercrona, se *Boderus.*

von Siegroth, Karl Gustaf; löjtn. vid Södermanlands reg:te; avsked 17/12 1700; ryttm. här 2/3 1703; konfirm. fm. 24/9 1703; avsked i maj 1710.

Silfversparre, Nils; löjtn. vid Smalands kav.; ryttm. vid Skanska tre- och femmänn. kav. reg:tet 4/3 1701; avsked 1/7 1703; ryttm. här med fm. 27/6 1703; avsked 7/1 1704.

Silfversvärd, Gustaf; kom i tjänst 1677; kornett vid Västgöta kav. reg:te; löjtn. här 27/6 1703; konfirm. fm. 24/9 1703; kapt.

löjtn. kon. fm. 7/1 1704; ryttm. 27/6 1708; begärde avsked för sjuklighet och ålder 9/8 1710; avsked 26/9 1710.

[*Silfversvärd, Jonas:* från kapt. vid 1. Brem. drag.reg:tet; placerad här i okt.(?) 1717.]

Sirén, Henrik adlad *Reenstråle* 1719; född i Finland; fältväbel vid generalmajor Taubes drag. reg:te; fången i Ryssland; rymde därifrån; förste löjtn. här 20/2 1710; senat. fm. 26/9 1710; andre ryttm. med senat. fm. 6/11 1711; förste ryttm. 26/6 1718; avsked med majors karaktär 18/10 1721.

Soop, Erik; ryttm. här med senat. fm. 19/2 1712; tjänstgjorde troligen aldrig vid reg:tet.

Stackelberg, Johan Fredrik; född i Livland; kom i tjänst 1707; kornett senat. fm. 30/9 1709; kornett här 31/12 1709; andre löjtn. 8/3 1710; förste löjtn. senat. fm. 26/9 1710; konfirm. fm. 25/3 1715; andre ryttm. med kon. fm. 26/6 1718; förste ryttm. 1719; avsked 4/11 1721.

Stjernheim, se *Sundell.*

Stjernmarck, Nils; född i Stockholm; konduktör vid Fortifikationen 30/8 1709; löjtn. senat. fm. 29/12 1710; avsked i maj 1713; regkvm. här 13/11 1714; konfirm. fm. 25/5 1715; andre ryttm. 23/8 1716; konfirm. fm. 25/10 1717; förste ryttm. 26/6 1718; var kvar 18/10 1721.

Steb (Steeben), Kristoffer Adam: kapt. vid 1. Bremiska drag. reg:tet; placerad här i okt. 1717; major vid Västg. tremän. r. t. h. 14/10 1719.

Sundell, Petter, adlad *Stiernheim* 1719; kom i tjänst 1704; auditör vid Taubes drag.; föreslagen till regkvm. 1709; regkvm. här med senat. fm. 20(21?)/2 1710; ryttm. senat. fm. 26/9 1710; transporterad till Adelsfanan (19/2?) 1712.

von Wickelman, Kristian Engelhardt: kapt. vid general Crispins reg:te; placerad här 19/6 1718.

Winckelmann, Henrik; löjtn. vid 1. Bremiska dragonreg. 27/4 1705; kapt. 20/4 1712; konfirm. fm. 13/1 1715; fången vid Tönningen 1713; hemkom ?/7 1714; fången i Preussen ?/11 1715; hemkom ?/5 1718; placerad här 19/7 1718; avsked 5/5 1719; överstlöjtnant.

Wiens, Jakob Henrik; andre ryttm. här senat. fm. 6/11 1711; konfirm. fm. 25/3 1715; förste ryttm. 23/8 1716; avsked 26/6 1718.

Witting, Anders: kom i tjänst 1677; kvarterm. här 15/1 1704; kornett 9/10 1705; kapt. löjtn. 16/12 1709, ryttm. med fält-

marskalkens fm. 12/2 1710; avsked för ålder och sjukdom 26/9 1710.

Löjtnanter.

Albijn, Sigvard; fältväbel vid överste Hamiltons reg:te; kornett här 6/8 1710; löjtn. med senat. fm. 6/11 1711; avsked 25/11 1714.

Apeltoft, Petter: andre löjtn. här 19/2 1712.

Bergh, Lars Karl; korpr. här 11/8 1703; var korpral i januari 1710; förste kornett senat. fm. 11/3 1711; konfirm. fm. 25/3 1715; andre löjtn. med kon. fm. 25/10 1717; var förste löjtn. 1719; avsked med ryttm. karaktär 30/9 1719.

Blomensköld, Bleckert Andreas; född i Östergötland; ryttare här 1706; korpral 30/12 1707; kornett 16/12 1709; andre löjtn. 8/3 1710; förste löjtn. med senat fm. 26/9 1710; ryttm. vid Östgöta kav. reg:te 1717; avsked 1722.

Bolin, Lars; kom i tjänst 1695; korpral här 29/6 1703; kvarterm. 1/2 1704; kornett 16/12 1709; andre löjtn. 11/3 1710; död »efter slaget vid Hälsingborg» 20/4 1710; var broder till kvarterm. här Gudmund Bolin.

von Bursky, Joachim Ernst; född i Schlesien; kornett vid ett Bremiskt dragonreg:te; hit placerad 9/3 1717; andre löjtn. med konungens fm. 26/6 1718; avsked i sept. 1719.

von Bursky, Leopold; löjtn. vid ett tyskt reg:te; hit placerad i okt. 1717.

Carbin, Karl; från kornett vid Västg. kav. reg:te löjtn. här 27/6 1703; kon. konfirm. fm. 24/9 1703; död i Stettin 31/12 1707.

de Chan (Chans, Schang), Jacques; korpral vid Skånska tremän. t. h.; korpral här ?/3 1703; kvarterm. 1/2 1704; kornett 30(31)/12 1709; andre löjtn. 12/3 1710; senat. fm. 26/9 1710; avsked 7/7 1711.

Croll, Nils Johan; löjtn. här 2/3 1703; avsked i mars 1703.

Drossel, Wilhelm Johan: född i Livland; korpral; fången i Ryssland; rymde ur fångenskapen; korpral här 11/3 1710; adjutant 6/11 1711; konfirm. fm. 25/3 1715; förste löjtn. kon. fm. 26/6 1718; avsked 4/11 1721.

Dybergh, Nils; korpral vid Gyllenstiernas reg:te; korpral här ?/3 (30/6) 1703; kvarterm. 11/8 1703; kornett 10/3 1710; andre löjtn. senat. fm. 26/9 1710; avsked 19/2 1712.

Enander, Daniel; född i Östergötland; tjänat vid livländska armén sedan 1708; andre kornett här 26/7 1712; förste kornett 25/3

1715; andre löjtn. kon. fm. 25/10 1717; förste löjtn. 1718(?); var kvar 18/10 1721.

Friis, Nils; född på Gottland; andre kornett här senat. fm. 9/11 1711; konfirm. fm. 25/3 1715; andre löjtn. med kon. fm. 25/10 1717; sköt genom vådaskott löjtn. Rhodin 11/11 1717; avsked 4/11 1721; ryttm. karaktär 29/3 1723.

Fribergh, Kristoffer; ryttare vid Västgöta kav. reg:te; ryttare (korpral) här 28/6 1703; korpral (kvarterm.?) 30/12 1707; kornett senat. fm. 16/12 1709; andre löjtn. 11/3 1710; förste löjtn. senat. fm. 26/9 1710; avsked 18/1 1713.

Gisse; löjtn. vid ett tyskt reg:te; var placerad här 1718.

Giötman, Olof; kom i tjänst 1702; kvarterm. vid Skånska tremän. t. h.; kvarterm. här ?/3 (30/6) 1703; kornett med kon. fm. 7/1 1704; andre löjtn. 11/3 1710; förste löjtn. senat. fm. 26/9 1710; avsked för ålderdom 9/1 1713.

Griesgen, Lambrecht; kornett vid Barthiska drag. reg. 25/9 1714; löjtn. 11/11 1715; fången vid Stralsund i dec. 1715; placerad här 1717; avsked 30/9 1719.

Hall, Petter; vagnmästare vid Jämtlands art.; furir vid Stenbocks drag.; kornett här 2/3 1703; konfirm. fm. 24/9 1703; löjtn. 16/12 1709; död 6/5 1710.

Hasselman, Johan; född i stiftet Bremen; kornett vid 1. Bremiska drag. reg. 1/1 1712; tillfångatagen vid Tönningen i maj 1713; hemkom 6/2 1717; placerad här 9/3 1717; andre löjtn. här. kon. fm. 26/6 1718; avsked 30/9 1719.

Hertzberg, Johan Kasper; född i Bremen; fänrik vid Pommerska inf.reg:tet 16/9 1713; placerad här 9/3 1717; tredje löjtn. kon. fm. 26/6 1718; avsked i sept. 1719.

Hjärpe, Henrik; kom i tjänst 1696; korpral här 29/6 1703 från Västgöta kav. reg:te; kvarterm. 11/3 1710; andre kornett senat. fm. 26/9 1710; var andre löjtn. 1711; förste löjtn. senat. fm. 7/7 1711; avsked 30/7 (?/11) 1714.

von Holly, Frans B.; född i Schlesien; korpral här 16/9(11?) 1709; förste kvarterm. 23/11 1710; andre kornett senat. fm. 6/11 1711; konfirm. fm. 15/4 1715; förste kornett 12/5 1715; andre löjtn. kon. fm. 25/10 1717; avsked 30/9 1719; begrav. i Skenninge 25/1 1724.

Holm, Anders; född i Stockholm; mönsterskrivare här ?/12 1709; kvarterm. 8/3 1710; förste kornett 23/5 1716; konfirm. fm. 25/10 1717; tredje löjtn. kon. fm. 20/6 1718; förste löjtn. 1719; löjtn. vid Björneborgs läns inf. i okt. 1721, men inställde sig aldrig vid reg:tet; avsked 24/7 1722.

..k, Nils: kom i tjänst 1702; korpral här 18/3 1703; kornett 16/12 1709; andre löjtn. 11/3 1710; förste löjtn., senat. fm. 26/9 1710; avsked 13/1 1715.

Klingspor, Gabriel: kornett vid Skånska tremän. t. h. 1/12 1700; konfirm. fm. 4/3 1701; kornett här 2/3 1703; fm. 27/6 1703; löjtn. kon. fm. 9/10 1705; död 30/10 1706.

Lindsten, Magnus Daniel; kom i tjänst 1700; kvarterm. här 16/12 1709; kornett 11/3 1710; senat. fm. 26/9 1710; andre löjtn. senat. fm. 7/7 1711; död 4/12 1713.

Meck, Jakob Johan: omnämnes i 1715 års rulla såsom befordrad till kapt. vid Sinclairs Västg. 5mr. t. f. I egenhändig tjänsteförteckning 1722 säger han sig befordrad till Sinclairs reg:te 6/10 1713, men nämner intet om tjänsten vid här ifrågavarande reg:te.

Moberg, Alexander: kornett vid Skånska tremän. t. h. 26/9 1700; kornett här 27/6 1703; löjtn. kon. fm. 7/1 1704; död 5/7 1705.

Norman, Gustaf: löjtn. här 2/3 1703; avsked i mars 1703.

Rhodin, Olof: från student korpral här 30/12 1707; var korpr. i januari 1710; kvarterm.; andre kornett 8/3 1710; senat. fm. 26/9 1710; förste löjtn. senat. fm. 6/11 1711; ihjälskjuten genom vådaskott av löjtn. Nils Friis 11/11 1717.

Rigeman, Wolmar (Karl) Gustaf: fran Riga; kvarterm. här 13/5 1712; andre kornett 22/7 1712; konfirm. 25/3 1715; förste kornett 12/5 1715; andre löjtn. med kon. fm. 25/10 1717; avsked 30/9 1719; var död 1728.

Rosenfelt, Johan Georg: född i Kurland; kom i tjänst som korpr. vid Meijerfelts drag. 1708; kvarterm. här 16/12 1709; andre kornett 8/3 1710; förste kornett senat. fm. 26/9 1710; andre löjtn. senat. fm. 11/3 1711; konfirm. 25/3 1715; var kvar 17/10 1721; transporterad till Nylands och Tavastehus läns drag. reg.

Schenander, Nils (Niklas) L.; löjtn. vid Skanska tremän. t. h. 1700; löjtn. här 2/3 1703, konfirm. fm. 24/9 1703; avsked för sjuklighet 26/9 1710.

Sch(i)ultz, Wiedich Danielsson: kom i tjänst 1703; korpral här 18/3 1703; adjutant 30/12 1709; andre löjtn. (10)11/3 1710; förste löjtn. senat. fm. 26/9 1710; död 11/5 1718.

Seijer, Georg (Jurgen): född i Bremen; kornett vid ett Bremiskt drag. reg.; placerad här 9/3 1717; förste löjtn. med kon. fm. 26/6 1718; avsked i sept. 1719.

Skragge, Johan: född i Värmland; ordonnans vid Livskv.; andre löjtn. här 29/5 1718; avsked 17/10 1721; plac. vid Nylands reg:te 1721.

Svinhufvud, Erik Björnsson: underofficer vid Upplands inf. reg.: avsked 1700; kornett här 2/3 1703; konfirm. fm. 24/9 1703; löjtn. kon. fm. 7/1 1704; död 25/1 1708.

Tornberg (Törnberg), Jonas: född i Medelpad; kvarterm. vid Livreg.; andre kornett här senat. fm. 6/11 1711; förste löjtn. 23/8 1716; kon. fm. 25/10 1717; genom en olyckshändelse ihjälstucken 3/6 1719.

Tornberg, Sven Andersson: från kornett vid Västgöta kav. reg. löjtn. här 27/6 1703; kon. fm. 24/9 1703; död 4/1 1708.

Tott, Johan Sigmund: född i Livland 1686; korpral här 26/9 1710; var kvarterm. 1713; andre kornett 23/8 1716; förste kornett kon. fm. 25/10 1717; andre löjtn. kon. fm. 26/6 1718; var förste löjtn. 1719; avsked 4/11 1721.

Wadell, Torsten: son till Andreas Wadelius; korpr. här 31/1 1708; var korpr. i januari 1710; kvarterm.; andre kornett senat. fm. 6/11 1711; förste löjtn. 23/8 1716; konfirm. fm. 25/10 1717; död 21/4 1718.

Wall, Karl Torsten: andre löjtn. senat. fm. 19/2 1712; ströks såsom frånvarande ur rullorna 6/10 1713.

Weber, Johan Ludvig: löjtn. vid Verdiska kav. reg.; placerad här 13/6 1718.

Westfelt, Klas: andre löjtn. här senat. fm. 11/3 1711; hade lämnat reg:tet 6/11 1711.

Winterfeld, Adam Ludvig; andre löjtn. här 22/7 1712; förste löjtn. 12/5 1715; löjtn. vid Livdrag. 6/10 1716; kapt. vid Skånska ståndsdrag. 26/6 1718.

Örneberg (Örnberg), Karl: kom i tjänst 1674? från Skånska tremän. t. h. löjtn. här ?/3 1703; avsked 10/8 1710.

Kornetter.

Altman, Henning: kornett vid ett tyskt reg.; placerad här i okt. 1717.

L'Amée, Johan Daniel: född i Bremen; reg. fältskär här med senat. fm. 30/9(12) 1709; avsked i juni eller sept. 1710; andre kvarterm. här 7/1 1713; förste kornett med kon. fm. 25/10 1717; avsked som ryttm. 17/10 1721.

Berg, Anders; född i Uppland; kom i tjänst 1700; korpr. här 29/3 1703; var korpr. ännu i januari 1710; andre kornett med senat. fm. 6/11 1711; avsked 25/4 1715.

Bergencrona, Anders: kornett här, samma man som föregående?

Bergencrona, B.: kornett här 1703.

Bergencrona, Karl: född i Småland; volontär här; korpral 14/3 1710; förste kvarterm. 6/11 1711; förste kornett med kon. fm. 25/10 1717; avsked 17/10 1721.

Berggren, Anders: född i Småland; andre kvarterm. här 26/9 1711; förste kvarterm. i juli 1712; andre kornett med kon. fm. 25/10 1717; förste kornett 1718 eller 1719; avsked 18/10 1721.

Blom, Arvid: från korpral vid Västg. kav. reg. kornett här 27/6 1703; konfirm. fm. 24/9 1703; död av hjärtslag 16/12 1705.

Bogeman, Adolf Gabriel: und. off. vid Upplands inf. reg.; kornett här 2/3 1703; konfirm. fm. 24/9 1703; löjtn. vid Östgöta kav. 20/9 1705; fången 28/6 1709; död i Vologda i juli 1715.

Boije, Adam Gustaf: volontär här; förste kornett med senat. fm. 7/7 1711; löjtn. vid Norra skånska kav. reg. 16/7 1716.

Brigadon, Josef: född i Österrike; kornett vid Pommerska drag. reg.; placerad här 2/10 1716; tredje kornett med kon. fm. 26/6 1718.

Brink, Anders: född i Västergötland; kornett här 27/8 1716; avsked 15/9 1720.

Broman, Hans (Lars): tjänat vid Gardet 6 (8) år; kornett här 2/3 1703; konfirm. fm. 24/9 1703; kasserad 22/10 1710.

Bång, Nils: kornett här 2/3 1703; avsked i mars 1703.

Dahlman, Abraham: född i Småland; kom i tjänst 1710; korpral vid Livreg.; andre kvarterm. här 6/8 1716; fullmakt 30/8 1716; tredje kornett med kon. fm. 26/6 1718; avsked i sept. 1719.

Eden, Mathias; kornett vid Wismarska drag. reg. 5/12 1715; fången vid Stralsund 23/12 1715; placerad här 2/10 1716; avsked 30/9 1719.

Goeben, Jakob: kornett vid Pommerska kav. 1/3 1714; fången av danskarna vid Stralsund i dec. 1715; hemkom 16/7 1718, transp. hit 1718; avsked i sept. 1719.

Hack, Jo(a)chim: kornett vid ett tyskt reg.; placerad här 9/3 1717; var kvar 1718.

Hjort, Nils (Niklas): korpral här 28/6 1703; kvarterm. 12/3 1710, förste kornett med senat. fm. 11/3 1711; avsked 18/12 1714.

Hjulhammar, Nils; född i Västergötland; korpral här 30/12 1707; kvarterm. 26/9 1710; förste kornett med senat. fm. 9/11 1711; konfirm. fm. 25/5 1715; avsked 30/9 1719.

Hoffman, Johan Georg: född i Schlesien; reg. adj. vid 1. Bremiska drag. reg.; placerad här 9/3 1717; förste kornett med senat. fm. 26/6 1718; avsked i sept. 1719.

Hofwerbergh, Anders: född i Skåne 1692; var korpral här 1711: andre kornett med senat. fm. 6/11 1711; förste kornett 22/[illegible] 1712; konfirm. fm. 25/3(4) 1715; avsked 30/9 1719.

von Jouston, Henrik Leopold: född i Schlesien; korpral här 16/[illegible] 1711; andre kvarterm. 23/8 1716; var förste kvarterm. 1718: begärde kornetts avsked vid generalmönstringen 17/10 1721.

Kammecker, Isak: född i Stockholm; korpral här 3/12 1716; kornett 26/6 1718; avsked i febr. 1720; levde 1741.

Kul(l)berg, Gunnar; ryttare vid Västgöta reg:te i 12 år; korpral här 1/2 1704; kvarterm. 16/12 1709; kornett (11)23/3 1710; senat. fm 26/9 1710; andre löjtn. vid Smålands kav. reg. 3/11 1711.

Lagerhielm, Johan: född i Närke; från kvarterm. vid Östgöta kav. andre kornett här 26/6 1718; var förste kornett 1719: var kvar 17/10 1721.

Landberg, Nils: korpral här 1/2 1704; kvarterm. 11/3 1710; fm. 26/9 1710; förste kornett med senat fm. 7/7 1711; general Skyttes avsked 9/1 1713.

Lembke (Lemcke), Johan Kristian: född i Pommern; reg. adj. vid Holsteinska drag. reg:tet; kungligt förordnande 21/11 1715; fången vid Stralsunds kapitulation i dec. 1715; återkom i sept. 1717; placerad här 8/10 1717; andre kornett med kon. fm. 26/6 1718; avsked 30/9 1719.

Mathiesen, Erik Fredrik: född i Mark Brandenburg; kornett vid ett tyskt reg.; placerad här som kornett 2/10 1716; andre kornett med kon. fm. 26/6 1718: avsked 30/9 1719.

Moons (Måns), Henrik; född i Livland; kom i tjänst 1702; andre kvarterm. här 1/9 1712; förste kornett med kon. fm. 25/10 1717; avsked i sept. 1719.

Respe, Johan Kristoffer: född 1691 i Estland (Livland?); av bömisk familj; deltagit vid Ljäsnaja och Poltava; fem strider på partier; strider i Turkiet; tre gånger fången och rymt; andre kvarterm. här 12/5 1712; förste kornett med kon. fm. 25/10 1717; var kvar 17/10 1721; var kornett vid Nylands och Tavastehus kav. 1722.

Salmoon, Jacob: född 1697 i Västmanland; broder till ryttm. Abraham S.; ryttare här; korpral 3/12 1716; andre kornett med kon. fm. 26/6 1718; förste kornett 1719; var kvar 13/10 1721; var vid Nylands och Tavastehus drag. reg. 1722.

Schraber, Frans Henrik: född i Luneburg; reg. fältskär vid Gyllenstiernas drag. reg. $^{11}/_{3}$ 1709; fången $^{28}/_{6}$ 1709; hemkom i aug. 1710; reg. fältskär vid Södra skånska kav. reg. $^{10}/_{9}$ 1710; kvarterm. där; andre kornett här med kon. fm. $^{26}/_{6}$ 1718; löjtn. avsked $^{30}/_{9}$ 1719.

Sundling, Erik: kornett här $^{17}/_{3}$ 1703; avsked i juli 1703.

Swierling, Hans: född i Halland; andre kvarterm. här $^{20}/_{10}$ 1711; andre kornett med kon. fm. $^{25}/_{10}$ 1717; var kvar $^{18}/_{10}$ 1721; transporterad som kornett till Nylands och Tavastehus drag. reg.

Törndahl, Jonas: korpral här $^{11}/_{8}$ 1703; kvarterm. $^{14(22)}/_{7}$ 1710; fm. $^{26}/_{9}$ 1710; förste kornett med senat. fm. $^{6}/_{11}$ 1711; avsked $^{25}/_{11}$ 1714.

Walkendorff, Henning Kristoffer: född i Skåne; korpral här $^{22}/_{10}$ 1717; avsked med kornetts karaktär $^{17}/_{10}$ 1721.

Walkendorff, Kristian Kristoffer: född i Skåne; korpral här $^{19}/_{4}$ 1713; avsked med kornetts karaktär $^{18}/_{10}$ 1721.

Walderström, Erik Georg: korpr. här; kvarterm. $^{17}/_{12}$ 1709; andre kornett med senat. fm. $^{26}/_{9}$ 1710; konfirm. fm. 25 mars 5 april 1715; löjtn. vid Skånska ståndsdrag. reg. $^{15}/_{3}$ 1716.

Zieger, Johan Michael: kornett vid Dniesterska drag. reg. $^{5}/_{12}$ 1715; fången vid Stralsund $^{23}/_{12}$ 1715; hemkom i okt. 1717; placerad här $^{13}/_{6}$ 1718; avsked $^{30}/_{9}$ 1719.

Regements- och skvadronspräster.

Carlström, Johan: reg. präst här $^{15}/_{6}$ 1721; avsked $^{17}/_{10}$ 1721; levde 1727.

Pauliander, Erik: skvadronspräst här $^{16}/_{12}$ 1709; avsked $^{17}/_{10}$ 1721.

So(h)lberg Martin: skvadronspräst här med kon. fm. $^{27}/_{8}$ 1719; gjorde reg. prästens tjänst; interims avsked $^{20}/_{2}$ 1721; avsked, då reg:tet marscherade från Skåne $^{25}/_{6}$ 1721.

Wiblingh, Johan: skvadronspräst här $^{16}/_{9(12)}$ 1709; konfirm. fm. $^{25}/_{3}$ 1715; som endast en skvadronspräst skulle finnas, skulle W:s lön komma att indragas 1715; död 1719.

Örnberg, Olaus: prost och kyrkoherde; reg. präst här senat. fm. $^{16}/_{9(12)}$ 1709; konfirm. $^{25}/_{3}$ 1715; kyrkoherde i Dalköpinge och Gislövs pastorat i Skåne $^{23}/_{5}$ 1719.

Regementsauditörer och regementsskrivare.

Bånge, Petter Anders: reg. aud. och reg. skriv. här $^{15}/_{7}$ 1703; transp. till Livreg:tet $^{16}/_{10}$ 1709; rkvm $^{1}/_{12}$ 1709; ryttm. $^{18}/_{11}$ 1710; afsked 1714.

Hedenqvist, Johan: reg. auditör här 20/8 1712; fm. 22/2 1715; kon. fm. 25/10 1717; var även reg. kommissarie här 2/6 1715—[illegible] 1716 samt mönsterskrivare här 12/5 1715—12/3 1716; var assessor 1719; var vid Göta hovrätt; vid kommissionen i Skåne; avsked 17/10 1721.

Hopp, reg. auditör vid ett tyskt reg:te; placerad här 8/10 1717; hade sannolikt lämnat reg:tet 1718.

Scheffel, Georg; auditör vid ett tyskt reg:te; placerad här 1[illegible]/1 1718; var kvar i nov. 1718.

Trotts, Daniel; reg. auditör och reg. skrivare här 2/3 1703; lämnade snart reg:tet.

Öhrbijn, Petter: reg. auditör och reg. skrivare här 16/10 1709; var kvar som auditör 1711; transp. till Adelsfanan 13/11 s. å.

Regementsfältskärer.

L'Amée, Johan Daniel: se kornetter.

Heiligtag, Mathias: reg. fältskär här 15/3 1720; avsked 17/10 1721.

Mentz, Johan Kristian: reg. fältskär här 18/6 1717; avsked 15/3 1720.

Fältskärsgesäller.

Augustin, Georg Ernetz; fälts. ges. här 30/12 1709; avsked 17/11 1716.

Cashmier, Hans Ulrik; fälts. ges. här 2/4 1718; avsked 12/9 1719.

Criwitz, Kristian: var fälts. ges. här 1717; rymde 8/2 1721.

Gilfeldt, Reinhold; fälts. ges. här i dec. 1708; rymde 16/3 1710; avsked 19/4 1710.

Glawicke, Kristian Filip: var fälts. ges. här 1717; transp. till finskt reg:te (17/10?) 1721.

Hanson, Hieronymus; var fältskärsgesäll här 1719; avsked i sept. 1719.

Heusler, Gabriel: fälts. ges. här 27/5 1710; avsked 1/4 1718.

Holm, Sven; var fälts. ges. här 1719; avsked i sept. 1719.

Rothman, Anders: var fälts. ges. här 1717; avsked 17/10 1721.

Sachte, Niklas: fälts. ges. här 16/6 1721; avsked 17/10 1721.

Stoltzenbergh, Johan: fälts. ges. här 17/1 1719; avsked 12/9 1719.

Weintraub, Johan: var fälts. ges. här 1717; avsked 15/6 1720.

Regementskommissarier.

Falkman, Johan Elias: reg. kommissarie här $^{29}/_{12}$ 1716; avsked $^{10}/_{1}$ 1718.

Hedenqvist, Johan: se reg. auditörer.

Skragge, Elof: reg. kommissarie här $^{10}/_{1}$ 1718; död $^{9}/_{3}$ 1719.

Ström, Gerhard Johan; reg. kommissarie här $^{1}/_{4}$ 1719; avsked $^{17}/_{10}$ 1721.

Regementskommissarier.

...*lömes, Johan Elias* reg. kommissarie mar 1710; avsked ... 1718.

...*derman, Johan*, se reg. auditörer.

...*nger, Olof*, reg. kommissarie mar ... 1705; död ... 1710.

...*lin, Germund Johan*, reg. kommissarie 1718; avsked ... 1721.

Västgöta tre- [och fem-]männingsregemente till häst

(C. b. N. 14 i K. Krigsarkivet)

Av

V. A. H. Hamilton.

Uppsatt med tremänningar ar 1700 av rusthållare vid Västgöta kavalleri (333 man) och Riksänkedrottningens Livreg:te till häst (600 man). 1702 förenades därmed 250 man fyramänningar från Västergötland och 1703 200 man femmänningar från Småland. 1715 erhöll reg:tet namnet Västgöta tremänningsreg:te till häst. 1721 reducerades reg:tet och understacks under Björneborgs och Savolaks inf:reg:ten.

(9 kompanier 1703—1718 21/5. övriga tiden 8.)

Regementschefer.

Ulfsparre, Göran; öv.löjtn. vid en skvadron 1677; överste och chef här 16/7 1700; död 16/12 s. å.

Lewenhaupt, Gustaf Fredrik, greve; förut i fransk och venetiansk tjänst; överste och chef här 9/1 1701; gen.major 23/5 1710; avsked 7/12 1717; död 10/2 1723.

von Löwenstern, Didrik Johan, frih.; var i Turkiet 1712, aterkom samma år; överste 14/6 1712; gen.major; fången vid Tönningen i maj 1713; fri fran fångenskapen i slutet av s. å.; sekundöverste vid Västgöta ordinarie kav.reg.te 25/11 1714; överste och chef här 7/12 1717; gen.löjtn.; överste för Västgöta kav.reg:te 7/2 1737; död 16/6 1740.

Överstelöjtnanter.

Boije af Gennäs, Krister; löjtn. vid Bohus dragonbat. 8/9 1700; ryttm. vid Skånska tremän. reg:tet t. h. 1/7 1703; gen.adjutant under Stenbock 30/10 1709; öv.löjtn. här 30/4 1712; överste vid Västgöta tremänn. reg:te till fot 7/12 1717; avsked 17/[illegible] 1719.

Gahm, Gabriel; adl. 1704 *Gyllengahm*: korpral vid drabanterna; öv.löjtn. här 7/9 1700; avsked 11/5 1710; död 1722.

Odelström, Erik: fortifik.konduktör 6/12 1704; kapt. vid Dückers drag.reg:te 1707; fangen vid Poltava, men rymde ur fångenskapen kort därefter; major här 11/12 1709; öv.löjtn. 11/5 1710 senat. fm.; kvarstod 1712 (interims öv.löjt. vid Livdrag.reg:tet 10/10 1711).

Yxkull, Johan Didrik, frih.; gjort tjänst i Sachsen vid Cavallier Guardie 1698; löjtn. vid Uppl. tremän. t. f. 1700; livdrabant 9/4 1703; vice korpral 1711 och korpral 1714 vid drabanterna; öv.löjtn. här 7/12 1717; permitt. utom riket i juli 1721; synes då hava innehaft överstes karaktär.

Majorer.

Freidenfelt (Freudenfelt), Kristoffer: född sannol. 1685; 1701 volontär, 1705 kornett; löjtn. vid Karelska rytt.reg. 12/12 1708 kon. fm.; var med i slaget vid Ljäsnaja; medföljde till Bender: regkvm. vid Benderska dragonreg:tet 1710; bevistade Tartar khans fälttåg i Ryssland 1711; ryttm. vid Smålands reg:te till häst 10/10 1715; major här 7/12 1718; slutligen chef för Smal. reg. t. h.; gen.major; död 19/5 1743.[1]

Lewenhaupt, Karl Fredrik Francois, greve; kornett här 20/10 1704; ryttm. 24/8 1709; major 27/6 (6/7) 1710 senat. fm.; permitterad utom riket 1715.

Schulman, Ture Johan: född 1673; kapt. vid garn. reg. i Städe 1702; major här i sept. 1716; öv.löjtn. vid Södermanlands äntergast bat. 1717; 27/4 1719 öv.löjtn. vid Östra skånska inf.reg:tet.

Sparre, Axel, frih.; major här 13/4 1701; öv.löjt. vid Skånska tremän. t. h. 19/11 1709 och överste 30/4 1712 vid Västgöta ståndsdragoner.

Steb, Kristoffer Adam: bevistat kampanjen i Holstein vid svenska armén som volontär 1699; rest till Frankrike 1700 och blivit kadett 1701 under överste frih. Erik Sparres inf.reg:te, efter hand befordrad där till kapten; avsked på 6 månader 1707 för att resa till Tyskland, 1708 kapt. vid 1. Bremiska dragonreg:tet; plac. som ryttm. vid Uppl. femmr. t. h.; stabsadjut. i Värmland 1718 samt sedan vid Bohuslänska armén;

[1] Riksarkivarien C. G. Malmströms minnesteckning över honom se Vårt Försvar 1907 sid. 96 o. f.

major här 14/10 1719; avsked vid reg:tets upplösning 1721. Två gånger fången.

Regementskvartermästare.

Ekman, Nils: regkvm. 26/8 1709 (se ryttmästare).
Gulin, Gustaf: regkvm. 13/7 1716 (se löjtnanter).
Kiempe, Jonas; regkvm. 4/2 1710 (se ryttmästare).
Kijl, Jonas: regkvm. 11/3 1711 (se ryttmästare).
von Möller, Fredrik Wilhelm: regkvm. 22/9 1712 (se ryttmästare).
Reuterhjelm, Nils (Sven): regkvm. 11/12 1711 (se ryttmästare).
Stjerncreutz, Erik Georg: regkvm. 6/5 1701 (se ryttmästare).
Trast, Johan: regkvm. 6/9 1700; avgick 1701 före 8/4; löjtn. under Karl XI:s krig.

Regementsadjutanter.

Busckéer, Abraham: reg:tsadjut. 18/7 1711 (se kornetter).
Dahlberg, Nils: från kvm. vid livskvadr.; reg:tsadjut. med kon. fm. 26/6 1718; fänrik vid Savolaks och Nyslotts läns inf.reg:te i sept. 1721.
Edenström, Mattias: reg:tsadjut. 29/1 1710 (se löjtnanter).
Holst, Kristian: reg:tsadjut. 13/2 1710 (se löjtnanter).
von Möller, Fredrik Wilhelm: reg:tsadjut. 12/6 1710 (se ryttmästare).
Neuring, Jakob; reg:tsadjut (se ryttmästare).
Petz, Karl Magnus: reg:tsadjut. 22/9 1712 (se löjtnanter).
Wennermark, Petter: sarad i slaget vid Hälsingborg; från kvm. reg:tsadjut. 13/7 1716; avsked 26/6 1718; död 1730.

Ryttmästare.

Bark, Johan: volontär 1706 vid Upplands tremänn. t. h., och tjänat där som korpral och kvm. till 1709, då han blev fången vid Poltava; återkom 1714; löjtn. vid samma reg:te 1714 och ryttm. 1718; transp. hit i sept. 1719; avsked 11/10 1721.
Bildt, Daniel: ryttm. här 6/9 1700; gen.adjut. 1709; sedermera öv.löjtn. vid Uppl. tremän. t. h. och överste vid Skånska standsdrag.reg:tet 24/3 1713.
von Brandten, Karl Fredrik; f. i Livland; kornett vid Dückers reg:te; fången vid Poltava; föreslås från löjtn. vid Smålands

kv. 21/3 1718; ryttm. här; avsked 30/9 1719 med majors karaktär och dubbelt majorsunderhåll.

Dohna, Karl August, greve; kornett vid 1. Bremiska drag.reg:tet 1706; löjtn. 8/9 1709; kapt. 22/9 1710; ryttm. här 11/3 1711; ryttm. vid Livreg:tet t. h. 6/6 s. å.

Ekman, Nils: från konstapel vid Amiralitetet löjtn. här 6/9 1700; reg.kvm. 26/8 1709; ryttm. 4/2 1710 (Stenbocks fm.); senat. fm. 27/6 s. å.; avsked 11/3 1711 (27/6 1710).

Feltstjerna, Lorens: kornett här 31/8 1703; löjtn. 26/8 1709 senat. fm.; kapt.löjtn. 13/2 1710, (Stenbocks fm.); ryttm. samma dag; (utnämnd 11/3 1711 men senat. fm. dat. 13/2 1710); konfirm. fm. 13/7 1716; död 9/12 s. å.

Fikenbom, Börje: från korpral vid Änkedrottnin. Livreg:te t. h.; antagen till kornett här 3/10 1700; fm. 23/7 1701; löjtn. 31/8 1703; ryttm. 13/2 1710; senat. fm. 11/3 1711; konfirm. fm. 13/7 1716; avsked 11/10 1721; majors rang 3/11 1721; sårad i slaget vid Helsingborg.

Filansis se *Tilansiff.*

Garfihl, Nils: kvm. här; kornett 13/2 1710 (Stenbocks fm.); senat. fm. 29/7 s. å.; löjtn. 11/3 1711; ryttm. 11/12 s. å.; konfirm. fm. 13/7 1716; avsked 30/9 1719.

Giökman, Nils: kornett här 6/9 1700; löjtn. 31/8 1703; ryttm. 11/12 1711; avsked 26/6 1718 (30/9 1719).

Gyllenhaal, Lars: korpral här; 2. löjtn. 13/2 1710; senat. fm. 29/7 s. å.; 1. löjtn. 11/3 1711; ryttm. 11/12 s. å.; konfirm. fm. 13/7 1716; avsked 30/9 1719.

Gyllenhaal, Petter (Pehr): kvm. här; löjtn. 13/2 1710 (Stenbocks fm.); senat. fm. 29/7 1710; ryttm. 11/12 1711; konfirm. fm. 13/7 1716; avsked 3/9 1720.

Herlijn (Herlin), Gabriel: kornett här 23/7 1701; löjtn. 26/8 1709; ryttm. 13/2 1710; senat. fm. 11/3 1711; död 22/5 1713.

Hierta, Sven: kvm. vid Zelows och vid Skyttes reg:ten; kapt.löjtn. här 6/9 1700; ryttm. 31/8 1703; avsked 27/6 1710.

Hult, Johan Adolf; adlad *Löwenhult:* korpral vid Södra skånska kav.reg:tet; kom 1709 till Turkiet och blev adjut. vid Benderska skvadronen; löjtn. vid Smålands kav. 1714; fången av danskarna på sjön 8/5 1715; 6/2 1718 ryttm. vid sist nämnda reg:te; transp. hit 26/6 1718; transp. till kapt. vid Björneborgs inf.reg:te 1722.

von Kathen, Johan: ryttm. här 3/9 1720; permitterad till Tyskland; avsked 11/10 1721.

Kiempe, Jonas: furir under Fägerskölds reg:te; kornett här 1700; löjtn. 16/5 1705; reg.kvm. 4/2 1710; ryttm. 11/3 1711 senat. fm.; konfirm. fm. 13/7 1716; avsked 30/9 1719.

Kijl, Jonas: från löjtn. vid Smålands femmänn. t. f.; reg.kvm. här 11/3 1711; ryttm. 11/12 s. å.; konfirm. fm. 22/9 1712; död 19/5 1717.

von Krüdener, Vallentin Johan Henrik: kadett i brandenburgisk tjänst 1713; förare vid Wismarska inf.reg:tet; fänrik vid samma reg:te 4/10 1714; fången i Stralsund 1715; sedermera överkommen till Sverige; löjtn. vid Västg. tremän. t. f. 26/1 1718; 2. ryttm. här 25/6 s. å.; 1. ryttm. 8/5 1719; kvarstod till reg:tets indragning 1721; kapt.löjtn:s indelning vid Livdrag. reg:tet s. å.

Lagerberg, Lars (Lorens): kornett här 23/7 1701; löjtn. 17/5 1704; ryttm. 13/2 1710; senat. fm. 11/3 1711; konfirm. fm. 22/9 1712; lönen utbetald t. o. m. 1715.

Lenck, Jakob: underofficer och fänrik vid Taubes reg:te 1675; löjtn. 1676; särad och fången med överste Björnschiöld vid Marstrands belägring; ryttm. här 6/9 1700; avsked 26/8 1709; ryttm. vid Livreg:tet 18/10 s. å.; stupade vid Hälsingborg 28/2 1710.

Lilljebjelke, Henrik: deltog i Karl XI:s krig; tjänat som kvm. under Königsmarck; fången i Köpenhamn till fredsslutet; löjtn. här 6/9 1700; kapt.löjtn. 20/12 1704; ryttm. 4/2 (13/2) 1710; avsked 27/6 s. å.

Lundgren, Olof: kom i tjänst 1688; kornett här 16/5 1705; (kapt.)löjtn. 4/2 (13/2) 1710; senat. fm. 11/3 1711; ryttm. 11/12 s. å.; konfirm. fm. 13/7 1716; avsked 30/9 1719; erhöll 25 sår i slaget vid Hälsingborg.

Mannerstjerna, Jakob: från löjtn. vid Adelsfanan ryttm. här 6/9 1700; död 27/7 1705.

von Möller, Fredrik Wilhelm: kadett i holländsk tjänst 1705; kom s. å. i svensk tjänst under Breitholtz inf.reg:te och gjorde 1709 års fälttåg i Polen; adjut. här 12/6 1710; löjtn. 7/7 1711; reg.kvm. 22/9 1712 senat. fm.; ryttm. 27/11 1716; konfirm. fm. 26/6 1718; avsked 11/10 1721 med överstelöjtnants rang.

Neuring, Jakob: adjut. här; löjtn. 13/2 1710; senat. fm. 29/7 1710; ryttm. senat. fm. 11/12 1711; konfirm. fm. 13/7 1716; död i oktober 1717; förrättade 1716 majors tjänst.

Palmström, Gustaf: kornett och löjtn. under Karl XI:s krig; ryttm. här 6/9 1700; avsked 28/3 1703.

Posse, Maurits, frih.; ryttm. här 6/9 1700; ryttm. vid Livreg:tet t. h. 18/10 1709; slutligen överste vid Upplands ståndsdrag. 1719.

Psilanderhjelm, Nils Sven: underofficer vid Västg. kav.reg:te; kornett här 9/12 1709; löjtn. 11/3 1711; reg.kvm. 11/12 s. å.; ryttm. 22/9 1712; död 29/12 1714.

Koback, Didrik: från Garde du corps ryttm. här senat. fm. 11/3 1711; död 24/8 1714.

Rosencrantz, Henrik Göran: fänrik vid Upplands inf.reg:te 29/8 1710; löjtn. här 11/3 1711; ryttm. 11/12 s. å.; död 4/5 1714.

Rosin, Karl Fredrik: kvm. här; kornett 4/2 1710; löjtn. 13/2 s. å. Stenbocks fm.; senat. fm. 29/7 s. å.; ryttm. 11/12 1711; konfirm. fm. 26/6 1718; avsked 30/9 1719.

von Ruffman, Leonard Gottfrid: tjänat under Stanislaus av Polen 1706—1709 som ryttm.; tjänstgjorde sedan som gen.adjut. och var ett år fången; kapt. vid Västgöta ståndsdrag.reg:te 20/11 1711; ryttm. här 2/12 1717; avsked 17/3 1720.

Schultz, Bartold Filip: tjänat 1692—1704 dels vid 1. Bremiska drag.reg:tet, dels varit i engelsk tjänst som ryttare och underofficer; löjtn. vid 1. Bremiska drag.reg:tet 1704; kapt. vid samma reg:te 1709; fm. (13) 24/1 1715; fången vid Tönningen och på Rügen, men ransonerat sig själv; ryttm. här 26/6 1718; kapt. vid Savolaks inf.reg:te 1721.

Spaak, Johan Gustaf: från kapt. vid Grenadierbataljonen ryttm. här 3/9 1720.

Sparre, Karl Gustaf, frih.; från Västmanlands reg:te ryttm. här 13/10 1711; gen.adjut. 11/12 s. å.

Stjerncreutz, Erik Georg: reg.kvm. här 6/5 1701; ryttm. 26/8 1709; senat. fm. 4/2 1710; avsked 26/6 1718.

Tecklenburg, Johan Henrik: musketerare vid öv. Swedes franska bat.; löjtn. 1711 och reg.kvm. vid ett danskt reg:te 1712; kapt. vid Wismarska dragonerna 14/2 1714; svårt sårad på Rügen; föreslagen till ryttm. här 21/3 1718; avsked 4/5 1719.

Tilansiff, (skrev sig så) *Mattias:* fänrik vid Sachsiska inf.reg:tet; kornett vid Smålands kav.reg:te 27/10 1717; ryttm. här (21/3) 1718; avsked 30/9 1719.

Udd, Anders: drabant och haft kornetts fm.; löjtn. här 6/9 1700; ryttm. 31/8 1703; död före 21/3 1718.

Kaptenlöjtnanter.

Falkenkvist, Karl Magnus: drabant hos kon. Stanislaus; löjtn. här 24/11 1710; kapt.löjtn. 11/12 1711; avsked 26/6 1718.

Natt och Dag, Axel Karlsson: kvm. under Adelsfanan; löjtn. här 6/9 1700; kapt.löjtn. 31/8 1703; avsked 20/12 1704 på grund av fall med sin häst, så att axeln blivit bruten; synes sedermera hava deltagit i slaget vid Hälsingborg och där blivit sårad.

Löjtnanter.

Ahlberg, Olof; kornett här 20/12 1704; 2. löjtn. 13/2 1710 (Stenbocks fm.) 27/6 s. å. senat. fm.; 1. löjtn. 11/3 1711; avsked 13/10 s. å.

Alsing, Thomas: kornett 1/8 1710 vid Södra skånska kav.reg:tet: löjtn. här senat. fm. 11/12 1711; konfirm. fm. 26/6 1718; avsked 30/9 1719.

Barfoth, Sivert Ejlert; korpral 1707, kvm. 1710 och kornett 13/3 1711 allt vid Skånska tremänn.reg:tet t. h.; löjtn. här 11/12 s. å.; konfirm. fm. 13/7 1716; avsked 11/10 1721 med ryttmästares rang.

Berg, Jakob Jörgen: f. d. trumpetare; kornett här 6/9 1700; löjtn. 31/8 1703; död 15/9 1708.

Bouhle, Konrad: friryttare i hannoveransk tjänst och gen.löjtn. baron von Schulenburgs kav.; korpral 1708; kvm. 1710; adjut. 1714 vid samma reg:te: bevistat 5 kampagner, slaget vid Malplaquet och belägringarna av Douay och Bouchain; tagit avsked 1716 och kommit i Venetiansk tjänst och greve von Schulenburgs reg:te; avancerat till löjtn. och varit med om undsättningen av Korfu och 2 sjödrabbningar samt belägringen av Brebrea; tagit avsked 1718; löjtn. här 20/6 1718; avsked 30/9 1719; åter i tjänst 17/3 1720; avsked 11/10 1721.

Bonse, Johan Antoni: fänrik vid Livländsk landtmilisbat.; fången vid Gemäuerthof 16/7 1705; återkom efter 1 1/2 år och tjänade vid Bremiska 1. drag.reg:tet; därifrån löjtn. här 7/10 1710; konfirm. fm. 13/7 1716; avsked 30/9 1719.

Bratt, Edvard: kornett här 6/9 1700; löjtn. 23/7 1701; åtföljde folket som skulle ut till armén 1704, men kom sedan ej tillbaka.

Caudin, Kristian Ludvig (Candoon): kornett här i mars 1710; senat. fm. 29/7 s. a.; löjtn. 11/12 1711; tjänstledig i aug. 1714 för sjukdom; platsen vakant i febr. 1715.

Docke, Johan: från underofficer vid Smålands femmänn. inf. kornett här 13/10 1711; kornett vid Livdrag.reg:tet 9/2 1712; löjtn. här 22/9 s. å.; konfirm. fm. 13/7 1716; avsked 30/5 1720 med ryttmästares rang.

Edberg, Magnus: korpral här 1700; kvm. 1703; kornett (20/7) 13/2 1710; löjtn. 13/10 1711; transp. till Livdrag. 10/2 1713; avsked 26/1 1720 med kaptens karaktär.

Edenström, Mattias: mönsterskrivare här; reg:tsadjut. 29/1 1710; kornett 13/2 s. å.; senat. fm. 29/7 s. å.; löjtn. 11/12 1711; konfirm. fm. 13/7 1716; avsked 30/9 1719.

Frantzig(k), Jonas: från kvm. kornett här 4/2 1710; sek.löjtn. 13/2 s. å.; löjtn. 22/9 1712; avsked 26/6 1718.

Fridzberg (Fredzberg), Arvid: kvm. här; kornett (29/7) 13/2 1710; löjtn. 11/12 1711; död 11/5 1713.

Gripenwald, Petter: född 1682; serg. vid Kalmar reg:te 1698; löjtn. här 6/5 1701; död 1707 i Varberg.

Gulin, Gustaf: korpral här; kornett 13/2 1710; senat. fm. 29/7 1710; löjtn. 11/3 1711; konfirm. fm. 13/7 1716; reg.kvm. samma dag; avsked 11/10 1721.

Gyllenhaal, Olof: från kvm. kornett här 11/12 1711; konfirm. fm. 13/7 1716; löjtn. 26/6 1718; avsked 11/10 1721; död 1733.

Helle(n)berg, Karl; från underställm. vid art. löjtn. här 6/9 1700; avsked 1704 på grund av Svea hovrätts dom.

Herweig, Håkan: kornett här 18/2 1713; konfirm. fm. 13/7 1716; löjtn. 26/6 1718; avsked 30/9 1719.

Hesselgren, Karl: kornett här 31/8 1703; löjtn. 13/2 1710; sårad och fången i striden vid Fjälkinge; avsked 7/7 1711 med ryttmästares rang; död 1/7 1720.

von Hodenberg, Kristian; fänrik 1706 i Hannoveransk tjänst och överste Mellviks inf.reg:te; bevistade 5 fälttåg samt slagen vid Oudenarde och Malplaquet samt belägringarna vid Lille, Bouchain, Saintenant och Gent m. fl.; löjtn. vid Wismarska dragonerna 15/26 nov. 1715; transp. hit 1718; avsked i okt. 1720.

Hoff (Hoof), Sven: kornett här 23/7 1701 (6/9 1700); löjtn. 20/12 1704; transp. till Västgöta kav.reg:te 10/11 1710; avsked 17/10 1719 med ryttmästares rang.

Holst, Kristian: korpral här; reg:ts adjut. 13/2 1710; kornett 29/7 1710; löjtn. senat. fm. 11/12 1711, konfirm. fm. 13/7 1716; död 5/5 1717.

Holtz (Holst), Anders: kornett här 26/8 1709; löjtn. 13/2 1710 Stenbocks fm.; senat. fm. 7/7 1711; avsked 1714 för sjuklighet.

Höyer, Petter; kornett här 26/8 1709; löjtn. 13/2 1710; avsked 27/6 1710.

Höök, *Lars;* korpral här; löjtn. 13/2 1710; avsked 26/6 1718.

Kampffer (*Kampher*, *Kumpher*), *Johan Sigismund;* fänrik vid Holsteinska dragongardesreg:tet i febr. 1715; löjtn. vid samma reg:te 19/8 s. å.; fången vid Stralsund s. å.; rymt ur fångenskapen 1718; transp. som löjtn. till Änkedrottn. livreg:te t. f. 1719; avsked från ovannämnda reg:te s. å.; löjtn. här 22/10 1720; avsked 1721.

Kramer, *Georg;* från Verdiska dragonerna löjtn. här 22/10 1720; avsked 11/10 1721.

von Kruse (*Krus*), *Filip;* fänrik vid det Rhenska reg:tet 13/8 1714; fången vid Stralsund 1715; antagen till löjtn. här 16/1 1716; konfirm. fm. 26/6 1718; avsked 30/9 1719.

Licenius (*Lysenius*), *Sven;* kornett här 31/8 1703; löjtn. 13/2 1710; stupat vid Hälsingborg 28/2 s. å.

Petz, *Karl Magnus;* följde 1708 gen. löjtn. Adam Lewenhaupts armé som fältkanslist; kom efter slaget vid Ljäsnaja till armén som volontär; fången vid Poltava 1709 och förd till Moskva; flydde 18/1 1712 från Moskva och kom s. å. till Stockholm; reg:tsadjut. här 22/9 s. å. (senat. fm.); föreslagen till löjtn. 22/11 1716; kon. fm. 26/6 1718; avsked 25/2 1721 med ryttmästares rang; död 6/2 1753 å Vadstena krigsm. hus.

Rinman (*Kinman*), *Raguel;* kvartmäst. här; kornett 11/12 1711; löjtn. 18/2 1714; kon. fm. 13/7 1716; avsked 26/6 1718.

Rydman, *Anders;* kornett; löjtn. 18/2 1713.

Sahlstedt, *Anders;* från 1710—1717 tjänat vid Upplands ståndsdragoner; fältväbel vid Livdrag. reg:tet 7/1 1717; löjtn. 1718 vid Upplands tremänn. t. h.; transp. hit 30/10 1719; transp. till Björneborgs inf. reg:te 30/9 1721; avsked 1723.

Scheid, *Daniel Didrik;* från Stralheimska reg:tet föreslagen till löjtn. här 21/3 1718; platsen vakant 1719.

Sjöman, *Johan;* kornett här 11/3 1711; löjtn. 11/12 s. å.; konfirm. fm. 13/7 1716; avsked 26/6 1718.

Udd, *Lars;* kornett här (14)29/7 1710; löjtn. 11/12 1711; konfirm. fm. 13/7 1716; avsked 30/9 1719.

Ulfsparre, *Johan;* från kornett vid Smålands kav. löjtn. här 26/6 1718; kvarstod 1721.

Wahrenberg, *Olof;* kornett här 26/8 1709; löjtn. 13/2 1710; senat. fm. 29/7 s. å.; död 21/3 1718.

Wetterdahl, *Sven;* korpral här; kvart. mäst. 13/2 1710; kornett 11/12 1711; konfirm. fm. 13/7 1716; löjtn. 25/2 1721; avsked i sept. s. å. med ryttmästares rang.

Allon (*Ollon*), *Klas;* mönsterskr.; kvart. mäst. här; kornett 13/2 1710; senat. fm. 29/7 s. å.; löjtn. 11/12 1711; avsked 30/9 1719.

Kornetter.

Berg, Jonas Jörgen (*Georg*): kornett här 11/12 1711; konfirm. fm. 13/7 1716; avsked 30/9 1719.

Bergström, Nils; kornett här 1/3 1721.

Billberg, Erik: korpral här; kvart. mäst. 13/2 1710; kornett 11/3 1711; uteblivit från sin anställning; avsked 29/9 1712.

Buschéer, Abraham Johansson; reg:tsadjut. här från mönsterskrivare 18/7 1711; kornett 22/9 1712; lämnat landet på grund av dråp.

Buse (*Buus*), *Lars:* kvart.mäst. här; kornett 13/2 1710; avsked 27/6 s. å.

Cuckuck, Karl; kornett här 22/10 1720.

Docke, Erasmus; fänrik vid Malmöska reg:tet t. f. 22/9 1715; föreslagen till kornett här 21/3 1718; avsked 30/9 1719.

Drenkahn, Sigismund Albrekt; kadett i engelsk och holländsk tjänst och von Wittenbergs kyrassiär reg:te 18/2 1705; korpral 1706; kvarterm. 1707; vaktm. 1708 vid samma reg:te; fältväbel vid Wismarska dragonerna 3/7 1711; antagen till kornett här 16/1 1716; konfirm. fm. 26/6 1718; avsked 30/9 1719; åter antagen här 17/3 1720; avsked 11/10 1721; bevistat bataljerna vid Oudenarde, Malplaquet och Gadebusch; fången vid Tönningen; kom sedermera ur fångenskapen till Stralsund och blev där åter fången.

Dufva, Jakob; från kvartermästare kornett här 31/8 1703; avsked 13/2 (27/6) 1710 med löjtnants rang.

Ekedahl, Olof; tjänat här från år 1700 som trumpetare; kornett senat. fm. 11/12 1711; kvarstod till 1720.

Ekman, Johan; från kvarterm. kornett här 18/2 1721.

Green, Henrik: kornett här 6/9 1700.

Gyllenhaal, Abraham: kornett här 26/6 1718; avsked 17/3 1720.

Hallberg(*h*), *Jonas;* från trumpetare kornett här 11/12 1711; avsked 15/6 1715; vid Östgöta kavalleri 12/7 1715—18/12 1716; åter kornett här 1717—1718; föreslagen vid Adelsfanan; tjänat vid Södra skånska kav. reg:tet från 28/6 1718.

Hasselberg, Jonas; korpral här; kvart. mäst. 13/2 1710; kornett 11/12 1711; finnes ej i rullan för år 1713.

Heinsdorf, (*Georg*) *Johan Ludvig;* tjänat från 1706—1715 som musketör; rustm.; förare; sergeant och fältväbel vid Stralsundska reg:tet; fången såväl vid Tönningen 1713 som vid Stralsund 1715 men lyckades undkomma; kornett här $^{26}/_{6}$ 1718; avsked $^{30}/_{11}$ 1720.

Hertzog, *Johan Vilhelm;* från Grenadjärerna kornett här $^{22}/_{10}$ 1720.

Holm, *Johan;* tjänat som volontär och ryttare vid Upplands tremänn. t. h. och som sådan deltagit i fälttågen i Polen och Ukraina samt åtföljde konungen till Turkiet; korpral 1710; furir 1712; sergeant 1715 vid Benderska dragonerna; återkom över Stralsund till Sverige och blev kvarterm. vid Smålands kav. reg:te 1715; kornett här $^{26}/_{6}$ 1718; avsked $^{22}/_{10}$ 1720 med löjtnants rang.

Hultsberg, *Anders;* från korpral kornett här $^{11}/_{12}$ 1711; avsked $^{26}/_{6}$ 1718.

Humble, *Jakob;* från korpral kornett här $^{11}/_{12}$ 1711; avsked $^{26}/_{6}$ 1718.

Hägert, *Lorens;* korpral och kvarterm. vid Upplands tremänn. t. h.; kornett $^{22}/_{6}$ 1717; transp. hit i nov. 1719; avsked vid reg:tets indragning $^{20}/_{10}$ 1721; död $^{22}/_{4}$ 1759.

Höök, *Bengt;* korpral här; kvartermäst. $^{13}/_{2}$ 1710; kornett $^{11}/_{12}$ 1711; 1. kornett $^{22}/_{9}$ 1712.

Kafle, *Petter Sven;* från kvarterm. kornett här $^{13}/_{2}$ 1710 (Stenbocks fm.); död ($^{26}/_{4}$) $^{14}/_{6}$ 1710.

von Kampen (*Kamper*), *Johan Wilhelm;* från kvarterm. föreslagen till kornett här 1720; fm. $^{16}/_{5}$ 1721; avsked $^{11}/_{10}$ s. å.

King (*Kling*), *Gustaf;* kornett här $^{18}/_{2}$ 1713.

Leijonhufvud, *Karl Erik;* frih.; från kvarterm. kornett här $^{26}/_{6}$ 1718; transp. till Livreg:tet $^{12}/_{5}$ 1721.

Lenberg, *Zacharias;* tjänat sedan 1694; korpral här; kornett; avsked 1716; i slaget vid Hälsingborg skadades synen; underhåll från $^{28}/_{7}$ 1730, (jfr Lindberg, kornett).

Lilljebjelke, *Magnus;* kornett här $^{11}/_{12}$ 1711; konfirm. fm. $^{13}/_{7}$ 1716; avsked $^{30}/_{9}$ 1719; erhöll jämte en korpral och 30 man benådning av 400 d. smt för sitt förhållande vid danskarnes attack på Elvsborgs fästning 1719.

Lindberg, *Zakarias;* kornett här $^{11}/_{12}$ 1711; avsked $^{26}/_{6}$ 1718.

Lindelius, *Lars;* från auditör kornett här 1719; avsked i juni s. å.

Lindorm (*Lindholm*), *Isak;* korpral här; kornett $^{11}/_{12}$ 1711; avsked $^{26}/_{6}$ 1718.

Lundgren, Anders; kornett vid Upplands tremänn. kav. 27/6 1717; transp. hit i okt. 1719; i slutet av 1721 fänrik vid Björneborgs läns inf. reg:te.

Molde, Fredrik; från kvarterm. kornett här 11/12 1711; avsked 30/9 1719.

Rothkirch, Magnus; från korpral kornett här 11/12 1711; avsked 26/6 1718.

Röding, Bengt; korpral här; kvart. mäst. 13/2 1710; kornett 11/12 1711; konfirm. fm. 13/6 1716; avsked 26/6 1718.

Schonberg, Karl; kornett här 17/5 1704; regkvm. vid Adelsfanan i jan. 1710.

Stjernereutz, Magnus Johan; tjänat sedan 1700 vid Tavastehus inf. reg:te, där han blev fänrik 14/9 1710 Lybeckers fm., men sedan måste för förseelse rymma ur riket; benådad av konung Karl XII i Stralsund; fången vid belägringen därstädes, men lyckades rymma till Sverige; kornett här 13/7 1716; interimsavsked 19/8 1719; avsked 30/9 s. å.

Törnskier (Törnschiär), Karl Gustaf; kornett här 6/9 1700; antecknad 1704 som frånvarande utan lov; avsked på grund av sjuklighet s. å.

Åman, Sven; korpral här; kvart. mäst. 13/2 1710; kornett 11/12 1711; avsked 26/6 1718.

Regements- och skvadronspräster.

Eurén, Erik; skvadronspredikant här 11/12 1711.

Fernström, Alexander; reg:tspräst här 25/2 1702; kyrkoherde i Stehag i Skåne 5/1 1715.

Florelius, Sven; skvadronspräst här 14/7 1710; reg:tsprast 11/12 1711; kyrkoherde i Holmedals förs. i Värmland 11/12 1716.

Gyllenius, Johannes; avsked 13/7 1716.

Lagerlund, Nils; skvadronspräst här 26/2 1713; reg:tspräst 26/6 1718 med kon:s stadfästelse; avsked 11/10 1721.

Laureus, Olaus; skvadronspräst här i jan. 1715; avsked 11/10 1721.

Lundgren, Anders; fältpredikant här 1700; avsked 21/5 1701.

Lundström, Petter; e. o. skvadronspräst här 1711; ord. i aug. s. å.; kyrkoherde i Fjälkestad och Råbelövs förs. i Skåne 13/7 1714.

Otter, Johan; fältpredikants fm. här 28/11 1702 (6/9 1700); avsked 11/12 1711.

Tengbohm, *Laurentius* (*Lars*); fältpredikant här; antagen 30/10 1700; fm. 28/11 1702; kyrkoherde i Främmestad i Västerg. 1/5 1714.

Wilskman (*Wilsman*), *Lars*; skvadronspräst här 19/12 1706; kyrkoherde i Raflunda och Brösarps förs. i Skåne 26/4 1711.

Regementsauditörer.

Lindelius, *Lars*; vice auditörsfm. här 8/11 1716; (se kornetter).

Unger, *Anders*; reg:tsauditör här 15/9 1718; konfirm. fm. 17/3 1720; avsked 11/10 1721; auditör vid Kronobergs reg:te 15/8 1723, därefter borgmästare i Växjö.

Regementsfältskärer.

Christophers, *Leopold Jakob*; reg:tsfältskärs fm. här 31/8 1703; synes hava övergått till Adelsfanan; fången; kom hem 1721; dog 1726.

Kock, *Johan Gottfrid*; reg:tsfältskär här 1701.

Kühl, *Johan Gabriel*; reg:tsfältskär här 22/10 1720; transp. till Björneborgs läns inf. reg:te 26/9 1721; transp. till Nylands reg:te 1731; assessor 10/5 1753; död 10/9 1759.

Lübeck, *Jurgen*; fältskär här 1700.

Morter (*Mörter*), *Didrik*; reg:tsfältskär här 1702.

Schindler, *Maximilian*; reg:tsfältskär här 6/3 1706.

Wettervik, *Niklas*; reg:tsfältskär här 28/5 1710; senat. fm. 14/7 1710; konfirm. fm. 26/6 1718; transp. till Skaraborgs inf. reg:te 15/8 1720; transp. till Livreg:tet 1729; avsked 1735; död 1765.

Regementsskrivare.

Bergman; reg:tsskrivare här.

Sooth, *Georg*; reg:tsskrivare i aug. 1716; avsked 1719.

Wagnman, *Anders*; reg:tsskrivare här 13/3 1706; kallas även auditör.

Regementskommissarier.

Gahm, *Petter*; reg:tskommissarie här; avsked 3/7 1720, men synes hava kvarstått till reg:tets indragning, sedermera inspektor över saltpetersjuderierna i Växjö och Jönköpings län.

Sundberg, *Anders*; från auskultant vid Göta hovrätt reg:ts kommissarie här 3/7 1720.

Skånska tre- [och fem-]männingsregementet till häst.

(C. b. N. 15 i K. Krigsarkivet.)

Av

E. Leijonhufvud.

Reg:tet uppsattes 1700 av rusthållare vid Norra och Södra Skånska kav.reg:tena samt vid Smålands kav.reg:te med tremänningar (333 man från varje reg:te). 1703 fingo de skånska rusthållarna även uppsätta femmänningar (tillsammans 400 man), vilka förenades med detta reg:te. I stället överflyttades tremänningarna från Småland till Upplands femmännings reg:te t. h. Efter 1710 års generalmönstring reducerades reg:tet till 800 man. 1716 erhöll detsamma namnet Skånska tremänn. reg:tet till häst. 1720 5/9 gjordes det oberidet och understacks enligt k. brev d. 6 maj och 31 aug. 1721 under Östra och Västra Skånska reg.tena samt Bergs- och Västg. tremän. reg:te t. f.

(10 kompanier till reduceringen 1710, därefter 8.)

Regementschefer.

Gyllenstjerna, Göran, frih. (greve); överste och chef 16/7 1700; gen.major av kav. 21/3 1710; avsked 6/3 1718.[1]

Lode, Reinhold: drabant 27/9 1701; ö. l. vid Smålands femmän. r. t. f. 7/6 1716; transp. hit 6/12 s. å.; överste 7/12 1717; chef 6/3 1718.[1]

Sekundöverste.

d'Albedyhll, Krister Henrik; frih.; drabant 29/6 1700; gen.adjut. 31/1 1711; överste här i april 1712; gen.major och chef för Skånska ståndsdrag.reg:tet 7/12 1717.

Lode, Reinhold (se chefer).

Överstlöjtnanter.

Cronström, Jakob; ö. l. 11/4 1711; avsked 6/12 1716. År 1709 var C., då ryttm. vid Livreg:tet, konung Karl följaktlig över Dnjepr till Bender. I 1716 års generalmönsterrulla upptages

[1] Gyllenstjerna hade sista tiden varit sjuk, så att Lode tjänstgjort som chef under vintern 1717—1718.

han såsom frånvarande till följd av »meddellöshet och svåra processer».

Hård av Segerstad, Gustaf Adolf; drabant $^{10}/_{1}$ 1707; ö. l. [illegible] 1718.

Kruse av Verchou, Henning Adolf; frih.; från Adelsfanan ö. l. här $^{4}/_{1}$ 1705; överste vid Adelsfanan $^{19}/_{11}$ 1709; konfirm. $^{22}/_{11}$ 1710.

Sparre, Axel, frih.; från major vid Västg. trem. r. t. h. öv.löjtn. här $^{19}/_{11}$ 1709; överste vid vid Västg. ståndsdrag. $^{30}/_{4}$ 1712.

Placerad överstlöjtnant.

Harenc, Guillaume (Vilhelm): tjänat 2 år som volontär och und. off. vid hannoverska inf.; 3 år som volontär, kvm. och adjut. vid preussiska kav.; premierlöjtn. i 2 år; kapt. vid ö. l. Funcks bat. Schweitzare $^{28}/_{8}$ 1706; kapt. vid överste Zülichs drag.-reg:te 1708; major 10/21 sept. 1709; fången i Ungern under Zatocki i febr. 1710; återkommen i febr. 1711; major vid Marderfelts värv. drag.reg:te $^{28}/_{2}$ 1711; konfirm. fm. $^{23}/_{5}$ 1711; ö. l. 19/30 juni 1713; konfirm. fm. 27 aug./7 sept. 1715; fången vid Tönningen 1713; återkommen i febr. 1714; åter fången 1715; hemkom i april 1718 och då placerad som ö. l. här: frih. 1728, men tog ej som sådan introd.; död $^{14}/_{10}$ 1736 i Danzig och där begraven.

Majorer.

Fabre, Jakob Johan: ryttm. vid överste Kirchbachs holsteinska reg:te t. h. 4/15 april 1715; major därstädes; major här $^{14}/_{11}$ 1716; gen.kvm.löjtn. $^{23}/_{5}$ 1718; avsked med överstes n. h. o. v. $^{14}/_{2}$ 1728; död $^{24}/_{1}$ 1756.

Fleetwood, Georg Vilhelm, frih.; major $^{26}/_{9}$ 1700; ö. l. vid Jönköpings reg:te $^{2}/_{10}$ 1709.

Gyllenpamp, Gustaf: kvm. vid Norra skånska kav.reg:tet $^{4}/_{4}$ 1694; kornett $^{12}/_{4}$ 1698; ryttm. här 1700; konfirm. fm. $^{4}/_{3}$ 1701; förordnad och befullmäktigad av senaten att vara major $^{5}/_{8}$ 1710; å denna tjänst erhöll G. ej konfirm. fm. utan blev $^{14}/_{12}$ 1716 transp. till ett komp. som ryttm.; avsked som ryttm. med majors karaktär $^{14}/_{1}$ 1717.

Gyllenpamp, Otto Vilhelm: korpral i aug. 1708; kornett $^{8}/_{11}$ 1709; löjtn. $^{16}/_{6}$ 1710; ryttm. $^{9}/_{4}$ 1712; konfirm. fm. $^{16}/_{1}$ 1716; föreslagen att efter Fabre göra majorstjänst 1718; major $^{7}/_{1}$ 1720.

Morman, Anton Johan: ryttare 1686 under Södra skånska kav. reg:tet till 1691, då han begav sig till Brabant och från menig tjänte sig upp till fänrik under överste Knorrings reg:te: drabant 1697 i två år; kapt. vid Skånska ståndsdrag.reg:tet under sex månader; ryttm. här 4/3 1701; major 19/11 1709; avsked 5/8 1710.

Regementskvartermästare.

Diur, Lars: regkvm. 26/6 1718 (se löjtn.).
Hammar, Karl Gustaf: regkvm. 6/3 1706 (se ryttm.).
Lindeström, Lennart: regkvm. 6/11 1709 (se ryttm.).
Netherwood, Vilhelm: regkvm. 17/7 1703 (se ryttm.).
Réesen, Paul; regkvm. 3/3 1711 (se ryttm.).
Schalin, Erik: regkvm. 2/6 1701 (se ryttm.).
Trotzenfelt, Filip; regkvm. 9/12 1709 (se ryttm.).

Regementsadjutanter.

Cremon, Jakob; reg:tsadjut. 25/10 1717 (se löjtn.).
Falck, Bengt Magnus: reg:tsadjut 26/6 1718 (se löjtn.).
Forssberg, Erik: korpral; reg:tsadjut. 9/4 1712; avsked i okt. s. å.
Holm, Kristian: korpral 31/3 1718; reg:tsadjut. 12/9 1719.
Håbro, Mattias, adlad *Reutercrona:* mönsterskrivare 1701; korpral 17/4 1703; kvm. 16/6 1710: reg:tsadjut. 25/6 s. å., sek. löjtn. vid Västg. kav. reg:te 22/10 1710.
Munck; Tomas: reg:tsadjut. 10/1 1710 (se ryttm.).
Schalin, Johan: reg:tsadjut. 22/10 1710 (se löjtn.).
Stenberg, Per; reg:tsadjut. 5/10 1712 (se löjtn.).

Ryttmästare.

Beck, Joakim (sedermera *Beck-Friis*)*:* kornett 11/1 1704; löjtn. 8/2 1709; ryttm. 3/3 1711; avsked 30/9 s. å.

Bergencrona, Johan: ryttm. 26/9 1700; transp. till Uppl.femmän.reg. t. h. i mars 1703.

Bergner, Erik: korpral 1709; kvm. 1/10 1712; kornett 5/9 1713; konfirm fm. 16/1 1716; löjtn. 25/10 1717; sek. ryttm. 26/6 1718; ryttm. 12/9 1719; avsked.

Beurman, Otto Filip: kornett vid Verdiska drag.reg:tet 28/5 1707; löjtn. 18/7 1712; kapt. 7/8 1713; konfirm. fm. 4/15 juni 1715;

fången vid Stralsund 1715; återkom i slutet av nov. 1717 och då kapten ad interim här; sek. ryttm. 26/6 1718; ryttm. 12/9 1719.

Blom, Svante (Sven): tjänt sedan 1699; i slaget vid Hälsingborg erhållit tre sår, varit med vid Gadebusch och Tönningen, sårad vid Stralsunds belägring; ryttm., hittransporterad från överste Wrangels bat. 10/10 1716; avsked 1719.

Boije af Gennäs, Krister: löjtn. vid Bohus läns drag. 8/9 1700; ryttm. här 1/7 1703; gen.adjut. 30/10 1709.

von Böhnen, Lorens Antoni: ryttm.; major vid Hälsinge reg:te 4/10 1709.

Dittmar, Fredrik Ernst: kapt. vid Wismarska drag.reg:tet 1712; äldste kapt. 15/11 1715; sek. ryttm. här 1718; avsked 1719.

Ebbeltoft, Johan: korpral 1705; kornett 16/6 1710; sek. löjtn. 9/4 1712; konfirm. fm. 16/1 1716; löjtn. 1717; sek. ryttm. 26/6 1718; ryttm. 25/9 1719.

Falkenberg av Trystorp, Konrad: ryttm. 29/9 1700; avsked 6/3 1706; ryttm. vid Östgöta kav. 6/2 1712.

Finman, Erland: ryttare, bevistat kriget i Skåne och 1694 korpral vid Södra skånska kav. reg:tet; kvm. 1700; löjtn. här 1/2 1701; ryttm. 16/6 1710; avsked i mars 1712.

Gyldencrantz, Axel: kapt.löjtn. 1/6 1701; ryttm. 1/7 1703; död i Valby (Blekinge) 2/1 1710 [uppgives även 2/2].

Hagström, Jöns: antagen 1700; korpral 1701; kornett 1/7 1703; löjtn. 9/12 1709; ryttm. 9/4 1712; konfirm. fm. 16/1 1716; avsked i sept. 1719.

Hammar, Karl Gustaf: tjänat som und.off. i 11 år vid Adelsfanan; kornett här 4/3 1701; löjtn. 1/7 1703; regkvm. (se regkvm.); ryttm. 8/11 1709; avsked 1716.

Hult, Joakim; ryttare vid Norra skånska kav.reg:tet 1690; kvm. här 1700; kornett 21/1 1702; sek.-löjtn. 14/2 1705; löjtn. 1717; ryttm. 26/6 1718; avsked 30/9 1719.

Jordan, Adam Johan: kom i tjänst vid reg:tets uppsättning; kvm. i jan. 1705; kornett 9/12 1709; löjtn. 16/6 1710; kapt.löjtn. 3/3 1711; ryttm. 27/1 1713; konfirm. fm. 26/1 1716; avsked 1721.

Kållman, Hans; kornett 1701; löjtn. 1704; kapt.löjtn. i dec. 1709; ryttm. 16/6 1710; död 5/3 1714.

Lindström, Lennart; dragon vid 1. Bremiska drag.reg:tet 9/12 1699; bevistat kampanjen i Holstein; förare vid Kronobergs reg:te i aug. 1700; sergeant 6/10 s. å.; kornett vid Skånska stånds-

drag.reg:tet 16/12 s. å.; löjtn. här 1/6 1701; regkvm. (se regkvm.); ryttm. 9/12 1709; avsked i jan. 1713.

Mohrbeck, Johan: volontär vid Tyska livreg:tet 1702; ryttare här i aug. 1704; rustm. vid Upplands ståndsdrag. 28/3 1706; korpral här 12/9 s. å.: kvm. 14/12 1709; kornett 16/6 1710; sek.-löjtn. 9/4 1712; konfirm. fm. 16/1 1716; ryttm. 25/10 1717.

Morman, Anton Johan: (se majorer).

Munck, Tomas: förut tjänat som vallsättare och volontär vid fortifikationen; korpral 1708; kvm. 1709; reg:tsadjut. (se reg:tsadjut.); kornett 16/6 1710; löjtn. 3/3 1711; konfirm. fm. 14/12 1716; ryttm. 25/10 1717; d:o vid 4. kompaniet 16/9 1719.

Netherwood, Vilhelm; ryttare vid Smålands kav. 1683; korpral; adjut.; löjtn. här 26/9 1700; regkvm. (se regkvm.); ryttm. 6/3 1706; avsked 23/10 1710.

Planting-Gyllenbåga, Karl Gustaf: löjtn. 1/2 1701; ryttm. 9/12 1709; död i jan. 1710 enl. gen. mönsterrulla; (enl. uppgift av änkan stupade P. i slaget vid Hälsingborg s. å.)

Reesen, Paul; fältkassör 1/5 1710 vid Skånska armén; regkvm. här 1711 (se regkvm.); ryttm. 26/6 1718; avsked i okt. 1719.

Rosencrantz, Holger: tjänat vid överste Ribbings reg:te i nio år och därunder tjänt sig upp från menig till fänrik; sek-ryttm. här 13/11 1711; konfirm. fm. 16/1 1716; ryttm. 25/10 1717; avsked med majors karaktär 30/9 1719.

Råberg, Lorens: löjtn. 1700; kapt.löjtn. 1703; död 1705.

Santesson, Bernhard: mönsterskrivare i aug. 1703; korpral 18/12 1708; kvm. 22/12 1709; kornett 16/6 1710; löjtn. 2/6 1716; konfirm. fm. 25/10 1717; sek.-ryttm. 26/6 1718; ryttm. 25/9 1719.

Schalin, Erik; kom i tjänst 1676; regkvm. (se regkvm.); ryttm. 1/7 1703; artillerimajor i Kristianstad 16/2 1712.

Schaubman (Schauman), Reinhold; kapt.löjtn. vid Pommerska kav.-reg:tet 9/9 1712; ryttm. här 26/6 1718; avsked 1719.

Scheibe, Alexander Johan: korpral 20/8 1704; kvm. 24/12 1709; kornett 16/6 1710; löjtn. 3/3 1711; sek.-ryttm. 9/4 1712; konfirm. fm. 14/12 1716; ryttm. 30/9 1714.

Schough, Erik: ryttare vid Södra skånska kav.-reg:te i mars 1688; kvm. här 1/2 1702; kornett 11/1 1704; löjtn. 9/12 1709; konfirm. fm. 16/1 1716; ryttm. 26/6 1718; avsked 30/9 1719.

Silfversparre, Nils: löjtn. vid Smålands kav.; ryttm. här 4/3 1701; avsked 1/7 1703; ryttm. vid Upplands femmänn.reg:te t. h. 27/6 1703; avsked 7/1 1704.

Stenbock, Bengt Ludvig: förut i fransk tjänst; ryttm. här 30/1 1714; transport till Livreg:tet 6/10 1716.
Tockenström, Samuel; kvm.; kornett i sept. 1706; löjtn. vid Smålands kav. i dec. 1709; kapt.löjtn., här 16/6 1710; död 20/7 s. a.
Trotzenfelt, Filip; kornett 4/3 1701; löjtn. 1/7 1703; regkvm. (se regkvm); ryttm. 3/3 1711; konfirm. fm. i jan. 1716; avsked 25/10 1717.

Placerad kapten.

Ostholt, Johan Vilhelm; kornett vid Verdiska drag.reg:tet 24/3 1706; konfirm. fm. 28/8 1706; löjtn. 1/3 1711; konfirm. fm. 4/15 juni 1715; kapt. 20/12 s. å.; konfirm. fm. 31/8 1718; fången vid Tönningen 1713; åter ur fångenskapen 5/4 1715; fången vid Stralsund 1715; återkom 16/6 1718 och »blivit tjänstgörande vid Skånska 3-männ.kav.reg:tet»; avsked 30/9 1719.

Löjtnanter.

v. Bauditz, Joakim Ernst: löjtn. vid Wismarska drag.reg:tet 1715; fången vid Stralsund 1715; åter till Sverige och löjtn. här 1716; ryttm. avsked 1719.
Blomberg, Otto Reinhold: f. 1680; kornett vid Benderska drag. och överste Koskulls skvadron 8/9 1714; löjtn. här 26/6 1718; avsked 25/6 1725; dubbel pension som löjtn.
Boman, Anders: soldat vid Tyska livreg:tet 1695; korpral här i mars 1701; kvm. i dec. 1709; kornett 16/6 1710; löjtn. 9/4 1712; konfirm. fm. 16/1 1716; avsked i sept. 1719.
Cremon, Jakob: korpral i juli 1710; kvm. i aug. 1712; reg:tsadjut. (se reg:tsadjut.); löjtn. 26/6 1718; avsked 1719.
Dittmar (Dittmer), Joakim Ernst: kornett vid Wismarska drag. reg:tet 1714; konfirm. fm. 15/11 1715; fången vid Stralsund s. å. »och echapperat»; löjtn. här 1718; avsked 1719.
Diur, Lars; korpral 1700; kvm. 1706; kornett 16/6 1710; konfirm. fm. 16/1 1716; löjtn. 25/10 1717; regkvm. (se regkvm.).
Falck, Bengt Magnus: mönsterskrivare 1710; 2. kvm.; 1. kvm. 17/12 1716; reg:tsadjut. (se reg:tsadjut.); löjtn. 25/9 1719.
Ferger, Frans Erdtman: löjtn. vid Verdiska drag.reg:tet 7/6 1713; konfirm. fm. 11/22 nov. 1715; fången vid Stralsund 1715; återkom i slutet av nov. 1717; förordnad till tjänstgöring här 1717; konfirm. fm. 26/6 1718; avsked 30/9 1719.

Grundh, Augustin Kristoffer: kornett $^{4}/_{3}$ 1701; löjtn. $^{1}/_{7}$ 1703; kapt. vid Jönköpings reg:te $^{8}/_{11}$ 1709; död $^{1}/_{5}$ 1710.

Gyllenfalk, Otto Georg: förare vid överste Albedyls drag. 1706; fältväbel 1707; fången vid Poltava »och echapperat»; fältväbel vid Verdiska drag.reg:tet; bevistat slaget vid Gadebusch 1712; fången vid Tönningen 1713 »och echapperat»; kom till Stralsund 1714; kornett 1715; fången i Stralsund s. å. »och echapperat»; kom till Sverige 1716; sek.-löjtn. här $^{26}/_{6}$ 1718; avsked $^{30}/_{9}$ 1719.

Hejman, Gustaf: mönsterskrivare $^{1}/_{3}$ 1701; korpral 1704; kvm. 1710; sek. kornett $^{13}/_{11}$ 1711; kornett $^{25}/_{10}$ 1717; löjtn. $^{26}/_{6}$ 1718.

Holst, Dominicus; född 1679; korpral $^{20}/_{9}$ 1707; kvm. $^{14}/_{12}$ 1711; kornett $^{9}/_{4}$ 1712; konfirm. fm. $^{16}/_{1}$ 1716; löjtn. $^{26}/_{6}$ 1718.

Hutzen, Frans; kvm. 1701; kornett $^{1}/_{7}$ 1703; löjtn. $^{3}/_{3}$ 1711; död i april 1712.

Kramer, Georg; kornett vid Verdiska drag.reg:tet $^{28}/_{1}$ 1714; konfirm. fm. 4/15 juni 1715; fången vid Stralsund 1715; löjtn. här $^{26}/_{6}$ 1718; avsked $^{30}/_{9}$ 1719.

Lagerbielke, Rutger; sek. löjtn. vid Västgötadals reg:te 20/31 okt. 1712; löjtn. här $^{11}/_{8}$ 1714; transport till Livdrag. $^{6}/_{10}$ 1716.

Malmborg, Abraham; volontär vid överste Hastfehrs inf. reg:te 1713; fältväbel s. å.; kornett här $^{16}/_{9}$ 1714; konfirm. fm. $^{14}/_{11}$ 1716; löjtn. $^{26}/_{6}$ 1718; död $^{5}/_{3}$ 1753.

Moberg, Per; löjtn. i sept. 1701; avsked $^{15}/_{3}$ 1703.

Mohrbeck, Ivar; korpral under tio år vid Adelsfanan; löjtn. här $^{10}/_{12}$ 1700; konfirm. fm. $^{4}/_{3}$ 1701; död $^{16}/_{5}$ 1714.

Netherwood, Karl Gustaf; korpral $^{5}/_{12}$ 1709; kvm. $^{20}/_{9}$ 1714; kornett $^{25}/_{10}$ 1717; löjtn. $^{26}/_{6}$ 1718; avsked $^{30}/_{9}$ 1719.

von Nieroth, Johan Adolf; löjtn. 1706; dog i Mörarp $^{18}/_{4}$ 1710 av sina i slaget vid Hälsingborg erhållna sår.

Ramberg, Anders; ryttare vid Smålands kav.reg:te 1684; korpral här 1700; kvm. 1702; kornett 1704; löjtn. $^{19}/_{11}$ 1709; död $^{21}/_{5}$ 1716.

Reuter, Daniel Fredrik; kornett vid överste Marderfelts pommerska drag.reg:te $^{14}/_{8}$ 1713; löjtn. $^{22}/_{9}$ s. å.; transport hit 1719; avsked i sept. s. å.

Rotenburg, Arnold: adjut. vid Wismarska drag.reg:tet $^{27}/_{1}$ 1716; fången vid Wismar s. å.; återkom i mars 1717 och sedan gjort tjänst här; löjtn. här $^{26}/_{6}$ 1718; avsked i sept. 1719.

Schaffe, Daniel; löjtn. här 26/9 1700; transp. till Uppl. femmr. t. h. 2/3 1703.
Schalin, Karl Gustaf; korpral 12/9 1706; kvm. 10/5 1711; kornett 9/4 1712; konfirm. fm. 16/1 1716; sek.-lojtn. 26/6 1718; avsked 30/9 1719.
Schalin, Johan: korpral 15/8 1704; kvm. 25/6 1710; reg:tsadjut. (se reg:tsadj.); löjtn. 9/4 1712; sköt sig i sitt tält 28/9 1714.
Schenander, Nils; löjtn. här 1700; transp. till Uppl. femmänn. t. h. 2/3 1703.
Schuster, Jörgen (Georg); kornett vid överste Marderfelts pommerska drag.reg:te 30/7 1714; konfirm. fm. 27 aug./7 sept. 1715; fången vid Stralsund 1715; återkom 28/9 1717; löjtn. här 26/6 1718; avsked 30/9 1719.
Sellsiö, (Selsjö) Magnus: korpral 1701; kvm. 1703; kornett 9/12 1709; löjtn. 16/6 1710; regkvm. vid Västgota rytterireg:te 22/10 s. å.
Stenberg, Per; korpral i sept. 1709; kvm. i april 1712; reg:tsadjut. (reg:tsadj.); löjtn. 25/10 1717.
Stridbeck, Lars; född 1691; korpral 30/9 1707; kvm. 25/6 1710; kornett 26/10 1717; löjtn. 26/6 1718; konfirm. fm. 16/9 1719..
Sundberg, Samuel; kvm. 4/1 1711; sek. kornett 9/4 1712; konfirm. fm. 16/1 1716; kornett 16/6 s. å.; löjtn. 26/6 1718.
Örnberg, Karl; löjtn. 10/12 1700; lojtn. vid Upplands femmänn.-reg:te t. h. /3 1703; avsked 10/8 1710; stadsmajor i Malmö 1/12 1710; avsked 13/6 1713.

Placerad löjtnant.

Ohltzén (Ohlsen), Frans Henrik; kornett vid Verdiska drag.reg:tet 29/10 1711; konfirm. fm. 15/6 1715; fången vid Tönningen 1713; återkom 15/8 1714; löjtn. 4/6 1715; fången vid Stralsund 1715; återkom 5/4 1716 »samt satt under det skånska 3-männ.-kav.reg:tet»; avsked 30/9 1719.

Kornetter.

Barfoth, Sievert Ejlert; kvm.; kornett 3/3 1711; sek. löjtn. vid Västgöta 3-männ.reg:te t. h. 11/12 1711.
Beckman, Sven; ryttare vid Södra Skånska kav.reg:tet; korpral här i dec. 1701; kvm. 16/6 1710; kornett 3/3 1711; död 18/1 1715.

Bergencrona, Gabriel; kornett 21/1 1702; transp. till Upplands femmänn.reg:te t. h. i mars 1703.

Bergström Tyko; ryttare 1707; korpral 1709; kvm. 1716; sek. kornett 26/6 1718; kornett 25/9 1719; avsked 30/4 1723.

Boberg, Erik; volontär i 2 år vid Västgöta tremänn. t. h.; korpral här i juni 1710; kvm. 27/12 1716; kornett 26/6 1718.

Cronqvist, Paul; korpral 28/1 1710; kvm. 10/4 1711; kornett 9/4 1712; avsked 5/9 1713.

Hogman, Sven; ryttare i 9 år; korpral i juni 1710; kvm. 1717; sek. kornett 26/7 1718; kornett 25/9 1719.

Hagström, Jakob; kornett; död 1711 eller 1712.

Hammarsköld, Per; född i Skåne 1695; korpral 28/10 1712; 2. kvm. 27/12 1716; 1. kvm.; kornett 26/6 1718.

Holm, Lars; korpral 1701; kornett 1/7 1703; löjtn. vid Adelsfanan 12/1 1710; död 1721 och begraven s. å. 18/6 Wä kyrka.

Holst, Dominicus; född 1692; korpral i aug. 1712; sek. kornett 26/6 1718; avsked 1719.

Husum, Andreas; kornett 13/2 1705; stupade i slaget vid Hälsingborg 28/2 1710.

Hvaling (Wahling), Johan; korpral i juni 1711; sek. kornett 26/7 1718; 1. kornett 12/9 1719; död 26/6 1772.

Höök, Nils; ryttare 1701; korpral i sept. 1706; kornett 1714 (1718?); avsked 1719.

Klingspor, Gabriel; kornett här 1/12 1700; konfirm. fm. 4/3 1701; kornett vid Upplands femmänn.reg:te t. h. /3 1703.

Lange, Johan; furir vid Tyska livreg:tet 1709; fältväbel 1710; korpral vid Södra skånska kav.reg:tet 1714; 1. kornett här 25/10 1717; avsked 1719.

Lauterbach, Konrad; mönsterskrivare vid Amiralitetet 1712; kompaniskrivare 1716; kvm. här 1717; kornett 1718; avsked 1719.

Moberg, Alexander; kornett här 26/9 1700; kornett vid Upplands femmänn.reg:te t. h. 27/6 1703.

Nolleroth, Per Laurens; född 11/2 1695; kom i tjänst 1712 vid Östra Skånska reg:tet; kvm. här 7/11 1716; kornett 26/6 1718.

Nykiörck, Bengt Lorens (Laurens); korpral vid Upplands femmänn.reg:te t. h. i maj 1716; kvm. här s. å. i dec.; kornett 26/6 1718; avsked 1719.

Palmgren, Magnus; mönsterskrivare 9/9 1706; kvm. 10/12 1713; kornett 26/6 1718; avsked 30/9 1719.

Ramberg, Johan; kvm.; kornett 1709; stupade i slaget vid Hälsingborg 28/2 1710.

Rosencrantz, Jakob; kornett.

Rotsteen, (Rapsten, Ropsten), Jonas: korpral 1706; kvm. 16/6 1710: kornett 3/3 1711; ihjälstucken 3/9 1713.

Schmidt, (Smitt.) Johan Georg; kornett 1/6 1701; död 2[illegible]/12 1704.

Stjerna, Nils; antagen 1701; kvm.; kornett 6/3 1706; löjtn. vid Smålands kav.-reg:te 16/12 1709; avsked för svag hälsa 3/11 1711; kapt. vid Smålands tremänn.reg:te till fot 24/3 1712: död på Bohus slott 19/4 1716.

Stobæus, Jöns; ryttare 1707; korpral 16/11 1709; kvm. i april 1712: kornett 26/6 1718.

Stång, Nils; ryttare 1707; korpral 1710; kornett 1718; avsked 1719.

Svart, Engelbrekt: kornett 10/1 1701; kommenderad med rekryter till armén i Polen 1703 och där stannat kvar; kornett vid Livreg:tet till häst 27/7 1705.

Uppendick, Karl Johan; korpral 1703; kvm. 1706; kornett 16/6 1710; transport till Södra Skånska kav.-reg:tet 1/8 1710.

Wiberg, Hans: mönsterskrivare 1701; korpral s. å.; kvm. 1708: sek.-kornett 16/6 1710; kornett 1717; avsked 1719.

Winberg, Nils; korpral 16/3 1711; kvm. 1716; kornett 26/6 1718.

Zibet, Karl: född 1674; kvm. 1700: kornett 11/1 1704; löjtn. vid Jönköpings reg:te 2/12 1709: död 3/3 1710 av sina i slaget vid Hälsingborg erhållna sår.

Regements- och skvadronspräster.

Engelström, Jakob Samuel; skvadronspräst 6/9 1712; reg:tspräst 1719.

Hellicius, Olaus; reg:tspräst 1/4 1708; konfirm. fm. 16/1 1716: kyrkoherde i Allerum i Skåne 16/4 1719.

Holbeck, Jonas; skvadronspräst 1709; komminister i Vallby och Bolshögs pastorat i Skåne i sept. 1712.

Ivarsson, Per; skvadronspräst 10/7 1707; avsked 1709.

Junbeck, Theodorus; skvadronspräst 1700; pastor i Jönköping 1709.

Lind, Daniel; reg:tspräst 1700; konfirm. fm. 10/5 1704; död 1706.

Lithberg, Olaus; skvadronspräst 16/9 1714; konfirm. fm. 15/1 1716.

Nykiörck, Johan Gabriel: skvadronspräst 1/10 1709.

Santesson, Per: skvadronspräst 1700; reg:tspräst 1706; avsked 1709.

Regementsauditör.

Schiærström, Knut: (se reg:tsskrivare).

Regementsskrivare.

Drysell, ; reg:tsskrivare 1700; avsked 1702.

Hadelin, Andreas: reg:tsskrivare 1702; hovnotarie i Änkedrottningens borgrätt 1710.

Schiærström, Knut: kansliskrivare vid Änkedrottningens landskansli å Gripsholm i juni 1706; reg:tsskrivare $^{27}/_{5}$ 1710; reg:tsauditör $^{2}/_{4}$ 1712; konfirm. fm. $^{14}/_{12}$ 1716.

Söderberg, Per: reg:tsskrivare 1702; död 1708.

Wallberg, Magnus: mönsterskrivare; reg:tsskrivare och kommissarie $^{1}/_{4}$ 1716.

Regementsfältskärer.

Beijer, Georg Henrik: fältskärsgesäll 1700; reg:tsfältskär $^{29}/_{3}$ 1709; konfirm. fm. $^{14}/_{12}$ 1716: avsked $^{26}/_{2}$ 1720.

Hildeman, Johan: reg:tsfältskär $^{25}/_{2}$ 1702; examinerad $^{13}/_{5}$ 1702; död $^{13}/_{10}$ 1708.

Masskall[1], *Johan:* antagen från Norra Skånska kav.-reg:tet i mars 1720; avsked $^{20}/_{7}$ 1723.

Öhrman, Klas Ulrik: antagen $^{1}/_{8}$ 1716.

Regementskommissarier.

Bergman, Jonas; reg:tskommissarie i juli 1718.

Malmgren, Per; reg:tskommissarie; avsked 1718.

---

[1] Namnteckning; skrives även Matschou, Mazschou, Mashou, Maschou.

Åbo, Nylands och Viborgs läns tremännings-regemente till häst,

från 1702

Åbo läns tripleringskavallerieskvadron.

(C. b. N. 11 i K. Krigsarkivet)

Av

E. Leijonhufvud

Regementet uppsattes enl. k. brev 26/4 1700 av rusthållare vid de tre ordinarie kavallerireg:tena i Finland. Redan följande år förenades emellertid tremänningarna från Nylands och Tavastehus län med Nylands ordinarie kavalleriregte och tremänningarna från Viborgs län med Viborgs läns fördubblingskavalleriregte, varför av det ursprungliga tremänningsreg:tet vid 1702 års ingång kvarstod såsom självständigt truppförband endast tremänningarna från Åbo län under namn av Åbo läns tripleringskavallerieskvadron. Med början av år 1710 försvann även denna, i det att densamma överfördes till Åbo läns ordinarie kavalleriregte.

(4 kompanier.)

Chef för regementet.

Rehbinder, Karl Magnus, frih; chef 13/8 1700; död i april 1701.

Överstelöjtnant vid regementet.

Ruthenhjelm, Göran: ö. l. här 13/8 1700; avsked i början av år 1701 för ålder och bräcklighet.

Överstelöjtnanter och chefer för eskvadronen.

Pistolekors, Karl Gustaf: major här 13/8 1700; konfirm fm. 1/2 1701; ö. l. 4/3 s. å; avsked 2/9 1702.

von Dellwig, Otto Gustaf: ryttm. här 24/11 1700; konfirm fm. 20/11 s. å; major 1701; ö. l. 2/9 1702; konfirm. fm. 30/3 1706; död i Viborg nov. 1706.

rutz. *Gustaf:* greve; löjtn. vid Viborgs fördubbl. kav. 1700 $^{7}/_{11}$; ryttm. här $^{26}/_{11}$ 1701 Cronhjorts fm; transp. till Tiesenhausens värv. kav. reg:te Cronhjorts fm; major vid Nylands fördubbl. kav. $^{1}/_{2}$ 1706 Maidels fm.; ö. l. här $^{24}/_{11}$ 1706 Maidels fm.; transp. till Åbo läns ord. kav. 1709. Slutligen överste för Älvsborgs reg:te 1739 och s. å. landshövding i Österbotten.

Majorer.

Lilljebrunn. Andreas: deltagit i Karl XI:s krig och där under 1677 svårt sårad; efter fredens slut avskedad; korpr. vid Nylands kav. reg:te 1685; löjtn. 1689; ryttm. här $^{18}/_{10}$ 1700; konfirm. fm. $^{26}/_{11}$ s. å.; sårad vid Narva; major $^{4}/_{3}$ 1701; avsked $^{14}/_{10}$ s. å., vilket han begärde efter Tremänningarnas understickande.

Rehbinder, Bernhardt Wilhelm: frih.; ryttm. här $^{22}/_{11}$ 1700: major $^{1}/_{2}$ 1701 Cronhjorts fm.; öv. löjtnant vid Nylands kavalleri $^{26}/_{11}$ s. å.; konfirm. fm. $^{30}/_{3}$ 1706.

Regementskvartermästare.

Bure, Reinhold Johan: (se ryttm.).

Rehbinder, Wilhelm Henrik: regkvm. här $^{26}/_{11}$ 1700; ryttm. vid Nylands och Tavastehus läns kav. reg:te $^{16}/_{12}$ 1702.

Turlau, Wollmar Johan: f. i Livland 1667; kommit i tjänst 1686 och varit volontär vid gen. major von der Pahlens reg:te; kvarterm. vid öv. Tiesenhausens värv. reg:te $^{4}/_{5}$ 1694; löjt. vid Viborgs läns fördubbl. kavall. Cronhjorts fm.; regkvm. här Cronhjorts fm. $^{13}/_{6}$ 1703; ryttm. vid Åbo läns ordin. kavall. reg:te 1710.

Adjutant.

Höpner, Jakob: (se kornetter).

Ryttmästare.

Bure, Axel: löjtn. vid Ingermanländska drag. reg:tet $^{24}/_{9}$ 1700; sek. ryttm. här $^{3}/_{12}$ 1701; ryttm. $^{2}/_{8}$ 1703; sek. ryttm. vid Åbo läns ord. kav. reg:te 1709; stupad vid Storkyro $^{19}/_{2}$ 1714.

Bure (Buræus), Reinhold Johan: kommit i tjänst vid garnisonen i Dorpat 1690; volontär, korpral och und.officer; fänrik vid

överste Nieroths reg:te 4/5 1700; kornett här 1/11 1700 (2?/? 1701); löjtn. i maj 1701 Cronhjorts fm.: regkvm. 2/11 1701 Cronhjorts fm.: ryttm. 2/7 1703 Cronhjorts fm.: ryttm. vid Åbo läns ord. kav. reg:te 1709.

de la Motte, Reinhold: ryttm. här 19/10 1700; konfirm. fm. 26/11 s. å.; livdrabant 30/4 1701; död 1709 och begraven 5/4 s. å. i Budissin.

Grünewald (Grönvalt), Wolter Reinhold: korpral vid Viborgs läns kavalleri; kvarterm. 27/2 1698; löjtn. vid de la Gardies värv. reg:te 24/2 1700? ryttm. här 26/11 1700.

v. Holmdorff, Johan: ryttm. här 17/11 1700; konfirm. fm. 26/11 s. å.

[*von Konow, Adolf Berendt:* f. 12/6 1678. Enl. fullm. av Cronhjort 19/12 1700 ryttm. vid »Åbo och Viborgs läns triplerings Cavallerie»; torde dock hava varit vid Åbo läns dubbl. reg:te; stark partigängare; kallades av finnarna »Svarta räven»; fången 1704 vid Narva; hemkom i mars 1722.]

Köhler, Fromholt: ryttm. här 18/12 1700; konfirm. fm. 22/1 1701; major vid Nylands dubbl. kav. reg:te 13/7 1703; död på Tolckby rusthåll i Hälsinge s:n 14/1 1706;

von Rosen, Hans Henrik: ryttm. här 4/3 1701; major vid Livländska lantdragonerna 26/11 1704.

Schmiedefelt (Schmittfeldt) Kristian Joakim: ryttm. här 1/2 1701 Cronhjorts fm.; major vid Åbo läns kav. reg:te 1706; lagman.

Löjtnanter.

Becker, Andreas: löjtn. här 1/8 1703; understucken Åbo läns ord. kav. 17..; omkommen vid Storkyro 19/2 1714.

Brummer, Wollmar (Wollmer): löjtn. 3/11 1700; konfirm. fm. 25/11 s. å.; antagl. ryttm. vid Östgöta kav. reg:te 1702; stupade vid Warschau 21/7 1705.

Graff, Gustaf: und.officer i 10 år vid gen.major v. d. Pahlens reg:te; löjtn. här 17/11 1700; konfirm. fm. 26/11 s. å.; int. löjtn. vid Nylands kav. reg:te 1701; ryttm. vid Östgöta kav. reg:te 26/6 1702, fången vid Poltava 28/6 1709; död 12/7 1716.

Muhl, Otto Reinhold: löjtn. här 14/11 1700; konfirm. fm. 26/11 s. å.

von der Pahlen, Otto Kristian: frih.; löjtn. här 18/10 1700; konfirm. fm. 26/11 s. å.; transp. till Nylands kav. reg:te 1701; ryttm. vid Smålands kav. reg:te 20/3 1703; major 4/12 1708; fången; hemkom 1722.

Petraeus, Eskil: kvarterm.; kornett här 19/12 1700 (i mars 1701); löjtn. i dec. 1703; transp. till Åbo läns ord. kav. reg:te 1708 (5/4 1709); fången i juli 1709; avsked med ryttm. rang 11/7 1722.

Pihlroth, Henrik; kommit i tjänst och varit mönsterskrivare och kvarterm.; kornett här 14/10 1702 Cronhjorts fm.; löjtn. 6/10 1704 Maidels fullm.; transp. till Åbo läns ord. kav. reg:te 1710.

Rehbinder, Karl Henrik: frih.; löjtn. här 26/11 1700; transp. till Nylands kav. reg:te 1701.

Stackelberg, Otto Jurgen: kornett; löjtn. här 1/2 1701 Cronhjorts fm.

Stigman, Bengt: f. i Småland 1681; kommit i tjänst 1693 och varit trumslagare; volontär 1697 vid gen.major Horns värv. inf.reg:te; korpral och sergeant vid Ingermanländska drag. reg:tet; kornett här i dec. 1704 Maidels fm.; löjtn. i febr. 1705 Maidels fm.; transp. till Åbo läns ordin. kav. reg:te 1709 eller f. o. m. 1710; fången i aug. 1711; sek.ryttm. 15/5 1714; konfirm. fm. 25/2 1717; stadsmajor i Hälsingfors 11/11 1721 efter erhållet avsked 11/10 s. å.

Wassman, Johan Erik; kornett; löjtn. här 1/2 1701; kornett vid Åbo och Björneborgs kav. reg:te 13/8 1702; stupade vid Gemäuerthof 16/7 1705.

Wiens (Wijns), Simon Gotthard (Rötger): tjänat i Polen som kornett; löjtn. här 25/1 1701; ryttm. vid Åbo läns fördubbl. kavall. 10/7 s. å.; konfirm. fm. 7/11 s. å.

Kornetter.

Berg, Kristian: kommit i tjänst 1703 och varit und.officer här; kornett 7/10 1704 Maidels fm.; transp. till Åbo läns kav. reg:te f. o. m. 1710; löjtn. 7/1 1714 Armfelts fm.

Fuldahn, Jakob Johan: kornett här 18/10 1700; konfirm. fm. 26/11 s. å.; död som kornett.

Grönlund, Anders: kornett här; fången.

Heerwagen, Johan Justus: kvarterm.; kornett här 1/2 1701.

Höpner, Jakob: adjutant här; kornett 25/1 1701.

von der Pahlen, Adam Johan: kornett här 22/11 1700; löjtn. vid Nylands och Tavastehus läns kav. reg:te 16/12 1702 med rang f. 16/8 1701.

von der Pahlen, Gustaf Johan; kornett här 18/10 1700; konfirm. fm. 26/11 s. å.; löjtn. vid Nylands och Tavastehus läns kav. reg:te 16/12 1702 med rang fr. 12/6 1701.

Thenius, Johan Henrik: kornett här 17/11 1700; konfirm. fm. 20/11 s. å.

Willand, Petter: kommit i tjänst 1700 och varit ryttare, korpral och kvarterm.; kornett här 16/6 1703 Cronhjorts fm.; transp. till Åbo läns kav. regte f. o. m. 1710; löjtn. 8/5 1714 Armfelts fm.

Regementspastorer.

Argillander, Henrik: skvadronspredikant här 29/10 1700; reg:ts pastor 2/12 1701 Cronhjorts fm.; överförd till Åbo ordin. kav. reg:te f. o. m. 1710; konfirm. fm. 25/2 1717; kyrkoherde i Kuopio församling.

Thomas, Johan Henrik, [illegible]

Williams, Peter [illegible]

Register [illegible]

[illegible]

Upplands ståndsdragonregemente.

(C. b. N. 16 i K. Krigsarkivet)

Av

E. Leijonhufvud.

Enl. k. brev d. 26 april och 16 juli 1700 skulle av »adeln, prästeståndet och andra ståndspersoner såväl som bergslagen» inom det egentliga Sverige uppsättas ett dragonreg:te, för vilket E. Stenbock blev chef. Då de uppsatta dragonerna överstego det antal, 600 man, vartill reg:tet beräknats, befalldes den 6. sept. s. å. uppsättningen av ännu ett dragon reg:te, i vilket skulle ingå dragonerna från de skånska provinserna samt om så behövdes från Småland och Östergötland (Skånska ståndsdragonreg:tet). Reg:tena buro till en början namn efter sina resp. chefer. Då här ifrågavarande reg:te blivit fånget vid Perevolotjna 1709, påbjöds dess uppsättning 1711 för andra gången, varom senaten utfärdade föreskrifter i januari 1712. I januari 1716 erhöll reg:tet namnet Upplands Standsdragonreg:te och samma år ökades det till 1.000 man. I nov. 1719 understacks under detsamma en del av manskapet från det då upplösta Upplands tremännings reg:te till häst. Ståndsdragonreg:tet upplöstes i oktober 1721, varvid manskapet understacks under andra reg:ten huvudsakligen under Livdragonerna i Finland samt Tavastehus och Nylands infanterireg:ten (resp. 80, 311 och 304) man.

(Först 6, från $^{26}/_{3}$ 1701 8 kompanier)

Regementschefer.

Stenbock, Erik Gustaf, greve; varit överste i främmande tjänst; överste här $^{24}/_{8}$ 1700; avsked på grund av sjukdom $^{2}/_{10}$ ($^{27}/_{11}$) 1701; gen.löjtn. $^{9}/_{3}$ 1720.

Wennerstedt, Anders: ryttm. vid Östg. kav. reg:te $^{6}/_{10}$ 1679; ö. l. vid Upplands tremän. reg:te t. h. $^{18}/_{7}$ 1700; överste här $^{5}/_{2}$ ($^{26}/_{6}$) 1702; fangen 1709; hemkom 1722; gen.löjtn. $^{26}/_{4}$ s. å.

von Fersen, Hans, greve; kapt. vid Pommerska drag. reg:tet $^{15}/_{5}$ 1705; major vid norra skånska kav. reg:tet $^{5}/_{2}$ 1710; gen.-adjut. vid Västgöta armén $^{15}/_{2}$ 1711; överste vid konung Stanislai drabanter $^{19}/_{6}$ s. a.; överste här $^{29}/_{1}$ 1712; konfirm. fm. $^{30}/_{4}$ s. a.; transp. till Västgöta kav. reg:te $^{15}/_{3}$ 1714; åter hit $^{25}/_{11}$ s. å.; gen.major av kav. $^{29}/_{4}$ 1719; gen. löjtn. av kav. $^{26}/_{1}$ 1720.

Sekundöverste.

Posse av Säby, Maurits, frih.; ryttm. vid Västg. tremän. t. h. 6/9 1700; transp. till Livreg. t. h. 18/10 1709; gen.adj. av kavalleriet 27/5 1710; öv.löjtn. vid Uppl. tremän. t. h. 5/2 1712; konfirm. fm. 13/6 s. å., men gjorde ej tjänst där; transp. till Västg. ståndsdrag. 6/10 1712; transp. hit såsom öv. löjtn. 11/7 1716; sek.överste 10/8 1719. Enl. Karl XII:s fm. var Posse ryttm. vid livreg:tet, då han 27/6 1713 blev öv.löjtn. vid Västg. ståndsdrag.

Överstelöjtnanter.

Banér, Per, frih.; öv.löjtn. här 3/11 1700; kommendant i Seelburg 12/9 1701; överste och chef för Smålands tremän. reg:te t. f. 4/1 1704—16/10 1708.

Danckwardt, Joakim: kapt. vid G. M. Lewenhaupts reg:te i Holland 27/9 1688; transp. hit 5/9 1700; major 8/5 1703; konfirm. fm. 27/6 s. å.; öv.löjtn. 14/2 1705; stupade vid Gemäuerthof 16/7 s. å.

Ehrenspetz (före adlandet 1702 kallad *Spect*), *Abel:* kapt. vid överste G. A. Taubes värv. drag. reg:te 29/12 1703; fången vid Dnjepr 1/7 1709; major vid Upplands reg:te 1710; major vid Östgöta kav. reg:te 11/3 1711; öv. löjtn. här 3/3 (29/1) 1712;[1] avsatt i april s. å.

Günther, Julius: född i Bremen; fänrik vid överste Ekeblads värv. inf. reg:te 1709; adjut. vid konung Stanislai drabanter 10/6 1710; kapt. här 17/3 1712; senat. fm. 12/4 s. å.; konfirm. fm. 2/2 1716; major 19/6 s. å.; öv. löjtn. 2/11 1719; avsked i okt. 1721.

Horn av Marienborg, Gabriel, frih.; major här 5/9 1700; öv. löjtn. 30/11 1701; överste vid Livländska Adelsfanan 1702; konfirm. fm. 11/1 1704; stupade vid Gemäuerthof 16/7 1705.

Lewenhaupt, Gustaf Adolf, greve: kapt. här 5/9 1700; gen.adjut. vid gen.major Schlippenbachs armé i april 1702; öv.löjtn. här i aug. s. å.; transp. till Åbo och Björneborgs läns kav. reg:te 28/10 1706; konfirm. fm. 2/1 1707; illa sårad vid Hummelshof; stupade vid Ljäsnaja 29/9 1708.

---

[1] Ryttm. vid Livreg:tet Erik Ryding hade före E. blivit förordnad till denna beställning, men blev på egen begäran i stället E:s efterträdare som major vid Östgöta kav.reg:te.

Ryding, år 1712 adlad *Rydingsvärd*. *Erik*: ryttm. vid Livreg:tet t. h. 13/6 1710; öv. löjtn. här 29/1 1712; konfirm. fm. 30/4 s. å.; fången vid Moss 10/4 1716, men rymde ur dansk fångenskap 1718; avsked 30/9 1719.

von Schwaben, *Johan*: tjänat 22 år hos republiken Venedig och hert. av Würtemberg; kapt. här 5/9 1700; fången i juni 1703; illa sårad vid Jakobstad 1704; major 14/2 1705; fm. av Schlippenbach, såsom öv. löjtn. 1/11 1706; fången 1709; hemkom 1722; överstes avsked 28/5 s. å. »en mogen och stadig man».

Majorer.

Bröms, *Petter*: ryttm. vid Östgöta kav.-regte 1710; major här 29/1 1712; konfirm. fm. 30/4 1712; avsatt 2/2 1716.

Gyllenpamp, *Lars*: korpral vid norra skånska reg:tet t. h.; fänrik vid greve Oxenstiernas reg:te i Brabant; Grand Mousquetair i Polen; kapt. löjtn. här 5/9 1700; kapt. 12/4 1701; konfirm. fm. 24/7 1705; sek. major 3/8 1704; ord. major 1/11 1706 Schlipp. fm.; kom efter slaget vid Poltava till Bender; hemkom 1713; död 23/4 1717 (Enl. Anrep).

Hertz, *Henrik Adrian*: kapt. vid Stadeska inf. reg:tet 20/12 1709; major vid Bohusläns drag. regte 14/9 1718; transp. hit 2/11 1719; avsked i okt. 1721.

Voltemat, *Henrik Julius*: sek.kapt vid Upplands reg:te 27/2 1710; prem. kapt. mars 1711; konfirm. fm. 8/3 1712; major här 2/2 1716; avgången från reg:tet 27/1 1720 efter erhållet avsked; öv. löjt. vid Upplands reg:te 20/2 s. å.

Regementskvartermästare.

Arman, *Karl*: sergeant här; adjut. 8/5 1703; kornett 8/5 s. å.; konfirm. fm. 27/6 s. å.; löjtn. 1/9 1705; konfirm. fm. 4/1 1707; regkvm. 1708; följde Karl XII till Bender; död 1717.

von Brinkman, *Anton Henrik*: regkvm. 11/6 1718 (se kapt.).

Falck, *Erik*: regkvm. 21/9 1701. (se kapt.).

Galle, *Olof*: regkvm. /9 1700; konfirm. fm. 24/7 1705.

von Gegerfelt, *Samuel*; regkvm. 5/9 1700. (se kapt.).

Gyllenhaal, *Abraham Rudolf*: regkvm. 11/7 1716. (se kapt.).

von Henell, *Anders Joakim*: regkvm. 17/3 1712; (se kapt.).

von Porten, *Karl Julius*: regkvm. 2/2 1716; (se kapt.).

Silfverlåås, *Gustaf*: regkvm. 1705; konfirm. fm. 4/1 1707.

Stiernmarck, Magnus: kornett vid Västgöta kav. reg:te 1/6 1714; löjtn. här 2/2 1716; regkvm. 25/10 1717; död 22/6 s. å.(?)

Wudd, Johan Vilhelm: kornett här 25/12 1700; regkvm. 20/11 1703; kapt. vid öv. Hjelms drag. reg:te 8/3 1704; död på marschen till Sachsen i juli 1706.

Zarth, Kristian (Kristoffer) Henrik: från kapt. vid fältmarskalken Dückers reg:te regkvm. här 19/1 1721 (med kaptens karaktär).

Regementsadjutanter.

Adler, Niklas: förare här 15/1 1713; serg. 1/12 s. å.; reg:tsadjut. 13/4 1714; avsked 13/9 1715; löjtn. vid Södra Ångermanlands komp:i av Änterkarle reg:tet 11/11 1717; avsked med kaptens karaktär och rang 30/9 1719.

Alleman, Adam Gabriel: reg:tets adjut. 2/12 1712; avsked 13/4 1714.

Björnram, Anders: reg:ts adjut. 25/10 1717. (se löjtn.).

Falk, Erik Vilhelm (Johan): fältväbel här; reg:tsadjut. 14/4 1721; avsked i okt. s. å.

Hambnström, Petter: reg:tsadjut. 2/2 1716. (se löjtn.).

Hård av Segerstad, Gustaf Adolf: avsked från amiralitetet 1703 och s. å. dragon och sergeant här; kapten vid Västgöta tremän. t. f. 15/6 1704.

Höjer, Kristian Henrik: f. i Bergslagen 1683; mönsterskrivare vid Upplands reg:te 10/4 1710; sergeant här 10/8 1716; fältväbel 2/12 1717; reg:tsadjut. 18/9 1718; avsked 14/4 1721.

Hök, Anders; f. i Stockholm; adjut. här 20/2 1709; 2:ne ggr fången; hemkom 1719.

Mollie, Abraham: reg:tsadjut. före 5/4 1701. (se löjtn.).

Pauli, Gustaf: reg:tsadjut. här 1720 (se Bergström: Vadstena krigsmanshus).

Sundling, Erik: reg:tsadjut här; död före 6/3 1711.

Trygg, Olof: reg:tsadjut. före 1/9 1705. (se löjtn.).

Westlind, Lars: reg:tsadjut. 1705; konfirm. fm. 4/1 1707. (se löjtn).

Kaptener.

Bergudd, Petter: fänrik vid Västgöta fotfolk; löjtn. vid Norra skånska kav. reg:tet 22/10 (28/8) 1710; kapt. här 30/4 1712; vid 1714 års gen.mönstring »påstår öfversten att bliva honom qvitt, för dess många emot honom hafvande besvär och klagopunkter»; avsked 1715.

von Bildring, Jakob Johan: tjänat vid artilleriet i Stockholm; kornett här 1701; löjtn. 15/1 1702; konfirm. fm. 24/7 1705; kapt. 1/9 s. å.; konfirm. fm. 4/1 1707; av våda ihjälskjuten av löjtn. Anberg i Solvitschegodsk i jan. 1717.

Bjorndahl, Petter: f. i Skåne 1683; befordrad 6/12 1706 ifrån korp. vid Skånska ståndsdrag. till konung Stanislai Garde du Corps; löjtn. här 14/5 1713; kapten 2/3 (2/2) 1716; avsked 30/9 1719.

von Brinckman, Anton Henrik: korp. här 1712; transp. till Västgöta kav. reg:te 1714; adjut. s. å.; transp. till Adelsfanan 1715; kornett här 2/2 1716; löjtn. 25/10 1717; regkvm. 11/6 1718; kapt. 19/1 1721; avsked 17/10 s. å.; kapt.löjtn. vid Bohusläns drag. reg:te 4/6 1730.

Bähr, Petter: f. i Livland 1681; (korp.) vid konung Stanislai trupper 20/2 1705; kapt. här 17/3 1712; konfirm. fm. 2/2 1716; transp. till Närike-Värmlands reg:te 12/12 1721; död 28/10 1739.

Calmander (Kallmander), Jakob: sergeant vid Livgardet; kornett här 30/4 1712; fången vid Poltava, men rymde ur rysk fångenskap; löjtn. 13/9 1715; konfirm. fm. 2/2 1716; kapt. 2/3 s. å.; fången i Norge 17/3 1716; återkom i sept. 1718; död 3/4 1719.

von Dammenhof, se Pusinna von Dammenhof.

Didron, Herman Frans Karl: serg. vid K. G. Dückers värv. drag. reg:te 1708; fången i Ryssland; kapt. här 23/6 1720; transp. till Nylands inf. reg:te 16/10 1721.

Engelhardt, Mikael Vilhelm: löjtn. här 10/7 1706; kapt.; fången vid Poltava; hemkom 24/4 1723; majors karaktär 22/8 s. å.

Falck, Erik: tjänat i Holland 1691—1698; löjtn. här 5/9 1700; regkvm. 21/9 1701; konfirm. fm. 24/7 1705; sårad vid Gemäuerthof och kapt. 5/8 s. å.; fången vid Poltava; kom hem i juni 1722; avsked med majors karaktär 10/7 s. å.

Farin, Fredrik: f. i Preussen 1687; anställd vid Konung Stanislai Garde du corps 20/8 1708; fänrik vid överste Fürstenbergs inf.reg:te 1712; kornett här 18/2 1713; konfirm. fm. 2/2 1716; löjtn. 2/3 s. å.; kapt. 26/6 1718; avsked med majors rang 17/10 1721.

de Flon, Johan: löjtn. här 16/4 1701; konfirm. fm. 27/6 1703; kapt. 1/9 1705; konfirm. fm. 4/1 1707; interimavsked 1706; avsked i juni 1708.

von Gahlen, Gustaf Reinhold: kapt. här 1703; konfirm fm. 27/6 s. å.; död 19/6 1705.

von Gegerfelt, Samuel: kadett, fänrik och löjtn. vid reg:tet Royal Danois i Frankrike; regkvm. här 5/9 1700; kapt 21/6 1701;

särade 1705 dödligt i en »hastig rencontre» kapt. v. Gahlen; förd i arrest till Riga, varifrån han lyckades fly till Holland, där han gick i fransk tjänst.

Gothzell (Göthzell) Ragvald; undoff. vid Artilleriet 1701—1703; kornett vid överste d'Albedyhls drag. reg:te 1703; korpral vid Konung Stanislai drabanter 1705; kvarterm. 1711; kapt. här 17/3 1712; var 1/2 1717 ryttm. vid Upplands tremänn. reg:te t. h.; avsked 30/9 1719.

Gyllenborg, Johan, greve; kornett här 1/10 1700; konfirm. fm. 25/10 s. å.; löjtn. 27/6 1703; kapt. 10/7 1706; fången 28/6 (1/7) 1709; hemkom i jan. 1719; majors karaktär; gen.adjut. vid Stockholmska armén 26/11 s. å.; slutl. riksråd.

Gyllenhaal, Abraham Rudolf: löjtn. vid Västgöta standsdrag. 27/1 1713; regkvm. här 11/7 1716; kapt. 25/10 1717; transp. till Adelsfanan 19/1 1721.

von Günthersberch, Henrik Johan: kapt. här 15/3 1702; konfirm. fm. 24/7 1705; stupade vid Gemäuerthof 16/7 1705.

Hanell (adlad 1719 *von Henell*) *Anders Joachim:* löjtn. vid Viborgs läns inf.reg:te 16/5 1710; transp. till Skånska östra reg:tet 30/1 1712; regkvm. här 17/3 s. å.; kapt. 13/4 1713; transp. till Skånska ständsdragon. 2/2 1716; författare till Det Anno MDCCXXIX (resp. MDCCXXXV) florerande Swerige m. m.

Horleman (adlad *Hårleman*) *Paco J.;* ryttm. vid Upplands tremän. t. h. kapt. här 8/10 1719; kon. fm. 17/12 1720; avsked 1721; transp. till Upplands reg:te 20/10 1724.

Haij, Krister Karl; konduktör vid fortifikationen 6/8 1700; löjtn. här 8/5 1703; konfirm. fm. 27/6 s. å.; kapt. 17/3 1709; fången vid Poltava; hemkom 19/3 1722; transp. till Åbo läns inf.regte.

Jernfeldt (adl. *Jernfeltz* 1719) *Krispin:* ryttare vid Livreg:tet t. h. 3/6 1712; korpral 26/11 1713; löjtn. här 29/12 1714; konfirm. fm. 2/2 1716; kapt. 16/6 s. å.; avsked 30/9 1719.

Leijondahl (*Lewendahl*) *Karl Johan:* fänrik vid överste Hillebards inf.reg:te 3/6 1706; löjtn. vid Jönköpings reg:te 16/12 1709; kapt. 23/6 1711; transp. hit 17/3 1712; konfirm. fm. 2/2 1716; majors karaktär 21/3 1720; transp. till Adelsfanan 3/9 s. å.

Loos, Henrik: f. i Stockholm 1692; volontär 1709; musketerare vid Livgardet 1712; rustmästare och förare s. å.; adjutant 1713 (fullm. dat. 10/11 1711); kapten här 2/2 1716; transp. till Närike—Värmlands reg:te 30/6 (30/7) 1718; avsked 11/11 s. å.; kapt. vid Jönköpings reg.; död 29/3 1724 i Jönköping.

Meissel, August (Augustin): sergeant här; löjtn. 12/4 1701: konfirm. fm. 27/6 1703; kapt. 1/6 1705; konfirm. fm. 4/5 1707; illa sårad vid Saladen 1703 och Gemäuerthof 1705; permitterad till Sverige 1707, »att bruka surbrunnskuren för sina svara blessyrer»; gjorde sedan ingen tjänst vid reg:tet; lantjägmästare i Kalmar län 2/4 1710.

Meissel, Johan (Meijdel): löjtn. här 5/9 1700; konfirm. fm. 12/4 1701; kapt. 2/9 s. å.; konfirm. fm. 12/4 1705; sårad i Riga 1705 och stupad vid Ljäsnaja 29/9 1708.

Pahl, Johan: f. i Stockholm: volontär vid Livgardet i dec. 1712; fänrik vid Upplands reg:te 15/7 1713; konfirm. fm 8/7 1715; löjtn. här 11/6 1716; kapt. 26/6 1718; avsked 30/9 1719.

Pauli, Maurits Vilhelm: f. i Uppland; kapt. vid Upplands reg:te 22/9 1712; transp. hit 11/7 1716; majors karaktär 2/1 1720; kapt. med majors karaktär vid Västgötadals reg:te 23/6 1722.

de Petival, Johan: f. i Frankrike 1689; tjänat i Frankrike under 6 år som fänrik och löjtn.; kapt. vid Franska drag. reg:tet 24/12 1717; kapt. här 24/9 1718; avsked 1/8 1719.

von Porten, Karl Julius: fänrik vid Livgardet 1714 (fm. 10/11 1711); regkvm. här 2/2 1716; kapt. 11/7 s. å.; avsked 30/9 1719.

Pusinna von Dammenhof, Kristian: löjtn. här 5/9 1700; kapt. 21/9 1701; konfirm. fm. 24/7 1705; stupade i slaget vid Gemäuerthof 16/7 1705.

Ramfelt, Fredrik Kristoffer: fänrik vid Svenska Livreg:tet till fot (Prins Karls reg:te) 1692; löjtn.; kapt. här 1700; konfirm. fm. 7/5 1701; major vid Södermanlands reg:te 11/5 1710; dömd sin tjänst förlustig 31/10 1711.

Ridderström, Per: ryttm. vid Östgöta kav. reg:te 27/1 1718; transp. hit 17/12 1720; transp. till Åbo läns inf. reg:te.

Svedheim (1719 adlad *Swedenheim*), *David:* sergeant vid Livgardet; löjtn. här 11/7 1716; kapt. 13/9 1718; avsked 30/5 1720.

Stackelberg, Kaspar: volontär vid livgardet; kornett vid Estländska Adelsfanan 28/2 1698; löjtn. 21/6 1701; kapt. här 8/5 1703: konfirm. fm. 27/6 s. å.; fången vid Poltava; ihjälstucken i Tobolsk av ryttm. A. Löschern von Hertzfelt 2/6 1721.

Taube af Odenkat, Karl Didrik: frih.; f. i Karlskrona; volontär vid Livgardet 1709; sergeant 1710; adjut.; löjtn. vid Viborgs läns inf. reg:te 1711; kapt. här 2/2 1716; avsked 30/9 1719.

Tolstedt, Georg: f. i Stockholm 1695; volontär vid Livgardet i sept. 1713; förare i maj 1714; fänrik vid Närike—Värmlands tremän.

reg:te t. f. $^{16}/_{2}$ 1715; löjtn. här $^{11}/_{7}$ 1716; kapt. $^{13}/_{9}$ 1718; avsked $^{30}/_{9}$ 1719.

[*Tornsköld*, kapt här $^{12}/_{4}$ 1701; gjorde aldrig tjänst vid reg:tet.

Wachschlager, Karl: frih. »Blivit i Königsberg brukat att värva och hit till Sverige översända så mycket manskap som stod att erhallas»; löjtn. här $^{28}/_{3}$ 1713; kapt. $^{2}/_{2}$ 1716; majors avsked $^{30}/_{9}$ 1719.

Wennerstedt, Simon Jakob: adjut. vid fortifikations fältstaten $^{2}/_{2}$ 1702; kornett här $^{4}/_{5}$ 1703; konfirm. fm. $^{27}/_{6}$ s. å.; löjtn. 1704; kapt. i okt. 1706; fangen vid Dnjepr $^{1}/_{7}$ 1709; hemkom i april 1722; transp. till Västgötadals reg:te med majors karaktär $^{4}/_{5}$ 1722; öv. löjtns. karaktär $^{15}/_{7}$ 1723.

Löjtnanter.

Anrep, Jakob: kornett här $^{1}/_{10}$ 1700; konfirm. fm. $^{25}/_{12}$ s. å.; löjtn. $^{27}/_{6}$ 1703; uppgives av Anrep hava ihjälskjutits i duell i Kurland.

Aurell, Jonas: från löjtn. vid Upplands tremänn. t. h. transp. hit $^{21}/_{12}$ 1719; gjorde kaptens tjänst vid reg:tet; avsked $^{17}/_{12}$ 1720; död $^{26}/_{1}$ 1765.

Bagge av Söderby, Anton Johan: löjtn. vid Västgötadals reg:te $^{20}/_{9}$ 1696; löjtn. här $^{5}/_{9}$ 1700; död $^{21}/_{9}$ 1704.

Berg (*von Berger*), *Anders Johan:* fänrik här; hade före anställn. här »ur swår fångenskap från ryssen echaperat»; löjtn. $^{17}/_{3}$ 1712; död $^{12}/_{4}$ s. å.

Bergh (adlad 1719 *Bergencrantz*, ointrod.), *Anders:* fänrik vid överste Nieroths värv. inf. reg:te $^{2}/_{11}$ 1704; drabant vid Konung Stanislaus drabantkar $^{10}/_{10}$ 1706; vid hemkomsten från Bender löjtn. här $^{30}/_{9}$ 1713; avsked $^{14}/_{9}$ ($^{9}/_{10}$) 1715; kapt. vid Tavastehus läns inf.reg:te $^{22}/_{8}$ 1716; konfirm. fm. $^{25}/_{2}$ 1717.

Björnram, Anders: sergeant vid Upplands reg:te $^{22}/_{9}$ 1712; reg:ts-adjut. här $^{25}/_{10}$ 1717; löjtn. $^{13}/_{9}$ 1718; transp. till Kymmenegårds läns inf. $^{31}/_{10}$ 1721; kapt. $^{2}/_{1}$ 1742; konfirm. fm. $^{19}/_{3}$ s. a.

Bonde, Filip: kornett här $^{1}/_{10}$ 1700; konfirm. fm. $^{25}/_{12}$ s. å.; löjtn. $^{27}/_{6}$ 1703; kapt. vid Kronobergs reg:te $^{14}/_{2}$ 1705; ryttm. vid Norra skånska kav. reg:tet $^{3}/_{5}$ 1707.

Bäfverfelt, Petter Gustaf: tjänat sig upp till kornett här $^{1}/_{6}$ 1703; konfirm. fm $^{27}/_{4}$ 1705; löjtn. s. å.; konfirm. fm. $^{4}/_{1}$ 1707; var med vid Poltava och i Turkiet; ryttm. vid Smålands kav. reg:te $^{3}/_{9}$ 1714; transp. till Upplands tremän. t. h. $^{22}/_{6}$ 1717.

Cabbe, Petter: (skrev sig sa), f. i Uppsala 1682; furir vid Västgöta ståndsdrag. reg:te i nov 1708; sergeant i okt. 1709; kornett 16/6 1710; löjtn. 18/8 1711; senat.fm. 29/11 s. a.; avgick från reg:tet 7/1 1717; löjtn. här 26/6 1718; avsked 30/9 1719.

Dahl, Karl: f. i Västergötland 1685; kvarterm. vid Livreg:tet t. h. 15/10 1711 (19/2 1712); kornett här 2/2 1716; löjtn. 25/10 1717; avsked i okt. 1721; transp. till Kronobergs reg:te 1723; avförd ur rullorna 12/2 1724, enär han aldrig infann sig vid reg:tet.

Dahl, Samuel: f. i Västergötland 1690; sergeant vid Västg. femmän. t. f. 1711; sek.kvm. vid Livreg:tet 19/2 1712; kornett här 2/2 1716; löjtn. 15/10 1717; avsked 8/6 1719.

von Duker, Ernst (Ernold) Johan: f. i Livland 1698; fältväbel här 26/10 1717; kornett 21/11 s. å.; löjtn. 26/6 1718; avsked 17/10 1721. (Kallas i avskedsbrevet Ernold).

Eenqvist, Erik: löjtn. här 15/7 1704; konfirm. fm. 24/7 1705.

Eneqvist (Engvist) Lars: serg. här; kornett 15/9 1704; löjtn..

Gripenstierna, Per: löjtn. här; förekommer 1701.

Gyllenpamp, Johan Gabriel: kornett här 1/9 1705; konfirm. fm. 4/1 1707; löjtn. 1/11 1706; konfirm. fm. 7/6 1707; tillfångatagen vid Dnjepr; fången i Simbirsk 1710; i Tobolsk 1712—1714, i Tomsk 1715—1718; kom hem 20/5 1723; transp. till Smålands kav. reg:te 8/8 1723 med ryttm. rang; död i aug. 1752.

Hambuström, Petter: f. i Karlshamn 1681; sergeant här 26/3 1712; fältväbel 31/7 1713; reg:tsadjut. 2/2 1716: löjtn. 25/10 1717; avsked 22/5 1719, men kvarstod som volontär till 8/1 1720.

Hasselgréen, Karl Gustaf: kornett vid Uppl. tremän. t. h. 1715; löjtn. här 23/6 1720; avsked 17/10 1721; livdrabant; död 6/4 1750.

Helling, Gustaf; f. i Riga 1690; volontär vid öv. löjtn. Lorentz' eskvadron 1706; fången 1706—1713; dragon här 1713; korpral 1714; rustm. 10/12 s. a.; kornett här 2/3 1716; löjtn. 26/6 1718; fältväbels indeln. vid Västgötadals reg:te 20/12 1722; intogs på krigsmanshuset 23/10 1753: död i Norrköping 2/1 1758.

Hummel, Kristian: volontär 1704 vid Smål. kav. reg:te: tjänat vid Konung Stanislai drabanter 1707; fältväbel här 1/7 1713; kornett 25/10 1717: löjtn. 13/9 1718; stupade i Norge 22/11 s. å.

Koslowskij, Frans Antonius: fänrik vid Upplands reg:te; löjtn. här 12/4 1712; avsked 14/4 1713.

von Krefelt, Johan (Jockim): volontär och und.off. vid gardet; fänrik vid överste Gyllenstjernas reg:te i Brabant; löjtn. här $^{5}/_{9}$ 1700; stupade vid Errestfer $^{31}/_{12}$ 1701.

von Lantingshausen, Jakob Albrekt: löjtn. vid Hallands inf.reg:te; transp. hit $^{14}/_{4}$ 1721; slutl. överståthållare i Stockholm.

Leijondahl, Johan: volontär vid Jönköpings reg:te $^{23}/_{6}$ 1710; förare $^{2}/_{2}$ 1711; fänrik vid Smålands tremänn. reg:te t. f. $^{5}/_{5}$ 1712; konfirm. fm. $^{14}/_{12}$ 1716; löjt. $^{25}/_{10}$ 1717; avsked $^{6}/_{2}$ 1718; löjtn. här $^{26}/_{6}$ s. å.; avsked $^{30}/_{9}$ 1719; kapt:s karaktär $^{17}/_{2}$ 1723.

Linqvist, Johan: f. i Bergslagen 1691; förare vid Västgöta tremänn. t. f.; kornett här $^{17}/_{3}$ 1712; senat. fm. $^{12}/_{4}$ s. å.; konfirm. fm. $^{2}/_{2}$ 1716; löjtn. $^{26}/_{6}$ 1718; avsked $^{30}/_{9}$ 1719.

Löfling, Johan Magnus: f. i Stockholm 1699; förare vid Västgöta Ståndsdrag. reg:te $^{2}/_{7}$ 1716; förare vid Livdrag. reg:tet $^{5}/_{.}$ 1717; kornett här $^{25}/_{10}$ 1717; löjtn. $^{13}/_{9}$ 1718; korprals indeln. vid Västgöta kav. reg:te $^{10}/_{3}$ 1723; slutl. löjtn:s indeln. $^{7}/_{.}$ 1741; ryttm. avsked $^{21}/_{8}$ 1741.

Moback, Göran: f. i Värmland 1692; fänrik vid Östgöta inf.reg:te $^{13}/_{6}$ 1716; löjtn. här $^{26}/_{6}$ 1718; avsked $^{8}/_{6}$ 1719.

Mollie (Molje, Molié, Mollio), Abraham: reg:tsadjut. här; löjtn. $^{5}/_{4}$ 1701; regkvm. vid Hälsinge inf.reg:te 1706; kapt. 1707; konfirm. fm. $^{6}/_{3}$ s. å.

Nourijn, Karl: kornett vid Östgöta kav. reg:te $^{16}/_{2}$ 1712; löjtn. här $^{17}/_{3}$ s. å.; degraderad till menig och därefter rymt.

Pihl, Johan: kornett här $^{27}/_{6}$ 1703; löjtn. 1705; konfirm. fm. $^{4}/_{1}$ 1707.

Pyttner, Johan: f. i Stockholm 1694; volontär här 1712; korpral $^{27}/_{11}$ s. å.; rustm. $^{27}/_{11}$ s. a.; kornett $^{2}/_{3}$ 1716; löjtn. $^{26}/_{6}$ 1718; avsked $/_{10}$ 1721 ($^{2}/_{6}$ 1722); komp.chef vid Närike-Värmlands reg:te $^{24}/_{11}$ 1748.

Rosenstjerna, Gustaf Adolf: kornett här $^{28}/_{3}$ 1701; löjtn. $^{25}/_{3}$ 1702; konfirm. fm $^{24}/_{7}$ 1705; ryttm. vid Södra skånska kav. reg:tet $^{11}/_{6}$ s. å.

de Salliet, Michel: sergeant här $^{1}/_{12}$ 1700; kornett $^{1}/_{9}$ 1705; löjtn. $^{17}/_{3}$ 1709; fången vid Poltava; hemkom $^{27}/_{8}$ 1722; avsked med kaptens karaktär $^{28}/_{11}$ s. a.

von Segebaden, Olof Ernst: fänrik vid överste Ekeblads värv. inf.reg:te; löjtn. här $^{30}/_{4}$ 1712; avsked $^{30}/_{9}$ 1713.

von Siegroth, David Fredrik: korpral vid Livreg:tet t. h. $^{5}/_{1}$ 1711; kornett här $^{11}/_{7}$ 1716; löjtn. $^{26}/_{6}$ 1718; placerad vid Västgötadals reg:te $^{31}/_{1}$ 1722; slutl. kornett vid Livreg:tet t. h. $^{1}/_{7}$ 1731.

Silfverlaas, Johan Gustaf: kornett 1/4 1701; löjtn. 27/6 1703.

Stenbock, Karl, greve; menig här i maj och korp. i juni 1701; kornett s. å.; löjtn. 1/6 1703; konfirm. fm. 24/7 1705; avsked 1706.

Trygg, Olof: reg:tsadjut. här; kornett 1/9 1705; konfirm. fm. 4/1 1707; löjtn. 17/3 1709; fången vid Poltava; rymde ur fångenskapen; hemkom i sept. 1716; efter hemkomsten stått vid överste Ribbings reg:te och bevistat norska kampagnen.

Vestlind, Lars: reg:tsadjut. här 1705; konfirm. fm. 4/1 1707; löjtn.; fången vid Poltava 1709; vistades i Tobolsk.

Wäsenberg, Knut: (stavade namnet så), f. i Västergötland 1688; volontär vid Västerbottens reg:te; korpral vid livdrag. reg:tet 1707; fången vid Poltava 1709; återkom till Sverige 1713; furir här 14/5 (10/8) 1713; fältväbel i sept. 1715; kornett 25/10 1717; löjtn. 13/9 1718; avsked 14/4 1721; enl. egen uppgift kaptens avsked 12/12 s. a.

Zapffe, Johan Zakarias: kornett här 22/6 1704; löjtn. 18/8 1706; fången vid Poltava; hemkom i maj 1722; avsked med kaptens heder och namn 5/ s. å.

Kornetter.

Barckenbohm, Daniel: kornett här 6/8 1712; avsked 14/12 (9/10) 1715; löjtn. vid Åbo läns inf.reg:te 1/9 1716; konfirm. fm. 25/2 1717; ryttm. vid Karelska kav. reg:tet 27/6 1718; avsked 19/9 1722; expektant vid Åbo läns inf.reg:te; fänriks indeln. vid detta reg:te 22/2 1724; kapt:s indeln. 21/6 1732; avsked med öv. löjtns karaktär 15/11 1753.

Björnram, Lars: furir vid Närike—Värml. reg:te i nov. 1714; kvarterm. vid Livreg:tet t. h. i jan. 1717; kornett här 26/6 1718; avsked 30/10 1719; placerad vid Kymmenegards reg:te 1721; fänriks indeln. 29/4 1740; löjtn. 26/6 1742; konfirm. fm. 26/8 s. å.

Bonde, Gustaf: greve; kornett här 1/10 1700; konfirm. fm. 25/10 s. å.

Brandt, Fabian: kornett här 1707; fången vid Poltava; hemkom till Riga i maj 1722 och fick avsked med kapt:s karaktär 9/5 1724.

Brohm, Anders: f. i Gävle 1698; rustm. här 26/6 1717; förare 2/12 s. å.; sergeant 31/12 s. å.; kornett här 25/6 1718; avsked 9/8 1719.

Bubb (Bubbe), Karl: f. i Stockholm 1696; volontär här 1713; rustm. 1714; kvarterm. vid Adelsfanan 10/5 1718; kornett här 13/9 s. a.; avsked 30/9 1719.

De Charlière, Jonas Georg: kornett 27/6 1703; stupade vid Gemäuerthof 16/7 1705.

Creutz, Gustaf Otto: kornett här 1/4 1701.

Elvurs (d'Elwij), Gustaf: minör vid artilleriet; kornett här 11/7 1716; död 11/4 1717.

von Essen, Eberhard (Gerhard): kornett här 25/8 1702; konfirm. fm. 24/7 1705; stupade vid Gemäuerthof 16/7 s. å.

Felix, Martin: f. i Kolberg 1686; furir vid gen.major Ekeblads värv. reg:te; förare här 12/8 1713; fältväbel 22/4 1714; kornett 13/9 1718; avsked 17/8 1719.

Fleming, Karl: kornett här 1/10 1700; konfirm. fm. 25/12 s. a.

Freijberg (Friberg, Friedberg), Daniel: kornett 27/6 1703; avsked 1706; var 13/12 1711 löjtn. vid Svenska Adelsfanan.

von Gardemein, Börje: konstapel vid Artilleriet; sergeant här 2/12 1717; fältväbel 31/12 s. å.; kornett 26/6 1718; transp. till Jämtlands kav. komp. 4/10 1721 och 1723 till Östgöta kav. reg:te, där han slutl. blev ryttm. 17/11 1748 och tog avsked 12/6 1750.

von Gersdorff, Jochim Kristoffer: kornett vid Skånska ståndsdrag. reg:tet 1/3 1708; fången vid Poltava, rymd ur fångenskapen 1711; återkom till Sverige 1713; kornett här (14/4) 1713; senat. fm. 8/7 s. a.; avgången i sept. 1715.

Granfelt från Dal, Jonas: f. i Värmland 1696; volontär vid den enroll. allmogen i Värmland 12/5 1714; fältväbel 13/8 s. å.; fänrik 20/10 s. å.; löjtn. 4/1 1715; gjorde en tid av 1716 fänrikstjänst vid Närike-Värml. reg:te; kornett här 27/6 1718; vid gen.mönstringen 1721 står antecknat, att han går till Närike-Värml. reg:te; löjtn:ts avsked 13/6 1741.

Grünholtz, Adam: kornett här 1705; konfirm. fm. 4/1 1707; stupade vid Ljäsnaja 29/9 1708.

Göritz, Henrik: f. i Königsberg 1689; tjänat under Sapieha 1706—1709 som »vachtmeister»; fången; echapperat; furir här 4/12 1712; förare 8/3 1715; serg. 13/9 s. å.; fältväbel 31/12 1717; avgått 28/2 1718; kornett 26/6 s. å.; avsked 17/10 1721.

Hägerman (Hagerman), Erik: kornett här 1705; konfirm. fm. 4/1 1707; fången vid Poltava; hemkom 27/8 1722; avsked 27/9 s. å.

Kafle, Erland: kornett här 22/6 1706; konfirm. fm. 7/0 1707; fången vid Poltava; hemkom 29/5 1723; avsked med löjtn:s karaktär 26/9 s. å; död 11/2 1728.

Köhler, Johan Vilhelm: f. 1687; förare här 1713; fältväbel 11/5 1716; kornett 13/9 1718; avsked 17/12 1720.

Lindstedt, Johan: mönsterskrivare vid Upplands reg:te 1712; fältväbel här 1/6 1716; kornett 25/10 1717; löjtn. vid Jämtl. kav. komp. 27/8 1718.

Lundman, Erik: från und.officer vid Hälsinge reg:te kornett vid det av överste Kruses kav. reg:te i Mitau hos de sjuka och blesserade kvarlämnade manskapet: kornett här 8/5 1703; konfirm. fm. 27/6 s. å.; fänrik vid Hälsinge reg:te 25/4 1704; löjtn. 1/9 1705; konfirm. fm. 7/3 1707; fången 5/10 1708.

Mannerberg, Jakob: kornett här 12/4 1701.

Medeen, Anton: sergeant här; kornett 2/2 1716; avsked 14/7 s. å.

Mer(c)ker, Johan Gottfrid: f. i Leipzig 1688; dragon här 1712; mönsterskrivare 2/10 1714; furir; sergeant 20/11 1716; 2. fältväbel 31/12 1717, men fick gå tillbaka 28/2 1718; kornett 13/9 1718; löjtn:ts avsked 7/3 1722.

Norberg (Nordberg), Petter: löjtn. vid Västmanlands reg:te; avgått 12/11 1719; kornett här 17/12 1720; avsked 17/10 1721.

Pahl, Karl: f. i Stockholm; volontär vid Livgardet 4/3 1717; förare här 1/7 (6/10) s. å.; fältväbel 21/1 1718; kornett här 26/6 s. å.; avsked 22/12 1721.

Palm, Karl Magnus: kornett här 1/9 1705; konfirm. fm. 4/1 1707; fången vid Ljäsnaja 29/9 1708; död 12/8 1715;

Planting-Gyllenbåga, Gustaf Vilhelm: volontär vid Närike-Värml. tremänn. reg:te t. f. 1717; förare här 31/12 s. å.; kornett 26/6 (13/9) 1718; avsked 30/9 1719.

Raabe (Rabe), Johan Kristian: f. i Dantzig 1688; stått i preussisk och polsk tjänst; rustm. här 4/9 1712; förare 8/3 1715; fältväbel 28/2 1718; kornett 13/9 s. å.; avsked 17/11 1721 med löjtn:s rang.

von Rechenberg, Mårten: kornett här 22/9 1706; konfirm. fm. 7/6 1707; fången vid Poltava 1709; död »uti största älände af dess månge och starke blesseuer» i Slabodskoj i Sibirien i febr. 1712 (enligt Kaggs dagbok redan 1711).

Ridderschantz, Karl Johan: kornett här 1/10 1706; sårad i slaget vid Ljäsnaja 29/9 1708 och följande dag ihjälskjuten.

Seinknecht, Johan: f. i Örebro 1700; volontär vid Upplands tremän. reg:te t. h. i mars 1715; korpral i sept. s. å.; kornett här 26/6 1718; avgången från reg:tet 8/1 1720; avsked 29/7 1721.

Silfversparre, Adam: kornett här 17/3 1709; fången vid Dnjepr 1/7 1709; kom hem i juli 1722; löj:nts karaktär 26/6 s. å.

Stenbock, Erik Fredrik: sergeant här; kornett 1703; kornett vid Livl. adelsfanan 6/2 1704; konfirm. fm. 22/7 1705.

Ståhle, Magnus: kornett här; död före 6/3 1711.

Udde, Abraham: f. i Närike 1693; volontär vid Livgardet 1711; korpral vid Upplands tremän. reg:te t. h. 1712; kvarterm. 1713; kornett här 26/6 1718; avsked 30/9 1719.

Wallenfelt, Samuel: kornett här 17/3 1709; fången vid Poltava; vistades i Tobolsk till 19/5 1713, »då han följde med en rijk Woivode till Klinoff»; död i Klinov i april 1719.

Wijnblad, Johan: korpr. vid Västgöta ståndsdrag. reg:te 1716; korpr. här 1717; förare s. å.; sergeant 1718; kornett 26/6 s. å.; avsked i okt. 1721.

Åberg, Erik: f. i Närike 1685; fältväbel vid Västgöta ståndsdrag. reg:te 20/11 1712; kornett här 13/9 1718; avsked 30/9 1719.

Åkerman, Erik Helmig (Helmich): hade före anställningen här »ur swår fängenskap från ryssen echaperat»; kornett här 30/1 1713; avsked 14/9 1715; kornett vid Bohusläns drag. bat:n 3/7 1717; löjtn. 9/5 1718; transp. till livdragonerna 1720, där han slutl. blev kapten och fick avsked 13/9 1762.

Årman, Karl: kadett och und.off. vid brigadier Sparres reg:te i Brabant; fältväbel vid gen.major Strömbergs reg:te i Holstein; adjut. här; kornett 30/10 1701; konfirm. fm. 24/7 1705.

Regements- och skvadronspräster.

Boström, Andreas: skvadronspräst 11/7 1716; avsked 17/10 1721.

Crucelius, Olaus: bat:spräst 1715; reg:ts präst 2/2 1716; avsked 17/10 1721.

Ernst (Ernster), Gustaf: reg:tspräst 1715; hade 28/7 s. a. ännu icke fått någon fullmakt.

Galle, Olof: bat:spräst 20/9 1700; reg:ts präst 1705.

Leeström, Sven: reg:tspräst här 17/9 1700; erhöll »befordran till pastorat» 1703.

Leetström, Laurentius: magister; reg:tspräst 9/7 1703; fången vid Poltava; rymde från Moskva 1710 och kom hem till Sverige i aug. 1716.

Sandström, Petter: reg:tspräst 1713; död 24/12 1714.

Regementsauditörer.

Grandell, Isak: reg:tsauditör 8/6 1719; avsked 17/10 1721.

Hallén, Olof: reg:tsauditör /6 1707; var med i Turkiet; avsked 30/9 1719.

Humble, Mattias: reg:tsauditör 14/2 1712; avsked 8/7 1713.

Horling, Johan Henrik: reg:tsauditör $^{8}/_{7}$ 1713; konfirm. fm. $^{2}/_{2}$ 1716; avsked $^{9}/_{6}$ 1719.
Jager, (Jeger) Petter: regts:auditör $^{20}/_{1}$ 1700; död i febr. 1709.

Regementsfältskärer.

Berns (Berentz), Kristian Mattias: reg:tsfältskär $^{23}/_{9}$ 1700.
Faust, Petter Daniel: reg:tsfältskär 1705.
Göhle (Göhl, Jehl, Giöhl), Johan Petter: reg:tsfältskär vid Dnjestrska drag. reg:tet i juni 1715; fången i dec. s. å.; hemkom till Sverige i juni 1716; reg:tsfältskär här $^{17}/_{12}$ 1720; hade gjort tjänst fran juli månad s. å.; transp. till Kymmenegårds läns inf.reg:te $^{14}/_{10}$ 1721.
Kruus, Johan: fältskärsgesäll vid Skånska tremän. reg:tet t. h. 1709; engagerad under K. Majt:s örlogsflotta 1713; reg:tsfältskär här $^{4}/_{1}$ 1717; konfirm. fm. $^{25}/_{10}$ s. å.; avsked $^{8}/_{12}$ 1719.
Lohrberg, Vilhelm: reg:tsfältskär här; avgick med reg:tet till Livland 1701; fången 1709 och dog 1712.
Svetsie, Peter: reg:tsfältskär $^{1}/_{5}$ 1703; konfirm. fm. $^{24}/_{7}$ 1705.

Regementskommissarier.

Cronander, Jakob: reg:tskommissarie $^{10}/_{2}$ ($^{30}/_{2}$) 1720.
Dahlgren, Johan Berentson: reg:tskommissarie $^{28}/_{6}$ 1716; avsked $^{23}/_{7}$ s. å.
Orre, Nils: reg:tskommissarie $^{11}/_{3}$ 1715; fången vid Moss $^{10}/_{4}$ 1716; död i Kristiania s. å.
Upmark, Erik: tagit kondition hos landskamreraren i Kronobergs län Ljungfelt $^{19}/_{2}$ 1712; antagen vid gen.bokslutet över Ständernas kommissionsdomar 1715; reg:tskommissarie $^{23}/_{7}$ 1716; avsked ($^{29}/_{2}$) $^{23}/_{1}$ 1720.

Skånska ståndsdragonregementet.

(C. b. N. 17 i K. Krigsarkivet)

Av

E. Leijonhufvud.

Då de dragoner, som inom det egentliga Sverige skulle uppsättas av adeln, prästeståndet, andra ståndspersoner samt bergslagen, överstego det antal, som beräknats, befalldes den 6. sept. 1700, att ännu ett regemente ståndsdragoner skulle uppsättas på så sätt, att till de 200 dragoner, som överste Kjell Kristoffer Barnekow åtagit sig att värva, skulle lämnas 400 dragoner. uppsatta inom Skåne, Halland och Blekinge samt. om så behövdes. Småland och Östergötland. Regementena buro till en början namn efter sina resp. chefer. Här ifrågavarande regementes nummerstyrka fastslogs den 22/12 1703 till 600 menige, varvid reg:tet samtidigt formerades på 8 i st. f. 6 kompanier. Reg:tet, som 1702 överförts till Östersjöprovinserna. föll efter Poltavaslaget i rysk fångenskap. Redan d. 13. sept. s. å. uttryckte konungen sin önskan om dess återuppsättande, varom kungl. brev utkom den 30/11 1710. Den 24/1 1712 utfärdade senaten skrivelse om dess uppsättande, och d. 6/5 1713 föreskrevs om värvning och styrkans höjande till 1,000 man. 1716 erhöll reg:tet namnet Skånska ståndsdragonreg:tet. Hösten 1721 reducerades detsamma och manskapet fördelades på Bergs- samt Östra och Västra skånska inf.reg:tena.

(Till 23/12 1703 6, sedan 8 kompanier.)

Regementschefer.

Barnekow, Kjell Kristoffer: ryttm. vid fältmarskalken greve Nils Bielkes pomm. kav. reg:te 1691—1698; i engelsk krigstjänst: överste här 5/9 1700; död 19/12 s. å. av sina vid Narva erhållna sår.

von Buchwaldt. Kristian Albrekt: frih.: ö. l. vid Bergsreg:tet: överste här 30/1 1701: död 11/6 1706 i Stettin av sina vid Fraustadt erhållna sår: gen.major dagen efter sin död 12/6 s. å.

Prins Max (Maximilian) Emanuel (»Lille Prinsen») af Würtemberg: f. 27/2 1689; volontär vid svenska armén 1702; sårad vid Beresina 18/6 1708; överste här 22/1 1709; fången vid Poltava 28/6 1709; död i Dubno 25/9 s. å. och begraven i Pitschen (Schlesien).

Taube. Gustaf Adam: greve: 1703 chef för ett värv. drag.reg:te (Bb. 276 i K. A.); fangen vid Perevolotjna: utväxlad: gen-

major $^{31}/_{1}$ 1710; chef här $^{30}/_{11}$ s. å.; konfirm. fm. $^{21}/_{4}$ 1711; gen.löjtn. s. d.; guvernör i Wismar $^{13}/_{5}$ 1713; slutl. fältmarskalk.

Gjertta, Johan: frih. 1719; löjtn. vid drabanterna; gen.major av kav. $^{27}/_{3}$ 1713; överste och chef här $^{13}/_{5}$ s. å.; fangen vid Stralsund $^{12}/_{12}$ 1715; hemkom i febr. 1717; kapt.löjtn. vid drabanterna s. å.; gen.löjtn. av kav. $^{25}/_{5}$ 1719; slutl. president i Krigskollegium.

d'Albedyhll, Krister Henrik; frih. 1720; sek.överste vid Skanska tremänn. reg:tet t. h.; transp. hit $^{17}/_{12}$ 1717 och gen.major; chef för Österbottens reg:te 1721; transp. till Jönköpings reg:te $^{9}/_{1}$ 1725; landshövding i Östergötland $^{20}/_{12}$ 1736.

Sekundöverste.

Bildt, Daniel; ö. l. vid Uppl. tremänn.reg:te t. h.; sek.överste här $^{14(24)}/_{3}$ 1713; kvarstod till reg:tets upplösning 1721; död d. 20 okt. 1723.

Överstelöjtnanter.

Cronhjelm, Johan: frih.; major vid Västmanlands reg:te $^{16}/_{12}$ 1702; ö. l. här $^{11}/_{2}$ 1705; stupade i slaget vid Fraustadt $^{3}/_{2}$ 1706.

von Essen, Reinhold Vilhelm: frih. 1719; ryttm. vid överste von Tiesenhausens kav. reg:te; ö. l. här $^{9}/_{4}$ 1712; konfirm. fm. $^{26}/_{11}$ s. å.; transp. till Åbo läns reg:te t. f. $^{12}/_{11}$ s. å.; interimsöverste $^{23}/_{11}$ 1713; gen.adjut. $^{18}/_{3}$ 1714; landshövding i Österbotten 1720.

Gjertta (Gierta), Kristian: korpral vid drabanterna $^{4}/_{12}$ 1708; ö. l. här $^{5}/_{7}$ 1714; överste $^{1}/_{2}$ 1720; chef för Björneborgs reg:te $^{12}/_{6}$ 1722.

Hästesko, Nils: fänrik vid Upplands reg:te $/_{3}$ 1682; löjtn. $^{24}/_{7}$ 1689; avsked $^{20}/_{7}$ 1695; major här $^{24}/_{9}$ 1700; konfirm. fm. $^{27}/_{1}$ 1701; ö. l. $^{1}/_{6}$ 1703; avsked $^{11}/_{2}$ 1705; överste och chef för Kronobergs reg:te $^{20}/_{2}$ 1710; konfirm. fm. $^{22}/_{11}$ s. å.; avsked $^{5}/_{10}$ 1714.

Lilliehöök af Fårdala, Seved: kapt. vid Guvernörsreg:tet i Wismar; ö. l. här $^{24}/_{6}$ 1700; död $^{4}/_{1}$ 1703.

Wrangel af Adinal, Karl Henrik: frih.; kapt. vid Livgardet $^{21}/_{12}$ 1705; ö. l. här $^{22}/_{1}$ 1709; fangen s. å.; hemkom i april 1722;

transp. till Östgöta inf. med överstes karaktär $^{15}/_{11}$ 1721 ($^{12}/_{12}$); slutl. fältmarskalk.

Wrangel, Henrik Vilhelm: ryttm. vid Estiiska adelsfanan; major här $^{25}/_{4}$ 1705; ö. l. $^{8}/_{3}$ 1706; uppbar efter v. Buchwaldts död såväl egen som överstens lön och förde befälet över reg:tet. till dess att han stupade vid Sorotsin $^{22}/_{1}$ 1709.

Majorer.

von Borneman, Gustaf Erik: ryttm. vid Pommerska reg:tet t. h. $^{1}/_{5}$ 1713; konfirm. fm. $^{11}/_{3}$ 1717; förekommer 1717 som ryttm. vid Änkedrottn. livreg:te t. h. enl. k. res. $^{11}/_{3}$ 1717; 3. major här $^{14}/_{5}$ 1718; komp.chef vid översten greve Karl Posses garnisonsreg:te i Stralsund $^{26}/_{8}$ 1723.

Hayn (Hein), Henrik Mattias: kapt.löjtn. här $^{15}/_{11}$ 1700; kapt. $^{1}/_{6}$ 1703; major $^{6}/_{7}$ 1706; konfirm. fm. $^{13}/_{12}$ s. å.; stupade vid Poltava $^{28}/_{6}$ 1709.

Jägersköld, Krister: löjtn. vid Dalreg:tet $^{10}/_{11}$ 1700; kapt. $^{8}/_{4}$ 1703; transp. hit $^{11}/_{8}$ 1704; major $^{8}/_{3}$ 1706; död $^{31}/_{5}$ 1706.

von Schriever, Johan Erik: kapt. här 1702; major $^{1}/_{6}$ 1703; avsked $^{25}/_{4}$ 1705.

Steinhausen, Jakob: ryttm. vid Östgöta kav.; major här $^{9}/_{4}$ 1712; konfirm. fm. $^{26}/_{11}$ s. å.; avsked $^{30}/_{9}$ 1719 med ö. l:s karaktär; död i V. Husby i Östergötland 1741.

Virgin (Vergin), Bernhard: kapt. vid Livgardet $^{16}/_{12}$ 1709; major vid Västgöta standsdrag.reg:te $^{4}/_{8}$ 1713; transp. hit som 2. major $^{8}/_{12}$ 1716; avsked $^{30}/_{9}$ 1719; ö. l:s karaktär $^{4}/_{11}$ 1721.

Reg:tskvartermästare.

von Brandten, Henrik Johan: regkvm. $^{22}/_{10}$ 1706 (se kapt.).

Kiellman, Karl Lorens: regkvm. $^{4}/_{5}$ 1707 (se kapt.).

Lappenberg, Konrad Valentin: regkvm. $^{26}/_{6}$ 1718 (se kapt.).

Oxehufvud, Karl: regkvm. $^{16}/_{3}$ 1702; konfirm. fm. $^{1}/_{6}$ 1703 (se kapt.).

Sass, Fredrik Gustaf: regkvm. $^{12}/_{11}$ 1704 (se kapt.).

Schmeisser, Jörgen Anders: f. 1692 i Bremen; fänrik vid Bremiska reg:tet t. f. $^{12}/_{9}$ 1712; konfirm. fm. 21 april 2 maj 1715; löjtn. 11/22 nov. 1715; transp. hit $^{26}/_{6}$ 1718; regkvm. $^{18}/_{11}$ 1720; avsked med kapt:s rang $^{14}/_{6}$ 1722.

Wallman (Walman), Peter: kornett här; löjtn.; regkvm. 1716 $^{5}/_{6}$.

Reg:tsadjutanter.

De la Rogne (*Roque*), *Baltasar:* sergeant här; tjänstgjorde som adjut. 1702; död 29/12 s. å.

Falk, Mårten: sergeant här: regadj. 22/10 1706; enl. Ennes var han löjtn. och fången i Ryssland.

Gork, Ulrik Fredrik: regadj. 4/1 1706 (se kornetter).

Hellström, Jöns: f. 1682 i Skåne; kom i tjänst 1710; fången vid Tönningen, men befriade sig själv; fältväbel här 1716; regadj. 4/5 1719; avsked 17/11 1721.

Myrin, Johan: regadj. här 26/6 1718 (se löjtn.).

Rehbinder, Reinhold Fromhold: frih.: regadj. här 20/7 1716; löjtn. vid Jönköpings reg:te 25/10 1717.

Rösslein (*Rössling*), *Simon Fredrik:* regadj. här 170 : fången 1709; fördes på ryska krigskollegii befallning och för dess fattigdoms skull med hustru och barn från Vologda till S:t Petersburg i mars 1719; stannade kvar i Ryssland.

Stare, Jakob: regadj. 10/4 1703 (se löjtn.).

Sture, Fredrik: regadj. 11/8 1704 (se löjtn.).

Öhrberg, Johan; regadj. 21/3 1705 (se kornetter).

Kaptener.

Bagge af Söderby, Jonas Kristian: f. i Småland; und.off. vid Tyska Livreg:tet; kapt. här 17/3 1701; konfirm. fm. 4/1 1702; ryttm. vid Adelsfanan 1/9 s. å.

Berentz (*Berencts*), *Henrik:* löjtn. vid fortifikationen 1679; konfirm. fm. 26/6 1695; kapt. här 21/3 1705; avsked 10/1 1707.

von Brandten, Henrik Johan: f. i Livland; överfyrverkare; löjtn. här 3/2 1704; konfirm. fm. 11/8 s. å.; regkvm. 22/10 1706; kapt. 4/5 1707; fången 1709; hemkom 13/6 1722; kapt. vid Kronobergs reg:te 13/10 1741; avsked med ö. l:s karaktär 25/4 1749.

Branting, Johan (*Jean*): kvm. vid Smålands kav. reg:te; kornett 22/10 1710; löjtn. 3/11 1711; kapt. här 21/3 1712; kon. fm. 26/11 s. å.; avsked med majors rang 4/5 1719.

Broocman (*Brockman*), *Karl Gustaf:* kornett vid G. E. d'Albedyhlls värv. drag.reg:te; löjtn. här 1/6 1703; kapt. 11/8 1704.

Brohman, Karl: löjtn. här; kapt. 11/8 1704.

Båhrman (*Borman*), *Lorens:* löjtn. vid Västgöta standsdragoner; kapt. här 1716; konfirm. fm. 8/3 1718.

Creutz, Karl: greve; löjtn här i maj 1705; konfirm. fm. 22/11 s. a.; kapt. 1/3 1709; fången s. a.; hemkom till Finland i maj 1722; transp. till Åbo läns inf.reg:te s. å.; transp. till Nylands drag.-reg:te; majors karaktär; avsked 21/6 1736.

Coijet, Gustaf Vilhelm: frih.; kapt. här 5/11 1701; konfirm. fm. 4/1 1702;[1] major vid Norra Skånska kav. reg:tet 1/10 1709; slutl. chef för Upplands tremänn.reg:te t. f. 29/4 1712.

Dessein (*Dessin*), *August Fredrik:* löjtn. vid Änkedrottningens Livreg:te t. f.; transp. hit 28/12 1704; kapt. löjtn. 21/3 1705; stupade i slaget vid Fraustadt 3/2 1706.

von Dieckman, Gustaf Johan: kapt. här 23/11 1704; avsked i mars 1708; kallas 1734 överste.

Douglas, Vilhelm: greve; löjtn. vid Skaraborgs reg:te; transp. hit 12/11 1704; kapt. 21/3 1705; gen.adjut. vid Rehnskölds armé 1706; fången 1709; hemkom 1722.

Eisenmenger, Göran: löjtn. vid Tyska Livreg:tet i 4 ar; kapt. här 25/1 1704; konfirm. fm. 11/8 s. å.; avsked 11/2 1705.

von Engelhardt, Vilhelm Gerhard: löjtn. vid Södermanlands reg:te; kapt. här 16/5 1712; konfirm. fm. 26/11 s. å.; ryttm. vid Änkedrottn. Livreg:te t. h. 19/1 1713; konfirm. fm. 14/4 1716; kapt. vid Livdrag.reg:tet 26/6 1718; avgick i okt. 1721; slutl. ö. l. avsked med överstes karaktär 20/4 1762.

Fischer, Joakim Kristoffer: f. 1688 i Pommern; regkvm. vid Barthska drag.reg:tet; kapt. här 6/3 1718; död 10/2 1720.[2]

Hanell, adl. *1719 von Henell, Andreas Joakim:* kapt. vid Upplands ståndsdrag.reg:te; transp. hit 5/6 1716; transp. till Västgöta femmänn.reg:te t. f. 24/2 1718.

Hederskjöld före adlandet *Höök, Karl:* löjtn. vid Söderm. reg:te; kapt. här 16/5 1712; konfirm. fm. 26/11 1712; avsked 6/3 1718 »emedan han på till honom avgångna order sig ej infunnit vid sitt kompani»; majors karaktär 19/1 1721.

Held (*Heldt*), *Reinhold:* f. 1683 i Lifland; löjtn. vid Benderska drag.reg:tet 18/1 1712; kapt. 8/9 1714; transp. hit 6/3 1718; kvarstod till reg:tets reducering 1721.

[1] Enl. Coijets journal (Quennerstedt. Karol. krig. Dagb. X) skulle han blivit kapten här 5/10 1700 och fått konfirm. fm. 15/2 1702. — De ovan anförda data äro enl. riksregistraturet.

[2] Ennes och Pihlström omnämna en kapten Peter Johan Fischer vid detta reg:te.

Horn af Åminne, Svante: frih.; fänrik vid gen.löjtn. B. v. Liewens inf.reg:te i Wismar; löjtn. här 1702; kapt.löjtn. 1/6 1703; kapt. 11/8 1704; fången 1709; hemkom 7/5 1722; placerad vid Bohusläns drag.reg:te 23/6 s. å.; ö. l:s rang 26/6 s. å.; slutl. major vid Jönköpings reg:te; avsked 13/6 1743.

Höök se *Hedersköld.*

Jansen, Johan Petter: fänrik vid furstl. Holsteinska drag.gardet 15/5 1714; konfirm. fm. 2/12 febr. 1715; löjtn. 6/16 april s. å.; kapt. här 26/6 1718.

Kanterberg, Hans: kapt. vid Västmanlands reg:te 1703; transp. hit 3/1 1707; major vid Adelsfanan 4/10 1709; död 21/9 1721.

Keri (Kerrij) Nikolaus Josephus: greve; löjtn. här 29/11 1700 konfirm. fm. 4/1 1702; kapt. s. å.; 20/10 1703 kommenderad med manskap av reg:tet till ryska gränsen.

Kiellman, Karl Lorens: kornett här 13/2 1704; konfirm. fm. 11/8 s. å.; löjtn. 21/3 1705; regkvm. 22/10 1706; kapt. 4/5 1707; fången 1709; död i Solikamsk 27/3 1712.

Kock, Johan: kapt. vid Skånska västra reg:tet; transp. hit 12/5 1712; konfirm. fm. 26/11 s. å., uppgives i denna fm. hava varit löjtn. vid Smålands kav. men återfinnes ej där.

von Kursell, Kristoffer Engelbrekt: kapt. här 1/7 1709; fången s. å.; genom konungens av Preussen bemedling befriad ur fångenskapen 1717; reste 10/12 s. å. från Tobolsk hem till Livland; avsked 25/2 1721.

Köster, Johan Herman: f. i Westfalen; fänrik vid Halländska inf.reg:tet; löjtn. här 5/6 1716; kapt. 6/3 1718; avsked 30/9 1719.

Lappenberg, Konrad (Kristian) Valentin: f. i Verden; löjtn. vid Pommerska drag.reg:tet; regkvm. här 26/6 1718; kapt. 18/11 1720; transp. till Österbottens reg:te (ad interim) 1722, varifrån han fick avsked med majors karaktär 25/6 1750; förnyelse därav 19/10 1751; hade 1749 gjort byte med vice adjutanten vid fortifikationen Andreas Bruce.

Maidel, Fredrik Vilhelm: kornett 1/8 1702; konfirm. fm. 1/6 (10/11) 1703; löjtn. 27/12 s. å.; konfirm. fm. 11/8 1704; kapt. 1/3 (29/7) 1706; konfirm. fm. 13/12 s. å.; fången 1709; hemkom 28/5 1722; majors karaktär 26/6 s. å.; regkvm. vid Norra skånska kav. 1723.

Marschalck, Johan Fredrik: löjtn. vid Verdiska drag.reg:tet 15/3 1705; kapt. 26/3 1710; konfirm. fm. 4/15 juni 1715; fången 1713 och 1715; hemkom i juni 1718; kapt. här 13/6 s. å.; avsked 30/4 1719.

Michaëlis, Henrik: f. i Bremen 1687; kapt. här $^{21}/_{3}$ 1705; stupade i slaget vid Poltava $^{28}/_{6}$ 1709.

Michaëlis, Petter: löjtn. vid överste v. Schwerins värv. drag.reg:te; fången vid Stades övergång 1712; hemkom i maj 1713; kapt. vid det i Wismar varande kav. $^{27}/_{8}$ 1715; fången i Wismar 1716; hemkom i jan. 1717; transp. hit $^{9}/_{3}$ s. å.; kon. fm. $^{20}/_{4}$ 1718; avsked $^{14}/_{6}$ 1722.

Morman, Anton Johan: drabant; kapt. här $^{10}/_{9}$ 1700; konfirm. fm. $^{20}/_{2}$ 1701; transp. till Skånska tremänn.reg:tet t. h. $^{4}/_{3}$ s. å.; major $^{19}/_{11}$ 1709.

Nöring, Paul: f. 1677; löjtn. vid Upplands tremänn.reg:te t. h.; kapt. här $^{20}/_{8}$ 1716; transp. till Älfsborgs reg:te $^{16}/_{6}$ 1718; avsked $^{25}/_{8}$ 1719.

Oxehufvud, Göran: kapt. vid Jönköpings reg:tes fördubbling; kapt. här $^{12}/_{11}$ 1704; fången 1709; död i Tobolsk $^{6}/_{4}$ 1721 efter nära $^{1}/_{2}$ års sjukdom.

Oxehufvud, Karl: regkvm. $^{16}/_{3}$ 1702; konfirm. fm. $^{1}/_{6}$ 1703; kapt. $^{11}/_{8}$ 1704; stupade vid Lemberg $^{27}/_{8}$ s. å.

Petraeus, Gustaf: fänrik vid Västmanl. reg:te; löjtn. här $^{12}/_{11}$ 1704; kapt. $^{4}/_{5}$ 1707; stupade vid Poltava $^{28}/_{6}$ 1709.

Radcke, Daniel: kapt. här $^{15}/_{5}$ 1705.

von Rosenbach, Evald Johan: löjtn. vid Livreg:tet t. h.; kapt. här $^{13}/_{12}$ 1704; fången; hemkom $^{21}/_{6}$ 1723; avsked med betygande av Kungl. Maj:ts nådiga nöje öfver dess långliga, trogna och redel. tjänster samt i fångenskapen och eljest välförhållande $^{27}/_{6}$ 1723; var bosatt i Reval 1728.

von Saldern, Albrekt: kapt. vid Östra skånska inf.reg:tet; transp. hit som kapt. för de frivilliga vid Livkomp. $^{6}/_{3}$ 1718.

Sass, Fredrik Gustaf: kornett här $^{30}/_{10}$ 1700; löjtn. $^{27}/_{12}$ 1703; konfirm. fm. $^{11}/_{8}$ 1704; regkvm. $^{12}/_{11}$ s. å.; kapt. $^{21}/_{3}$ 1705.

Schack, kapt. här $^{23}/_{11}$ 1704.

Schmiedeberg (Schmiedberg), Karl: löjtn. här $^{24}/_{11}$ 1704; kapt. $^{11}/_{3}$ 1709; stupade vid Poltava $^{28}/_{6}$ 1709.

Schmoll, Karl Gustaf: f. i Bohuslän; fänrik vid Västgöta femmänn.reg:te t. f.; löjtn. här $^{5}/_{6}$ 1716; kapt. $^{6}/_{3}$ 1718; avsked $^{30}/_{9}$ 1719.

Schröder, Johan Erik: f. i Pommern; kapt. här $^{6}/_{11}$ 1700; konfirm. fm. $^{4}/_{1}$ 1702.

Simzon, Erik: serg. här; reg:tskomm. 1703; löjtn. 1706; konfirm. fm. $^{13}/_{12}$ s. a.; regkvm.; kapt.; transp. till Norra skånska kav. reg:tet $^{9}/_{12}$ 1709; adl. 1717; död $^{13}/_{5}$ 1720.

Stackelberg, Mattias Kristoffer: löjtn. vid Änkedrottn. Livreg:te t. f.; kapt. här 21/3 1705; avsked 22/10 1706.

von Strömborg, Henrik Vilhelm: kapt. vid Skånska västra reg:tet; transp. hit 20/8 1716; konfirm. fm. 16/3 1718; avsked 30/9 1719; adl. 13/7 s. å.; slutl. ö. l. vid Österbottens reg:te.

Trast, Petter: fänrik vid Närike-Värml. reg:te 7/9 1703; kapt. här 1/12 1704; avsked 4/5 1707; åter till Närike-Värml. reg:te som kapt. 6/11 1709; avsked 29/3 1713.

Ulfvenklou (Wulfklou, Ulfklou), Henrik: konduktör vid fortifik. 29/7 1713; löjtn. här 5/6 1716; kapt. 26/6 1718; avsked 30/9 1719; livdrabant 2/4 1720.

von Vicken, Otto Vilhelm: f. i Västergötland; styckjunkare; löjtn. här 3/2 1704; konfirm. fm. 11/8 s. å.; kapt. 29/7 1706; konfirm. fm. 13/12 s. å.; fången 1709; hemkom 12/7 1722; majors karaktär och placerad vid Bohusläns drag.reg:te; död 1728.

Weinigel, Kasimir Vilhelm (Henrik): f. i Bremen; kapt. vid 1. Bremiska drag.reg:tet; transp. hit 28/8 1716; konfirm. fm. 6/3 1718; tjänade kvar till reg:tets reducering 1721.

Winterfeld, Adam Ludvig: f. i Mecklenburg; löjtn. vid Upplands femmänn. reg:te t. h. 22/7 1712; transp. till Livdrag.reg:tet 6/10 1716; kapt. här 26/6 1718; majors avsked 17/11 1721.

Winterfeld, Gustaf: kapt. vid öv. Hjelms värv. drag.reg:te; transp. hit 5/6 1716.

Wolt, Johan: f. i Göteborg; löjtn. vid Barthska drag.reg:tet; transp. hit 5/6 1716; kapt. 6/3 1718; avsked; komp.chef vid Jönköpings reg:te 7/5 1742; död /3 1745.

Wulfklou se *Ulfvenklou.*

Wästfelt, Gustaf: löjtn. vid öv. Hjelms värv. drag.reg:te 14/2 1709; fången s. å.; rymde ur fångenskapen 1715; kapt. här 5/6 1716; jägmästare i Närike 9/8 1739.

Löjtnanter.

Anberg, Jakob: fältväbel vid Livgardet; löjtn. här 15/4 1705.

Baldow (Balldou, Baldovins), Augustin Samuel: f. 1693 (1694) i Stade; löjtn. vid Upplands femmänn.reg:te t. f. 15/7 1718; löjtn. här 18/11 1720; placerad vid Österbottens reg:te 1723; död å Mondola i Finland 25/12 1781.

Barrij (*Barri*), *Johan:* foderherre vid artilleriet; löjtn. här förekommer 1704; i Stockholm s. å.; möjl. den Joh. Barry, som blev sek. kornett vid Norra skånska kav. 10/10 1708.

Bask (*Basch*), *Johan:* f. i Uppland; fänrik vid Västmanlands reg:te; löjtn. här 4/5 1707; fången 1709; hemkom 6/5 1722: ryttmästares rang (fr. 26/6 1722) 8/8 1723; kornettsindeln. vid Norra skånska kav. s. å.

Borgström, Sven: löjtn. här 1/6 1705.

Carlheim, Bengt Gustaf: und.off.; löjtn. 13/12 1704 (möjl. endast kornett).

Christiernin (*Christernin*), *Johan Eriksson:* fänrik vid Västmanl. reg:te; löjtn. här 12/11 1704; anhöll 1705 om permission att sköta sin hälsa.

Coijet, Erik Hardenberg: sergeant; kornett här 23/2 1704; konfirm. fm. 11/8 s. å.; löjtn. 1708; stupade vid Poltava 1709.

Cronacker, Karl Nikolaus: f. i Göteborg; arklimästare vid Amiralitetet; avsked 9/1 1716; kornett här 11/1 s. å.; konfirm. fm. 5/6 s. å.; löjtn. 6/3 1718.

Ehrenpohl se *Pohl.*

Ekhorst, Lorens: löjtn. förekommer 20/10 1703; kommenderad med manskap av reg:tet till ryska gränsen.

de Flon, Julius (*Gillius*): f. i Östergötland; tjänt som furir vid Östgöta och Södermanlands tremänn.reg:te t. f.; furir här; sergeant; kornett 21/3 1705; löjtn. 1708; fången 1709; hemkom i juni 1722; avsked 30/7 s. å.

Gereitt (*Gereith*), *Mikael:* f. [1687] i Preussen; korpr. vid Änkedrottn. Livreg:te t. h.; kornett här 5/6 1716; löjtn. 6/3 1718; kaptens avsked 17/11 1721.

Göding (*Goeding*), *Olof:* f. 1695 i Uppland; fänrik vid Upplands reg:te; löjtn. här 5/6 1716; kaptens avsked 30/9 1719.

von Gröninger, Karl Gudmund: sergeant här 1703; kornett 3/1 1706; konfirm. fm. 13/12 s. å.; löjtn. 11/3 1709; fången s. å.; hemkom 13/4 1723; kaptens rang från 22/8 1722.

Hamilton, Tomas (enl. Ennes, friherre, återfinnes ej hos Anrep); f. i Norge; fältväbel; kornett 3/2 1704; konfirm. fm. 11/8 s. å.; löjtn. 3/1 1706; konfirm. fm. 13/12 s. å.; fången 1709; hemkom i maj 1722; avsked med kaptens karaktär 4/6 s. å.

von Hartzen (*Harsen, Harssen*), *Hans:* f. [1688] i Östergötland; kvm. vid Östgöta kav. 23/6 1711; kornett här 25/4 1712; löjtn. 13/9 1718; avsked 14/6 1722; transp. till Östgöta kav. 1729; död 24/4 1736.

Klong, Nikolaus Josephus: löjtn. här 29/11 1700; konfirm. fm. 4/1 1702.

Klov (Cloo, Kloo) Mattias: f. i Skåne; kornett här 27/3 1701; konfirm. fm. 4/1 1702; löjtn. 27/12 1703; konfirm. fm. 11/8 1704.

Larson, Johan Fredrik: löjtn. här 16/5 1705; fången vid Poltava, men rymde ur fångenskapen 1710; löjtn. vid Pommerska drag.reg:tet 22/9 1710; kapt. 24/8 1712; konfirm. fm. 27/8 (7/9) 1715; fången vid Tönningen, men åter rymt 1714; majors avsked 4/9 1719.

Lehment, Johan Kristian: f. i Bremen; kornett vid 2. Bremiska drag.reg:tet; löjtn. här 6/3 1718; kvarstod vid reg:tets reducering 1721.

Licho,[1] : fänrik vid Änkedrottn. Livreg:te t. f.; löjtn. här 21/3 1705.

Lüth, Joakim Matthiæ (Lyth): f. 1679; volontär vid Västmanl. reg:te 2/7 1703; sergeant 11/7 s. å.; fältväbel 25/2 1705; reg:ts-adjut. 24/3 s. å.; kornett här 30/8 s. å.; konfirm. fm. 25/11 s. å.; löjtn. 11/3 1709; fången s. å.; hemkom 18/5 1722; avsked 20/11 1722; död 22/6 1746.[2]

Meenlös, Mattias (Gustaf): kvm. vid Livreg:tet t. h.; fältväbel här; löjtn. 12/11 1704; stupade vid Fraustadt 3/2 1706.

Meijer, Johan Henrik: löjtn. här 12/11 1704. Enl. en uppgift skulle han hava stupat som kapten 1706.

Michaelis, Petter: f. 169(5)? i stiftet Bremen; dragon vid 2. Bremiska drag.reg:tet 1710; förare 1711; fången; fältväb. vid Wismarska kav. kåren 1713; kornett 10/4 1714; tjänstgjort i Stralsund vid drabanterna; fången 1715; hemkom i jan. 1717 till Göteborg; löjtn. vid Västgöta tremänn.reg:te t. f. 25/3 1717; (avsked 30/9 1719;) transp. hit 23/2 1718; avsked med kaptens karaktär 12/12 1723; död i Finland 19/3 1742.

Myrin, Johan: fältväbel; adjut. vid Benderska drag.reg:tet 25 juni 6 juli 1715; transp. hit 26/6 1718; löjtn. 4/5 1719; transp. till Österbottens reg:te 2/8 1722; kaptens rang 18/6 1724.

Neuman (Nyman), Ernst Kristoffer (Kristian): kornett här 11/8 1704; löjtn. 1/5 1706; konfirm. fm. 13/12 s. å.; fången 1709;

[1] En Kristian von Licho tjänt vid Bremiska inf.reg:tet 10/3 1719.

[2] Hans dagbok 1703—1722, se A. Quennerstedt, Karol. Krig. dagb. II. sid. 1. Då placeringslistan 1722 för honom innehaller en mindre gynnsam anteckning, torde böra framhallas, att hans anträffade avskedsbrev innehåller vitsordet, att han »sig altid troligen, redeligen och wäl förhållit».

hemkom i sept. 1723; avsked med kaptens rang 21/8 1724; död i aug. 1733.

Orrhane se *Årrhane*.

Pohl, Anders Johansson, adlad *Ehrenpohl* 1735; f. 24/11 1691 i Halland; fältväb. vid Halländska inf.reg:tet; kornett här 1716; löjtn. vid Smålands äntergastar 171 : transp. hit 6/3 1718; kvarstod vid reg:tets reducering 1721.

Rudebeck, Tomas Georg: fänrik vid Kronobergs reg:te 1711; löjtn. här 21/3 1712; transp. till Smalands kav. 10/8 1714.

Röhammar, Nils: f. 1683 i Västergötland; löjtn. vid Svenska Livreg:tet till fot; transp. hit 5/6 1716; avsked 17/11 1721.

Schiächt, (*Schiäckt, Schiecht, Schicht*). *Petter Jakob:* kvm. vid Östgöta kav.reg:te 3/11 1711; kornett 16/2 1712; löjtn. här 25/4 s. å.; sek.löjtn. vid Östgöta kav. 6/8 (12/11) 1712; äldsta löjtn. 20/10 1713; konfirm. fm. 10/11 1716; avsked 30/9 1719; löjtn. vid Östg. kav.reg:te.

Schiörs, (*Schiörtz, Schiörz*) *Leonard:* f. i Närke; und.off.; kornett 13/12 1704; löjtn. 14/3 1706; konfirm. fm. 13/12 s. å.; fången i sept. 1709; hemkom 30/7 1722; avsked med kaptens karaktär 7/12 s. å.; intogs pa Vadstena krigsmanshus 4/2 1742; död 4/7 1746.

Schultze, Johan Georg: f. 1683 i Stockholm; följde med till Bender; löjtn. här 6/3 1718; avsked 30/9 1719.

Stare (*Staare*), *Jakob:* sergeant; reg:tsadjut. 10/4 1703; kornett 27/12 s. å.; konfirm. fm. 11/8 1704; löjtn. 21/3 1705; fången 1709.

Stenström (*Stjernström*). *Karl:* löjtn. här 4/1 1702; lämnade reg:tet utan avsked i juni 1703.

Stobaeus, Severin: sergeant här; kornett 19/4 1706; konfirm. fm. 13/12 s. å.; löjtn. 170 ; stupade vid Poltava 28/6 1709.

Strömfelt, Karl Jakob Johan: löjtn. vid Åbo läns kav.reg:te; transp. hit 1709; fången s. å.; enl. Ennes hemkom han fran Vologda 1722 och tog avsked med majors karaktär.

Sture, Fredrik: f. i Skåne; und.off. här; reg:tsadjut. 11/8 1704; kornett 21/3 1705; löjtn. /3 1706; fangen 1709; hemkom i aug. 1722; transp. med kapt:s karaktär (fr. 26/6 s. å.) till gen.-major Adlerfelts garnisonsreg:te 26/8 1723.

Virgin (*Wijrin*). *Jonas:* löjtn. här 12/11 1700; konfirm. fm. 4/1 1702.

Walderström, Erik Georg: kornett vid Upplands fämmänn.reg:te t. h. 29/9 1710; konfirm. fm. 25 mars 5 april 1715; löjtn.

här ($^{15}/_3$) $^5/_5$ 1716; avsked $^4/_5$ 1719 med kapt. karaktär.

Weren, Jonas; f. i Småland; löjtn. här; ihjälstucken av kornett G. F. Sass $^7/_7$ 1702.[1]

Årrhane (*Orrhane*), *Johan Adolf;* underfyrverkare i Landskrona 1697; löjtn. här $^{17}/_6$ 1701; konfirm. fm. $^4/_1$ 1702; rymde från reg:tet i Lithauen i aug. s. å.

Örnewinge, Johan; löjtn. här; förekommer 1704; konfirm. fm. $^{26}/_6$ 1705; uppgives av svågern F. C. Ramfelt vara den äldsta av sönerna Örnewinge och hava blivit ryttm. vid Adelsfanan.

Kornetter.

Alsing (*Ahlsing*), *Baltzar:* f. i Bohus län; förare här; kornett $^6/_3$ 1718; stod kvar vid reg:tets reducering 1721.

Bagge, Erik Lorens: kornett här $^{25}/_4$ 1705; förekommer redan 1704.

Bartholdi, Johan Sören: fältväbel här; kornett $^{22}/_{10}$ 1706.

Beck, Petter: kornett här $^3/_1$ 1706; konfirm. fm. $^{13}/_{12}$ s. å.

Bruse, Johan; und.officer här; kornett; fången 1709; död i Tobolsk $^{12}/_6$ 1718.

Brusell, Petter: sergeant; kornett $^4/_5$ 1707.

Brännare, Anders; kornett; förekommer $^{20}/_{10}$ 1703; kommenderad med manskap av reg:tet till ryska gränsen.

Bröijer (*Breijer*), *Henrik Kristian;* f. i Stockholm $^{14}/_3$ 1683; förare här $^1/_5$ 1704; sergeant $^{14}/_4$ 1706; kornett $^{13}/_3$ 1709; fången s. å.; hemkom $^{18}/_5$ 1722; löjtn. vid Jämtlands reg:te $^{12}/_{12}$ 1723, (enl. egen uppgift $^{26}/_6$ 1722).

Cedercrantz, Karl Gustaf; kornett vid överste Hastfehrs reg:te; transp. hit $^5/_6$ 1716; död före $^6/_3$ 1718.

Coijet, Nikolaus Cronacher: kvm. vid Norra skånska kav.reg:tet; kornett här $^6/_3$ 1718; löjtn. vid Upplands tremänn.reg:te t. f. 171 .

Coijet, Petter Julius: kvm. vid N. skånska kav. i dec. 1716; kornett här $^6/_3$ 1718; löjtn. vid Upplands tremänn.reg:te t. f. $^{13}/_9$ s. å.

Docke, Erasmus: fänrik vid Bergsreg:tet $^{22}/_9$ 1715; transp. hit $^{18}/_3$ 1716; d:o till Västgöta tremänn.reg:te till häst 171 ; avsked $^{30}/_9$ 1719.

Ehrenborg, Rickard: kornett här $^{20}/_9$ 1700; avsked $^{19}/_{11}$ 1703.

[1] Kan det vara samma person som Jonas Wijrin här ovan?

Ekenstéen, Kristian Ludvig; kornett här 14/3 1706; konfirm. fm. 13/12 s. å.

Espholtz, Kristoffer; f. i Skåne; förare vid Livdrag.reg:tet; kornett här 26/6 1718; stod kvar 1721.

Gadde, Tomas Vilhelm; furir här 1704; fältväbel; kornett 4/5 1707; stupade vid Poltava 28/6 1709.

Gersdorff, Johan Kristoffer; kornett här 1/3 1708; transp. till Upplands ståndsdrag.reg:te 8/7 1713.

Geting (Gieting), Jonas; f. i Stockholm 1686; sergeant här 23/5 1716; fältväbel 1717; kornett 26/6 1718; tillfångatagen av ryssarna i Norrköping 1719; hemkom 26/5 1722; avsked 5/6 s. å.

Goggstedt, Anders; foderherre vid artilleriet; kornett här 1706; fången 1709; död i början av år 1713.

Gork, Ulrik Fredrik; und.officer här; reg:tsadjut. 4/1 1706; kornett 22/10 s. å.

Grund (Grundt), Mattias; fältväbel här 29/3 1717; kornett 6/3 1718; stod kvar 1721.

Hellenstierna, Sven Gabriel; volontär vid Livdrag.reg:tet 1713; rustm. s. å.; kornett här 26/6 1718; transp. till Smålands kav.-reg:te 1731; d:o till Jönköpings reg:te 1741 samt 1753 till Kalmar reg:te.

Hielting, Johan; sergeant här under 3 år; kornett 11/8 1704; begärde och erhöll avsked 19/4 1705 för ålder och bräcklighet; hade tjänat uti 32 år sedan 1672 som ryttare, dragon och soldat; åter i tjänst som löjtn. vid Norra skånska kav.reg:tet 1709; avsked 1713.

Hillebrand, ; kornett här; bortsnappad av voloscherna 16/2 1703; avsked 6/3 1705.

von Hoffman, Johan Georg; volontär vid 1. Bremiska drag.reg:tet 1704; mönsterskrivare /11 1709; fältväbel 21/10 1712; fången 19/5 1713—18/11 1713; reg:tsadjut. 8/6 1714; åter fången 20/11 1715—12/1 1717; kornett vid Upplands femmänn.reg:te till häst 26/6 1718; transp. hit 1/11 1720; avsked med löjtn:s karaktär 27/10 1721.

Höhn (Höne), Didrik Jost; f. 1685 i Hannover; dragon; fången i Tönningen; fältväbel 6/6 1716 vid kommandot på Ruden (Verdiska drag.reg:tet); kornett här 13/9 1718; stod kvar 1721.

Kurck, Knut; frih.; kornett här 5/12 1704; fänrik vid Västmanl.reg:te s. d.

Lemke ; kornett här 170 ; kommend. till Lifland 16/6 1702.

Lindgren (Lindegren), Mattias; f. i Jönköping; kallas hos Ennes

och i Krigsarkivets Handl. rör. fångarna i Ryssland för Lundgren; förare här; sergeant; kornett; fången 1709; hemkom 25/5 1722; avsked 5/6 s. å.

Lindström, Lennart: serg. vid Kronobergs reg. 6/10 1700; kornett här 6/12 s. å.; löjtn. vid Skånska tre- och femm.reg:tet t. h. 1/6 1701; ryttm. där 1709.

Litz, Jockim: kornett här; konfirm. fm. 22/11 1705.

Lockman, Karl; förare vid överste Müller v. d. Lühnens drag.-reg:te; kornett här 21/3 1705.

Lundgren se *Lindgren.*

Malmstedt, Hans: f. i Malmö; kornett här 1709; fången s. å.; hemkom 7/5 1722; placerad vid gen.major Adlerfelts garnisonsreg:te med löjtn:s karaktär 4/8 1723.

Pretzman (Preutzman), Jonatan; kornett här 1/11 1700; konfirm. fm. 4/1 1702; stupade vid Pultusk 21/4 1703.

Rosencrantz, Jakob: kornett vid Skånska tre- och femm.reg:tet t. h.; transp. hit 11/8 1704 [löjtn. ?].

Rosenstedt, Hillebrand: kornett här; konfirm. fm. 4/1 1702.

Rotkirch, Fredrik; tjänat sedan 1701; kornett 1708; fången 1709; hemkom 2/8 1723; avsked med kapt. karaktär 22/8 s. å.

Rudolph (Rudolphi), Hans Henrik; kvm. vid Norra skånska kav.-reg:tet; kornett här 5/6 1716; avgått före 1721.

Stackelberg, Fredrik; kornett här; fången 1709; död i rysk fångenskap 21/9 1719.

Stegling, Patrik Henrik: kornett 22/11 1705; avsked 4/5 1707.

Swartz, Zakarias; f. 1685 i Manheim; fältväbel vid svenska Livreg:tet t. f.; kornett här 5/6 1716; avsked 30/9 1719.

Tanson, Lars; korpral vid överste Horns reg:te; kornett här 6/5 1706; stupade vid Poltava 28/6 1709.

Tott, Otto; volontär 1717; sergeant här; kornett 6/3 1718; stod kvar 1721; avsked med ryttm. rang 29/8 1732.

Öhrberg, Johan; furir här 1702; fältväbel 1704; regadj. 21/3 1705; kornett 4/1 1706; konfirm. fm. 13/12 s. å.; löjtn. vid Norra skånska kav.reg:tet 26/2 1709.

Regements- och skvadronspräster.

Bergsteen, Knut; magister; reg:tspräst här 1702.

Böckman, Mickel: f. 1690 i Halland; skvadronspräst här 1716; konfirm. fm. 6/3 1718 med turberäkning från 15/1 1717.

Collin, Suno; reg:tspräst här 21/12 1705; fången 1709; hemkom 5/10 1722.

Eenqvist, Petrus: skvadronspräst 1702.

Insulander, Nikolaus: f. i Värmland; reg:tspräst här 1716; fm. 16/3 1718 med konfirm. från 25/1 1717.

Krook, Johan: efter 18 års studier vid skola och Uppsala akademi reg:tspräst här /2 1716; transp. till Smålands tremänn.-reg:te t. f. 8/1 1717.

Rolander, ; magister; förekommer som präst tjänstg. vid reg:tet i början av 1700-talet: möjl. den Anders R. som sedan blev reg:tspräst vid Närike-Värmlands tremänn.reg:te t. f. 19/6 1707 med konfirm. fm. 22/5 1708.

Wahlbom, Tomas: skvadronspräst 5/2 1707.

Regementsauditörer.

Bratt, Jonas: reg.auditör här 17/1 1707; kom med till Bender, där han deltog i kalabaliken; förde hem till Sverige den sjuke överste And. Leijonhjelm 1714; slutl. överkrigskommissarie. Bodde 1728 på Rottneros i Värmland.

Rydman, Johan: reg:tsskrivare här; gjorde auditörstjänst 1702; reg.auditör 11/8 1704; avsked 17/1 1707.

Schmidt, Petter: f. i Lifland; auditör vid Benderska drag.reg:tet 6/4 1715; reg:tskommiss. och auditör här 5/6 1716; avsked 17/11 1721.

Regementsfältskärer.

Harttrampff, Johan Melcher; f. i Lifland; reg.fältskär här 1714; konfirm. fm. 5/6 1716; tjänade till reg:tets upplösning 1721.

Müling, Johan Mickel; f. i Schlesien; kom 1695 till Sverige och examinerades till stadsfältskär i Gävle; reg:tsfältskär här 1702; transp. till Guvernörsreg:tet i Wismar 1704.

Rockman, Karl; f. i Nyköping; reg.fältskär här 1703; dog i Polen omkring år 1707.

Regementskommissarier.

Appall, Tönnes; reg:tskommissarie här 1714; avgången i mars 1718.

Hammarberg, Anders: f. i Halland; mönsterskrivare vid K. Livskvadron; reg:tskommissarie här 6/3 1718; kvarstod till reg:tets upplösning 1721.

Hoffman, Nicolas: mönsterskrivare vid Västmanlands reg:te; reg:tskommissarie här 1706.

Schmidt, Petter; (se reg:tsauditörer).

Simzon, Erik: reg:tskommissarie här 1703; (se kapt.).

Västgöta ståndsdragonregemente
(det s. k. prästeståndsdragonreg:tet).

(C. b. N. 18 i K. Krigsarkivet.)

Av

E. Leijonhufvud.

Regementet uppsattes 1703 av adeln, prästerskapet och hammarpatronerna i Närike och Värmland (600 man), men erhöll först 1706 en överste såsom chef. Dittills fördes befälet av majoren vid reg:tet. 1710 27/8—1712 22/2 voro 2 skvadroner förenade med Bohusläns dragonbataljon till ett reg:te under Bjelkes befäl. Med undantag av livskvadronen, som någon tid av 1712 stod under befäl av generallöjtnant Nieroth i Finland, användes reg:tet inom det egentliga Sverige och på dess gränser 1716 erhöll det namnet Västgöta ståndsdragonreg:te. Vid generalmönstring 7/1 1717 understacks detsamma under det värv. Livdragonreg:tet.

(6 kompanier.)

Regementschefer.

Hård, Karl Gustaf: fänrik vid Livgardet 7/2 1696; livdrabant 3/4 1700; korpr. 14/9 s. å.; gen.adj. 12/12 1703; överste här 11/6 1706; löjtn. vid Livdrabanterna 8/11 s. å.; slutl. riksråd och greve.

Ramsvärd, Anders: adjutant vid Livdrabanterna /11 1700; överste här 8/11 1706; transp. till Adelsfanan 4/12 1708; avsked 14/8 1727.

Bjelke, Ture: frih.; kornett vid Livreg:tet 1674; löjtn. 4/8 1675; kapt.löjtn. 1676; begav sig efter slaget vid Landskrona 1677 till Frankrike, där han tjänade sig upp till brigadjär; överste här 7/10 1709; konfirm. fm. 22/11 1710; var enl. def. komm:s order 27/8 s. a. tillika överste vid Bohusläns dragonbataljon;[1] den 22/7 1712 fick Västgöta ståndsdragoner egen chef (se Sparre); landshövding i Stockholms län 5/4 1714.

Sparre, Axel: frih.: major vid Västgöta tremän.reg. t. h. 13/4 1701; öv.löjtn. vid Skånska tremän.reg. t. h. 19/11 1709; över-

[1] På grund av att de (2) kompanier av ståndsdragonerna, som kamperade vid Bohusgränsen, skulle stöta tillsammans med Bohusläns ord. dragonskvadron och därmed bilda ett reg:te.

ste här 30/4 1712 konfirm. fm. (hade av senaten 5/2 s. å. förordnats till chef för Upplands tremän. t. f. vilken utnämning således härigenom annulerades).

Överstelöjtnanter.

Posse av Säby, Maurits: frih.; ryttm. vid Västg. tremän. reg. t. h. 6/9 1700; transp. till Livreg:tet till häst 18/10 1709; gen.adj. hos gen.löjtn. Spens 27/5 1710; öv.löjtn. vid Upplands tremän. reg. t. h. 5/2 1712; konfirm. fm. 13/6 s. å.; transp. hit 6/10 s. å.; konfirm. fm. 27/6 1713; transp. till Upplands ståndsdrag. 13/7 1716.

Witting, Fabian Gottlieb; synes 1716 hava varit öv.löjtn. med kompani här; sek.öv.löjtn. vid Bohusläns drag.reg:te 1717; överstes rang 26/1 1720; död 31/10 1722 i Adelsö s:n.

Majorer.

Kruse av Verchou, Karl Gustaf; frih.; tjänat sig upp från menig till kapten vid överste Weinholtz Bohusläns dragonbataljon; major här 28/5 1703; konfirm. fm. 30/12 s. å.; kommenderade reg:tet till dess Hård blev chef; öv.löjtn. vid Bohusläns dragonbataljon 30/9 1709; död 15/8 1710.

Rosenhane, Georg Gustaf: frih.; livdrabant 14/9 1703—1708; major här; gen.adj. vid finska armén under gen.löjtn. Nieroth 10/3 1710.

Virgin (Vergin), Bernhard; volontär vid öv. Soops värv. inf. reg:te i Riga 1690; fältväbel 1697; löjtn. vid gen.major v. Schlippenbachs värv. dragonreg:te 1/7 1700; konfirm. fm. 30/1 1701; kapten 15/6 1702; konfirm. fm. 27/6 1707; fången vid Poltava 1709; 21/11 s. å. utväxlad; kapten vid Livgardet 16/12 1709; major här 4/8 1713; konfirm. fm. 2/4 1714; transp. till Skånska ståndsdrag. 8/12 1716.

Regementskvartermästare.

Ekman (Eckman), Erik: kornett här 19/12 1709; regkvm. 4/2 1710; transp. till Bohusläns drag. bataljon; kapten 18/3 1711; senat. fm. 20/11 s. å.

Gyllenhaal, Leonard: volontär vid Västgöta femmän. reg:te t. f. 1706; korpr. 1708; sergeant vid Skaraborgs reg:te; kornett här 18/8 1711; regkvm. 28/1 1713; kapten vid Älvsborgs reg:te 13/9 1718.

Rabbe, Samuel; regkvm. 12/9 1709 (se kaptener).

Regementsadjutant.

Mengell, Johan: trumpetare vid Södra skånska kav.reg:tet 1/4 1710; avsked 19/3 1713 (enl. en annan uppgift sergeant här 1712); fältväbel här 5/4 s. å.; regadj. 18/8 1713; senat. fm. 12/9 s. å.; konfirm. fm. 13/12 s. å.; kornett vid Smålands kav.reg:te 13/12 1716.

Kaptener.

Dahlepil, Henrik: dragon 1670 vid Bohusläns dragonbataljon; korpr. 1672; und.officer; fänrik 3/3 1695; löjtn. 23/4 1700; kapten här 30/12 1703; stod 1717—1719 som volontär vid Bohusläns drag.bat; avsked med majors rang 3/9 1719; död 1735.

Ekereen, Petter: fänrik vid Bohusläns drag.bat. 14/2 1692; löjtn. 8/9 1700; kapten här 1/6 1703; konfirm. fm. 30/12 s. å.; avsked 20/11 1711.

Geete (Gethe), Karl Gustaf: volontär på fortifikationskontoret 1705; volontär vid gen.löjtn. Skyttes värv. reg:te i Riga 1706; sergeant; adjutant vid Björneborgs reg:te i Mitau 1707; fänrik vid Åbo tremän. reg:te t. f. 18/4 1708; löjtn. här 16/6 1710; sek.kapten 18/8 (20/12) 1711; konfirm. fm. 12/4 1717; transp. till Livdragonerna 1718.

Gyllensparre, Nils: fänrik vid Jämtlands drag.reg:te 1688; löjtn. 27/2 1702; kapten här 30/12 1703; återtransp. till förstnämnda reg:te 7/12 1709; död 31/12 1710.

Hägg (Houg), Petter: kapten här; död 31/12 1711.

Jungh (adl. Cedersparre), Per: regkvm. vid Västgötadals reg:te 20/9 1709; kaptenlöjtn. här 10/8 1710; förde befälet över livkomp:t i Finland; överadjutant vid finska armén 1/3 1711 Nieroths fm.; senat.fm. 28/6 1712; konfirm. fm. 10/9 1716; öv.löjtn. vid Karelska kav.reg:tet.

Lillie av Aspenäs, Johan Benedikt; volontär vid greve Lewenhaupts reg:te 1700; korpr. 1703; kvarterm. 1705; reg.adj. vid Närike-Värmlands reg:te 22/2 1711; löjtn. vid Västerbottens reg:te 6/10 s. å.; adjutant vid värmländska armén 15/10 s. å.; kapt. här 21/7 1712; transp. till Livdragonreg:tet 26/12 1716.

Lillje, Erik: löjtn. vid Jämtlands dragonreg:te; kapten här; konfirm. fm. 30/12 1703; avsked 16/6 1710.

Mengell, Kristian Henrik; mönsterskrivare här 1708; sergeant i maj 1710; $^{2}/_{9}$ s. å. gått över till Finland med livkomp:t; kornett $^{28}/_{2}$ 1711; löjtn. $^{28}/_{4}$ 1712; senat. fm. $^{13}/_{8}$ s. å.; kapt.-löjtn. $^{28}/_{8}$ 1712 senat. fm.; kapten $^{27}/_{1}$ 1713; avsked $^{7}/_{1}$ 1717.

Rabbe, Samuel; löjtn. här $^{16}/_{5}$ 1705; regkvm. $^{12}/_{9}$ 1709; kapten $^{4}/_{2}$ 1710; transp. till Livdragonreg:tet $^{28}/_{5}$ ($^{2}/_{5}$) 1712; konfirm. fm. $^{4}/_{4}$ 1714; död i maj 1716.

Ramzell, Johan; 1685 begivit sig från Sverige till Danmark, där han blev soldat vid prins Kristians reg:te; 1687 med fursten av Würtembergs reg:te beordrad till England i kon. Wilhelms tjänst; serg. 1690; fången i Dixmuiden av fransmännen 1694: tjänat 9 år som volontär i Frankrike; kornett här $^{16}/_{5}$ 1705; löjtn. $^{12}/_{12}$ ($^{12}/_{9}$) 1709; kapten $^{27}/_{1}$ 1713; avsked $/_{3}$ 1715.

von Ruffman, Leonhard Gottfrid: kadett hos Hans Maj:t av Preussen 1697; förare vid Kronprinsens garde 1699; adjutant 1700; grenadjärlöjtn. 1703; kapten vid överste Bielkes drag.-reg:te, som uppsattes för furst Rakoczi i Polen 1706; ryttm. vid Konung Stanislai Livreg:te 1707; kom till Sverige 1708; sek. kapten här $^{20}/_{11}$ 1711 med lön ifrån $^{18}/_{8}$ s. å.; ryttm. vid Västgöta tremänn. reg. t. h. $^{2}/_{12}$ 1717; avsked $^{17}/_{3}$ 1720.

Schildt, Georg Gustaf: korpral här 1703; rustm. 1704; serg. 1706; kornett 1709; löjtn. $^{16}/_{6}$ 1710; kapten $^{18}/_{8}$ 1711; avsked 1717.

Uggla, Lennart (Leonard); kornett; kapt.löjtn. $^{16}/_{2}$ 1710; kapten: avsked $^{27}/_{1}$ 1713.

Löjtnanter.

Båhrman (Borman), Lorens: korpr. här 1705; rustm. 1709; sergeant 1710; kornett $^{16}/_{6}$ s. å.; löjtn. $^{18}/_{8}$ 1711; kapten vid Skånska ståndsdrag.reg:tet 1716; konfirm. fm. $^{8}/_{3}$ 1718.

Cabbe (Kabbe), Petter: volontär vid Livgardet i nov. 1708; furir (1709) i nov. s. å.; sergeant här (1710) i okt. 1709; kornett $^{16}/_{6}$ 1710; löjtn. $^{18}/_{8}$ 1711; avgick från reg:tet $^{7}/_{1}$ 1717; kornett vid Upplands ståndsdrag.; löjtn. $^{26}/_{6}$ 1718; avsked $^{30}/_{9}$ 1719.

Falck, Petter Eskilsson; furir här 1705; sergeant 1709; kornett $^{26}/_{2}$ 1710; löjtn. $^{27}/_{1}$ 1713; transp. till Närike-Värmlands reg:te $^{18}/_{8}$ 1713, avsked med kaptens rang $^{13}/_{7}$ 1721. Uppgiver själv, att han $^{6}/_{6}$ 1712 blivit ifrån sergeant löjtn. vid Närike-Värmlands tremänn. reg:te t. f.; fullmakten finnes. Se Nordensvan, Närike-Värml. reg:tes hist. del. 2, s. 110.

Grijp, Daniel; fänrik vid Jämtlands dragonreg.; löjtn. här; konfirm.

fm. 30/12 1703; kapt.löjtn. vid Jämtlands drag.reg:te; förekommer i 1705 års räkenskaper.

Gyllenhaal, Abraham Rudolf: volontär vid Livreg:tet till häst 4/1 1710; sergeant vid Bohusl. drag.bat. i juli s. a.; kornett /8 1711; transp. hit /11 s. å.; löjtn. 27/1 1713; regkvm. vid Upplands ståndsdrag.reg:te 11/7 1716.

Hackersköld, Börje: fänrik vid Svenska Livreg:tet till fot; löjtn. här 11/12 1711; transp. till Livdragonreg:tet 2/5 1712.

Hellberg, Johan: fänrik vid Jämtlands dragonreg:te; löjtn. här; konfirm. fm. 30/12 1703; transp. till förstn. reg:te 1705; avsked 2/12 1709.

Ingelotz, Berndt Simon: sergeant här; fänrik 16/5 1705; löjtn. 5/6 1708; ryttm. vid Södra Skånska kav.reg:tet 9/12 1709; major 17/2 1713; transp. till Norra Skånska kav.reg:tet 23/6 1720; öv.löjtn:s avsked 1734.

Kall (Kahl), Didrik: volontär vid Änkedrottningens Livreg. t. h.; fänrik här; konfirm. fm. 30/12 1703; löjtn. 1709; kapt.löjtn. vid Smålands kav.reg:te /9 s. å.; sek.ryttm. 19/2 1710; död 15/2 1713.

Klingenberg, Otto: fänrik vid Bergsreg:tet; löjtn. här; konfirm. fm. 30/12 1703; kapten vid Gyllenstiernas värv. dragonreg. 1706; fången 1709; hemkom 17/5 1722; placerad vid Bohus läns dragoner 23/6 1723; majors rang 26/6 1722; avsked 15/7 1723 med dubbelt underhåll.

Lignell, Johan: 1703 volontär vid Tyska Livreg:tet t. f. i 4 år; 1708 rest till Pernau, där han blev mönsterskrivare vid överste J. H. Schwengelns reg:te; löjtn. här 29/11 (6/11) 1711; senat. fm. 29/11 s. å.; lön t. o. m. 1716.

Lindh, Mattis: fänrik vid gen.major Fersens reg:te; löjtn. här; konfirm. fullm. 30/12 1703.

Renat, Jakob Julius: korp. vid Västg. tremän. reg. t. h.; kornett här; konfirm. fm. 30/12 1703; löjtn. 12/9 1709; död /3 1712; enl. en annan uppgift död före 16/6 1710, då G. A. Meijerhelm (se kornetter) utnämndes till löjtn. i hans ställe.

Reuter, Hans: trumslagare vid Jämtlands drag.reg:te 1667; sergeant vid överste Å. Sparres reg:te 1674; faltväbel 1681; kornett vid Jämtlands dragonreg:te 9/6 1700; löjtn. här 30/12 1703; död 31/10 1716.

Sahlo, Kristian: kornett vid Ingermanländska drag.reg:tet 9/3 1705; löjtn. 23/2 1710; transp. hit 20/2 1711 Nieroths fm. till i april 1712, då han blev kvar i Finland; kapt.löjtn. vid Ingermanländ-

ska dragonreg:tet 22/6 1713; ryttm. vid Nylands och Tavastehus kav.reg:te 21/12 s. å.; förste ryttm. 16/8 1716; konfirm. fm. 25/2 1717.

Sjöberg, Karl Gustaf (Petter); volontär vid Bergsreg:tet i Malmö några år; kom 1703 i kungl. stallet och lärde sig beridarekonsten; korpr. vid Rehnskölds Livdrag. reg:te 1705; und.officer 1707; fången 1709 och av kalmuckerna såld till kosackerna; 1710 tillfångatagen av ryssarna och förd till Moskva; rymde därifrån 1712; kom till Sverige 1713 och blev 12/8 s. å. löjtn. här; interimsregkvm. vid Adelsfanan 25/10 1717; ryttm. vid Upplands tremän. reg. t. h. 26/6 1718; avsked 30/9 1719.

Stjernelo, Nils: fänrik vid Tyska Livreg. t. f. 23/3 1700; löjtn. här: konfirm. fm. 30/12 1703.

Utter, Anders; löjtn. här 23/5 1703; transp. till Bohusläns drag.bat. 24/4 1704.

Kornetter.

Bager, Johan Vilhelm: tjänat här från begynnelsen; korpr. 1707; und.officer; kornett 18/8 1711.

Betsack (Botsack), Fredrik: fänrik här; avgång. före 16/6 1710, då han efterträddes av P. Cabbe.

Ehrenreuter, Eilert; volontär vid Livreg:tet t. h. 1701; konduktör vid fortif. kontoret; kornett här, konfirm. fm. 30/12 1703; transp. till Smålands kav.reg:te 1706.

Krönich (adl. Kröningssvärd), Zacharias; korpral här 1703; sergeant; kornett 4/2 1710 (transp. till Bohusläns drag.bat:n 1/7 1710?); löjtn. 6/6 1711; regkvm. 18/8 s. å.; senat. fm. 20/11 s. å.; konfirm. fm. 6/4 1716; kapten 27/8 s. å.; död 10/2 1737.

Lehmann, Johan Kristian; kornett här 170 ; löjtn. vid Nylands inf. reg:te 21/2 1711; senat. fm. 7/7 s. å.; stupade vid Storkyro 19/2 1714.

Meijer, Karl: kornett här; avsked före 20/12 1709;

von Meijerhelm, Gustaf Adolf; ryttare vid Änkedrottn. Livreg:te t. h. korpr. 22/12 1706; kornett här 9/9 1709; transp. till Bohusläns drag.bat. i dec. s. å. och löjtn. där 16/6 1710.

Möller, Johan; kornett här 4/2 1710; löjtn. vid Bohusläns drag.-bat:n 29/11 1711; transp. till Livdrag.reg:tet 2/5 1712; konfirm. fm. 10/2 1716; avsked 6/10 s. å.

Mörtengren, Olof; född 1683; dragon vid Bohusläns dragoner 1699; trumslagare här 1704; korpr. 15/9 1707; und.officer.

kornett 27/1 1713; löjtn. vid Änkedrottn. Livreg:te t. h. 16/6 1718; avsked 30/9 1719.

Rabbe, Nils: volontär här 1711; kornett s. å.; transp. till Livdrag. reg:tet 2/5 1712.

Ruda, Hans: mönsterskrivare vid Bohusläns dragonbataljon i dec. 1700; sergeant här 1703; kornett 170 ; löjtn. vid Bohusläns dragonbataljon 26/1 1710; kapten 20/11 1711; konfirm. fm. 6/4 1716.

Schepner, Abraham: kvartermäst. vid Livreg:tet t. h.; kornett 16/6 1711; avsked 6/10 1716; kornett här 1716; löjtn. vid Närike-Värmlands tremänn. reg:te t. f. 26/6 1718; avsked 6/8 1719.

Stjernman, Olof: kornett här; konfirm. fm. 30/12 1703; reste 1705 olovandes från kompaniet till Pommern.

Torpengren, Anders: volontär vid Västgötadals reg:te; und.officer; fältväbel här 27/11 1710; gjorde adjutantstjänst vid posteringarna i Bohuslän s. å.; kornett 18/8 1711; senat. fm. 20/11 s. å.; transp. till Livdragonreg:tet 19/1 1717; död 12/6 s. å.

Uggla, Fredrik: volontär här; furir 1708; s. å. kommenderad till Riga med rekryter från Värmland; 1709 kommenderad från Riga med något manskap till Stockholm; sergeant s. å.; kornett 16/6 1710; avgick från reg:tet 7/1 1717.

Ullman, Lars: volontär vid ett av Västgöta inf.reg:tena; korpr. här 1706; und.officer; kornett 27/1 1713; löjtn. vid Smålands äntergastereg:te 30/1 1718; avsked i dec. 1719.

Wretman, Jakob: fältväbel här; kornett 27/1 1713; död 28/7 (3/8) 1713.

Öijegren, Daniel: volontär här; korpr. 3/3 1704; und.officer och fältväbel 17/11 1712; kornett 18/8 1713; löjtn. vid Karelska lantdrag:reg:tet 27/6 1718; avsked 30/9 1719.

Regements- och skvadronpräster.

Arenius, Gabriel: bat:spräst vid överste H. G. von Buddenbrocks reg:te i Riga 23/10 1709; reg:tspräst vid öv. H. F. von Beckerns inf.regte i Riga 20/11 1710; transp. hit i juni 1712; avsked 8/5 1713; slutl. kyrkoherde i Närpes förs. i Åbo stift 3/7 1719.

Floberg (Flodberg), Anders; skvadronspräst 25/2 1710.

Flodijn, Samuel; reg:tspräst 3/10 1709; senat. fm. 26/2 1710; transp. till Livdragonreg:tet 17/1 1717; avsked 26/10 1720; kyrkoherde.

Mogander, Anders: antagen 1/1 1713; skvadronspräst 13/3 1713; kyrkoherde i Tensta i Uppland 28/2 1718.

Regementsauditör.

Burgman, Didrik; notarie vid kämnersrätten i Helsingfors och därjämte förrättat postmästaretjänsten därstädes; auditör här 6/10 1712; transp. till Karelska lantdrag:reg:tet 24/11 1717.

Regementsläkare.

Pfeiffer, Kristian; reg:tsfältskär här 16/6 1710; möjligen den August Kristoffer Pfeiffer, som av Sacklén uppgives vara på Smål. kav.reg:te, men som ej återfinnes i dess rullor.

Pundt, Kristian; reg:tsfältskär här 18/8 1713.

Regementskommissarie.

Florin, Gabriel; reg:tskommissarie 1/9 1716.

Regementsskrivare.

Burgman, Didrik. (se reg:ts auditör).

Gottlands ståndsdragonkompani.

(C. b. N. 19 i K. Krigsarkivet.)

Av

E. Leijonhufvud.

Då på Gottland icke fanns någon adel och därvarande ståndspersoner bestodo av ett fåtal kalkugnspatroner, samt det ringa antalet magistrats- och lantstatstjänstemän utgjorde sin prestation tillsammans med allmogen, blev det huvudsakligen prästerna, som fingo uppsätta dragonerna, och de förbundo sig d. 7/6 1700 att vardera uppsätta en dragon mot villkor, att dessa dragoner finge kvarbliva på ön, en hemställan till vilken konungen d. 25/12 1700 lämnade sitt bifall. På detta sätt uppsattes av det föga bemedlade prästerskapet 42 (43) och av kalkugnspatronerna 8 dragoner, varigenom bildades ett kompani om 50 (51) man under befäl av 1 kapten, 1 löjtnant och 1 fänrik. 1721 anhöllo prästerna att, sedan krigsfaran var förbi, befrias från detta dragonhåll.

Kapten.

Stürtzenbecher, Fredrik: född i Stockholm 1686; fänrik vid Älvsborgs reg:te 17/3 1710; löjtn. 20/7 s. å.; kapten här 30/1 1711 senat. fm.; konfirm. fm. 8/8 1717; »commenderat dragounerne där på landet (Gottland) och femb compagnier allmoge till häst samt waret commendant pa fästningen Carlsvärd»; avsked med majors karaktär 14/11 1722; död på Slite 1736.

Löjtnanter.

Fineman (*Finneman*), *Johan;* född i Visby 13/3 1689; und.off. vid von Schreiterfelds värv. drag.reg:te; antagen till fänrik här 31/1 1711; senat. fm. 7/9 s. å.; löjtn. 17/8 1713 senat. fm.; konfirm. fm. 14/11 1722; ord. lantmätare på Gottland s. å.; död på sin egendom Dede i Follingbo s:n (Gottland) 17/2 1758.

Michalki, Paul: fältväbel vid v. Schreiterfelds värv. dragonreg:te; antagen till löjtn. här 31/5 1711; senat. fm. 7/9 s. å.; konfirm. fm. 14/11 1722; avsked i aug. 1713; löjtn. vid den enrollerade allmogen (inf. stat) på Gottland 11/8 1714; avsked med kaptens rang 14/11 1722.

Fänrik.

Westöö, Johan: tjänt från 1704 till 1709, då han blev fången vid Poltava; sergeant här 1711; fältväbel s. å.; fänrik ¹⁷/₈ 1713; konfirm. fm. ¹⁴/₁₁ 1722; avsked samma dag.

Skvadronspräst.

Ruth, Johan; hade i juli 1713 utan ersättning i trefjärdedels år uppvaktat vid dragonerna på Karlsvärd och kallas därför garnisonspräst.

Österbottens ståndsdragonkompani

vanligen kallat

Österbottens hjälp- eller civilbetjäntes och prästerskaps dragoner.

(C. b. N. 20 a i K. Krigsarkivet)

Av

E. Leijonhufvud

Inom Österbotten, som denna tid intog en självständig ställning gentemot Finland, uppsattes 1700—1701 av prästerskap och lantstatstjänstemän ett sextiotal dragoner, som på sensommaren 1701 sändes till Östersjöprovinserna till gen.-major Cronhiorts trupper, men kort därpå ställdes under gen.-major v. Schlippenbachs befäl. Kompaniet blev emellertid redan efter några månader totaliter ruinerat av ryssarna. Defensionskommissionen befallde ²¹/₅ 1713, att ståndpersoner och prästerskap i Österbotten skulle erlägga sina utlagor för dragoners uppsättning till överste v. Fersens (Uppl. stånds-)drag.regtes komplettering.

Kapten.

Ekestubbe, Kristian Henrik; från kapten vid Finska ståndsdragonreg:tet transp. hit 1701; förlorade i striden vid Errestfer ²⁹/₁₂ 1701 allt sitt »pagagie»; permission av v. Schlippenbach att resa till Finland att »muntera sig»; kommenderade kompaniet till ¹⁷/₂ 1702; sedan hans kompani blivit av ryssarna »totaliter ruinerat», förordnad till öv.löjtnant för uppbådsmanskapet i Nylands och Raseborgs län; kvarstod där till i aug. 1713; befälhavare för allmogen på Dal; öv.löjtn. ¹⁰/₆ 1718; avsked ³/₉ 1720.

Finska ståndsdragonbataljonen.

(C. b. N. 20 b i K. Krigsarkivet).

Av

E. Leijonhufvud.

Uppsattes åren 1700—1701 av adeln, prästerskapet, civilstaten och ståndspersoner i Finland och på Åland med 4 kompanier, varefter bataljonen avgick till arméen i Östersjöprovinserna. I juni 1707 reducerades bataljonen enligt kungl. medgivande d. $^{9}/_{3}$ 1705, i det att de dragoner, som uppsatts av prästerskapet, användes till fyllande av luckor i Ingermanländska värvade dragonreg:tet, och i juni 1708 understacks återstoden av bataljonen under samma reg:te.

Överstelöjtnanter.

Knorring, Steffan Fredrik: kom i tjänst som korpral vid Hastfehrs Karelska kav. $^{30}/_{6}$ 1669; löjtn. vid Viborgska drag.reg:tet $^{20}/_{3}$ 1672; kapt. vid Löschern v. Hertzfeldt's reg:te $^{22}/_{1}$ 1677; major; öv.löjtn. och chef här $^{3}/_{11}$ 1700; död $^{26}/_{4}$ 1706.

von Berg, Arvid Johan: kapt. här $^{3}/_{11}$ 1700 kon. fm.; major $^{26}/_{9}$ 1701 Cronhjorts fm.; konfirm. fm. $^{7}/_{11}$ s. å.; öv.löjtn. $^{30}/_{3}$ 1706 Maidels fm.; död 1724.

Major.

Bergeman, Johan Erik: krigskommissarie och fältbokhållare vid gen.majoren Maidels armé $^{16}/_{3}$ 1704 Kamm.koll. fm.; major här $^{1}/_{12}$ 1706, »skolande han hafva det Nyländska manskapet, men kapten Lampeel behåller till sitt kompani det Tavastehusiska» (Maidels fm.); död 1710 och $^{12}/_{12}$ s. å. begraven i Maria Magdalena kyrka i Stockholm.

Regementskvartermästare.

Danielsson, Jakob: regkvm. $^{25}/_{12}$ 1700; konfirm. fm. $^{7}/_{11}$ 1701; major vid Karelska fördubblingskav.; major vid Karelska ord. kav. reg:tet 1 dec. 1709; öv.löjt. där $^{22}/_{1}$ 1711 Nieroths fm.; överste och chef $^{19}/_{3}$ 1712 kon. fm.

Adjutant.

Lindelöf, Karl Magnus (se kornetter).

Kaptener.

Ekestubbe, Kristian Henrik; kvarterm. vid Nylands kav.: und. officer i 17 år; löjtn. vid öv.löjtn. Otto Zöges skvadron 1700 Wellingks fm.; kapt. vid det ur Åbo och Björneborgs län utgående kompaniet av ståndsdragonerna $^{9}/_{1}$ 1701 landshövding J. Bures fm.; konfirmation med transport till Österbottniska hjälpdragonerna s. a.

Lampeel, Petter; kapten här $^{23}/_{10}$ 1705 Maidels fm.; transp. till Finska lantdragonreg:tet $^{18}/_{1}$ ($^{18}/_{2}$) 1711 Nieroths fm.; major där $^{25}/_{11}$ 1717; avsked $^{30}/_{9}$ 1719.

Pelthusen, Lorens; kapt. $^{30}/_{9}$ 1701; konfirm. fm. $^{7}/_{11}$ s. å.

Löjtnanter.

Berg, Alexander: sek.fänrik vid Nylands och Tavastehus läns infanterifördubbling $^{8}/_{1}$ 1701; löjtn. här $^{20}/_{2}$ 1701 Cronhjorts fm.; konfirm. fm. $^{7}/_{11}$ s. å.; död i april 1706.

Bildstéen, Daniel; löjtn. här $^{3}/_{11}$ 1700 kon. fm.: i brist av ytterligare befordran kvarterm. vid Nylands och Tavastehus läns kav.reg:te $^{26}/_{6}$ 1706; reg:tsadjutant där $^{28}/_{3}$ 1707; kornett $^{26}/_{2}$ 1709; slutl. kapt. med majors avsked $^{8}/_{2}$ 1721. Tre gånger fången och en gång utförd att ihjälskjutas.

Ekeqvist, Anders; kornett här $^{18}/_{9}$ 1700 Cronhjorts fm.; konfirm. fm. $^{7}/_{9}$ 1701; löjtn. vid öv.löjtnantens kompani $^{20}/_{4}$ 1705 Maidels fm.; död i juli 1728. Var antagl. endast kornett här.

von der Pahlen, Reinhold: löjtn här $^{8}/_{8}$ 1701 Cronhjorts fm.: konfirm. fm $^{7}/_{11}$ s. å.; sek.löjtn. vid Tavastehus ord. inf.reg:te 17 . .; fången vid Viborg i juni 1710; hemkom i juni 1722: kapt.; död $^{25}/_{3}$ 1729.

Åhman, Lorentz: löjtn. $^{26}/_{12}$ 1700; konfirm. fm. $^{7}/_{11}$ 1701.

Kornetter.

Bjurström, Fredrik; kornett här, fången.

Dufva, Johan: kornett här $^{20}/_{8}$ 1701; konfirm. fm. $^{7}/_{11}$ s. å.; fick avsked i juni 1708, då ståndsdragonerna förenades med Ingermanländska värv. dragonreg:tet.

Kreman, Jakob; fältväbel vid Tavastehus läns inf.reg:te; kornett här 14/4 1706; löjtn. vid Viborgs reg:te till fot 30/4 1711; regkvm.; stupade vid Storkyro 19/2 1714.

Lindelöf, Karl Magnus; adj. här (enl. Anrep); kornett 5/2 1701; konfirm. fm. 7/11 s. å.; transp. till Ingermanländska värv. drag.reg:tet 1708; löjtn. 22/1 1709 Lybeckers fm.; regkvm. 9/6 1713 Lybeckers fm.; konfirm. fm. 25/2 1717; kaptens avsked 19/12 1721.

Tigerstedt, Isak; förare vid Tavastehus läns ordinarie reg:te; kornett här 18/3 1704 Maidels fm.; transp. till B. F. Zöges lantdragoner 1705.

Âman, Karl; kornett 8/1 1701.

Livländska (stånds- eller) lantdragonbataljonen.

(C. b. N. 21 i K. Krigsarkivet.)

Av

E. Leijonhufvud.

Uppsattes enl. k. brev 17/10 1700 av innehavare av kronogods, samt av präster och kronoarrendatorer i Livland. 1701 2/12 föreskrevs, att avgången av de dragoner, som uppsatts av präster och kronoarrendatorer, skulle ersättas genom värvning. Bataljonen blev fången vid Rigas dagtingan 1/7 1710.

Chefer.

von Buddenbrock, Henrik Gustaf (*Gotthard*)*;* var 1679 löjtnant vid Koloni- eller Blå regementet; öv.löjn. här 1700 Wellingks fm.; konfirm. fm. 18/10 s. å.; avsked 1704; överste; lär gått i rysk tjänst.

von Brömsen, Magnus; kapt. vid Skyttes reg. i Dorpat 12/7 1695; major här 1700, Wellingks fm.; konfirm. fm. 18/10 s. å.; öv.löjtn. 24/11 1704 v. Schlippenbachs fm.; konfirm. fm. 20/2 1705; fången i Ryssland efter strid 7/5 1708 (Kaggs dagbok); erhöll 1712 tillstånd att på hedersord resa till Sverige på 6 månader, men stannade där längre, varigenom han vållade obehag för de officerare, som voro i borgen för honom i Ryssland och en mängd skriverier härom. K. br. 11/22 juni 1715 bjöd, att han skulle ofördröjligen »begifva sig på resan tillbakas åt Moscou». Blev dock senare genom k. br. 25. juni/6 juli s. å. förbjuden att resa till Ryssland; tog sedan avsked och flyttade till Ryssland, där han dog 1734, 66 år gammal.

Majorer.

Gyllenlood, Axel; volontär 1689 vid överste M. J. Tiesenhausens värv. inf. reg:te; korpral 1690; rustmästare 1692; furir 1693; förare 1695; sergeant 1696; avsked 27/3 1700; kvarterm. vid

Livländska adelsfanan $^{27}/_{3}$ s. å.; kornett vid Estniska adelsfanan $^{2}/_{9}$ s. å.; löjtn. här $^{29}/_{3}$ 1701 med rang från $^{1}/_{9}$ 1700; kapt. $^{30}/_{12}$ 1701; konfirm. fm. $^{14}/_{12}$ 1706; förde efter v. Brömsens tillfångatagande $^{7}/_{5}$ 1708 befäl över bataljonen; av gen. guvernören Stromberg förordnad till major $^{29}/_{10}$ 1709: fången vid Rigas dagtingan; utväxlad; öv.löjtn. vid Upplands tremänn. reg:te till fot $^{5}/_{2}$ 1712; kommendant på Malmö citadell $^{6}/_{11}$ 1719; d:o i Kristianstad $^{27}/_{8}$ 1734.

von Rosen, Hans Henrik: ryttm. vid Åbo, Nylands och Viborgs läns tremänn. reg:te till häst $^{4}/_{3}$ 1701; major här $^{26}/_{11}$ 1704; konfirm. fm. $^{19}/_{4}$ 1705; avgick 1709.

Regementskvartermästare.

Hermigier, Gabriel: reg.kvm. här $^{30}/_{7}$ 1702 (se kaptener).

von Schreiterfelt, Gerhard: kornett vid gen.major v. d. Pahlens värv. kav. reg:te till 1696; reg.kvm. här $^{29}/_{3}$ 1701.

Stahl, Daniel: reg.kvm. här $^{28}/_{11}$ 1704 (se kornetter).

Adjutanter.

Riltz (Rils), Johan Niklas: adjutant här (se kornetter).

Settler, Frans: adjutant här 1708 (se kornetter).

Kaptener.

von Brömsen, Georg: kommit i tjänst vid Livgardet 1687: underofficer vid gen.major Horns reg:te 1689; löjtn. 1693 i Brabant till dess freden slöts; kapt. här $^{1}/_{9}$ 1700; konfirm. fm. $^{29}/_{3}$ 1701; major; fången vid Revals dagtingan, 1710, men rymde; skulle närmast överste Appelman föra kommandot kring Stockholm, vid Vaxholm och Stockholms avenyer $^{29}/_{7}$ 1714; erhöll $^{23}/_{5}$ 1719 befäl över vid Vaxholm och avenyerna kommenderat manskap.

Haffstein, Daniel: tjänat i 7 år som und.officer vid guvernör Frölichs reg:te; löjtn. här $^{1}/_{9}$ 1700; konfirm. fm. $^{29}/_{3}$ 1701; kapt. $^{21}/_{12}$ 1702; konfirm. fm. $^{14}/_{12}$ 1706.

von Hausen, Johan Rudolf: volontär vid överste Skyttes reg:te 1700; sedermera kornett vid överste v. Schlippenbachs värv. dragonreg:te; löjtn. här $^{1}/_{9}$ s. a.; konfirm. fm. $^{29}/_{3}$ 1701; hade utan v. S:s vetskap begivit sig från kornettjänsten och anklagades

för att hava dödskjutit en karl vid det kompani, där han förut tjänat, varföre nämnda löjtnantsfullmakt icke skulle få tillställas honom, förrän han uppgjort sitt mellanhavande med överste v. S. och vederbörande kapten samt visat sin oskuld till förevitat dråp (k. br. $^{11}/_{5}$ 1701); kapt. $^{15}/_{3}$ 1704 v. Schlippenbachs fm.; konfirm. fm. $^{14}/_{12}$ 1706.

Hermigier, Gabriel: studerat i Uppsala; tjänat sedan 1685 till 1695 som menig och korpral vid Livgardet, sedan som sergeant, fältväbel och adjutant och därefter sek.fänrik $^{16}/_{5}$ 1700 och löjtn. $^{30}/_{7}$ s. å. vid Åbo läns inf. reg:te; transp. hit $^{1}/_{9}$ s. å.; konfirm. fm. $^{29}/_{3}$ 1701; regkvm. $^{30}/_{7}$ 1702; kapt. $^{28}/_{11}$ 1704 v. Schlippenbachs fm.; konfirm. fm. $^{14}/_{12}$ 1706; erhöll permission att resa över till Sverige 1709 för att sköta sin hälsa; major och underkommendant å Bohus fästning $^{12}/_{2}$ 1712; öv.löjtn. och kommendant i Strömstad $^{8}/_{9}$ 1717; avsked $^{18}/_{6}$ 1718 med öv.löjtn:s pension; död $^{6}/_{5}$ 1732.

von Rothhausen (v. Rothausen), Georg: volontär vid gen.major Soops reg:te 1692; förare 1693; kvarterm. vid gen. major v. d. Pahlens reg:te s. å.; kornett 1696; löjtn. 1700; kapt. här $^{1}/_{9}$ s. å.; konfirm. fm. $^{29}/_{3}$ 1701.

Ruhendorff (Ruendorff), Kristian: volontär i Riga 1700: kornett här $^{1}/_{9}$ s. å.; konfirm. fm. $^{29}/_{3}$ 1701; löjtn.; kapt $^{23}/_{1}$ 1706 Lewenhaupts fm.; konfirm. fm. $^{14}/_{12}$ s. å.

von Schreiterfelt, Johan Kristoffer: ifrån 1676 tjänat som menig och und.officer vid överste von Campenhausens värv. infreg:te; fänrik 1685; löjtn. 1688—1695; kapt. här $^{1}/_{9}$ 1700; konfirm. fm. $^{29}/_{3}$ 1701.

Taube, Ludvig Johan: kapt. här 1700; konfirm. fm. $^{26}/_{1}$ 1701. (Död i rysk fångenskap?)

Zöge, Anders Gustaf: kapt, här $^{2}/_{8}$ 1704; konfirm. fm. $^{14}/_{12}$ 1706.

Löjtnanter.

von Brincken, Otto Rutger: löjtn. här $^{28}/_{11}$ 1704; konfirm. fm. $^{14}/_{12}$ 1706.

Cairncross, Alexander: tjänat i Brabant under överste Eppingers reg:te ifrån 1690 till premier sergeant: kornett här $^{30}/_{4}$ 1701: löjtn. $^{1}/_{8}$ 1705 Lewenhaupts fm.; konfirm. fm. $^{14}/_{12}$ 1706.

Duncan, Karl: från 1692 tjänat som menig, korpral och und. officer till sergeant vid överste Skyttes reg:te; kornett här $^{1}/_{9}$ 1700; löjtn. $^{29}/_{3}$ 1701.

Gyllenlood, Didrik Fredrik: löjtn. här $^{2}/_{8}$ 1704; konfirm. fm. $^{14}/_{12}$ 1706; fången efter strid $^{7}/_{5}$ 1708; återkom 1722; död i Åbo s. å.
von Hausen, Adam Johan: löjtn. här $^{2}/_{8}$ 1704; konfirm. fm. $^{14}/_{12}$ 1706.
Noeten, Kristian: löjtn. här $^{23}/_{1}$ 1706; konfirm. fm. $^{14}/_{12}$ s. å.
Pagomke, David: lojtn. här $^{15}/_{3}$ 1704; konfirm. fm. $^{14}/_{12}$ 1706.
von Transche, Vilhelm Reinhold: löjtn. här $^{10}/_{3}$ 1706; konfirm. fm. $^{14}/_{12}$ s. å.
von Völkersam (Volkersam), Adam Johan: från kornett vid gen. major v. d. Pahlens värv. kav.reg:te löjtn. här $^{1}/_{9}$ 1700; konfirm. fm. $^{29}/_{3}$ 1701; fången i Ryssland, där han dog.

Kornetter.

Cairncross, Robert: kornett här $^{1}/_{9}$ 1705; konfirm. fm. $^{14}/_{12}$ 1706.
Diepenbrock, Karl Rutger; kornett här $^{28}/_{11}$ 1704; konfirm. fm. $^{14}/_{12}$ 1706.
Grass, Gustaf Georg: tjänat sig upp från menig; kornett här $^{6}/_{8}$ 1704; konfirm. fm. $^{14}/_{12}$ 1706; fången vid ett parti vid Dorpat $^{4}/_{6}$ 1707; kom hem till Livland i maj 1722; avsked med kaptens namn $^{19}/_{6}$ s. å.; hade då tjänat i 23 års tid.
Grass, Vilhelm: kornett här; fången i Ryssland.
Grave, Vilhelm: kornett här; fången vid Mustel $^{12}/_{9}$ 1703; hemkom i sept. 1722; avsked med löjtnants rang $^{5}/_{11}$ s. å.
Gyllenlood, Gotthard Erik; kornett här; fången $^{23}/_{7}$ 1707; död $^{22}/_{8}$ 1718.
Haffstein, Teophilus: kornett här $^{28}/_{11}$ 1704; konfirm. fm. $^{14}/_{12}$ 1706.
Lagerström, Göran: kornett här $^{10}/_{3}$ 1706; konfirm. fm. $^{14}/_{12}$ s. å. Löjtn. vid det enrollerade manskapet i Stockholm.
Martens, Alexander; kornett här $^{28}/_{11}$ 1704; konfirm. fm. $^{14}/_{12}$ 1706.
Rauschert, Peter Samuel; volontär i Riga 1700; kornett här $^{1}/_{9}$ s. å.; konfirm. fm. $^{29}/_{3}$ 1701.
Riltz (Rils), Johan Niklas; adjutant här; kornett; fången vid Reval 1704; ransonerade sig själv i slutet av 1719; död i Villmanstrand 1739.
Schirm, Johan: varit und.officer; kornett här $^{1}/_{9}$ 1700; konfirm. fm. $^{29}/_{3}$ 1701.
Settler, Frans; volontär vid Livdrag.reg:tet 1701; und.officer här 1705; adjutant 1708; kornett s. å.; fången vid Rigas dag-

tingan 1710; kom hem till Stockholm i april 1712; löjtn. vid Upplands tremänn.reg:te till fot 28/7 s. å.

Sneckenberg, Gustaf Reinhold; överfyrverkare 1706; kornett här 1/8 1707; konfirm. fm. 9/11 s. å.; löjtn. vid Österbott. reg:te 2/1 1709; fången i Riga 1710; kom hem i maj 1722; avsked med kaptens karaktär.

v. Seulenburg, Henrik Mattias; und.officer här 1702; kornett 1703; löjtn. vid Sachsiska bat:n i Viborg; fången vid Kolkempe; rymde ur fångenskapen 1714 och kom till Sverige; kapt. vid Tavastehus inf.reg:te.

Stahl, Daniel; tjänat som korpral vid gen.major v. d. Pahlens värv. kav. reg:te; kornett här 1/9 1700; konfirm. fm. 29/3 1701; regkvm. 28/11 1704 v. Schlippenbachs fullm.; konfirm. fm. 14/12 1706; fången i Ryssland; gick i rysk tjänst.

Taube, Henrik Johan; kornett här 17/7 1701.

Yxkull, ; korpral vid Tiesenhausens reg:te till häst; kornett här 1/9 1700; konfirm. fm. 29/3 1701.

Regementsfältskär.

de Clou, Alexander; reg:tsfältskär här 29/3 1701.

Estniska (stånds- eller) lantdragonbataljonen.

(C. b. N. 22 i K. Krigsarkivet.)

Av

E. Leijonhufvud.

Uppsattes enligt k. breven 17/10 1700 samt 8/3 och 29/3 1701 av kronoarrendatorer, prästerskap och civilstat i Estland. Bataljonen led i striden vid Rappin 5/9 1701 stark manspillan. Den ringa återstoden understacks samma år enl. k. brev 8/10 under Öselska lantdragonbataljonen.

Chef.

von Rosen, Anders Ludvig; var 13/12 1688 löjtn.; ryttm.; major här 23/12 1700; massakrerad på förpost vid Rappin 5. (6.) sept. 1701.

Reg:tskvartermästare.

Riesenkampff, Markus: regkvm. (gen. Wellingks fm.) vid de Karelska lantdragoner, som öv.löjtn. Zöge genom värvning skulle upprätta, men som värvningen sedan gick tillbaka, så blev han utan tjänst; transp. hit 18/2 1701.

Kaptener.

Clambeck, Evert; tjänat sig upp från menig till ryttmästare; kapten här 29/3 1701.

von Rosenthal (Rosendahl), Bernhard Fredrik; volontär vid guvernören Soops reg:te 1692; hovjunkare vid ambassaden till Moskva 1699; kapt. här 29/3 1701; kapt. vid Adam Karl De la Gardies värv. inf.reg:te 1705, där han värvat ett kompani av egna medel; major vid överste O. M. Hastfehrs Västra Skånska utskrivn. reg:te 30/4 1712; öv.löjtn. vid Västgötadals reg:te 1717 16/12; avsked 4/5 1722; död 1734.

Strasburg, Herman Reinhold: kapt. vid överste O. Rehbinders Estniska lantmilisreg:te $^{26}/_{3}$ 1701; transp. hit $^{23}/_{5}$ s. å.

Wrangel, Otto Reinhold: varit i fransk tjänst i 8 år och därunder bevistat 4 fälttåg som fänrik, löjtnant och kapten vid överste H. J. Surbecks inf.reg:te; kapten här $^{18}/_{2}$ 1701.

Löjnanter.

von Dannenfelt (Tallefelt), Kaspar: f. i Kesmass i Kars socken: kvm.; kornett här $^{29}/_{3}$ 1701; löjtnant $^{18}/_{5}$ s. å.

von Derfelden, Berent Johan: kornett under Estniska adelsfanan: löjtn. här $^{18}/_{2}$ 1701; kort före gen.mönstringen i mars s. a. kapt. vid överstelöjtnantens H. H. Liewens värv. inf.bat.

Maidel, Antoni Fredrik: hade icke tjänat förut; löjtn. här [illegible] 1701.

Scholbach, Michel: hade icke tjänat förut; löjtn. här $^{29}/_{3}$ 1701.

Thyrohl, Johan Adolf: varit löjtn. utomlands; löjtn. här; inställde sig icke till gen.mönstringen i mars 1701; löjtn. vid Estländska lantmilisen (överste H. v. Fersens reg:te) $^{6}/_{4}$ 1701; kapt.: fången i Ryssland; hemkom 1722 och placerades på Savolaks reg:te med majors karaktär $^{26}/_{6}$ s. å.

Toll, Kristian Vilhelm: kornett: löjtn. här $^{18}/_{5}$ 1701.

Kornetter.

Berg, Karl Fredrik: adjutant vid Karelska lantdragonerna; kornett här $^{29}/_{3}$ 1701.

Blankenhagen, Berendt: kornett här $^{29}/_{3}$ 1701.

Bohnsack, Johan: kvarterm. vid gen.major v. d. Pahlens reg:te; kornett; transp. hit $^{18}/_{2}$ 1701; kort före gen.mönstringen i mars s. å. löjtn. vid överste O. Rehbinders Estniska lantmilisreg:te.

Nassokin (Nassacken), Magnus: kornett $^{29}/_{3}$ 1701.

Tallberg, Petter Benjamin: volontär vid överste Maidels reg:te 1700; fältväbel här s. å.; kornett 1701; löjtn. vid Estländska adelsfanan 1703; transp. till överste Nieroths reg:te 1705: tjänade där i 3 år, varefter han fick permission att resa till Finland; major vid uppbådsmanskapet i Nylands och Raseborgs ö. dels härad $^{6}/_{10}$ 1710; transp. till överste Hans Gyllenloods finska femmänn.reg:te till fot; efter slaget vid Pelkene $^{6}/_{10}$ 1713 beordrad att mottaga det av landshövd. Clerck i

Österbotten inrättade femmänn.reg:te, som han, sedan öv.löjtn. Cöhler stupat, kommenderade i slaget vid Storkyro 19/2 1714; sedermera med detta manskap på vakt mot ryska gränsen intill dec. s. å.; permission till Sverige; stadsmajor i Göteborg 30/6 1719; död på Häggåsen i Romeleds s:n 14/2 1749.

Auditör.

Ladau, Berndt Ludvig: auditör här 29/5—25/9 1701.

Fältskär.

Niernberger (Nürrenberger), Kasper; fältskär här 18/5 1701; »er ist 12 Jahr im Ambt in Reval gewesen».

Öselska (stånds- eller) lantdragonbataljonen.

(C. b. N. 23 i K. Krigsarkivet.)

Av

E. Leijonhufvud.

Uppsattes enligt k. brev 17/10 1700 av prästerskap, kronoarrendatorer och ståndspersoner på Ösel. På senhösten 1701 understacks under denna bataljon återstoden av den decimerade Estniska lantdragonbataljonen. När von Kaulbars blev t. f. chef, överenskoms att genom värvning uppbringa Öselbataljonen till 400 man. Den blev efter slaget vid Poltava fången.

Chefer.

von Brandt, Henrik Johan: ryttm.; öv.löjtn. här (chef) 22/8 1700 O. Wellingks fm.; konfirm. fm. 1/12 s. å.; fången vid Wolmar 15/8 1702 (enl. Ennes skaffade han sig lös och kom till Dorpat, där han under ett utfall blev sårad och ånyo fången 1704). Enl. k. res. 26/8 1705 skulle öv.löjtn:splatsen stå öppen för v. B., till dess han bleve ställd på fri fot; hemkom 27/4 1722; överstes karaktär och avsked med dubbelt underhåll 30/6 s. å.

von Kaulbars, Jakob: född i Stockholm 1662 (1664); kom i tjänst 1684; löjtn. 1687; regkvm. 1691 och i nov. 1696 kapt. vid gen.major E. Soops värv. inf.reg:te i Riga, vid vilket regemente han tjänat sedan 1683; öv.löjtn. och t. f. chef här 20/10 1702, då han ingick kapitulation med gen.major v. Schlippenbach att genom värvning rekrytera bataljonen till 400 man; konfirm. fm. 5/5 1705; stupade vid Gemäuerthof 16/7 1705.

Major.

Giging, Mattias: född 1665 i Livland; hade i aug. 1704 tjänat i 23 år; fänrik vid Koloni- eller Bla reg:tet; löjtn. vid överste K. G. Skyttes inf.reg:te; kapt. här 24/9 1700; konfirm. fm. 11/2 1701; major 15/1 1702 v. Schlippenbachs fm.; konfirm. fm.

$^{2}/_{5}$ 1705; synes, sedan v. Kaulbars stupade, hava kommenderat bataljonen; död i Riga i pesten 1710.

Reg:tskvartermästare.

von der Huden, Henrik Johan (se kaptener).
von Nothaft, Johan Fredrik (se kaptener).

Adjutant.

Kanterberg, Jean Krist.: född i Lüneburg 1672; fältväbel och adjutant här.

Kaptener.

Berch (Berg), Karl Henrik; född i Livland 1671; hade i aug. 1704 tjänat i 9 år dels i Riga, dels utomlands; kapten här $^{27}/_{3}$ 1701; stupade vid Ljäsnaja $^{29}/_{9}$ 1708.

von Brandt, Nikolaus: tjänat förut; kapten här $^{24}/_{9}$ 1700; konfirm. fm. $^{11}/_{2}$ 1701; avsked för sjukdom och ålder vid gen.mönstringen $^{16}/_{7}$ s. å.; konfirm. fm. därå $^{8}/_{10}$ s. å.

von Brandten, Joachim (Johan) Fredrik; född 1646; kapt. (1700?); förekommer vid skvadronens avleverering till von Kaulbars $^{17}/_{12}$ 1702; konfirm. fm. $^{21}/_{3}$ 1704.

Brummer, Hans Henrik: född i Livland 1668; und.officer 6 år; löjtn. 2 år; kapt.löjtn. 2 år, allt i Narva; kapt. här $^{17}/_{12}$ 1703; konfirm. fm. $^{20}/_{5}$ 1705; stupade vid Gemäuerthof $^{16}/_{7}$ s. å. Antagl. den H. H. Brummer, som tjänade vid Tavastehus, Viborgs och Nyslotts tremän. inf.reg:te.

Engelhard, Herman Johan: född i Livland 1677; hade i aug. 1704 tjänat i 14 år; kornett här $^{11}/_{2}$ 1701; löjtn. $^{1}/_{2}$ 1704; konfirm. fm. $^{20}/_{5}$ 1705; kapten $^{17}/_{9}$ 1707 Lewenhaupts fm.; stupade (fången) vid Ljäsnaja $^{29}/_{9}$ 1708.

Giging, Jakob; kapten förekommer $^{17}/_{12}$ 1702.

Graak, Berent Henrik: löjtn. här $^{24}/_{9}$ 1700; konfirm. fm. $^{11}/_{2}$ 1701; kapt. $^{16}/_{7}$ s. å.; konfirm. fm. $^{8}/_{10}$ s. å.; fången $^{27}/_{3}$ 1702; reste efter erhållen permission till Livland i febr. 1717; avsked med majors karaktär $^{12}/_{12}$ 1722.

von Helmersen, Krister Jakob; född i Livland 1676; hade förut varit i svensk tjänst 7 år och i holländsk 2 år; kapt. här $^{15}/_{1}$ 1703; konfirm. fm. $^{20}/_{5}$ 1705.

von der Huden (*Huden*), *Henrik Johan:* född i Livland 1675; löjtn. här $^{11}/_{2}$ 1701; tjänstgjorde som regkvm. $^{3}/_{10}$ s. å.; kapt. $^{1}/_{2}$ 1704; konfirm. fm. $^{20}/_{5}$ 1705; fången 1709; avsked 1722; majors karaktär $^{5}/_{11}$ s. å. (se Anrep IV: 225).

Krabbe (*Grabbe*), *Anders J.:* tjänat som kornett i kriget mot Danmark 1675—1679; löjtn. här $^{24}/_{9}$ 1700; konfirm. fm. $^{11}/_{2}$ 1701; kapt. $^{16}/_{7}$ s. å.; konfirm. fm. $^{8}/_{10}$ s. å.; stupade vid Wolmar $^{15}/_{8}$ 1702.

von Nothaft, *Didrik:* född i Livland 1684; tjänat under överste Nieroths reg:te 4 år; löjtn. här $^{1}/_{6}$ 1704; konfirm. fm. $^{20}/_{5}$ 1705; kapt. $^{17}/_{9}$ 1707; fången $^{24}/_{6}$ 1709; hemkom och fick avsked $^{11}/_{7}$ 1722.

von Nothaft, *Johan Fredrik:* född 1677; kom i tjänst 1692; sek.löjtn. här; ord. löjtn. $^{8}/_{10}$ 1701; reg.kvm. $^{1}/_{2}$ 1704; konfirm. fm. $^{20}/_{5}$ s. å.; kapt.; fången $^{1}/_{7}$ 1709; död jan. 1711. (Enl. R. R. skulle v. N. först d. $^{1}/_{6}$ 1704 blivit löjtn. möjl. förväxling, ty s. d. står han med konfirm. fm. å reg.kvm.sysslan.)

von der Pahlen, *Johan Andreas:* frih.; född i Livland 1681; hade i aug. 1704 tjänat 5 år; kapt. här $^{2}/_{12}$ 1703; konfirm. fm. $^{20}/_{5}$ 1705.

Rehbinder, *Didrik Johan:* frih.; född i Estland 1683; kom i tjänst 1701; gren. och sek.kapt. här; kapt. $^{1}/_{2}$ 1704; konfirm. fm. $^{20}/_{5}$ 1705; enl. Anrep blev R. löjtn. vid överste Nieroths reg:te 1702. Bror till Karl Henrik; stupade vid Gemäuerthof $^{16}/_{7}$ 1705.

Rehbinder, *Karl Henrik:* frih.; född i Reval 1682; hade i aug. 1704 tjänat i 4 år; kapt. här $^{17}/_{12}$ 1703; konfirm. fm. $^{20}/_{5}$ 1705; ant. den R. som $^{26}/_{11}$ 1700 blev löjtn. vid Åbo, Nylands och Viborgs trämänn. t. h. och 1701 löjtn. vid Nylands ordinarie kav.

Rehbinder, *Karl Reinhold:* född i Livland 1678; hade i aug. 1704 tjänat i 5 år; kapt. här $^{26}/_{9}$ 1701 v. Schippenbachs fm.; konfirm. fm. $^{20}/_{5}$ 1705.

von Reincken (*Reineken*, *Reiniken*), *Otto Reinhold:* född i Livland 1673; hade i aug. 1704 tjänat i 10 år; löjtn. här $^{4}/_{7}$ 1703; konfirm. fm. $^{20}/_{5}$ 1705; kapt. $^{15}/_{3}$ 1707; konfirm. fm. $^{2}/_{6}$ 1709; med Karl XII till Bender och till Stralsund 1714 i nov.

Riesenkampff (*Rosenkampf*), *Georg:* född i Reval 1674; hade i aug. 1704 tjänat i 4 år; löjtn. här $^{14}/_{11}$ 1701 v. Schlippenbachs fm.; konfirm. fm. $^{20}/_{5}$ 1705; kapt.; fången vid Poltava 1709; hemkom $^{24}/_{7}$ 1723; majors avsked $^{8}/_{8}$ s. å.

Crucklou, Karl Gustaf: kapt. här 1700; stupade $^{17}/_{12}$ s. å. vid Neuenhusen (Neuhusen): på grund av medellöshet obegraven ännu d. 16 april följande år.

Löjtnanter.

Bauman, Jakob: löjtn. här.

Bergentreich (Borgentreich), Daniel: född i Livland 1683; hade i aug. 1704 tjänat i 4 $^{1}/_{2}$ år; löjtn. här $^{20}/_{9}$ 1704; konfirm. fm. $^{20}/_{5}$ 1705.

Fischbach: löjtn. här.

Folks (Folaks). Karl Gustaf: född i Livland 1668; hade i aug. 1704 tjänat i 12 år; löjtn. här $^{11}/_{2}$ 1701.

Gerdes (Gerdus, Gierdes), Herman Fredrik: född i Livland 1680; hade i aug. 1704 tjänat i 4 år; sergeant här; kornett $^{1}/_{5}$ 1704; kon. fm. $^{20}/_{5}$ 1705; löjtn. $^{1}/_{7}$ 1708; konfirm. fm. $^{2}/_{6}$ 1709; fången $^{1}/_{7}$ s. å.; hemkom i juni 1722; avsked $^{11}/_{7}$ s. å.

Gross, Petter Jean: född i Livland 1671; hade i aug. 1704 tjänat i 7 år; löjtn. här.

Grünhoff (Grunhoff, Grönhoff), Johan; född i Reval 1680; fältväbel här; kornett $^{1}/_{2}$ 1704; hade i aug. s. å. tjänat i 5 år; kon. fm. $^{20}/_{5}$ 1705; löjtn. $^{17}/_{9}$ 1707; fången $^{1}/_{7}$ 1709; hemkom i juli 1722; avsked $^{30}/_{7}$ s. å. med kaptens namn och heder.

Grünhoff (Gründhoff, Grönhoff), Johan Vilhelm: tjänat som menig och und.officer vid överste von Campenhausens värv. inf.reg:te i Riga; kornett i polsk tjänst; pa k. maj:ts advocatorier åter inställt sig i Livland; sek.löjtn. här; fången 1 juli 1709; hemkom $^{16}/_{7}$ 1722; avsked som kapten.

Hauenschildt (Haugenschild Hogenschildt), Johan: född på Ösel 1678; kom i tjänst 1693; kornett här $^{24}/_{4}$ 1704; konfirm. fm. $^{20}/_{5}$ 1705; löjtn.; fången $^{17}/_{7}$ 1709.

Kühnel, Baltzar Frans: kornett här $^{24}/_{9}$ 1700 Wellingks fm; konfirm. fm. $^{8}/_{10}$ 1701; löjtn.

Rubbert (Robbert). Hans: född i Preussen 1672; kornett här, förekommer $^{17}/_{12}$ 1702; hade i aug. 1704 tjänat i 17 år; löjtn. $^{3}/_{4}$ 1704; konfirm. fm. $^{20}/_{5}$ 1705.

Ruvius (Ruffius), Mikael. (Ennes kallar honom Rustius); kornett här; löjtn. vid v. Schwengels värv. reg:te $^{9}/_{9}$ 1704; konfirm. fm. $^{17}/_{9}$ 1705; fången vid Poltava 1709; synes åter transporterats till skvadronen, ty $^{8}/_{3}$ 1711 upptages han vid densamma såsom löjtn., fången i Ryssland; död i sept. 1719.

Schultz, Anders: född i Tyskland 1674; kom i tjänst 1700; kornett här $^{11}/_{2}$ 1701; löjtnant $^{8}/_{10}$ s. å.

Stackelberg, : löjtn. här; stupade vid Neuenhusen (Neuhusen) $^{17}/_{12}$ 1700; var obegraven ännu $^{16}/_{4}$ 1701 på grund av medellöshet.

Wedberg (Wettberg), Karl Gustaf: född på Ösel 1681; kom i tjänst 1700; sergeant här; löjtn. $^{23}/_{12}$ 1704; konfirm. fm. $^{20}/_{5}$ 1705.

Kornetter.

Bluhm (Blom), Gerhard: kornett här $^{23}/_{12}$ 1704; konfirm. fm. $^{20}/_{5}$; fången vid Lemsal i Livland i sept. 1709; hemkom i aug. 1723; kaptens avsked d. 20 s. m.

Brummer, Wolmar: född i Estland 1685; hade tjänat 3 år under överste Lodes reg:te; kornett här $^{31}/_{3}$ 1704; konfirm. fm. $^{20}/_{5}$ 1705.

Cairncross (Kairncross, Kernkross, Gernkross, Kiernenkross), Niklas Vilhelm; [Ennes har *Kaimeros*] korpral vid Estniska Adelsfanan 1700; dessförinnan tjänat som und.officer vid Skyttes reg:te i Dorpat; sek.kornett här; ord.kornett $^{8}/_{10}$ 1701; fången $^{27}/_{8}$ 1702.

Dahlberg, Petter Benjamin: kornett här; förekommer $^{16}/_{1}$ 1703.

Engelhart, Wollmar Reinhold: född i Livland 1684; hade 1702 i aug. tjänat 2 år; kornett här $^{1}/_{2}$ 1704; konfirm. fm. $^{20}/_{5}$ 1705; fången $^{29}/_{9}$ 1709; hemkom 1722; löjtnants avsked $^{30}/_{8}$ s. å.

Feige (Feij), Johan Jakob: kornett här $^{24}/_{9}$ 1700; konfirm. fm. $^{11}/_{2}$ 1701.

Gerdes (Gerdus), Jean Georg: kornett här; avskedad $^{17}/_{12}$ 1702.

Grabbe, Barthold: tjänat vid infanteriet under 20 års tid och varit adjutant i Pernau garnison; sek.kornett här; ord.kornett $^{19}/_{3}$ 1701; avgått före $^{8}/_{10}$ 1701, då Cairncross blev utnämnd efter honom.

Grom, Valerius; kornett; förekommer $^{17}/_{12}$ 1702.

Huden, Anders Georg: kornett här; förekommer $^{16}/_{1}$ 1703.

Kirschberg (Kirsenberg), Jakob: kornett här; fången $^{24}/_{9}$ 1709; reste från Tobolsk till Moskva $^{9}/_{1}$ 1722; löjtnants avsked $^{18}/_{3}$ 1723.

Kirschenbaum (Kirschbaum), Petter Johan; född i Livland 1681; fältväbel här; kornett $^{20}/_{9}$ 1704; konfirm. fm. $^{20}/_{5}$ 1705; fången vid Poltava; död $^{31}/_{10}$ 1715 i Tobolsk.

Förkortningar:

Kon. fm.	=	konungens fullmakt.
Konfirm. fm.	=	konfirmationsfullmakt.
Senat. fm.	=	senatens fullmakt.
t. f.	=	till fot.
t. h.	=	till häst.
R. R.	=	riksregistratur.

von Nothaft, Gotthard Vilhelm; född i Finland 1685; mönsterskrivare här; sergeant; kornett efter att hava erövrat ett standar; fången; utväxlad från rysk fångenskap; var i Stockholm 1710 och anhöll om anställning vid finska armén, vilket ock synes hava beviljats, enär han deltog i slaget vid Storkyro 1714, där han blev sårad och fången; död 1718.

Rosendahl, Jakob; född i Holstein 1673; fältväbel här; kornett; fången 16/2 1709; död i Tobolsk 28/4 1718.

Schröder, Klas Johan; född 1685; kom i tjänst 1702; kornett här 1/5 1704; konfirm. fm. 20/5 1705; fången vid Birsen 21/1 1706; hemkom i maj 1722 och fick löjtnants avsked 11/7 s. å.

Zöge, Otto Reinhold; kornett här 24/9 1700; konfirm. fm. 11/2 1701; avsked för sjuklighet och meddellöshet 19/3 1701.

Skvadronspräster.

Hübsman, Kasper Martin; född i Thüringen 1670; förekommer 11/8 1704.

Sennerberg (Senberg), Johan; skvadronspräst 24/9 1700; konfirm. fm. 11/2 1701.

Auditörer.

Klinthen (adl. *Ehrenroos* 26/7 1708; ointrod. adel), *Erik Johan;* auditör här; konfirm. fm. 22/1 1701; överauditör; fången före Poltavaslaget (jfr Kagg); död i Moskva 1715.

Ladau, Karl Vilhelm; född i Ingermanland 1680; kom i tjänst 1700; auditör här; förekommer 17/12 1702.

Regementsfältskärer.

Kaltwasser, Johan Kristian; född i Tyskland 1668; skvadronsfältskär här; förekommer 17/12 1702; följde Karl XII till Bender.

Kollman (Kohlman), Kristian; fältskärsgesäll här; reg:tsfältskär 8/10 1701; fången 1702; under fångenskapen varit tagen i kondition hos en rysk bojar Kikin; död i Narva i okt. 1721.

Stichel, Gottfrid; reg:tsfältskär här 24/9 1700; konfirm. fm. 19/3 1701; avsked 16/7 s. å.

Ingermanländska ståndsdragoner.

(Bb. 225 i K. Krigsarkivet.)

Vid stora nordiska krigets utbrott uppsattes i Ingermanlands och Kexholms län ett dragonregemente under befäl av generalen friherre Otto Vellingk. Enligt den kapitulation, som med honom i detta avseende avslöts, dagtecknad Malmö d. 12 maj 1700, skulle reg:tet formeras på 12 kompanier och bestå av 300 man »lätta ryttare» och lika många värvade. Då enligt kapitulationen »ridderskapet uthi Ingermanlandh och Kexholms lähn uthom rusttiensten, jämwähl arrendatorerne dersammastedes wedh påkommande krigh ähre wahne att utgiöra lätte ryttare», voro ju dessa lätta ryttare i själva verket ett slags ståndsdragoner. De synas därför böra i detta sammanhang omnämnas, ehuru officerskåren ej här upptages, emedan reg:tet redan från början erhöll karaktär av ett värvat reg:te (Ingermanländska dragonreg:tet).

Förkortningar:

Kon. fm.	= konungens fullmakt.
Konfirm. fm.	= konfirmationsfullmakt.
Senat. fm.	= senatens fullmakt.
t. f.	= till fot.
t. h.	= till häst.
R. R.	= riksregistratur.

Rättelse:

Sid. 42 rad 7 uppifrån *står* 600 *läs* 267.

REGISTER.

Anm. Österbottens ståndsdragoner kallades hjälp- och ståndsdragonerna i Östersjöprovinserna landtdragoner.

PERSONREGISTER.

G.

H.

I.

J.

K.

L.

M.

S.

Y.

Z.

Å.

Ö.

Omkring Sigurdsstenarna

af S. H. Adlersparre

Hänvisningar: *C. Säve*, »Sigurds-ristningarne», 1868;
H. Schück, »Sigurdsristningar», Nord. tidskr. 1903;
S. Lindqvist, »Ramsundsbron vid Sigurdsristningen». Fornvännen 1914;
O. von Friesen, »Upplands runstenar», 1913.

Flateyarboken berättar hur Erik jarl tog sin tillflykt till Suiþiod undan Olaf Tryggvason och sökte hjälp hos den svenske konung Olof, hur Olof Sveakonung mottog honom väl, gaf honom »fridland och stora inkomster, så att han måtte där väl underhålla sig och sitt följe». Och Erik var i Sverige den vintern; och till honom kommo då stora skaror flyktingar från Norge. Om sommaren for han i härnad i Östersjön för att skaffa sig byte till sin skaras underhåll. Så fortsatte han i fem år att vara om vintrarna i Sverige och i Danmark, om somrarna på härtåg.

Erik jarls broder Sven jarl hade äfven tagit sin tillflykt till Sverige och till Olof Sveakonung. Han fick till gemål den svenska prinsessan Holmfrid, syster till Olof Skötkonung, och därmed i väl än högre grad ett rikligt underhåll af Sveakonungen. När Sven jarl sedan ville återtaga sitt välde i Norge, for han först i härnad österut för att skaffa underhåll åt hären, återvände till Sverige om hösten, hann ej längre än till Sveaskären, blef där sjuk och dog. Men de norska stormännen fortforo att söka skydd hos Olof Skötkonung, där den »dryge mannen» Olaf Haraldssons ovänner alltid funno god välfägnad. Detsamma omtalar Snorre i Konungasagorna. Och Snorre säger, att, enligt Are prest Torgilsson, år 1029 hade konung Olaf Haraldsson varit konung i Norge i femton vintrar med den vinter, då han och Sven jarl bägge voro i landet. Alltsa är det år 1015, då Sven jarl fick sitt hem i Sverige.

Att ännu en tredje son af Hakun jarl följde sina bröder till det gästvänliga »fridlandet» och där vann fast hem och verksamhet veta vi af runstenen L 312 i Bro s:n Bro härad, södra Uppland. Runskriften lyder: »Kinluk, Hulmkirs dotter, syster till Sukruþ och Kau, lät göra denna bro och resa denna sten efter Asur sin make, son till Hakun jarl. Han var vikingavard. Med fröjd[1] hugne Gud nu hans ande och själ.» Om denne Asur veta vi intet mera.

Erik jarl var gift med danske konungens dotter; Sven jarl med svenske konungens syster; Sven jarls dotter Gunhild var gift först med svenske konungen Anunt Jakob, sedan med danske konungen Sven Ulfsson. Att Kinluk, Hulmkirs dotter, var högättad nog att bli hustru till Hakun jarls son och således ingift i svenska och danska konungaätterna, det kunna vi förstå af den gamla svenska seden, som höll så strängt på makarnas lika börd. Vi kunna således här ej tala om »storbondesläkt», ty här gäller det den kungliga ätten.

Om Hakun jarls ättlingar säger Snorre, att de voro mycket vackrare än andra, och de flesta voro mycket utmärkta män, men alla voro dugande män. Erik var den mest framstående af bröderna, men Sven var den vackraste man, som någon har sett.

I.

Hulmkir. Af de stenar som Hulmkir, Kinluks fader, har rest åt barn och barnbarn, ha vi i behåll sex, och af stenar resta till hans åminnelse ha vi ännu kvar trenne. Den äldsta ristningen, L. 493 Markim, Upland, är till minne af Hulmkirs och Sikruþs senborne son Suin. Det är en lång tid mellan denna ristning och de sista af Hulmkir resta stenarna. När så Hulmkir kallar Sven sin »senborne son», har Hulmkir hunnit till hög ålder, då han reste vårdarna öfver de äldre sönerna. Markim ligger alldeles utanför det Hulmkirska området, och ristningen är så mycket äldre än de öfriga som röra Hulmkir, att man skulle tveka att tilldöma vården denne Hulmkir. Utom öfverensstämmelsen i namn bekräftas samhörigheten likväl af alla uppgifter om Hulmkirs höga ålder, då han fått uppleva flere generationer. För övrigt betyder Markimstenen intet för denna uppsats, då Sven sannolikt ej lemnat ättlingar.

[1] Förslagsvis vågas översättningen »miþ kaeti» i överensstämmelse med L. 562, Knifsta. »Mihel kati ant hans», da den ger den enda rimliga meningen? Ordföljden »miþ kaeti» är ju oväntad, men också ordföljden »hialbi hans nu ant» är oväntad.

Lofön, i Mälaren, var ett af Hulmkirs gods. Där reste han vård efter sin moder, L. 361, och där ristade Áfriþ runor öfver två hans söner, Svarthafþe och Ernfast, D. II. 71. Vid slutet af sin lefnad reste Hulmkir vårdarna i Erntuna, L. 218, i Holm, L. 758, och i Dalby, L. 96, allt i Uppland, öfver sönerna Hulmfast och Svarthafþe, och tillsammans med sin hustru Sikriþ stenen i Tible, L. 80, öfver sin son och hennes styfson Kunar. Dessa minnesmärken äro samtida: kort därefter dog Hulmkir.

I Södermanland finna vi dödsrunorna efter Hulmkir. Sikriþ har för hans själs salighet låtit utföra vår järnålders största minnesmärke, bron öfver Ramsundet i Sundby s:n Öster Rekarna,[1] med den stora hällristningen från Sigurdssagan, L. 984. Inskriften lyder: »Sikriþ gjorde denna bro. Hon var Alriks moder, Urms dotter. För Hulmkirs själ, hennes makes, Sukruþs faders». Med Hulmkir hade Sikriþ endast sonen Sven, men i sitt föregående gifte med Spjut hade hon sonen Alrik, som rest stenen L. 979 i grannsocknen Kjula öfver sin fader Spjut och hans bragder.

En sten ristad af Bali, L. 948 Öfver Selaö, är af Varasi (Varfast?) rest »åt Ulmkar broder sin». Och i Ärila s:n Öster Rekarna har »Fastulf Viulfs son» rest stenen L. 977 »åt Hulmkair broder sin» och åt »þorvar moþur sina». Här få vi således veta namnen på Hulmkairs föräldrar. Att stenen gäller denna samma Hulmkir bevisas af släktledningen i det följande. Runstensristningarna i Södermanland och på Mälarens öar ha en ålderdomligare prägel än vid stråkvägen Sigtuna—Uppsala, och särskildt kring Uppsala, hvilken trakt tyckes föregå såsom hufvudort. Med detta för ögonen få vi beräkna den förstnämnda bygden något efter sin tid under hela 1000-talet.

Sikriþ och Fastulf bedja Gud för Hulmkirs själ, men Hulmkir själf har ingen bön på någon sten, icke ens där den fromme Asmunt har ristat. Man får kanske däraf draga den slutsats, att Hulmkir icke var någon åtminstone ifrig kristen. Om de s. k. »korsen» på runstenarna hade kristen eller annan traditionel betydelse, torde vara ovisst.

Hulmkirs minnesmärken befinna sig alltså i en linie från söder, Lofö Selaö Öster Rekarna, till norr, Erntuna. Markim såsom ofvan nämnts.

* * *

[1] Sune Lindqvist: Ramsundsbron vid Sigurdsristningen.

Hulmkirs fäderne. Äldre än någon af förut omtalade runstenar äro de ristningar som tala om Viulf. I Öster Rekarna, Stenkvista s:n, ha vi en sten, L. 975, som Viulf och hans bröder Halftan (?) och þuoti rest åt fadern, »Hulteu . . .» (?); och i Skånela s:n, Uppland, ha Vikulf och hans moder Kuriþ rest stenen L. 486 åt hans broder ». . . rf». Stenen D. I. 136 i Balingsta s:n, Uppland, har intet mer af sina runor i behåll än orden »efter Vigulf». Stenkvista-stenen tyckes vara den äldsta, de andra två ristningarna samtida, och äldre än Fastulfs öfver Hulmkair. En senare ristning i Häggeby s:n Viksjö, L. 51, talar om Vikulfs arfvingar. Likasom Hulmkirs vårdar, äro Viulfs belägna i Öster Rekarna och vid vattenstråket till Uppsala (Häggeby Balingsta): dessutom i Skånela, där anledning finnes att söka Kuriþs släkt. (Se längre fram!) Tafl. I.

* * *

Hulmkirs ättlingar. Hulmkir har själf intygat, såsom ofvan nämnts, att Hulmfast, Svarthafþe, Kunar och Sven voro hans söner. Kinluk har på Brostenen, L. 312, sagt sig vara Hulmkirs dotter och Kaus syster. Och Hulmkirs enka Sikriþ säger Hulmkir vara fader till Sukruþ, L. 984 Sundby s:n Ramsundsberget. Vi kunna våga sluta oss till att Hulmkir haft ännu fyra söner, nämligen Ernfast, Arnbiarn, Fastulf och Jurunt.

Hulmfasts dödsrunor äro ristade av Hulmkir, fadern, L. 218 Erntuna, L. 96 Dalby; af Haþintis, hustrun, L. 788 Frösthult: af Helka, Hulmfriþ, L. 386 Jerfälla — allt i Uppland — och Biurn, L. 982 Jäder, Öster Rekarna, barnen; samt af brodern Fastulf, L. 219 Erntuna. Dessutom i Sånga L. 349. Således de gamla ättargodsen, utvidgade till Frösthult. Alla dessa Hulmfasts vårdar äro från samma tid. Tid och plats öfverensstämma, och uppgifterna bekräfta hvarandra.

På samma sten som Haþintis reser öfver Hulmfast, ristar hon dödsrunorna öfver sonen Kute, L. 788 Frösthult; och på samma sten som Biurn reser öfver sin fader, ristar han äfven runor öfver sin broder Jarl, L. 982 Jäder, Öster Rekarna. Kute reser sten öfver Inkialt, broder sin, L. 707 Vekholm, äfven vid samma tid. Hulmfast och hans söner Jarl, Inkialt och Kute ha dött ungefär samtidigt kort före Hulmkir. Hulmfriþ blef gift med sin släkting Siktierf, L. 1551 Öfver Gran, Uppland.

I Salems s:n, Södermanland, ha Faste och hans broder rest stenen L. 818 åt sin fader *Biurn* »þorkiards make». På stenen

L. 199 Vaksala, Uppland, sägas Stoþe Siktiarf þorkir och Aistulf vara söner till þorkerþ. I Spånga s:n, Uppland, ha Kü och Sven ristat, L. 382, åt sin fader Birsa, som var make till Vikarþ och son till þorkarþ; och Ernfast har huggit stenen. Och på Sundby häll i samma socken, L. 376, ha Svens söner Antvit och Kirþar ristat åt sin fader. Dessa stenar förklara hvarandra. Ernfast är Hulmkirs son, runristare i släkten. Namnen Antvit Sven och Ku äro släktnamn, Aist Stoþe och Faste ingå i släktens varierande namn.[1] Tid och rum fullborda sannolikheten — eller vissheten — att vi här ha de sökta personerna.

Siktiarf är gift med Hulmfriþ, L. 1551 Öfver Gran, Uppland, och har dottern Koþlauk som ristar hans åminnelse i Öfver Gran; och Koþlauk har sonen þorterf, som bodde i Harvistaþ, såsom hans enka Kiþa förtäljer, Husby Sjutolft, stenen L. 668, ristad af Bali. Denna sten har stått på Gidsmarken, som legat på Vigby ägor, väster om Husby Sjutolft kyrka, enligt Dybeck. Harvestad var »en gård i socknen och som blifvit inlagd under Ekolsund». (Upplands Fornminnesförenings tidskrift häft. 1.). Vigby och Harvistaþ äro vid denna tid stamgods för släkten. Ekolsund har således gamla anor. Tafl. I.

I Dalby s:n., Uppland, ha vi en osäkert omnämnd sten, L. 99, som Griþur och Ulf rest åt sin fader *Jarl*. Men av stenen L. 213 i Danmark s:n, Uppland, bekräftas uppgiften: där rista Kerþar Ulf Ikülbiarn, Abiarn och Run minnet öfver sin fader Jarl, och »Arfriþ» öfver sin make. Ett skiljetecken eller en runa har stått före Arfriþ; får man antaga att det varit T, blir namnet Tarfriþ. Tarfriþ var en samtida släkting till Jarl, syster till en Abiarn, efter hvilken således hennes son fått namnet. Dalbys alla runstenar tillhöra ätten, och af runstenarna i Danmark s:n tillhöra så många obetingadt denna släkt, att de återstående säkerligen äfven höra dit. I Dalby ha vi stenarna öfver Jarls barn, barnbarn och barnbarnsbarn. Att Hulmkir blifvit en gammal man se vi äfven däraf, att först i 5:te generationen[1] återkommer hans namn: Jarls sonson heter Hulmkir, Vänge s:n L. 113, Dalby s:n L. 100. I generationen därpå återkommer namnet Jarl, Vänge L. 111, Bondkyrka s:n L. 121. På så vis kontrollerar den ena uppgiften den andra.

---

[1] G. Storm: Vore Forfaedres Tro paa Sjaelevandring og deres Opkaldelsesystem. Ark. f. Nord. Fil. IX.
B. Nerman: Sveriges älsta konungalängder. 1914.

Inför vår tids begrepp förvillas man af de många samtida generationerna under denna aflägsna period. Vi skola komma ihåg, att S:ta Birgitta var 13 år, då hon gifte sig; Ulf Gudmarsson var då 18 år. Drottning Margareta Valdemarsdotter var ju också ung vid sitt giftermål. Knut jarl, Eskil lagmans styfson, var konungens råd vid 18 års ålder.[1] I Olof den heliges saga omtalas Tore Alvesson vara 18 vintrar gammal och gift och så betydande, att det lönade sig för konung Knut att vinna honom. Lagstiftningen i vårt land har ju upprepade gånger höjt äktenskapsåldern. De slutledningar runstenarna gifva oss, är, att de ofvan hämtade exemplen från medeltiden icke voro undantag, ty de äro den gängse sedan under forntiden.[2]

En annan sed olik vår tids är giftermålen inom släkten. Dotter hade ej arfsrätt, då manlig arfving funnes; men hon godtgjordes med ett likbördigt gifte inom släkten, såsom släkttaflorna här visa. Följderna blefvo så, att påfven år 1215 gaf förbud på allt giftermål intill 5:te led. Tafl. I.

I den norra delen af denna släkts godsområde, i Bälinge s:n L. 136, har Hulmfasts son *Inkialt* fått sin dödsruna af sonen Viki. Det gamla godset å Lofön är fortfarande i släktens ägo, och där får Vik sina runor af sönerna þorkisl och Sikniut, L. 360. I Kungsör ristar þorkisl L. 994 åt sina bröder Askaut och þurkut. I Danmark s:n. L. 214 ha þurkaut och hans son Sikviþ ristat åt Sikniut. Askaut har i Grödinge s:n D. 4 Södermanland ristat at sin morbroder eller morfader (Lofö D. II. 71) Ernfast och åt sin hustru Ulaf. Askaut har fått många runstenar och stort beröm. I Västra Ryd har en af föräldrarna, eller båda, namnen borta, rest stenen L. 323 öfver Askut son sin en väldigt dugande kämpe» I Solna s:n ha Anunt och þorkisl hugfäst hans minne D. II. 1. Och i Närtuna, Uppland, har Ketilfast rest stenen L. 587 »efter Askut fader sin som var i öster och i vester». Askut dog ungefär samtidigt med den äldre generationen. Ketilfasts söner heta Ernfast och Ernkaut, bekräftande släktskapen med förut nämnda Ernfast och med Askaut, Närtuna s:n L. 586. Askuts alla vårdar äro resta vid dåtidens sjöled, klart visande hvar Askut hade sin gärning, när han icke var »i öster och i vester».

---

[1] P. A. Munch: Det Norske Folks hist.

[2] I en diskussion i Svenska Dagbl. »Rydboholm eller Lindholmen?» säger landsarkivarien d:r C. M. Kjellberg 19/6 1915: »Att Gustaf Vasa ej föddes 1490 har man ansett som gifvet, ty enligt morgongafvebrefvet för Sigrid Eskilsdotter (Banér) 15/1 1475 skulle Cecilia Månsdotter, Gustaf Vasas moder, varit ej mer än omkring 14 år, om kungen födts 1490». Jfr ofvan.

I Fröslunda, Uppland, står stenen L. 746 ristad av Biurn och Kisl »efter Antvit fader sin som bodde i Herfistaþ, frände till Kirþar». Här ha vi återkommit till Ekolsund. Men hvilken Antvit, som här omtalas, kan icke bevisas. All sannolikhet talar för, att han tillhörde Hulmfasts gren, då han bodde på just det ättargods, där vi funnit många af Hulmfasts arfvingar. Af Inkialts söner är nämnd endast en, Viki; Hulmfasts alla andra söner ha många barn uppräknade. Våga vi därför antaga Antvit vara son till Inkialt komma vi åtminstone icke långt ifrån sanningen; och i alla fall bevisas att Herfistaþ var ett stamgods för släkten. Biurn och Kisl äro ofta återkommande namn i ätten. I Västra Ryd s:n, på Granhammar, ha Biurn och Stenfriþ rest L. 324 efter Kisl som föll i Frekis lid. På samma ställe är ofvan nämnda sten L. 323 rest efter Askaut. Detta visar ju samhörighet mellan alla tre ristningarna. Många i släkten ha hetat Kirpar, men någon närmare frände till en Antvit vid denna tid har icke kunnat utletas. Namnet Antvit bäres af många i släkten. Kanske kan det antagande vagas, att Antvit i Herfistaþ är den Antvit som rest stenen på Hundhammar L. 817 Botkyrka s:n, Södermanland, åt sina bröder Huki och þorkisl. Då har þorkisls namn gått till Vikis son. Namnet Huk återfinnes i Hukbiurn, Lofö s:n L. 362. Stenen på Hundhammars borg säger, att Antvits broder Huke »blev död med Inkvar». Där ha vi ett årtal, 1041.

I Bälinge s:n Uppland, reser Kunilf stenen L. 160 åt sina söner Asbiarn och Kute, och i samma socken reser Antvit stenen L. 133 åt sin broder Kute. Denne yngre Kute är sannolikt den förut omtalade Kutes brorson och antagligen son till Inkialt. Det är säkerligen denne yngre Kute som stenen L. 242 är rest öfver i Tensta s:n, Uppland, af Stotbiarn och Istain, som lämna den upplysningen om Kute, att »Ketilüha hette hans hustru och Vielf». Från samma tid är ristningen i Husby Sjutolfs s:n L. 673. Vigby, där syskonen Istan Karl Tarfriþ Larus och Tafse resa vården öfver deras broder Abiarn. Här ha vi det samma Vigby, som ofvan nämnts, invid Ekolsund, Istan ha vi på stenen L. 242 här ofvan, Tarfriþ tillika med hennes son Abiarn på Danmarkstenen L. 213. I Bälinge s:n finna vi äfven den sten L. 154, som Abiarn Inkialt och Imink rest efter sin fader Abiarn L. 673. I L. 154 återkommer namnet Inkialt och visar, att vi äro på rätt spår. Stotbiarns söner äro Askil och Stoþkil, Danmark s:n L. 210. I Bälinge s:n är äfven stenen L. 150 efter Asbiarn, rest af hans barn Jurun Brüniulf och Inkifast. Tafl. I.

Den äldre Kute var son till Hulmfast och fick af Haþintis dödsrunan på samma gång som hans fader. I Löt s:n ha sönerna Aukair och Fraikair rest två stenar, L. 690 och L. 691, öfver sin fader Kute. I Lofö s:n, L. 362, ha Ikulbiarn Vibiarn och Hulkbiarn ristat efter Kuþe fader sin. Dessa stenar äro samtida och stå på ättarjorden, hvarför den olika ristningen Kute och Kuþe torde vara betydelselös. Dessutom visar namnet Vibiarn tillbaka på Viulf. I Husby Sjutolft s:n, i Vigby L. 671, resa Snibiorn och Fraikair sten åt Hiulmfast broder, och Bali ristar stenen. Där ha vi Hulmfasts namn på sonsonen. En annan sten i samma socken, L. 669, ha Halftan och Sikniut rest åt sina fäder Auþkair och Tan och åt Halftans bröder Almkar och Vibiarn. Där återkommer Loföstenens namn Vibiarn. Och först i 4:de led återfå vi nu namnet Hulmkair. Jfr. Jarls gren! Så belyser den ena stenen den andra, visande att vi måste vara på den rätta vägen. Enligt förut berörda uppkallelsesystem ingår Hulmkairs namn i Aupkair Fraikair Munkair Kair Kir Kar o. s. v.

Enligt L. 157 Bälinge s:n hade Halftan sönerna Sikvat och Karl, och enligt L, 79 Skogs Tible s:n hade Sikvat sönerna Vike Sikstain och Karl. Tiblestenen står i samma by, Ingla, där Hulmkir reste stenen efter Kunar. Den gamle Hulmkairs sonsons sonson Hulmkair är troligen fader till Agotihi och Svarthufþihi (variationsnamn af Kute och Svarthafþe) som i den gamla släktbygden Erntuna, Uppland, rest L. 222 åt fader sin Hialmger; och samtidigt ha Sloþr och Tan rest L. 769 i Hjelstad s:n, Uppland, åt Hulmkair fader sin.

Stenen L. 743, Fröslunda, är rest åt Himink af brodern Fulke och sonen Kunimar, och ristningen säger, att Himink bodde i Vikby. I Vigby, Husby Sjutolft, äro stenarna L. 671 och L. 673 resta åt Hiulmfast af hans bröder och åt Abiarn af hans syskon. Som vi sett äro Vigby och Harfistaþ nuvarande Ekolsund, där många af Hulmfasts arfvingar således haft sin bostad. Anmärkningsvärdt är att af Dalby sockens runstenar äro tre resta på en gård som heter Viggby, L. 98, 97, 99; och i Danmark s:n heter den gård Vigby där stenen L. 213 är rest till samma Jarl.

Vi ha nu följt Hulmfasts ätt genom hela århundradet och äro framme vid 1100-talet: där är det slut med runstenarna. Vi skola nu följa ättegrenarna från Hulmkirs andre söner så långt vi kunna. Tafl. I.

* * *

Svarthafþe har dött vid samma tid som Hulmfast, och Hulmkir har ristat åt båda sönerna på samma sten, Erntuna L. 218. I Balingsta s:n, på Viks forna gårdstomt är stenen L. 91 funnen, som ristats af Olauf efter Svarthufþe fader sin och efter þorþ broder sin. Enligt tid och sedvänja är denna Olauf sannolikt Askauts hustru Ulaf, D. 4. En annan dotter till Svarthafþe, Inkfriþ, har i Dalby s:n ristat åt sin broder þorþ på samma sten, L. 96, som Hulmkir rest åt Hulmfast, hvilket ju visar, att det är samma þorþ. Inkifriþ har blifvit gift utanför släktens bygder, L. 582 Husby Långhundra s:n. Svarthafþe har öfverleft sonen Anunt och har i Skråmstad, L. 16 Vadsunda s:n, rest minnesvården öfver honom. Denne är troligen samme Anunt som tillsammans med þorkisl reste stenen D. II. 1 i Solna efter Askaut. I Håtuna s:n ha Kairvi och Kula ristat sten L. 2 öfver Anunt fader sin som var österut död med Inkvar. Här ha vi nu kommit till år 1041. Hulmkir har i Holm s:n rest L. 758 åt Svarthafþe och på samma sten låtit Kula rista åt Utr. I Skråmstad har Svarthafþe förmodligen bott (se ofvan!): där har äfven Aist rest sten efter Svarthaufþe fader sin, L. 15 Haga s:n. Och i Haga s:n, L. 14, ha Fastulf Uring Kair och Hulmlauk — namnen känna vi igen — ristat åt sin fader Aist, och Fastlauk åt sin make. I Vadsunda s:n, L. 17, ha Sakse ristat åt Aist fader sin och þorgun åt sin son. Svarthafþes område är sålunda ganska koncentreradt — Haga Vadsunda Balingsta Holm Dalby socknar; Anunt är hemma i Håtuna Vaksala, L. 191.

Invid Skoklosters kyrka står stenen L. 1550, ristad af Fot och rest af Antvit och Kulaif och Kunar och Haurse och Rulaif åt þorþ fader sin. Kunlaif föll i öster med Inkvar, säger oss stenen L. 47 Ytter Gran s:n: och stenen L. 38 i Öfver Gran s:n säger, att Kunlaif var dräpen i öster med Inkvar och att Kunlaif kunde väl knarren styra: båda stenarna äro resta af Kunlaifs söner Antvit Kar Kisl Blisi och Tiarf. Kunlaifs broder Antvit har tydligen dött tidigt, då Kunlaifs äldste son fått Antvits namn. Kunlaifs söner och sonsöner ha alla fått sina minnesvårdar i Ytter Gran och Öfver Gran socknar L. 45, 46, 48, 36 och kanske Kalmar s:n L. 32, allt i Uppland. I Sko s:n ha vi stenen L. 63, som Kari och Ufaik rest åt Kunar fader sin: tid, rum och namn hänvisa till þorþs son.

Så ha vi i Tillinge s:n Uppland stenen L. 729 som Kar har rest åt sin fader Mursa, hvilken i Grekland samlat stora rikedomar åt sin arfvinge. D:r E. Brate[1] har visat, att Mursa är felristning

[1] E. Brate: Pireuslejonets runinskrift, Antikv. tidskr. 1914.

för Hursa, och att allt tyder på, att den Haursi som omtalas på lejonristningen är den Hursi som fått sin minnesvård i Tillinge. Har Rulaif varit med brodern i Grekland? D:r Brate läser på lejonet RLIF [R(u)lif?]. I Tillinge s:n, vid samma by, Urlunda, som stenen L. 729, står stenen L. 730 rest af Helha öfver Hrulf sin make. Båda stenarna ha alldeles lika runslinga och båda äro ristade af Bali Det kan antagas, att båda dessa dött unga; till den ena nämnes ingen arfving, till den andra uttryckligen endast en. Kar var släktens vanliga namn. Och Kars son heter Haursefni.

Kar är gift med Kunhilt, Bro s:n L. 315, Hillersjö s:n D. III. 11, båda i Uppland. Kunhilt är dotter till Asur och Kinluk, Bro s:n L. 316. En hennes son heter Asur, och om honom och hans bröder heter det, att »dessa äro Vikulfs arfvingar». Häggeby s:n L. 51, Viksjö. Vi ha här kommit till utgångspunkten, och då måste ledningen vara rätt. Troligen är det samme Asur som fått stenen D. 8, Öster Hanninge, Södermanland, ristad af sin fader Kair. Asurs söner ha i Häggeby s:n, Uppland, rest sin faders minnesvård, L. 53: en son heter Svarthaufþi. Kunhilts och Kars son Utrük har en son Svartink och en son Kari — bevis ständigt återkommande — D. 21, Sorunda s:n, Södermanland, Rasbo s:n L. 294, Uppland. En son till Svartunk heter Sikbiarn såsom Kunhilts broder. Utrük föll i Kuþvis lid.

Stenen D. I. 11 är funnen på Tång i Västra Ryd s:n, Uppland, och rest af Kir till minne af sin fader Busi och sin broder Kuruk. Busi var son till Kar och Kunhilt, L. 51. Namnet Kir återgår ju till Kar. I Fitja s:n, Uppland, är stenen L. 754, ristad af Bali, rest af Sven »åt sin fader Jufurfast på þak, Siriþs make.» Och i Västra Ryd ha »Sikriþs söner» rest den skadade stenen L. 322. Släkten har således ägt Tång (þah) i Västra Ryd, och det har då tillhört äfven Busis farfader Haursi. Är det möjligt att läsa på Pireuslejonet *þah* i stället för *Uah*? Västra Ryd låg ju i »Roden» vid Mälaren.

I Funbo s:n och i Sollentuna s:n omtalas vid denna tid en Haursi: han är icke densamme som Svarthafþes sonson, och det ser icke ut som vore han af Hulmkirs ättlingar.

Kars och Kunhilts son Busi har ett ovanligt namn. Haurses broder Kunlaif hade en son Blisi. Detta namn är enastående, och det är ju möjligt att namnet varit Busi. Busis son Tuke har sin åminnelse ristad å stenarna L. 469 i Angarn s:n och L. 285 i Edsbro s:n, båda i östra Uppland, af sönerna: och Edsbrostenen säger,

att Hulmkir lät göra bro till Tukes åminnelse. Med ristningens ålder passar ingen annan Hulmkir än den gamle från västra Uppland. Att deltaga i ristningen af barnbarnens vårdar är ju hans vana, såsom vi sett. Tuke måste då vara son antingen till Blisi (Busi) eller till en onämnd Busi, son till þorþ. I hvilketdera fallet är Hulmkir nu mycket gammal, och det veta vi förut att han blef. Tukes fader, Busi, dog på knarren, säger vården, B. 769 Stigtomta, Södermanland, der hans söner þorþ och Tuke ristat hans åminnelse vid den gamla vattenvägen mellan Östersjön och Hjälmaren—Mälaren. Namnet þorþ visar härledningen. Tuke dog i Grekland, L. 469 Angarn. Alla vårdarna ligga vid sjöleden.

Svarthafþes ättegren har utvalt åt sig det centrala området af släktens besittningar. Tafl. II.

* * *

Hulmkirs runstenar i Erntuna och i Tible efter Hulmfast och Svarthafþe och efter *Kunar* äro lika hvarandra och lika stenen L. 196 i Vaksala, Vituls äng, efter Kunar. Vaksalastenen är ristad åt Kunar af hans barn Ernfriþ och Isfast och hans hustru Kilok samt af Kitulbiarn och af Kunars bröder Fastulf och Jurunt. Denna likhet mellan runslingorna, ättargodset i Vaksala samt namnen Fastulf och Kitulbiarn ge oss anledning att tilldela Hulmkirs son Kunar denna sten. Ernfriþ har kanske i Balingsta kyrka fått sin graf med täckhällen D. I. 135 där runskriften säger: »efter Ernfriþ och Fruk . . . och Sihriþ». Kitulbiarn var Kunars brorson. Tafl. III.

* * *

Fastulf, Kunars broder, har i Erntuna s:n L. 219, Fjuckby, ristat åt Hulmfast, och hans hustru Runarvi åt sin fader Aslak. Fastulf och Runarvi blefvo Aslaks arfvingar, då Runarvi således ingen bror hade. Deras söners namn Aosulf och Kair, L. 81 Ålands s:n, visa hvart de höra. Tafl. III.

* * *

Jurunts identitet har icke kunnat fastställas: så många heta Jurunt, och släktledningen för icke till något resultat. Tafl. III.

* * *

Ku (Kiau Kau Kui) nämnes på Brostenen, L. 312, som Kinluks broder, Hulmkirs son. De enda säkra minnesmärken han lämnat är vid Rosersberg i Uppland, Norrsunda s:n. I Rosersbergs trädgård är stenen L. 532, där Kui ristar efter Lafse, sin son. I Rosersbergs park är stenen L. 533, skadad, efter Biarn son. I Rosersbergs djurgård är stenen L. 535 af Kitilvi efter Ketil fader sin. I Skånela s:n till hvilken Norrsunda är annex, finnes stenen L. 489, hvars ristning dock är äldre än Rosersbergsstenarna, och denna sten är rest af makarna Kiau och Kitilvi efter Justin Anunt och Biurn. Äfven stenen L. 485 i Skånela talar om bröderna Justin Jurunt och Biurn, och den ristningen är äfven äldre än Rosersbergstenarna. Hvad som framgår af Kuis stenar är, att äfven Rosersberg var ett storgods vid denna tid. I Danmark s:n L. 212 ha Lafses söner ristat åt sin fader. I Danmark s:n återfinnes den ena efter den andra af Hulmkirs ättegrenar. Tafl. III.

* * *

På Lofön har Afriþ, såsom nämnts, rest sten åt »Svarthaufþe och åt *Irnfast* sina söner och åt Askaut», D. II. 71. Af stenen D. 4 i Grödinge s:n veta vi, att Irnfast var »mor . . .» (-broder eller -fader) till Askaut, som således var barnbarn till Afriþ. När Irnfast var broder till Svarthafþe, och hans runsten rest på Lofön, få vi väl anse Irnfast vara Hulmkirs son. Som namnen i allmänhet, skrifves äfven Irnfast olika på runstenarna — Ernfastr, Arfastr, Arvatr, Ernvitr, Irefatur, Airnfastr. I Erntuna, släktbygden, ha Katilborn och Fasta rest stenen L. 224 åt fader sin »Irefatur»; i Vaksala har Hulia (Hulma?) rest L. 193, ristad af Ubir, åt Kitilbiarn fader sin. Där ha vi samma Kitulbiarn som i Vaksala deltog i minnesvården åt Kunar, L. 196. I Vittinge s:n västra Uppland har »Ernvitr» rest L. 776 åt sin son Biarkir och Inkebiarn åt sin fader (Biarkir). Biarkirs söner, Joker Fastkir Aurik, ha rest stenen D. I. 150, Skogs Tible, åt Borker fader sin fräcke, och »sjelf högg Urik efter sin fader dessa runor». Härmed äro alla runstenarna i Tible bevisade tillhöra Hulmkirs ättlingar. Namnet Urink, Aurink, återgår till Borkers systerson, Holm s:n L. 756, Arinka, D. 155, Skeptuna, Uppland. Borkers son Joker har sönerna Ernfast och Aist, såsom två stenar i Balingsta s:n, L. 86, utvisa, därmed bekräftande samhörigheten med Biarkirs fader Ernfast.

Hulmkirs son Ernfast lefde länge. Ernfast och hans söner ha haft sin bostad i släktens nordvästra besittningar. Men öfver

hela släktområdet har Ernfast haft sin verksamhet som runristare. Tafl. III.

* * *

I Boglösa s:n, västra Uppland, har Arnfast rest stenen L. 684 at *Arnbiorn* broder sin. Vi vaga sluta oss till, att, emedan Ernfast var son till Hulmkir, och Arnbiorn var broder till Ernfast, så var Arnbiorn son till Hulmkir. På L. 332 Adelsö s:n läses, att Ufaik och . . . þborn rest stenen åt Ernbiorn fader sin. Är ». . . þborn» = Viþbiorn, ha vi väl samma Arnbiarn, efter hvilken stenen L, 790, Altuna s:n Dräfle, är rest af Viþbiurn Kaulunk Erinkar och Nase at Arinbiun fader sin »snalan». Här ha vi samma namn Erinkar som Aurinkr, Urinkr, Ernfasts sonsons. Altuna och Vittinge äro yttersta västern af ättens jordbesittning. Denne Arinbiarn är förmodligen den samme som runristaren Arinbiarn: därpå tyder äfven beteckningen »snalan». Runristaren Arinbiarn har sin verksamhet, säger Professor O. von Friesen, i Upplands »södra del fran Skolandet i norr till nedemot Stockholm — mest på västra sidan om segelleden mellan denna stad och Uppsala». Detta är just släktens centrala område. Det starkt degenererade, som Professor von Friesen talar om i Arinbiurns ornamentik, slår väl in på Dräflestenen och väcker undran, om denna bildristning månde vara utförd af Arinbiurn själf, och runorna sedan ritade af de efterlevande. Det ser ut som vore runstensristning en modern konst den tiden, en färdighet som tillhörde den högre bildningen.

Professor G. Stephens har väckt uppmärksamheten pa, att ristningen på Dräflestenen föreställer en del af Sigurdsagan. Det har antagits enhälligt, att dessa Sigurdsristningar — Ramsundsberget, Gökstenen, Dräflestenen — voro ristade till åminnelse af personer som ansågo sig härstamma från Sigurd Fafnisbane. Professor Schück har sedan framställt den åsikten, att våra Sigurdsristningar äro efterbildningar af engelska tapeter. Det ena hindrar ju icke det andra. En (engelsk) tafla öfver Sigurdssagan kan ju ha ansetts vara en lämplig illustration öfver Sigurdsättlingen.[1] De isländska sagorna omtala flere personer som ansågo sig härstamma från Sigurd Fafnisbane: och dessa alla leda sin härstamning genom Aslög, Sigurds dotter, och hennes söner. Traditionen räknar ju Aslögs son Björn till Sveriges konungar.

---

[1] Äfven andra sagor voro kända i Norden.

Vi ha å Dräflestenen öfver Hulmkirs son återfunnit samma saga som på Ramsundsberget hugfäste Hulmkirs minne. Dessa tvenne ristningar äro icke afbildningar af hvarandra eller af någon gemensam förebild: de framställa olika scener ur sagan. Men båda tafiorna ha det gemensamt, att de afbilda åtkomsten af skatten, begynnelsen till släktens rikedomar. Detta talar väl ett starkt och tydligt språk, illustreradt af här ofvan utvisade jordbesittningar. Ingen tvekan kan vara om afsikten med våra Sigurdstenar. Tafl. III.

* * *

Sikriþ var familjens stolthet — Hulmkir, »Sukruþs fader», Kinluk, »Sukruþs syster», »Jufurfast på þah Siriþs make» — men om henne veta vi minst. Sven reser stenen i Fitja s:n L. 754 och i Hillersjö s:n L. 341 åt Jufurfast på Tång sin fader, Siriþs make. I Västra Ryd står stenen L. 322, ristad af »bröderna . . . ulbiarn Kui Hulfr (eller Kuihulfr), Siriþs söner»: det är allt som finnes kvar af ristningen. I Vaksala s:n är en skadad sten, ristad af Ubir, D. I. 181, rest af Sikriþ åt en frände — namnet förstördt — och där säges det om Sikriþ, att »henne egde I(?)rik hu . . .». Får man läsa »ati rikr» = ati Irikr, så ha vi kanske förklaringen på familjens åberopande af släktskapen med henne: konungens gemal? Vi hade ju, enligt Adam af Bremen, vid denna tid tvenne konungar Erik som kämpade mot hvarandra och dödade hvarandra. Troligen är det denna Sikriþ som fått sin graf i Balingsta kyrka under täckhällen, D. I. 135, med det återstående af runristningen . . . »efter Irnfriþ och Fruk . . . och Sihriþ». Tafl. III.

* * *

Nu återkomma vi till samma sten som vi började med, L. 312 Bro s:n vid Mälaren och till *Kinluk* Hulmkirs dotter. Vid Härnevi i samma socken står stenen L. 316, rest af Abiurn och Sikbiarn och Kunhilt efter fadern Asur. Samma ristning säger att en annan sten är rest efter maken Asur. Och den stenen är ju L. 312. Asur har äfven fått en minnesvård i Danmark s:n L. 207, af Kinluks släktingar Þurstain och Viki. I Ekerö s:n, Stafsund, är stenen L. 359 rest af Asur efter sin svåger . . . u . . . i Viki. Och i Östra Ryd s:n har Asur rest L. 639 efter Kune sin svåger som var »Kuþlauks broder». Att Kinlauk kan skrifvas Kuþlauk är väl sannolikt, men om Kunar kallades Kune är väl snarare

osannolikt: dock passar tiden och benämningarna svåger, broder. Östra Ryd ligger öster om Stockholm, men vid kusten, där Asur som vikingavard hade sin ständiga färd, förutsatt att Mälarens östliga utlopp var farbart. Det ena väger mot det andra. Stafsunds och Bros stenar ligga midt för inloppet till Mälaren framför Södertelge och visa, att här var vikingavarden förlagd, och här måste inloppet vara.

Kunhilt var, som det förut visats, gift med Kar, Haurses son (tafl. II.), och hennes son Haursefne har sin minnesvård, L. 315, i Bro s:n, Härnevi, bredvid L. 316.

I Bondkyrka s:n, Uppland, är häll L. 122 ristad af Sikviþ »Kinlauhs son». Sannolikt är denna Kinlauh Hulmkirs dotter. Tafl. III.

Härmed är allt framställdt som vi kunnat leta ur runstenarna om Hulmkir och hans ättlingar. Vi ha hunnit genom ett århundrade, till 1100-talet, och där är runstenarnas tid slut.

* * *

Hulmk… släktin…

Namnen Hulmkir och Svarthafþe förekomma, utom på här ofvan omtalade personer, endast i ytterligare en familj — inom området Lena Angarn Vallentuna Hammarby Alsike. I denna östra gren af säkerligen samma släkt finnas en Hulmkir och en Svarthafþe, båda från en yngre generation. Släktleden se ut så:

Kunulf.[1]

Inkulf. v Kuriþ. — Kaut. — Inkialt. — Inkvar. — Sute.

Inkulf: Oþsmunt. Alir.
Inkialt: Sute.
Inkvar: Inkifast.
Sute: Hulmkair. Kune. Mule. Svarthafþe.

Hulmkair: Hulmfast.
Svarthafþe: Kunviþ.

Det är möjligt att denna gren har utgått från Funboätten. I Funboätten finnas en Svarthafþe och en Haurse. Denna Haurse är samtida med den västra Haurse; Svarthafþe är en generation yngre än Hulmkirs son. I Funbo s:n är stenen L. 307 rest efter Þvatr. Det namnet hänvisar till Viulfs broder Þuoti som rest stenen L. 975 i Stenkvista s:n. Af Funbos 12 runstenar leda 7 stenar obestridligen genom denna ätt.

---

[1] L. 202, 203, 567, 568, 232, 424, 107, 474?, D. II. 100.

Lederna äro:

Hulten . . . (?).[1]
Viulf. — Þuoti (Tafl. I.)
Hulmkir. (Tafl. I.) — Þekn.
Haurse. — Ketil. V Kufriþ.
Vaþr. Þakn. Kunar. — Þurstin. V Kunvar. Unsi. (Konli?). Rinkviþ. Svarthafþe.
Þiakn. Tan. Ikul. Biarn.
Rinkviþ.

Asr var Hulmkirs broder. I Hammarby s:n i Öster Rekarne har Aolvitr rest sten åt Aisi fader sin. På Rekarnes diftongrika språk igenkännas här väl sannolikt namnen Hulmviþr och Asr? Då ha vi den Hulmviþ som i Kjula satt stenen L. 980 åt sin son som var faren med Inkvar — således omkring år 1041 — och själf har Hulmviþ kort därefter fått den präktiga grafhällen i Sundby kyrka, D. 9, af sina söner Hane och Sikviþ och sin hustru Kuriþ. Denna ätt ligger för oss egendomligt klar genom sina sista medlemmar. Kuriþ är dotter till en Vifast och har tillsammans med sina bröder Sikviþ och Sikfast i Bro s:n, Bro härad, rest sten L. 318 åt faderns minne. Kuriþ är gift med Hulmviþ i Öster Rekarne och har sönerna Hane och Sikviþ — Sikviþ uppkallad efter hennes broder, som således är död.[2] Tvärs öfver segelleden fran Bro ligger Jerfälla s:n, och där på gården Hansta restes stenen L. 2011 till minne efter Inkas söner: inskriften säger, att Inka kom till arf efter dem, och de bröder kommo till arf efter Hane. Sa är det tillagdt utanför runslingan: »Kiaþar och hans broder (eller bröder?) de dogo i Grekland». Vid motsatta stranden af sundet är den stora Hillersjöristningen uthuggen i en berghäll, L. 2009. Den omtalar, att Kairmunt fick Kairlauk i hennes ungdom: de fingo en son, Kairmunt drunknade, och sonen dog. Så blef Kairlauk gift med Kuþrik (?). Af deras barn lefde endast en dotter, Inka. Inka blef gift med Raknfast i Snutastaþ; så vardt han död och deras son sedan; så fick modern ärfva sonen. Sedan gifte hon sig med Airik, och så vardt hon död. Da ärfde Kairlauk Inka sin dotter. I Snotestad, Markim s:n östra Uppland, har Inka rest tvenne stenar åt Raknfast, sin make, L. 497 och L. 498, samt ristat å berghäll, L. 496, att Raknfast ensam ägde hela Snutastaþ efter Sikfast sin fader. En af stenarna omtalar, att Raknfast var

[1] L. 975, 307, 303, 305, 304, 300, 308, 661, 549, 309.
[2] Jfr S. Lindqvist: Ramsundsbron.

broder till Kuriþ och Estriþ. Inka har rest ännu en sten i samma socken, L. 2010, åt Raknfast, där hon säger, att han ärfde sitt barn. Då L. 2010 omtalar att Raknfast ärfde sitt barn, och L. 2009 säger, att först vardt Raknfast död och sonen sedan, så ha Raknfast och Inka haft två barn, och Hanstastenen, L. 2011, börjar ju också ristningen med »Dessa märken äro gjorda efter Inkas söner». Då sönernas namn ej nämnas, torde man få antaga att barnen varit minderåriga, och då åsyftas de kanske uti minnesrunorna å Viby runhäll L. 391, i Sollentuna s:n, som Inka ristat »efter sina två söner», och åt hvilkas minne Inkiþora gjorde bro — »stort märke för dådlös (?) man». I Solna s:n har Inkiþora rest sten efter sin son Raknfast. Man kunde ju tänka att »Kiaþar och hans broder», L. 2011, voro Inkas söner: men det är icke troligt, att inskriften menat dem, ty det stämmer icke öfverens att ha hunnit komma till Grekland och ändå icke fått något namn på runstenarna. Skansens Hanstasten säger, att Kiarþar och Jorunt reste sten efter sina systersöner Irnmunt och Inkimunt: och detta har satts i samband med Inkas söner. För det första säges ingenstädes hvad Inkas söner hette. För det andra säger icke Skansens Hanstasten, att »systern» heter Inka. Och för det tredje säges uttryckligen å L. 2009 att Inka icke hade någon broder. Alltså har denna »Skansens Hanstasten» alls intet med Raknfasts hustru och söner att göra.

Den sannolikaste förklaringen synes vara. att L. 2011 talar om, att Hane var broder till Kiaþar, tidigare död. Nu blir upplysningen denna: Vifast har sönerna Sikviþ och Sikfast samt dottern Kuriþ, gift med Hulmviþ. Sikviþ dör, ärfves af Sikfast, den ende brodern: syster är arflös, där broder finnes. Hulmviþ ärfves af sönerna Hane och Sikviþ. Ha Hane och Sikviþ dött ogifta före Kuriþ, har Kuriþ ärft sina barn. Och Kuriþ ärfves af sin enda kvarlefvande broder, Sikfast. Sikfast har två döttrar och en son. Raknfast: sonen ärfver alltså hela Sikfasts förmögenhet, »hela byn» Snutastaþ, och så äro Inkas söner Hanes arfvingar som alltså fått både Hansta och Hanes grekiska guld.

Släktledningen blir:

Vifast.

Kuriþ. V Hulmviþ 1041. — Sikviþ. — Sikfast. V Inkiþora.

(Kuriþ:) Hane — Sikviþ.

(Sikfast:) Raknfast. V Inka. — Kuriþ. V Ulf i Skulabri. V Inkulf. — Estriþ. V Inkvar (Tafl. IV.)

Stenarna: L. 449, 450, 414, 415, 567, 393.

Stenen L. 318 i Bro s:n gör det sannolikt, att Vifast hörde till Kinluks släkt. Det i hvarje släktled återkommande namnet Kuriþ visar måhända till en föregående Kuriþ, moder till Viulf och hans bröder, Skänela s:n L. 486. I så fall skulle Vifast vara son till sistnämnda Kuriþ och sålunda tillhöra Hulmkirs ätt?

* * *

Vi ha sett, att Asr Hulmkirs broder har sin minnesvård i Öster Rekarne, rest af son; och själf har Asr rest sten i närheten, i Vallby s:n: här är den gamla ättarjorden. Ha vi måhända ännu en sten i samma bygd förbunden med hans minne? Det tillvrängda diftongöfversvallande namnet ristadt på Gökstenen i Härad s:n Södermanland, skulle det kunna föreställa namnet Aisi . . .? Då skulle vi här ha den tredje Sigurdsstenen inom släkten, och därmed alla *egentliga* Sigurdsristningar[1] i Sverige. Det ser ut som vore Gökstenens ristning en i *minnet* gjord underhaltig kopia af mästerverket vid Ramsundet och talar således för att vara yngre än Ramsundsristningen. Dessa Sigurdsristningar skulle, om här är rätt uppfattadt, vara ungefär samtida, med Ramsundsristningen såsom äldst.

* * *

Runbyätten. Estriþ i Snutastaþ, Sikfasts dotter, blef gift med Inkvar i Ed i hans sista gifte. Det har icke varit möjligt att upptäcka andra beröringspunkter med Hulmkirs ätt. Likväl må det tillåtas att framlägga Inkvars ättartafla, som delvis förut är känd och som för öfrigt är alldeles klar och oemotsäglig.

I Orkesta s:n, östra Uppland, har Inkvar rest stenen L. 504 åt sin fader Kalf och åt sin broder Ikul. I Orkesta är äfven stenen L. 505 rest åt Kalf. I Orkesta, i Granby, fick Kalfs broder sin minnesvård L. 499 rest af þurstin och Raknfriþ åt »Biurn i Kranbi», därför att han var Kalfs broder. Biurn hade troligen inga barn, ty i Husby Erlinghundra s:n reser han stenen L. 543 »efter sig själf» Biarn Finviþarson. I Ed s:n i kyrkbyn har Inkvar rest stenen D. II. 45 åt sin moder »Ba . . .», hvilket säkerligen är Ra . . .(Raknfriþ). Samtidig är den sten, D. II. 50, som »Finviþ Raknfriþs son» reste i samma socken i Runby. Häraf finna vi, att Biarn var son

[1] Hit räknas då icke de »Sigurdsristningar» som lika gärna kunna föreställa hvem som helst.

till Finviþ; och Biarn var broder till Kalf. Alltså är Kalf son till Finviþ; och Finviþs namn återkommer hos Kalfs ättlingar gång efter gång. Kalf öfverlefves af sin hustru Raknfriþ, som gifter sig med þurstin, och de båda makarna resa stenen L. 499 åt »Kalfs broder».

Kalfs och Raknfriþs söner äro Finviþ, Inkvar och Ikul. Ikul dör tidigt, L. 504. Finviþ har enligt ristningen å Nora berg, L. 662, i Danderyd s:n, sönerna Biurn och Ulaif, och enligt ristningen å Berga häll, L. 507, i Orkesta s:n, sönerna Hemink Sialfe och Johan. Biurn säger å ristningen efter Ulaif, L. 662, att »byn» (gården) Ilhiastaþ är Finviþarsönernas odal och ättargods. Och å minnesristningen efter Finviþ, L. 507, säga sönerna, att Finviþ ägde ensam hela Fors. Denna ristning å Berga häll lyder: »Hemink och Sialfi och Johan de bröder låta hugga ristningen efter fader sin Finviþ och efter Varkas och efter Raknfriþ och efter sin moder och åt Inkikerþ och åt Kalf och åt Kiarþar och . . . han ägde ensam hela Fors. De voro fränder». Varkas Inkikerþ och Kiarþar ha icke kunnat identifieras. Kalf är farfadern, Raknfriþ farmodern; modern är Raknhilt, L. 400 Ed s:n. Sistnämnda sten talar om Heminks son Raknfast: därmed är århundradet slut. Elgestad ligger i Husby Erlinghundra s:n $3^{1}/_{2}$ mantal, enligt Upplands Fornminnesf. tidskr.; Granby, $1^{1}/_{2}$ mantal finnes i Orkesta s:n U. F. tidskr.

Inkvar har sannolikt varit bosatt i Ed s:n. Där har hans son Raknvalt ristat runorna L. 397 efter sin moder Fastvi, som »dog i Ed». Hon var dotter till Onim i Barustaþ, L. 503. Bårrestad ligger i Orkesta och Skeptuna socknar, $1^{7}/_{8}$ mantal (U. F. tidskr.). Raknvalt hade i Grekland varit befälhafvare för kejsarens lifvakt, L. 397, samma förtroendepost som Harald hårdråde haft. Raknvalts bröder voro Hemink och Jarlabanke. Raknvalt dog samtidigt med fadern, och Inkvars hustru Estriþ ristar i Skånela, L. 437, runorna efter maken och styfsonen. Samtidigt reser hon på samma ställe stenen L. 436 i sönernas namn öfver Inkvar och Raknvalt: Jarlabanke tyckes vara minderårig, ty hon sätter sina egna söner Sikviþ och Inkvar före honom. Att Sikviþ var Estriþs son visas, utom af denna styfmoderlighet, äfven af hans namn efter Estriþs farbroder Sikviþ. Estriþs son Inkvar dog snart. Hon öfverlefde äfven sin son Inkifast. Å runhällen L. 650 i Täby s:n är Inkifasts minne ristadt af hans hustru Jorun och af Hemink och Jarlabanke; Estriþ ristar efter sin son Inkvar. Men i Sollentuna s:n ristar Estriþ D. II. 43 efter sina söner Inkifast och Inkvar på samma

sten där Hemink och Jarlabanke tala om vägar som de brutit och broar som de byggt efter sin fader. Af alla Inkvars söner lefde nu endast Hemink och Jarlabanke. Hemink deltar i goda gärningar till sin faders ära och salighet, men annars nämnes hans namn icke: ingen sten finnes efter honom. Jarlabanke äger *ensam* hela hundaret. Har Hemink gifvit sig i kyrkans tjenst? kommande led göra detta troligt. Jarlabanke har rest tre stenar efter sin fader och sina bröder, i Skånela, Sollentuna och Täby socknar; en sten, i Täby s:n, efter sin son Svain; och åtta stenar efter sig själf, medan han lefde: dessa äro i Vallentuna, Danderyd, Fresta och Täby socknar.

Jarlabanke blef icke gammal: en skadad sten i Täby s:n, D. II. 18, ser ut att vara ristad åt honom, och säger, att han dog i Grekland. I Täby har Ubir ristat den sten, L. 648, som rests at Jarlabanke af hans hustru Ketilauk och hans son Inkifast, som där äfven ristat åt sin son Jorunt. Jarlabankes föregående hustru hette Fastvi, L. 646. Förut hade Inkifast förlorat sonen Inkvar, L. 484 Skånela: de kvarlefvande barnen äro Jarl, Kunir, Inkimar och Kitilvar. Inkimar var gift med Inkriþ, som rest stenen i Runby, Ed s:n L. 398, efter honom och sönerna Tan och Banke: »de egde sin bostad i Runby». Härmed äro vi framme vid 1100-talet.

Att Runby hörde till ätten ha vi sett förut; och att vid ingången till 1100-talet Jarlabankes sonson med söner ägde ättargodset, se vi här. Hundra år därefter, när historiens ljus börjar uppgå öfver vårt land, då finnes ännu »Runbyätten», och där lefver det gamla ättnamnet Finviþ. Och Jarlabankes ättlingar täfla om konungakronan. Tafl. IV.

D:r E. Ekhoff har i Fornvännen 1906, häft. I. framlagt en undersökning af ärkebiskop Jarlers grafhvalf i Mariakyrkan i Sigtuna. På grund af att Vallentuna-kalendariet särskildt omnämner ärkebiskop Jarlers släkt, framställer D:r Ekhoff den gissningen, att Jarler skulle vara af Jarlabankes ätt. Det antagandet vinner ju i styrka, då vi se att Jarlabankes sonson heter Jarl. Ärkebiskop Jarler dog 1255. Ännu en bekräftelse på ärkebiskopens härstamning från Jarlabanke är, att ärkebiskop Peter Filipsson fick sin lägerstad hos sin frände. D:r C. M. Kjellberg har i Historisk tidskr. 1888 häft. 4 framhållit ärkebiskop Peter Filipsson vara son till Filip Finviþsson i Runby. Vi ha sett, att Runbyätten just var Jarlabankes ätt och att, då runstenstiden slutar innehades Runby af Jarlabankes sonson. Då är det förklarligt, att rum bereddes hos ärkebiskop Jarler att mottaga ärkebiskop Peter, 1341.

II.

Det har anmärkts, att så få runstenar äro resta kring det östra inloppet till Stockholm. Så många flere äro runstenarna i Södermanlands forna skärgård och i Södertelges omgifningar åt alla väderstreck. Detta är ju ingalunda förvånande, då hela östra Södermanland på 1000-talet var en skärgård lika som Mälarens öar. Då dessa skär ej erbjödo så tryggad bostad som inåt landet, ha vi ej att vänta här andra åbor än fiskare. Men det var här, som fienden, sjöröfvarna, uppsöktes och utmotades, här sjöslagen stodo, och här många runstenar restes åt de fallna. Att det var vid inloppet till Södertelge som så många drabbningar hållits, så många runstenar rests, visar att det var hufvudsakligen detta inlopp det gällde att försvara. Af Södermanlands alla vattenvägar var Södertelgevägen den viktigaste[1], såsom ledande rakt till Birka, Sigtuna, Uppsala och genom nuvarande Mälaren in i hela Svea land, och kanske den enda farbara vägen för större »skepp». Mälaren blir således en hamn, och för den tidens båtar en den ypperligaste hamn, som därtill är det effektivaste försvar för den där bakom liggande bygden med sina kulturcentra. Vi få sålunda med Adam af Bremen betrakta Mälaren med östra Södermanland såsom en skärgård i Östersjön, en åt norr gående bukt af det baltiska hafvet.

Borgar och fästen vaktade inloppet förbi Södertelge. Midt framför Telge låg handelsstaden Birka centralt för handel utomskärs och inomskärs. Vikingavarden hade sitt hufvudkvarter vid Bro på fastlandet, såsom vi sett, midt framför inloppet: äfven på Ekerö, än närmare Telge, ha vi märken efter hans vistelse. Skild genom ett smalt sund ifrån Birkas ö ligger Adelsön, rakt öfver den öppna fjärden framför Telge. Adelsön har så långt historien når varit kungsgård d. v. s. tillhört kronan: ett minne däraf är namnet Hofgården. På Hofgården står runstenen L. 133, rest å konungens uppdrag af Toli »bryte i roden.»[2] Bryte är ämbetsman, befälhafvare; roden är kusten och skärgården, eller, egentligen, den tjänst till flottan som skärgården utrustar: således flottan själf. »Fjädrunda lands rodh» och »Attundalands rodh» äro i Mälaren. Befälhafvare för krigsmakten till sjös, stationerad på Hofgården på Adelsön midt framför själfva ingången till Svea rike, i omedelbar närhet till vikingavarden, det skulle på vår tids språk kallas befälhafvande amiral. Och där han är stationerad, där är flottan

[1] Se K. Elander: Innebörden af Stockholms läge vid tiden för stadens uppkomst. Ymer 1914 h. 3. F. de Brun: Agnafit och Sotaskär. 1915.
[2] O. von Friesen: Upplands runstenar. 1913.

förlagd. Denne bryte är kanske samma Toli som i yngre dagar på stenen L. 220 i Erntuna kallas »sturimaþr», skeppshöfding.

Vi måste här draga den slutsatsen, att »flottans station» var under 1000-talet i Mälaren.

Det talas om »kunungx bryti» och om »iarls bryti i roþzs bo»: det sista skulle betyda »förvaltaren å en gård vid kusten (i roden) hvilket bo förlänats åt jarlen såsom rodens eller ledungens chef».[1] Vi kunna icke i bryten å Adelsön se en jarlens tjänsteman: jarl förekommer icke vid denna tid i Svea land; konungen ger Toli direkt sitt uppdrag, där är ingen mellanhand. Här är bryten »rodens eller ledungens chef». Månne icke äfven Bro var kronans egendom, upplåten som boställe eller förläning åt vikingavarden? 1286 var Bro kungsgård. Professor von Friesen daterar Hofgårdsristningen å Adelsön till 1060-talet.[2] Ett tjugutal år förut restes en annan runsten på Adelsön, L. 331, af Askil efter sin fader. Att stenen rests på Adelsön, kronans mark (flottans station?), väcker ju vår gissning, att ristaren var i rodens tjänst. Vår förmodan styrkes af, att en man med samma namn, Askil, vid samma tid, ristade en sten, L. 731, i alldeles samma stil, i Svingarn s:n i Mälarens nordvästra hörn. Den stenen är rest åt Banke, som styrde österut med egna skepp i Inkvars lid. Benämningen Inkvars lid låter icke som ett enskildt vikingaäfventyr. Namnet tyder på en planmässig ledung och ger oss rätt att föreställa oss den såsom ett krigståg österut med Svea rikes flotta. I den uppfattningen styrkas vi af Askil såsom bryte i roden hedrande den stupade sjöhjälten. Det ena bekräftar det andra äfven här. Inkvars sista tåg torde vara 1041. Det är förvånande så få af våra stormän som deltagit i eller åtminstone som fallit i Inkvars lid. Af Hulmkirs talrika släkt är det endast hans sonson Anunt, Huke och Kunlaif samt Hulmviþs son, hvilka på runstenarna omtalas såsom döda ute med Inkvar. En tid efter Inkvars tåg var en stor ofred i vårt land. Stort manfall har varit vid 1050-talet. Adam af Bremens uppgift, att efter konung Stenkils död de flesta af landets stormän stupade i de inbördes fejderna, passar in med runstenarnas vittnesbörd; men tiden öfverensstämmer icke. Konung Stenkil dog 1066. Det stora manfall som runstenarna bära vittne om måste gälla tiden efter Anunt Jakobs död. Och därom tiger historien. Eller kanske Adam tillämpat berättelserna till den sista orostiden, efter Stenkils död.

---

[1] H. Schück: Uppsala öd. 1914.
[2] Upplands runstenar.

III.

En blick på kartan visar oss, att de Hulmkirska besittningarna äro utvalda på Upplands bördigaste lerslätter. Arfvet skiftades icke mellan barnen, det förblef gemensam egendom. Det är omöjligt, att en så talrik släkt med så vidsträckt egendom, med så stora rikedomar, ej skulle på ett afgörande sätt ingripit i förhållandena under dessa oroliga tider. Ej heller är det möjligt, att denna ätt spårlöst försvunnit.

Vi ha sett att bygden i Rekarne och på Selaön gåfvo de äldsta vittnesbörden om Hulmkirs ätt, och att släkten fortfarande bibehållit bygden. Än flere runstensristningar, som troligen höra hit, finnas i dessa trakter, men äro ej upptagna i denna öfversikt, då sammanhanget ej kan bevisas. Det vissa är, att bygden omkring Eskilstuna hörde till släkten. Vi öfverraskas af att under 1160-talet finna Birger Brosa som Eskilstuna kyrkas patronus.[1]

I Sko s:n känna vi stenen L. 1550 efter Hulmkirs sonson: omkring år 1225 eges Sko af en folkunge[2] och hans son Holmger; år 1260 har folkungen Karl Ulfsson jord därstädes.

Vi veta hur trofast jord och namn bibehållits inom släkterna intill senaste tider, och detta än mer ju längre tillbaka i tiden vi gå.[3]

Ett så stort jordområde som det Hulmkirska har haft de säkraste förutsättningar att bibehållas inom släkten, och ägarne ha naturligtvis ej kunnat tillåta främlingar att slå sig ned på deras jord. Men en sådan stat i staten kunde ej tålas af en målmedveten härskare.. Och efter midten af 1200-talet se vi Hulmkirs alla stolta besittningar lagda under en mängd konungens fogdar, hvar i sitt Husaby. Professor Schück[4] visar att »husaby var benämningen på den kungsgård, där konungens ombud satt ; och genom dessa husabyar se vi hvad som hört till Uppsala öd. Vi få då se, att det är just i de Hulmkirska besittningarna som Husabyarna ligga tätast: i de Hulmkirska hufvudbygderna — Rekarna, Selebo, Trögd, Habo, Hagunda, Norunda, Arlengia hundare — har hvarje hundare 2 eller 3 Husabyar. I alla de andra hundare som ägts af Hulmkirska ätten är 1 Husaby i hvarje hundare. Där årtal finnas äro de inom sista fjärdedelen af 1200-talet och första fjärdedelen af 1300-talet. Den del af Uppland, som Hulmkirska ätten icke ägt, har ingen Husaby, eller ock Husabyar omnämnda

[1] S. Lindqvist: Ramsundsbron.
[2] Sveriges Riksvapen. Personhist. tidskr. 1914 h. 3.
[3] Se O. Lundberg och A. Grape: Byar och bönder i Alunda för 600 år sedan. Upplands Fornminnesf. tidskr. 1913.
[4] H. Schuck: Uppsala öd. 1914.

från senare tid. Det är år 1314[1] som Upplands hundare första gången uppräknas. Professor Schück[1] säger om dessa brytarnas husabyar och kronogods: »och nästan allt detta förskingrades under perioden 1250—1350». När blefvo dessa Hulmkirska gods kronogods? någon gång mellan 1100 och 1250-talet. Historien talar här ett tydligt språk. Vid Olustra, ett gods i Rekarna, i den Hulmkirska ättens äldsta stambygd, utkämpades år 1229 den strid som tog kronan från Erik Eriksson och gaf den åt Knut långe. Men år 1234 stod slaget vid Sparrsätra i södra Uppland, äfven det i Hulmkirska området, då konung Erik vann öfver »folkunga roten». Och vid Hervadsbro, ej långt därifrån i Västmanland, gjorde Birger jarl år 1251 så slut på denna »starka vällugha slekt», att, såsom rimkrönikan säger, de fingo »tha swa ilt affslagh the koffrado sik ey än i dagh». Så synes det ha gått öfver Hulmkirs ätt.

Namnen på några i denna folkungarote känna vi. Knut och hans son Holmger ägde Sko. Karl Ulfsson likaledes. På Gröneborg, nära Enköping, satt Joar (Ivar) Blå. Fänö i Trögd ägdes 1250—1350 af »Blåätten» — Karl Tjalfesson och hans ättlingar: ännu år 1311 var hans sonson Folke Jonsson ägare till »Husaby-Trögh» (Kungshusby, där Fänö ligger). Det ser ut som om Fanöätten utslocknat med Folke Jonssons son: denne ärfdes af folkungar.[2] Alla dessa gods hade tillhört Hulmkirska ätten.

Många af Birger Brosas ättlingar buro namnet Holmger.

Hulmkirska släktens »svarthufvud» fortlefde sannolikt i ätten »Blå» (svart). Vi ha äfven en kung som har kallats med det namnet i en af konungalängderna,[3] »Sverkerus Blafot»: namnet Sverker för tanken till sammansättningarna med »svart». Vi ha ytterligare en »svart» konung, Magnus »kittelbotaren». Dessa allt emellanåt uppdykande »svartinkar» röja sannolikt en utländsk härkomst.

* * *

Nog ser det ut som vore det folkungarne som på de Hulmkirska stenarna ristat sin åminnelse.

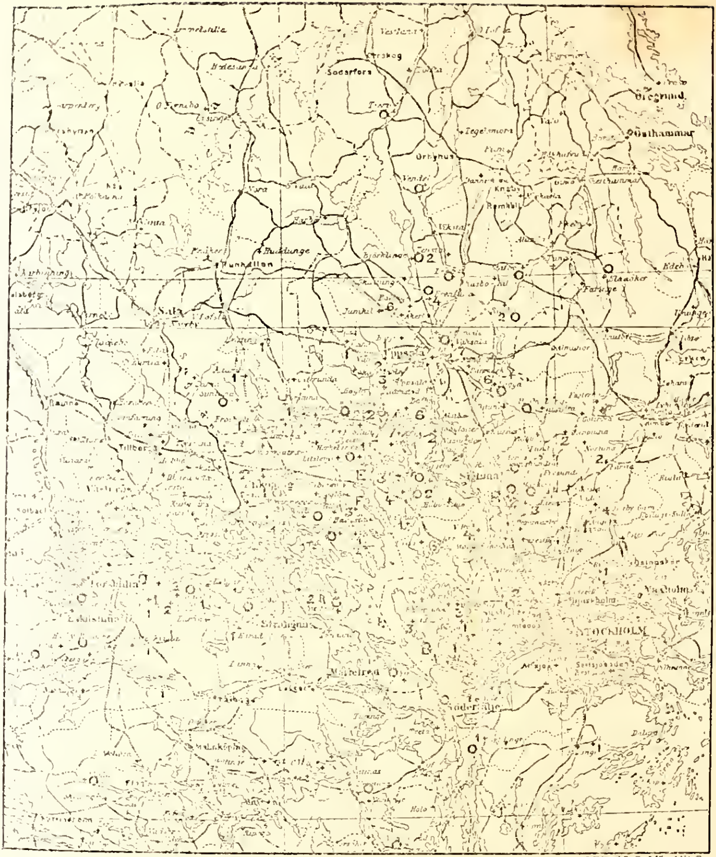
---

[1] H. Schück: Uppsala öd. 1914.
[2] C. M. Kjellberg: Historisk tidskr. 1888 h. 4.
[3] Script. rer. Suec.

2*—186576.

O = hus
Siffror = ant
af dessa
ej här m

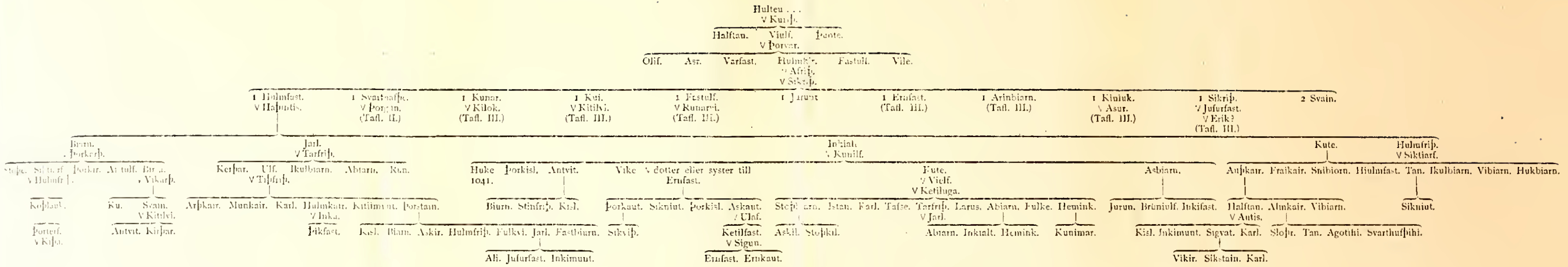
GEN. STAB. LIT. ANST.

O = husaby (enligt Prof. Schück).

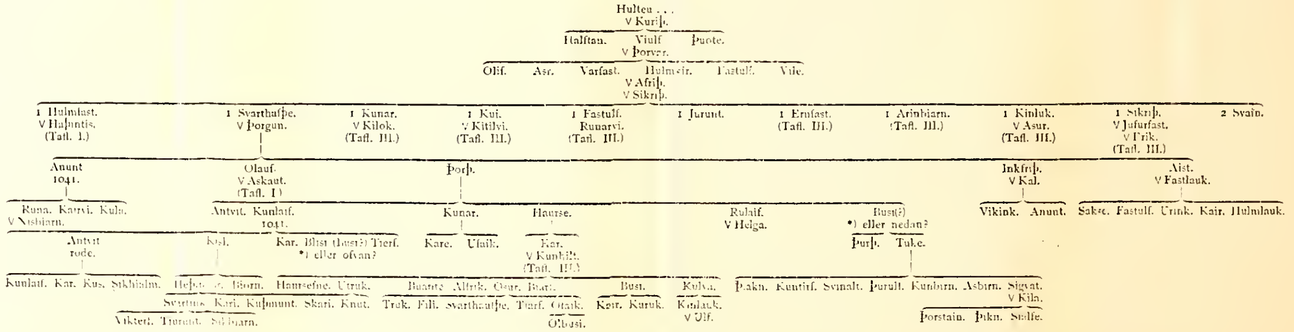
Siffror = antalet runstenar i socknen med visshet tillräknade Huimkirs ätt. I många af dessa socknar finnas flere runstenar, som sannolikt tillhöra ätten, men äro ej här medtagna.

O = Olustra.	B = Birka.
R = Rosersberg.	E = Ekolsund.
F = Fånö.	V = Vik.

Tafl. I.

Tafl. II.

Vile.

1 Arinbiarn.

Ufaik. Viþbiurn. Kanlunk. Erir

Antvit.

Biurn
Kranbi.

Ikul.

e. 2 Sikviþ. 2 Inkifast. 2 Inkvar
V Jorun.

st.

r. Inkimar. Ketilvar.
V Inkriþ.

Tan Banke
i Runby.

Tafl. III

Hulteu . . .
V Kuriþ.

Halftan. | Viulf. V Þorvar. | Tuote.

Olif. | Asr. | Varfast. | Hulmkir. V Afriþ. V Sikriþ. | Fastulf. | Vile.

1 [illegible] (Tafl. II) | 1 Svarthaf[illegible] V Porg[illegible] (Tafl. II.) | 1 Kunar. V Kilok. | 1 Kui. V Kitilvi. | 1 Fastulf. V Runarvi. | 1 Jurunt. | 1 Ernfast. | 1 Arinbiarn. | 1 Kinluk. V Asur. | 1 Sikriþ. V Jufurfast. V Erik. | 2 Svaiu.

Kunar: Ernfriþ. Isfast.

Kui: Lafse. Biurn. Jurunt? Justin?

Lafse: Þorstin. Kure.

Fastulf: Aosulf. Kair

Ernfast: Kitulbiarn. V Runfriþ. | Faste. | Biarkir. | Ruþilf. V Hulmi.

Kitulbiarn: Hulmi.

Biarkir: Inkibiorn. Joker. V Inkikirþ. Fastker. Aurink.

Joker: Ernfast. Aist.

Ruþilf: Varkas. Arinka Antvit.

Arinbiarn: Ufaik. Viþbiurn. Kanlunk. Erinkar. Nase.

Kinluk: Sikviþ. Abiurn. Sikbiurn. Kunhilt. V Kar. (Tafl. II.)

Sikriþ: Svain. Ikulbiurn. Kui. Hulf(?)

Tafl. IV.

Finviþ.

Kalf. V Raknfriþ. | Biurn i Kranbi.

Finviþ. V Raknhilt? | Inkvar. V Fastvi. V Estriþ. | Ikul.

Finviþ: Biurn. Hemink. Sialfe. Johan. Uiaf.

Hemink: Raknfast.

Inkvar: 1 Raknvalt. | 1 Hemink. | 1 Jarlabanke. V Fastvi. V Ketilauk. | 2 Sikviþ. | 2 Inkifast. V Jorun. | 2 Inkvar

Jarlabanke: Svain. Inkifast.

Inkifast: Inkvar. Jarunt. Jarl. Kunir. Inkmar. V Inkriþ. Ketilvar.

Inkvar: Inkifast

Inkmar: Tan | Banke i Runby.

Ett bref om Barbro Stigsdotter

Meddeladt af **Gottfrid Carlsson**

Då Barbro Stigsdotters namn icke alltför ofta torde möta i samtida bref och aktstycken, kan det ju vara af intresse att veta, att ett bidrag till hennes historia återfinnes i Sturearkivet. Det är en skrifvelse från hennes fader, silfverbergsfogden Stig Hansson, till riksföreståndaren Svante Nilsson och utgör ett i höfliga former gifvet afslag på ett frieri, som herr Svante å sin sven Bengt Erikssons vägnar framfört till den unga Barbro.[1]

Stig Hansson motiverar sitt afböjande svar därmed, att hans dotter ännu var så »ungh ok oforstondhen till sadhane ärendhe, bohagh ok hustrudöme til hörer», men det verkliga skälet har sannolikt varit det, att en annan, mera gynnad friare redan uppträdt, Barbro Stigsdotters blifvande make Arend Persson. Denne ansågs säkerligen såsom son af ett riksråd, Peder Eriksson till Granhammar, en smula förnämligare än den af herr Svante anbefallde tillbedjaren.

Bengt Eriksson är emellertid ingen obekant man i tidens historia. Han var bördig från Södra Vedbo härad i norra Småland och ägde där gården Skällsnäs. Redan 1505 synes han ha varit i Svante Nilssons tjänst. Han fungerade som dennes fodermarsk och aflönades med hvarjehanda förläningar, bl. a. Ingatorps fjärding af nyssnämnda härad. 1507 tjänstgjorde han i Kalmar som befälhafvare för herr Svantes därvarande svenner. Han kom sålunda att biträda Hemming Gadh vid slottets belägring, men samarbetet med »herr electus» visade sig ganska besvärligt, och våren 1508 begärde och erhöll han herr Svantes tillstånd att

[1] Sturearkivet: Svante Nilssons arkiv V. danska riksark. — Anreps uppgift, att Barbro Stigsdotter var dotter till Stig Hansson, bestyrkes till fullo af ett bref från år 1534, i hvilket Arend Persson omtalar Stig Hansson som sin svärfar (Diplomatarium Dalecarlicum, II, s. 221). Barbro var ej silfverbergsfogdens enda barn. Den från Gustaf Vasas vistelse i Dalarna 1520 bekante Bengt Brunsson var ju enligt Peder Swart (Edéns uppl., s. 12) Stigs måg, och af det förutnämnda brefvet af år 1534 framgår, att äfven dalafogden Olof Kull var Stig Hanssons svärson.

lämna Kalmar. 1509—1511 var han slottsfogde i Stockholm.[1] Under Sten Sture den yngres tid drog han sig tillbaka till sin gård,[2] och här uppsöktes han som bekant sommaren 1520 af Gustaf Vasa. Enligt Peder Swart[3] uppmanade ju flyktingen honom att medfölja till Dalarna och varnade honom för att förlita sig på kung Kristians lejdebref, men han lyssnade icke till de kloka råden utan infann sig vid kröningen och blef så ett af offren vid Stockholms blodbad.

Stig Hansson — för att nämna några ord äfven om honom — var redan 1486 fogde vid Silfverberget[4] och synes ha behållit denna syssla ända till sin död. Trogen anhängare af Sturarna, var han bl. a. befälhafvare för den dalahär, som efter Stockholms fall försommaren 1502 tvang Jakob Ulfsson att böja sig för den segrande Sten Sture.[5] Hans slut blef emellertid lika sorgligt som Bengt Erikssons. I ett bref af den 26 sept. 1523 meddelar Gustaf Vasa, att han låtit afrätta Stig Hansson »för eth oppenbara förrederi moth oss och worth riche Suerge».[6] Hvari förräderiet bestod, känner man icke. Man får väl antaga, att straffet var välförtjänt, men det är onekligen något tragiskt, att konungen skulle nödgas på detta sätt behandla sin räddarinnas fader.

Silfverbergsfogdens bref, som här nedan återges,[7] är dagtecknadt vårfrudag dyra (den 15 aug.) men saknar årtal. Från Svante Nilssons första år som riksföreståndare, 1504, kan det ej förskrifva sig, ty herr Svante var då i Finland under sommaren och ett stycke in på hösten. Dateringslatituden blir alltså 1505—1511; närmare är det omöjligt att komma. I hvarje fall kan man af brefvet draga den säkra slutsatsen, att husmodern på Ornäs vid tiden för Gustaf Vasas vistelse därstädes ännu icke lämnat ung-

---

[1] Bengt Eriksson till kanslern Peder Jakobsson, Eksjö köpstad 26 aug. 1505, Stureark.: Svante Nilssons ark. V; Styffe, Bidrag till Skandinaviens historia, V, s. 316, 378, 387, 429; Stockholms tänkebok 1511—1514, s. 39. Jfr G. Carlsson, Hemming Gadh, s. 165 ff., 170 f., 183, 187.

[2] I Hogenskild Bielkes afskrift af ett till mötet i Arboga jan. 1517 hörande aktstycke (Carlsson, Hemming Gadh, s. 277) förekommer Bengt Erikssons namn såsom det första bland de närvarande riksråden af väpnareklass, men just denna förnämliga placering väcker misstankar om en felläsning eller felskrifning från Hogenskild Bielkes sida, hvarvid Bengt Erikssons namn kan ha insmugit sig i stället för Bengt Arendssons (tillbakaseende ulf). Man har sig eljest icke bekant, att Bengt Eriksson varit medlem af riksrådet.

[3] Edéns uppl., s. 9.

[4] Diplomatarium Dalecarlicum, III, s. 223.

[5] Styffe, Bidr. till Skandinaviens historia, V, s. 273.

[6] Gustaf I:s registratur, I, s. 143.

[7] Härvid ha vanliga förkortningstecken upplösts, hvarjämte i fråga om interpunktionen normalisering företagits.

domsåren bakom sig; hon torde knappast ha öfverskridit sitt trettionde år.

* * *

Mynä ödhmykelighe helso ok velvilighe trothyänsthe altidh försändhe medh war herrä. Käre herre, verdoghis idher herredom wilia vytha, iak fik idher scriffuilse medh ider herredoms tyenere Olaff Matzsson om the ärendhe, som ij tilforendhe mich ok myne hustru tilthaladhe paa velbyrdugh swens ider herredoms tyeneres Benkth Eriksons wegner om myne dotter Barebro, ok ther paa begär ider herredom nu aff migh pa thet ärendhe behagelige enkedhe swar etc. Saa, käre herre, werdogis ider herredom wilie vithe, ath iak haffuer ther om varith til talss medh myne wenner paa förnemde myne dotterss badhe fädherness ok mödherness sydhe, saa ath iak medh them ey annars för raadh kan fynne, än epther then brysth, som paa hennes sydhe fyndis, ath hoon är ungh ok oforstondhen till sadhane ärendhe, bohagh ok hustrudöme til hörer, ath henne beqwämere är ath än til noghen tidh her epther vare undher synne moderss lydhelse, til tess ath hon veth syne sysle oförstraffeth, sigh till nytthe ok then godh man, hwem Gudh fögher henne, ath ther paa lythe skall. Ther före, werdogh herre, kan iach paa thenne tydh, ey heller innan I aar, ther nogher enkedhe swar paa giffua. Tekkis then dandeswän innan then tidh sigh försee paa noghen stadh honom kunne behaghe, om saa Gudh ville fögheth paa annen stadh ske skola, thaa behöffuer han sigh ey her före försyme. I hwadh mathe iak kan vare ider til all ödhmyukth, vilie ok thienisthe, gör iak epther myn ytherhste makth altidh gerne. Idher herredom medh alla idre wenner her medh then alzmektoghsthe Gudh ok sancte Erik befelandis. Scriffuadh paa Silffbergith dyre vaarefru dagh.

Stygh Hansson.

Utanskrift: Erligh ok welbyrdugh strenghe ryddere här Swanthe Nilsson Swerigis rikis förstandere, syn käre herre, medh all ödmykth sendis.

Ur Anders Anton von Stiernmans brefväxling

Af Severin Bergh

I Uppsala universitetsbibliotek, hufvudsakligen under litt. G: 265 och X: 986, äfvensom i kungl. bibliotekets samling af svenska brefväxlingar finnas bref till och från Anders Anton von Stiernman, den i 1700-talets lärdomshistoria bekante arkivmannen och utgifvaren af lärda verk. Brefven innehålla åtskilligt af intresse rörande brefskrifvarnes litterära arbeten och lämna därjämte bidrag till deras karaktäristik samt upplysningar om deras personliga förhållanden. Vi meddela här några utdrag ur Stiernmans korrespondens, sådan den på anförda ställen föreligger, jämte de kommentarier, som kunna finnas erforderliga. Till en början erinra vi om de viktigaste data i hans lif.

Anders Anton Stiernman, 1743 adlad von Stiernman, var född 1695, fick 1722 anställning i riksarkivet såsom extra registrator, blef sedermera 1725 ordinarie registrator i samma verk, 1732 aktuarie och slutligen 1740 arkivsekreterare, d. v. s. riksarkivets föreståndare; 1747 erhöll han kansliråds titel och afled 1765 vid nära 70 års ålder.[1] Stiernman blef dessutom allmänt känd i den lärda världen både inom och utom landet såsom författare och utgifvare af en mängd lärda verk: urkundspublikationer, biografiska och bibliografiska arbeten, editioner af äldre historieskrifvares verk m. m.

Stiernman hade förmånen att i hög grad vara föremål för sin samtids beundran. Hans litterära massproduktion imponerade på folk. Och det kan icke nekas, att ännu i dag, frånsedt hans tryckta böcker, Stiernmans manuskript i Uppsala universitetsbibliotek — bl. a. ett 40-tal väldiga foliovolymer, af honom själf prydligt renskrifna — ingifva åskådaren respekt. Hans hjälpsamhet, när det gällde att för andra forskares arbeten lämna upplysningar ur riksarkivets samlingar eller hans eget bibliotek, bidrog också

[1] För vidare detaljer hänvisas till förf:s arbete Svenska riksarkivet 1618—1837. Meddel. fr. sv. riksarkivet, ny följd, ser. II: 5, sid. 178 o. f.

till att göra honom populär. Samtidens beröm uti mer eller mindre högtrafvande ordalag återfinner man både i tryck och i skrift, på vers och prosa, på svenska och latin, i kanslikollegii protokoll och utlåtanden likaväl som i enskilda bref. Den ene skrifver om Stiernmans arbeten, att af dem »hela Svea rike hafver ära och hela den lärda världen gagn». Den andre säger sig hafva älskat och vördat hans skrifter »såsom makalösa». En tredje skickar honom verser, men tvekar, om han skall våga framlägga sitt opus för herr kanslirådets »lärda och curieusa ögon». Det talas om »en så opartisk, erfaren och upplyst mans värda penna», om »vår store häfdasamlare», »vår förtjänte och namnkunnige häfdatecknare», »vår vittra lärdomsprydare» o. s. v. Flera uttalanden i samma stil komma att i det följande anföras. Och de utsväfningar man tillät sig i latinska poem kunna nästan kallas vilda. Där figurerar »Stiernmannia Clio», där stiger hans namn »ad astra» eller »ivit trans cœli sidera», ty »orbis non potuit tam magnum includere nomen», där tilltalas han: Magne vir, historiæ decus admirabile nostræ»!

En af Stiernmans mest hängifna och tacksamma beundrare var prosten Henrik Jakob Sivers. Denne var född i Lübeck 1709, blef vid 19 års ålder fil. magister i Rostock och samma år docent därstädes; ägnade sig sedan åt teologiska studier, fick 1735 anställning såsom com-pastor vid tyska församlingen i Norrköping samt utnämndes 1746 till kungl. hofpredikant och kyrkoherde i Tryserums pastorat i Kalmar län; 1748 blef han prost öfver sina egna församlingar och 1750 häradsprost öfver alla församlingarna i Norra Tjust. Han dog 1758.[1] Sivers var en mycket flitig författare. En tryckt förteckning öfver hans under tiden 1726—1754 utgifna skrifter upptager 77 nummer. De flesta utgöras dock af predikningar och tal eller andra smärre skrifter; några historiska arbeten komma att omnämnas i det följande. Han bidrog också till att göra Sverige kändt i utlandet genom införande af biografier öfver svenska män i lärda tyska publikationer. Sivers hade för princip att hvarje år gifva ut något på trycket och blef förtviflad, om han någon gang nödgades afvika från denna »vana». Men det var svart för en författare, som bodde i en aflägsen landsända. att reda sig. »Gifve Gud jag bodde Stockholm närmare och hade tillgång till publique och privata stora bibliotek därstädes», skref han en gång till Stiernman, »men jag bor

[1] En lefnadsteckning öfver Sivers är införd i Den svenska Mercurius jan. 1760.

visserligen in angulo mundi. Hvad jag icke själf äger här nere, äger ingen annan.» En litterärt intresserad man måste under sådana förhållanden själf samla böcker och manuskript eller anlita andras biträde. Sivers gjorde bägge delarna. Man förstår så väl både att han högt värderade sina egna samlingar och att han var tacksam för de upplysningar och den välvilliga hjälp i andra afseenden, som han erhöll af Stiernman — »omniscius meus Stiernmannus!»

Sivers synes ha inledt korrespondensen med Stiernman genom att på nyåret 1750 skicka honom en biografi öfver en af sina företrädare, kyrkoherden Retzius. Den hade titeln »Meletema historicum de viro admodum reverendo et præclarissimo domino Nicolao Benedicti Retzio» och innehöll även en förteckning över alla kyrkoherdar och komministrar i Tryserum och Hannäs. I ett bref af den 19 jan. nämnda år tackar Stiernman för densamma och yttrar: »Det fägnar mig högeligen, att någon mer än jag vill opplifva våra välförtjänta och berömliga män.» Med anslutning härtill skref Sivers den 23 febr.: »Det fägnar mig otroligen, att mitt ringa uppsåt att vilja arbeta uti den svenska historia litteraria finner approbation hos en sådan herre, som jag alltid har æstimerat för ett ljus i vårt rike och för en särdeles kännare och befordrare af vetenskaper.» På samma gång omtalar han, att han skrifvit »en liten piece» på svenska om den s. k. digerdöden, hufvudsakligen med ledning af hvad »utrikes scribenter» i sina krönikor därom haft att förmäla. Nu frågar han, om något rörande digerdöden möjligen skulle kunna finnas »uti antiqvitetsarchivo eller eljest». I ett par följande bref upplyste Stiernman, att ingenting fanns i riksarkivet om saken i fråga, och att assessor Hagelberg förgäfves letat i antikvitetsarkivet. Men han meddelar utdrag ur några arbeten, som Sivers ej haft tillgång till. På hösten 1750 var manuskriptet färdigt. Sivers bad Stiernman granska detsamma, äfvensom läsa korrektur. Då »vore jag alltför lycksalig», skrifver han, »och förvissad, att inga tryckfel, särdeles med årtal och nominibus propriis kunde sig insmyga». Det dröjde ett helt år, innan skriften, som trycktes hos Lars Salvius i Stockholm, kom ut, och då upptäckte Sivers till sin ledsnad åtskilliga »grofva errata typographica», t. ex. Jagaid Yltwa i stället för Ingrid Ylfwa, 1750 i stället för 1350 o. s. v., således just sådana fel, som han med Stiernmans hjälp hoppats att kunna undvika. Denne fick dock icke uppbära någon direkt förebråelse, men Sivers skref den 27 dec. 1751, att han aldrig trott, att sådant kunde hända i ett »så berömdt

tryckeri». Stiernman ansåg sig vara oskyldig, ty Salvius hade icke skickat honom korrekturet.

Samma år blef Stiernman riddare af nordstjärneorden, hvilket på den tiden var en vida sällsyntare utmärkelse än i våra dagar. Sivers gratulerade i väl valda ordalag och tillade: »När höglärde män blifva med sådant hederstecken ihågkomne, så står det väl till uti ett rike, och stichtas mycket godt.»

Sivers sträfvade för sin del efter en annan utmärkelse. Han ville bli teologie doktor och hade därför på våren 1752 genom ett par bekanta hört sig för, om han icke kunde blifva ihågkommen vid nästa promotion, hvaremot han erbjöd sig att till Uppsala akademi öfverlämna sin manuskriptsamling, som lär ha varit ganska dyrbar. Han hade emellertid fått till svar, att doctorandi denna gången icke kunde ökas, »hvarmed jag är nöjd», skrifver han till Stiernman den 18 mars nyssnämnda år, »men beklagar, att den skatten af handskrifna böcker och handlingar, som jag med stor omkostnad och otrolig flit har samlat och delvis utur mörkret framdragit och för en öfverdragen hatt nu kunnat komma till fäderneslandets hufvudbibliotek, får i framtiden komma i främmande händer, särdeles om Lunds akademi, den jag denna thesaurum ock först för en doktorshatt vill tillbjuda, äfvenledes skulle förkasta densamma.» Han återkommer till denna angelägenhet flera gånger i de följande brefven. Huru han till sist fick sin doktorshatt, skall strax omtalas.

Vi återgå emellertid till Sivers' arbeten. Utom ofvan omnämnda var det ett annat af dessa, för hvilket han anlitade Stiernmans hjälp. I ett bref af den 8 sept. 1752 omtalar han, att han höll på att skrifva »en liten historisk tractat» om konung Gustaf I:s vistande i Lübeck och den namnkunnige borgmästaren i samma stad Nicolai Brömsens lefvernes omständigheter. Rörande den sistnämnde ansåg han sig ha tillräckliga underrättelser men bad Stiernman eljest skaffa honom de upplysningar, som särskildt ur riksarkivets handlingar kunde erhållas. Stiernman efterkom villigt och raskt hans begäran. Först skickade han redan den 21 i samma månad — nära på med omgående — en samling afskrifter; af Sivers' tacksägelse framgår, att det var icke mindre än 35 blad, som Stiernman »nästan med egen hand» afskrifvit från handlingar i riksarkivet. Och den 20 okt. sände han ytterligare utdrag af allt som fanns i hans eget »lilla bokförråd» angående Gustaf I:s flykt från Danmark till Lübeck, om hans värdar därstädes o. s. v. I brefvet af den 21 sept. förekommer också ett utförligt

omnämnande af Olof Celsius' Konung Gustaf I:s historia, som skarpt kritiseras. Stiernman säger sig ej veta, »om hon med någon rätt kan kallas historia utan snarare en roman; han har sökt densamma väl med mycken vältalighet utsmycka, men därjämte uppfyllt densamma med åtskilliga berättelser och anecdoter som aldrig äga någon grund utan äro spunna blott utur hans hjärna». Att Celsius verkligen bl. a. »utsmyckat Gustaf Vasas tal vid flera tillfällen, har man på senare tid till fullo konstaterat. Den 31 juli 1753 meddelade Sivers, att skriften om Gustaf I var färdig; han skulle renskrifva densamma och sedan »underkasta henne herr kansliirådets ögon och omdöme». Stiernman hade rådt honom att dedicera boken till H. M:t konungen eller prins Gustaf. »Det torde bana vägen att få doktorshatten gratis i Greifswald», tillade han. Sivers följde rådet och skref en dedikation till kronprinsen, hvilket hade åsyftad verkan; 1756 blef han teologie doktor i Greifswald, en utmärkelse som för öfrigt, i betraktande af hans lärdom, må ha varit välförtjänt. Det tyckes emellertid ha gått långsamt med renskrifningen. Först den 9 okt. öfversändes manuskriptet till Stiernman, som ombads att »ändra, utstryka, tillöka däruti hvad en så högvis herre finner nödigt vara» samt läsa sista korrekturet för undvikande af »alltför många och orimliga tryckfel». Sivers önskade om möjligt få arbetet färdigtryckt före årets slut, och Stiernman gjorde allt hvad på honom ankom för att tillmötesgå denna önskan. Han skrifver den 19 i samma månad: »Jag försummade i går mina ämbetssysslor blott och allenast för att med oculo percursorio igenomlöpa det oppskickade manuskriptet om konung Gustaf, det herr kongl. hofpredikanten pro more suo, id est mascule et erudite har oppsatt». Därefter hade han lämnat detsamma till boktryckaren Grefing, som lofvat att det skulle blifva tryckt till jul på hans förlag. Korrekturet åtog sig Stiernman.

Sivers ville i sitt arbete meddela en afbildning af Gustaf Vasas kläder, som förvarades på rådhuset i Lübeck och som han själf många gånger sett. Han skaffade en ritning af dem, som sedan genom Stiernmans förmedling blef stucken i koppar.

Det var ett efter våra begrepp underligt bruk på 1700-talet, att lärda arbeten ofta åtföljdes af verser, där författaren och hans verk förhärligades. Antingen var det någon vän, som fått veta att ett visst arbete snart skulle komma ut och som därför ombedd eller oombedd bringade författaren en versifierad hyllning, eller också anlitades poeter, som mer eller mindre yrkesmässigt

C Bergquist Sculpsit 1753

AND: ANTON VON STIERNMAN

Eqv: ord. R. Stel: Pol. Consil: Cancellariæ. Præfectus Archivi S. R. M. Regniq; Svec.

Natus Holmiæ MDCXCV D. XXVII. Septemb.

Dr. Henricus Jacobus Sivers, Lubecensis,
S. Reg. Maj. Svec. Concion. aulicus, Ecclesiarum in
Tjustia Septentrion. Praepositus, et Pastor prim. in Tryserum &c.

Cernitur heic tanta VIr sedulitate celebris,
Vt dubium, calamo major, an ore cluat.

Andr. Nicander.

tillverkade dylika saker. Verserna — på svenska eller allra helst på latin — trycktes sedan såsom ett slags bilagor till boken. Äfven Sivers ville pryda sin »traktat» med verser. För detta ändamål vände han sig först till ett par kända verskonstnärer: Anders Nicander och Josef Israelsson. Den förre, som slutligen fick professorstitel bl. a. för sina förtjänstfulla öfversättningar af Virgilius, fanns i närheten; han var nämligen bosatt i Västervik. Att Nicander fått beställning på verserna, framgår af ett bref från honom till Sivers, dat. den 6 nov. 1753. Det var naturligtvis samma förhållande med Israelsson, »den dråplige poeten», som Sivers själf kallar honom. Nicanders och Israelssons verser öfversändes sedan till Stiernman med ett bref af den 4 dec., hvari Sivers anhåller, att de matte tryckas och insättas i slutet af hans bok. Denna blef icke, såsom ämnadt var, färdig före årets slut, hvilket så till vida var en fördel, att Sivers, som under tiden uppvaktats med flera verser af vänner och bekanta, kunde få äfven dem tryckta. Den 9 jan. 1754 skickade han dem till Stiernman för vidare befordran till tryckeriet. Bland de uppvaktande befann sig äfven en dam vid namn Mariana Eneström, hvaröfver Sivers synbarligen var mycket stolt. »Det är Svea rike en heder», skrifver han, »att kunna icke allenast pråla med poeter utan ock med poetinnor.» Och han tillägger: »Skulle herr Grefing knorra öfver så många vers, så vill jag hellre lämna honom en liten vedergällning därföre.»

I ett annat afseende vållade det däremot Sivers bekymmer, att boken om Gustaf I icke kunde komma ut inom beräknad tid. Han brukade, såsom redan omtalats, hvarje år trycka något och hade afsedt nämnda arbete för året 1753. Men då han i början af december fick veta, att det var osäkert, om tryckningen skulle kunna afslutas före årsskiftet, beslöt han att i stället använda ett tal, som han den 21 okt. 1753 hållit i Tryserums kyrka öfver prinsessan Sofia Albertinas födelse. Detta skickade han på posten till Linköping i och för tryckning. »Orsaken till detta ringa fast välmenta talets utgifvande är endast och allenast, att jag ock 1753 har något låtit trycka», skrifver han till Stiernman den 4 dec. Men nu bar det sig icke bättre än att manuskriptet kom bort under vägen. Sivers berättar om detta missöde i det förut anförda brefvet af den 9 jan. 1754 och utbrister: »Tänk huru fatalt det har gått därmed! Nu står jag för året 1753 vacant och har intet något låtit trycka, som ifrån 1725 aldrig har händt mig något år.» Talet blef emellertid verkligen tryckt, antingen manuskriptet

kom till rätta eller Sivers skickade ett nytt till tryckning. Alltnog, det finnes, tryckt i Linköping men utan tryckår.

Med anledning af ett uttryck i Sivers' företal till boken om Gustaf Vasa skref Stiernman i brefvet af den 19 okt. 1753: »Herr kongl. hofpredikanten lofvar i företalet att vilja rikta vårt allmänna med flera historiska arbeten, och huru glad skulle jag vara, om ibland dem vore en accurat beskrifning öfver det härad med underliggande städer, som herr kongl. hofpredikanten är häradsprost öfver.» Stiernman har således gifvit uppslaget till Sivers' sista och värdefullaste arbete »Vesterviks stads historia och beskrifning», som utgafs 1758 efter författarens död. Carl Chr. Gjörwell, som också korresponderade med Sivers, ansåg att denne, särskildt med hänsyn till sistnämnda arbete, intog »ett hedersrum ibland vara tyska pastorer, som tillika arbetat i deras nya fäderneslands — Sveriges historia».

I Sivers' bref förekomma, utom ofvanstående, en mängd frågor om olika saker och ting. Han begärde upplysningar om släkter och enskilda personer, om tolkningen af vissa uttryck i medeltidsbref, om anledningen till namnet Valdemarsvik o. s. v. I ett bref af den 16 april 1753 frågade han: »Finnas några andra omständigheter i archivo regio om konung Carl Gustafs saliga hädanfärd än de, som redan i Pufendorfs stora verk stå uppräknade? Jag frågar för bokens skull, som jag har under händer, kallad Ars bene moriendi etc.» Härpå gaf Stiernman ett utförligt svar, hvari han till en början anmärkte, att »hvad Pufendorf berättat i Vita regis Caroli Gustavi om dess död är ganska ofullkomligt». Sivers uttryckte sin tacksamhet för det välkomna meddelandet i följande ordalag: »Ingen hedning kan sig så ha fägnat öfver oraculorum utslag efter önskan som jag, då den store von Stiernman, mitt oraculum, svarar mig.»

Brefväxlingen mellan Stiernman och Sivers innehåller också ett och annat rörande den förres arbeten och samlingar. Stiernman samlade bl. a. likpredikningar. Hans intresse för sådana berodde därpå, att han hade nytta af de dithörande personhistoriska uppgifterna för sina biografiska och bibliografiska arbeten. I ett bref af den 14 jan. 1752 frågade han, om Sivers möjligen hade en likpredikan öfver Carl Ödla från 1672 eller 1674 och om han i så fall kunde få del af densamma. När då Sivers meddelade, att äfven han samlade likpredikningar, blef Stiernman förtjust. »Det fägnar mig af hjärta, att någon mer än jag har velat

göra samling af likpredikningar öfver svenska män och qvinnor», skrifver han den 4 febr. 1752 och omtalar, att han har 1,000 men saknar 400, som han hade namn på. Därjämte ägde han 150 dupletter. »Vore jag,» skrifver han vidare, »så lycklig en gång och fick se herr prosten uti Stockholm, så torde hända vi kunde opprätta oss emellan en liten handels- och bytestractat af lärda både in- och utländska saker.» Ett sådant byte kom verkligen till stånd. Men först begärde Stiernman att få förteckning på Sivers' samling af likpredikningar eller handskrifna personalier. »De äro mig nu så mycket nödigare», skrifver han den 31 mars 1752, »så till min Bibliothecæ Suio-gothicæ sex ännu återstående delars utgifvande, på hvilka jag i 36 år har både möda, arbete och nog omkostnad användt, såsom ock till mina svenska ätt-taflor, genealogier och biographier.» Hvad det förstnämnda arbetet beträffar, blef dess 2:a del, omfattande tiden 1600—1632, först färdig. Den 8 dec. 1724 uppvisade Stiernman i kanslikollegium manuskriptet till denna del. Kollegiet »tyckte väl om hans använda flit vid detta arbetets sammanskrifvande», heter det i protokollet. Redan i mars följande år hade han renskrifvit 1:a, 3:e och 4:e delarna af samma verk. »Efter jag förnam detta mitt arbete ej alldeles vara obehagligt», skrifver han i en ansökan, som upplästes i kanslikollegium den 11 mars 1725. 2:a delen blef sedermera tryckt 1731.

I juni 1752 fick Stiernman den begärda förteckningen på Sivers' likpredikningar och manuskript. Han arbetade alltjämt på sin stora bibliografi. I ett bref af den 20 okt. samma år lämnade han Sivers följande hugnesamma meddelande: »Nu håller jag på att göra min Bibliotheca Suio-gothica tryckfärdig, som består och kommer att bestå af 7 särskilda tomer, af hvilka den sista innehåller exteros, qui in Suecia vixerunt; ibland dem kommer nu herr kongl. hofpredikanten.» Han anhöll därför att få Sivers' lefvernesbeskrifning och förteckning på dennes skrifter såväl utgifna som outgifna. Denna underrättelse gladde Sivers till den grad, att han i nästa bref utbrister: »Lofvad vare Gud att den af hela den lärda världen efterlängtade Bibliotheca Suio-gothica skall komma i dagsljuset till alla sina delar, som länder Svea rike till gloire, och borde auctoren af publicum beskänkas med många tusen dukater.» I april följande år skickade han in sin biografi och förteckning öfver sina skrifter. På samma gång frågade han, huru snart man kunde vänta en ny del af det ifrågavarande arbetet. Stiernman kunde icke ange någon tidpunkt, hvilket nog var försiktigast, men meddelade, att han först ämnade trycka 7:e delen

för att »göra densamma för utlänningarna så mycket behagligare.» Det var nämligen denna del, som skulle innehålla »auctores peregrini» eller utländska författare i Sverige, däribland Sivers. Emellertid blef det hvarken Stiernman eller Sivers eller den öfriga lärda världen förunnadt att få »i dagsljuset» skåda de efterlängtade delarna af det stora verket. Med frånseende af 2:a delen är ännu i dag ingenting annat däraf tryckt än några spridda partier. En ersättning — hvad den historiska litteraturen beträffar, tagen i mycket vidsträckt bemärkelse — fick man uti C. G. Warmholtz' berömda Bibliotheca historica Sueo-gothica (15 delar 1782—1817). Warmholtz uppger, att det var i brist af förläggare, som ej mer än 2:a delen af Stiernmans vidlyftiga verk blifvit tryckt.

Under tiden hade det ofvan omtalade bytet af likpredikningar m. m. ägt rum. Stiernman skickade i november 1752 till Sivers 100 stycken af sina dupletter och mottog till gengäld en samling från denne i januari följande år. I bytesaffären ingingo också kopparstick, särskildt porträtt, som båda parterna samlade.

Stiernman lär ha haft en samling af öfver 1,300 porträtt i kopparstick öfver svenska kungliga personer och berömda svenska män af alla stånd, äfvensom utlänningar, som varit i svensk tjänst eller eljest vistats i Sverige. Både Sivers och Stiernman läto äfven sticka sina egna porträtt i koppar. Med bref den 8 sept. 1752 öfversände den förre tre exemplar af sitt porträtt, som utförts af kopparstickaren Fritsch i Hamburg, förmodligen de tre, som äro daterade 1733, 1735 och 1737.[1] Rätt snart kunde Stiernman kvittera denna gåfva med en motsvarande. I ett bref dat. 26 jan. 1753 tackar Sivers för »nådige herrens kopparstick, som är alltför väl gjordt och det präktigaste af alla dem, som på någon erudit herre äro gjorde i Svea rike». Samtidigt uttryckte han sina »enfaldiga likväl välmenta tankar» däröfver på ett inneliggande blad, som dock numera ej är bilagdt brefvet. Att han icke sparade på loford, kan man förstå af Stiernmans svar. Denne tackar Sivers »för dess verser öfver mitt i koppar nyligen stuckna porträtt; om jag får lof att säga, så behagar herr kongl. hofpredikanten tillägga mig det beröm det jag verkligen aldrig har förtjänt eller förtjäna lärer». Porträttet var förfärdigadt af C. Bergquist; det är hållet i en mycket pompös stil, som passar bra ihop med latinska lofkvädens granna blomsterspråk. Äfven porträtt brukade förses med sådana tillbehör, såsom synes af de båda här meddelade reproduktionerna.

[1] Sedermera skaffade sig Sivers ännu ett porträtt 1756, likaledes stucket i koppar af Fritsch. Det är detta som här är reproduceradt.

Själf var Stiernman tydligen mycket nöjd med sin bild. I Bibliotheca chalcographica (förteckning på porträtt i kopparstick), hvilken såsom ett särskildt band ansluter sig till de 7 delarna af bibliografien, ägnar Stiernman två sidor åt beskrifningen af sitt eget porträtt. Början lyder så: »Bröststycke till vänster i en blomstersirad rundel med kort krusad rosette peruque, spetshalsduk och manchetter, rock med broderade oppslag och där ofvanpå harnesk med mantel, omgifvet af nordstierne riddarorden där på i ett svart band hängande» o. s. v.[1]

Ehuru den ej är omnämnd i brefväxlingen med Sivers, kan i detta sammanhang erinras om Stiernmans samling af tryckta kungliga förordningar. På framställning af kanslikollegium hade han den 27 febr. 1730 fått kungl. privilegium för tio år på uppläggandet af en förteckning öfver sådana alltifrån Gustaf I:s tid. I en meritförteckning från 1739 uppger Stiernman, att han då hade manuskriptet färdigt för tiden 1520—1739, men det blef i själfva verket aldrig tryckt. I stället utgaf som bekant P. J. Höppener 1754 en motsvarande förteckning, slutande med året 1750. Höppener, som samtidigt tjänstgjorde i riksarkivet, fick använda Stiernmans rikhaltiga samling. Han upplyser i förordet, att denna »ovedersägligen är den fullkomligaste man lärer finna, helst man däruti ej saknar 50 stycken af de här uppräknade 4,100».

När Stiernman 1752 skref till Sivers, att han behöfde en förteckning på dennes likpredikningar och personalier bl. a. för sina ätt-taflor, genealogier och biografier, afsåg han säkerligen i främsta rummet ett stort arbete, som han vid den tiden förberedde, nämligen hans »Matrikel öfver Svea rikes ridderskap och adel, uppå dess begäran vid 1751 års riksdag utgifven med historiska och genealogiska anmärkningar», 2 delar 1754—55. Arbetet gafs ut häftesvis; 2:a delen, som har tryckåret 1755, lär ej ha fullständigt utkommit förr än på våren 1758 — »nyligen» heter det i aprilhäftet af Den svenska Mercurius för detta år. Stiernmans matrikel fyllde ett allmänt kändt behof. Den blef på sin tid lika oumbärlig som Anreps Ättartaflor hundra år senare; den var »ett länge efterlängtadt och till riksens ridderskaps och adels heder samt lustre mycket ländande verk», sades det. Yttrandet förekommer i ett bref till Stiernman från assessor Gustaf Bonde på

[1] Ett oljefärgsporträtt af Stiernman utan några pråliga attribut finnes i riksarkivet och är reproduceradt i förf:s ofvan anf. arbete.

Säckestad af den 22 maj 1754. Denne hade hört omtalas, att den bebådade matrikeln var under tryckning, och framställde några önskemål rörande »fordna andra klassens råds- och riddareätter». Han var tydligen angelägen om att dessa ej skulle alldeles sammanblandas med den stora massan af öfriga adliga ätter. Sedan första delen af matrikeln utkommit, skickade han i april följande år till Stiernman en »hörsammast promemoria» med anmärkningar mot åtskilliga i boken förekommande detaljuppgifter om nämnda ätter, som han tydligen väl kände till. Men i slutet återkommer han till författarens förtjänster — han som »så grundeligen illustrerat vår historia genealogica».

Stiernman fick således hålla till godo med litet kritik. Hans urkundspublikationer — Alla riksdagars och mötens beslut m. fl. — synas hafva af samtiden lämnats alldeles oantastade; på detta område fanns ingen, som vågade tillmäta sig större sakkunskap än han. Men ett annat var förhållandet med ett sådant arbete som adelsmatrikeln med dess otaliga uppgifter om ätter och personer. Här var det lättare att kritisera utom det att författaren kunde stöta vissa fördomar för hufvudet. Gustaf Bondes kritik var dock mycket hofsam och dessutom blandad med beröm. Värre var det med en kapten Coyet, som blef förargad öfver att Stiernman uppdagat att en af hans förfäder varit guldsmed och en annan styckgjutare. Härom utspann sig en häftig polemik, hvarunder äfven en anonym insändare uppträdde såsom tertius interveniens i Gjörwells tidskrift Den svenska Mercurius. Stiernman kunde emellertid med autentiska dokument visa, att uppgifterna voro riktiga. Att det fanns fel i arbetet, var han för öfrigt själf villig att erkänna; i slutet af 2:a delen tog han in en lång förteckning på rättelser. Härom yttrade Warmholtz litet försmädligt, att verket därigenom »på långt när icke blifvit befriadt från alla fel och oriktigheter». Men man kan hålla med Gjörwell, när han skref: »Det är alltid lättare för en annan att granska och rätta en och annan famille än för en enda att uti en svensk matrikel af mera än 2,000 familler, på detta sättet skrifven, undvika alla misstagningar.» Många fel i Stiernmans adelsmatrikel och andra biografiska arbeten torde dock ha berott på att han dels kanske för mycket litat på sitt minne, dels, hvad äldre tider beträffar, i hastigheten tämligen kritiklöst tagit för goda allehanda obestyrkta uppgifter. Vi tänka bl. a. på hans mycket apokryfiska rikskanslerer från medeltiden, uppräknade i ett bihang till »Biskopens Petri Andreæ Nigri eller Swarts historia om de forna Westerås stifts biskopar» (1744), ett

arbete som i sin helhet lärer vara ett af de mera okritiska som Stiernman skrifvit.

Mot 1:sta delen af matrikeln anmärktes vidare (i Nova acta eruditorum 1756), att författaren ej citerat sina sagesmän. För att bryta udden af denna anklagelse intog Stiernman i 2:dra delen en källförteckning på 54 sidor. Bland handskrifna källor märkas i första rummet riksregistraturet alltifrån 1520-talet, bestående af 500 band in folio som författaren blad för blad genomgått, samt 2,000 sköldebref. Antalet tryckta böcker stiger till öfver 1,000; att listan blef så lång, beror bl. a. därpå, att alla likpredikningar specificerats.

Det var säkerligen i sammanhang med adelsmatrikeln som Stiernman utarbetade manuskriptet till de stora otryckta samlingar, som gå under namnet Suecia illustris, två serier, den ena innehållande omkr. 4,000 genealogiska tabeller (15 volymer stor tvärfolio jämte 1 volym Familiæ non introductæ), den andra bestående af biografiska uppgifter, hämtade ur sköldebref m. m., samt beskrifningar öfver sköldemärken (10 foliovolymer samt 1 volym register).

I Gustaf Bondes nyss omnämnda promemoria förekommer äfven ett uttalande om ett par andra af Stiernmans arbeten. Han skrifver nämligen: »Om man ock ännu blir så lycklig att en gång få i dagsljuset Höfdingaminnets andra del samt den utlofvade Historia om Deras Exc. herrar riksens råd, så kunde väl sådana arbeten aldrig tillfyllest skattas och nog värderas.» Första delen af »Svea och Götha höfdingaminne» hade utkommit 1745. Andra delen, som förelåg färdig i manuskript 1758, fick Gustaf Bonde aldrig lyckan att se. Warmholtz yttrar om densamma: »Näppeligen torde. den dock finna en förläggare, efter den första haft så ringa afsättning». Till sist blef den verkligen tryckt, men det var först 1835. »Begripligt är», säger Warmholtz vidare, »att ett sådant arbete som detta icke kan vara fritt från fel och misstag», hvilket nog är riktigt; tidsbestämningarna böra i synnerhet med försiktighet användas, om icke bestämdt datum utan endast årtal angifves. Men i alla fall har man ända till våra dagar haft stor nytta af Stiernmans Höfdingaminne. En tredje del, omfattande Östersjöprovinserna, är ofullbordad.

Den »utlofvade» historien om riksens råd har aldrig blifvit tryckt. Den omnämnes i en meritförteckning af 1739 jämte åtskilliga andra arbeten, som voro »alldeles färdiga till aftryckande». En likartad »Samling om svenska riksämbetsmän, generaler, amiraler och öfverstar» blef ej heller utgifven. Detsamma gäller om

en tilltänkt »Beskrifning om svenska lärda fruntimmer». Stiernman synes på 1740-talet ha börjat insamla uppgifter för en sådan. Ett bref till honom från Hedvig Charlotta Nordenflycht, dat. Fullerö den 17 augusti 1745 och innehållande självbiografi, lät han införa i Den svenska Mercurius för augusti 1763.

Stiernman lämnade för öfrigt ofta bidrag till nämnda tidskrift och andra af Gjörwells publikationer. Bl. a. är ett stycke ur Höfdingaminnets 2:dra del (om Nylands och Tavastehus län) infördt i Den svenska Mercurius för september 1757. Ej sällan hade Stiernmans inlägg formen af bref till Gjörwell. Ett bland de längsta förekommer i samma tidskrift för januari 1757 och insändes med anledning af en felaktig notis om Karl X Gustafs utrikes resor. Där meddelas äfven uppgifter om dennes skrifter och litterära intressen. Vidare offentliggjordes »Svenska landtmarskalkars historia» i flera repriser uti Det svenska biblioteket (1759—62). Då tredje »fortsättningen» infördes, erkände utgifvaren »med särdeles förbindelse den ädelmodiga benägenhet, hvarmed herr kansli-rådet och riddaren behagar fortfara att understödja, hedra och pryda detta Svenska bibliotek». Arbetet var ursprungligen afsedt att tryckas i Bihanget till Alla riksdagars och mötens beslut.

Bland svenska lärde, som korresponderade med Stiernman, märkas — utom de förut omnämnda — biskoparna Mennander i Åbo, Kalsenius i Västerås och Rhyzelius i Linköping, prosten Olof Broman i Hudiksvall, professorerna L. J. Kolling i Lund och Algot Scarin i Åbo samt amiralitetskammarrådet Löfvenskiöld i Karlskrona.[1] Liksom Sivers anlitade dessa herrar Stiernman »såsom vårt vanliga oraculum historicum» men kunde också emellanåt göra honom återtjänster.

Broman, som hade samlingar rörande Helsinglands topografi och personalhistoria, meddelade t. ex. i ett bref af den 11 mars 1746 begärda upplysningar om Jonas Werwings släkt. Vid den tiden var Stiernman sysselsatt med utgifvandet af några äldre historieskrifvares arbeten. Året förut hade han publicerat Konung Johan III:s krönika af Ægidius Girs och Historia liturgica af Laur. Raimundius. Därefter tog han i tu med Konung Sigismunds och konung Carl IX:s historier af Jonas Werwing (tryckt i 2 delar 1746—47). När Broman fick höra, att första delen

[1] Utom original på ofvan angifna ställen finnes äfven en af Stiernman själf skrifven samling utdrag ur bref m. m., där hans arbeten eller verksamhet omtalas (Uppsala univ. bibl., litt. X: 297). Där förekomma bl. a. utdrag ur åtskilliga bref från Rhyzelius, hvilka ej finnas i original.

kommit ut, skref han till Stiernman den 7 nov. 1746: »Med hvad fägnad det spordes, att sal. herr assessor Verfvings krönika om konung Sigismundi p. p. lefnad igenom ädle och välborne herr secreteraren, svithio-gothernas makalöse Mercurius, är å daga kommen, det kan min gamla hand och illa skurna penna intet utföra, helst han en min landsman vara mande, och jag med flit sökt uppfinna helsingarnas skrifter och minnesmärken samt släktrullar, ibland hvilka Verfvingafamiljen en är.»

Efter några år var Stiernman färdig med ett nytt arbete af samma slag, nämligen Konung Erik XIV:s historia af Erik Jöransson Tegel (1751). I företal och register har han lämnat bibliografiska, historiska och genealogiska upplysningar, hvarigenom han gifvit dessa arbeten »en ny glans och delat hedern med deras författare», skrifver Mennander. Mindre entusiastiskt uttrycker sig Warmholtz, som t. ex. om Stiernmans anmärkningar till Werwings historia säger, att »de äro icke alla af lika värde, dock till större delen icke öfverflödiga». Warmholtz yttrar sig i allmänhet ganska reserveradt om Stiernman.

Rhyzelius hörde till dem, som »väntade sig till döds» efter fortsättningen af Stiernmans stora bibliografi. »Illa, illa är», skrifver han 1735, »att medel och utväg icke skall finnas till att continuera med Bibliothecæ Suio-gothicæ utgifvande». Förgäfves sökte han fundera ut, huru medel därtill skulle kunna anskaffas. Svea och Göta höfdingaminne väckte också i hög grad hans intresse. Sedan han läst första delen, skref han den 9 febr. 1746 bl. a., att det som i synnerhet förundrade honom var den kunskap, som författaren »på hvart blad röjer sig äga om oräkneliga gamla herrars och fruars släkter och giften: det är i sanning dråpeliget, förnöjsamt och gagneliget». Han tyckte, att Stiernman borde kallas »archivarius genealogissimus». Men en anmärkning hade han att göra. »Däruti finnes ett fel, en brist, en lacuna, en hiatus, som är hiskelig.» Västergötland saknades nämligen. »Kära herre, hvad hafva då de raske västgötar, mina landsmän gjort?» Han menade att de allt sedan hedenhös haft lika duktiga höfdingar och lagmän, ja drottar och jarlar som trots något annat land under Svea välde. »Hvad orsak har då varit att göra dem denna skymfen utan att i prefacen nämna ett ord härom? På nästa riksdag komma, om andra skulle tiga, gamle Lumber och Ragvalder och en evig hop faselige bjässar fram och vilja hafva revanche för slikt missfirmande.» Som man finner, var kritiken öfvervägande skämtsam. Sedan Stiernman upplyst, att västgötarna skulle komma in i nästa del,

lugnade sig Rhyzelius. »Jag tog något illa vid mig», skrifver han i ett senare bref, »därföre att mina västgötar tycktes mig lidit något förakt.» I stället greps han nu af längtan efter den bebådade andra delen af höfdingaminnet.

När Rhyzelius en dag i november 1754 genom en notis i Lärda tidningar förnam, att Stiernmans adelsmatrikel snart väntades utkomma, fick han en poetisk »raptus» och skref en lång latinsk gratulation, som han skickade med ett bref af den 23 i samma månad. »Min gunstige och käre herr kansliråd förlåter mig, att jag icke har försyn för att visa på närlagda papper, huru mager min vers och huru stygg min styl är. Jag hinner icke skrifva om det, och där jag skulle görat, så kunde det dock icke blifva bättre.» Men han hoppades, att »herr kanslirådet täckes häraf gunsteligen skönja någon min enfaldiga välmening». Stiernman var naturligtvis mycket tacksam för den uppmärksamhet som visats honom af biskopen. Han gillade och berömde verserna, hvilket åter gjorde, att Rhyzelius blef »glad och nästan högfärdig däröfver». Hans gratulation, som till och med var försedd med noter, innehållande uppgifter om Stiernmans dittills utgifna arbeten, trycktes efter titelbladet i matrikeln och efterföljdes för öfrigt af andra dylika, författade af den ofvannämnde Löfvenskiöld samt de oundvikliga poeterna Nicander och Israelsson. Af ett bref från den senare till Stiernman finner man, att icke ens latinska verser undgingo granskning af censor librorum. »Jag hör att verserna äro hos herr kanslirådet Oelreich att öfverses», skrifver han den 21 dec. 1754, »jag vet intet, hur stor kännare han är af latinsk poesi, fast han i öfrigt är en ogement lärd och djup man.»

Flera af de nyss uppräknade brefskrifvarne samlade likpredikningar liksom Stiernman och Sivers, och Löfvenskiöld tjänstgjorde som mellanhand vid anskaffande af sådana från olika håll. Under ett besök i Stockholm i maj 1750 hade den sistnämnde varit på fest hos Stiernman och skrifver därom: »Det var ett fast ljufligit, ett kosteligit convivium, som jag i går hos min Bror åtnjöt i utvaldt falerner och confect därtill af sällsynt gammal och ny lärdom cujus scientissimus vindex et arbiter dudum evasisti.» Härmed kan jämföras Carl Gustaf Tessins anteckning i sin dagbok för den 8 maj 1757: »Passerade jag en af de nöjsammaste eftermiddagar, jag på en lång tid haft, hos herr kansliradet von Stiernman. Han är en af de få bland oss, som bryr sig om goda editioner och manuskripter; dess bibliotek är ej talrikt men utvaldt, särdeles i svenska saker.» Tessin beundrade de ännu otryck-

ta manuskripten till Stiernmans egna verk (Bibliotheca Suio-gothica. Suecia illustris m. fl.) och åtskilliga sällsynta böcker, som han fick se, och så slutar han: »Således äro dessa märkvärdiga böcker, under en lärd och värdig mans vård, frälste ifrån dumma våldsverkares förstöring, den vetgiriga världen till prydnad och hugnad.»

Stiernman hade redan 1745 blifvit ledamot af vetenskapsakademien. Under fjärde kvartalet 1758 fungerade han som præses och höll vid presidiets nedläggande ett »Tal om de lärda vetenskapers tillstånd i Svea rike under hedendoms- och påfvedömstiden». Talet, som blef tryckt följande år, omnämnes endast i förbigående uti den numera bevarade brefväxlingen. I ett bref till Mennander den 9 mars 1759 skrifver Stiernman: »Mitt medföljande tal utbeder sig den äran att få ligga i någon vrå uti h. Broders bibliotek.» Vi erinra om att arbetet blef föremål för en ganska besk kritik af den berömde språkforskaren Johan Ihre i en anonym skrift med den något krystade titeln »Bref innehållande Bihang till ett nyligen hållet tal» etc. Till Stiernmans försvar uppträdde, likaledes anonymt, dels davarande e. o. kanslisten i riksarkivet, sedermera arkivsekreteraren C. J. Strand, dels notarien Erik Ekholm. Strands uppsats lär, enligt hvad Warmholtz meddelar, ha varit inspirerad av Stiernman. Samtliga dessa skrifter äro rätt utförligt refererade i Lärda tidningar för 1759. Ihre fortsatte icke polemiken. Anledningen till hans missnöje med Stiernmans tal lär ha varit, att den senare oförsiktigt nog gjort anmärkningar mot Ihres »lärda och ordhäcklande utläggning» af en gammal konungalängd.

Stiernman stod till förfogande äfven för främmande lärde. Somliga gjorde skriftligen förfrågningar i och för arbeten, med hvilka de voro sysselsatta. Bl. a. lämnade han material och upplysningar åt Joh. Gottfr. von Meiern för Acta pacis Westphalicæ och åt Gottlob Böhme för Acta pacis Olivensis. Andra, som för forskningsändamål reste hit, kommo i personlig beröring med Stiernman, bland dem hans kollega i Danmark Jakob Langebek, sedan 1748 geheimearkivarie i Köpenhamn — i lärdom, arbetsförmåga och tjänstvillighet Stiernmans jämlike, i noggranhet honom överlägsen. Langebek hade 1745 stiftat ett »Selskab for Fædrelandets Historie og Sprog» och utgaf å dess vägnar den mycket förtjänstfulla historiska tidskriften »Danske Magasin». I början av 1750-talet planlade han ett annat stort arbete, nämligen

ett danskt-norskt diplomatarium. Men om ett sådant verk skulle blifva något så när fullständigt, måste material insamlas äfven från grannländerna. För detta ändamål gjorde han med statsunderstöd en resa till Sverige 1753—54. Han lämnade Köpenhamn i april, vistades några veckor i Lund och reste sedan därifrån öfver Kristianstad, Karlskrona och Kalmar till Visby. I Kristianstad intog han den 23 maj aftonmåltid hos landshöfdingen frih. Christian Barnekow, hvarvid samtalet tydligen rört sig om Langebeks blifvande vistelse i Stockholm och de personer han där hade att hålla sig till, ty den 28 i samma månad skref Barnekow ett bref till Stiernman, hvari han på begäran rekommenderade arkivarien Langebek till det bästa. »Hvilket jag så mycket hellre gör», skrifver han, »som jag vet intet till någon bättre än till herr kanslirådet och riddaren honom att adressera.» I midten af juli for Langebek från Gottland tillbaka till Kalmar och vidare norrut via Västervik och Söderköping till Norrköping. Under vägen besökte han den 26 juli prosten Sivers i Tryserum. Denne får säkerligen räknas till de »curieusa» d. v. s. litterärt intresserade präster, som Langebek säger sig hafva träffat under sin resa. Sivers, som sällan fick tillfälle att umgås med lärdt folk, satte tydligen stort värde på bekantskapen med Langebek. Denne skrifver i sin dagbok:[1] »Vi — d. v. s. Langebek och hans följeslagare — bleve overmaade velkomne og maatte blive der til anden dagen. Vi besaae hans bibliothek, manuskripter, naturalier, mynter, han forærede mig nogle stykker og laante nogle manuskripter med til Norköping.» Sivers omtalar det kärkomna besöket i ett bref till Stiernman af den 31 juli — detsamma hvari han meddelade att skriften om Gustaf Vasa var färdig. På tal om Langebeks förestående resa till Stockholm heter det, att han »längtar nu redan efter nådige herr kanslirådets och riddarens lärda umgänge och handräckning, hvilkens makalösa humanité jag har beskrifvit för honom», och slutligen gör Sivers följande reflexion: »Det blifver verkligen ett märkvärdigt möte, när tvenne lärde archivarii mötas på ett ställe.» I ett annat bref gör han en jämförelse mellan dem: »De äro af ett humeur, lärde, förfarne, benägne, humaine bägge två»; han höll det för »en liten timmelig lycksalighet» att ha den äran att vara bekant med båda. Bekantskapen mellan Sivers och Langebek underhölls någon tid genom brefväxling. Den 9 aug. skref den senare ett tacksägelsebref med anledning af besöket i Tryserum. Redan den 14 i samma

[1] Tryckt i Langebekiana (utg. af R. Nyerup 1794).

månad besvarade Sivers detta bref och sände Langebek ytterligare några värdefulla gåfvor, för hvilka denne tackade i ett långt bref af den 13 sept. »Hvor skulde jeg som en fremmed», skrifver han, »formodet att Herren skulde berövet sine egne vakre samlinger for at berige mit lidet myntforraad med saa mange rare og gamle stykker og for at pryde vort Danske selskabs bibliotek med saa rart manuscript som den paa pergament skrevne Dronning Sophies bönbog er.»

Efter ett par månaders vistelse i Östergötland, hvarunder han besökte Linköping, Vadstena och Skeninge, återvände Langebek plötsligen till Danmark för att förlofva sig. Det var ett förmånligt parti, som några af hans vänner arrangerat under hans frånvaro. Men sedan denna affär blifvit »lykkelige bragt i rigtighed», som han själf uttrycker sig, fullföljdes forskningsresan i Sverige. I midten af november var han åter i Norrköping. Den 15 i denna månad skref han därifrån ett bref till Sivers med underrättelse att han då verkligen var på väg till Stockholm, »hvor og i Upsala jeg haaber med fordeel at passere hele vinteren».[1] Detta meddelande föranledde Sivers att ännu en gång varsko Stiernman om Langebeks ankomst. Den 21 nov. anlände denne slutligen till Stockholm. Här uppvaktade han eller gjorde eljest bekantskap med många notabiliteter och lärde, bland andra Stiernman, som han första gången besökte den 25 nov.

Langebek intresserade sig mest för medeltidshandlingar, och dessa förvarades på den tiden i antikvitetsarkivet, under det att riksarkivets samlingar började först med Gustaf I:s tid. Han behöfde därför icke så mycket anlita Stiernman i egenskap af riksarkivets föreståndare, men i den senares bibliotek fanns åtskilligt, som han hade nytta af och fick använda. Den 1 dec. på aftonen var han åter hos Stiernman, som då visade »en heel hob skrevne sager af sit eget arbeid og en deel ret rare böger, hvoriblant den förste i Sverrig trykte bog: Dialogus creaturarum moralisatus, Breviarium Arosiense» m. fl. En codex membr. fick han låna hem.

Några dagar efter detta besök skref Langebek till en af sina vänner i Köpenhamn om Stiernman, att han »er overmaade skrivsom i historien og svenske genealogier; han er nu i færd med

[1] Detta liksom de båda nyssnämnda brefven finnas uti den ofvan omtalade volymen N:980 i Uppsala universitetsbibliotek. De äro ej upptagna i den af H. Fr. Rørdam 1895 utgifna samlingen »Breve fra Jacob Langebek». Några följande bref omnämnas i förbigaende i Langebeks dagbok.

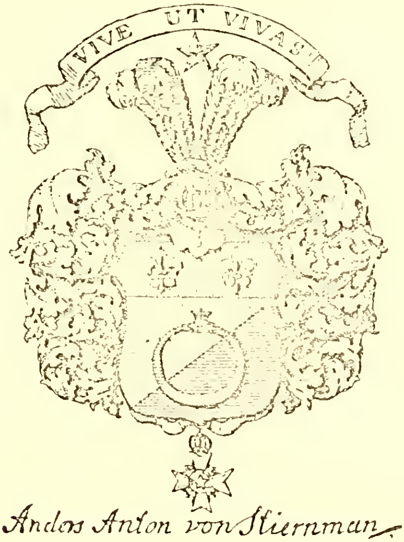
at udgive forklaring og anmerkninger till adelsmatrikelen og har uendelige volumina liggende færdige til at tryke». Och i ett senare bref förekommer följande ganska träffande omdöme om Stiernman och hans författarskap: »en utrolig arbeidsom mand, men af det slags, som i en hast vil rappe store verker fra haanden.»

Langebek gjorde sig mycket omtyckt i Sverige. Åtminstone skrifver han själf: »Jeg har temmelig reusseret i att vinde den svenske nation.» Ett vackert erkännande från svensk sida gafs honom i det att han under sin vistelse i Stockholm i januari 1754 blef ledamot af vetenskapsakademien. Från forskningssynpunkt var han också nöjd med resultatet af resan. »Imedlertid er jeg fornöjet», förklarade han, »at jeg, foruden en anseelig mængde af böger og manuscripter, hvoriblandt nogle rare og curieuse, har faaet en 3- à 4,000 stykker diplomata og gamle documenter i den danske, svenske og andre vore naboers historie, næsten alle av originaler eller autentique codices afskrevne.» Med många af Langebeks arbeten gick det emellertid på samma sätt som med Stiernmans: han kunde aldrig få dem tryckta. Så var också förhållandet med diplomatariet, på hvars förberedande han nedlagt så mycket arbete och intresse, särskildt under sin svenska resa.

Bland brefven till biskop Mennander finnes äfven ett från Stiernmans dotter Andrietta Catharina, dat. den 27 nov. 1765. Hennes fader, som aflidit i mars samma år, hade uttalat en önskan, att Mennander skulle hålla parentation öfver honom. Denne hade för sådant ändamål skickat dottern en promemoria, som hon nu återställde med begärda upplysningar och skrifver: »Herr biskopens utmärkta vänskap för min saliga kära fader gör mig det säkra hopp, att intet herr biskopen tager till misstycke, än mindre later falla sig besvärligt att hedra och upplifva min saliga fars stoft medelst den parentation, till hvilken han under sin sjukdom tagit sig den friheten herr biskopen för mig att utnämna.» Mennander höll sedermera den 14 jan. 1766 ett åminnelsetal öfver Stiernman i vetenskapsakademien (tryckt samma år).

Efter Stiernmans död friade dåvarande kyrkoherden, sedermera biskopen Olof Celsius till hans dotter, den nyssnämnda Andrietta Catharina — med en bitanke på hans böcker, påstås det. Alltnog, Celsius fick både dottern och biblioteket. Langebek, som trodde, att Stiernmans böcker skulle säljas på auktion,

skref ett par gånger till sin vän Nils Reinh. Brocman och bad honom skicka en katalog; det var särskildt två saker, som han var angelägen om att få, nämligen Missale Lundense och Joh. Magni Metropolis. Men det var endast dupletter, som såldes på auktion (1767). Emellertid hade Stiernman redan 1758 sålt samlingen af kungliga förordningar till Uppsala universitetsbibliotek, som 1769 ytterligare inköpte »Suecia illustris» och slutligen efter Celsius' död 1794 såsom gåfva erhöll hela dennes manuskriptsamling, däribland Stiernmans återstående handskrifter.

†

Otto Kugelberg

Den 31 januari 1916 afled i Stockholm f. d. revisorn Otto Kugelberg efter närmare ett års sjukdom.

Härstammande från en till Stockholm i slutet af 1600-talet inflyttad släkt, möjligen från Livland, föddes Otto Mauritz Kugelberg på Borg i Västra Hargs socken i Östergötland den 31 januari 1843. Föräldrarna voro kaptenen Claes August Kugelberg och Carolina Wilhelmina Beata Eleonora von Post. Efter studier i Linköping aflade han studentexamen i Uppsala 1863 $^{23}/_{5}$ och kameralexamen 1864 $^{24}/_{5}$; inskrefs som e. o. kammarskrifvare i generalpoststyrelsen 1864 $^{20}/_{10}$, kammarskrifvare 1875 $^{1}/_{12}$, revisor och bokhållare 1882 $^{27}/_{12}$; e. o. kammarskrifvare i kammarrätten 1865 $^{12}/_{5}$, amanuens 1880 $^{24}/_{9}$—1886 $^{10}/_{5}$; fullmäktig vid sammanträde med fullmäktige i Civilstatens pensionsin-

rättning 1882; e. o. kanslist i riksmarskalksämbetet 1885 22/9; kassör i civilstatens pensionsinrättning 1886 12/3. R. W. O. 1903.

Afgick med pension från civilstatens pensionsinrättning 1907 och från generalpoststyrelsen 1908.

Vid sidan af sin ämbetsmannagärning ägnade sig K. med lif och lust åt personhistoriska studier och var länge vår utan tvifvel främste genealogiske samlare. I hans bibliotek voro de flesta personhistoriska arbeten tillfinnandes och hans omsorgsfullt registrerade samling af tidningsurklipp rörande födda, vigda och döda under de senaste 30 à 40 åren kompletterade i många fall de tryckta arbetena. För äldre tider lämnade hans omfångsrika utdrag från civilstatens pensionsinrättnings och Stockholms förmyndarekammares bouppteckningar äfvensom en mängd kyrkoarkiv de säkraste upplysningar. Genom hänvisningar från det ena arbetet till det andra, från den ena handskriften till den andra visade Kugelberg, huruväl han kände sina samlingar och huru noga han genomforskat desamma. Ett sällsynt godt minne ända till det sista året var honom därvid till ovärderlig hjälp.

I särskilda donationsbref af den 10 januari 1913 och 5 juni 1914 öfverlämnade Kugelberg till Kungliga Biblioteket vissa delar af sina samlingar. I det första säger han:

»Då jag med vemod sett, huru samlingar af personhistoriskt intresse efter egarens död skingrats åt skiljda håll, hvarigenom ett mångårigt samt ansträngande och, såsom jag tror, för kommande forskare ej alldeles betydelselöst arbete i hög grad förringats, är det min önskan att följande skall lända till efterrättelse rörande mina egna samlingar.

Kungl. Biblioteket i Stockholm erhåller hufvudparten af mina genealogiska samlingar, hvaribland särskildt må nämnas den registrerade samlingen af tidningsurklipp rörande födda, vigda och döda (31 band).

Slägtanteckningar, kyrkoboksanteckningar, bouppteckningsutdrag (40 band).

Anteckningar om Göta hofrätt 2 band.

Anteckningar om häradshöfdingar, hofrätter, länsstyrelser samt om tjenstemän i Östergötland och Småland samt Landtmätare 12 band.

Böcker rörande personhistoria, de flesta med handskrifna tillägg, en del interfolierade.»

I det andra donationsbrefvet öfverlämnades bland annat 16 band skrifna släktanteckningar och 2 band förteckningar på posttjänstemän, matriklar rörande armén och regementshistorier äfvensom ett belopp för samlingarnas ordnande på Kungl. Biblioteket, som redan gått i författning därom.

Otto Kugelbergs litterära produktion är ej stor. Under åren 1894—1898 utkom »Postmästare i Sverige och Finland från äldre till närvarande tid», ett vägröjningsarbete och såsom sådant helt naturligt ofullständigt, men grundläggande för ämnets vidare behandling och särdeles omsorgsfullt och tillförlitligt hvad de lämnade uppgifterna beträffar. Under hela sin återstående lifstid var K. sysselsatt med att komplettera detsamma, men hans stora samlarenit gaf honom aldrig tid att utarbeta en ny upplaga.

I juni 1898 tillkännagaf han sin afsikt att utgifva »Embets- o. tjänstemän hos Kungl. Generalpoststyrelsen äfvensom vid Stockholm postkontor», men subskriptionen utföll ej enligt önskan, och materialet finnes nu i Kugelbergska samlingen i Kungl. Biblioteket. Han hoppades dock, att detta framdeles skulle bearbetas af någon för poststatens personhistoria intresserad forskare och ställde i detta fall sina förhoppningar till visst håll.

På tillskyndan af en för Uddevalla historia intresserad person trycktes dessutom 1896 i Uddevalla »Serie öfver postmästare i Uddevalla 1658—1895 med biografiska anteckningar af Otto Kugelberg».

Men äro således ej de arbeten som bära Otto Kugelbergs namn hvarken många eller stora, så äro dock de böcker desto flera, där Kugelberg medverkat.

Under de senaste 20 à 30 åren torde ej många personhistoriska arbeten utkommit, hvilkas författare ej rådfrågat Kugelberg, som med stor beredvillighet alltid stod till tjänst med upplysningar ur sina rika samlingar och som ej skydde besväret att anställa särskilda forskningar för att kunna besvara en framställd fråga. I förorden till en hel del arbeten nämnes också Kugelbergs namn med tacksamhet af respektive författare såsom Sjöström, Ekstrand, Anjou, Samzelius, Levertin och Schimmelpfennig, Elgenstierna, Odén, Gullberg och Uggla, Örnberg m. fl. I denna tacksamhet förena sig utan tvifvel alla personhistoriens vänner för allt hvad han gifvit dem.

Svensk till sinnelag, konservativ till åskådning var och förblef dock städse K. en minnesgod hembygdens son, som ofta lade i dagen sitt intresse för densamma.

Govert Indebetou.

Personhistoriska samfundet

höll årsmöte å Café Riche den 5 maj 1916 under ordförandeskap af riksarkivarien Emil Hildebrand.

Sedan revisionsberättelsen upplästs, beviljades styrelsen ansvarsfrihet. Den afgående styrelsen återvaldes, nämligen, riksarkivarien *E. Hildebrand*, öfverkammarherren *G. Celsing*, bibliotekarien hos H. M. Konungen *Joh. Ax. Almquist*, sekreteraren hos generalpoststyrelsen friherre *Joh. Rudbeck*, samt andre bibliotekarien grefve *C. M. Stenbock*. I redaktionsutskottet återinsattes frih. *Rudbeck*, grefve *Stenbock*, intendenten frih. *R. Cederström* och professor *Helge Almquist*. Till revisorer valdes f. d. kammarrättsrådet *J. A. Wallensteen* och, sedan dr A. Levertin afsagt sig uppdraget, direktör *G. Indebetou* med kamrer *A. Dandenell* som suppleant.

Föredrag hölls af amanuensen *Ivar Simonsson* om *Stockholms borgmästare och rådmän under Vasa-Tiden.*

Styrelsen utsåg till samfundets ordförande riksarkivarien *E. Hildebrand*, till sekreterare grefve *Stenbock* samt till skattmästare frih. *Rudbeck*.

Efter mötets slut intogs gemensam sexa.

Utdrag ur revisionsberättelsen för år 1915:

Debet:

Behållning från år 1914		4,909: 37
Inkomster år 1915:		
ledamotsafgifter	3,820: 50	
lagerförsäljning	538: 50	
bidrag af S. O.	20: —	
annonser	271: 50	
räntor	246: 52	4,897: 02
Summa		9,806: 39

Kredit:

Utgifter år 1915:		
trycknings- och illustrationskostnader	3,062: 16	
uppbörds- och distributionskostnader	330: 33	
arfvoden	1,632: 90	
diverse	104: 55	5,129: 94
Behållning till år 1916		4,676: 45
Summa		9,806: 39

Notiser

Svenska Porträttarkivet

På Personhistoriska samfundets årsmöte 1915 diskuterades i anslutning till d:r Sixten Strömboms anförande om ett svenskt porträttarkiv möjligheterna till att realisera de planer, som föredragshållaren framkastat. Det skisserade företaget gällde en allmän inventarisering och fotografering af svenska porträtt, i afsikt att det en gång sammanbragta materialet skulle knytas till en central statsinstitution, förslagsvis Nationalmuseum, Nordiska muséet eller Kgl. Biblioteket, och sålunda utgöra ett svenskt nationellt porträttgalleri, i smått visserligen, men mera representativt än något annat lands. Den vidtomfattande arbetsplanen, som d:r Strömbom i vår saknad af alla tillförlitliga beräkningsgrunder föreslog att till en början söka sätta i verket för en tid af tre försöksår, vann samfundets intresse, men starka tvifvel yppade sig angående möjligheterna att under pågående krigstiden från enskildt håll skaffa medel till dess realiserande. Så mycket mera glädjande kom i våras underrättelsen om att Svenska Porträttarkivet tack vare från enskild frikostighet stammande medel kunnat konstitueras och att dess första treårsperiod är ekonomiskt tryggad.

Porträttarkivets ledning omhänderhafves af en nämnd bestående af följande personer:

ordförande: H. K. H. Kronprinsen,

v. ordf: F. öfverintendenten Fil. d:r Ludvig Looström,

sekreterare: Amanuensen. Fil. d:r Sixten Strömbom,

kassaförvaltare: Grosshandlare Hjalmar Wijk.

Öfriga ledamöter äro: Öfverintendenten Richard Bergh, Friherre Carl G. Bonde, Intendenten Friherre Rudolf Cederström, Direktör Thorsten Laurin, Bibliotekarien Grefve C. M. Stenbock.

På konstituerande nämndsammanträde utsågos till revisorer: Fil. d:r Gustaf Ekman och Bankdirektör Herman Mannheimer. Dessutom tillsattes ett arbetsutskott, som närmast skall leda företagets praktiska drift. I detta sitta Hrr Friherre Cederström, D:r Looström, Grefve Stenbock och D:r Strömbom.

Sommarens arbeten komma att förläggas till Jönåkers och Oppunda härader i Sörmland. Förberedelser till dessa pågå sedan apri månad.

Svenska porträttarkivet kommer att i möjligaste utsträckning samarbeta med liknande företag s. s. det af professor Sigurd Curman och docenten Johnny Roosval ledda verket »Sveriges kyrkor, konsthistoriskt inventarium».

Dessutom bör tilläggas, att på behörigt håll förslag väckts om att en porträttinventarisering för västra Sverige enl. Sv. porträttarkivets grundlinier skulle ingå som led i de förarbeten, som planeras för Göteborgs stora jubileumsutställning 1921. Med kännedom om Göte-

borgarnas frikostiga intresse för kulturella företag få vi hoppas, att det härom väckta förslaget kommer att utföras i en omfattning, som möjliggör grundandet af det första och kanske rikaste provinsiella porträttarkivet.

Frågor.

Undertecknad vore mycket tacksam, om personer, som äro i besittning af *bref* eller *biographica* rörande de första medlemmarna af släkten Peyron, naturaliserad i Sverige på 1700-talet, eller möjligen *porträtt* af dem, ville gifva sig tillkänna. Medlemmarna i fråga voro *Barthélomi Peyron*, sidenväfvare, död 1766 i Stockholm, hans hustru *Angélique*, född Bourgoin, död 1810, och deras barn: *Antoinette*, f. 1745, gift med lifmedikus Jean Chrysostome Martinau, sedermera generalkonsul i Kristiania, *Fredrik Ulric* f. 1751, supercargör i Ost. Kompaniet, *Claës* f. 1753, generalkonsul i Petersburg, sedan minister-resident i Hamburg, död 1825 i Nyköping, *Carl* f. 1757, kapten i fransk tjänst, lifpage hos konung Gustaf III, död i duell år 1784 i Paris, *Angelique* f. 1759, gift med guvernören i Grodno, verkliga statsrådet, frih. von Ruckman, och *Ludvig*, kommendant i Stralsund, död i Kristianstad 1840.

D:r Anton Lindsström
Alnäs, Djurgården.

Vid Johan Wernstedt, f. 1590, † 1629 (Tab. 2 Anrep), står angifvet: »hans konterfej slutligen fanns hos Fru Margaretha Metta Blixencron». — Kan upplysning lämnas hvar detta porträtt sedermera funnits eller nu finns?

Hj. Wernstedt
Näs Säteri. Östra Stenby.

En märklig genealogisk uppgift må väl den sägas vara, som lämnas af kompositören Peterson-Berger i Vecko-Journalens Praktupplaga nämligen, att han genom *Constantia Ericsdotter*, Gustaf Vasas sondotter, härstammar från den »*Austmundr*» (skall vara *Austmadhr*) *Gudfastarson*, som omtalas på Frösö-runsten såsom den, som »lät kristna Jämtland».

Alla släktforskningens vänner skulle säkerligen stanna i stor förbindelse hos Svea-galdrars mästare, om han ville benäget meddela hvad — och på hvad sätt! — han lyckats få om dem sina

»forne
förfäder höra»,
som hittills varit för oss alla förborgadt.

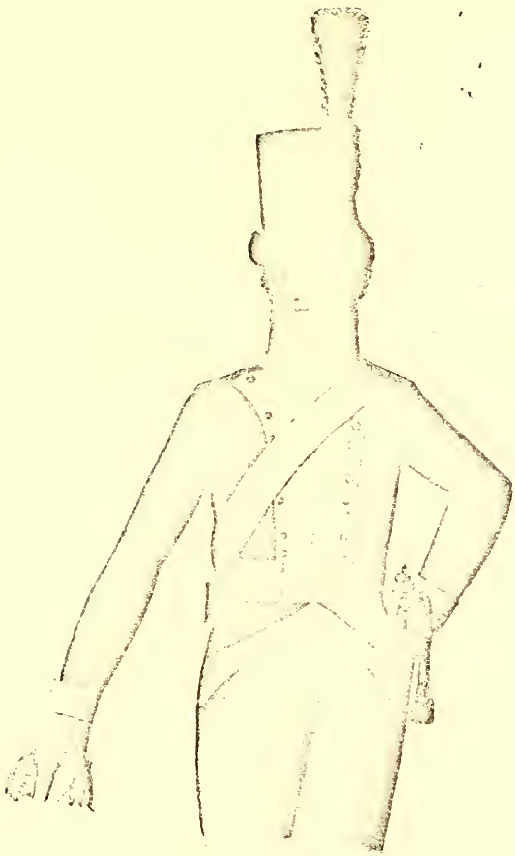
En runkunnig.

Porträtt sökes af:

Landshöfdingarne i Göteborgs och Bohus län:
Generalmajoren Georg Henrik *Lybecker* f. 1619, † 1683 (1680—1682).
Generalen Friherre Johan Fredrik von *Kaulbars* f. 1689, † 1762 (1742—1762).

Upplysningar emottagas tacksamt af:

N. V. Hagström.
Adress: Råsunda.

Svenska infanteriofficersuniformer omkring 1800

Meddeladt af T. J. P.

Tid efter annan skeende utställningar ådagalägga, att inom vårt land finnes från 1700-talets senaste och 1800-talets första år ett rätt betydande antal officersporträtt. De brokiga uniformerna, så helt olika nutidens, ha blifvit föremål för många gissningar, när det gällt att afgöra frågan om vid hvilket regemente vederbörande framställes såsom anställd, och icke sällan har spörsmålet hänskjutits till krigsarkivet. Med anledning häraf har till intresserades tjänst på grund af afbildningar i krigsarkivet utarbetats nedanstående tabell. upptagande vederbörliga kännetecken för respektive infanteriregementen å officersuniformer af den typ, af hvilken en bild här bifogas.

	Frack (jacka)	Krage	Revär att knäppa på bröstet
Svea Lifgarde[1]	Mörkblå	Gul med 2 silfverknapphål	Gul med 6 silfverknapphål
Göta garde[1]	Mellanblå.	Orange med 2 silfverknapphål	Orange med 6 silfverknapphål
Finska gardet	»	Gul med 2 silfverknapphål	Röd med 6 silfverknapphål
Lifreg:tets lätta indelta bataljon	»	Hvit med röd passepoil	Skinnfärgad med röd passepoil
Drottningens Lifregemente . .	Ljusblå	Gul	Gul
Enkedrottningens Lifreg:te . .	Mörkblå	Rödlila med hvit passepoil	Rödlila med hvit passepoil
Lifgrenadierreg:tet	»	Hvit med röd passepoil	Röd med hvit passepoil
Konungens eget värfvade reg:te	»	Röd	Gul med hvit passepoil
Upplands regemente	»	Hvit	Gul med hvit passepoil
Skaraborgs reg:te	»	Ljust gul	Ljust gul med hvit passepoil
Södermanlands reg:te	»	Gul	Gul
Kronobergs reg:te	»	Röd	»
Jönköpings reg:te	Ljusblå	»	»
Dalreg:tet	Mörkblå	»	Hvit
Hälsinge reg:te	»	Hvit	»
Älfsborgs reg:te	»	»	Gul
Västgöta-Dals reg:te	»	Mörkblå med gul passepoil	»
Bohusläns reg:te	Ljusblå	Röd	»
Västmanlands reg:te	Mörkblå	Gul med hvit passepoil	Gul med hvit passepoil
Västerbottens reg:te	»	Röd	Hvit
Kalmar reg:te	»	»	Gul
Närike-Värmlands reg:te . . .	»	»	Röd
Jämtlands reg:te	Grå	Grön	Grön
Värmlands fältjägare	Grön	Svart med hvit passepoil	Svart med hvit passepoil

[1] Vid Svea och Göta garden fanns någon tid en särskild uniform för de office-

Ärmuppslag	Foder	Knappar	Anmärkningar
Gula med bredt silfverkantband. 2 silfverknapphål ofvanför uppslaget	Gult	Gula	Hatt trekantig.
Orange med 2 silfverknapphål, men utan kantband. Däremot 2 silfverknapphål ofvanför uppslaget	Ljusgult	»	Hatt trekantig.
Gula med bredt silfverkantband. 2 silfverknapphål ofvanför uppslaget	Rödt	»	Hatt trekantig.
Hvita med röd passepoil	Hvitt med röd kant	»	Hjälm.
Gula	Gult	Hvita	Något yngre, fransk modell med fracken utskuren öfver magen. Hatt trekantig.
Rödlila med hvit passepoil	Hvitt	Gula	
Röda med hvit passepoil	»	»	Grenadierhatt.
Gula med hvit passepoil	Gult	»	
Gula med hvit passepoil	»	»	
Ljust gula med hvit passepoil	Ljust gult	»	
Gula	Gult	»	
Röda	Hvitt	»	
»	Gult	»	
»	Hvitt	»	
Hvita	»	»	
»	»	»	
Gula	Gult	»	
»	»	»	
Gula med hvit passepoil	Gult med hvit kant	»	Röd spännhalsduk.
Hvita	Hvitt	»	
Röda	»	»	
»	Rödt	»	
Gröna	Grönt	»	
Svarta med hvit passepoil	Svart med hvit kant	Hvita	Hatt med liggare och ståndare.

rare som tjänstgjorde vid reg:tets jägare, hvilken dock ej här upptages.

	Frack (jacka)	Krage	Revär att knäppa på bröstet
Engelbrechtens reg:te	Mörkblå	Röd	Röd
Adlercreutzska reg:tet	Grå	Couleur de feu med gul passepoil	Mörkblå med gul passepoil
Björneborgs reg:te	»	Ljusblå	Ljusblå
Jägerhorns reg:te.	Mörkblå	Gul	Gul
Kajana bataljon	Grå	Mörkblå	Mörkblå
Karelska jägare	Grön	Grön med gul passepoil	Grön med gul passepoil
Nylands infanterireg:te	Grå	Mellanblå	Mellanblå
Nylands jägare	»	Grå med mörkblå passepoil	Grå med mörkblå passepoil
Savolaks infanterireg:te	»	Gul	Grå med gul passepoil
Savolaks jägare	»	Grön med silfverknapphål	Grön med hvit passepoil
Tavastehus reg:te	»	Mörkblå med röd passepoil	Mörkblå med röd passepoil
Åbo läns infanterireg:te . . .	»	Mörkblå	Mörkblå
Österbottens reg:te	Mörkblå	Gul	Mörkblå

Ärmuppslag	Foder	Knappar	Anmärkningar
Röda	Rödt	Hvita	Trekantig hatt, fracken af något yngre fransk modell utskuren öfver magen.
Mörkblå med gul passepoil	Grått med blå kant	Gula	
Ljusblå	Ljusblått	»	
Gula	Gult	»	
Mörkblå	Mörkblått	»	
Gröna med gul passepoil	Hvitt	»	
Mellanblå	Mellanblått	»	
Grå med mörkblå passepoil	Grått med mörkblå kant	»	
Gula	Grått	»	
Gröna med hvit passepoil	Grönt	Hvita	
Mörkblå med röd passepoil	Grått	Gula	
Mörkblå	Mörkblått	»	
Gula	Gult	»	

Karolinska anekdoter från frihetstiden

Utgifna af **Helge Almquist**

Den historiska källa, ur hvilken här publicerade anekdoter tagits, är av ganska säreget slag. Den utgöres af en dagbok, befintlig i Uppsala Universitetsbibliotek (sign. *X 971*),[1] hvilken förts af den unge studenten Andreas Browallius under åren 1734—1740. Denne, yngste son af lektorn i Västerås, sedermera kyrkoherden i Bro Andreas Browallius (f. 1675, d. 1720) och Catharina Sigtunia, föddes enligt en uppgift 1714, men enligt sin egen utsago 1716. Han uppgifves hafva dött helt ung som student vid Åbo universitet 1740,[2] och han skulle säkert vara glömd, om icke den märkliga dagboken funnes. Så mycket bekantare är hans äldste broder Johan Browallius, professor i fysik vid Åbo universitet från 1737 och biskop öfver Åbo stift från 1749, politiker och publicist, naturvetenskaplig och ekonomisk författare, en af frihetstidens mest bemärkta partimän. Till dennes intima karakteristik lämnar dagboken många hittills icke uppmärksammade bidrag.

Johan Browallius var sedan 1733 informator hos landshövdingen i Stora Kopparbergs län Nils Reuterholm,[3] och genom hans bemedling fick också brodern Andreas på hösten 1734 flytta in i landshövdingens hus, kungsgården i Falun, närmast som sällskap åt dennes söner; han skulle stanna där till december 1736. Den unge Andreas hade då efter skolstudier i Arboga och Västerås och en kortare vistelse vid Uppsala universitet senast haft kondition hos rådmannen Olof Forslind i Säter. Redan där hade han på brodern Johans inrådan lagt upp en dagbok, som i

[1] Volymen (in 4:o), som efter sin tidigare ägare bär anteckningen »C. G. Nordin 1804» utgöres af följande delar: f. 1—5 blanka; f. 6 v.—21 v. anteckningar 25 febr.—21 apr. 1734; f. 1—399, [B] 306—350 (gammal paginering) anteckningar 9 mars 1735—6 juni 1740; f. 351—353 blanka; f. 354—363 författarens brefkoncept; f. 364—376 bref från Johan Browallius till författaren; f. 377—386 blanka; f. 387—394 alfabetiskt register.

[2] Se *J. F. Muncktell*, Westerås Stifts Herdaminne, II (Upsala 1844), s. 397 f.

[3] Jfr *Carl Carlesons* »Åminnelsetal» öfver Browallius, hållet å Vetenskapsakademins vägnar. (Stockholm 1750), s. 10.

början bär prägeln af personlig självrannsakan och självuppfostran; den tyska upplysningstidens märkesmän Pufendorff och Tomasius äro framför andra hans lärofäder. Efter författarens ankomst till Falu kungsgård ändrar den karaktär och ger oss snart en liflig bild af det dagliga lifvet i landshöfdingens hus, framför allt ett troget eko af bordssamtalen och diskussionerna, som omfattade alla ämnen — från politik till mineralogi, från ekonomiska betraktelser till folkloristiska iakttagelser. Man finner i självva verket frihetstidens rika kulturlif speglad i denna lilla krets, där landshöfding Reuterholm och magister Johan Browallius omsevis förde ordet och läto hugskotten och anekdoterna omväxla med hvarjehanda kritiska betraktelser. Landshöfdingens söner Esbjörn och Axel, som ett par decennier senare skulle spela en framträdande politisk roll, blandade sig stundom i samtalet liksom också de vänner och främlingar, som hade sin väg till kungsgården. Den unge Andreas var alltid den uppmärksamme och vetgirige åhöraren, som på aftonen brukade nedskrifva hvad han mindes af dagens samtal och diskussioner. Han lägger därvid i dagen en intelligent uppfattning och en mindre vanlig stilistisk begåfning, som framför allt vet att fånga det talade ordets färg och must. Jag hoppas senare kunna framlägga en utförligare bearbetning af detta material, hvars stora intresse ingen ännu torde rätt hafva uppskattat, och jag skall då också redogöra för dagboksförfattarens senare öden och teckna en bild af Johan Browallius' jäsningstid. För tillfället har jag endast velat meddela några anekdoter, till största delen härrörande från landshöfding Reuterholm, som på Karl XII:s tid spelat en roll, visserligen icke i första planet, som diplomat och ämbetsman. Några biografiska upplysningar om denne torde vara på sin plats.

Nils Esbjörnsson, född 1676, adlad 1708 och baroniserad 1735 under namnet Reuterholm, kom redan tidigt in på den diplomatiska banan, var attacherad vid ambassaden i Rijswijk 1697 och vid grefve Carl Bondes beskickning till England 1698.[1] Efter en tids tjänstgöring vid den svenska beskickningen i Regensburg blef han kommissionssekreterare i Hannover 1700, och som sådan fann han tid öfver till litterära och vetenskapliga sysselsättningar. Man finner honom 1703 i lärd brefväxling med Erik Benzelius

---

[1] Jfr utom *Anrep* också *Olof v. Dalins* »Åminnelsetal» i Vetenskapsakademin, hållet 20 sept. 1768, hvars uppgifter gå igen i Biograf. Lexikon XII (1846). — Släkttraditionen om namnets ursprung: *O. P. Sturzen-Becker*, Reuterholm (Stockholm 1864), s. 11.

och i lifligt tankeutbyte med Leibniz, hvilken han betecknar som »sin afgud».[1] Följande år kom han närmare den svenska politikens brännpunkt; han blef sekreterare åt de svenska kommissarierna i Warszawa, Horn och Wachschlager, som hade att genomdrifva konung Augusts afsättning, och han måste i sept. 1704 dela deras fångenskap. Efter frigifningen 1705 blef han utnämnd till hofsekreterare i fält 1706 och vistades åtminstone sedan december detta år vid det kungliga högkvarteret i Sachsen; han medföljde senare fälthären efter uppbrottet ända till Brzesc Kujawski. Hans bref till vännen Jakob Cronstedt från denna tid[2] låta honom framstå som en vaken iakttagare af politiska förhållanden liksom af kansli- och befordringsintriger, ofta sarkastisk och en smula frivol enligt det franska modemönstret. I dec. 1707 utnämnd till sekreterare i Krigskollegium, befordrades han 1710 till krigskommissarie, sedan Arvid Horn gått i god för att han var »en habil man»,[3] och 1715 blef han krigsråd. Med denna befattning förenade han sedan 1719 direktörskapet för Vadstena krigsmanshus, som han förvaltade med största nit och intresse.[4] Under frihetstiden sökte han förgäfves befordran till någon chefspost inom den centrala administrationen; 1729 hade han gärna velat blifva statssekreterare för krigsärenden efter Samuel Åkerhielm, och 1736 gjorde han en lika fåfäng ansträngning att blifva president i Kammarkollegium.[5] Han fick nöja sig med landshöfdingetjänsten i Dalarna, till hvilken han 1732 anmälde sig som supplikant jämte åtta medsökande: vid hans utnämning åberopades inom rådet, att han var den äldste sökande och att länet i fråga »mest alltid varit besatt med någon civilperson».[6] Han sökte transport till den ekonomiskt fördelaktigare landshöfdingestolen i Västerås 1736 och 1737 under framhållande av »sitt stora hushåll med 6 ännu oförsörjda barn»,[6] men förflyttades i stället 1739 till Närikes och Värmlands län. Som landshöfding i Örebro fick han bland annat befattning med Springers bestraffande i dec. 1747 och skall enligt en uppgift[7] hafva vunnit »mycket beröm» genom att vid statsbrottslingens schavottering behandla denne med en iögonenfallande hårdhet. På frihetstidens riksdagar spelade han icke någon framträdande

[1] Se Nya Svenska Biblioteket, utg. af *Gjörwell*, I: 1, s. 296 ff.
[2] Utgifna af *Lydia Wahlström* i Personhist. tidskr. X (1908), s. 129 ff.
[3] Rådsprotokoll 23 febr. 1710.
[4] *Dalins* Åminnel-etal. s. 9.
[5] Suppliker bland Biographica.
[6] Rådsprotokoll (inrikes ärenden) 24 apr. 1732.
[7] Voltemats anekdoter (Upsala U. B., N 947), V. 10.

roll, men han var dock medlem av Sekreta utskottet 1719 och af Expeditionsutskottet 1723. Hans kritiska uppfattning af samtidens riksdagslif framträder för öfrigt mångenstädes i Browallius' dagbok.

Att Nils Reuterholm var en man med utpräglade vetenskapliga och litterära intressen, framgår till öfverflöd både af dagboken och af samtidas vittnesbörd. Utom ett betydligt bibliotek efterlämnade han äfven en större handskriftsamling, till hvilken han själf bidragit med talrika afskrifter.[1] Han var en stor beundrare af Linné och gynnade dennes studier särskildt under Dalaresan 1734; den store naturforskaren nämner honom med stor aktning och sympati. Olof von Dalin, som höll minnestalet öfver honom i Vetenskapsakademin, erinrar också om att både Linnæus och Browallius hade »att till en del tacka honom för deras första uppkomst och befordran». Och Gjörwell intygade efter hans död 1758 hans »stora meriter» och omfattande studier i ekonomi och naturalhistoria liksom ock hans förtjänst att hafva bragt Johan Browallius »på en bättre väg».[2]

Från Karl XI:s tid

f. 138 (den 20 sept. 1735).

I middags tahlte L[andshöfdingen] i förstone om at then tid han reste ut, 1696 wid pass, då skulle det wara så wähl at ha blå räck, så at ingen reste ut, utan han skulle icke ha blå räck och en stor pamp wid sidan.

f. 336 v. (den 29 jan. 1737).

Om afton tahltes om biskop Carlsson[3] hwars ene son Cederström, dotter fru Hierner etc. och k[ära] m[oder] altså med them syskonbarn. Jag har hört af några, at han warit en ganska snåhl och oriktig man, men kära moder säger: om något warit, wore hans hustru skulden: att han war en förståndig och therjemte och samwetsgran man, wittnar hans dristighet at twert emot kung

[1] Se »Den Swenska Mercurius» IV: 2 (okt. 1758), s. 107, hvars uppgifter gå igen hos *C. M. Carlander*, Svenska bibliotek och Ex-Libris, II: 1 (Stockholm 1904), s. 230.

[2] Bref och skrifvelser af och till Carl von Linné. I: 6 (Stockholm 1912), s. 212. — Se också *Th. M. Fries*, Linné. I (Stockholm 1903), ss. 141, 159.

[3] Carl Carlsson (1642—1708), biskop i Västerås 1680. Hans barn adlades Cederström 1684. Dottern Elisabet var 2:a gången gift med Urban Hiärne.

Carl XI:s befallning sättia Boëtius till probst i Mora.[1] Kungen förtörnades theraf högeligen, thet wiste wel Carlsson, reste till Stockholm, gick till kungens bord, satte sig i sitt wanliga rum ehuru obuden, men åt intet. Kungen, förtörnad, teg, fnös och åt stora bitar. Carlsson såg, hwad en vred kung han hade at giöra med, suckade för sig sielf till Gud, att han, som har kungars hiertan i sina händer och bögier them som wattubäckar, wille afwända wreden. Halfäten måltid såg kungen glad opp på Carlsson, frågade hwi han åt icke, och begynte tahla wänliga med honom, och all wreden war som med en hand afstruken, sa åt honom: »Ni har rätt, Carlsson, men Ni har många fiender.

- - - - - - -

[B] f. 329 v. (den 7 mars 1739).

Kung Karl XI skal warit rätt kort om hufwud, säger man. När nu en gång en skräddargesäll kom at märka unga printsen Carl XII nya byxor och han (C XII) intet gierna wille stå stilla, sade gesällen: »Stå stilla Calle lilla, ska du få nya byxor.» Carl XI tåhlte intet stort, förr än han strax kom efter honom med eldgaffeln, då den andra pa dören, men efter kungen befalt wakten, at de intet skulle släppa fram någon, som han wille slå, sade denna (som förut betänkt sig på stielmstycket och endast giordet, at han sen skulle fa penningar för stryket): »släpp mig fort ut, sen I intet, at Hans Mt, och jag springa kapp! The troddet, efter kungen ofta war så lustig af sig, släpten; han fick ock penningar på kiöpet. [*I marg.* När han war utkommen, lät Kungen kalla oppn och förlikten med några ducater]. En annan löjlig historia. K. Carl XII war en gång uppe i Cancelliet, hade fram några ducater på bordet, hwilka then skulle få, som bäst kunde radera. Alle bödo till, men för ingen lyckades till Kungens nögie; en äntel. när han sag, det gick intet an at genom raderkonsten winna ducaterna, bad Kungen han skulle wisa den konsten han bäst lärdt. När han fick lof, tog han så wackert ducaterna af bordet och lade dem i sin byxsäck, sägiandes: »denna konsten kan jag bäst!» — fick ock behålla them.»

Karl XI:s arbetsförmåga

f. 164 v. (den 26 nov. 1735).

Samma discurs gaf widare tillfälle at tahla om kung Carl XI, som war ock en tiäck hushållare, s[ade] L[andshöfdingen], och at

[1] Jakob Boëthius (1647—1718), prost i Mora 1693.

uprätta en förfallen hushållning i ett Rike war han then tiäckaste man wille begiära, at hålla efter med alla och se them på händerna, oförliknelig arbetsam och activ. Kl. 5 war han hwar morgon uppe och thet jämt och samt. Hwar han reste och hwar han war, så hade han sitt cancellie med sig, så at alla saker utan uppehåld blefwo afgiorde. I stället för nu äro 3 statRåd hade han allenast ett cancellieråd, Gref. Piper, icke eller så många collegier som nu, utan giorde alt sielf; war någon sak, som han intet war så wähl underrättad i, skickade han efter och lät höra någon, som wederborde, och strax war thet slutit; skulle äntå intet stutza och så gick thet ganska jämt i alt hans wäsende. Det är just under, hur han ensamen hunnit med, när man tänker efter, huru noga han styrde och wiste af alt. Thet tycks af bref och skrifter, som bara angå thenna Provincen, at en karl skulle intet mer hunnit än thet, än tå i proportion ther efter hwad han uträttat i the andra Provincierna. När en kung, som hade giöra med hela Riket, kunde uträtta så mycket i hwar Province, hwad skall icke tå en Landshöfdinge kunna uträtta, när han, om thet eljes är någorlunda tiäck karl, nästan ock kan få fram alt hwad han will.

Karl XI och enväldet

f. 167 v. (den 28 nov. 1735).

»Intet godt kan uträttas i riket», s[ade] l[andshöfdingen], »så länge den här indelningen är på stånd, som nu är. Det borde intet vara flere stånd än the som giöra rätt för thet namnet, the som bruka jorden allena, bönder och bergsmän, the allena kunna sägas giöra något reelt gagn, och som thesamma äro grunden till the andra ständen, så [bör] ingen anses för stånd, utan såvida han brukar jorden. Adelen bör intet vara stånd såsom adel utan som jordbrukare, och kunde vi mycket väl vara adeln förutan, och riket skulle änta kunna bestå.[1] Ett stånd vore nog, och thet blefve bondeståndet, alla lika goda och lika utlagor then ena som then andra, bonde, prest, adel lika mycket, alt som han vore jordbrukare till. Adelen kunde äntlig få heta adel för utlänningen skull, men inga privilegier, inga förmoner then ena mer än then

[1] [*I marg.*]: »Thet war löjligit», sade Landshöfdingen, »på en riksdag kommo ock skrifware, fogdar och länsmän etc. fram och wille bli stånd, woro ganska heta i sin sak, men he fingo besked, som the förtientet.»

andra, som i Engeland är, utan hvar ock en skattas för bättre karl, som han vore Cronan nyttig till, mer eller mindre. Och förr än thet skier,» sade Landshöfdingen, »bli vi aldrig någonsin försäkrade om vår frihet eller trygga för souverainitet, och thet ska intet kosta så mycket, kommer thet allenast en kung, som griper saken rätt an. Hur mycket kostade thet konung Karl XI att bli souverain? Han behöfde allenast genom några beneficia låcka ett stånd eller tu på sin sida, the andra var han vel försäkrad om, skulle sedan intet giöra honom skada, efter aldrig är så jämt, at icke thet är något smälk stånden imellan, thet en kung wid sådant tilfälle altid wet bruka till sin förmon. När han thet wunnit, grep han saken an, och thet gick för sig.[1] Fast han genom Militie- och Peststándet satte sig fast wid soverainiteten, så war han sen äntå intet så benägen emot them. Näst för sin död lät han anställa inqvisition, tå thet noga skulle utforskas alla presternas löner, förmohner, hushållning med kyrkiorna etc., men han dog, förr än thet kom till fullbordan.»

Om reduktionen

f. 23 (den 26 mars 1735).

Huru med reduction i Kong Carl XI tid har gått till, berättade Landshöfdingen. Han hade sin goda grund, och borde nödwändigt skie en reduction, ty i drottning Christinæ tid, och där bort åt, handterades kronans ägendom liderligen, somt skänkte hon sielf bort, men thär war ock ibland stora stielmstycken under. Ther skrefwos donations-bref utan Kronans wettskap, kronan narrades at skrifwa under, och så gik det så, at hwar och en, som war aldrig så litet bekant i hofwet, fick strax en ägendom af kronan. Kung Carl XI blef underrättat thessa stielmstycken, och påmint, huru angeläget thet wore, at Kronan (efter hon war nödställd) finge sin ägendom igen, och en reduction skulle gå för sig. Äfwen så gik det ock till med förpantningsgodsen den där tiden. De, som ha lånt kronan pengar eller them kronan war skyldig några fruktbara capitaler (löningsfordringar kallas ofruktbara, therföre gier ock Kronan intet interesse för dem) the

[1] *I marg.:* Militien giorde han sig wen med på thet sättet t. e. han tillät theras begiäran at rotbönder etc. skulle bestå them fria herredagspenningar. Riksdagen efter, tå alt war bestält med soverani[teten] och bönderna klagade här öfwer, sa lås han som han intet wetat af thet, dömde bönderna fria från samma utgift.

fingo i förpantning wissa gods eller wissa rentor af något gods för interesset till 7 à 8 procent, men dels hade the 100—200 pc. för det Kronan förpantat till 7 à 8, dels stohlos ock undan Rentor, som antingen intet woro räknade med el: woro nya utlagor och therföre intet bordt behållas, efter the intet kommit under Kiöpet med: thessa rentor kallas okiöta eller bokrentor. Kronan borde ha sin rätt och niuta det henne tillkom sielf till godo; derföre war en Liqvidation nödig. Nu kommo många fram med sina fordringar af Kronan till 20. à 30.000.

Men när man begynte liqvidera och fik se, at en del haft 100—200 pc. intresse för sina fordringar (af kronan) i stället för 7 à 8 som de borde ha, at the hade flera rentor undan kronan än rätt war, så begynte man räkna öfwerskättet af interesset och pengarna som intresset för the pengarna, så at icke allenast fordringarna af kronan woro betahlta therigenom, utan then fordrande blef ofta skyldig så mycket som han fordrade. Största fehlet och missbruket i reduction och liqvidation war, man giorde en lag på interesset till viss procent för några 100 åhr tillbakas, hwarigenom the fordrande giordes så mycket mer skyldiga, thär dock rätteligen ingen Lag bör gälla, förr än han är skrefwen, hwilken sats äfwen K. Carl XII har gillat ehuru soverain han war, tå han skref under en skrift, hwari H[ans] N[åd] L[andshöfdingen] inryckt thenna satsen.

H[ans] N[åd] L[andshöfdingens] påfund war, som han ock sielf berättade, at A:o 1719 begyntes at indraga alla pipares, skallmeiblåsares etc. löner öfwer hela riket wid alla regementer, efter entå slika tienster i krigstider intet behöfdes. Häraf samlades en besparings Cassa af 20.000 B:o indragna löner åhrligen samt af the nyss omtahlta förpantningars indragande och liqvidationer, thertill äfwen Landshöfdingen warit ordsaken. Genom interesse för lån af thessa pengar och then åhrliga Liqvidation, som än stiger till 20.000 r. smt åhrligen, har Cassan så förökat sig, at Kronan nu har en 12 tunnor guld at gripa till wid krigstider eller stor angelägenheter och har det liksom för intet. Nu har ock Cassan en stat för sig sielf som underhålles af 20.000 Smt åhrligen men thet entå är intet fierde delen af thet interesse som pengarna åhrligen kasta af sig genom låningar. Många woro i förstone emot at en sådan cassa skulle samlas af liqvidationers och förpantningars indragande, äfwen sielfwa Kammar Coll. som dock bör besynnerligen bewaka kronans interesse, derföre at en del af them innehade förpantningar, sielfwa rådet tyckte intet

therom efter the ock hade inne förpantningsgods, men likwähl gik det an, kronan till ingen ringa förmohn.[1]

Kong Carl XII hade redan 1718 i sinnet at indraga alla löningar wid staterna och wille, at the skulle löna sig sielfwa, hade ock tiäkt gått an, om han intet ärnat så twärt taga ifrån them altsammans, utan så småningom, och tillika utwist, hwar the skulle få något i stället för thet som indrogs, t. e. wist them några canaler, så som af processer skulle the tå få och få mycket: om det kommit i wärket, så har det warit för kronan en makalös sak.

Om Hans Wachtmeister

f. 243 (den 29 mars 1736).

Wid bordet berättades, at en gr. Waktmeister, som war wid Amiralitetet, en tiäck karl och stor Patriot, then man hade stort hopp om till Rikets wälfärd, nyligen skal blifvit död.[2] Hans far war ock en förståndig man, men therjemte en som på alt sätt befrämjade souerainiteten, hwarföre han ock af K. Carl XI war mycket älskad. Thet war han, som tå han war här uppe i Fahlun med Carl XI, sade åt en grufdräng, som kom op uhr grufvan: »hör du, kryp ned i hållet igen och hugg ut ett stycke koppar och låt Kungen se!» Han dog 1710, tå wi hade som mästa kenningen af souverainiteten, när Kungen war i Bender. På sin sotesäng sade han thet at om the tå häfwit honom ut genom fenstret på Riddarhuset, när han så högt tahlte för souverainiteten, hade the giordt wäl.

Om den karolinska adeln

f. 172 v. (den 8 dec. 1735).

I förstone taltes öfver bordet om General Hvitfeldts i Trondhiem process om ett gods i Skåne, som honom i arf efter sin mor tillfallit, men dock emot fridstractaten emellan Sverige och Norige . . . Häraf gafs tillfälle att tala om skånska adelen. »Öfverhufvud är intet beskied med skånska adelen, sade Landshöfdingen,

---

[1] *I marg.:* »När Gref Duker sade åt honom: Reuterholm, du giör dig ringa wenner i Rådet med dina paminnelser om förpant[ningarna] swarade Landsh[öfdingen]: Euer Excellence, thue recht und scheu den teifeln nicht.»

[2] Grefve Carl Hans Wachtmeister (1689—1736), amiral, amiralitetsråd, son af den berömde grefve Hans Wachtmeister, kungligt råd och generalguvernör (1641—1714).

nu änteligen ta the på någorlunda folka sig, eljest dågo intet annat till än ligga på landet, vara lata och giöda sig, som följia lafougden kring ägorna med tobakspipan i mun, äro svinaktiga och till intet dugse.» — »Thet är ingen duglighet i folket nu för tiden framför förr. Fordom, sade Bror Johan, var intet så mycket folk som nu, men tjäcka karlar, som lemnade stort namn efter sig. Nu komma så otroligen många continuerligen i verlden, men thet hörs ingenting af them, the gå bort och intet äret mer af them qwar. — »Thet är, sade Landshöfdingen, ingen märg och kiärna i them therföre har the ingen beständighet, just som thet gått med the nya familierna; alla familier som kommit up sen 1680, äro antingen utgångna eller ha the gått i lorten igen. Man skall knapt finna exempel på en, som än florerar; så gick med Flemmingarna, Bielkarna, Lagersparre, Hoghusen. Then förste af thenna familia hade then rika Trotsigs dotter och halp honom fram».[1] »Samma Trotzig hade 400.000 rdr i lösören», sade Bror Johan.» Tå han andra gången gifte sig, rådde [han] om mäst hela landet här omkring. Hur mäktig han varit, syns ock af hans contract med kungen. Nu är entå ingen af hans efterkomma, som mår väl, intet en gång någon, som kan säigas vara behållen. Så var ock med alla the thär herrarna, som för reduction hade slagit under sig så mycket; ingen af theras efterkommande har sofvel till bröd. Piperska famlien, som genom Gref Piper, konung Carl XII:s cancellieråd, steg så högt, går det än an med.»[2] »Thenna Piper hade stort förstånd, qvickt hufvud och [var] en tjäck karl», sade landshöfdingen, »men hade thet felet, att han inte försmädde mutor, fast han äntå slugare anstälte sitt värf än mången nu.[3] Förr än han blef cancelliråd, var han liderlig, söp och slogs, var ock i begrepp att bli afklagad från then tienst han hade, men Wallenstern,[4] tå han tog afskied från cancelliradssysslan, recommenderade Piper, sade han vore therföre ovärdig, efter han intet hade syssla, som kunde fyllest sätta honom giöra.

---

[1] Frih. Johan Hoghusen (1634—1715), krigsråd, till sist landshöfding i Uppland, var gift med Helena Trotzig, dotter till bergsmannan och brukspatronen Anton Johansson Trotzig.

[2] *I marg:* »En ung Piper är qwar som är ett godt Riksrådsämne, s[ade] l[andshöfdingen].» — Tydligen afses grefve Carl Fredric Piper (1700—1770), kammarråd 1733, slutligen president i Kammarkollegium, Olof Dalins gynnare.

[3] Jfr S. Bring, Till frågan om Pipers politiska heder, i Hist. Tidskr. 1909.

[4] Torde syfta på grefve Lars Wallenstedt (1631—1703), kanslirad 1683—89. Piper blef statssekreterare och kanslirad sistnämnda år.

Grefvinnan Pipers släkt

f. 237 v. (den 18 mars 1736).

I anledning af brukspatroner, hwilket pack först 2 à 400 åhr sen kommo till, om stora inkomster, kom at tahlas om grefwinnan Piper,[1] som har största inkomsten af alla privata i Swerige, väl 1t:a guld härligen; icke thes mindre klagas, hur hon far i kring med sill, strömming och giör landtkiöp thär nedre i Skåne. »Thet är intet olikt henne», sade landshöfdingen, »at kunna handla, hennes far Olof Hansson[2] war en kiöpman, tå han i sin ungdom, ock kanskie fick stå i boden. Thet är ett exempel utan exempel, huru hastigt thetta huset kom i flor, så aldeles, at alla döttrarna blefwo riksrådsfruar, sönnerna begge grefwar; alt skedde genom grefwe Piper, som tå för tiden hade mycket sägia. Gubben Olof Hansson Törner, som sedan het Törnflykt, war kiöpman i Stockho[l]m, spelte banqueroute en om icke 2 gånger, men så snart grefwe Piper friade till hans dotter, blef han först rådman, så Borgmestare och sidst commercieråd. Alla sökte komma i thenna släkten in. En dotter hade en Profess[or] ifrån Åbo Bromen;[3] han dog snart innan han hant avancera så långt, men någon tid efter tå, armeen war i Pohlen och grefwe Horn i ett slag intet warit särdeles lycklig, hwarföre han fruktade någon ogunst af kungen, särdeles efter Piper war honom emot, ty tog han at förekomma thetta och inlifwa sig med Piper Bromeens enkia; så kom han strax ifrån ambassadeur alt högre och högre up till riksråd. En af döttrarna fick Liliestedt, som och sen blef Riksråd;[4] then sidsta, som war then wackraste af them,[5] blef i Saxen gift med Öfwerst. Mejerfeldt, som ock blef grefwe och Riksråd. Alla woro the ganska dygdiga och tiäcka, hugstora fruentimber, förutan then grefwe Piper fick, hon war braf snåhl. Sönerna äro then ena Olof Törnflygt Riksråd,[6] then andra Michael, ståthållare.[7] När intet thetta huset räkte till, sökte man på annat sätt thenna importabla skyldskapen med grefwe Piper. Olof Hansson hade en Bror Nils Hansson; genom giften i thet huset halp mången sig

---

[1] Christina Piper (1673—1753).

[2] Olof Hansson Törne, adlad Törnflycht (1640—1713).

[3] Inga Törnflycht († 1708) g. m. Pehr Broméen, som icke var professor, utan assessor, slutligen vice president i Svea Hofrätt, död 1701.

[4] Margaretha Törnflyhct g. m. Johan Lilljenstedt

[5] Anna Maria Törnflycht (1685—1715) 1707 g. m. Johan August Meijerfelt.

[6] Olof Törnflycht (1680—1737), riksråd 1727.

[7] Michael Törnflycht (1683—1738), öfverståthållare i Stockholm 1732.

till stor heder; tredie brodren war Micael Hansson, men honom war intet stort om. Dock måste han slinka med och bli stor karl.

Nicolaus Bergius och Christiana Oxenstierna

f. 168. (den 30 nov. 1735).

At man tahlte om Menzelius gaf B[aron] Axel tillfälle at berätta en underlig historia om en prest, som blifwit kiär i fröken Oxenstierna, Rikscancelleren gr[efwe] Bengt Oxenstiernas dotter[1] (Sweriges Rikes canc[eller] will sägia mycket, särdeles under förra regeringen, tå then chargen war ännu mer i anseende, men Gref Bengt Oxenstierna will ända sägia mer än alt thet andra, ty han war en bland the största män, som warit i Swerige). Thenna presten het Bergius[2] och war hans hofprest, och grep thet honom så starkt an, at han blef dödssiuk, dock yppade sig för ingen. Grefwen sielf så wähl som Grefwinnan woro undertiden oppe hos honom, äfwen fröknarna, men till all olycka har så händt, at thenna fröken ingen gång kommit at gå up till honom. Hände sig dock äntel[igen], at hon ensamen kom up till honom, men tå kan man wel tro, at siukdomen grep honom än mera an och så at man wänte hwart ögnablik han skulle siälas. Hon gick till honom till sängen; så räckte han henne handen, samlade alla sina öfriga krafter och begynte tahla således: »Nu dör jag med nögie, efter jag fått sedt Ehr, m[in] fröken, och ber, at ni ej[3] må förtörnas på min döda mull, om jag bekänner, för hwars skull jag dör. Jag har intet rådt med mitt hierta eller kunnat afhålla thet ifrån så omögelig och otillbörlig ting, som ock strider emot alt förnuft och stånd och sielfwa ärbarheten och omögieligheten borde biuda mig at skiämmas före tänkia på, at jag icke dock warit så oförskämd och understädt mig giöra m[in] fröken then oförrätt. Jag har älskat Ehr! Nu efter rättnu andan är uhr mig och jag knapt wet, om jag förr hinner tahla orden ut, så bekänner jag thet, at jag dör för Eder skull och thet med nögie, efter jag nu inte kan förtörna någon, [som] tå jag wore i lifwet och wet hämden för min otillbörlighet lärer stanna, när jag intet mera är till; förlåt så nådiga fr[öken] min oförskämdhet, nu dör jag med nögie för eder skull» etc. och [en] hel hop sådana bewekliga ord, som man wel kan inbilla

[1] Misstag. Fråga är om Christiana Juliana Oxenstierna, dotter till riksrådet Gabriel Gabrielsson Oxenstierna. Hon lefde 1661—1701.

[2] Nicolaus Bergius (död 1706), superintendent i Lifland.

[3] *I orig. otydligt* at nig må.

sig. Fröken lät hans tahl gå sig så till sinnes, at hon sade: »Förr än jag will någon skall dö för min skull, will jag häldre afkläda mig både stånd och släkt, och thet hielper intet, hwad miina föräldrar warda mig emotstående, jag will intet, at någon skall dö för min skull.» Han stod thär emot och bad, hon skulle intet sägia så, thet wore hans nögie at nu dö, efter han fått bekänna för henne och all mögielighet och anständighet förböde honom at wilja annat. Huru the tah[l]tes wid, så förlofwades the sin imellan; han blef frisk strax, och hon måste få sitt fram, oaktat hwad hennes släkt war ther emot, afklädde sig all ståt och stat, lät icke en gång kalla sig grefwinna, utan lefde som en annan presthustru. För hennes skull blef han sedan biskop i Wiborg.[1]

Till Karl XII:s karakteristik

f. 209. (den 24 jan. 1736).

Om aftonen berättade B[aron] A[xel] ett par löjliga histoirer om Carl XII. I hans ungdom en gång tå ock hans hofmästare Nordenhielm[2] och kammarherre Düben[3] var inne, kom at tahlas om wåhlnad, om Dübens wåhlnad, tå ock kungen sade: »Men hwad menen I jag har för wåhlnad?» Carl XII i sin barndom var altid ofta mycket klåfingrug på liusen, kunde aldrig ha fingrarna ther af, fast han ofta tände nedan i både mangetter och hår; hade ock Nordenhielm ofta påmint honom ther före. Nu hade han ock samma tidfördrif[4] för sig, therföre swarade Nordenhielm: »Ehr wåhlnad ar just aldeles lik en käringsiäl (fiäril)[5], som intet kan låta bli at surra kring liuset förr än han ock bränner wingarna af sig.» En annan gång, tå kungen än war mycket liten, Chronhielm satt inne hos honom, hörde hur han läste. Som nu Chronhielm somnade wid han satt, gaf kungen honom en tiäck nässtyfwer.[6] Chronhielm, som han war hetsig af sig, blef ond, wille gå in och klaga för hans far Carl XI, som war alfwarsam at basa på. När han gått, gick kungen efter, sade: »trots(?) ni går längre, när jag blir kung, ska jag knipa Ehr igen». Chronhielm wände om igen.

---

[1] Misstag. Jfr. s. 77 n. 2
[2] Anders Nilsson Norkopensis, adlad Nordenhjelm (1633—1694).
[3] Gustaf Dyben (1659—1726), adlad von Düben 1698.
[4] *Felskr.* tidfördrig.
[5] Kärringsjäl: nattfjäril (Rietz).
[6] Nästyfver: näsknäpp (Rietz).

f. 70 v. (den 1 maj 1735).

Kung Carl XII, s[ade] B[aron] A[xel], var ganska ambitieux, wille ock aldrig hetas giort något gahlit, utan när han wille ha något fram, som han wiste intet war rätt, gaf han merendels twetydiga ordres, så at där war swårt at första sig på; gjorde någon emot, war han ganska sträng, och om de äntel[igen] efter slika ordres giorde hvad han wille, torde han ändå säga, det war intet så hans mening, särdeles om någon giordt demonstrationer för honom och sagt, det var inthet rätt. L[andshöfding] Apelman[1] förstod sig intet bättre på än giorde förfrågningar; det tyckte wäl intet kungen om, men eljes tolde han likwähl explicationer på sina befallningar.

---

f. 164 v. (den 26 nov. 1735).

Härifrån kom discursen till k[ung] Carl XII. Han brydde sig intet så illa mycket om Riket, sade Landshöfdingen, efter han hade hufwudet så fult med en hop andra saker; skulle wel ock låss wara flitig, men thet war ingen stadighet och jämnhet hos honom, ibland rafsade han till wägs en otrolig hop på en gång, men när thet så kom åt honom, torde han låta liggiat hela månaden orördt, fast han hade kammaren full med skrifter, som skulle påskrifwas. När thet war något, som han intet wille ha fram, men dock intet wille låta merkia, at han war ther emot, så plåttrade han thet så fullt, at ingen kunde läsat, gaf them igen at skrifwa om thet, och så torde han giöra 3 à 4 gånger, bara therföre at han skulle dra saken pa långbänken. Ibland när then caprisen kom åt honom, så diktade han med flit op en hop twetydiga ord och gaf sådana resolutioner, som han kunde wrida hwart han wille, at han på thet sättet skulle få sitt fram, fast han intet wille giöra något, som skulle synas wara orätt, men likwähl wille hafwat efter sitt hufwud. En sluger en sälle. Men hur han stälte sig, så woro wel the, som förstodo hans slughet.

Konungavalet i Polen 1704

f. 149 v. (den 21 okt. 1735).

Här af gafs tillfälle at tahla om k[ung] Stanislai wahl, som skedde i Warschau nu för 31 åhr sedan. Wahlet sker alltid utom

---

[1] Gustaf Gabriel Appelman (1656—1721), landshöfding öfver Stora Kopparbergs län 1716.

staden på slättmarken så långt som här ifrån till staden, thär en wall war opkastad, thit in alla af adeln skulle gå och ingen gå ut, förr än wahlet wore bestält. Men om en enda ropar Niepos vollem[1]: jag will intet, så blir intet wahl af (Polacken har sådant hufwud, han gier ingen an raison till thet han säger än »jag will intet», går thet widare, så ska han slåss) fast ock then samma wore allenast en slunter,[2] then liderligaste fogel eller dräng hos en annan; allenast han är adelsman, så kan han förhindrat med sitt Niepos vollem. Wid Stanislai wahl war ock en, som ropade Niepos vollem, men han blef så hotad med stryk, at han måste gie sig strax, thet stod ock intet långt ther ifrån 3000 man swänska, så at om intet wahlet eljes welat gå fort, så hade blifwit annat af. Thet war intet fritt wahl utan twång, therföre gick thet ock som thet gick, hade ingen lång ålder, fast än Polackerna äntå intet hade kunnat fått någon bättre och framsintare kung än Stanislaus war, men så syns dock, at thet intet war Gudi behageligit. Strax wahlet war skedt, blef ett skrikande med vivat (Landshöfdingen var ock med) och ridande till stora kyrkian, kl. var tå 12 om natten (the foro ut at wälja kl. 2 efter middagen) thär hade the Stanislaus emellan sig och siöngo Te Deum etc.[3] Sedan om natten, sade Landshöfdingen, måste han hem och skrifwa relation till kungen om alltsammans.

Nils Reuterholms feberdröm 1704

f. 20 (den 24 mars 1735).

Siälenes tillstånd från kroppen, huru mycket fullkomligare han är; ju mindre han förtungas af kroppen, approberade H[ans] N[åd] L[andshöfdingen] med en hist[oria] om sin siukdom i Pohlen, som han för en tid sen berättade. När han i Pohlen lag i hetsig feber siuk i en Ryss-koja, och nu war så aldeles swag, at han intet trodde sig lefwa någon tima öfwer, tå dicterade han afskedsbref till sin förlofwade fästmö, far etc., och bekänner han det sielf, at han aldrig har kunnat ei el. lärer kunna sätta i hop ett bref så tiäckt och fullkoml[igt] som tå, när han war som swagast. Alla tankarna under största siukdomen woro tå som redigast och klarast, ingen ting war, som han icke lätt och redigt fullkomligt

---

[1] po. niepozwalam.

[2] *I marg.:* »Halunk på theras språk': herrslunt.» — slunt, herraslunt: dagdrifvare, obetydlig person (Rietz).

[3] *I marg.:* ett oändeligt kyssande. Polackerna bruka mycket at kyssas.

begripa kunde: war ganska diupsinnig, så at han nu aldrig kan ha så rediga och fullkoml[iga] tankar i någon sak. Han tykte sig se ganska mycket, och alt förekom, som thet wärkeligen sa warit. Underligit war, at natten, tå han war som aldra swagast (tå siukdomen i en punkt liksom wändes om och thet begynte taga till, som thet förr tagit af med krafterna) tykte han sig skenbarli[gen] tahla på Swenska med Ryska barn, som ock lågo i kojan bakom ugnen, och at han fik svar på swenska, fast the i sanning aldrig förstodo el. kunde tahla ett swenskt ord. Han tykte sig ock ha samtal med en sirsta[1] i muren, och at han kom öfwerens med henne, at hon skulle wara hans spiritus, then han skulle skicka i främmande länder at bespeja och se, hur det stoge till. Ett war underligast: att om natten litet förr än siukdomen wendes om, tykte han sig se then onde komma in och ha ett hoprullat papper i handen i en kolf och at han tog thet samma up och wiste honom och sade: har icke du skrifwit det här? Tå kände Landshöfdingen igen, at thet just war thet samma fredsinstrumentet, som landshöfdingen skrifwit[2] wid k. Stanislai kröning, och at thet war på skin med gullbokstäfwer, äfwen som thet, när han läst och känt igen thet, rullade then onde ihop thet, gik till bordet och stötte thet i bordet några gangor, så at ther låg stora gullhopar efter, sen tog han up thet och åter wistet och frågade: hwar är thet nu? och thå war ther intet ord qwar. Hwilket H[ans] N[åd] L[andshöfdingen] sade just war, liksom thet skulle sagt mig, at Stanislai tron och kung och a[ll]t ther till hörer skulle gå om ända igen, som wi nu efteråt se ögonskenligen, ty så snart kung Carl fått nederlag wid Pultawa, så war alt thet förra till intet och Augustus på thronen igen.

Svenskarna i Sachsen

f. 207 (den 22 jan. 1736).

Kom ock at discureras om thet tillämnade saltsiuderiet i Bohus,[3] som igenom kiöpmännernas i Stock[holm] intriguer, som alt godt ska förhindra, blef om intet. Hade kungen fått lefva, hade så thet som mycket annat godt blifvit uträttat. Polheim

---

[1] Sirsta: syrsa (Rietz).

[2] *Öfverskr.:* conciperat.

[3] Se därom *S. E. Brings* framställning i Christopher Polhem. Minnesskrift utgifven af Svenska Teknologföreningen (Stockholm 1911) s. 53 f. Jfr nedan s. 1.

var så i nåd hos honom, at han æstimerades så mycket som hela Sverige, borde ock æstimeras och skulle intet haft svårt at få fram hvad han ville, efter ock kungen sielf var en makalös oeconomus, hade ett extraordinai[r]t hufvud.[1] Fattades allenast, sade landshöfdingen, at han fått föra ut sina stora desseiner, ther han var så ensinnig på, hade man fått sedt, at han kommit hem och fått sitt rike på andra fötter. Men nu ville han omögieligen ha frid, utan all hans lust var i krig, ehuru han, särdeles tå han stod i Saxen, var glorieusare än någon kung i christenheten alt sen Christi födelse. Han styrde hela christenheten, som han ville och skref thy lag före, t. ex. hur pålade han keisaren at gie schlesierna religionsfriheten, hade han icke med ett ord kunnat kiöra keisaren och fransosen at giöra frid och föreskrifva hvad villkor han ville eller hota med 40.000 man i landet. Ryssen sände charta blance. En gemen soldat ville intet en gång bli capitain hos en annan, så stora voro the på sig.[2] Giöstaf Adolf med alla sina stora meriter var emot honom then tiden aktad som ett litet barn emot en stor och fulltagsen karl. Penningar hade han fått så mycket han velat haft eller nämt och thet af alla potentater, förutan många millioner, som han redan hade och sen till all olycka alt släpade med sig till Ukrain. Mån thet intet warit bättere giordt frid, farit hem med sådan gloire och penningar i sitt rike och brakt thet i fullkomlighet. På kiöpet hade ock hvar soldat förutan sin solld bara i innestående tobakspenningar, som the liqviderade om tå the drogo uhr Saxen hvarthera 5 à 6 plåtar, them hwar måste bära i en hopsydd pung på ryggen med sig och intet få ta någon halföre ut, hwilket så förtröt them, at ock månge för then orsaken häldre rymt, efter han tå hade penningar at skaffa sig folk med, men till olycka at allt skulle falla fienden till rofs. »Swenske soldaterna», s[ade] L[andshöfdingen], blefwo ock werkeligen bortskämde i Saxen, the hade thär för goda dar; alt hwad the wille med mun begiära, så fingo the, och af alla förskräckeligen afhällna för then makalösa diciplinens skull, stillhet och höflighet, then Saxarna på långt när intet woro wane af sina egna. När knekten låg och intet hade nagot för sig, giorde han them små tienster, t. e. högg wed. The som woro wane wid åkerbruk här hemma af sina boställen, lånte them sina hästar och hade sitt nögie af at hielpa them med åkern sielf, efter han intet

[1] *I Marg.:* »Kungen sielf giorde Polheims giftermåhl med tåwarande kammarher . . . dotter».

[2] Denna mening tillskrifven i marg.

hade för sig. Hwarföre the proppade soldaterna så fulla med alt thet hälsta och bästa, at ofta kammardrängen klagade för sin herre öfwer at han intet fick äta annat än stekta kycklingar. Therföre hördes ock öfweralt en sådan låt och sorg, när the skulle skiljas ther ifrån, at thet war under wärdt; the hade wäl welat behålla them, om the fått altjämt, men Kungen hade annat för händer. [I marginalen:] Fast karlarna i Saxen woro litet twära och stora af sig (thär ä the just så tyska, som the kunna wara), så woro the dock wälmenande. Qwinfolken åter, som the äro myeket godthaliga, lärwisa (?) af sig, tienstaktiga och äfwen litet horaktiga, tiente och woro huldare om knekten än någon kan tro.

[B] f. 331 v. (den 14 mars 1739).

Då Kung Carl XII med största gloire stod i Saxen och hade erhållit af keisar Josephus fri religionsöfning för the lutherska församlingarne i Schlesien, straffade Påfwen Keisarn therföre, men fick till swars: »Jag är glad, han befalte mig intet bli Lutheran med, ty då hade jag blifwit det ock.» Sådan war alla potentaters rädsla för the Swenskas kung och hans armée tå för tiden.

Om August den starke

f. 212 v. (d. 2 febr. 1736).

Om aftonen sen wi kommit hem, tahltes om allehanda kroppsöfningar, hur litet öfning kan uträtta, när intet naturen sielf är lagd och fallen ther till. Ingen kan få större styrka genom öfning men wäl wighet. Kung August i Pohlen skall warit ganska stark; landshöfdingen har berättat, at han en gång tagit en bägare full med renskt win, klämt honom hop med en hand, at winet sprutat up i taket. Han kunde wika ihop ett dussin tenntalrikar som en servet, draga ut en hästsko som intet. En gång när han ridit med Carl XII, tå hästen sprang i fult courier och han red genom en grind, har han fattat i grinden öfwer sig med händerna och spänt till om hästen med knäna, at han icke allenast stante hästens hela force, utan ock lyfte honom up från marken. Kung Carl XII åter war ei så stark men ganska wig, en tiäck riddare, samma gang har han tagit op en handske af marken, tå hästen sprang i fullt galouppe. Gyntersberg,[1] en Dravant, som war med

[1] Troligen afses Carl Gustaf von Günthersberch, drabant 1702—1707. Se *O. Kuylenstierna*, Karl XII:s drabanter (2 uppl., Stockholm 1910), s. 72.

Kungen i Pohlen, skal haft ofanteliga krafter, han bråttades en gång med K. August, som oförmärkt wille försöka hans krafter, begge masqverade, men här förslog K. August intet stort.

Karl XII och Reuterholm

f. 70 (den 1 maj 1735).

Sedan berättade Landshöfdingen om åtskilliga äfwentyr han haft så i S[alig] Kungens som i Kung Friedriks tid. Stundom har han warit i ganska stor nåd, stundom intet särdeles varit öfwerens med kungen, men det warade aldrig öfwer 14 dagar, som det var så ganska wähl och det därföre at han aldrig kunnat med at slinka eller säga annat än han ment, utan altid gått sin jämna väg ända fram, ta hvar det vill. Ofta, sade Landshöfdingen har han haft stort tillfälle at ställa sig in. Kung Friedrik sielf, när han var i Hedemora, så godt som gaf Landshöfdingen tillfälle men han viste sig aldeles indifferant, kunde wähl se, hvart det syftade, men loss som han intet förstodet. Sa har han ock altid giordt både i Stockh[olm] altid, tå de andra sökte både på ett och annat sätt at dra honom på sida eller fa honom at halla med det de wille ha fram.[1] Hwad tillfälle war icke at ställa sig in, när han en gång var så wähl med kung Carl XII, at han nästan aldrig fick vara ifrån honom, men det varade inte länge i sender. Under den tiden, det war 1716 först på året, war han ock på förslag at bli landshöfding efter Cederström,[2] som tagit afskied. Landshöfdingen sielf wiste intet theraf, dock hade det lätt kunnat gå för sig; 2 åhr efter fick han wetat. Dertill mente Landshöfdingen största ordsaken warit några intriguer, hvarigenom de andra sökte få honom ur vägen, särdeles skulle Örnstedt warit skulden, hwilken, tä han i K[ungens] frånvaro skulle mönstra regim[entet], begierte, at Landshöfdingen, som tå var krigsråd, skulle vara med vid mönstring. L[andshöfdingen] nekade och sade sig intet ha några ordres thärtill (är ock för gement för en krigsrad at vara med, när en general mönstrar; när Kungen sielf mönstrar, dä kan det wara). — »Thetta lärer», sade baron Axel, »tvifvelsutan förtrutit Örnstedt, som är en

---

[1] I marg. jämsides: Det skulle då intet kostat honom mycket. sade Baron Axel, at bli Landtmarskalk och kanskie sen Riksråd, efter det altid är brukligt. at Ständerna hedra sin Landtmarskalk med nagon hög tieinst el. titul. General Leionhufvud böds at fa Riksrads titul, men han wille intet.

[2] Någon landshöfding med detta namn fanns ej vid denna tid. Möjligen afses frih. Germund Cederhjelm. landshöfding i Skaraborgs län 1716, samma år transporterad till Södermanlands län.

ganska ambitieux karl, fast han har en ganska underlig ambition, är torr och twär, men icke des mindre i sina tankar så stor som en kung, fast han intet bryr sig om förnäma titlar och hederstienster; bryr sig om ingen, ser öfver axeln andra, är ensam i sin sphær och tillika högst.[1] — »Nästan en ambition af samma slag har ock Landshöfdingen», sade Baron Axel, »han har intet sett sin ambition i at wara i stor heder eller slingra sig opp derigenom at han håller med eller gillar något som intet rätt är, utan ser alla noga på fingren, bryr sig intet om hwad de locka och smickra, utan loss som han intet förstodet eller ock wiser af, så det tar efter. På det sättet måste ju alla ha en rädsla för honom och wörda honom mer än [om] han hade de högsta äretitlar och tienster, särdeles som man nu börjar se, at titlar intet ha något reelt med sig, och detta är rätta grepet at twinga folks sinnen till at vörda sig — Sielf sade Landshöfdingen om sig, at han långa sedan kunnat vara både Landshöfding, R[iks]rad och mera till och wähl i kung Carl XII tid, men han har intet skiött therom. Fick ock nu i dag, som b[aron] A[xel] hölt före, bref om at han skulle sökia bli baron men han giöret aldrig.

Om general Örnestedt

f. 33 (den 2 apr. 1735).

Baron Giöstaf berättade om general Örnstedt,[2] at han ska vara en tiäck karl, modig[3] och ganska genereux. Han bor nu på sina gods, sen han tagit afsked, men lewfer magnifict, går altid klädd som han wore vid hofwet, har laqueier efter sig hwart han går, håller altid öpen taffel för hwem som will komma, så at bordet är altid dukat och rätter inburna för 4 à 5 personer, fast han är ensammen; han har altid lika många winer framme, fast han sielf kanskie knapt smakar dem. Han är ogift, efter han i sidsta kriget blef bleusserad på ett vist ställe, hvarföre han intet kan gifta sig. Är en tiäck soldat och skulle vara den endesta, som bäst vore tienlig till fältmarskalk för svenska armén, om så omträngde: har lagt in stor heder med sina tappra giärningar i kung Carl XII tid, hwarföre han ock af kungen war mycket afhållen. — En gång när kungen var inne i en kammare tillika med Liven och Giörtz at consulera om något och hade befalt,

[1] bryr sig om ingen — högst *är tillskrifvet i marg.*

[2] Frih. Philip Örnestedt (1674—1739) öfverste vid lifdragonregementet, generalmajor af kavalleriet 1727.

[3] *I mskr.* mogig.

at ingen skulle släppas in, utan wakt stå för dören, tå kom Örnstedt och ville thala vid kungen, men vakten förböd honom gå in och satte korsgiewähren för honom. Örnstedt gick en stund utanföre, änteligen sparkade han på dören med stöfweln, at dören gick op och låset sprang på gålfvet framför kungen. Sen steg Örnstedt i dören och sade: »Det får ingen thala med E. M., for det krymplingar är inne» (— ty Liven var halt och Giörtz enögd). Sen gick Örnst[edt] sin wäg, tå kungen sade: »Nu lär Örnstedt blifwit ond!», och skickade kungen till honom ett par skiöna hästar, men Örnstedt skickade kungen 6 hästar af en färg eller ett spann igen med broderade täcken på. — Örnstedt brukade altid gå magnifiqt klädder och hade spetsmanschetter på sig, som kostade 100 rdr paret. Nu led kung Carl XII aldrig mansch[etter]; derföre, när Örnstedt kom till honom, satt kungen sig vid honom och plåckade sönder manschetterna, men Örnstedt hade altid nya igen. En gång satt kungen och plåckade på manschetterna, då sa Örnstedt: »E. M., jag har sielf köpt dem» — och sen fick han vara i frid.

Så snart Friedric blef kung, så begiärte Örnstedt afskied. Tillfället gafs, när kungen skulle mönstra hans regimente, så skicka han efter Örnstedt, med Örnstedt lät säga, at han hade ont i foten och kunde intet komma. När regimentet skulle mönstras, så red han på en häst, hade toffel på den ena foten och stöfwel på den andra. Efter mönstringen begiärte Örnstedt afskied. Kungen wille wäl haft honom qvar, men kunde intet neka; bad honom tå bli hos sig så länge en stund, men Örnstedt svarade: »Hat E. M., etwas mehres zu befählen?» änteligen måtte kungen säga, at han intet wille honom något mer, och så satte han sig på hästen och for sin wäg. Kungen hade ock welat föröka hans tittel, men Örnstedt skiötte intet thärom.[1]

Om Stenflycht och Palmstruch

f. 37 v. (den 6 apr. 1735).

Öfwer bordet i dag tahlte Landshöfdingen om wåra manfolk, hur flepuga[2] och bortskämda de äro merendels, likare käringar än karlar. Det är ganska tokugt, ska det wara karl, så måste han wisa, at han sa är, wara klädd som en karl, och intet nätter och utputsader som ett nippert fruentimber eller som han nyss

[1] *I Marg.:* »K[ungen] swarade nei, men wille at han skulle bida. Örnst. swarade: Har intet E. Maj. något at befalla, så har jag intet tid at wenta.»

[2] flepug: »som ej är besked med» (Rietz).

wore uttagen ur ett dockskåp; passar sig ganska illa för en kar at wara sprätthök, sielfwa våra qwinfolk tycka mer om en, som är karlawuhlen; den, säga de, ser hurtig ut, och hållan mer i wärde, t. e. soldater, ty de wisa sig altid hurtiga och manliga, åtminstone bräka[1] af sig mycket, fast merendels på dem hiertat sitter i byxorna, och om man knäpper pån. — Capit[einer] wid guardie i Stock[holm] och fändrikar, fast de mäst äro pojkar, som ha de tiensterna, han kommer op till slottet bräkandes, som han wille ensammen stiga till Italien och kiöra ut Kejsarn. Den tycker man ändå mera om än en fleper och q[w]inno-karl, fast det intet är stort wärdt med honom. Landshöfdingen beskref af thetta tillfället Stenflygt,[2] som nu är General hos K. Stanislaus. Han är karl med beskied, är torr och twär, som han i 14 dagar blifwit torkad i rök, är ganska tapper och oförskräckt, så at om man wille skickan i elden, så gik han på, är outtröttelig, stark partigängare, men är som en fogel at akta sig, just aldeles efter Sal. Kungens sinne, hwarföre han ock af honom war mycket älskad. Är eljes en god och ärlig karl, har inga odygder, utan ren i sitt wäsende. Han är allenast en rusthållares son i Skåne, och genom sin hurtighet och tiäckhet arbetat sig opp, han har ett fullkomligt karlasinne.

Palmstruck,[3] en swensk, som är öfwerste hos K. Stanislaus, är ock en tiäck karl, men usel och fattig. Baron Axel sade, at han nu lär repat sig något i Pohlen, thermed at han fått ordres at wärfwa et regimente, men har skaffat samman ett compagnie allenast och ända fått såld för ett helt regimente på 3 manars tid. Han lär ock, sade Landshöfdingen, warit med Stenflygt på partier, när det wankades 4 à 5 tunnor guld, intet långe sedan. Baron Giöstaf berättade, at thenna Palmstruck, i K. Carl XII tid, tå the swenske i Pohlen wunno en seger, som den tiden intet war rart, har kommit at efter segren förfölja twenne fiender, hwilka föllo på knä och bodo om skoning, han i sin hetighet, som war särad och slagits hela dagen, brydde sig intet om theras böner, utan slog them ihiel; sen skall han berättat, at thessa twå altid kommo för honom om[4] nätterna, plåga och förstöra hans nattro.

---

[1] bräka: skryta (Rietz).

[2] Johan Segersten, adlad Stenflycht (död 1758), general i konung Stanislaus' tjänst 1733.

[3] Georg Reinhold Palmstruck (1686—1757), öfverste i konung Stanislaus' tjänst 1734.

[4] *I mskr.* och.

Om Charles Emil Lewenhaupt

f. 30 v. (den 1 apr. 1735).

— — Det war nog swårt, sade landshöfdingen, när i åhr Landtmarskalk wid Riksdagen wäljas skulle. Här är ingen i hela riket, som wore fullkomlig thärtill, kanske i Radet, men där är ei eller stort som doger, men af Rådet får ingen tas, ty det är mot regerin[g]sformen, utan af Præsidenter, Landshöfdingar och General Majorer, intet under thessa. I åhr woro twå competitores förnämligast Gen. Maj. Carl Emil Löfwenhaut[1] och Præcid. Åkerhielm. Det war allenast 7 rösters differance, som Lejonhufud, som ock blef L[andt]marsk[alk], hade mera, och just derpå at han blef, dependerade gr[efwe] Horns lycka at thenna blef, ty Åkerhielm war emot grefwe Horn, derföre och manga intet skämdes före at ropa på wahldagen: »nu har grefwe Horn wunnit en bataille af kungen,» och giorde the thet till then ändan at giöra grefwe Horns partie odieuxt. grefwe Horn är en man om 70 åhr. Kungen sielf war aldeles emot at Lejonhufud skulle bli Landtmarskalk, men när han war blefwen, så war alt wähl. Leijonhufud war ock den tienligaste the kunnat fa nu för tiden, wiste sig aldeles intet partisk, fast han mycket hade kunnat giordt; han är ganska åhrlig, har hierta, mod och är orädd, men har intet stort förstånd på långt når intet så penetrant som Åkerhielm. Det förnämsta, at han är åhrlig och har hierta, hwilket äro the förnämsta egenskaper, som fordras af en Landtmarskalk, och sedan at han känner folket, det andra kan han ha af förfarenhet. Det kommer mycket derpå an, at Landtmarskalken är tiäck, ty han kan giöra Riket stort gagn. At Lejonhufud har et genereuxt sinne, skönjes tharaf, at tå Kung Carl XII en gång tog ett gods ifrån någon hans släktingar, och kungen lät på långt håll förstå, at han wille det Lejonhufud skulle be honom therom, så wille han giöra honom then faveuren och skänkat tillbakas; men Lejonh. sade: »är det orätt, så må kungen taga thet, ty intet will jag ha något, som är orätt.» Kungen for altid efter at giöra honom någon faveur igen, men Lejonh. wiste sig altid lika nögd. En gång när Lejonh. kom ridandes och hade en hop hästar med sig, så sa kungen: »Ni har så klen equipage och eländiga hästar, Lejonhufud.» Kungen hade welat skänka honom andra, men Lejonhufud svarade: »De gå wähl an, E. M., jag hielper mig wähl fram med them. Åter en gång när

[1] Charles Emil Lewenhaupt (1691—1743), den bekante befälhafvaren i 1741—42 års krig, landtmarskalk 1734 och 1740. — Om landtmarskalksvalet 1734: *Malmström*, Sveriges politiska historia . . . 2:a uppl. II (Stockholm 1895), s. 180 ff.

andra fingo ordres, denna till thet, then andra till ett annat regimente, så sa kungen åt Lejonhufud: »Will ni ha ock ett regimente eller will ni bli hos mej?» Lejonhufud swarade: »Det är mig lika mycket; befaller E. M., at jag ska bli qwar, så är det bäst, ska jag bort, så är det bäst.» Kungen tykte intet stort om, at han swarade så lika nögt. När han war Lieutn. öfwer Dravanterna,[1] war han wähl antagen hos kungen och för then skull skulle wara i Stockholm alt jämt, men Lejonhufud tykte intet om hoflefwernet, han älskade mer enslighet, sökte sig bort från Stockholm och tog istället en Öfwerst. Lieutn. indelning wid Södra Skånska cavallerie. Men han fick samma åhr igen regemente, blef sen ock Gen[eral]. Han står ock wähl hos den här kungen.

Åkerhielm, som förr omtahltes, är en tiäck karl och den bästa, som de ha kunnat fått till Landtmarskalk, efter han är mycket åhrlig, har hierta, är dristig, godt förstånd, ganska penetrant, men är enwis, hämdgirig, therföre man ock fruktade, han skulle wara för mycket partisk, efter han är emot Horn, är eljes den tienligaste och tiäckaste till Landtmarskalk. Dock wiste han sig under Riksdagen ganska beskedelig, fast han ofta hade öpet hugg på grefwe Horn. »Grefwe Horn», sade B[ror] J[ohan], »har ofta warit på wippen at bli olycklig men altid mentinerat sig. Nu är han försont med kungen igen. Och lärer wähl härefter få bli med frid, efter hans tid nu mäst är förleden.»

Axel Löwen i fångenskap

162. (den 25 nov. 1735).

I middags discurerades om hwarjehanda stats och historiska saker, dock intet särdeles märkwärdigt. Först berättade Bror Johan om en Löwen,[2] som norrbaggarna intet gie något godt loford och äro ganska förtretade på, ha ock skiähl ther till. Och må man så mycket mer tro them theri, som the annars tahla wähl om alla menniskior. Dhenna, tå han war fangen i Norrige, skall på åhrlig paroll blifwit hallen mycket fritt af Commendanten, fått gå ikring hwart han wille och ätit wid hans bord, stälte sig och som han wille fria till Commendantens dotter, och änteligen fick icke allenast en braf summa pengar, utan ock på paroll frihet at

---

[1] Lewenhaupt blef löjtnant vid drabantkåren 1716.

[2] Axel Löwen (1686—1772), öfverste 1715, omsider riksråd och generalguvernör öfver Pommern. Om hans tillfangatagande i Norge 1716: J. A. Lagermark, Karl XII:s krig i Norge 1716 (Upsala 1883), s. 31.

resa bort några mihl, skulle strax komma igen. Then här rymde så af åt Swerige, och fik commendanten till lön för sin goda wilja emot honom icke allenast miste sina pengar, sin dotter bortskämd, utan måste ock mista tiensten på kiöpet. Et fuhlt stielmstycke. Thenna samma är nu gref Horns måg.

Rutger Fuchs vid Stäket 1719

f. 138 (den 19 sept. 1735).

Efter middagen foro Baron Gustaf och jag med drängen Jan ut till Hästöen. Ach! liufliga enslighet, huru du kan paminna menniskian sitt ursprung! Ach, liufliga nögie!

Under wägen berättades mig, at wid Stäket, thär wåra wid sidsta ofriden så tappert kiörde af Ryssen, war allenast 1/2 regemente, ändå af Sörmanländningar, hwilka stodo i en skogslund och skiöto ned Ryssarna, så fort the kommo optroppandes af galeyorna. Ryssen wiste intet, huru många thär war, efter han ingen såg, och hade intet annat at skiuta efter än röken och lunden, han skiöt all barken och qwistar af träden samt jordtorfworna op af jorden. Wåra, som få woro, skiöto at bösspipan war hetare än man tohlte hålla i, och måste på slutet taga tenknapparna ur kläderna och tugga ihop till kulor, alla theras officerare tordes intet hålla stånd, allenast en gemen war, som commenderade. General Fuchs[1] war ei el. ther, utan han så snart fienden kom for efter the andra regementerna, som lågo thär i negden, så at när han med 5 regementer kom tillbakas, tå måste Ryssen dra sin kos. Man berättar, at en swendsk soldat, som sprungit wilse i röken och kommit oförwarandes mitt i Ryssens hop, tå the ryckte af, then samma blef strax fången, och tå han af Ryssen plågad at bekänna, huru mäktige the swänske warit, sade, at thet allenast war 1/2 regemente, tå förundrade sig Ryssen thäröfwer, sände honom tillbaka och skref ett bref med honom hwari han kallar de swänska för trollkarlar. Karlen lefwer ännu; I. Arndt.

---

[1] Om Rutger Fuchs (1682—1753, öfverste och chef för Södermanlands regemente 1716, general och friherre 1719) och om striden vid Stäket se C. Snoilskys minnesteckning i Svenska Akademiens Handlingar ifrån år 1886, XIV (Stockholm 1900), s. 53 ff.

Marstrands kapitulation 1719. Tsar Peters planer 1716

f. 162 (den 25 nov. 1735).

Widare tahltes om Marstrand, som i sidsta kriget så skamligen blef förrådt och upgifwit af commendanten thär, Danckwardt,[1] tå ingen nöd omträngde och fienderna sielfwa hölt henne för en impregnabel fästning. Ei bättre bar sig amiralen åt, som låg thär med Swenska flåttan och lät båra ned skieppen, tå han hade fri fart at fara hwart han wille och intet pågalt. Thetta blef intet en gång efterfrågat. Dansken gick sen och tog up skeppen igen. »Häröfwer», sade Bror Johan, »skall commendanten på Holmen wid Trundhiem, en tiäck karl, giordt thenna reflexion: wi sittia hela 8—10 åhren, niuta kronans lön och giöra intet gagn för en styfwer, men när thet kommer på en cupp an, wi ska tiena fäderneslandet, så ä wi stielmar, är icke sådant wackert!» — »Marstrand är ganska illa bygt», sade Landshöfdingen, »thär är ett ganska stort blackhus bygt och intet batterie ned wid klippan at skiuta ifrån, så at the ska kunna gå med skieppen ända in under klippan på somliga ställen, och the ska intet se them en gång, mindre kunna skiuta på them, om icke med musquetter.»

Widare tahlte L[andshöfdingen] om Czarens påfund och intention i sidsta kriget med Dannemark,[2] som skulle heta aliance emot Swerige, men i sanning war intet annat än narra dansken; det gick så långt, at Czaren begiärte nycklarna åt fästningen i Ciöpenhamn, men när kungen swarade, han wille betänka sig thärpå först, skall Czaren enskylt gifwit honom ganska owettiga och hårda ord, och så blef den dessein ophäfwen, som eljes skulle satt hela Europa giöra. Thet war så tillämnat: Ryssen skulle ta Dannemark in, och så skulle han flux giöra frid med Swerige, Norrige skulle han lemna åt Swerige och wel utan prut alla Sweriges länder med, therom Giörtz redan pa Åland tracterade, men then friden hade intet warit Swerige för god. Sedan skulle kungen i Swerige tillika med Ryssen gie sig på Engeland, thet han ock wäl war benägen till, efter han war sa förskräckel[igen] förtretad på Engeland. Hade så Engeland gått under, då ha wi fått se, hur thet gått med oss och flera med.

---

[1] Henrik Danckwardt, kommendant på Karlstens fästning sedan 1716, afrättad 1719. — Om Tordenskiolds anfall pa Marstrand och räfsten med Danckwardt: *Malmström*, Sveriges politiska historia . . ., 2:a uppl. I (Stockholm 1893), ss. 152 f., 154 n. 1.

[2] Jfr *E. Holm*, Studier til den store nordiske Krigs Historie, I, i [Dansk] Hist. Tidskr., V:3 (1881—82), s. 1 ff.

Therefter tahltes om Ryska Czarinnan. »Om hon dör utan arfwingar», sade Landshöfdingen, »eller snart (kanskie i barnsäng härnäst, sade Bror Johan, hon skall för 3 åhr sen legat i barnsäng, hennes liderliga lefwerne ha[r] giordt, at 2 st. herrar för samma sak måst rymma landet) »så är ingen närmare än fursten av Holstens son, som än är liten, han är Czarinnans systerson; om han blir en tiäcker karl och kommer på Ryska tronen, thet will intet båda godt för wåra efterkommande, då lär han med eftertryck upwäcka then gamla prætention på Swerige. Thet wore högst till önskandes för Swerige, at han blefwe en slaker. Hans far är en stor suputer. men thenne kan wäl bli tiäck karl äntå, alt som han blir upfostrad till.

Polhem och det påtänkta saltbruket vid Bohus

f. 166 v. (den 27 nov. 1735).

»I Norrige», sade Bror Johan, »är wel thet bästa tillfälle, som i werlden kan gies, at koka salt, och felas intet, at thet icke wel skulle kunna gå an i Swerige ock.» — »Thet war wel på wägen en gång», sade landshöfdingen. »Pohlheim hade mycket giöra ther med en tid, skref mycket i then saken.[1] Han tillika med Swedenborg woro ock ned i skären at probera wattnet rundt omkring; i Östersiön war thet swagast, men eljes utom sundet ingenstädes starkare än wid Marstrand, och är thet curieuxt: när man lastar ett skiepp med sin fulla lastning wid Stockholms skieppsbro, när thet kommer utom sundet, så går thet en fot högre, men när thet kommer till Marstrand eller Bohus, så går thet twå fot högre; kommer alt af wattnet, som är saltare och i följe ther af tyngre. Thet gick ock så långt, sade landshöfdingen, at jag med Swedenborg och Pohl[heim] sielf etc. woro ned i Skåne och Bohuslähn at wärfwa folck till saltbruket, som wid Bohus war utsedt at uprättas; han wille inrätta en prähm med ett rör at hämta thet saltesta wattnet up ifrån bottnen, inrätta graderwerk etc. och lofwade at skaffa så godt salt, som the wille och hurudant the wille hafwat, giorde ock åtskilliga prof med wårt saltwattn, så at ingen hade något at skylla (han wille ock skaffa 1t:a salt wid Bohus för 5 d.), men thet woro några, som tykte, thet kom intet öfwerens med theras interesse, föregofwo, at commercien skulle lida thär igenom, liksom Riket skulle rätta sig

[1] Se ofvan s. 81 f.

efter commercien[1] och en hel hop sådana bagateller, them dock Polhem tillförene med fuligod skiäl hade wist orimligheten af. Men här galt inga skiähl, the skulle få sitt fram. Så går thet, när något nyttigt werk ska företagas, så är några endas caprise och interesse, som förstör alltsammans, så at hela Riket skall lida för theras skull.

Om Görtz.

[B] f. 344 v. (den 12 sept. 1739. Stockholm.)

Geu[r]tz war en man af en ansenlig statur och wackert ansichte. Han war intet fäderneslandets fiende, som gemene man gieren ut före, om icke deri han war sin kung för mycket trogen. Ganska högt mod och ei mindre förstånd, hwarföre han ock moquerade sig öfwer Råd, Collegier och alltsamma[n]s; hela statswerket war under hans hand; hans[!] såg de woro dumma, men warit slugare, der han intet så uppenbart låtit sig märka, at han thet såg; thet war hans olycka. Mynteknena war intet hans påfund, så mycket mindre som han rådde Kungen therifran, thet han med vittne kunde betyga. At några skulle slas, hade han änteligen tillåtit, men i hans frånwaro lät Kungen slå många millioner. När han änteligen fick dödsdomen, war ändå hans mod lika stort; han wille beropa sig på Hertigen af Holsten sasom hwilken skulle tagit honom i förswar sasom sin utskickade, men thenne wille intet. Conradi[2] war hans biktefader; han kom in och baden bereda sig, men Geurtz bad Conradi spela först några spel dam med sig. Thet giorde thenne i mening at ock thergenom winna något. När intet war at giöra, gick Conradi bort och lade saken på Geurz samwete, som efter en dag skickade på Conradi 2 à 3 bád at komma till sig; då sank det stora modet.

Om Sparwenfeldt

f. 221 (den 14 febr. 1736.)

Eljes tahltes nu en hel hoper om gamla och nya adeliga familier i Swerige, hur the förra se the andra öfwer axlen. Dock ha the nu på 50 ahr blifwit så blandade, at ingenthera har stort skryta af. Af thetta tillfälle nämdes en Sparfwenfeldt,[3] som för

---

[1] [I marg:] Hade sal. kungen lefwat, tå hade thet wel fått framgång och war på god fot så länge han lefde.

[2] Georg Johan Conradi. Jfr Westen. Svenska Kongl. Hof-Clericiets historia, I:3 (Örebro 1814), s. 13.

[3] Johan Gabriel Sparwenfelt (1655—1727), öfverceremonimästare, den berömde orientalisten.

några åhr sen dog, bodde i Romfartuna, intet långt från kyrkian, war ock ganska insyltad med Rabenius, som tå war thär kyrkioherde, efter the ock begge woro Mechanici. Han hade rest oändeligen mycket, hade stort förstånd och war en stor Philosoph. Intet brydde han sig om, hur han war klädd, hade af hemwäfwit randugt tyg hela klädningen, thär med gick han i öppen marknad i Westeråhs, fast han fick alla poikar kring sig, handlade sielf altid på mångelskstohlar, bara at få thala med them. Thetta skrattade han sen åt och giorde sina reflexioner och anmärkningar öfwer. Sparfwenfeldt, Leibniz och Roberg i Upsala eller D. Hierner skulle wara lika personer ihop. . . .

Nämdes ock en Hildebrand,[1] hwars far af gammal Swensk adel, gifte sig i Holland, war rik. Thenna unga Hildebrand, tå han war i Upsala, war then störste geper som kunde gies, altid hängde strumporna på härdorna och dreglen ran uhr mun; reste sen ut, blef then tiäckaste karl man wille se, men dog strax han kom hem. Thet gick med honom, sade landshöfdingen, efter ordspråket: af olikesta kalfwar bli bästa nöt.

Om Strahlenberg och hans geografiska verk

f. 240. (den 23 mars 1736.)

Eljes tahltes om och berömdes mycket Capit. Strahlenbergs[2] beskrifning öfwer Siberien, såsom en bland the bästa beskrifningar wi ha. Thet tyks intet löpa på auctorn en så mogen skrifart förståndigt och sa lärdt skrefwen bok som thenna, men landshöfdingen berättade, at then tiden boken skrefs reste han ut till Dantzig,[3] låg i Berlin och Leipzig länge, thär han hade god hielp af en hop lärda män på begge ställen, thesse hade för sed at om aftnarna komma tillsammans på en tass kaffée eller pipa tobak — tå the sin emellan raisonnerade om hwarjehanda. En ganska lärd man är i Berlin, som heter Moscou;[4] af honom har han mycket fått och hans penna i stilen brukat, thenna man skrifwer en admirabel stil, har eljes ock skrifwit i Romerska Historien om keisarna en stor hop. Af Berkner eller hur han het, en mycket wähl studerad man, som efter honom reste genom

[1] Troligen Andreas Hildebrand (1666—1691), son till Henric Jacob Hildebrand.
[2] Philip Johan Strahlenberg (1676—1747), den bekante författaren till »Das Nord und Östliche Theil von Europa und Asia», Stockholm 1730.
[3] [I marginalen:] Stralenberg är i Stralsund född och tysk, är en god christen och ährlig karl. [Längre ned:] lånte äntå 100 plåtar af l[andshöfdingen].
[4] Johann Jakob Mascov (1689—1761).

Siberien särdeles för curiositeter i Hist. Nat. har han ock fått mycken uplysning, som han sielf i boken bekänner. Thenna man är nu i Petersburg och med all flit winlägger sig om the förr obekanta Tartariska, Chinesiska, Calmuckiska och alla orientaliska språken. Fritsch, rektor i Berlin, then samma som skrifwit om Silkesmatkar, war ock en i thetta skrå.

Om Jesper Svedberg

f. 217 (den 9 febr. 1736).

Vid bordet tahltes eljes mycket om B[iskop] Swedbergs och Hiernes skrifart, theras skriftväxling emot hvaran; Swedbergs hedersförswar och Hiærnes Orthogra[p]hia Suecana äro till en del tryckta, men somt på begge sidor blef alldeles förbudit, thär lär the varit än skarpare.[1] »Hiærner har wäl god stil nog,» sade landshöfdingen, »men ganska ostadig så i orthographien som eljes, hwilket ock war Swedbergs hufwudskiäl emot honom. Hiærne hade wel god grund nog i svenska språket, men spisade intet till en allmän grammatica. Swedbergen åter hade wel tämmelig god skiähl till thet han sade, men war altför pedantisk och nogräknad, mycket grälig. Skref eljes mycket jämt, ganska lätt, artiga och korta meningar, kunde tydeligen sägia hvad han mente, fast thet intet var särdeles tankar i hans skrift, utan mycket tomt ibland, eljes glamuigt och språksamt.[2] Swedberg råkade intet särdeles wähl ut, när han i Lund med disputerande wille förswara sin Schibboleth.[3] En, som het Bechman, tygade illa till honom för hans bref i Schibb[oleth], t. ex. mellan fougden och magistern, thär han berömmer sig sielf och annat slikt, som han skämde illa ut honom före. Samma gång till all olycka råkade han ock i ogunst vid håfwet. Han predikade en gång för kungen, och i sin predikan bland annat liksom upmante honom at wara än strängare, mer bruka sin makt, handtera them med jernspira, som han brukade språket uhr bibeln.[5] Thetta misshagade kungen sielf, alla vid håfwet åto honom therföre. Ei bättre råkade Swedberg ut, när

---

[1] Se om denna ortografiska fejd *H. W. Tottie*, Jesper Svedbergs lif och verksamhet, II (Upsala 1886), s. 236 ff. och där citerad litteratur.

[2] *I marg.:* Hans stil för en wähl lärd och genomdrefwen karl wore en härlig sak.

[3] Disputationen hölls år 1717. *Se M. Weibull*, Lunds Universitets historia, I (Lund 1868), s. 200.

[4] Troligen afses Svedbergs år 1717 hållna predikan. Se *A. Fryxell*, Berättelser ur svenska historien, 32, kap. 5.

han i Stockholm wid riksdagen 1720[1] giorde sin upwaktning hos drottningen, bland annat liksom rådde henne at mer bruka sin makt, gick nästan therpå ut på souverainitet. Han war tå ensam inne hos drottningen, men till all olycka war Gr. Fersen och en annan till honom så när, at the hörde altsammans. Nu tå thesse och Swedberg andra dagen kommo tillsammans i secreta utskottet, thär och L[andshöfdingen] war med, proponerade Fersen, at han hördt Swedbergen sägia sådant och liksom inradt drottningen at giöra något mot regeringsformen, fragade om en sådan borde tohlas i theras samfund, sade sig antingen intet wilja wara thär eller skulle Swedbergen ut. B[iskop] Swedb[erg] blef strax hufwudstupa uthäfwen och kom thär aldrig mer. Han har altid warit en slinker och lismare, intet ährlig. »Jag wet intet, huru jag skal förstå mig på honom», s[ade] L[andshöfdingen], »i sina skrifter wisar han sig eljes ganska gudfruktig och besynnerlig gudfruktig, men thet hänger intet ihop med annat jag sedt af honom. Han har skrifwit mycket wackert. Sidsta hans predikan för kungen war så eländig som någon skulle warit giord af then eländigeste bondklippare, wiste intet stort, hwad han sade, feltes honom ock minne, hwarföre han ei el[ler] fick predika hemma i Schara så ofta han wille, utan blef på höfligit sätt narrad at låta bli antingen med dagräkningen. . . .

Axel Gripenhjelms minnen från Ryssland

f. 139 v. (den 22 sept. 1735).

Therefter gafs tillfälle af Afwisorna at tahla om the många Ryska knäsar, som kommit Keisarn till hiälp. En Rysk knäs är så mycket som en furste, fastän then tituln nu är så gemen, at nästan hwar och en som blott antar Ryska religion blir ther med behedrad af Czaren. Dock äro ännu af the gamla och äkta familierna många qwar, som uti Ryssland snart sagt mer än i annat Rike äro många gamla och förnäma familier. Menzecopf och Ostermans lycka har i Ryssland warit ganska stor, och må Osterman akta sig, at thet intet gar honom som Menzecopf, utan wore för honom rådeligast, at han lagar sig thärifrån i tid och medan han har lifwet qwar.[2] Thet war för tre åhr sedan conspiration emot ho-

---

[1] Bör vara 1719. Se *Tottie*. II, s. 248 ff.

[2] [I marginalen:] Osterman är nu Riksgrefwe ock torde inom kort och bli Riksfurste. Osterman är intet särdeles nyttig för Swerige och borde längesedan warit utur wägen.

nom, och war med möda man kunde hålla Ryssarna ifrån, at the icke tagit sig före at mörda hwar och en tysk i Ryssland. Thet som kan wara orsaken till Ostermans fara är, at han dragit in så många främmande i Ryska milicen, så at alla officerstienster intill underofficerare innehafwas af bara utländningar. The fransöska ha redan blifwit misstänkta hos them. Tyskar äro thär mäst, äfwen Swenska och besynnerligen swänska adelsmän, som Gripenhielm[1] nämde Duglas,[2] Cronhiort[3] och Boje,[4] hwilka 2 sednare knapt lärer någonsin ärna sig therifrån. Eljes at the woro thär och lärde sig landsens sed och tillstånd, s[ade] L[andshöfdingen] och återkommo hem, skulle wara wårt Rike till stor förmohn, men at wilja sättia sig thär ned alldeles, thet tycks intet komma öfwerens med någon ährlig än mindre swänsks sinne. Menzecopf hade wähl kunnat wakta sig för olyckan, om han warit ährlig i lyckan och medan han war i nåd, tå och Czaren sielf sade åt honom: Alexander, jag råder Eder till, at Ni lagar Er ur Riket, medan jag är här, ty eljes lär det gå gahlit mente han. Menzecop fhade ock i London ståendes några Millioner rouble eller Ducater. Första steget, till olyckan, som i Czarens tid skedde, war så beskaffat: Czaren wille kommendera några Ryssar utur Riket på ett ärende; the samma sade the kunde intet gå, efter the intet fått någon provision; Czaren blef wred och frågade ordsaken och hwem the skulle fått af; tå wordo några knasar angifna, som strax blefwo knutade och sattes i fängelse; thessa sade sig intet warit ensamme utan at ock Menzecopf war i samma fördömelse. Han hades fram, tillfrågades, men efter han war så i grace hos Czaren, sade han sig strax wilja bekänna utan knutande, slapp ock efter han skiöt skulden på en annan, sattes dock i fängelse. Under samma fick Czaren spaning, at han hade pengar ståendes i London, gick sielf till honom och frågade, hwarföre han så giordt; han enskylte sig med Czarens äget råd, som war at han skulle packa sig ur landet, men Czaren sade, thet wore för groft tilltagit at så draga pengarna ur riket, tog af honom alla Bancosedlarna och släpte honom thermed ut. Men efter Czarens död, tå thet tog på heta, at unge Czaren skulle ock bli Menzecopfs mag, tå war lätt at sluta, at han intet måtte ha långt igen; när grodan swäller för

---

[1] Öfverstelöjtnant vid Dalregementet Axel Johan Gripenhielm (1686—1755), sedermera öfverste, generalmajor och landshöfding i Gäfleborgs län; krigsfånge i Ryssland 1709—1721 liksom bröderna Carl och Nils.

[2] Grefve Gustaf Otto Douglas (1687—1763?).

[3] Friherre Hans Henric Cronhjort (1688—1727).

[4] Hans Boije af Gennäs (se Anrep, Svenska adelns ättartaflor, I, s. 247).

mycket, lär skinnet änteligen spricka. Han blef sedan efter unga Czarens död förwist i onåd till Siberien.

Ryska nationen är, sade Gripenhielm, öfwer alt ett groft och bestaktigt folk, ingen tro och ärlighet är i them öfwer hufwud intet kan then ena tro then andra på ett hår, intet fadren son eller son fadren, fast han aldrig så bedyrar thet, och litet nog kunna hustru och man tro hwar annan.[1] Lättingar, röfware och stielmar äro the alla mehrendels. Landet är så ganska godt, at det på matwahror är öfwerflöd och maten faller them just i mun. Therföre behöfwa the intet arbeta, utan när the intet ha at supa på, då ska de ut at plundra; där är ett förskräckeligit supande, qwinfolken ock: om hon intet kommer hem så fuller, när hon warit på calas, så at hon intet kan stå på benen utan twå måste leda henne, en i hwar hand, så är thet intet wähl. Plundrandet är thet wärsta, at thär ingen menniskia kan wara säker, det är wisst.[2] Ryssarna äro rädda och gå intet thit thär the wänta motwärn, men likwähl äro the så falska och ilistiga att stiähla sig på en, särdeles som the alt om nätterna äro ute at plundra och mörda och stiehla. Czar Petter at förtaga plundrandet hade han åtskilliga inventioner, men thet wille på intet sätt gå an. Han giorde then lagen, at hela byen — byen kunde bestå af 1000 grannar ibland — skulle ha akt på, om någon ginge thär ifrån, så at hwar och en först skulle säga byen till (the resa eljes intet utan på commendering någon wärts) och thär någon befunnes warit ute om någon natt och plundrat, så skulle hela byen med alt thet thär wore brännas up. Czarn mente, at the tå på thet sättet skulle ha så mycket mer akt på hwar an, men det woro äntå the som plundrade. Han giorde ock then lag, at hwar och en, som kom in i någon by, skulle wisa sitt pass för byen, och om någon herbergerade en sådan öfwer natten, som intet wist sitt pass, så skulle han steglas utan krus och then andra ock på ett grufweligit sätt marteras.[3] Then lagen giorde ock Czar Petter, at alla the af stråtröfware och plundrare, som wille gie an sig och ophöra med plundrande, så skulle the bli för-

---

[1] *I marg.:* »ibland tattare äro wähl ährliga, men ibland Ryssar aldrig en; ingen är at tro.»

[2] *I marg.:* »Så kunde 2 el. 3 karlar Swenska skrämma bort hela cauren [läs kåren], som på ett ställe stodo wakt, allenast thessa wiste sig oförskräkta at gå fram. Äfven så Gripenh[ielm] med bistolerna och wärjan i slädan (som dock intet är lofgifwit för en fånge) kunde ensammen skrämma 3 röfware slädar.»

[3] *I marg.:* »Allestädes fick frågas efter passet, men intet på Czarens krog, then han håller i Muscou. Thär äro alla fria för inkomsten skull; dock om the wiste, hwad tiufwar och stielmar thär sittia.»

skonta för hwad missgiärning the giordt förutan förräderi mot fäderneslandet. Tå gofwo sig an till 8 à 10000 st., men ändå woro lika många qwar, så at ingen afsaknad syntes. Straff och plågor gäller hos Ryssen ingenting; han är ändå lika god och wänder ändå intet igen, fast man än aldrig så plågaden. Det är et halsstarrigt och härdt folk. Jag har sedt, sade Gripenhielm, huru förskräckeligen många blifwit plågade, innan the bekänt. Där är otahliga domstohlar och domare.[1] Första graden at plåga them till bekännelse är at the klädas af, begge armarna bindas i kors bak på ryggen, och så skrufwas han op liksom öfwer en galga; armarna gå på thetta sättet just alldeles i kring menniskian, men thet kommer på bödlens aktsamhet, at the wahrligen åter föras i sitt rum, tå han skrufwas ned med ett ryckande släppas i sitt förra rum, och sedan slängas armarna fram och tillbakas; så är han åter färdig.

Ett manér är ock: the binda hop begge fötter och begge händerna på karlen, hänga honom på en jernstång, och twå karlar stå och swänga honom af och till öfwer en eld, som med halm ständigt uppehålles; thär swedes han, at alt skinnet går af, men Ryssarna äro ändå lika goda: om han intet bekänner strax för första examen, så få the plågan så mycket the wilja, han bekänner ändå intet, och om han än bekänner, förr än han blifwit plågad, så tros han intet. Thetta är allenast som ett præludium och ingenting, sedan kommer domen efter och straffet, men thet gäller ändå intet, thet biter intet på them förutan lifsstraff. The föra ock ganska mycket process och trätor. Gripenhielm sade, när han war i Ryssland, så måste han altid agera advocat för wåra swenska, efter han förstod språket och ändå altid skulle wara theras dolmetscher. Han passerade thär för en stor jurist och wan altid (hwarföre ock Czaren wille genom sin utskickade öfwertahla honom at bli qwar och bli justitiæ råd hos them[2]: som han ock tillböd alla the fangna ganska stora privilegier, såsom de skulle få bygga sin ägen kyrkia, ta hwad land och bygga hus åt sig, hwar the wille, ta så mycket jord the wille, skulle ock i 7 åhr ha frihet från all tribut och at the skulle utwälja sig hwad profession the hälst behagade. Men thet war ingen, som satte tro till thessa stora löften, för där gäller hwarken lag eller rätt, tro och lafwen).[1]

---

[1] *I marg.:* »Fångarne (delinquenterna) has in i ett håhl bakom domstohlen, tagas thär ut och twingas till bekännelse.»

[2] *I marg.:* »Han hade Cz[arens] bref på tyska, hwar och en skulle skrifwa under, at han sedt thet.»

Men i Ryssland war ingen nöd at föra process; bara man wet giöra sig bekant med domaren och gie honom litet, så winner man strax.[2] Manga skänker bäras till honom i matwahror och allehanda, hwar morgon står thär som en ström ut och in, men dock wid processer thessutom at ta mutor är uppenbart. Woiwoderna sättia domare till, och tå måste then, som will bli, ha at gie en summa pengar för thet han blir domare, som ingalunda skier i miugg, hwarföre ock domarn ofta, när någon will ha påskrift i någon sak och han intet fått nog pengar för eller sollicitanten warit fattig, säger, at han intet kan gie något, efter hans tienst är honom så dyr. Innom 1 åhr eller 2 querelerar Woiwoden sig med dommaren och sätter af honom igen och en annan i stället, som han ock får lika mycket pengar af; innom en månad tör han sätta then samma till domare igen på ett annat ställe och får tå åter en summa pengar. Thetta tienstkiöpandet och mutandet har Czaren på alt sätt giordt ganska goda anstalter at utrota, men thet är ingen wåhn. Han satte af och skickade till Siberien på ett åhr 700 st., ibland hwilka ock war en swänsk präst, en småländning, som afsagt wår religion, blifwit Ryss och domare, gick i röda scharlakanskläder så präktig, tordes dock intet wisa sig för the Swenska.[3] På them, som i onåd sändas till Siberien, brännes mitt i pannan en örn och strös krut i, at thet blir svart, then högra näsboran skäres op med en knif, och en snibb skärs af thet ena örat. Men the gie äntå intet; om thet någon ting så mycket war, at the et åhr höllo sig någorlunda och togo allenast i miugg, men innan andra åhrets slut war thet åter lika uppenbart. Den som har pengar at gie, han slipper, fast thet ock wore liffsstraff.[4] — Grip[enhielm] berättade en löjlig process han haft, thäri han fick giöra narr af en Rysk präst, som swor bort sin siäl för 3 styfwer. Det hände sa: det war marknad i staden Gripenhielm sam[t] en Regementsskrifware följdes åt på gatan; en Ryss möter them, och wid han går förbi Regementsskrifwaren, sätter han armbogen för sig och stöter honom i bröstet. Rege-

---

[1] *I marg.:* »Landet är ganska godt, men folket doger intet.»

[2] *I marg.:* »Han får om morgon mer än han behöfwer hela dagen, bröd, fisk, hela såen ibland, ost, sallat. Särdeles äro alla mohna om at kiöpa och gie domaren, när något rart kommer. Penningar gie the 2, 3 och 1 styfwer mehrendels, men myckenheten drar. Han står wid ett stort bord, penningarne tar han sielf emot, men har eljes 2 drängar, som ta emot matwahrorna.»

[3] *I marg.:* »Samlas till Siberien at arbeta på bärgwärk.»

[4] *I marg.:* »Om en af hastighet och utan upsåt slår ihiel en, får han böta från sig med 6 rubel, men mördar han, gäller thet lifwet, fast thet går nästan hwart om annat at slå en bonde ihiel är som en hund.»

mentsskrifwaren wär hastig till sinnes, wände sig strax om, slog Ryssen i kull, basade honom grymt och trampade pa honom eller som de kallat dantsade på honom, ett wanligt maner att slås i Rysland. Ryssen, som tyckte sig fått mer stryk, än han kunde tohla, går till Woiwoden och klagar; thet skickades efter Regem[ents]skr[ifwaren]. Nu ha Ryssarna den lagen, at then, som begynner först querelen, han är ordsaken och har skulden för alt, ty the säga Gud skall döma allenast then, som är skulden till giärningen. Ryssen tillfrågades så, hwem begynte först. Han skiöt alldeles skulden ifrån sig och giorde sig klar. Änteligen frågades efter, hwad wittne han hade ther till; tå sade han ingen, utan skulle ut och skaffa sig. Han går ut och möter så en Rysk prest på gatan, berättar saken och ber honom komma och wittna med sig. Presten sade: huru skulle jag kunna thet, jag war ju intet tillstädes. Å jo, sade then andra, ni kan wähl tro mig på min ord, at det war så, at han angrep mig först. The följdes åt på en krog; thär kiöpte han för 3 styfwer bränwin åt presten. Imedeltid, efter Gripenhielm wähl kunde gissa, at Ryssen wille bruka något underslef, therföre tahlte han med en swensk, som gick strax efter honom ut och oförmärkt skulle följan i hamn och hähl och se, hwad han toge sig före. Then samma raporterade altsamman igen, förr än Ryssen kom op med presten. Presten kom, tillfrågades om saken och bekände, att Regementsskrifwaren angripit then andra, tå han kom gåendes på gatan och lär utan twifwel förr haft ondt till honom; efter han war prest, så skulle man änteligen tro honom på sin ord, och han behöfde intet swärja. Men, sade Gripenhielm, thet skulle intet skada, om han swor (Gripenhielm, som förstod språket, war med såsom dolmetscher, eljes är i Ryssand then lagen, at ingen får ha advocat för sig utan hwar skall tahla sielf har han skrifwit och man märker, at någon annan skrifwit för honom, så mår han ganska illa, är han adelsman, så får han änteligen ha sig en dräng, som för ordet för sig; är ock en ganska god sak, at inga advocater lidas och skulle samma lag äfwen i Swerige wara ganska hälsosam) Presten gick fram till beläterna, korsade, bugade sig och swor nästan samma ed som hos oss. När presten swurit, skrattade Gripenhielm till, at thet skall i stufwan. Domaren frågade hwad orsaken war, han swarade: må jag icke wäl le at at en rysk prästs siäl intet ska kosta mer än 3 styfwer. Sedan tog han sin wittnen fram och bewiste, hur alt hängde tillsammans. Presten blef förskräckeligen utskämd infor alla, thet war öfwer 100 personer och tumades(?) utför trapporna.

At straffa en prest är intet tillåtit, förr än man först tagit presten af honom eller rakat bort håret i hufwudet och skägget.

Bönderna i Ryssland handteras intet som menniskior utan som oskählig diur, särdeles af adelsmännerna och knäsarna. En sådan knäs kan ha hela 15000 bondgårdarna,[1] en sadan far pina och plåga sin bonde hur han will, knuta och gie podogg,[2] det. är som dageligit bröd, fast han ock ingen ting giordt. Knutandet sker med en stor piska och tiock tråss på med knutar alt öfwer, skiortan dras af, och smides på, så länge huden är qvar. Podogg är, tå karlen lägges naken framstupa på gålfwet: en karl sitter på hufwudet och håller fötterna på begge händerna, en annan står i knäwecken på honom; begge ha the i handen hwar sina 2 smahla käppar och tröska på ändes efter ryggen hwar sitt slag, så länge någon hud är igen. Utan slika straff kan Ryssen intet lefwa; slikt måste han ha hwar dag, therföre fick Ass[essor] Swab lof at gie de här Ryssarna, som woro här uppe at lära bergsbruket, pådogg så ofta the giorde något illa, efter the eljes intet kunde wara till. Gripenhielm, fast han war fången, lät ock gie podogg. En knäs har ock lof at ta lifwet af sina bönder och behöfwer intet giöra then ringaste räkenskap therföre; wore thet intet manspilla och at bonden wore angelägen för åkerbruket skull, så brydde sig ingen om om han slag them ihiel. Men efter thär är land till öfwerflöd och en war får ta så mycket han kan skaffa sig folk at bruka. Drängar och folk kiöpa the hwar om an och weta så wähl at wärdera them efter styrkian och åldren, en fullkomlig och föhr dräng kostar 15 roubel, en halfwäxt 10 eller mindre, qvinfolk bruka the intet kiöpa, dock i arfskiften wärderas ock the noga.

Ett ganska godt och fruktbart land är thär, som wähl kan skönjas ther af at the 3 ahren[3] Gripenhielm war thär, war ett pris på säd, och tå kostade rågtunnan 1—4. Theras tunnmatt haller änta 5 sådana halfspän som wi bruka, neml. 1t:a och ½ span. En gång kiöptes ock tunnan för 10 styfwer, en tunna hafra 6 styfwer. En förskräckel. bärande jord, Gripenhielm har just proberat och funnit 1 alns diup swart mylla. Thär wäxer wilt kiersbärsskogar, krikon och allehanda slags frukt, at hela landet är just som en wår Herres lustgard, men under, at kiersbärsträden

[1] *I marg.:* »Om han allenast finge en roubel af hwar gård, wore thet 15.000 roubel eller ducater ahrl.

[2] podog: ry. batogi = prygel.

[3] Alla de tre bröderna Gripenhielm stannade enligt Anrep i rysk fångenskap hela tiden 1709—1721.

wäxa så små, hwilket lärer komma ther af, at luften twingar them på något sätt. I willmarken och skogen, springa willgetter, får, rågetter, kalkoner, höns, till öfwerflöd; äfwen fogel, så at på mat är thet thet bästa land, som kan gies, så at maten just faller i mun på them; the behöfwa allenast taga för sig, theraf äro thär många röfware, lättingar, men thet är intet nog med maten. de supa ock och at de må få at supa af, så ska de ut och stiehla, plundra. Ett ganska godt land men ett liderligit och bestaktigt folck.[1]

Sidst sade Gripenhielm sig observerat, at det luktar gemenl. af alla Ryssar, de ha alla en besynnerlig lukt, äfwen så ock Judarna, så at den, som är wahn wid lukten, kan grant känna strax, när en Jude eller Ryss är i samma rum. At Ryssen luktar, torde komma af hans besynnerliga spis. Besynnerligen är han ganska snåhl på lök, then han i sitt språk kallar luk. Hans kosteligaste sallat till stek är sönderstampad hwitlök, och en stor delicatesse. Näst för Kehrmässan, tå the hålla sin fasta, tå få the intet annat äta än fisk och lök, då trär han i sig af den här långa Kurlöken, som där wäxer.

[1] *I marg.:* »Fisk ett slag lång som stora sahlen, har inga ben utan brosk såwähl som andra fiskslag thär. Rummen ätes för en kostelig sak. En sådan stor fisk 6 styfwer.

Gustaf Vasa på lit de parade och hans griftefärd

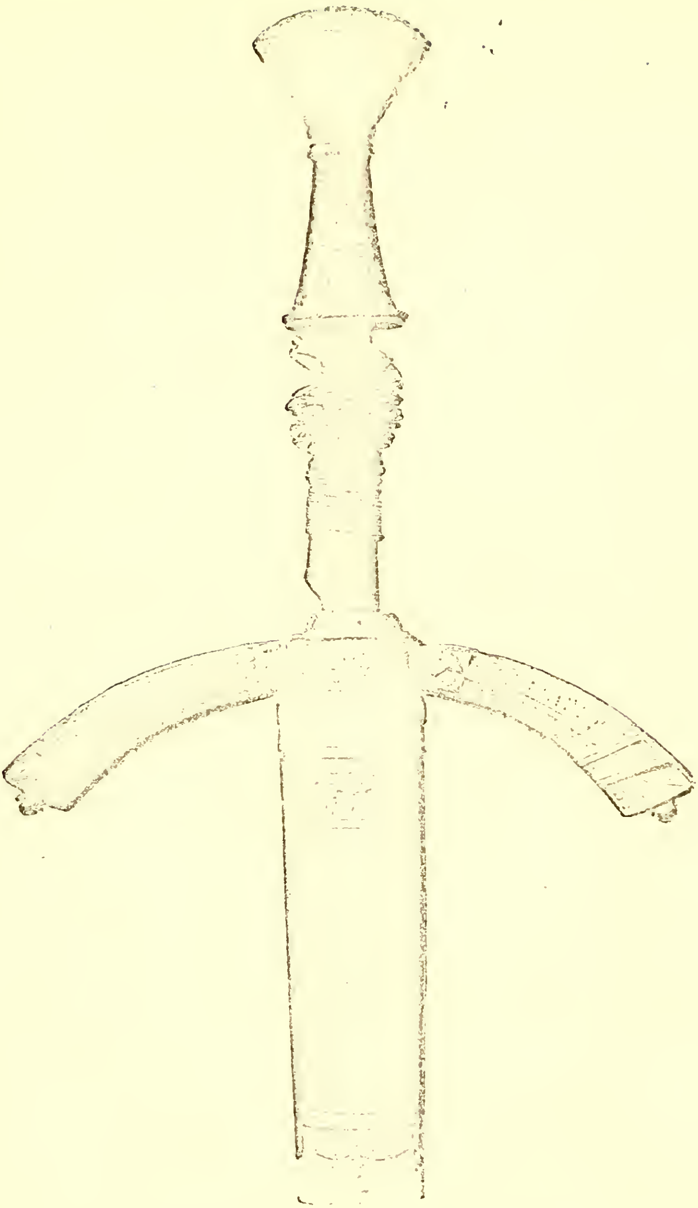
Lucas Uphalls berättelse meddelad af **C. M. S.**

Föreliggande berättelse, funnen bland en hop ur sitt sammanhang ryckta papper i Engeströmska samlingen på Kungl. Biblioteket (sign. B. IV. 1. 5.) har icke behof af någon vidare rekommendation, och utläggningar synas heller ej vara af nöden i denna åt personhistoria ägnade tidskrift. Det enda vore att erinra, att man om Lucas ej vet mera än att han fick anställning som slottsapotekare år 1552, att han var den ende apotekaren i landet under gamle kung Gustafs tid, att han sannolikt öfver hufvud var den förste som utöfvade apotekaryrket i Sverige samt att hans tillnamn varit okändt. Mäster Lucas biträdde vid konung Gustafs sista sjukdom till dess den danske läkaren hunnit anlända, och han har tydligen fått ett hedrande uppdrag vid likvården. Berättelsen, hvars språk röjer en sydtysk eller åtminstone icke någon lågtysk författare, synes vara uppsatt att öfverlämnas till någon tysk furste. Att söka peka på någon viss, skulle endast leda till gissningar och vore i detta sammanhang i hvarje fall en bisak. Måhända har det funnits många afskrifter att spridas utomlands, men veterligt är denna den enda i behåll. Det förtjänar antecknas att i Fc 6 (Kungl. bibl.) finnes s. 224 en anteckning af Rhezelius ur någon Aschaneus tillhörig bok af följande lydelse: kon. Gustavi E[rici] Siukdomb dödztijdh och kongzlige begrafningz prosess 1560. Det är ej osannolikt att Aschaneus skrifvit af denna relation eller ägt en utskrift däraf. Denna Aschanei bok är emellertid numera förkommen. Till manuskriptet af Henrik Normans resa till Erik XIV's kröning (Kungl. bibl.) — om resan se Hist. tidskrift 1885 — är fogadt ett referat af apotekarens berättelse. I noter återges här nedan de viktigaste olikheterna, betecknade *Norm.*

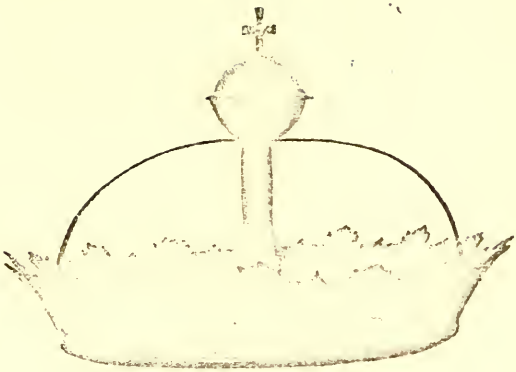
Relationen är skrifven af samma hand på fyra sidor papper i folio. Till vänster nertill har någon annan satt: K. göstaffus begreffnijss.

Zeitungen aus Swedenn.

Den 29 Septemb: jst die Konnigliche M:tt Gustaff Inn gott verstorbenn, am Sontag des morgenns vmb viij [8] vhr, vnnd hatt einn schönn Christlich ennde genommen, vnnd hatt sich des welt-

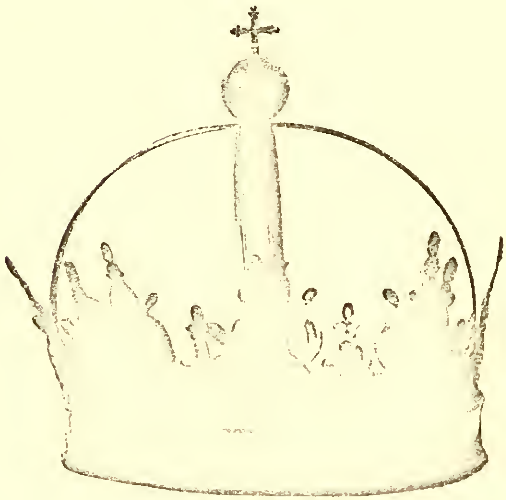
Gustaf Vasas begrafningssvärd.
(I Uppsala Domkyrka).

GUSTAF WASAS BEGRAFNINGS-
KRONA.

GUSTAF I:S
BEGRAFNINGS-
SPIRA.

DROTTNING MARGARETAS
BEGRAFNINGSKRONA.
(I UPPSALA DOMKYRKA).

DROTTNING
MARGARETAS
BEGRAFNINGS-
SPIRA.

lichenn regimentes jnn seiner Krannckheit ganntz nichts bekommert, sonndern hatt alleinn, begeret jnn gottes reich zw seinn, Das gott der seelenn gnade, etc.

So hab ich als seinn Leibapotecker das Corpus balsamirt vnnd statlich einngemacht jnn gewirhset Leinwad, mitt edelem gewurtz dartzwischen. Darnach dem 8 tag ist ehr kunniglich bekleidet wurdenn inn einen Langenn schwartzenn Sammet rock, vnnd voller Silberer vorgulter buchstabenn G vorpremet,[1] vnnd eine silbernne vorgulte kronen auf das haupt gesetzet, vnnd ein Scepter vonn Silber vnnd vorgult jnn die hanndt, vnnd einn vorgult schwert auff die seitten vnnd also stattlich jnn die Sarchenn geleget wordenn vonn den Oberstenn rittern vnnd bischoffenn jnn eine Aichenne[2] Kistenn vnnd mitt bley ausgefuttert, vnnd viel edeler wurtz dareinn gestreuet wordenn beij 20 pfunden. Ist darnach viij [8] wochenn also jnn der kistenn gelegenn jnn seinem könniglich gemach, daruber ein guldenn stuck gedecket wordenn, vnnd vnter der pahr auf der erdenn auch einn guldenn Stuck, vnnd auf die vier ortter silber Leuchter, voller Lichter, die tag vnnd nacht gebrennet habenn, vnnd ist alle tag balsamirt wordenn, das jch das Corpus also lanng erhaltenn, das es nicht gerochenn. Das anngesicht sach so schönn röslicht aus, als eines Lebenndigenn mennschenn, das sich mancher darob vorwundert, darzu hab ich vorpraucht Balsam vnnd wurtz vor 200 taller, etc. Vnnd jnn der 9 wochenn ist die kist zugemacht wordenn, vnnd ausenn mit sammet bekleidet, mitt einem guldenn Creutz daruber. Den 17 decembris, jst die kunnigliche M:tt mitt sampt seinem Zweien Konniginen, die seine gemahel gewesenn, aber vor ettlichenn Jahrenn abgestorbenn vonn Stockholm gefuhret wordenn nach dem ertzpisthumb Vbsaln genannt, ist 7 meilwegs vonn Stockholm gelegenn, vnnd ist mit grossem prahel vnnd herligkeit aus der Stad gefuhret wordenn, mit grosser klag vnnd Weinem vnnd sinnd viij [8] tag zuuorn vnnd viij [8] tag darnach alle glockenn geleuttet wurdenn eine gantze stund, jnn allen Stedtenn vnnd dörffern etc.

Erstlich ist zugerichtet wordenn einn kunstlich pahr, die wie eine Sennfft gewesenn, darinne die zwo kunnigine, als nemlich Konigin Kattharina, vnnd Margaretha gelegenn sinnd, vnnd die Konigliche M:tt gustaf jnn der mitte, die rustung war wie eine

[1] Norm. GUSTAVS.
[2] Norm. *Kenen* = furu.

grosse virkannthe pettstat, mitt vier vorgultenn seulenn vnnd kronenn darauf. Daruber [des][1] einn schwartz sammether himmel[2] mit des Koniges wapenn ganntz kostlich aus gesticket gewesenn vonn seidenn vnnd golt, vnnd auf jder seittenn der pahr einer jdernn Konnigin jhr wapenn, auch kostlich ausgesticket vnnd mit sammet behennget bis auf die erdenn, vnnd fornne zum haupt vnnd fussenn, des Konniges angebornn wapenn, mitt den wapenn jnn holtz ausgeschnitten vnnd vorgult vnnd vnter einem jdem einn engell Cherubinn vorgult, ganntz kunstlich zugericht. Die pahr, darinn seinn die drey kistenn gelegen vnnd auf einer jdenn kistenn, jst einer jdenn jhr Controfait gemacht wordenn, wie lanng vnnd gros, vnnd die zierlick seinn bekleidet gewesenn, wie sie lebenndig ganngenn seinn. Eine jde hatt einenn schwartz Sammet rock ahnn, mit gulden porthenn vorbremet, vnnd ausgesticket vmb die æhrme, vnnd eine jde hatt einne kronne vorgult, vnnd voller edell gesteinn auf dem Haupt, vnnd einn Scepter jnn der hanndt vonn Silber vnnd vorgult, vnnd guldenn haubenn vnter den krohnenn ganntz statlich zugericht. Dergleichen hatt die Konng M:tt auch eine Krohne Scepter vnnd Appel jnn der hanndt, vnnd einem schönenn Koniglichen schwartzenn Sammet rock, mitt einem vberschlage vonn Hermlinn, vnnd der rock voller Silber vnnd vorgulter buchstabenn vnnd[3] einer jdenn Konniginn jhr namenn auf der brust vonn Silberenn vnnd vorgultenn buchstabenn auffgehefft. Der Konniglich M:tt Controfait Lag so leibhafftig, als ob er seinn eigenn Corpus gewesen wer mit seinem Langem grauenn parth, das mancher gewettet er sey des Koniges eigenn Leib so ghar natturlich whar es zugericht das nicht so deutlich kann geschribenn werdenn, wie zeiger dieser poth Marthin wol wirt wissenn zusagenn, der hat es selbs anngesehenn etc etc.

Die processionn etc.

Erstlich ist mhann vonn dem Koniglichen Schlos Stockholm aus ganngenn, ein feinnlinn knecht, mitt einem schwartzem klagfennlinn, 700 starck. Nach demselbenn sinnd die reutter geritter jnn eittel schwartz bey 200. Nach dem habenn geuolget die

---

[1] Utstruket.

[2] Norm. *eine gestuchete krone von golde vnd perlen auff eine schwartzen sammet hemmel.*

[3] Norm. har tillägget: *eine herliche brede keden vom golde am halse an allen dreu Contrafecten.*

schuler vnnd prister auch bey 200, vnnd klegliche schone psalmen gesungen, haben geuolget einne virtell meil wegs etc.

Nach den pischoffenn vnnd prester sinnd geritten iiij [4] Heroldenn mit Jhrem wapenn nach koniglich gebrauch. nach denenn sinnd gerittenn 24 Truchsassen, mit schwartzenn Rennfahnen, jderer Lanndschaff jhr eignen wapen vnnd die pferd alle mit schwartzen duech bedecket.

Nach dem hat geuolgt ein ritter, der hat den Konniglichen Rehnnfahn gefuhrt ahn einer vorgultenn stangen ganntz kostlich geziret mitt des reichs wapenn ganntz vorgult.

Nach dem ist gerittenn ein annder ritter, der hatt gefuhret des Konigen Schilt vund helm, mitt einer guldenn krohnenn daruber gantz kostlich gemacht, auf schwartz sammet gesteckett.

Nach dem ist gerittenn ein Ander ritter, der hat gefuhret der konig M:tt ganntzenn kuritz ganntz schönn vorguldet.

Nach dem ist geritten der marschalck, der fuhret, des K: [hål i papperet].

Alle dieser Rittersmenner pferd wahrenn mit schwartzenn duch bedeckett, vnnd sie selbst alle Lannge schwartze mentel angehapt.

Darnach ist geuolgt die pahr auf einer Sennfften zugericht darunder sinnd gangenn vir schönner schwartzer henngst, die wahrenn alle bedecket mitt schwartz sammet bis auff die erden auff derselbenn Sennfftenn sinnd alle bey kistenn gelegenn, ganntz herlich zugericht wie zurn dauonn angezeiget.

Nach der Pahr ist gerittenn einn ritter, der hat der konniglichen M:tt Leibhennst ahnn der hannd gefuhret, war ganntz zirlich bedecket mitt einer schwartzenn rehnndecken mitt golt gestickett etc.

Nach dem hat geuolget die K Junge erwelte Konnig Mtt Erich jnn einem Langenn schwartzenn manttel, vnnd das pferd ganntz bedecket.

Darnach Hertzog Johann vnnd herzog Magnus bey einannander.

Darnach herzog Carll vnnd graff Essert aus frieslanndt bey einannder gerittenn, vnnd alle drabanntenn nebenn her bey 150 alle jnn schwartz gekleidet. Nach dem ist wider der Adell geritten vnnd ettlich hoffgesinnd.

Nach denen habenn geuolget die Jungenn Konningin als nemlich freulinn Cecilia, freulinn Anne. freulinn Sophia, freulinn Elisabet. Darnach die Konniginn, habenn alle jm Schlitten gefahrenn mit schwartzenn duch bedecket.

Darnach das frauenn zimmer vnnd Adels frauenn bey 100 Schlittenn, alle schwartz bedeckett.

Darnach wider die reutter vnnd hoffgesinnd bey 200 starck vnnd ahm 21 tag Decembris Ann St Thomas tag ist die begrebu[ng] geschehen vund ganntz kleglich zugannngen. Die ganntze Kerch ist schwartz bekleidet gewesenn, vnnd etliche tausennt[1] Lichter auffgestecket wordenn, vnnd also statlichen mit 8 bischoffenn jnn die erdenn bracht wordenn. Darauf eine schönne predig geschehenn.

Darnach jst der Jungen Kunniglichen Mtt dasschwert mit grosser Ceremonien vberanntwortet wordenn, jst darnach Am Christ abennt mit grossen Triumph. vnnd freudenn feuer auffgemacht, vnnd bey hundert stuck gros geschutz losgeschossenn wordenn. Dieses Jst warhafftig geschehen, zur Vrkunnth Jst dieser Martinn vonn Connetarij darbey gewesenn vnnd selbst anngesehenn etc.

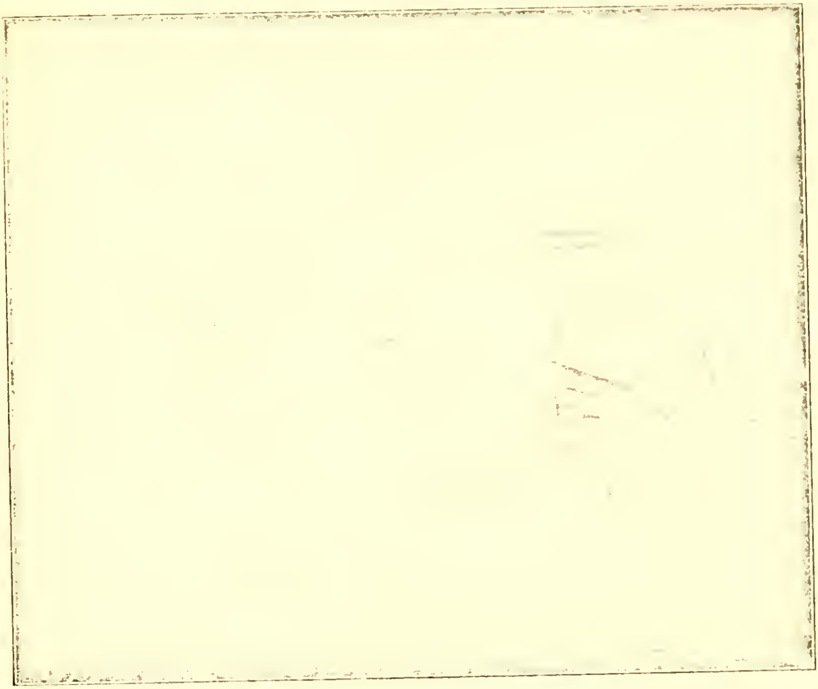
Lucas Vphall.
Konng Mtt Leibapotecker.

K göstaffus
begreffnijss.

[1] Norm. *hundert.*

Magnus Stenbock
1689
Af okänd mästare. Salsta

MAGNUS STENBOCK

SJÄLFPORTRÄTT 1715. VAPNÖ

Tvenne porträtt af Magnus Stenbock

Af Reinh. Stenbock

I denna tidskrifts årgång 1913 läses en uppsats om Magnus Stenbocks porträtt, författad af amanuensen Nils Sjöberg. Tyvärr hade Sjöberg icke kännedom om vissa porträtt, som måste anses som självständiga typer och hvilka följaktligen i en framställning af sådan art haft sin gifna plats.[1]

Till komplettering af denna ikonografiska studie meddelas här tvenne porträtt af Magnus Stenbock — ett af de tidigaste och det sist »ad vivum» målade — hvilka i flera afseenden ha sitt intresse. Porträtten tillhöra samlingarna å Salsta slott i Uppland och Vapnö i Halland.

Den här reproducerade bröstbilden är från år 1689, den tid då Magnus Stenbock, som så många andra svenska ädlingar, sökte sin lycka och fick sin krigarutbildning under ledning af tidens stora fältherrar på slagfälten å kontinenten. Han är på vår bild 25 år och major vid fältmarskalken grefve Nils Bjelkes holländska regemente, af hvilket han förde de två detascherade kompanierna, som deltogo i drabbningen i Fleurus 1690.

Porträttet har sedan gammalt funnits på Salsta i Uppland, Nils Bjelkes stolta slottsanläggning och omtalas i flera äldre inventarieförteckningar. I en sådan från år 1756[2] heter det:

»N:o 18 Förmaket utanför Gäst Cammaren

— — — — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — — — —

På pelaren mellan Fenstren sitter Sahl. Fältmarskalken med sine Officerare vid det Hålländska Regementet, som han war öfwerste före, allesammans på en duk målade.

---

[1] Genom förbiseende har det här omnämnda självporträttet icke heller upptagits i en porträttförteckning, som finnes införd i: C. M. Stenbock, Magnus Stenbock och Eva Oxenstierna, Stockholm 1914.

[2] R. A. Rydboholmssamlingen 33 c).

1 st: N:o 1 Sahl: Fältmarskalken Gref Nils Bielke . . . . —»—
1 st: N:o 2 Öf: Lieut:t Johan Banér . . . . —»—
1 st: N:o 3 Majoren Gref Magnus Stenbock . . . . —»—
1 st: N:o 4 Capitain Rebinder . . . . —»—
1 st: N:o 5 Capitain Dunderfelt . . . . —»—
1 st: N:o 6 Capitain Buchvaldt . . . . —»—
1 st: N:o 7 Capitain Klinkov: . . . . —»—
1 st: N:o 8 Capitain Smelin . . . . —»—
1 st: N:o 9 Capitain Isac Banér . . . . —»—
1 st: N:o 10 Capit: Claes Banér . . . . —»—
1 st: N:o 11 Capitain Stralborn . . . . —»—
1 st: N:o 12 Capit. Ÿxkull . . . . —»—
— — — — — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — — — —»

Numera äro de icke allesammans på en duk målade, utan fördelade på tvenne dukar och hänga i Rikssalen.[1]

Konterfejen[2] af de tolf krigarna äro ingalunda några konstverk, rätt schablonmässigt tecknade, uppradade som de äro bredvid hvarandra, tre och tre, i målade ovaler. De äro att betrakta som en minnestafla eller gruppbild, hvaraf vår tid öfverflödar i mer eller mindre osmakliga former, och ha såsom sådana mera personhistoriskt än konsthistoriskt värde. Porträttet af Magnus Stenbock i denna serie saknar dock icke sina förtjänster. De välkända dragen med den för honom karakteristiska hvälfningen af pannan igenfinnes å andra autentiska porträtt från senare tid och bilden påpekar därjämte en omisskänlig likhet med moderns drag sådana de framställts af Ehrenstrahl, exempelvis å det stora knästycket på Torpa. Han är här iklädd blänkande harnesk, hvit lindad halsduk och har lång, hög allongeperuk. Konstnären är till namnet okänd.

Bilden intresserar oss för öfrigt icke så mycket som människoskildring, utan snarare som tidsbild, i jämförelse med porträtt af yngre datum. Ansiktsdragen undergå förändring. De här ännu ungdomliga dragen med den fasta, energiska blicken förvandlas med åren, man ser hur sorger och bekymmer i det hårda fängelset under de sista lefnadsåren satt sin outplånliga prägel.

Det andra här återgifna porträttet är af helt annan art. Dess signatur: »*M. Stenbock Fecit 1715 d. 12 junny.*» förlänar det sitt

[1] Se Svenska slott och herresäten, Uppland, sid. 25.
[2] Dim. 70 × 56 cm.

särskilda intresse, icke minst på grund af tidpunkten för porträttets tillkomst, fängelsetiden i Fredriksborgs kastell.

Detta självporträtt till häst, som till komposition och karaktär väsentligen skiljer sig från ett annat självporträtt, det Rosenborgska[1] — också det från fängelsetiden — framställer honom med dragen värja till häst af vanlig barocktyp och iklädd harnesk, rock och den trekantiga hatten. I fonden synes Hälsingborg med »Kärnan» och Sundet, i hamnen fartyg med de svenska färgerna.

Kroppen är liten i förhållande till den gigantiske hästen. Det är dock säkerligen ingen tillfällighet eller betingadt af tidens framställningssätt att så är förhållandet. Det synes mig snarare bekräfta den numera gängse uppfattningen att Magnus Stenbock var liten till växten och vederlägger den i folkfantasien lättförklarliga föreställningen, som gör honom till en jättegestalt i stånd till de stordåd, som tillskrifvas honom.

Visserligen är porträttet det sist »ad vivum» målade, men det är därför icke afsedt att vara en trogen tidsbild. De af fängelseluft och sorger tärda dragen återfinnas icke här. Det är måladt »in memoriam»; han har framställt sig i sin glans dagar, återkallande i minnet forna krigarbragder vid sin konungs sida och de segerrika fälttåg, i hvilka han stridt för konung och fosterland. Utan att äga den patos och den segerstolthet, som vanligen går igen i tidens fältherreporträtt af denna typ, visar han sig här med en viss anspråkslöshet, som var honom egen, och sådan han själf fattat sin lifsgärning. Han hade velat gifva sin personlighet, och från den synpunkten måste porträttet betraktas.

Ehuru han gärna undviker en noggrannare detaljbehandling, gör bilden intryck af att i vissa partier icke vara fullbordad. Säkerligen ha krafterna i det svåra fängelset, som undergräfde hälsan, till slut svikit, hvarom han ofta i sina bref från den tiden gör antydningar.

Som konstutöfvare är Magnus Stenbock väl mest känd genom de snart sagdt otaliga svarfvade arbeten, som tillskrifvas honom, men det är kanske icke så allmänt kändt att han äfven gärna arbetade vid staffliet. Frågan om hans produktivitet i den vägen måste i brist på arkivaliska källor tills vidare lämnas öppen.

En kritisk granskning af hans konstnärskap med ledning af ännu bevarade dokument vore ett nog så intressant studium och kunde gifva stoff till ett särskildt kapitel. Antydningsvis må här fram-

[1] Reproduceradt och beskrifvet i denna tidskr. årg. 1913.

hållas, att hans arbeten röja en otvetydig konstnärlig begåfning och de små svarfvade föremålen, som med säkerhet kunna tillskrifvas honom, vittna om en högt uppdrifven teknisk färdighet. Hans målningar däremot nå i brist på skolning icke samma konstnärliga nivå; de utmärkas af en viss stelhet i formgifningen och ytlighet i detaljbehandlingen. Han äger den konstnärliga blicken och känslan för det dekorativa, men förmådde icke alltid öfvervinna svårigheterna vid det tekniska utförandet.

De målningar af hans hand, som numera finnas i behåll äro icke många. De ofullständiga upplysningar i den vägen, som stå att vinna i arkivaliska källor, försvåra i hög grad uppspårandet af hans arbeten. Endast i undantagsfall påträffas uppgifter, som leda till önskadt resultat. I inventariet[1] efter hans död omtalas: två stora målningar (öfver Kristi födelse och Kristi lidande), *två självporträtt* (däraf ett till häst), två porträtt af polacker, ett af en svarfvare, ett af *en gammal man*, fyra småtaflor föreställande bondehögtider och soldatlag, tre *målningar med kalkoner*, *höns*, *gäss och räf*, vaktade af bönder samt fem påbegynta målningar.

Det mesta af allt detta synes numera vara förloradt. I behåll finnes självporträttet till häst, å Vapnö (här afbildadt), och det andra självporträttet, som väl sannolikt är identiskt med det till Bergshammars fideikommiss hörande lilla porträttet, hvilket enligt inskrift är »måladt af honom själf».[2] Därjämte finnes en tafla med höns, kalkoner och räf å det Stenbockska godset Kolk i Estland samt en annan dylik, »två tuppar och en höna,» sign. 1713, å Stockholms slott.[3]

Vi kunna möjligen identifiera ytterligare ett nummer i ofvannämnda inventarieförteckning. I Linköpings stiftsbiblioteks samlingar finnes nämligen en liten tafla, som går under namn af »*Grefve Stenbocks Kjelling*», föreställande en gammal man i helfigur. Om dess historia och mästare finnas inga anteckningar. En undersökning af taflan för oss till tanken pa Magnus Stenbock som dess upphofsman; färgval och målningssätt, uppställning och formgifning peka bl. a. därhän. Dess benämning och befintligheten i samlingarna af en del svarfvade arbeten, som till-

---

[1] Eriksbergs arkiv.

[2] Det är icke något självporträtt i egentlig mening, utan måladt af honom själf (enl. inskriften) efter annan förebild (kopia). Ofvannämnda självporträtt å Rosenborg kan i förteckningen icke asyftas, då detta icke ingick i inventariet efter hans död, utan redan 1712 öfverlämnades till konung Fredrik af Danmark.

[3] Uppmark, G. Konung Carl XV:s tafvelsamling, Stockholm 1882.

skrifvas honom, synes mig gifva stöd åt ett sådant antagande. Hvem den gamle mannen föreställer är svårt att afgöra.

I detta sammanhang måste äfven ett annat af honom signeradt porträtt nämnas, nämligen porträttet af hans fader, riksamiralen Gustaf Otto Stenbock.[1] Detta är en särdeles intim och karaktärsfull skildring af den åldrige amiralen från de sista åren af hans lefnad och långt mera sympatisk än den 1680 af Ehrenstrahl — eller snarare i hans atelier — målade bilden (å Karlberg), som därtill tjänat som mönster.

Med hvilket intesse han omfattade sin konstutöfning framgår bl. a. af brefväxlingen med sin hustru, där detta ofta kommer på tal. Under de långa krigsåren, då han deltog i Karl XII:s fälttåg, hade han måst försaka denna förströelse eller hade åtminstone föga tillfälle till sådan sysselsättning. Han längtar med otålighet på lugnare tider och familjelifvet. Efter sin utnämning till generalguvernör öfver Skåne, då utsikterna tycktes ljusna, skrifver han till sin hustru[2]: »Om min Engell skickar några saker ner till Malmö genom skip så ville jag gierna att alla mina svarfsaker, måleri värk, bysser och sådant gingo medh. Ty gudh vet när vij någonsin kommer att boo i Stockholm.»

Sina svarfsaker och måleriverket fick han verkligen till Malmö, där makarna inrättat sitt hem under guvernörstiden. Men vi veta att han icke länge fick njuta af familjelifvets lugn, plikter mot fosterlandet kallade honom till viktigare värf, fälttåget mot Danmark, som till slut ledde till den ödesdigra inneslutningen i Tönningen. Svarfstolen och paletten fingo följa honom till fängelset i Fredriksborgs kastell, där hans konstutöfning för honom förkortade mången svår stund. Hvilken förströelse var inte utarbetandet särskildt af det här nämnda själfporträttet och hvilket sällskap hade han inte i sin konst — hvilken lättnad i det hårda fängelsets dystra enslighet.

---

[1] Sign. »Magnus Stenbock fil. fec». Porträttet äges af artisten A. Zorn.
[2] Bref dat. Carlsbad 1707 4/5.

Personhistorisk litteratur

O. G. von Heidenstam: Marie-Antoinette, Fersen te Barnave. Leur correspondance. Paris 1910.

Mildred Carnegie: En drottnings riddare. Axel von Fersens lif. Hugo Geber. II uppl. 1913.

Heidenstams lättlästa lilla arbete, som har hela karaktären af ett memoarverk i öfvervägande skönlitterär form, har i Frankrike inte bara haft liflig åtgång bland den stora allmänheten utan också blifvit belönadt af Franska akademien med ett pris på 500 francs. Knappast har det heller kunnat skada bokens afsättning, att den strax efter sitt utgifvande blifvit föremål för en liflig vetenskaplig polemik, hvarunder de meddelade aktstyckenas autenticitet först blifvit ifrågasatt, men sedan också till fullo bevisad. En historieprofessor i Greifswald, Glagau, hade i »Internationale Monatsschrift für Wissenschaft, Kunst und Technik»[1] infört en oerhördt skarp vidräkning, som stämplade hela boken som ett falsarium, hvarpå författaren vädjade till de båda kända biblioteksmännen C. Grönblad och grefve C. M. Stenbock, som efter noggrann undersökning af originalmanuskripterna på det Piperska godset Löfstad i Östergötland förklarade den utgifna korrespondansen autentisk, om de också förklarade sig ogilla »de stilistiska retuscheringar» utgifvaren här och där utfört.[2] Dessa smärre ändringar, mången gång tämligen meningslösa, ha sedan återigen underkastats en granskning af arkivarien Westrin, som noggrant bokfört dem i Historisk tidskrift 1914 i en liten briljant och spetsigt skrifven artikel. Trots alla de anmärkningar äfven han haft att göra mot utgifningssättet — »utslag af en skönlitterär författares bristande lust att tillämpa den moderna utgifningskonstens enklaste bud eller af bristande historiska insikter» — slutar han med en allvarlig förebråelse mot Glagau och lyckönskar kammarherre von Heidenstam till det stora fynd han gjort. Den här meddelade korrespondensen ställer nämligen »en af revolutionens intressantaste epoker i bländande belysning och är en dess dyrbaraste dossierer».

Egentligen gäller det här två skilda brefsamlingar, dels Axel von Fersen d. y:s bref till sin syster Sophie Piper, från hans tidigare vistelse i Frankrike och hans militära tjänstgöring i Amerika, dels och förnämligast brefväxlingen mellan Marie-Antoinette och hennes konstitutionella rådgifvare i den konstituerande församlingens vänster, triumviratet Barnave, Duport och Lameth. Främst bland dessa senare framträder dock Barnave i denna brefväxling, och detta i trots af hans egna upprepade försäkringar om motsatsen inför den domstol, som i alla fall dömde honom till döden just för hans »brottsliga» mellanhafvanden

---

[1] Febr. 1914.

[2] Ofvan citerade tidskrift, juni och sept. 1914.

med de kungliga. Barnaves senaste biograf, en engelska, miss *E. D. Bradby*, har i ett nyutkommet arbete »Life of Barnave», Oxford 1915, så intensivt godtagit dessa sin hjältes energiska försäkringar, att hon i inledningen till sitt arbete afgjort förklarar sig anse Heidenstams bok för ett falsarium. Hennes recensent, *Welvert*, i »Revue critique d'histoire et de la littérature» 1916 förklarar emellertid häremot, att ingen är så döf som den, som inte *vill* höra, och klarlägger utan svårighet det ogrundade i hennes uppfattning, att Heidenstam endast gifvit ett uppkok på M:me Campans memoarer och grefve Auguste de la Marcks brefväxling med Mirabeau. Welvert påvisar, att det i alla fall finnes inte mindre än tre olika möjligheter att förklara och försvara Barnaves ihärdiga nekande inför domstolen. Först och främst hade domaren aldrig formulerat frågan så som om han ville veta i fall Barnave haft någon underhandling med *Marie-Antoinette* utan endast talat om »*hofvet* och dess agenter», och nu framgår det till fyllest af Barnaves egna bref, att han med »cour» alltid menat »courtisans», d. v. s. de högersinnade emigranterna, med hvilkas parti han aldrig velat ha något att göra. Vidare är det bevisligt, att Léfidor, Barnaves forsvarsadvokat, som för öfrigt aldrig behöfde säga något till sin klients försvar, eftersom denne hela tiden talade själf — ytterst slarfvigt redigerat redogörelsen för Barnaves försvarstal. Och slutligen — något som för Welvert är afgörande, eftersom det bäst står i öfverensstämmelse med Barnaves ridderliga karaktär — hade Barnave en gång med ed lofvat drottningen att icke röja något af deras politiska förbindelse med hvarandra. Recensenten anser också Marie-Antoinettes roll i denna historia allt utom vacker: hon bär sig åt som en vild häst, som tuggar på betslet och stegrar sig under sporrarna, d. v. s. som många kungars högdragna ättling full af raseri öfver att nödgas förödmjuka sig inför revolutionen.

Det sista uttrycket är minst sagdt något väl »temperamentsfullt» för att komma från en forskare, men en främling ser väl i detta fall klarare än en fransman, kan först och främst icke neka sin beundran för den skarpsinnighet och nykterhet drottningen lägger i dagen, i synnerhet när dessa egenskaper ses mot bakgrunden af de konstitutionella rådgifvarnas nästan rörande barnsliga optimism. Men denna optimism berodde ju också delvis på deras obetingade tilltro till drottningens rådighet och karaktärstyrka — i allt raka motsatsen till hennes gemåls svaghet och inskränkthet, som också gör, att herrar politici så fullständigt som möjligt ignorera honom.

Man har förut, delvis genom antydningar i Fersens bref, haft en aning om underhandlingarna mellan drottningen och triumviratet, men man har hittills fullständigt litat på hennes senare försäkringar till Fersen, att hon inte menat allvar därmed, och detta har ansenligt bidragit till historiens skarpa omdöme om Marie-Antoinette. Efter Heidenstams framläggande af den autentiska brefväxligen blir det inte möjligt att betrakta saken på samma sätt som förut. Det är inte möjligt att efter genomläsningen af dessa bref komma till någon annan slutsats än Th. Westrins: »Säkerligen var det hennes öfvertygelse, att hon *för tillfället* gjorde bäst för konung, son och folk, om hon följde deras råd. Hvad hon hoppades af ett *därefter* blir en annan fråga.»

I alla händelser får man inte undra på om den vändning sakerna redan mot slutet af 1791 började taga gjorde henne alltmera skeptisk gentemot de välmenta rådgifvarna och slutligen förledde henne att inför den alltid mot revolutionen så antipatiskt stämde Fersen söka så mycket som möjligt bagatellisera sin egen andel i förhandlingarna.

Äfven en annan länge omtvistad fråga, fast en fråga af mer personlig art, har genom denna lilla volym klarlagts med en tydlighet, som man hittills inte drömt om. Om också själfva brefväxlingen mellan drottningen och le beau Fersen blifvit förstörd, så finnes nu i alla fall bevis på deras ömsesidiga kärlek tillgängliga i hans bref till systern Sophie, som på grund af detta förhållande och såsom broderns enda förtrogna också blef upptagen i Marie-Antoinettes tillgifvenhet och redan 1785 af henne fick mottaga en hårlock till infattning i ett armband. »Jag kommer inte att kunna dö lugn, förrän du har sett henne», utbrister den förälskade brodern i ett bref från samma tid. Det var andra tider då än de kvalfulla februaridagar 1792, då Fersen vågade sitt lif för att personligen söka förmå de kungliga till ett förnyadt flyktförsök. Det var sista gången de sågo hvarandra, och de senare brefven till systern vittna tillräckligt om hans förtviflan öfver drottningens öde. »Depuis cet instant je ne vis plus, car ce n'est pas vivre de souffrir comme je souffre».

Det olycksöde, som hvilar öfver Axel von Fersen d. y:s lif med dess hemska slut, har gjort honom till ett lockande föremål för all slags mer eller mindre primitivt romantisk skildring, oftast af mycket obetydligt värde, vare sig alstren nu bedömas ur skönlitterär eller vetenskaplig synpunkt. Äfven Mildred Carnegies bok kan ej alldeles undantagas från detta omdöme, äfven om den stöder sig på en ganska aktningsvärd samling utländska memoarverk och utgör en jämförelsevis lindrig romantisering. De Fersenska dagboksanteckningarna och brefven ur Klinckowströms publikation citeras ordagrant, hvilket väl ökat bokens historiska värde men knappast dess skönlitterära, då de ju så fullständigt som möjligt blotta innehållslösheten hos bokens vackre och ridderlige hjälte. Hade förf. haft tillgång till Heidenstams bok, skulle hennes arbete gifvit oss en något intimare inblick i Fersens innersta; som det nu är, har det knappast någonting nytt för svenska läsare.

L. W—m.

Erik Gustaf Geijer, Minnen. Utdrag ur bref och dagböcker. Minnestal öfver Esaias Tegnér. Personalier öfver Bengt Gustaf Geijer. Utgifna och försedda med en inledning af Fredrik Böök. P. A. Norstedt & Söners förlag. 1915.

Den nya upplaga af Geijers Minnen, som utkommit på det Norstedtska förlaget, är utomordentligt tilltalande och stiltrogen i sin yttre utstyrsel. Allt har såvidt möjligt närmast originalupplagans utseende: det mjuka, behagliga papperet har en lätt gul ton, och stilarna ha gjutits i matriser från 1800-talets början, som funnos bevarade i firmans stilgjuteri. Redan den första blicken på boken kallar därför

fram associationer från tiden, då den första upplagan utkom — det var 1834 — hvilka genom sin stämningston göra läsaren mottagligare för den lefvande anda, som talar ur den.

Minnen blef aldrig en självbiografi af den omfattning Geijer ursprungligen tänkt sig — den första delen följdes icke, som afsedt var, af någon andra del. Men den fullständigas i denna upplaga af Geijers härliga minnestal öfver Tegnér, som berättar så mycket också om honom själf, och af hans personalier öfver sin far — skrifter som med allt skäl här ha medtagits. Och äfven i sitt ofullbordade skick är Minnen den säkraste och omedelbaraste vägen till en djup och lefvande kännedom om Geijers personlighet. Blott med den som utgångspunkt och korrektiv kan man verkligt tillgodogöra sig skildringarna af Geijer i memoarverk som I solnedgången och Malla Silfverstolpes anteckningar, där hans kraftiga och genomsunda typ framstår något färgad af författarinnornas temperament.

Fredrik Bööks inledning ger icke någon yttre biografi af Geijer eller någon egentlig kommentar till boken utan samlar sig helt kring en karakteristik af Geijers personlighet, hvars kärna den i säkra, fasta drag afteckar. Utgående från Minnen visar han hur de grundläggande dragen och känslorna — hemkänslan, faders- och barnakänslan — gå igen öfverallt i Geijers lif och verk, i hans dikt som i hans religion och i hans politiska arbete. Det är en skildring, som alltid kraftigt låter det väsentliga stå fram, men ändå bevarar lif och fyllighet, en skildring som verkligen låter allt det ursprungliga, öfverlägsna och geniala hos Geijer komma till sin rätt och samlar det till en enhet. Man kunde citera ofantligt många ställen som bevis på Bööks förmåga att se djupt och uttrycka det han sett klart och exakt — hela det kapitel som ägnas Geijers realism t. ex. eller det som säges om det religiösa draget i hans liberalism eller själfva den sammanfattande afslutningskarakteristiken. Visserligen finnas också enstaka punkter där jag icke känner mig öfvertygad, att Böök har rätt i sin förklaring. Särskildt gäller det tolkningen af den rika produktiviteten efter Englandsresan, där problemet trots hans och Blancks utredningar ännu tyckes mig dunkelt, men också några andra ställen kunna nämnas — frågan om verkligen S:t Paulskatedralens intryck kan återfinnas i Narvamarschens »Gråa gäst» eller om man ur Vikingens rader om nornornas väf »direkt hör att det under den djärfve vikingens kappa döljer sig en ung historiker».

Men sådana tvifvelsmål i fråga om några detaljer få icke skymma undan det faktum, att Geijerkarakteristiken i sin helhet är alldeles mästerlig och otvifvelaktigt den innehållsrikaste och mest träffande som finnes.

G. C.

Fredrika Bremers bref. Samlade och utgifna af Klara Johanson och Ellen Kleman. Del I, 1821—1838. Norstedt & Söners förlag.

Utgifvare och förlag ha hedrat Fredrika Bremer med en verkligt fin upplaga af hennes här för första gången samlade bref. Den till

julen 1915 utkomna delen utgör en mäktig volym på VIII + 566 oktavsidor i stort format. Allmänfattliga brefsamlingar af skönlitterära brefskrifvare utgifvas hos oss inte sällan af dilettanter, som af okunnighet begå störande misstag och i öfverdrifven vänlighet bifoga alldeles onödiga »upplysande noter» — i ersättning för de önskvärda, som saknas. Här föreligger en brefupplaga af vetenskapligt snitt. Den filologiska noggrannheten i återgifvandet har ej tillåtit något skylande af Fredrikas skröpliga ortografi och ännu skröpligare kommatering. Om detta just ej innebär någon omedelbar njutning för läsaren, så erbjuder noternas kvalitet en desto större.

Äfven obetydliga personers uppteckningar och bref ha för vår tids historiska uppfattning intresse, då de ge pålitliga stoffliga upplysningar och afspegla en tidskarakteristisk miljö. Detta slags intresse ha Fredrika Bremers bref i rätt hög grad, icke först sedan hon blifvit författarinna och kommit i beröring med framstående kulturpersonligheter, utan redan då Bremerska familjen i egna vagnar kuskade omkring på kontinenten, alltid uppsökande de förnämsta hotellen som en »turistande lordfamilj». Hufvudintresset samlar sig dock kring henne själf och hennes egen af det här hopbragta brefmaterialet belysta utveckling.

Intellektuellt framstår Fredrika i brefven med den ojämnhet, som missförhållandet mellan anlag och utbildning framkallade. Hon är filosofiskt forskande och filosofiskt olärd. Hon har djärft spekulativa tankar om motsatsernas betingande af hvarandra, som hon i okunnighet om Hegel och misstro till sig själf kommer skyggt fram med.

I ett bref till Brinkman leker hennes fantasi fram en helt Andersensk sagobit. Här ställer undertecknad ett starkt frågetecken för den angifna dateringen. Likheten med H. C. Andersen är så påfallande, att det vore mer än märkligt, om Fredrika, hvars stil detta eljest inte är, »imiterade» honom *på förhand*. Att Fredrika däremot som *samhällstänkare* rättare förtjänar kallas den liberale *Geijers föregångare* än hans lärjunge är tydligt. Här är kronologien klar.

Utgifvarnas noter äro samlade i bokens slut under titeln »anmärkningar». De innehålla faktiska notiser af det slag, som dylika noter bruka ge, men dessutom mycket mer. Här fastställes t. ex. ej blott identiteten af i brefven omnämnda personer, med behöfliga upplysningar, utan äfven af i brefven omnämnda böcker, hvarigenom man lär känna, hvilka bokråd en filosof och teolog af Böklins typ, med element från både romantik och hegelianism, gaf sin lärjunge. Ibland blir »anmärkningen» en hel liten fullrundad person- eller kulturbild, starkt koncentrerad och skarpt belyst. Ibland ges blott i några få suggestiva ord glimtar af sådana bilder.

För dessa innehållsrika »anmärkningar» ha begagnats, utom svensk och utländsk memoarlitteratur, äfven opublicerade handskrifter, bl. a. en packe nyfunna anteckningar af Fredrika Bremer.

Förstörandet och försvinnandet af en del bref, som tidigare publicerats efter en äldre tids anspråkslösa äkthetsfordringar, har nödgat utgifvarna att i en brefupplaga af den nu föreliggandes valör upptaga äfven skrifvelser, hvilka i sin enda nu föreliggande form »efter nutidens

begrepp» måste kallas »apokryfiska», som det heter i företalet. Uttrycket användes om de i Charlotte Bremers, några år efter Fredrikas död, utgifven bok om henne, publicerade brefven. »De äro nämligen familjepietetsfullt redigerade af justitierådet Quiding efter 1850-talets editionsprinciper och hans eget stilideal.» Dessa och öfriga icke direkt efter originalet återgifna bref ha genom användande af mindre stilsort markerats som andrahands.

Brefraden öppnas med den till kusinen Agathe Wrede sig vändande resehandboken från den stora familjeresan på kontinenten 1821. Den visar den unga flickan som familjemedlem, men också som spirande individualitet: än hvardagsrealistisk, än småsentimental, än förnumstigt bedömande sin egen sentimentalitet.

Luckan i kännedomen om detaljer och kronologi för Fredrika Bremers lif och psykologiska utveckling under perioden mellan hemkomsten från utlandsresan och publicerandet af de första »Teckningarne» står ej att utfylla. Det mesta af materialet här är — utom Fredrikas återblickar i senare bref och den till Böklin lämnade självbiografien — just de bref till Charlotte och de dagboksutdrag, som undergått justitierådet Quidings behandling. Af ett nypubliceradt familjekonventionellt bref, af utg. dateradt till 1824, har man ingen hjälp, och det backfischaktigt öfversvallande brefvet till Louise Leuhusen från 1826 ställer fortfarande — jämfördt med Fredrikas och Charlottes antydningar eljest — kronologiskt psykologiska gåtor. En reell tillökning i insikt medföra däremot brefven till baron Leuhusen 1830-31, både personpsykologiskt och litterärpsykologiskt — släkttyket mellan dessa bref och »Familjen H» är omisskännligt. Likaså äro skrifvelserna till Frances Lewin mycket betydelsefulla och upplysande.

Det enda autentiska brefvet till Brinkman låter ana afståndet mellan Esseldes redaktion af brefven till Brinkman och originalen.

Den omfattande korrespondensen med Böklin kände man förut endast genom intressanta utdrag i Adlersparre-Leijonhufvudska biografien. Här får man — med några få undantag i några af brefsamlingens ägare undanhålla brefpartier och bref rörande den erotiska krisen i förhållandet mellan Böklin och Fredrika — alla Fredrikas bref till den man, hvars betydelse för hennes intelluktuella och religiösa utveckling hennes tacksamma hjärta satte så högt. En mängd af dem äro odaterade men ha af utgifvarna bragts i en plausibel ordningsföljd och approximativt daterats.

Om brefs värde och företräde som psykologisk kunskapskälla i det hela är, att man i dem kan möta mer *omedelbar* verklighet än i det skrifna ord, där verkligheten omklädts af fantasi eller generaliserats till fri reflexion, ha Fredrika Bremers bref i *särdeles* hög grad *brefvets* företräden. Hon är alltid sann, styr aldrig ut sig, och hon lefver starkt i ögonblicket.

På sätt och vis är Fredrika Bremer rörande enkel och lättfattlig, men på samma gång erbjuder hon för traditionell psykologi rätt svårlösta gåtor. Inte minst hennes intellektualitet erbjuder sådana: barnslig hjälplöshet och mäktig intellektuell drift, osjälfständighet och själfstän-

dighet tätt invid hvarandra — det på en gång rädda och jublande i hennes andes vingslag.

Brefven ge framför allt henne själf, men det finns i dem också några verkliga skatter af lefvande personkarakteristik. Fredrikas porträtt med pennan af Franzén, Wallin, Geijer äro mästerliga och utan motstycke i andras beskrifning af dessa berömda samtida.

Bland adressaterna till brefven äro Atterbom och Geijer, H. C. Andersen, Böttiger och G. H. Mellin, hvars dikt »Diotimas syn», såsom det i »anmärkningar» meddelas, första gången offentliggjorts i Aftonbladet 1831 som en hyllning åt Fredrika Bremer.

Hilma Borelius.

Svenska Sjöhjältar VII: 2, Flottan och Ryska kriget 1788—1790. Otto Henrik Nordenskjöld af Arnold Munthe.

Sedan många år tillbaka utgör »Svenska Sjöhjältar» ett af de värdefullaste tillskotten uti bokmarknadens julflod. Den här föreliggande delen hvilken hufvudsakligast handlar om förspelet af intrigen och missnöje till Anjalaförbundet, utgör en direkt fortsättning på den föregående, hvilken slutade med skildringen af det oafgjorda, ehuru ej alldeles betydelselösa slaget vid Hogland den 17 juli 1788. Den ytterligt lättsinniga och äfventyrliga plan — om man öfver hufvud kan tala om någon verklig plan — som Gustaf III lagt till grund för det ryska kriget, hade redan från början måst kastas öfver ända, och oförmågan hos högsta ledningen att kunna uppgöra och bringa till utförande en fälttågsplan, stödd på fakta med krigets allvar för ögonen, åstadkom allmän villervalla och tände gnistan till den flamma af missnöje, som allt sedan krigets början pyrt inom vida kretsar på såväl örlogsflottan som inom armén.

Författaren blottar obarmhärtigt, hur den kungliga svenska afundsjukan och självsvåldet bland de högre samhällsklasserna vid brist på en kraftigt men rättrådande ledande hand icke allenast omintetgjorde alla möjligheter till en samlad offensiv krigsföring, hvilket eljest helt säkert med goda utsikter kunnat äga rum, utan äfven bragte landet till ett synnerligen farligt läge.

Skildringen om flottans hemsegling till Karlskrona den 20—27 november 1788 uppvisar en verklig sjömansbragd, som icke går att utföra utan gedigna kunskaper i sjömanskap, men så var det också flaggkaptenen, den efter slaget vid Hogland till konteramiral befordrade Otto Nordenskjöld, som ledde färden — i hertig Carls namn.

Ett särskilt kapitel är ägnadt åt Per Lilliehorn, som visar hur långt en tilltagsen oförskämdhet kan komma, då själfsvåldet och egennyttan sitta i högsätet.

Delens sista kapitel handlar om den stora farsoten i Karlskrona under åren 1788—1789. Man får här en inblick uti de rent upprörande ohygieniska förhållanden, under hvilka de goda karlskronaborna lefde. Karlskrona får det omdömet, att staden stod i flera afseenden efter andra städer — ett omdöme som kanske ännu i dag icke saknar sitt berättigande.

Med största intresse emotses den utlofvade fortsättningen af skildringen af detta ansvarslöst började och kraftlöst och illa utförda krig.

A. M.

Carl Gustaf Tessins dagbok 1748—1752 utgifven af Sigrid Leijonhufvud. Stockholm. P. A. Norstedt 1915. 300 numrerade exemplar. Stor oktav, 28 kr.

Af de 29 folianterna och 2 portf., hvilka, förvarade på Åkerö, utgöra Carl Gustaf Tessins dagbok, hans »Recreationes Åkeröenses», ha endast jämförelsevis få utdrag varit tillgängliga i tryck — »Tessin och Tessiniana» i en upplaga från 1819, dagboken af år 1757 (eller första bandet i serien) samt hans skönlitterära alster, utgifna 1882-83. Man visste dock att Åkerödagboken därmed icke var fullständig, ty i Fredrik Sparres excerptsamling ur dessa dagböcker — 5 buntar i Riksarkivet — finnas citat ur en ännu äldre dagbok, som numera icke längre finns på Åkerö och ansågs förkommen. Genom en lycklig tillfällighet har emellertid Kungl. Biblioteket nu lyckats komma öfver just den del, ur hvilken nyss nämnda citat äro tagna. Det är denna volym som Sigrid Leijonhufvud utgifvit.

Hvad innehåller boken? Tessin själf liknar sin dagbok vid en »Skräplåda, hvaräst man inkastar alt hwad för handen kommer». Detta påminner om Daniel Tilas' förord till »Sokneskrifvare», som han kallar sin »Skräpkista». Karakteristiken är träffande, bara man ville utbyta ordet skräp mot ett mera passande. Där uppe på Skansen uppmanas man att i stora korgar kasta »papper och annat skräp», men annars jämnställer man numera icke dessa ting. Man har lärt sig att taga vara på gamla papper. Det var nu också C. G. Tessins mening, ty han har otvetydigt önskat att en bearbetning af hans dagböcker skulle företagas. Själf har han ej hunnit med det: »La nuit me surprendra avant d'avoir redigé mes memoires», utan han öfverlät arbetet åt sin fosterson Fredrik Sparre. Aktningsvärda försök i den riktningen ha af denne gjorts — ofvan nämndes hans utdrag (Tessinska samlingen i Riksarkivet), »men längre än till detta förberedande ämne har Fredrik Sparre ej kommit», skrifver utg. och tillägger, »det memoarverk som föresväfvade herren till Åkerö, när han satt lutad öfver sin dagbok, skulle aldrig se dagen». Här har utg. tyvärr förbisett en volym på Kungl. Biblioteket som just innehåller koneeptanteckningar till Tessins memoarer. Beklagligtvis är det icke mycket som Sparre hunnit skrifva ner, ej heller är folianten märklig i annat afseende än som prov efter hvilket planen för det hela och arten af Sparres bearbetning af dagboken kan bedömas.

Man känner att Sigrid Leijonhufvud vid utgifningen af denna dagbok i grund behärskat sitt ämne — den eljest ingalunda lättlästa texten har väsentligen vunnit i njutbarhet genom en instruktiv inledning och förträffliga kommentarer — och man anar att hennes Tessinstudier icke skola afstanna med denna publikation. Det hela ter sig nästan som ett välkommet löfte om en länge saknad Tessinmonografi.

C. M. S.

Svenska Riksarkivet 1618—1837 af Severin Bergh. Stockholm 1916. XVII, 468 sid. + 11 pl. 8:o.

I riksarkivets meddelanden sluter sig nu en skildring af dess egen historia till de för alla personhistoriskt intresserade välbekanta arbetena om bergs- och kommerskollegierna. Liksom dessa ägnar det (i kap. I—III) åt organisation och personal den ingående utredning, som är förutsättningen för att man skall kunna intränga i ett ämbetsverks förrättningar. Men det faller af sig själf, att en arkivhistoria ej stannar vid denna mera yttre och formella sida af ämbetsverkets lif utan skänker ett hufvudsakligt intresse äfven åt arkivvården och samlingarna. Tvenne innehållsrika kapitel (IV och V), afgränsade från hvarandra genom olycksåret 1697, ägnas åt riksarkivets lokaler samt arkivaliernas ordnande och uppställning. Härtill komma sjätte kapitlet om samlingarnas tillökning och förminskning, samt — hvad som tyvärr ej alltid saknar ett intimt samband med det sistnämnda — lån af arkivalier och det åttonde om deras användning för auskultanters utbildning och officiella historieskrifvares och enskildas forskningar. I det sjunde kapitlet lämnas upplysningar om arkivaliernas inbindning; därjämte behandlas den betungande befattning med arkivexemplaren af det svenska boktrycket samt årstrycket och författningssamlingen m. m., som distraherat verkets ändå otillräckliga personal från det egentliga arkivarbetet.

Hvad som måste tränga sig på hvarje uppmärksam läsare af arkivarien Berghs bok är det ofantliga forskningsarbete, som ligger bakom framställningen. Den hvilar i alla väsentliga delar på primärmaterial och merendels förut obearbetadt sådant, ty såsom arkivhistoria är den i vidsträckt grad ett banbrytande verk, som genomplöjer förut knappast behandlade områden. Det behöfver ej betonas, hvilket värde en sådan öfversikt äger för hvar och en, som vill i historiskt eller praktiskt syfte använda riksarkivets samlingar. Alla ordnings- och restaureringsarbeten till trots blir dock en ingående kännedom om papperens historia af väsenlig vikt för den, som vill från grunden finna sig till rätta i ett arkiv, hvilket genomgått så många vidriga öden som det svenska. Arbetets betydelse för vår förvaltningshistoria beror ej blott på dess uttömmande redogörelse för arkivets egen organisation; man möter däri äfven samma förtrogenhet med kansliets arbetssätt öfver hufvud, som göra författarens små, kanske ej tillräckligt uppmärksammade öfversikter öfver riksdagsprotokollen och diarierna i riksarkivets meddelanden till den bästa vägledning, vi äga, vid forskningar i de svenska regeringsakterna. Att till slut denna skildring af riksarkivets öden är ett bidrag till vår lärdomshistoria af största vikt i mer än ett avseende, faller af sig själf. Men det är ej endast en nyttig bok, den är äfven i hög grad underhållande, om man öfver hufvud har sinne för gamla pappers öden och hvad de återspegla af växlingarna i pietet för dem som gått förut och hvad vi äga kvar af deras lif, af skiftningarna i statslifvets och kulturens behof. En axplockning ur det rika innehållet kan kanske ge några hufvudpunkter af forskningsresultatet.

De juridiskt eller folkrättsligt förbindande eller eljest för rättstillståndet konstituerande akterna såsom traktater, ägande- och familje-

rättshandlingar, domar, originalförordningar och mötesbeslut af olika art ha naturligtvis alltid varit föremål för en synnerlig omvårdnad, och särskilda urkundsarkiv eller urkundsserier bildas därför så godt som självfallet, så snart en ordnad förvaltning uppväxer. När efter förlusterna under unionstiden och 1525 års brand arkivalier åter började samlas i det svenska kansliet, uppstod äfven där en serie af dylika »*förnämliga handlingar*», som den tekniska termen här lydde. Man kunde ej undgå att hålla en viss reda på dessa akter — till slut anskaffades ett särskildt skåp, det s. k. »gröna skåpet», för deras förvaring —, men då man på så sätt fick en samling, som kunde öfverblickas, motstod man ej frestelsen att i denna inblanda allehanda aktuella handlingar af annan art, såsom koncept, kopior och inkomna bref, som man ville ha till hands. Jämte de »förnämliga handlingarna» var tydligtvis *registraturet* eller de i följd skrifna kopiorna af utgångna bref ögonstenen i det svenska kansliet. Den stora mängden af *inkommande skrifvelser* och *koncept* buntades i »knippor» och stoppades undan i de »kistor, skrin, askar, tunnor, tinor, byttor och säckar», man helst använde som förvaringsrum för att underlätta transporten af arkivalierna vid 1500-talshofvets flyttningar, och där blefvo de bortglömda och oåtkomliga, sedan ärendena afgjorts. Det fanns emellertid en grupp af handlingar, som under 1500-talet längre än andra bevarade sin aktualitet, nämligen *kyrkornas och klostrens arkivalier* — lika oumbärliga, vare sig det gällde att utreda alla de trassliga jordfrågor, den kyrkliga reduktionen efterlämnat, eller att åt sin släkt vindicera en lång och lysande ätteledning, och dessa handlingar bragtes också i en ordning, som motsvarade deras trägna begagnande. Härtill bidrog, att en och samma tjänsteman, den bekante Rasmus Ludvigsson, själf specialist på forskningar af nyss antydda art, under ett halfsekel hade samlingen om hand. På så sätt kommo »Rasmus Ludvigssons handlingar» att utgöra en begränsad samling, skild från de arkivalier, som framgingo ur det dagliga förvaltningsarbetet. Men de intressen, som gjort dessa gamla bref så aktuella, hade berott af särskilda tidsomständigheter, och då de slutade att göra sig gällande, blefvo »Rasmus Ludvigssons handlingar» — eller »riksens gamla archivum», som man i stället började säga — föga bättre än en oordnad sump, till dess antikvariernas forskningar gåfvo dem nytt lif och de slutligen under 1600-talets senare hälft till större delen öfverlämnades till antikvitetskollegiet.

Bland kansliets akter fortfor förvirringen. Det talades visserligen åtskilligt om saken, men intet effektivt blef åtgjordt. Lokalförhållandena voro drastiska; hvad som därom berättas är ofta häpnadsväckande och ger på samma gång intressanta upplysningar om det gamla slottet. Bortser man från fukt, takdropp och eldfara, var det splittring — f. ö. ej endast inom slottet i Stockholm utan äfven på olika slott — och ständiga omflyttningar, som gjorde en ordnad arkivvård otänkbar. Bättre blef det under 1600-talets första årtionden och drägligt efter nybyggnaden på 1640-talet, ehuru utrymmet var knappt och ingalunda lämnades oantastadt. Fast arkivpersonal fick man, då riksarkivet organiserades på grundvalen af 1618 års kansliordning, och därmed var ändtligen möjligheten för en konstant omsorg om arkivalierna gifven.

Grunden lades af den förste chefen eller arkivsekreteraren, Peder Månsson Utter, hvilken bl. a. fastslog de principer, som blefvo gällande för arkivets ordnande. Hvarje regents handlingar skulle utgöra en grupp för sig, som skulle ordnas i vissa afdelningar och inom dessa strängt kronologiskt; register och förteckningar borde upprättas. Peder Månsson bortrycktes redan 1623 af pesten, och hans närmaste efterföljare kommo egentligen ej längre än till att någotsånär tillämpa hans principer på de »förnämliga handlingarna». Först med Erik Larsson Runell, adlad Palmskiöld, inträdde på 1630-talet i arkivets tjänst en man, som hade en energi nog att — under en 55-årig tjänstetid — verkligen genomföra dem: tack vare honom blef arkivet ordnadt och förtecknadt. Början gjordes med serierna af »*förnämliga handlingar*», som nu fullständigt skildes från inblandade papper af andra slag och förtecknades, dels kronologiskt (signum ER), dels under realrubriker (signum ELR); ännu fullt användbara sådana förteckningar finnas kvar. Beträffande *registraturen* var det egentliga bekymret att verkligen få koncepterna ordentligt afskrifna, och äfven riksarkivet betungades med detta, verket mindre vidkommande arbete. Hvad som däremot tillhörde dess uppgift var upprättandet af register till registraturen, och äfven i detta afseende utfördes ett arbete af bestående värde; man gjorde dels register till flera årgångar med realrubriker (»titular-register»), dels alfabetiska dylika till hvarje årgång, sedermera oegentligt kallade »diarier», båda slagen oumbärliga än i dag. Nu kom ordningen äfven till *koncepten* och den stora mängden af *inkomna handlingar*, som fått ligga orörda i kistor, fat och tunnor i olämpliga lokaler och som också ibland gåfvo en »besvärlig stank» ifrån sig, när man började röra i dem. Hvad koncepten beträffar, var den kronologiska ordningen för dem gifven redan på den grund, att de tjänade som förlägg vid registraturskrifningen; i dennas storartade utveckling i det svenska kansliet har man i förbigående sagdt säkerligen att söka förklaringen till att vi ej fått de i många utländska arkiv vanliga dossieerna af samtliga ett visst ärende berörande koncept och ingångna skrifvelser. För den stora mängden af inkomna handlingar voro naturligtvis rätt många underafdelningar nödvändiga och gåfvo sig i det stora hela själf, i det handlingarna ordnades efter afsändare (exempelvis ämbetsverken), ursprungsorten (danska, ryska, polska o. s. v.) eller en kombination af båda (svenska och finska prästerskapet, städer, allmoge o. s. v.). Att genomgående åstadkomma förteckningar öfver de inkomna skrifvelserna, motsvarande dem, som upprättats öfver de »förnämliga handlingarna», alltså upptagande hvarje aktstycke för sig, var knappast att tänka på och har ej heller försökts. Öfver enstaka viktigare grupper finnas däremot dylika; eljest sökte man orientera sig genom extrakter af intressantare papper. Ett försök att få en öfverblick öfver hela Sveriges utrikespolitik från Gustaf I genom extrakter ur alla kansliets och riksarkivets samlingar igångsattes på 1600-talet, efter Runells tid, men blef aldrig genomfördt. Till slut må nämnas, att kopieböcker öfver viktigare handlingar i rätt stort antal upplades. Kronan på verket var de öfversiktsförteckningar (signum EL), som vid olika tidpunkter upprättades och som — sedan det lyckats arkivarien Bergh att bestämma deras

inbördes förhållande — gjort det möjligt att steg för steg följa det storartade arbete, hvars konturer här angifvits. Om värdet af den Runellska periodens verk vittnar det kanske bäst, att handlingarnas uppställning vid den stora slottsbranden 1697 i detalj kunnat angifvas.

Detta är ett resultat af största värde äfven därför, att det ger ett tillfälle att närmare bestämma de förluster, som då drabbade arkivet och som af arkivarien Bergh uppskattas till två tredjedelar af beståndet. Elden spred sig från taket, som först itändes, nedåt. Då arkivets lokaler voro fördelade på två våningar, blef det förnämligast i den öfre, som innehöll samlingarna t. o. m. 1654, som elden härjade. Lyckligtvis hade man sinnesnärvaro nog att i hufvudsak rädda rådsprotokollen och registraturen, särskildt de svenska, hvarigenom de svåra förlusterna bland koncepten och de »förnämliga handlingarna» blefvo mindre ödesdigra, än de eljes skulle ha varit; hvad de »förnämliga handlingarna» beträffar, äro äfven de noggranna Runelllska förteckningarna af en ovärderlig nytta, hvarom t. ex. en bläddring i femte delen af Sverges traktater lämnar de mest ojäfaktiga bevis. Så mycket fördärfligare blefvo härjningarna bland de inkomna skrifvelserna, hvilka aldrig kunnat repareras, om följderna än i någon mån kunnat lindras genom ämbetsverks och enskildas arkiv.

Det var emellertid icke blott förlusterna i aktbeståndet, man hade att beklaga, det var äfven frukterna af tre fjärdedels sekels ordningsarbete, som omintetgjorts. Från denna olycka återhämtade sig riksarkivet i verkligheten aldrig under det tidsskifte, arkivarien Berghs framställning omfattar. Arbetet med nyordnandet började genast — f. ö. stördt af den olycksaliga episoden med flyttningen till Örebro, då skutan med riksens »omistliga handlingar» halffylld af vatten måste sättas på grund i Hjälmaren — och man fastslog äfven en ny, än i dag fullföljd princip för ordnandet, i det man lät de olika serierna i följd sträcka sig igenom hela arkivbeståndet och alltså uppgaf indelningen efter regenter. Lika långt som 1697 hade man emellertid ej kommit på 1830-talet; buntar med »miscellanea, som framdeles skola genomses och ordnas» lågo ännu kvar så, som de lagts undan vid grofordnandet efter slottsbranden, och de stora accessionerna från kansliet hade man ej lyckats bemästra. Orsaken härtill var i första hand lokalförhållandena, som både i fråga om splittring och olämplighet till en början blifvit ungefär lika orimliga som före 1600-talets reformperiod och äfven sedan man fått utrymmen i det nya slottet voro odrägliga genom den svåra fukten; härtill kom, att personalen var otillräcklig och illa aflönad. Men det fanns nog äfven andra orsaker. Under 1600-talet hade arkivet haft att tjäna en sällsynt initiativkraftig förvaltnings och en vidtförgrenad diplomatis behof af upplysning; därjämte hade storpolitiken framkallat en storslagen publicistik, kulminerande i arbeten sådana som Chemnitz' och Pufendorffs. En motsvarande aktualitet skänkte hvarken den följande periodens samlareintressen eller rättsväsendets och den inre reform- och näringspolitikens behof af tillgång till äldre handlingar, ehuru båda dessa riktningar på ett lysande sätt äro representerade bland riksarkivets chefer med Elias Palmskiöld och A. A. von Stiernman. Och äfven dessa intressen domnade i viss mån bort. Im-

pulsen till en förnyad lifligare verksamhet kom från den historiska vetenskapen. Det är helt visst ingen tillfällighet, att det nya uppsvinget i riksarkivets historia sammanfaller med den tid, som inledde ett systematiskt studium af det otryckta källmaterialet. Det första försöket att låta vetenskapen ta ledningen af arkivarbetet, J. G. Liljegrens utnämning till arkivsekreterare, bar emellertid mindre frukt för detta än för historieforskningen. Det var först Hans Järta, som förmådde ingjuta den nya andan i själfva ämbetsförrättningarna och därmed inledde den följande reformperioden, utmärkt af en fortskridande utveckling af de sedan dess strängt fasthållna vetenskapliga synpunkterna från mera historiserande i trängre bemärkelse till allmänt förvaltningsvetenskapliga. Om denna nya anda och dess resultat kan emellertid arkivarien Berghs arbete på grund af den valda tidsbegränsningen ej lämna några vittnesbörd — annat än genom sig själf.

Ur speciellt personhistorisk synpunkt är det naturligtvis i främsta rummet det tredje kapitlets personförteckningar och biografiska uppgifter, man fäster sig vid. Till de rikhaltiga och noggranna lefnadsdata, som i största utsträckning hvila på primäruppgifter, har förf. lagt särskildt för arkivsekreterarna omfattande anteckningar, belysande befordringar, tjänstgöring, ekonomiska förhållanden och litterär verksamhet: äfven målande personliga drag meddelas gärna. Det är en roande och underhållande läsning, och denna personliga bakgrund bidrager därjämte i hög grad till att ge lif och konkretion åt förvaltningshistorien. Bland den stora mängden af uppgifter i arbetet anträffas äfven i öfrigt synnerligen mycket af personhistoriskt intresse. I det andra kapitlet finner man bl. a. aflöningslängder för så godt som hela verkets tillvaro, hvilka säkerligen kostat förf. ett betydande arbete. En ganska konkret föreställning om lönernas värde för innehafvaren får man genom den af förf. använda metoden att jämföra proportionen mellan lönerna för tjänstemän af olika grader med motsvarande proportioner i våra dagar. Det var ett bekymmersamt kapitel både på grund af särskildt de lägre gradernas otillräckliga lönesatser och den oregelbundna utbetalningen. »Många kunde helt enkelt icke reda sig.» — Till slut bör kanske i detta sammanhang framhållas det sjätte kapitlets lista på extra ordinarie accessioner, som lämnar upplysning om åtskilliga personers skriftliga kvarlåtenskap; riksarkivets viktigaste förvärf i detta afseende falla dock ej inom den period, arbetet behandlar.

B. Boëthius.

H. Valentin. Frihetstidens riddarhus. Några bidrag till dess karakteristik. Med porträtt af frihetstidens samtliga landtmarskalkar. Stockholm, Hugo Gebers förlag.

Detta arbete, som är en gradualafhandling, afser att belysa frihetstidens riksdagsfejder inom riddarhuset. Förf. låter oss här se lågadelns kamp mot den högre byråkratien och de gamla stormanssläkterna samt de försök, som tid efter annan gjordes för att afhjälpa de missbruk, med hvilka adelns representationsskick var behäftadt, särskildt den bekanta fullmaktshandeln, samt sträfvandena efter att genom ändrade bestämmelser rörande landtmarskalksvalet kunna bekämpa det växande Partiväsendet. I ett slutkapitel om »introduktion och adelsskap» visar förf., huru den svenska adeln, i den mån som det gamla ståndssamhället undergick en förändring i demokratisk riktning, inriktade sina sträfvanden på att undgå det öde, som den spanska och polska adeln tidigare undergått, och som gjort, att desamma kommo att främst kännetecknas af tvenne egenskaper, talrikhet och fattigdom.

Det är gifvet, att ett arbete med ett så omfattande ämne måste innehålla mycket af personhistoriskt intresse och att åtskilliga förut okända smådrag rörande adelns historia här framkommit.

Boken, som ger ett gediget och pålitligt intryck, får ett ökadt värde genom den fullständiga samlingen af frihetstidens landtmarskalksporträtter, från Per Ribbing, landtmarskalk 1719, till Anders Gabriel Leijonhufvud, som beklädde samma ämbete 1771—1772. Dessa porträtter äro som bekant till allra största delen af L. Pasch d. y. och afbildningarna af desamma ställda till förf:s förfogande af den framstående kännaren af vår målarkonst under 1700-talet, d:r Sixten Strömbom. Den stora förändring, som 1700-talet så småningom genomgick, framlyser också i dessa landtmarskalkars olika fysionomier. Arvid Bernhard Horn och Sven Lagerberg hafva åtskilligt kvar af det karolinska tidehvarfvets stränga kraftfullhet, men redan Charles Emil Lewenhaupt, som dock varit löjtnant vid Lifskvadronen, denna trupp, som utgjorde en fortsättning af Karl XII:s berömda drabantkår, företer som landtmarskalk den typiske 1700-talsmannens yttre. Med Karl Gustaf Tessin framträder en och annan elegantare, mera förfinad, men mindre kraftfull typ, väl representerad af senare marskalkar, däribland Axel Fredrik von Fersen och Ture Gustav Rudbeck. Värdefullt är att äga dessa förträffliga porträtt från en märklig tid i Sveriges historia samlade i en volym.

O. K—a.

Hugo Wachtmeister. Anteckningar och bref från Karl Johanstiden. Ur landshöfdingen grefve Hans Wachtmeister den äldres papper. Sthlm. Norstedt & Söner 319 sidor, pris häftad 5 kr., inb. 6 kr. 50 öre.

Mot den gustavianska tidens rikedom på memoarlitteratur kontrasterar som bekant den närmast efterföljande mansåldern. En ny tid hade

kommit, som ej ägde sinne för en självbespegling sådan som 1700-talets. Skildringarna ur den svenska aristokratiens lif under 1800-talets första decennier äro därför ej alltför talrika. En lucka i den personhistoriska litteraturen fylles därför af det arbete, hvars titel läses här ofvan, och just dess egenskap af att vara ett sammandrag ur en brefsamling, som aldrig varit afsedd för offentligheten och som till hälften har karaktären af en dagbok, gör att skildringen får ett ännu större värde.

Brefskrifvaren grefve Hans Wachtmeister var född 1793, förlorade vid sex års ålder sin mor och 1807 sin far. Året därpå blef han vid sin farmors, Hilla Brita Trolles död fideikommissarie till Johannishus. Efter juridiska studier och tjänstgöring i ämbetsverk och häradsrätter, blef han ledamot af Svea hofrätt, därefter revisionssekreterare och 1823 landshöfding i Blekinge. År 1825 gifte han sig med Agathe Wrede, men hade ej varit gift mer än i två år, då han vid endast 34 års ålder afled.

Mottagaren af brefven är en i vår historia mera känd man, den föregåendes kusin, excellensen grefve Hans Gabriel Trolle-Wachtmeister, som på Årup och Trolle-Ljungby emottog dessa skildringar från lifvet i hufvudstaden och vid hofvet.

Brefsamlingen inledes med en följd af skrifvelser från Paris 1818—1819. En ung man, med W:s ställning och relationer kunde beräkna att ganska väl emottagas i konungariket Frankrikes hufvudstad, där Sveriges drottning Desideria ännu bodde kvar och i sitt vackra hotell vänligt emottog distingerade resande svenskar. W. »gjorde sin cour» för drottningens systerdotter, mademoiselle de Villeneuve, och emottogs med mycken välvilja af den nyutnämnde svenske ministern grefve Gustaf Löwenhjelm samt hade dessutom till ciceron på de förnämsta restaurangerna och spelhusen en på dessa områden så väl bevandrad man, som den förutvarande envoyén den kvicke och genealiske Gustaf Lagerbielke. Med Berzelius åhörde han föreläsningar, men tog för öfrigt liflig del i sällskapslifvet inom den eleganta societet i Paris, där Napoleons förra marskalkar blandade sig med den gamla franska aristokratien och högförnäma främlingar från hela Europa.

Af icke mindre intresse äro interiörerna från sällskapslifvet i Stockholm och högsta domstolen 1821-22. Man får här på nära håll se en hel del historiskt bekanta personer, sådana som Järta, Brinkman, o. a. Äfven personskisserna från 1823 års riksdag och brefven från Stockholm 1826-27 äro af intresse. Här återfinnes en mängd anekdoter om konung Carl Johan, drottning Desideria och dåvarande kronprinsen. Anmärkningsvärdt är det — i stort sedt fördelaktiga — omdöme som den eljest mycket kritiske och ofta satiriske Wachtmeister fäller om Carl Johan. Man får äfven en föreställning om den prakt, som kungligheten den tiden vid högtidliga tillfällen utvecklade när man läser: »Kungen uppträdde i går i lilla serafimerdräkten öfversållad af diamanter. Du vet att han har alla sina ordnar briljanterade, och han hade därtill en plymagerad hatt med den vackra diamantägretten med snöre, som du känner till.

En inblick i brefskrifvarens personlighet och i hans sedermera

blifvande hustrus karaktär får man genom brefväxlingen dem emellan från förlofningen 1825. Äfven från kulturhistorisk synpunkt äro dessa bref af värde. De gifva sålunda bl. a. en föreställning om de sällskapsplikter, som den tiden ställdes på en landshöfdingska.

Den personhistoriska forskningen måste känna sig stå i tacksamhetsskuld till grefve Hugo Wachtmeister för den möda han gjort sig genom sammanförande af dessa intressanta anteckningar och bref från Carl Johanstiden.

Oswald Kuylenstierna.

Minnen af och om Emil Key, utgivna och utfyllda av Ellen Key. Del 1. Sthlm, Bonnier, 1915. Kr 7:50.

De decennier, som skilja den nuvarande tiden från 1870- och 80-talen, ha varit tillräckliga för att låta minnena från dåtidens politiska stridigheter sjunka i så godt som fullständig glömska. Det finnes väl knappast mer än ett eller annat namn från de nämnda årens riksdagskampanjer, som äger någon aktualitet för den nu lefvande generationens medvetande. Den sterila negativitet, som karaktäriserade det härskande partiet, gör ett så frånstötande intryck att man hälst vänder sig bort från perioden i dess helhet och liksom stryker ett streck öfver allt hvad som tilldragit sig under den tid, då landtmannapartiet behärskade vårt politiska lif. Till detta kommer äfven som en annan och ganska tungt vägande orsak till det ringa intresset för tiden i fråga att den ännu icke blifvit föremål för vetenskapens bearbetning och att källmaterialet ännu är mycket ofullständigt. Utom de officiella publikationerna har man endast att hålla sig till pressen och den politiska aktualitetslitteraturen, hvars tillförlitlighet ofta är tvifvelaktig och som dessutom naturligtvis alltid är mer eller mindre direkt partifärgad. Särskildt starkt har den senare generationens omdömen om de under perioden i fråga som ledare framträdande personligheterna påverkats häraf. Den som endast känner händelsernas yttre förlopp är ju i allmänhet mera benägen för skarp och obarmhärtig kritik än den som haft tillfälle att följa deras inre historia och och därigenom kunnat bilda sig en föreställning om de krafter, som där brutit sig mot hvarandra. Bland dåtidens politiska förgrundsgestalter finnes det väl knappast någon, som blifvit hårdare bedömd än den man, som skildras i föreliggande arbete. Redan af samtiden nämndes Emil Keys namn ganska ofta med en viss bitterhet. Landtmannapartiets motståndare inom publiciteten, signaturerna Caius Julius Caesar (Josef Linck) och Marcellus (Vilhelm Bergstrand) angrepo honom åtskilliga gånger i sina riksdagspolitiska skrifter med stor skärpa, och när han efter landtmannapartiets nederlag och den Posseska ministärens fall vid 1883 års händelserika riksdag lämnade det politiska lifvet och öfvertog postmästarebefattningen i Hälsingborg fick han den allmänna opinionen i hög grad emot sig; det ansågs nämligen ytterst

olämpligt att han, som i likhet med sina meningsfränder inom landtmannapartiet så ifrigt talat mot oförtjänta befordringar och politiska belöningar, nu själf vid slutet af sin politiska bana emottog en befattning, för hvilken han ej meriterat sig på annat sätt än genom sin riksdagsmannaverksamhet. Säkerligen har han också själf känt, att hans politiska gärning i allmänhet blifvit hårdt bedömd; åtminstone synes detta framgå af det af vemodighet och resignerad besvikenhet genomandade bref, hvari han ger sin äldsta dotter i uppdrag att bearbeta hans efterlämnade anteckningar och framlägga dem för offentligheten. För Ellen Key har det synts, som om tiden för en sammanhängande skildring af hans verk nu vore inne. Af hans samtida äro de flesta, såväl vänner som motståndare, redan bortgångna, och de strider, i hvilka han tog del, ha som nämndt kommit på det afstånd från den nu lefvande generationen att man kan börja betrakta dem under historiskt perspektiv. Hon har därför nu ur det rika material, som stått henne till förfogande, sammanställt första bandet af sin skildring af sin faders lefnad, och den andra skall enligt hennes löfte föreligga i afslutadt skick under loppet af innevarande år.

Af den Emil Key, som man lärt känna i landtmannapartiets historia, finner man emellertid icke mycket i nu föreliggande del av arbetet, ty den utfylles så godt som fullständigt af skildringar från hans barndom och ungdom, drag ur den Keyska släktens historia och karaktäristiker af fränder och vänner till honom själf och hans föräldrar. Det skulle föra oss långt att här i detalj redogöra för dessa partier af arbetet; det må endast framhäfvas, att man där finner en mängd lifligt och friskt tecknade interiörer från dåtidens herrgårdslif, hvilka förläna arbetet i dess helhet en ypperlig tidsstämning. Af personhistoriskt intressanta detaljer må nämnas det förträffliga porträttet af den gamle liberale riddarhusveteranen Adam Christian Raab, Emil Keys styffader. Värdefulla och belysande äro äfvenledes de meddelanden om Stagnelius, som utgifvarinnan lämnar på grundval af sin faders berättelser. I öfverensstämmelse med traditionen framträder Stagnelius här som en egendomlig och af vanliga konventionella hänsyn alldeles obunden företeelse, hvilken finner ett stort nöje i att chockera sina medmänniskor så kraftigt som möjligt. Hans likaledes af traditionen omtalade böjelse för kraftiga stimulantia nämnes äfven i detta sammanhang, liksom också hans tycke för sin unga släkting mamsell Wimmerstedt. Tydligt är, att Stagnelius' egenheter gjort ett så lifligt intryck på dem, med hvilka han kommit i beröring, att han redan hos sina samtida blifvit en halft legendarisk företeelse, som betraktades med en blandning af häpnad och beundran. Ur denna synpunkt äga Emil Keys meddelanden ett ganska afsevärdt intresse.

I detta sammanhang må äfven antecknas det af Emil Key fällda omdömet om Jenny Lind, med hvilken han flera gånger sammanträffat i det stockholmska sällskapslifvet. Han bedömer henne mindre odeladt gynnsamt än hvad flertalet af hans samtida gjorde: det vill synas som om han i hennes väsen funnit en dubbelhet, som i allmänhet ej blifitv uppmärksammad. Han ansåg henne visserligen både

beundransvärd som konstnärinna och i flera hänseenden intagande som människa; men han tyckte sig dessutom i hennes karaktär ha funnit något oberäkneligt och obestämbart, som ej berörde honom sympatiskt. »De som kände henne närmare talade om, att hon kunde vara lättretlig och dock slugt beräknande; att hjärtats finhet fattades eller åtminstone att hjärtats takt var ojämn. Ena gången kunde hon vara slösande gifmild, den andra motsatsen; ena gången kunde hon verka djupt kvinnlig och okvinnlig den andra. Hon var en gåta att tyda — månne framtiden kan det? Ojämn och oberäknelig, förtrollande och underbar, dessa voro de ord, hennes samtida använde om henne.» Det kan vara lämpligt att erinra sig detta på grund af personlig bekantskap fällda omdöme, då det är fråga om att draga ut det faktiska innehållet ur samtidens i allmänhet ytterst panegyriska skildringar af den stora konstnärinnan.

Bland bokens mest betydande partier får naturligtvis äfven räknas det, som skildrar Emil Keys förhållande till Emelie Högquist. Då de för första gången sammanträffade, d. v. s. på hösten år 1844, hade den senare redan passerat kulmen af sin sceniska bana och började allt mer och mer tydligt märka, att hennes forsvagade hälsotillstånd i längden ej skulle tillåta henne att fortsätta sin konstnärliga verksamhet. Trots den betydande åldersskillnaden mellan henne och hennes unge beundrare — Emil Key var endast tjugutvå år, hon själf däremot trettiotvå — synes hon ha hyst en djup och allvarlig böjelse för honom; de bref, som hon skref till honom under åren 1845 och 1846, tala i detta hänseende ett språk, som ej kan missförstås. Emellertid svalnade synbarligen af oss ej kända skäl förhållandet dem emellan någon tid före Emelie Högquists afresa söderut på sommaren 1846, och det sista bref, som Emil Key skref till sin väninna, bär ett tydligt vittnesbörd om att deras förbindelse var på väg att definitivt upplösas. Som bekant vände Emelie Högquist aldrig tillbaka från sin resa; i december ofvannämnda år afled hon i Turin. Men känslan af hvad hon varit lefde ständigt kvar hos Emil Key, och ju mer åren gingo dess mer förbleknade också minnet af de mörka punkterna i deras förbindelse, under det att de vackra och ljusa ögonblicken framträdde med desto större styrka. I Ellen Keys framställning kan man skönja, att Emil Key och hans hustru bägge ägnat minnet af Emelie Högquist en formlig dyrkan, hvilken tagits i arf äfven af deras dotter. De vackra minnesord, med hvilka hon afslutar sin skildring af Emil Keys och Emelie Högquists korta kärlekssaga, bilda ännu en länk i den kedja af milda och förstående omdömen, som fällts om denna den svenska scenens mest intagande, mest firade och beundrade men också hastigast utblommade konstnärinna.

Intressant och värd att uppmärksammas är framställningen af Emil Keys hållning i den skandinaviska frågan. I likhet med så godt som hela sin generation hade han redan tidigt berörts af de skandinaviska ideerna, och de starka intryck, han under en resa i Danmark sommaren 1846 mottagit, hade ytterligare stärkt hans känsla för den danska saken. Särskildt lifligt hade han berörts af sitt besök hos B. S.

Ingemann i dennes stilla hem i Sorö, hvilket han skildrar med den mest odelade sympati. Då kriget brutit ut år 1848 finna vi helt följdriktigt äfven Emil Key bland de svenskar, som taga till orda för Danmarks sak. Hans bidrag till tidens aktuella litteratur utgöres af en liten broschyr med titeln Om Skandinaviens framtid, i hvilken han påyrkar en skandinavisk sammanslutning, dock utan att närmare inga på hur denna skall kunna genomföras. »Huruledes denna förening permanent skulle komma till stånd, antingen som federativ republik eller federativ monarki under en spira, det lämna vi åt den aflägsnare framtiden att afgöra». Så som läget var, då han nedskref sin uppsats, ansåg han att det enda, som verkligen kräfdes, vore »snar handling, vapen och handling». Men med åren svalnade hans skandinaviska entusiasm högst väsentligt, och inför 1864 års tilldragelser finna vi honom bland skeptikerna, något som synbarligen åstadkommit en åtminstone partiell brytning mellan honom och August Sohlman. I grund och botten stod han nog allt fortfarande kvar på sin gamla ståndpunkt, men den erfarenhet, han under årens lopp förvärfvat, hade lärt honom att handskas försiktigare med realiteterna än hvad man på den skandinaviska sidan i allmänhet gjorde. Dessutom synes han hava ogillat den danska politiken i frågan om Slesvig-Holstein. Någon närmare kännedom om hans åsiktsväxling finner man emellertid icke i det material, som Ellen Key hittills framlagt.

De sista kapitlen i den nu föreliggande delen af Keys minnen behandla hans giftermål med Sophie Posse, dotter till grefve Carl Posse på Björnö. Deras förlofningshistoria, som skildras genom anförande af längre utdrag ur en af Sophie Posse förd dagbok, är rik på intagande detaljer; särskilt framträder dagboksförfattarinan själv som en ovanligt vinnande natur, litet spröd i sina känslor och starkt bunden af sin tids konventionella hänsyn men likväl trots sin blyghet fullständigt fri från all sentimentalitet och affektation. Skildringen af förlofningstiden kompletteras af en beskrifning af bröllopet, hämtad ur ett bref från en bland Emil Keys närmaste vänner, Carl Fürst, hvilken var närvarande i egenskap af marskalk. Det var ett bröllop i äkta svensk stil, med baler, utfärder och middagar aflösande hvarandra under flera dagar och en skara, gäster, som gick långt öfver hundratalet. Förplägnaden var naturligtvis också af präktigaste slag; med särskilt intresse berättar Fürst, att en af dagarna före bröllopet åtgick för att till gästernas trakterande brygga stora kvantiteter »punsch, Bischof, Dragon, Trafalgar med flera drycker». — Då bröllopsfestligheterna omsider äntligen tagit slut afreste Emil Key med sin maka till Sundsholms gård i Tjust, hvilken han år 1847 inköpt och som nu skulle blifva de nygiftas första hem. Här har Ellen Key infogat en skildring af deras närmaste grannar, kapten Måns Hultin och hans hustru, hvilka bodde på Kallernäs gård helt nära Sundsholm. Denna skildring kan med skäl betecknas som ett litet mästerverk i svensk kulturhistoria. Hufvudpersonen, kapten Hultin, är oss för öfrigt redan tidigare känd genom sin på uppmaning af Emil Key nedskrifna bok En gammal knekts minnen, och om jag icke misstager mig allt för mycket är han en bland de originella personligheter, som figurera i en af Albert

Engströms yppersta Smålandsskildringar, Kåseri (i samlingen Genom mina guldbågade glasögon). Ellen Key har tecknat paret på Kallernäs med en så varm sympati och en så djup känsla att man till slut känner det nästan som hade man räknat de bagge gamla bland sina egna barndomsvänner. Och af de prof på kapten Hultins berättarkonst, som hon meddelar, kan man förstå, att den gamla knekten burit på én skatt af sagor, direkt hämtade från folkets egna läppar, som skulle kunna komma våra dagars folkloristiska forskning att erfara en liflig känsla af afund.

Som helhet betraktad utgör Ellen Keys skildring af sin fader ett sällsynt vackert monument af pietet och släktkänsla. Dotterns varma vördnad och beundran för sin fader förenar sig hela boken igenom med den utmärkta författarinnans fina psykologiska blick och eminenta framställningskonst, och man lägger boken ur handen med en liflig förhoppning om, att inga mellankommande omständigheter skola förhindra författarinnan att i öfverensstämmelse med sitt löfte redan under detta år föra sitt arbete till fullbordan.

O. Wieselgren.

Bref till Henrik Reuterdahl utgifna af *Gustaf Aulén.* Det är en lätt gjord iakttagelse, att den historiske forskaren med förkärlek söker sitt arbetsfält rätt långt tillbaka i tiden. Man tar helst itu med problemen, sedan de riktigt fått ligga till sig. Så låter det förklara sig, att det senaste årh. i vår historia — med undantag af dess första decennium — endast i ringa utsträckning upptagits till behandling. Brefven till Henrik Reuterdahl äro desto mera välkomna, som de utgöra en rikligt flödande källa till kunskapen om 1800-talets religiösa, vetenskapliga och politiska lif.

Ur förstnämnda synpunkt äro brefven från Härnösandsbiskopen Israel Bergman af stort intresse. Närmast gälla de det svårartade upploppet i Kautokeino (1852), framkalladt af laestadiansk fanatism: men vi få också en säker karakteristik af både laestadianerna och deras andlige höfding. »Mannen är för öfrigt en genialisk kraftnatur», skrifver Bergman ($^{16}/_{12}$ 1852), »oförvitelig i sitt uppförande, och som orubbeligt följer sin öfvertygelse, men är något cynisk till sitt vasende och röjer äfven detta i sin polemik».

För kännedomen om särskildt Sydsveriges religiösa strömningar äro brefven från Lund, från »den stora fakultetens» män: Bring, Sundberg och Flensburg, mycket gifvande. Det var just i århundradets midt, som den i vårt kyrkliga och teologiska lif djupt ingripande Svensk kyrkotidning startade. Närmast ville den väl taga upp kampen mot en — icke minst i Skåne — starkt framträngande frikyrklighet, men dess program var vidare. Bring formulerar det i bref till Reuterdahl så ($^{1}/_{5}$ 1855): »Vi trodde, att, ehuru tidningen sasom sådan visserligen egentligast hade att sysselsätta sig med praktiska frågor, som omedel-

bart röra våra förhållanden, den dock, enär ingen kyrklig tidskrift finnes, i någon mån borde söka ersätta äfven denna och således söka äfven mera teoretiskt göra reda för de allmänna grundsatser, från hvilka vi vid betraktandet af de praktiska frågorna vilja utgå.»

Den alltid brännande frågan om prästbildningen får äfven sitt kapitel. I ett bref från mars 1859 påyrkar Bring »praktiskt bibelstudium, läsning af den Svenska Bibeln ur rent praktisk synpunkt» såsom »en förmedlingslänk emellan den egentligt praktiska och den theoretiska cursen». Den direkta anledningen till förslaget synes ha varit, att »den gode, hederlige Melin är såsom examinator till den allra yttersta grad släpphändt».

Verkligt nöjsamma äro de bref till »ärkebiskopen», som behandla kvalifikationer för teol. doktorsutnämning. Det ligger något ganska allmängiltigt i Brings medgifvande ($^{28}/_{5}$ 1860), att »nu en gång vid utdelandet af theologisk doctorsvärdighet den stränga lärdomen icke mera uteslutande afses». Det är rätt komiskt att se, hur respektlöst de högvördiga fäderna diskutera aspiranternas meriter. »Jag tror», skrifver Thomander ($^{31}/_{3}$ 1860), som strängare än de fleste höll på teologisk förtjänst, »att om halfva stiftets presterskap blefve promoveradt, skulle man icke vara nöjd», och Genberg i Kalmar är betänkt på att föreslå en viss riksdagsprost, bl. a. för att »fägna Öländningarna», ($^{21}/_{2}$ 1860). I allmänhet torde man hafva haft en bestämd känsla af »penuria doctorum virorum», hvarför riksdagsmeriter och tjänstår få en alltför stark betoning.

Då Reuterdahl i början af året 1855 utträdde ur ministären, blef kyrkohistorikern L. A. Anjou hans efterträdare. R. synes dessförinnan ha rådgjort med åtskilliga vänner om lämplig ersättare. Biskop Annerstedt i Strängnäs kastar ($^{25}/_{12}$ 1854) fram namnen Anjou, som har »på erfarenhet grundade insigter» men »är något döf» och »saknar praktisk blick», Sundberg, som dock bör stå på tillväxt, samt Wensjoe, som »ådagalagt sig ega förmåga att med duglighet och kraft sköta det han haft om händer». Denne borde därför ha företräde, churu »Anjou är lärd från hufvudet till fotabjället». Elias Fries, Reuterdahls vän från Lundatiden, förordar ($^{10}/_{12}$ 1854) energiskt Anjou, hvilken han »efter jemförelse med sina candidater, bestämdt anser för den yppersta».

Jämförelsevis stort utrymme upptaga de beskowska brefven, hvilka företrädesvis röra sig om invalen i Svenska akademien. En intressant belysning faller öfver den »lagkloke» Schlyters bestämda obenägenhet att gå in i kretsen af de aderton. Han har tydligen svårt att uppskatta hedern. Och ändå »bjuder [akad.] honom nu Leopolds stol» skrifver Beskow — för säkerhets skull två gånger (13 och 16 nov. 1860). Schlyter bearbetas från olika håll men är obeveklig. Han har längesedan sagt sin mening till Hagberg och vill ej »vara en sådan — jag vet ej hvad jag skall kalla det — som pratat stort utan att ha någon mening därmed». ($^{30}/_{11}$ 1860.) I samma bref kommer skälet »till afböjandet fram». »Mina åsigter angående det som bör göras och möjligtvis redan är gjordt äro helt andra, än de hittills inom Akademien rådande».

Politiska frågor dryftas i flera bref af Henning Hamilton, hvilken redan året efter representationsreformens genomförande ängslas öfver att andra kammaren genom sitt större antal och sin större verksamhet i tidens rigtning skall ensam få magten» (2/2 1867).

Det icke minst intressanta i den rika samlingen är själfva brefstilen, än mera kärf som hos Sundberg och Schlyter, än akademiskt sirlig som hos Beskow, än slutligen utpräglädt personlig som hos Bring och — framför allt — Flensburg.

Till sist ett par detaljanmärkningar i fråga om brefvens utgifvande. Personregistret är på ett par ställen ofullständigt. Så är t. ex. endast *C. A.* Hagberg upptagen, ehuru »salig Hagberg» (sid. 38) tydligen afser fadern C. P. Hagberg. En kort öfversikt (à la Gjörwell) öfver brefvens innehåll skulle ha underlättat studiet högst väsentligt. I öfrigt är det uppenbart, att arbetet utförts med största omsorg och den sakkunskap, som man ju kunde vänta af en Reuterdahlsspecialist.

H. Wijkmark.

Frågor

Borgmästareporträtt. Den kommitté som har till ändamål att för Stockholms Nya rådhus anskaffa kopior af porträtt af framlidne öfverståthållare och borgmästare i Stockholm, får härmed framställa förfrågan, huru vida porträtt äro kända af följande:

Justitieborgmästare:	Johan Westerman, adl. Lilliecrantz 1652—1653;
	Petter Prytz, 1653—1659;
	Johan Prytz, 1659—1667;
	Daniel Caméen, 1683—1692;
	Michel Törne, 1692—1694;
	Gustaf Holmström, 1694—1705;
	Anders Hyltén, 1705—1721;
	Jacob Bunge, 1721—1731;
Handelsborgmästare:	Jacob Grundel, 1635—1663;
	Welam Lehusen, 1663—1667;
	Peter Kyronius, 1679—1681;
	Mårten Bunge, 1692—1694;
	Olof Hansson Törne, 1694—1705;
	Jochim Neresius, 1728—1729;
	Johan Leijell, 1731—1744;
	Anders Gióding, 1755—1758;
	Johan Ekerman, 1775—1789;
	Johan Dreijer, 1789—1797;
	Carl Anton Beve, 1798—1802;
	Johan Anders Biörck, 1845—1856;

Politiborgmästare: Anders Gerner, 1671—1683;
Olaus Austrel, 1683—1689;
Nils Hansson Törne, 1699—1705;
Anders Strömberg, 1705—1726;
Johan Salan, 1729—1739;
Magnus Bröms, 1745—1757;
Johan Inde Betou, 1782—1789;
Carl Abraham Schrickel, 1789—1791;
Anders Wallin, 1793—1801;
Edvard Johan Sondell, 1801—1808;
Per Erik Hallquist, 1808—1824;

Ämbets och byggnings-borgmästare: Mathias Trost, 1635—1648;
Jöns Hindersson, 1633—1644;
Börje Pedersson Roman, 1645;
Nils Nilsson, 1649;
Hans Hansson, 1652—1663;
Erik Rosenholm, 1652;
Arvid Gustafsson, 166.—1667;
Anders Hindersson Boij, 1667—1668;
Anders Jönsson Utterclou, 1668—1671;
Jean de la Vallée, 1671—1696;
Christopher Thessmar, 1696—1709;
Mårten Nyman, 1709—1715;
Olof Brehmer, 1715—1716;
Samuel Hadelin, 1716—1717;
Joel Brehmer, 1739—1747;
Johan Bengtsson Schening, 1747—1754;
Georg Soth, 1755—1761;
Gustaf Johan Rath, 1761—1763;
Olof Forsberg, 1778—1789;
Anders Norelius, 1802—1813;
Johan Peter Sandberg, 1813—1825.

De, hvilka innehafva några af dessa porträtt och vilja tillåta deras kopierande, anmodas att benäget därom lämna meddelande till arkitekten Karl Westman under adress: Rådhusbyggnadsbyrån i nya rådhuset.

Stockholm i Sept. 1916.
På Kommitténs vägnar
Johan Wretman.

En redaktionskommitté, bestående af förste arkivarien J. A. Almqvist, f. d. professorn S. J. Boëthius, f. d. riksarkivarien E. Hildebrand, professor H. Schück och professor L. Stavenow, förbereder f. n. utgifvandet af ett större svenskt biografiskt lexikon, redigeradt af Fil. Dr. Bertil Boëthius. Verket torde komma att omfatta omkring tjugu delar och skall bereda utrymme åt lefvnadsteckningar öfver ett mycket stort antal personer, verksamma på skilda områden inom svensk historia

och svenskt kulturlif. Det är meningen att återge ett eller flera porträtt till samtliga biografier. Vid urvalet af original skall näst autenticiteten den konstnärliga kvaliteten vara bestämmande. Inom den grupp af biografier, som nu förberedes till utgifning, har efterforskandet af porträtt hunnit så långt, att endast ett relativt fåtal ännu icke kommit till synes. Den här meddelade förteckningen, upptagande personer, af hvilka porträtt eller tillfredsställande dylika ej anträffats, utgör en uppmaning till personhistorisk tidskrifts läsare att bidraga till denna frågas fullständiga lösning. Redaktören för Biografiskt lexikons illustrering anhåller härmed vördsamt att hvar och en, som äger eller känner till porträtt af dessa personer, snarast möjligt ville insända meddelande därom, om möjligt med bifogad fotografi. Porträttets teknik, datum och uppgift om mästaren (där så kan ske) samt ägare och förvaringsort torde benäget uppgifvas, likaså om fotografi finnes, för den händelse dylik ej medsändes. Ägare af märkligare förut ej reproducerade porträtt af personer, som böra upptagas i lexikonet, kunna genom att lämna upplysningar om dessa porträtt och tillstånd till deras reproducering, verksamt bidraga till förverkligandet af porträttredaktionens syfte.

Meddelanden rörande porträtt mottagas tacksamt af redaktören för Biografiskt lexikons illustrering,

Docent *Johnny Roosval.*

Adr. Norr Mälarstrand 24. *Stockholm.* Rt. 13949. At. Kungsh. 1124.

Abrahamsson, Petter. Rättslärd, f. 1668, † 1741, begrafven i Storkyrkan.

Achrelius, Daniel Erici. Professor i Åbo, f. 1644, † 1692.

Achrenius, Abraham, författare af andliga sånger. Pastor i Finland, f. 1706, † 1769.

Adlerberg, K. G. Diplomat, f. 1763, † 1814.

Adlercrona, Johan, (De Flon). Köpman i Stockholm, † 1687.

Adlerfeldt, Gustaf. Författare af »Histoire militaire de Charles XII», f. 1671, † 1709.

Adlerfeldt, Karl Maximilian Emanuel Johan, f. 1706, † 1747.

Adlersparre, Karl. Arkivsekreterare, f. 1752 † 1825.

Adlersparre, Axel. Landshöfding, f. 1763, † 1838.

Adlerstedt, Lorens Jacob. Assesor i kommerskollegium (Landshöfdings titel) f 1699, † 1756.

Agrell, Olof. Konsul, reseskildrare, f. 1755, † 1832.

Agrell, Nils P:son. Borgmästare i Varberg, förf. till Institutiones arithmeticæ (1655), † 1681.

Agricola, Mikael. Biskop, †1557.

Alard, Jean. Erik XIV:s trädgårdsmästare.

Allvin, Jonas. Topograf, f. 1777, † 1866.

Almquist, Anders. Handlande i Linköping, en av Skeviksektens främjare, f. 1704, † 1770.

Alnander, Samuel J:son. Lektor i Karlskrona, f. 1731, † 1772.

Alopæus, Magnus Jacob. Biskop i Borgå, f. 1743, † 1818.
Alsbeckius, M. Kyrkoherde, matematisk förf., † 1642.
Altén, Mårten. Öfversättare för teatern, f. 1764, † 1830.
Amia, David. Köpman.
Aminoff, Joh. Henrik. Karolin, fånge i Ryssland, f. 1680, † 1758.
Aminoff, Gregori. Öfverstelöjtnant, förf. af »Relation om f. d. Savolaxbrigadens fälttåg . . . 1808 — 9», f. 1788, † 1847.
Amnelius, Andreas. Komminister i Romfartuna, psalmöfversättare, f. 1638 † 1502.
Amnell, Joh. Kyrkoherde i Tammela, riksdagsman, f. 1692, † 1772.
Anander, Daniel. Komminister i Klara, † 1687.
Anckarcrantz, Hans. Amiral, f. 1690, † 1768.
Anckarhielm, Mårten Thijssen. Amiral, † 1657.
Anckarstjerna, Kornelius Didriksson (Thijssen). Amiral, f. 1655, † 1714.
Anckarström, Klas Depken. Grundläggare af Söderfors bruk, † 1702.
Anders Persson. Bergsman på Rankhyttan, dömd till döden 1534.
Anders Torstenson. Ingeniör, nämnd 1636 — 1654.
Andersson, Skinnar Per, halshuggen 1743, en af ledarne för Dalupproret.
Angelini, Jöns Peter. Historisk författare, † 1807.
Angerstein, Anders. Bergsbruksidkare, f. 1614, † 1659.
Angerstein, Johan. Bergsman, f. 1646, † 1716.
Angerstein, Johan d. y. Assessor i Bergskollegiet, f. 1672, † 1720.
Anjou, Nils Jakob. Kyrkoherde i Norrköping, f. 1781, † 1851.
Appelboom, Harald. Diplomat, f. 1612, † 1674.
Appelboom, Johan. Öfverstelöjtnant, † 1710.
Appelgren, Anders. Öfverstelöjtnant, † 1716 i Moskva.
Appelman, G. G. Generallöjtnant, landshövding i Falun, f. 1656, † 1721.
Arén, Erik. Länsman, ledare af folkresningen på Åland 1808, f. 1772, † 1859.
Arenius, Olaus Magni. Kyrkoherde, homilet, f. 1611 † 1682.
Arensbeckius, Petrus D. Präst, f. 1620, † 1673.
Arentzen, (senare Arendtschildt), Daniel von. Gen.löjnant. Bremiskt landtråd, † 1670.
Argillander, Abraham. Salpetersjuderidirektör, f. 1722, † 1800.
Aronson, Erik. Hemmansägare, »Wingåkers doktorn».
Arosiandrinius, Anders J:son. Teologisk författare, 1600-talets f. hälft.
Arrhenius, Jakob. Psalmdiktare, f. 1642, † 1725.
Artedi, Peter. Naturforskare, f. 1705, † 1735.
Arvidsson, Truls. Kopparstickare, f. c. 1660, † c. 1711.
Arvidus Oai., Kyrkoherde, öfversättare, f. 1600, † 1663.
Aschaneus, Martinus Laurentii. Kyrkoherde i Fresta och Hammarby, fornforskare, † 1641.
Aschling, C. Fr. Kontreamiral, f. 1751, † 1820.
Asp, Mathias. Professor i Uppsala, f. 1696, † 1763.
Aspegren, Gustaf Casten. Kronobagare, förf. till »Försök till en Blekingsk flora» m. fl. arbeten, f. 1791 † 1828.
Aspelin, David. Kyrkoherde i Tolg, vitterhetsidkare, f. 1780, † 1821.
Aurivillius, Ericus. Grammatiker, f. 1643, † 1702.

Aurivillius, Petrus. Professor i Uppsala, f. 1637, † 1677.
Aurelius, Aegidius. Rådman i Stockholm, läroboksförfattare, † 1648.
Ausén, Sven. Lektor i Wäxiö, f. 1617, † 1678.
Ausius, Henrik. Professor i Uppsala, f. 1603, † 1659.
Ausius, Håkan. Psalmförfattare.
Aveelen, Johan van den. Kopparstickare, † 1727.

Insända böcker till september 1916.

Värmländska ättartal. Genealogiska och personhistoriska anteckningar av C. V. Bromander. Kristinehamn 1915. Pr. 1: 75 kr.

Kontraktsprosten Abraham Almquists (f. 1699, † 1760) *fäderne- och mödernehärstamning.* Anteckningar af Joh. Ax. Almquist. Stockholm 1916. Tryckt som manuskript i ett hundra exemplar.

Tomta gård och Tomta-släkten. Av Carl M. Kjellberg. Särtryck ur Meddelanden från Östergötlands forminnes- och museiförening 1916.

Bertil Ivarsson till Järppilä och hans släkt. Af Jully Ramsay. Särtryck ur Historiallinen arkisto 1916.

Karl Gustav Wrangel. Hans ungdomstid och första krigarbana 1613—1638. Af H. A. Karsten. Stockholm 1916. Pr. 5: 50 kr.

Ur Carl XII:s lefnad. Skildringar af Aug. Quennerstedt. Förra delen. Stockholm 1916. Pr. 5 kr.

Från Thorn till Altranstädt. Studier över Carl XII:s politik 1703—1706. I (1703—1704). Af Nils Herlitz. Stockholm 1916. Pr. 5: 50 kr.

Fredrika Bremers brev. Samlade och utgivna av Klara Johansson och Ellen Kleman. Del II. 1838—1846. Stockholm 1916. Pr. 13 kr; inb. 15 kr.

Jönköpings läns kgl. hushållningssällskaps historia 1814—1913. Band I. Första delen: Den inre historien. Af Gunnar Säve. Andra delen: Den personhistoriska afdelningen. Af Gunnar Säve.

Bidrag till Suttertjärns krönika av C. V. Bromander. Separat ur Kristinehamnsposten 1914.

Göteborgs högskolas studenter 1891—1916. Biografisk matrikel utgiven av Erland Långström och Gustaf Stern. Göteborg 1916.

Sveriges kyrkor. Konsthistoriskt inventarium, utg. av S. Curman och J. Roosval. Dalarne. B. 1. h. 1. Leksand och Gagnefs tingslag, bearb. av Gerda Boëthius. Stockholm 1916. Pr. 4: 50 kr.

Östergötlands beskrifning med dess städer samt landsbygdens socknar och alla egendomar. Af Anton Ridderstad. Del II, häft. 5. Stockholm 1916.

Sveriges apotekarhistoria från konung Gustaf I:s till närvarande tid. Utgifven af Alfred Levertin och C. F. V. Schimmelpfennig. I. Apoteksinnehafvare. Häft. 9. Stockholm 1916.

Svenska industriella verk och anläggningar. Industrihistorisk tidskrift utgifven af Gunnar Ekerot. Årg. 10. N:o 1—2.

Släktbok, utgiven av Atle Wilskman. I: 3. (Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland; CVII: 3.)

I häftet behandlas följ. släkter: Ammondt, Björnberg, Candolin, Holstius (Holsti), John, Lundenius, Moliis, Nohrström, Roos (från Euraåminne), Schybergson, Wegelius, Åkesson (Carlquist).

PERSON-REGISTER.[1]

[1] Utarbetadt af G. E.

Rättelser

Genom ett missförstånd har utgifvaren af *Karolinska anekdoter från frihetstiden* icke satts i tillfälle att slutredigera korrekturet på denna uppsats. Däraf härflyta vissa brister och inkonsekvenser vid textens återgifvande: förkortningar ha i vissa fall utan vidare supplerats, i andra fall har detta utmärkts genom [ ]; bruket af stor bokstaf är ej konsekvent; textens *w* har i regel bibehållits, men stundom återgifvits med *v*. I sak ha dessa inkonsekvenser föga att betyda. Följande tryckfel anmärkas:

Sid 71, not 1 sista raden står *he* läs *the*
» 72 rad 7 nedifrån » *thessa* » [*om*] *thessa*
» 73 » 6 uppifrån » *okiöta* » *okiöpta*
» » » 14 » » *pengarna som intresset* läs *oloft[iga] räntorna samt intresset*
» » » 15 nedifrån » *krigstider*. I mskr. är *k* ändradt till *f*, och meningen torde vara *fridstider*
» » » 7 » » *Smt* läs *d. smt.*
» 75 » 20 uppifrån » *säigas* » *sägias*. I radens början står *mär väl;* mskr. har *måhl wähl.*
» » » 21 » » *famlien* » *familien*
» 76 » 6 » » *hårligen* » *åhrligen*
» » » 9 » » *ungdom, ock* » *ungdom ock*
» » » 19 » » *tå, armeen* » *tå armeen*
» 81, not 3 sista raden *s. 1.* » *s. 92*
» 85 rad 24 uppifrån *lewfer* » *lefwer*
» 86 » 14 nedifrån bör läsas *svarade: Hat E. M. etwas mehres zu befählen?» Äntligen måtte*
» 87 » 14 nedifrån står *när* läs *kanske när*
» 88 » 22 uppifrån » *når* » *när*
» 89 » 15 nedifrån » *162* » *f. 162*
» 94 » 8 uppifrån » *thala* » *tahla*
» » » 11 nedifrån » *Moscou* » *Mascou*
» 95 » 10 uppifrån » *Hiernes* » *Hiarnes*
» » » 17 » » *god* » *goda*
» » » 22 » » *giamuigt* » *glamugt*
» 97 » 17 » » *Menzecop fhade* » *Menzecopf hade*
» » » 19 » » *steget, til!* » *steget till*
» 100 not 1 hör till sista raden på s. 99.

En rättelse

till Personhist. Tidskrift årg. 1905, s. 48.

Länge har jag önskat att få beriktiga den mindre lyckliga översättningen av andra versraden i följande gravinskrift:

Corporis hic metam Jon Swartprest opto quietam.
Hinc animam letam certo, Maria, petam!

men det har alltjämt kommit att uppskjutas. Det må nu ske. Versen bör tolkas så:

O, (jungfru) Maria, måtte jag härifrån säkert få uppsöka min saliga själ!

Den reflexion, som göres s. 53, r. 12, bör då utgå.

Djursholm i okt. 1916.

L. Fr. Läffler.